EMILE ZOLA

EMILE ZOLA

NANA

CUVÂNT ÎNAINTE.

Émile Zola este – fără îndoială – una din cele mai reprezentative figuri ale literaturii franceze din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

El debutează în literatură în 1869, la douăzeci şi patru de ani, printr-o serie de scrieri în versuri şi proză care trecut la început neobservate.

Tânărul Zola doreşte să se afirme, să-şi croiască un" drum al său, să găsească o nouă formulă literară, care să corespundă epocii sale, epocă de mare avânt tehnic şi de nemaiîntâlnită, până atunci, dezvoltare a ştiinţelor naturii.

Puternic influenţat de determinismul mecanicist şi biologic al lui Taine – pentru care psihologia nu era decât un capitol al fiziologiei, iar analiza caracterelor se reduce la analiza temperamentelor – entuziasmat de teoria evoluţionistă a lui Darwin, convins de ideile celebrului fiziolog Claude Bernard asupra rolului observaţiei şi al experimentului în studiul fenomenelor, Zola îşi propune să realizeze o sinteză între literatură şi ştiinţă.

Romancierul nu va mai fi un povestitor, ci un „experimentator", un cercetător care va aduna cu migală documente, va consemna fapte, va întocmi fişe, va studia cazuri patologice, va urmări ereditatea, la un număr de indivizi de-a lungul a câtorva generaţii.

Această teorie a noului roman cunoscut sub denumirea de „roman naturalist" – teoria discutată şi discutabilă – va fi definitiv conturată şi formulată în anul 1800, an în care Emile Zola – considerat şef al şcolii naturaliste – publică volumul Romanul experimental.

Noua formulă literară şi-a găsit expresia în ciclul de douăzeci de romane reunite sub titlul Les Rougon-Macquart, histoire naturelle et sociale d'une famille sous le Second Empire (Familia Rougon-Macquart, istoria naturală şi socială a unei familii sub cel de-al Doilea Imperiu), în care, ca într-o vastă frescă, Zola face să treacă prin faţa ochilor noştri întreaga societate franceză din vremea lui Napoleon al III-lea.

Propunându-şi să studieze eroii în evoluţia lor, Zola va face ca unele din cele 1200 de personaje ale operei sale să apară în desfăşurarea acţiunii mai multor romane, în diferite etape ale vieţii lor şi în variate medii sociale.

Procedeul nu era nou. Balzac îl folosise în chip magistral. Spre deosebire însă de Balzac, care scrisese cea mai mare parte a romanelor sale în momentul în care a avut ideea de a le reuni sub titlul general de Comedia umană, Zola stabileşte de la început planul general al operei şi arborele genealogic al familiei Rougon-Macquart, schiţează personajele, fixează cadrul acţiunii.

Modul în care romancierul concepe această familie ne este dezvăluit de el însuşi în 1871, în prefaţa primului roman al ciclului şi anume în La Fortune des Rougon (Izbânda familiei Rougon): „Familia Rougon-Macquart, acest grup, pe care vreau să-l studiez, se caracterizează printr-o mare dezlănţuire de pofte. Din punct de vedere fiziologic, aceste pofte sunt rezultatul unei lente succesiuni de accidente nervoase şi sanguine, care se manifestă într-o familie, în urma unei leziuni organice.”

Asupra familiei Rougon-Macquart, pe care romancierul îşi propune s-o studieze, va apăsa deci povara unei triste ereditǎţi. Doi dintre întemeietorii familiei sunt alcoolici, isterici, dezechilibraţi. La rândul lor, descendenţii acestora vor fi alcoolici, imbecili, maniaci; vor suferi de ataxie sau de diferite forme de nevroză şi isterie.

Cele cinci generaţii ale familiei Rougon-Macquart vor trăi mai multe decenii, ceea ce va permite romancierului, aşa

cum afirmă el însuşi într-un proiect prezentat editorului său, să „studieze epoca celui de-al Doilea Imperiu, să prezinte moravurile şi evenimentele acestei epoci în cele mai mici detalii”.

Istoria familiei începe în provincie, în anul 1851, anul în care lovitura de stat de la 2 decembrie netezise calea spre tron prinţului Bonaparte, cunoscut în istorie sub numele de Napoleon al III-lea.

În volumele următoare, membrii familiei Rougon-Macquart evoluează în diferite medii sociale. Îi vedem făcând speculaţii imobiliare la Paris (Prada, 1871), învârtind un negoţ prosper în vestitele hale ale Parisului (Pântecele Parisului, 1873), ţesând intrigi politice în orăşelul lor natal (Plassans e al nostru! – 1874), slujind altarul fără multă convingere (Greşeala abatelui Nouret 1875) servind imperiul cu mult zel pentru un portofoliu ministerial (Excelenţa-sa Eugene Rougon, 1876) sau înecându-şi amarul în băutură (Crâşma, 1877).

În romanul Crâşma Zola înfăţişează, cum nimeni altul până la el nu îndrăznise s-o facă, viaţa grea a muncitorilor francezi care trăiau în sărăcie şi promiscuitate şi care, împinşi de disperare la viciu, sfârşeau pe un pat de spital sau pe un maldăr de zdrenţe In cocioabele lor sărăcăcioase.

Apariţia romanului a stârnit un val de proteste. Dar Zola, acest „semănător de furtuni”, cum l-a caracterizat Jean Fréville, nu se lasă impresionat, de proteste şi continuă, în Nana, povestea vieţii Annei Copeau, fiica nefericiţilor eroi din Crâşma.

Acţiunea romanului Nana începe în 1867, anul Expoziţiei Internaţionale care s-a bucurat de o strălucire nemaiîntâlnită, anul în care Parisul, în haine de sărbătoare, aşteaptă oaspeţii din lumea întreagă.

Anna sau Nana, cum o alinta familia, are 18 ani, „este blondă, înaltă, bine legată. Are o carnaţie superbă, o guriţă roşie, o gropiţă în bărbie şi ochi mari, albaştri.” Are deja un

„trecut” şi un băieţel al cărui tată – necunoscut – i-a lăsat moştenire o sănătate şubredă.

Tânăra femeie o duce destul de greu până în ziua primei reprezentaţii a piesei Blonda Venus în care interpretează rolul zeiţei Venus. Directorul teatrului, Bordenave, bun cunoscător al slăbiciunilor omeneşti în general şi al slăbiciunilor contemporanilor săi în special, făcuse o abilă publicitate piesei şi mai ales actriţei. Aceasta nu are nici voce, nici talent. Este însă înzestrată cu un trup frumos, şi spectacolul în care apare aproape goală îi pune în valoare farmecele.

Succesul este răsunător şi efectul imediat. Bărbaţii, de la tineri de 17 ani până la bătrâni de 70 de ani, roiesc în jurul ei, îi fac oferte din ce în ce mai avantajoase, îi tolerează toate capriciile, chiar şi pe cele absurde şi costisitoare.

Strălucirea acestei „regine a trotuarului” parizian se stinge o dată cu căderea imperiului.

Precedat de o mare reclamă, romanul Nana apare mai întâi în foileton, în coloanele ziarului Voltaire. Publicarea primului foileton – la 18 octombrie 1879 – produce senzaţie şi stârneşte critici necruţătoare.

Câteva luni mai târziu, la 15 februarie 1880, romanul apare în librării. Cele 55 000 de exemplare sunt vândute într-un timp record, atât în Franţa cât şi în străinătate. Apariţia romanului dezlănţuie o susţinută campanie de presă. Revistele şi ziarele publică zilnic caricaturi înfăţişând pe Zola şi pe eroina sa, Nana. Criticii – şocaţi de noutatea şi curajul operei – n-o înţeleg, n-o aprobă.

O întrebare firească se pune: de ce povestea tinerei Nana a stârnit atâtea proteste, atâta indignare? Oare pentru faptul că ea înfăţişa viaţa unei prostituate? Dar Nana nu era prima prostituată care apărea în literatura franceză. Sufletele sensibile se mai înduioşau încă citind pe Manon Lescaut, mamele sufereau alături de Fantine care fusese nevoită să se vândă pentru a plăti întreţinerea micuţei Cosette, în lojile lor, venerabilele doamne vărsau o lacrimă

la moartea Violetei. Publicul urmărea interesat şi amuzat replicile, uneori îndrăzneţe, ale tinerelor femei pe care Alexandre Dumas-Fiul, făurind un termen nou, le numise demimondene.

Nimeni nu protestase până atunci cu atâta vehemenţă, dar nimeni până la Zola nu demascase, cu atâta curaj, corupţia cercurilor conducătoare din vremea celui de al II-lea Imperiu.

Căci romanul Nana este mai mult decât o monografie a curtezanei; el este un puternic act de acuzare la adresa unei nedrepte orânduiri sociale care împărţea lumea în „mizeri şi bogaţi”.

Într-adevăr, sub domnia lui „Napoleon cel Mic”, cum îl calificase Victor Hugo pe nepotul lui Napoleon cel Mare, afacerile mai mult sau mai puţin veroase, speculaţiile la bursă ca şi cele imobiliare au avut drept rezultat îmbogăţirea rapidă a oamenilor lipsiţi de scrupule, sărăcirea celor mai puţin pricepuţi în „afaceri”, adâncirea sărăciei ţărănimii şi a proletariatului. Această acumulare a bogăţiei la un pol al societăţii şi a sărăciei la celălalt pol crease condiţii prielnice înfloririi prostituţiei, această străveche şi ruşinoasă plagă a societăţii bazate pe exploatare.

Alături de aristocraţia care îşi toca averile moştenite, proaspeţii îmbogăţiţi, dornici de a se bucura de plăcerile vieţii, de a-şi procura distracţii cu banii câştigaţi cu atâta uşurinţă, cheltuiau sume colosale la mesele de joc, la curse ori în tovărăşia „actriţelor”.

Şi Parisul vremii oferea tot felul de distracţii, tot felul de tentaţii. Faţa Oraşului-Lumină fusese complet schimbată i se croiseră marile şi faimoasele bulevarde, se lărgiseră străzile, se deschiseseră nenumărate magazine, restaurante, cabarete, luaseră fiinţă numeroase teatre. Capitala Franţei devenise – aşa cum spunea în glumă baronul Haussmann, prefectul Parisului – „un imens han în care Europa îşi petrecea vacanţa”.

Dar această societate, care asigura huzurul câtorva, nu oferea celor mulţi decât o existenţă mizeră. Lipsite de posibilitatea de a-şi câştiga în mod onorabil existenţa, tinerele care proveneau din rândurile maselor muncitoare erau obligate – de la o vârstă foarte fragedă – să lucreze în diferite ateliere de croitorie sau de mode, ca vânzătoare în magazine sau ca fete în casă. Şi adesea patronul, stăpânul sau vreun client profitau de neştiinţa şi tinereţea lor. Începeau apoi compromisurile, iar societatea, care nu întreprinsese nimic pentru a o ajuta pe fata nevinovată, devenea necruţătoare faţă de tânăra mamă. Aruncată în stradă de stăpânii care nu o mai tolerau în „onorabila" lor casă, ea era silită acum să-şi caute de „lucru" sub lumina felinarelor, în faţa cafenelelor sau pe scena nenumăratelor teatre care, în vremea aceea, erau adevărate pepiniere de prostituţie.

Orbite de luxul unor demimondene, împroşcate cu noroi de elegantele trăsuri ale unor „fete vesele", ameţite de ascensiunea unei Thérese Lachman, devenită marchiză de Paiva şi mai apoi contesă Henckel von Donnersmarch, multe tinere sunt atrase în iureşul acestei vieţi care li se pare uşoară.

Dar gloria şi strălucirea acestor femei este de scurtă durată căci, îndată ce se vestejesc, ele sunt înlocuite de o altă promoţie care se grăbeşte să le ia locul.

Această stare de lucruri constituie o problemă care frământa opinia publică franceză a timpului. Ca un ecou al acestei preocupări, apare – în 1863 – broşura sugestiv intitulată de către autorul său, publicistul Alexandre Weill, Que deviendront nos filles? (Ce vor deveni fiicele noastre?).

Nana, al cărei nume – printr-o ciudată coincidenţă – este identic cu acela al frumoasei Nanaea, zeiţa babiloniană a dragostei, este o fiinţă lipsită de inteligenţă, de gust, de sensibilitate. Puternic dominată de instinct, hipersexualitatea ei devine contagioasă şi dezlănţuie patimi care înjosesc condiţia umană. Pentru ea nu există decât o

lege: aceea a trupului; un singur imperativ: satisfacerea capriciilor.

Sub pana lui Zola, această „muscă cu aripile de aur” capătă proporţii gigantice. Ea este mai mult decât o prostituată. Ea este un monstru al desfrâului înconjurat de fiinţe cu chipul schimonosit de patimi mistuitoare. Acest monstru care dezonorează şi dezumanizează totul în calea lui rămâne în acelaşi timp simbolul dezmăţului unei epoci, caracterizată de Zola ca o „epocă stranie de nebunie şi ruşine”.

Un fenomen curios se petrece în această perioadă. Prostituata nu mai este dispreţuită, nu mai este socotită în afara societăţii. Dimpotrivă, ea devine acum obiectul atenţiei generale. Multe „doamne” din aristocraţie şi din marea burghezie fac concurenţă demimondenelor, le copiază toaletele, te imită felul de a vorbi şi de a trăi. Femei care duseseră iniţial o viaţă corectă îşi părăsesc căminul, pentru a se lansa într-o serie de aventuri sentimentale. Din această pricină, viaţa de familie devine o simplă coabitare, soţii trăiesc vieţi paralele şi-şi acceptă în mod tacit infidelităţile. Căsătoriile se pun la cale în saloanele prostituatelor care-şi căpătui esc foştii amanţi. Socrul, ginerele şi bunicul se întâlnesc în cabinele aceloraşi actriţe sau în saloanele aceleiaşi prostituate.

Acest dezmăţ general ce caracterizează clasele şi cercurile conducătoare ale epocii nu dispare o dată cu căderea imperiului lui Napoleon al III-lea, „părintele nostru”, aşa cum îl socoteşte bătrâna prostituată Gaga, ci continuă, cu aceeaşi înverşunare, şi în timpul celei de-a III-a Republici.

Iată de ce mulţi dintre contemporanii lui Zola, care se recunoşteau în parte în fauna stăpânită de patimi şi vicii, şi care mişună din plin în Nana, protestează atât de violent împotriva romanului, în numele „moralei” burgheze, căutând să prezinte drept pornografie ceea ce de fapt era Adevăr demascator, Adevăr înfăţişat în toată cruditatea Iui.

Bun observator al realităţilor sociale, în ciuda importanţei exagerate pe care o acordă factorului biologic, Zola reuşeşte să se ridice deasupra propriilor sale teorii, să surprindă şi să dezvăluie In Nana, cu o mare forţă epică, una din gravele tare ale societăţii timpului său – prostituţia. Sclav al „documentului” el înregistrează doar fenomenul fără a se gândi şi la eventualele Iui modificări.

Păstrând amprenta epocii în care a fost scris şi trăsăturile atât de caracteristice prozei lui Zola, romanul Nana este, aşa cum neîntrecutul maestru al stilului, Gustave Flaubert, a apreciat-o la vremea lui, „o carte enormă, dar bună. O carte plină de grandoare epică”.

VICENŢA PISOSCHI.

I.

La ora nouă, sala teatrului Variétés era încă goală. Câteva persoane, la balcon şi în fotoliile de orchestră, aşteptau, pierdute printre scaunele de catifea vişinie, în lumina slabă a candelabrului doar pe jumătate aprins. Întunericul învăluia uriaşa pată roşie a cortinei; şi nici un zgomot nu venea dinspre scenă, de la rampa stinsă, din preajma pupitrelor muzicanţilor, împrăştiate în dezordine. Numai sus, la galeria a treia, în jurul rotondei plafonului unde femei şi copii goi îşi luau zborul pe un cer înverzit de gazul de iluminat, chemări şi râsete se iscau dintr-o hărmălaie continuă de voci, capete acoperite cu bonete şi şepci se etajau sub largile firide rotunde, încadrate cu ornamente aurii. Din când în când, îşi făcea apariţia câte o plasatoare, zorită, cu biletele-n mână, împingând în faţa ei un domn şi o doamnă care se aşezau, bărbatul în frac, femeia subţirică şi cambrată, plimbând în jurul ei o privire domoală.

Doi tineri îşi făcură apariţia în preajma fotoliilor de orchestră. Rămaseră în picioare, privind.

— Ce-ţi spuneam eu, Hector? Izbucni cel mai vârstnic, un vlăjgan cu o mustăcioară neagră. Venim prea devreme. Ai fi putut foarte bine să mă laşi să-mi termin ţigara.

Trecea o plasatoare.

— Ehe, dom'le Fauchery, spuse ea cu un ton familiar, mi-e teamă că n-o să-nceapă mai devreme de-o juma de oră.

— Atunci, pentru ce scrie pe afiş ora nouă? Murmură Hector, a cărui figură alungită luă o expresie contrariată. De dimineaţă, Clarisse, care joacă în piesă, mi-a dat cuvântul că-ncepe la ora opt precis.

Un moment, tăcură, ridicând capul şi explorând umbra lojilor. Dar hârtia verde cu care erau tapetate le întuneca şi mai tare. În partea de jos, sub galerie, benoarele se cufundau într-o completă beznă. La lojile de la balcon, nu se afla decât o doamnă grasă, înfundată în catifeaua rampei. La dreapta şi la stânga, între coloane înalte, avanscenele rămâneau goale, drapate cu lambrechine cu franjuri lungi. Sala albă, cu decoraţii aurii, puse-n valoare de un verde-palid, se estompa, ca şi cum scurtele licăriri ale candelabrului de cristal ar fi umplut-o cu o pudră fină.

— Ai făcut rost de un loc în avanscenă pentru Lucy? Întrebă Hector.

— Da, răspunse celălalt, dar n-a fost tocmai uşor. Oh, nu-i nici un pericol ca Lucy să vină prea devreme!

Îşi înăbuşi un uşor căscat de plictiseală, apoi reluă după o scurtă tăcere:

— Ai noroc, tu, care încă n-ai văzut premiera. Blonda Venus va fi evenimentul anului. Se vorbeşte de şase luni despre ea. Ah, dragul meu, o muzică! O grozăvie! Bordenave, care-şi cunoaşte meseria, a păstrat-o pentru deschiderea Expoziţiei.

Hector asculta cu religiozitate. Îndrăzni totuşi să pună o întrebare:

— Dar pe Nana, noua stea, care trebuie să joace în rolul lui Venus, ai cunoscut-o?

— Ei, poftim, asta-i bună! Mereu aceeaşi şi aceeaşi poveste! Strigă Fauchery înălţându-şi braţele în aer. De azi-dimineaţă, toţi mă pisează cu Nana. Am întâlnit mai mult de douăzeci de persoane, şi Nana-n sus, Nana-n jos! Ştiu şi eu?

Ce, parcă trebuie să cunosc pe toate fetele din Paris? Nana-i o născocire a lui Bordenave. Asta trebuie să fie adevărul.

Se linişti. Dar pustietatea sălii, lumina slabă a candelabrului, această reculegere de biserică plină de glasuri şoptite şi de zgomote de uşi trântite, îl enervau.

— Ei asta-i! Spuse deodată. Îmbătrânim aici. Mă duc afară. Să mergem, poate-l găsim pe Bordenave jos. O să ne spună el cum stau lucrurile.

Jos, în holul uriaş pardosit cu dale de marmură, unde se aflau controlorii, publicul începea să se arate. Prin cele trei porţi cu grilajele deschise, se putea vedea trecând toată viaţa palpitantă a bulevardelor, care viermuiesc şi clocotesc în frumoasele nopţi de aprilie. Uruitul trăsurilor se curma brusc, portierele se trânteau cu zgomot şi lumea intra, în grupuri mici, oprindu-se în faţa controlorilor, urcând, în fund, scara dublă, unde femeile zăboveau o clipă cu un legănat uşor din talie. În strălucirea crudă a gazului de iluminat, în goliciunea lividă a acestei săli, a cărei decoraţie de un mediocru stil empire părea un peristil de templu din carton, mari afişe galbene se etalau pretutindeni, purtând pe ele numele Nanei scris cu uriaşe litere negre.

Bărbaţii, agăţaţi ciorchine de ele, le citeau; alţii, în picioare, pălăvrăgeau, blocând intrările; în timp ce, în preajma casei de bilete, un om cu aspect grosolan, cu faţa lată, proaspăt bărbierită, răspundea cu brutalitate persoanelor care insistau să obţină locuri.

— Uite-l pe Bordenave, spuse Fauchery, coborând scara.

Dar directorul îl şi zărise.

— Ei, drăguţ din partea dumitale! Îi strigă el de departe. Ce să-ţi spun, mi-ai făcut o cronică. Am deschis de dimineaţă Le Figaro. Nimic!

— Ai răbdare! Trebuie s-o cunosc mai întâi pe Nana asta a voastră, înainte de a vorbi despre ea. De altfel, n-am promis nimic.

Apoi, pentru a-i tăia directorului orice poftă să mai lungească vorba, i-l prezentă pe vărul lui, domnul Hector de

la Faloise, un tânăr care venea să-şi desăvârşească educaţia la Paris. Directorul îl cântări dintr-o scurtă privire pe tânăr. În schimb, Hector îl examina îndelung, emoţionat. Aşadar, ăsta-i Bordenave, cel despre care se spunea că exhibă femei, că le tratează ca la ocnă, un creier care fierbe totdeauna căutând cine ştie ce reclamă, individul acela care strigă, scuipă şi se loveşte peste coapse, cinic şi având o minte de jandarm! Hector se crezu dator să caute o frază amabilă.

— Teatrul dumneavoastră. Începu el cu o voce subţire.

Bordenave îl întrerupse liniştit, vorbind pe şleau, ca un om căruia îi plac situaţiile limpezi:

— Spune bordelul meu.

Atunci Fauchery avu un zâmbet aprobativ, în timp ce la Faloise rămase cu complimentul în gât, foarte contrariat, încercând să pară că gustă gluma. Directorul se grăbise să strângă mâna unui cronicar dramatic, al cărui foileton se bucura de mare trecere. Când se întoarse, la Faloise tocmai încerca să-şi vină în fire. Se temea să nu fie considerat un provincial, dacă se arăta prea surprins.

— Mi s-a spus, începu el din nou, dorind neapărat să găsească ceva de spus, că Nana are o voce fermecătoare.

— Ea! Exclamă directorul înălţând din umeri, o adevărată tulumbă!

Tânărul se grăbi să adauge:

— Încolo, o excelentă actriţă.

— Da de unde! E stângace! Nu ştie ce să facă cu mâinile şi cu picioarele.

La Faloise roşi uşor. Nu înţelegea nimic. Bâlbâi:

— Pentru nimic în lume n-aş fi vrut să pierd premiera de astă-seară. Ştiam că teatrul dumneavoastră.

— Spune, domnule, bordelul meu, îl întrerupse din nou Bordenave cu recea încăpăţânare a unui om convins de ceea ce afirmă.

În acest timp, Fauchery, foarte liniştit, privea femeile care intrau. Veni în ajutorul vărului său, atunci când îl văzu uluit

şi neştiind dacă trebuie să râdă sau să adopte o mină serioasă.

— Fă-i totuşi plăcerea lui Bordenave şi numeşte-i teatrul cum vrea el, din moment ce asta îl amuză. Şi tu, dragul meu, nu-ţi mai da aere. Dacă Nana nu ştie nici să cânte, nici să danseze, va fi un fiasco, şi atâta tot. De asta mi-e şi frică, de altfel.

— Un fiasco! Un fiasco! Strigă directorul a cărui faţă se făcea purpurie. Ce nevoie are o femeie să ştie să danseze şi să cânte? Ah, dragul meu, prea eşti naiv. Nana are altceva, zău! Şi încă ceva care ţine loc de toate. Am adulmecat eu afacerea, te amuzi foarte bine cu ea, ori, dacă nu, n-am fler, sunt un imbecil. Vei vedea, vei vedea, nu trebuie decât să apară, şi toată sala se va linge pe buze.

Îşi ridicase mâinile groase şi fremătătoare de entuziasm, şi, uşurat, coborî vocea, mormăind pentru sine însuşi:

— Da, va ajunge departe, oh! Doamne-sfinte! Da, va ajunge departe. Are o piele, oh! O piele!

Apoi, cum Fauchery îl descosea, acceptă să dea amănunte cu o cruditate de expresie care-l jena pe Hector de la Faloise. O cunoscuse pe Nana şi voia să o lanseze. Tocmai căuta pe atunci o Venus. Nu era el omul care să se încurce multă vreme cu o femeie; lucrul care îi plăcea cel mai mult era să facă publicul să profite numaidecât de ea. Dar avea de furcă în şandramaua lui, pe care venirea acestei fete voinice o întorsese pe dos. Rose Mignon, steaua trupei, o fină actriţă şi o adorabilă cântăreaţă, ameninţa în fiecare zi, furioasă, să-l lase baltă, intuind o rivală. Şi, pentru afiş, ce tărăboi, Dumnezeule mare! În cele din urmă, se decisese să se pună numele celor două actriţe cu litere de dimensiune egală. Pe el nu trebuie să-l întărâte nimeni. Ori de câte ori una din fetele sale, cum le numea el, Simonne sau Clarisse, îşi făcea de cap, le ardea un picior în fund. Altminteri, nu-i chip de trăit. Încercau să-l păcălească, ştia el cât preţuiau târfele astea.

— Iată! Spuse el, întrerupându-se, domnul Mignon şi Steiner. Mereu împreună. Ştiţi că Steiner începe să se sature până peste cap de Rose; în consecinţă, soţul Rosei nu-l slăbeşte din ochi, de teamă să nu spele putina şi să-i lase soţia baltă.

Pe trotuar, lampa cu gaz, care lumina cornişa teatrului, arunca o pânză de lumină vie. Doi pomişori, de un verde crud, se detaşau limpede; o coloană de afişaj se vedea albă şi aşa de puternic luminată, încât îi citeai de la distanţă literele, ca în plină zi; şi, mai departe, noaptea adâncă a bulevardului era punctată cu felinare, în învălmăşeala unei mulţimi mereu în mişcare. Mare parte din oameni nu intrau imediat, rămânând afară ca să-şi termine de fumat ţigara, sub lumina rampei, care le dădea o paloare lividă şi decupa pe asfalt scurtele lor umbre negre.

Mignon, un zdrahon, cu o frunte pătrată ca un Hercule de iarmaroc, îşi croia drum prin mijlocul grupurilor, târându-l la braţ pe bancherul Steiner, pipernicit, cu pântecele proeminent, cu faţa rotundă şi încadrată de un cerc de barbă încărunţită.

— Ei bine! Îi zise Bordenave bancherului, aţi întâlnit-o ieri, în biroul meu.

— Ah! Ea era! Exclamă Steiner. Bănuiam. Dar eu ieşeam, când ea intra, aşa că de-abia am apucat s-o zăresc.

Domnul Mignon asculta, cu pleoapele coborâte, răsucind nervos în deget un diamant mare. Înţelesese că-i vorba de Nana. Apoi, cum Bordenave făcea debutantei sale un portret care aprindea o scânteie în ochii bancherului se hotărî în cele din urmă să intervină.

— Nu-i nimic, dragul meu, o târfă oarecare! Publicul va lua-o cu huo. Steiner, dragul meu, ştii că soţia mea te aşteaptă în cabina ei.

Vru să-l ia. Dar Steiner refuză să-l părăsească pe Bordenave. În faţa lor, lumea se înghesuia la control şi o larmă de voci se înălţa din mijlocul mulţimii, unde numele Nanei răsuna cu vioiciunea armonioasă a celor două silabe

ale sale. Bărbaţii, care se postau în faţa afişelor, îl silabiseau cu voce tare; alţii îl rosteau în trecere cu un ton nedumerit, în timp ce femeile, neliniştite şi surâzătoare, îl repetau încetişor, cu un aer surprins. Nimeni n-o cunoştea pe Nana. De unde picase Nana? Şi poveştile circulau, tot felul de glume se şuşoteau la ureche. Era ca o mângâiere acest nume, un nume mic, familiar tuturor buzelor. Numai când îl rostea, lumea se înveselea şi devenea prietenoasă. Un fior de curiozitate străbătea mulţimea, acea curiozitate a Parisului care are intensitatea unui acces de nebunie. Voiau s-o vadă pe Nana. O doamnă se trezi cu volanul rochiei smuls, un domn îşi pierdu pălăria.

— Ah! Îmi cereţi prea mult! Strigă Bordenave, pe care vreo douăzeci de bărbaţi îl asaltaseră cu întrebările. O s-o vedeţi. O şterg, e nevoie de mine.

Dispăru, încântat de a-şi fi aţâţat publicul. Mignon înălţă din umeri, amintindu-i lui Steiner că Rose îl aşteaptă pentru a-i arăta toaleta ei din primul act.

— Uite-o pe Lucy, acolo, cea care coboară din trăsură, îi spuse la Faloise lui Fauchery.

Era, într-adevăr, Lucy Stewart, o femeie micuţă, urâtă, de vreo patruzeci de ani, cu gâtul prea lung, faţa uscăţivă şi trasă, şi o gură cărnoasă, dar atât de vioaie şi de graţioasă, încât avea mult farmec. Era însoţită de Caroline Héquet şi de mama ei. Caroline, de o frumuseţe rece, mama – foarte demnă, de parcă ar fi fost împăiată.

— Vii cu noi, ţi-am rezervat un loc, zise ea lui Fauchery.

— Ah! Nu. Nici vorbă! Ca să nu văd nimic?! Răspunse el. Am un fotoliu de orchestră, îmi place mai mult la parter.

Lucy se supără. Nu îndrăzneşte oare să se arate cu ea? Apoi, liniştită brusc, trecu la un alt subiect:

— De ce nu mi-ai spus c-o cunoşti pe Nana?

— Pe Nana? N-am văzut-o niciodată.

— Zău? Mi s-a spus că în mod sigur te-ai culcat cu ea.

Dar, în faţa lor, Mignon, cu un deget pe buze, le făcea semn să tacă, şi la o întrebare a lui Lucy, îi arătă un tânăr

care trecea, murmurând:

— Tipul Nanei.

Toţi îl priviră. Era drăguţ. Fauchery îl recunoscu: era Daguenet. Mâncase trei sute de mii de franci cu femeile şi acum chibiţa la Bursă, pentru a putea plăti buchete de flori şi dineuri din când în când. Lucy găsi că are ochi frumoşi.

— Ah, uite-o pe Blanche! Strigă. Ea mi-a spus că te-ai culcat cu Nana.

Blanche de Sivry, o blondă corpolentă, a cărei faţă frumoasă plesnea de grăsime, sosea în tovărăşia unui bărbat pirpiriu, foarte îngrijit, de o mare distincţie.

— Contele Xavier de Vandeuvres, şopti Fauchery către la Faloise.

Contele schimbă o strângere de mână cu jurnalistul, în vreme ce o vie discuţie avea loc între Blanche şi Lucy. Barau trecerea, cu rochiile lor încărcate de volane, una-n bleu, alta în roz, şi numele Nanei revenea pe buzele lor cu atâta înverşunare, încât lumea se oprea să le asculte. Contele de Vandeuvres o luă cu el pe Blanche. Dar acum, ca un ecou, numele Nanei răsuna în cele patru colţuri ale holului, pe un ton tot mai înalt, izvorât dintr-o dorinţă pe care aşteptarea o amplifica. Nu mai începea odată? Bărbaţii îşi scoteau ceasurile, întârziaţii săreau din trăsuri, înainte ca ele să se fi oprit, grupurile părăseau trotuarul, unde oamenii care se plimbau agale străbăteau fără grabă cercul de lumină pustiu acum, lungindu-şi gâtul ca să reuşească să vadă înăuntrul teatrului. Un şţrengar sosi fluierând, se proţăpi în faţa unui afiş, la uşă, apoi strigă: „Ehei! Nana!” cu o voce răguşită de beţiv, şi îşi văzu de drum, legănându-se în mers şi târându-şi pantofii vechi. Veselia se răspândea. Domni foarte bine repetau: „Ehei! Nana! Ehei! Nana!” Spectatorii se striveau, o ceartă izbucni la control, un val de protest crescu în jur, alcătuit din freamătul de voci care o chemau pe Nana, cerând-o în mod imperios, de-a lungul efluviului de senzualitate brutală care străbătea mulţimea.

Dar, deasupra vacarmului, răsună clopoţelul. O rumoare ajunse până-n bulevard: „S-a sunat, s-a sunat!” Şi acesta fu semnalul unei adevărate busculade; fiecare voia să treacă, în timp ce funcţionarii de la control se înmulţiseră. Mignon, cu un aer neliniştit, reuşise în sfârşit să-l ia din nou cu sine pe Steiner, care nu se dusese încă să vadă costumul Rosei. La primul sunet al clopoţelului, la Faloise îşi croise drum prin mulţime, târându-l după el pe Fauchery, pentru a nu pierde uvertura. Acest interes al publicului o irită pe Lucy Stewart. Ce oameni mojici, care îmbrânceau femeile! Rămase ultima, alături de Caroline Héquet şi de mama ei. Holul era gol; în depărtare, bulevardul păstra uruitul său continuu.

— Ca şi cum piesele lor ar avea întotdeauna haz! Remarcă Lucy, urcând scara.

În sală, Fauchery şi la Faloise, postaţi în faţa fotoliilor, priveau din nou. Acum sala strălucea. Flăcări înalte de gaz făceau să scânteieze uriaşul candelabru din cristal într-un şuvoi de licăriri galbene şi roz, care se sfărâmau de cintrul parterului, împrăştiindu-se într-o ploaie de lumini. Catifeaua grena a scaunelor căpăta reflexe de moar lucios, în timp ce aurăriile străluceau şi ornamentele de un verde-palid le îndulceau sclipirile, sub picturile prea crude ale plafonului. Aprinsă într-o ploaie bruscă de lumini, rampa incendia cortina, a cărei draperie grea de purpură sugera o bogăţie de palat fabulos, în discordanţă cu sărăcia cadrului, unde crăpăturile treptelor lăsau să se vadă ipsosul sub stratul de poleială. Începuse să fie cald, în faţa pupitrelor, muzicanţii îşi acordau instrumentele, cu triluri uşoare la flaut şi înăbuşite la corn, şi cu glasuri melodioase de vioară, care-şi luau zborul din mijlocul vacarmului de voci, în necontenită creştere. Toţi spectatorii vorbeau, se agitau, se împingeau, se instalau, asaltând locurile, şi învălmăşeala de pe culoare era din ce în ce mai neplăcută, cu atât mai mult cu cât fiecare uşă lăsa să pătrundă un val nesfârşit de lume. Răsunau chemări, hainele se mototoleau, era o defilare de

fuste şi de coafuri, punctată de negrul unui frac sau al unei redingote. Dar treptat, rândurile de fotolii se umpleau unul după altul, o toaletă strălucitoare se detaşa în masa compactă, un cap cu profil fin cobora conciul în care lucea fulgerul unei bijuterii. Într-o lojă, se zărea o porţiune de umăr gol, de o albeaţă de mătase. Alte femei, liniştite, îşi făceau languros vânt cu evantaiul, urmărind cu privirea îmbrâncelile mulţimii; în timp ce tinerii domni, în picioare, la orchestră, cu jiletcile larg deschise şi gardenii la butoniere, îşi reglau binoclurile cu vârfurile degetelor înmănuşate.

Atunci, cei doi veri încercară să descopere figuri cunoscute. Mignon şi Steiner erau împreună într-un benoar, cu coatele sprijinite pe catifeaua rampei, unul lângă altul. Blanche de Sivry părea că ocupă de una singură o avanscenă la parter. Dar la Faloise cercetă cu atenţie mai cu seamă pe Daguenet, care avea un fotoliu de orchestră, două rânduri înaintea lui. Lângă el, un flăcău foarte tânăr, de cel mult şaptesprezece ani, vreun licean fugit de la colegiu, deschidea foarte mari frumoşii săi ochi de heruvim. Privindu-l, Fauchery schiţă un surâs.

— Cine naiba-i doamna aceea de la balcon? Întrebă deodată la Faloise. Cea lângă care stă o tânără îmbrăcată-n bleu.

Arătă o femeie corpolentă, strânsă în corset, o bătrână blondă încărunţită şi puternic boită, a cărei faţă rotundă, înroşită de fard, se buhăia sub o ploaie de mici fiori candizi.

— Gaga, răspunse simplu Fauchery.

Şi cum acest nume părea să surprindă pe vărul său, adăugă:

— N-o cunoşti pe Gaga? A făcut vâlvă în primii ani ai domniei lui Ludovic-Filip. Acum o târăşte peste tot cu ea pe fiică-sa.

La Faloise n-o învrednici nici măcar cu o privire pe tânăra fată. Vederea lui Gaga îl emoţiona, ochii lui n-o părăseau o clipă; o găsea foarte bine, dar nu îndrăzni s-o spună.

Între timp, dirijorul ridică bagheta, muzicanţii atacară uvertura. Lumea venea mereu; agitaţia şi gălăgia sporeau, în rândurile acestui public mai deosebit al primelor reprezentaţii, nelipsit la fiecare premieră, existau colţişoare intime unde spectatorii se regăseau surâzând. Obişnuiţii locului, cu pălăriile pe cap, comozi şi neafectaţi, schimbau saluturi. Parisul era acolo, Parisul literelor, al finanţelor şi-al plăcerilor, nenumăraţi ziarişti, câţiva scriitori, agenţi de bursă, mai multe cocote decât femei cinstite, o lume extrem de amestecată, alcătuită din toate geniile, alterată de toate viciile, oameni pe figurile cărora se citea aceeaşi epuizare şi aceeaşi surescitare. Fauchery, căruia vărul său îi punea într-una întrebări, îi indică lojile jurnaliştilor şi-ale diferitelor cercuri, apoi îi preciza numele unor critici dramatici, între care unul uscăţiv, cu aspect descărnat şi buze subţiri de om răutăcios, şi mai cu seamă pe altul grăsan, cu înfăţişarea de om cumsecade, aplecându-se pe umărul vecinei sale, o ingenuă pe care o sorbea din ochi, tandru şi patern.

Dar Fauchery se întrerupse, observându-l pe la Faloise salutând câteva persoane care ocupau o lojă din faţă. Păru surprins.

— Cum, întrebă el, cunoşti pe contele Muffat de Beuville?

— Oh! De mult, răspunse Hector. Familia Muffat avea o proprietate în apropiere de a noastră. Mergeam adeseori la ei. Contele-i împreună cu soţia şi cu socrul său, marchizul de Chouard.

Şi, din vanitate, fericit de uimirea vărului său, insistă asupra unor detalii: marchizul era consilier de stat, contele tocmai fusese numit şambelanul împărătesei. Fauchery, care-şi luase binoclul, privea pe contesă, o brună cu pielea albă, durdulie, cu nişte ochi frumoşi, negri.

— Mă vei prezenta în timpul unui antract, spuse el în cele din urmă. M-am mai întâlnit cu contele, dar aş vrea să merg la ei marţea, când primesc.

Sâsâituri energice porniră dinspre galeriile superioare. Uvertura începuse, dar lumea tot mai intra. Cei întârziaţi sileau rânduri întregi de spectatori să se ridice, uşile lojilor se trânteau, voci groase de bărbaţi se auzeau certându-se pe culoare. Şi zgomotul conversaţiilor nu înceta, asemănător ciripitului unei sumedenii de vrăbii gureşe, la căderea serii. Era o dezordine, un talmeş-balmeş de capete şi de braţe care se agitau, unii instalându-se şi căutând să se aşeze cât mai comod, alţii încăpăţânându-se să rămână în picioare pentru a putea să arunce o ultimă privire. Strigătul: „Jos! Jos!” ieşea, cu violenţă, din adâncimile obscure ale parterului. Un freamăt străbătea sala: în sfârşit aveau s-o cunoască pe această frumoasă Nana, de care întreg Parisul se ocupa de opt zile.

Cu toate acestea, puţin câte puţin, conversaţiile se stinseră, domol, cu rare răbufniri de voci groase. Şi în mijlocul acestui murmur leşinat, acestui murmur stins, orchestra izbucni, cu câteva note vii, într-un vals al cărui ritm deşuchiat semăna cu un râs strengar. Publicul, zgândărit, surâdea deja. Galeria, plătită să aplaude, bătea furios din palme de la primele note. Cortina se ridică.

— Ia te uită! Zise la Faloise, care încă mai pălăvrăgea, un domn cu Lucy.

Privea spre avanscena balconului, la dreapta, unde Caroline şi Lucy ocupau partea din faţă. În spate se zărea faţa gravă a mamei Carolinei şi profilul unui băiat voinic, cu un frumos păr blond, de o ţinută ireproşabilă.

— Hai, uită-te, repetă la Faloise cu insistenţă, e un domn cu ea.

Fauchery se decise să-şi îndrepte binoclul către avanscenă. Dar îşi întoarse imediat privirea.

— Oh! E Labordette, murmură el cu cu voce nepăsătoare, ca şi cum prezenţa acestui domn trebuia să fie pentru toată lumea firească şi fără importanţă.

Înapoia lor cineva strigă: „Linişte!” Trebuiră să tacă. Acum, o imobilitate generală cuprinsese sala, o mare de

capete, drepte şi atente, se înălţa în amfiteatru, începând de la orchestră. Primul act al Blondei Venus se petrecea în Olimp, un Olimp de carton, decorurile închipuind nişte nori, cu tronul lui Jupiter la dreapta. Apăreau mai întâi Iris şi Ganymede, însoţiţi de o mulţime de slujitori cereşti, care cântau, rânduind jilţurile zeilor pentru sfat. Se auziră iarăşi strigătele de bravo de la galeria plătită, pornind cu totul izolat; publicul, puţin derutat, aştepta. Dar la Faloise o şi aplaudase pe Clarisse Besnus, o femeie micuţă din trupa lui Bordenave, care interpreta pe Iris, îmbrăcată în bleu-palid şi cu o eşarfă mare în şapte culori1 înnodată în jurul taliei.

— Ştii că foloseşte propria ei cămaşă ca să facă din ea eşarfă, îi spuse el lui Fauchery, în aşa fel încât să fie auzit. Am observat asta, de dimineaţă. I se vedea cămaşa la subsuori şi în spate.

Dar un uşor freamăt agită sala. Rose Mignon tocmai îşi făcuse apariţia, în rolul Dianei. Cu toate că n-avea nici talia, nici figura potrivite rolului, slabă şi negricioasă cum era, de-o urâţenie de ştrengar parizian, păru încântătoare, ca o parodie a personajului. Aerul cu care intrase, tânguielile neghioabe cu care se plângea de Marte, care era pe cale să o abandoneze pentru Venus, fură cântate cu o rezervă pudică, atât de plină de subînţelesuri, încât publicul se înfierbântă. Soţul ei şi Steiner, cot la cot, râdeau cu amabilitate. Şi întreaga sală izbucni, atunci când Pruliere, acest actor atât de iubit, îşi făcu apariţia în chip de general, un Marte de la Courtille2, împopoţonat cu o pană uriaşă, târând după el o sabie care-i ajungea până la umăr. I se urâse cu Diana; prea îşi dădea aere. Atunci Diana jură să-l urmărească şi să se răzbune. Acest duet se termină printr-o arie tiroleză comică, pe care Pruliere o execută plin de vervă, cu o voce de motan iritat. Vădea o îngâmfare amuzantă de june prim cu noroc în dragoste, şi rotea ochi de fanfaron, care stârneau râsete ascuţite în rândurile femeilor din loji.

Apoi publicul redeveni rece; scenele următoare fură găsite plictisitoare. De-abia dacă bătrânul Bose, un Jupiter imbecil, cu capul ras, sub o imensă coroană, înveseli un moment publicul, atunci când avu un scandal de familie cu Junona, privitor la socoteala bucătăresei lor. Defilarea zeilor, Neptun, Pluto, Minerva şi alţii fu chiar pe punctul să strice totul. Publicul se impacienta, un murmur alarmant creştea încet-încet, spectatorii se plictiseau şi priveau prin sală. Lucy râdea, împreună cu Labordette; contele de Vandeuvres se ridica deasupra umerilor puternici ai lui Blanche cu un cap; în timp ce Fauchery, cu coada ochiului, examina pe cei din familia Muffat, pe contele foarte grav, ca şi cum nu ar fi priceput despre ce-i vorba, contesa uşor surâzătoare, cu ochii pierduţi, visând: Dar dintr-o dată, în toiul acestei proaste dispoziţii, aplauzele galeriei plătite izbucniră cu regularitatea unui foc de pluton. Publicul îşi întoarse din nou privirea către scenă. Era, în sfârşit, Nana? Această Nana se lasă prea mult aşteptată.

Era o delegaţie de muritori, pe care Ganymede şi Iris o introduseseră în scenă, burghezi respectabili, toţi soţi înşelaţi, venind să prezinte maimarelui zeilor o plângere împotriva lui Venus, care aprinsese într-adevăr în soţiile lor prea multe pasiuni. Corul, pe un ton jalnic şi nevinovat, întrerupt de tăceri pline de semnificaţii, amuză mult. Un cuvânt făcu înconjurul sălii: „Corul încornoraţilor”; şi expresia avea să persiste; se striga „bis”. Capetele coriştilor erau caraghioase, apărea câte-o figură ieşită din comun, mai ales unul dintre ei era grosolan, cu faţa rotundă ca o lună plină. În clipa aceea, Vulcan îşi făcu apariţia, furios, căutându-şi soţia, care spălase putina de trei zile. Corul reveni, implorându-l pe Vulcan, zeul încornoraţilor, să-i răzbune. Personajul era interpretat de Fontan, actor cu un talent de comic destrăbălat şi original, care avea un mers deşelat, de o fantezie excesivă, cu un aspect de potcovar, cu peruca strălucitoare şi braţele goale, tatuate cu inimi

străpunse de săgeţi. O voce de femeie lăsă să-i scape, foarte tare: „Ah! Ce slut e! „, şi toţi râseră, aplaudând.

Scena următoare păru interminabilă. Jupiter nu mai reuşea să convoace consiliul zeilor, pentru a-i supune reclamaţia soţilor înşelaţi. Şi nici vorbă de Nana. O păstrau oare pe Nana pentru coborârea cortinei? O aşteptare atât de prelungită avea să sfârşească prin a enerva publicul. Murmurele se porniră din nou.

— Nu prea merge bine, spuse Mignon radios către Steiner. O să vezi în curând un frumos fiasco!

În acest moment, coriştii din fundul scenei se dădură la o parte şi Venus îşi făcu apariţia. Nana, foarte înaltă, foarte voinică pentru cei optsprezece ani ai săi, în tunică albă de zeiţă, cu părul blond şi lung despletit simplu pe umeri, cobora spre rampă cu un calm aplomb, râzând către public. Şi începu cu aerul ei maiestuos:

Când Venus hoinăreşte seara.

Chiar de la al doilea vers, spectatorii se priviră unii pe alţii. Era vorba oare de o glumă, de vreun rămăşag de-al lui Bordenaye? Niciodată nu se auzise o voce aşa de falsă, atât de puţin educată. Directorul ei o caracterizase bine, cânta ca o tulumbă. Nu ştia nici măcar să intre în scenă, îşi arunca mâinile înainte într-un balans al întregului corp, care fu găsit prea puţin potrivit şi dizgraţios. Strigăte de: „Oh! Oh!” se înălţau încă de pe acum de la parter şi dinspre locurile ieftine, se fluiera, când deodată un glas de cocoşel, cu vocea pe cale tocmai să se schimbe, strigă cu convingere, din rândurile fotoliilor de orchestră:

— Foarte şic!

Toată sala-l privi. Era îngeraşul de licean fugit de la colegiu, cu frumoşii săi ochi holbaţi şi faţa bălaie aprinsă Ia apariţia Nanei. Când văzu lumea întorcându-se spre el, roşi foarte tare, ruşinat că vorbise fără să vrea. Daguenet, vecinul său, îl examina cu un surâs, publicul râdea, dezarmat, şi nu se mai gândea de loc să fluiere. În timp ce

tinerii domni cu mănuşi albe, tulburaţi şi ei de formele Nanei, se prăpădeau aplaudând.

— Aşa-i, foarte bine! Bravo!

În acest timp, Nana, văzând că sala râde, se pusese şi ea pe râs. Veselia se înteţi. Era totuşi nostimă această fată frumoasă. Râsul îi săpa o adorabilă gropiţă în bărbie. Stătea, fără jenă, neafectată, comunicând imediat cu publicul, având aerul că spune ea însăşi făcând cu ochiul că n-avea talent nici de două parale, dar că asta nu contează, că posedă alte calităţi. Şi, după ce făcu dirijorului un gest care însemna: „Haide, moşulică!” începu al doilea cuplet.

La miezul nopţii Venus trece.

Era aceeaşi voce răguşită, dar acum atingea aşa bine coarda sensibilă a publicului, încât stârnea din când în, când câte un uşor freamăt în sală. Nana îşi păstrase zâmbetul, care îi lumina guriţa roşie şi făcea să-i strălucească ochii mari, de un albastru foarte deschis. La anumite versuri puţin mai vioaie, nările ei roz fremătau lacom, în timp ce o flacără îi trecea peste obraji. Continua să se legene, neştiind să facă decât atât. Şi spectatorii nu mai considerau lucrul acesta dezagreabil, dimpotrivă; bărbaţii îşi îndreptau spre ea binoclurile. Întrucât, la sfârşitul cupletului, vocea i se pierdu complet, înţelese că niciodată n-o să poată merge până la capăt. Atunci, fără să se tulbure câtuşi de puţin, făcu o mişcare care-i scoase în evidenţă rotunjimea şoldurilor, sub tunica subţire, în timp ce cu talia curbată şi capul lăsat pe spate, întindea braţele. Izbucniră aplauze. Imediat, se răsuci, ridicându-se şi făcând sa i se vadă ceafa, unde părul roşcat creştea ca o blană do animal; şi aplauzele deveniră furioase.

Sfârşitul actului fu mai rece. Vulcan voia să o pălmuiască pe Venus. Zeii ţinură consiliu şi deciseră că vor trebui să procedeze la o anchetă pe pământ, înainte de a da satisfacţie soţilor înşelaţi. Ajunseră aici, când, Diana, surprinzând nişte cuvinte tandre schimbate între Venus şi Marte, jură să nu-i scape din ochi în timpul călătoriei. Mai

era de asemenea o scenă în care Amor, interpretat de o ştrengăriţă de doisprezece ani, răspundea la toate întrebările: „Da, mamă. Nu, mamă”, pe un ton plângăreţ şi cu degetele în nas. După care, Jupiter, cu severitatea unui stăpân care se supără, îl încuia pe Amor într-o odăiţă întunecoasă, dându-i să conjuge de zece ori verbul „a iubi”. Plăcu mai mult finalul, un cor pe care trupa şi orchestra îl executară cu brio. Dar, odată cortina lăsată, galeria plătită să aplaude se strădui în zadar să-i facă pe actori să se reîntoarcă pe scenă, fiindcă toată lumea, în picioare, se îndrepta spre uşi.

Tropăiau, se înghesuiau, strânşi între rândurile de fotolii, schimbând impresii. Nu se auzea altă vorbă decât:

— E stupid.

Un critic spunea că ar trebui suprimate multe lucruri din această piesă. De altfel, piesa conta prea puţin; se discuta mai cu seamă despre Nana. Fauchery şi Faloise, care ieşiseră printre primii, se întâlniră pe culoarul orchestrei cu Steiner şi Mignon. Lumea se înăbuşea în acest gang îngust şi turtit ca o galerie de mină, pe care-l luminau lămpile de gaz. Rămaseră un moment la capătul scării din dreapta, protejaţi de colţul rampei. Spectatorii de pe locurile ieftine coborau cu un zgomot neîntrerupt de pantofi grosolani, talazul de haine negre trecea, în timp ce o plasatoare se străduia din răsputeri să protejeze de îmbrânceli un scaun, pe care îngrămădise nişte veşminte.

— Dar o cunosc! Strigă Steiner, îndată ce-l observă pe Fauchery. Cu siguranţă, am văzut-o undeva. La Casino, cred, şi a trebuit să fie culeasă de pe jos, atât era de beată.

— Nici eu nu ştiu exact, spuse jurnalistul; ca şi dumneavoastră, am convingerea că am mai întâlnit-o.

Coborî vocea şi adăugă râzând:

— La Tricona, poate.

— Evident! Într-un loc scârbos, declară Mignon, care părea exasperat. E dezgustător că publicul întâmpină în felul acesta pe prima venită, pe-o târâtură. Curând nu vor

mai fi de loc femei cinstite în teatru. Da, o să sfârşesc prin a o opri pe Rose să mai joace.

Fauchery nu se putu împiedica să nu surâdă. În timp ce rostogolirea pantofilor grosolani.pe trepte nu înceta, un omuleţ cu şapcă pe cap spuse cu voce tărăgănată:

— O, la, la! E tare durdulie! Ai ce strânge în braţe.

Pe culoar, doi tineri, frizaţi cu drotul, foarte corect îmbrăcaţi, cu gulere tari, se sfădeau. Unul dintre ei repeta într-una cuvintele: „Infect! Infect!” fără a arăta motivul; celălalt răspundea prin: „Epatantă! Epatantă!” dispreţuind de asemenea orice argument.

La Faloise o găsea foarte reuşită; îndrăzni doar să spună că ar fi mai bine dacă şi-ar cultiva vocea. Atunci, Steiner, care nu mai asculta, păru a se fi deşteptat dintr-o dată, tresărind. Nu trebuia, de altfel, să se grăbească cu părerile. Poate că totul o să iasă prost în actele următoare. Publicul dovedise complezenţă, dar cu siguranţă că nu era încă entuziasmat. Mignon paria că piesa o să cadă până la urmă; şi cum Fauchery şi la Faloise îi părăsiră pentru a se duce în foaier, îl luă pe Steiner de braţ, apoi pe după umeri, şoptindu-i la ureche:

— Dragul meu, du-te să vezi costumul soţiei mele, din actul doi. E de o indecenţă!

Sus, în foaier, trei candelabre de cristal ardeau cu o lumină vie. Cei doi verişori ezitară un moment; uşa cu geamuri, întredeschisă, lăsa să se vadă, de la un colţ la altul al galeriei, o mare de capete pe care două curente le purtau într-o continuă agitaţie. Cu toate acestea, ei intrară. Cinci sau şase grupuri de bărbaţi discutau foarte aprins şi, gesticulând, se încăpăţânau să bareze drumul, în ciuda bruftuluielilor; alţii se plimbau unul după altul, se foiau de colo până colo ori băteau tactul pe parchetul ceruit. La dreapta şi la stânga, între coloanele de marmură matostată, femei, aşezate pe banchete de catifea roşie, priveau mulţimea cu un aer plictisit, ca moleşite de căldură; şi, înapoia lor, în uriaşele oglinzi, li se reflectau conciurile. În

fund, în faţa bufetului, un bărbat pântecos dădea pe gât un pahar cu sirop.

Fauchery se dusese pe balcon să ia aer. La Faloise, care studia fotografiile actriţelor din tablourile care alternau cu oglinzile, între coloane, sfârşi prin a-l urma. Tocmai se stinsese rampa de gaz de la frontonul teatrului. Se făcuse întuneric şi frig pe balconul care li se păru pustiu. Un tânăr singur, învăluit în umbră, rezemat în coate de balustrada din piatră, în golul din dreapta, fuma o ţigară, al cărei vârf licărea. Fauchery îl recunoscu pe Daguenet. Îşi strânseră mâna.

— Ce faci aici, dragul meu? Îl întrebă ziaristul. Te ascunzi în asemenea unghere retrase, tocmai tu, care nu părăseşti orchestra în zilele premierei.

— Fumez, după cum vezi, răspunse Daguenet.

Atunci, Fauchery, pentru a-l pune în încurcătură, îl întrebă:

— Ei bine, ce crezi despre debutantă? Se vorbeşte destul de rău despre ea pe culoare.

— Oh! Murmură Daguenet, numai bărbaţii pe care i-a respins!

Aceasta a fost toată aprecierea sa asupra talentului Nanei. La Faloise se apleca peste balustradă să privească bulevardul. În faţă, ferestrele unui hotel şi ale unui club erau puternic luminate, în timp ce, pe trotuar, o mulţime întunecată ocupa mesele cafenelei Madrid. Cu toată ora înaintată, gloata se mai îngrămădea încă; pe bulevard se umbla agale, lumea ieşea din pasajul Jouffroy, şi oamenii aşteptau câte cinci minute înainte de a traversa, atât de lung era şirul de vehicule.

— Ce mişcare! Ce zgomot! Repetă la Faloise, pe care Parisul îl uluia încă.

Un clopoţel răsună timp îndelungat, şi foaierul se goli. Spectatorii se grăbiră spre culoare. Cortina se ridicase, când publicul se reîntoarse în grupuri, stârnind proastă dispoziţie în rândurile spectatorilor care se şi aşezaseră. Fiecare îşi relua locul, cu faţa însufleţită, din nou atent.

Prima privire a lui la Faloise fu pentru Gaga; dar rămase uluit văzând alături de ea pe uriaşul blond, care adineauri era în avanscena lui Lucy.

— Cum ai zis că se numeşte domnul ăsta? Întrebă el. Fauchery nu-l văzuse.

— Ah! Da, Labordette, spuse el în cele din urmă, cu acelaşi gest de indiferenţă.

Decorul actului doi fu o surpriză. Era într-o cârciumă de la barieră, la Boule-Noire, în ajun de lăsata secului: măştile cântau un dans, pe care-l însoţeau când ajungeau la refren cu lovituri de călcâie. Această năvală gălăgioasă, la care nimeni nu se aştepta câtuşi de puţin, înveseli aşa de mult, încât se bisă dansul. Aici, grupul de zei, rătăcit de Iris, care se grozăvea pe nedrept că se orientează bine pe Pământ, venise să purceadă la anchetă. Erau deghizaţi ca să păstreze incognitoul. Jupiter se travestise în regele Dagobert, cu pantalonul său scurt pus pe dos şi o largă coroană din tinichea3. Febus apăru în costumul eroului principal din Surugiul din Longjumeau4 şi Minerva în doică normandă. Puternice hohote de râs întâmpinară pe Marie, care purta un costum extravagant de amiral elveţian. Dar râsetele deveniră nestăvilite, atunci când spectatorii îl văzură pe Neptun îmbrăcat într-o bluză, cu capul acoperit de o uriaşă şapcă înaltă şi umflată, cu cârlionţi lipiţi de tâmple, târându-şi papucii şi spunând cu o voce groasă: „Ei, ce! Când eşti bărbat frumos, trebuie să te laşi admirat!” Se auziră câţiva of! Of! În timp ce doamnele îşi ridicară puţin evantaiele. Lucy, în fotoliul ei din avanscenă, râdea aşa de zgomotos, încât Caroline Héquet o făcu să tacă printr-o uşoară lovitură de evantai.

Din acel moment, piesa era salvată şi se întrezărea un mare succes. Acest carnaval al zeilor, Olimpul târât în noroi, întreaga religie şi poezie ridiculizate, păreau o încântare, un ospăţ rafinat. O totală lipsă de respect cuprindea lumea cronicarilor de premieră; se călca în picioare legenda, se sfărâmau icoanele antice. Jupiter avea o mutră simpatică,

Marte era reuşit. Regalitatea devenea o farsă şi armata un obiect de batjocură. Când Jupiter, dintr-o dată îndrăgostit de o mică spălătoreasă, se puse să ţopăie un cancan deşănţat, Simonne, care făcea pe spălătoreasă, îşi azvârli piciorul până la nasul maimarelui zeilor, numindu-l aşa de nostim: „Bunicuţul meu cel durduliu”, încât un hohot nebun de râs zgudui sala. În timp ce dansa, Febus răsplătea cu cupe de vin pe Minerva, iar Neptun trona în mijlocul unui grup de şapte sau opt femei, care-l îndopau cu prăjituri. Se observau aluziile, se subliniau obscenităţile, cuvintele nevinovate erau răstălmăcite de accentele orchestrei. De multă vreme, la teatru, publicul nu se tăvălise într-o prostie mai ireverenţioasă. Asta îl odihnea.

Totuşi, acţiunea se desfăşura mai departe în mijlocul nebuniilor. Vulcan, travestit în băiat şic, îmbrăcat în întregime în galben, cu mănuşi galbene şi monoclu prins la ochi, se ţinea scai de Venus, care tocmai sosea, costumată în vânzătoare de peşte, cu o năframă pe cap, care i se înnoda în jurul gâtului, acoperită cu bijuterii grosolane din aur. Nana era atât de albă, atât de voinică, atât de naturală încât numaidecât cuceri întreaga sală. Fu uitată şi Rose Mignon, un fermecător ştrengar cu o nuia de răchită şi o rochie scurtă de muselină, care debitase reproşurile Dianei cu o voce ameninţătoare. Cealaltă actriţă, fata aceea voinică, ce se bătea peste pulpe şi cotcodăcea ca o găină, împrăştia în jurul ci un aer de sănătate, o putere suverană de femeie, cu care publicul se îmbată. Începând din acest al doilea act, totul îi fu permis: să se mişte greşit pe scenă, să nu cânte corect o notă, să nu-şi amintească textul, s-o părăsească memoria; nu trebuia decât să se întoarcă şi să râdă, pentru a cuceri ovaţii. Când făcea faimoasa ei mişcare din şolduri, orchestra se însufleţea, un entuziasm urca din galerie în galerie până-n cintru. Şi fu un adevărat triumf, când pătrunse în cârciumă. Aici se simţea în apele ei, cu mâinile în şolduri, azvârlind-o pe Venus în mocirla marginii de trotuar. Şi muzica părea anume făcută pentru vocea ei

de mahala, o muzică stridentă, o reîntoarcere la iarmarocul din Saint-Cloud, cu strănuturi de clarinet şi ţopăieli de flaute mici.

Încă două bucăţi fură bisate. Valsul uverturii, acest vals cu ritm ştrengăresc, revenise şi luase cu sine zeii. Junona, în chip de fermieră, descoperise pe Jupiter cu spălătoreasa lui şi-l pălmuise. Diana, surprinzând-o pe Venus pe punctul să-i dea o întâlnire lui Marte, se grăbi să indice locul şi ora lui Vulcan, care striga: „Am planul meu”. Restul nu păru prea clar. Ancheta se încheia cu un dans final, după care Jupiter, cu respiraţia tăiată, năduşit leoarcă, fără coroană, declară că femeiuştile de pe pământ erau delicioase şi că bărbaţii lor erau complet nedrepţi.

Cortina căzu, în timp ce, dominând exclamaţiile de entuziasm, câteva voci strigară cu violenţă:

— Toţi! Toţi!

Atunci, cortina se ridică, artiştii reapărură, ţinându-se de mâini. În mijloc, Nana şi Rose. Mignon, una lângă alta, făceau reverenţe. Se aplauda, galeria plătită începu să aclame. Apoi, încet-încet, sala se goli pe jumătate.

— Trebuie să mă duc să salut pe contesa Muffat, spuse la Faloise.

— Aşa-i, o să mi-o prezinţi şi mie, răspunse Fauchery. Coborâm după aceea.

Dar nu era uşor să ajungi la lojile de la balcon. Pe culoar în sus se îmbulzeau spectatorii. Nu se putea înainta, prin mijlocul grupurilor, era necesar să ocolească, să se strecoare făcându-şi loc cu coatele. Sprijinit cu spatele de o coloană, sub o lampă de alamă unde ardea un jet de gaz, marele critic făcea aprecieri asupra piesei în faţa unui cerc de ascultători atenţi. Oamenii, în trecere, îi rosteau numele cu voce scăzută. Râsese tot timpul actului, se şoptea prin culoare; cu toate acestea se arăta foarte sever, vorbea de gust şi de morală. Mai încolo, criticul cu buze subţiri era plin de o bunăvoinţă înţepătoare, greţoasă, ca de lapte ajuns la acreală.

Fauchery examina lojile, aruncându-şi privirea prin deschizăturile rotunde, tăiate în uşi. Dar contele de Vandeuvres îl opri, întrebându-l pe cine caută; şi când află că cei doi verişori se duc să salute familia Muffat, le indică loja şapte, de unde într-adevăr ieşise. Apoi, se aplecă spre urechea jurnalistului:

— Ia ascultă, dragul meu, această Nana, cu siguranţă că am văzut-o într-o seară, la colţul străzii Provence.

— Ai dreptate! Exclamă Fauchery. Ştiam eu bine c-o cunosc!

La Faloise îl prezentă pe vărul său contelui Muffat de Beauville, care se arătă foarte rece. Dar la numele de Fauchery, contesa ridicase capul şi, cu o frază discretă, felicită pe cronicar pentru articolele sale din Le Figaro. Sprijinită cu coatele de catifeaua balustradei, ea se întoarse pe jumătate, printr-o frumoasă răsucire a umerilor. Se pălăvrăgi o vreme, conversaţia oprindu-se asupra Expoziţiei universale.

— Va fi un lucru foarte frumos, spuse contele, a cărui faţă pătrată şi regulată păstra o gravitate oficială. Am văzut Champ-de-Mars astăzi. M-am întors de acolo uluit.

— Se zice că nu va fi gata, se încumetă să spună la Faloise. E o încurcătură.

Dar contele îl întrerupse cu vocea sa severă.

— Va fi gata. Împăratul o vrea.

Fauchery povesti cu haz că fusese cât pe ce să cadă în acvariu, pe atunci în construcţie, într-o zi, când se dusese acolo să caute un subiect de articol. Contesa surâdea. Privea din când în când prin sală, ridicând unul din braţele ei înmănuşate până la cot şi făcându-şi vânt cu o mână molatică. Sala, aproape goală, dormita; câţiva domni, la orchestră, îşi desfăcuseră jurnalele, nişte femei invitau cunoscuţi să se aşeze, foarte la largul lor, ca la ele acasă. Nu se mai auzea decât un şuşotit, sub candelabrul a cărui lumină slăbise în pulberea fină răscolită de harababura antractului. Pe la uşi, bărbaţii se îngrămădeau pentru a

vedea femeile rămase la locurile lor pe scaun; şi stăteau acolo, neclintiţi un minut, lungind gâtul, deasupra uriaşei inimi albe a plastronului lor.

— Contăm pe dumneavoastră marţea viitoare, spuse contesa lui la Faloise.

Îl invită şi pe Fauchery, care se înclină. Nu se vorbea de loc despre piesă, numele Nanei nu fu pronunţat. Contele păstra o demnitate aşa de băţoasă, încât l-ai fi crezut la cine ştie ce reuniune a Corpului legislativ. Spuse pur şi simplu, pentru a justifica prezenţa lor acolo, că socrului său îi plăcea teatrul. Uşa lojii trebuise să rămână întredeschisă şi marchizul de Chouard, care ieşise pentru a lăsa locul vizitatorilor, se zărea pe culoar cum îşi îndrepta talia înaltă de veteran şi faţa moale şi albă sub pălăria cu boruri largi, urmărind cu ochii tulburi femeile care treceau.

Îndată ce contesa făcu invitaţia, Fauchery îşi luă rămas bun, simţind că ar fi fost neplăcut să vorbească despre piesă. La Faloise ieşi ultimul din lojă. Tocmai zărise în avanscena contelui de Vandeuvres pe blondul Labordette, comod instalat, întreţinându-se foarte intim cu Blanche de Sivry.

— Ah! Aşa, spuse el, de îndată ce-şi regăsi vărul, acest Labordette cunoaşte deci pe toate femeile? Uite-l acum cu Blanche.

— Fără îndoială că le cunoaşte pe toate, răspunse liniştit Fauchery. Dar de unde naiba ai ieşit, dragul meu?

Culoarul se golise. Fauchery fu pe punctul să coboare, când Lucy Stewart îl chemă. Era tocmai în fundul culoarului, în faţa uşii avanscenei ce-o ocupase. Mureai de cald acolo înăuntru, spunea ea; şi ocupa tot culoarul, împreună cu Caroline Héquet şi mama ei, ronţăind praline. O plasatoare stătea de vorbă cu ele, cu un aer matern. Lucy îl dojeni pe jurnalist: era foarte amabil, urca să vadă alte femei şi nu venea nici măcar să le întrebe dacă le era sete! Apoi aduse vorba despre subiectul ce-o interesa:

— Ştii, dragul meu, eu o găsesc pe Nana foarte bine.

Voia ca Fauchery să rămână în avanscenă măcar ultimul act; dar el se eschivă.

— Promiţând să vină şi să le ia la ieşire. Jos, în faţa teatrului, Fauchery şi la Faloise îşi aprinseră ţigările. O mulţime de oameni bara trotuarul, o grămadă alcătuită numai din bărbaţi, care coborâseră de pe peronul teatrului şi respirau aerul răcoros al nopţii, în mijlocul uruitului potolit al bulevardului.

În acest timp, Mignon tocmai târa după sine pe Steiner la cafeneaua teatrului Variétés. Văzând succesul Nanei, se puse să vorbească despre ea cu entuziasm, supraveghind în acelaşi timp pe bancher cu coada ochiului. Îl cunoştea bine, de două ori îl ajutase s-o înşele pe Rose, apoi, odată capriciul trecut, îl adusese înapoi pocăit şi credincios. În cafenea, consumatorii prea numeroşi se strângeau în jurul meselor de marmură; câţiva dintre ei beau în picioare, în mare grabă, şi uriaşele oglinzi reflectau la nesfârşit această mulţime de capete, mărind fără măsură strâmta sală cu cele trei candelabre ale ei, cu canapelele de moleskin şi cu scările circulare, drapate în roşu. Steiner se duse să se aşeze la o masă din prima încăpere, ce dădea spre bulevard şi căreia i se scosese al doilea rând de uşi puţin cam devreme, dat fiind anotimpul. Cum Fauchery şi la Faloise treceau, bancherul îi reţinu.

— Hai, veniţi să beţi o bere cu noi.

Îl preocupa un gând, vroia să facă să-i fie aruncat un buchet de flori Nanei. Într-adevăr, chemă un chelner de la cafenea, pe care-l numea cu un ton familiar Auguste. Mignon, care asculta, îl examina cu o privire aşa de pătrunzătoare, încât se fâstâci, bâlbâindu-se:

— Două buchete de flori, Auguste, dă-le plasatoarei; câte umil pentru fiecare dintre aceste doamne, la momentul potrivit nu-i aşa?

La celălalt capăt al sălii, cu ceafa rezemată de rama unei oglinzi, o fată de cel mult optsprezece ani stătea nemişcată în faţa unui pahar gol, ca amorţită de o lungă şi zadarnică

aşteptare. Avea o figură feciorelnică sub buclele naturale ale frumosului ei păr şaten şi nişte ochi de catifea, dulci şi candizi; purta o rochie de mătase verde decolorată şi o pălărie rotundă, deformată de atâta întrebuinţare. Răcoarea nopţii o făcea foarte albă.

— Ah! Uite-o pe Satin, murmură Fauchery zărind-o.

La Faloise începu să-l descoasă. Oh! Era o prostituată de bulevard, nimic mai mult. Dar aşa de pierdută, încât i se părea amuzant s-o facă să pălăvrăgească, şi jurnalistul, ridicând vocea, i se adresă:

— Ce mai faci, Satin?

— Mă plictisesc, răspunse Satin liniştită, fără să se clintească.

Cei patru bărbaţi, încântaţi, începură să râdă.

Mignon îi asigură că nu avea rost să se grăbească; trebuiau douăzeci de minute pentru a se monta decorul actului trei. Dar cei doi veri, care îşi băuseră berea, voiau să se întoarcă; îi luase frigul. Atunci, Mignon, rămas singur cu Steiner, se sprijini în coate, vorbindu-i în faţă.

— Ei, atunci ne-am înţeles, vom merge la ea şi eu ţi-o voi prezenta. Ştii, asta rămâne între noi, soţia mea nu-i nevoie s-o ştie.

Reveniţi la locurile lor, Fauchery şi la Faloise remarcară în loja a doua o femeie drăguţă îmbrăcată modest. Era însoţită de un domn cu un aer serios, un şef de birou la Ministerul Afacerilor Interne, pe care la Faloise îl cunoştea, pentru că avusese prilejul să-l întâlnească la familia Muffat. Cât despre femeie, Fauchery credea că se numeşte doamna Robert: o persoană cinstită, care avea un amant, nu mai mulţi, şi acesta întotdeauna bărbat respectabil.

Dar era timpul să se întoarcă. Daguenet le surâdea. Acum, că Nana avusese succes, nu se mai ascundea de loc; venea să guste triumful pe culoare. Alături de el, tânărul licean nu-şi părăsise fotoliul, stăpânit de uluirea şi admiraţia în care îl cufundase Nana. Chiar aşa, asta femeie! Şi devenea foarte roşu, îşi punea şi-şi scotea în mod maşinal mănuşile.

Apoi, cum vecinul său adusese vorba despre Nana, îndrăzni să-l întrebe:

— Nu vă supăraţi, domnule, cunoaşteţi pe această doamnă care joacă în piesă?

— Da, oarecum, murmură Daguenet, surprins şi şovăitor.

— Atunci, ştiţi şi unde locuieşte?

Adresată lui, întrebarea părea aşa de inoportună, încât lui Daguenet îi veni poftă să răspundă printr-o spaimă.

— Nu, spuse el pe un ton sec.

Şi îi întoarse spatele. Tânărul licean înţelese că fusese pe punctul să comită vreo necuviinţă; roşi şi mai tare şi rămase buimac.

Se auziră trei lovituri de gong, plasatoarele continuau să primească înapoi hainele, încărcate de blănuri şi paltoane în mijlocul lumii care se întorcea. Galeria plătită aplaudă decorul, o grotă din muntele Etna, săpată într-o mină de argint, şi ale cărui margini aveau strălucirea banilor noi; în fund, forja lui Vulcan părea un culcuş de astru. În scena a doua, Diana, plănuia cu zeul să se prefacă împreună că întreprind o călătorie, pentru a da mână liberă lui Venus şi lui Marte. Apoi, de îndată ce plecară, îşi făcu apariţia Venus. Un freamăt agită sala. Nana era goală. Era goală cu o liniştită cutezanţă, sigură de atotputernicia trupului său. Un simplu voal o învăluia; umerii rotunzi, pieptul de amazoană, ale cărui vârfuri roz se ţineau ridicate şi ascuţite ca nişte lănci, şoldurile late, care se legănau într-un balans voluptuos, coapsele de blondă obscenă, întreg corpul ei se ghicea, se vedea sub ţesătura subţire, de-o albeaţă de spumă. Era Venus născută din valuri, neavând pentru a se învălui decât părul. Şi atunci când Nana ridică braţele, se zări, la lumina rampei, puful auriu al subsuorilor. Nu se auzeau aplauze. Nimeni nu mai râdea, feţele grave ale bărbaţilor se crispau, cu nările subţiate şi cu gurile nervoase şi uscate. Un fior părea că se strecurase foarte uşor printre spectatori, încărcat de o surdă ameninţare. Deodată, cu un gest familiar, femeia se ridică, tulburătoare,

stârnind nebunia sălii. Nana surâdea într-una, dar cu un surâs înverşunat de mâncătoare de bărbaţi.

— Drace! Spuse simplu Fauchery lui la Faloise.

Marte, în acest timp, alergă la întâlnire, cu panaşul lui, şi se trezi între cele două zeiţe. Fu o scenă pe care Prulliere o interpretă cu subtilitate; dezmierdat de Diana, care vroia să facă asupra lui o ultimă încercare, înainte de a-l da pe mâinile lui Vulcan, mângâiat de Venus, pe care prezenţa rivalei sale o stârnea şi mai mult, el se lăsă pradă acestor plăceri, cu aerul că se simte cât se poate de bine. Apoi, un măreţ trio încheie scena, şi acesta fu momentul în care plasatoarea se ivi în loja lui Lucy Stewart şi aruncă două enorme buchete de liliac alb. Se aplauda. Nana şi Rose Mignon salutară, în timp ce Prulliere ridica buchetele. O parte din orchestră se întoarse surâzând către benoarul ocupat de Steiner şi Mignon. Bancherul, cu sângele în obraji, făcea mişcări convulsive din barbă, ca şi cum i s-ar fi pus un nod în gât.

Ceea ce urmă însă produse o mare plictiseală în sală. Diana plecase furioasă. Numaidecât, Venus îl chemă pe Marte lângă ea. Niciodată până acum nu se montase o scenă, mai îndrăzneaţă. Nana, cu braţele după gâtul lui Prulliere, îl atrăgea spre ea, în vreme ce Fontan, mimând o furie caraghioasă, exagerând masca unui soţ ofensat care-şi surprinde soţia în flagrant delict, apăru în fundul grotei. Ţinea faimosul năvod cu împletituri mari al Iui Vulcan. O clipă îl balansa, părând un pescar care vrea să arunce prostovolul; printr-un ingenios şiretlic, Venus şi Marte fură prinşi în capcană, năvodul îi imobiliza în postura de amanţi fericiţi.

O rumoare crescu în sală întocmai ca un suspin care umflă pieptul. Se auziră câteva aplauze, toate binoclurile erau fixate asupra lui Venus. Puţin câte puţin, Nana pusese stăpânire pe public, şi acum fiecare bărbat era cucerit de farmecul ei. Aerul sănătos ce-l degaja, la fel ca un animal tânăr şi plin de vigoare, se răspândea mereu mai puternic,

umplând sala. În clipele acelea, cele mai mici mişcări ale ei insuflau dorinţa. Nana răscolea simţurile numai printr-o uşoară mişcare a degetului mic. Spinările se încordau, vibrând ca şi cum nişte arcuşuri nevăzute s-ar fi plimbat peste muşchi, cefele lăsau să se vadă tuleie care fluturau sub respiraţiile neregulate şi fără vlagă, venite din spate, nu se ştie din ce gură de femeie. Fauchery vedea în faţă pe liceanul pe care pasiunea îl ridicase din fotoliu. Avu apoi curiozitatea să-i privească pe contele de Vandeuvres, care era foarte palid, cu buzele strânse, pe grăsunul de Steiner, a cărui faţă apoplectică plesnea, pe Labordette, uitându-se cu un aer mirat de geambaş care admiră o iapă perfectă, pe Daguenet, ale cărui urechi se împurpuraseră şi se mişcau de plăcere. Apoi, o clipă, aruncă o privire în urmă şi rămase uluit de ceea ce remarcă în loja familiei Muffat: în spatele contesei, palidă şi serioasă, contele se ridica în vârful picioarelor, cu gura căscată, cu faţa brăzdată de pete roşii; în timp ce alături de el, în umbră, pupilele de obicei tulburi ale marchizului de Chouard deveniseră doi ochi de pisică, fosforescenţi, paietaţi cu aur. Lumea se sufoca, părul spectatorilor se îngreuna pe capetele în sudori. De trei ore, de când se aflau aici, răsuflările încălziseră aerul care dobândise un miros uman. În strălucirea flăcărilor gazului, firicelele de praf rămase în suspensie se îndesiseră, neclintite, sub candelabru. Întreaga sală se legăna, aluneca într-un vârtej, obosită şi excitată, aprinsă de aceste dorinţe adormite în miez de noapte, care bâjbâie în fundul alcovurilor. Iar Nana, în faţa acestui public leşinat, a acestor o mie cinci sute de persoane îngrămădite, înecate în dorinţele neîmplinite şi dezechilibrul nervos al unui sfârşit de spectacol, rămânea victorioasă, cu trupul său de marmoră, suficient de puternic pentru a distruge toată această lume, dar fără ca el însuşi să fie atins.

Piesa se apropia de sfârşit. La chemările triumfătoare ale lui Vulcan, întreg Olimpul defila prin faţa îndrăgostiţilor cu „ahuri” şi „ohuri” de stupefacţie şi voioşie. Jupiter zicea:

„Copilul meu, eşti un nesocotit că ne-ai chemat să vedem aşa ceva”. Apoi, toate simpatiile se îndreptară spre Venus. Corul încornoraţilor, introdus din nou de Iris, imploră pe maimarele zeilor să nu mai dea urmare reclamaţiei lor; de când femeile rămâneau închise în case, viaţa bărbaţilor devenise imposibilă; preferau să fie înşelaţi şi mulţumiţi, şi asta era morala comediei. Atunci, Venus fu eliberată. Vulcan obţinu dreptul să nu mai locuiască cu soţia lui. Marte se împacă imediat cu Diana. Jupiter, pentru a nu mai avea scandal în casă, expedie pe mica lui spălătorească într-o altă constelaţie. Şi, în sfârşit, Amor fu scos din carceră, unde făcuse vaporaşe din hârtie în loc să conjuge verbul a iubi. Cortina căzu pe o apoteoză, corul încornoraţilor cântând în genunchi un imn de recunoştinţă lui Venus, surâzătoare şi măreaţă în absoluta ei goliciune.

Spectatorii, deja în picioare, se îndreptau spre uşi. Fură chemaţi autorii, apoi din nou actorii, în mijlocul unui tunet de bravo. Strigătul: „Nana! Nana!” răsună multă vreme cu furie. Apoi, sala nu se golise, când se şi făcu întuneric: rampa se stinse, lumina candelabrului scăzu, lungi huse de pânză gri alunecară de la avanscenă, învelind poleiala galeriilor; şi această sală, atât de caldă, atât de zgomotoasă, se cufundă dintr-o dată într-un somn adânc, în timp ce un miros de mucegai şi de praf începea să se răspândească în jur. La marginea lojii sale, aşteptând ca mulţimea să se scurgă, contesa Muffat, ţeapănă, înfofolită în blănuri, privea umbra care se aşternea printre rândurile de fotolii.

Pe culoare se agitau plasatoarele, care-şi pierdeau capul luptând cu grămezile de veşminte prăvălite. Fauchery şi la Faloise se grăbiseră spre ieşire. De-a lungul vestibulului se înşiruiau bărbaţi, în timp ce, pe scara dublă, încetişor, două nesfârşite şiruri de oameni coborau, compact şi în ordine. Steiner, târât de Mignon, plecase printre primii. Contele de Vandeuvres ieşise la braţ cu Blanche de Sivry. O clipă, Gaga şi fiica ei părură încurcate, dar Labordette se grăbi să le caute o trăsură, a cărei, portieră o închise curtenitor, după

ce ele se urcară. Nimeni nu-l văzu trecând pe Daguenet. Liceanul, cu obrajii aprinşi, hotărât să aştepte pe Nana în faţa intrării artiştilor, alergă către pasajul Panoramas, dar găsi grila închisă. Atunci, Satin, pe trotuar, îl atinse uşor cu fustele ei; dar tânărul, disperat, refuză cu brutalitate, apoi dispăru în mijlocul mulţimii, neputincios, cu lacrimi de dorinţă în ochi. Nişte spectatori, aprinzând ţigări, se îndepărtau fredonând: „Când Venus hoinăreşte seara.” Satin se întorsese din nou în faţa cafenelei Variétés, unde Auguste o lăsă să lingă din farfurii restul de zahăr rămas de la consumatori. Un bărbat gras, care ieşi foarte înfierbântat, o luă în sfârşit cu el, în umbra bulevardului care adormea treptat-treptat.

În acest timp, lumea cobora într-una. La Faloise aştepta pe Clarisse. Fauchery promisese s-o ia pe Lucy Stewart, cu Caroline Héquet şi mama ei. Fetele veneau, ocupând întreg vestibulul şi râzând foarte zgomotos, în timp ce soţii Muffat treceau cu un aer glacial. Chiar în clipa aceea, Bordenave împinsese o uşiţă şi venise să obţină de la Fauchery promisiunea categorică a unei cronici. Era lac de sudoare, cu faţa congestionată ca de o insolaţie, îmbătat de succes.

— V-aţi asigurat pentru două sute de reprezentaţii, se simţi obligat să-i spună la Faloise. Întregul Paris va defila prin teatrul dumneavoastră.

Dar Bordenave, înfuriindu-se şi indicând printr-o mişcare bruscă a bărbiei publicul care umplea vestibulul, această gloată de bărbaţi cu buze uscate şi cu ochi aprinşi, arzând încă la gândul de a o poseda pe Nana, strigă cu violenţă:

— Dar spune odată bordelul meu. Ce individ îndărătnic!

II.

În ziua următoare, la orele zece, Nana mai dormea încă. Ocupa, pe bulevardul Haussman, etajul al doilea al unei clădiri mari, al cărui proprietar închiria numai la femei singure, care doreau să locuiască în casă nouă. Un negustor bogat din Moscova, venit să petreacă o iarnă la Paris, o instalase acolo, plătindu-i chiria pe şase luni înainte.

Apartamentul, prea mare pentru ea, nu fusese niciodată complet mobilat; era de un lux ţipător, console, şi scaune aurite se întovărăşeau cu vechituri de pe la vânzători de mâna a doua, cu gheridonuri din acaju şi candelabre din zinc, imitând bronzul florentin. Se simţea în jur o dezordine de fată părăsită prea curând de primul domn cu situaţie, recăzută pe mâna unor amanţi dubioşi, un neîndoielnic debut dificil, o lansare nereuşită, stingherită de refuzul creditului şi de ameninţări cu evacuarea.

Nana dormea pe pântece, strângându-şi perna între braţele goale, în care-şi înfundase faţa foarte palidă din cauza somnului. Dormitorul şi baia erau singurele încăperi pe care tapiţerul din cartier le dichisise. O rază de lumină se furişa pe sub o perdea, permiţând să se deosebească mobila de palisandru, tapetul şi jilţurile îmbrăcate-n damasc gri, garnisit cu uriaşe flori albastre. Şi, în aerul uşor jilav al acestei camere adormite, Nana se deşteptă, tresărind brusc, surprinsă parcă să simtă un gol în preajma ei. Privi spre cea de a doua pernă, care se lăfăia alături de a sa, cu scobitura caldă încă, lăsată de un cap în mijlocul dantelelor. Şi, bâjbâind cu mâna, apăsă pe butonul unei sonerii electrice, de la căpătâiul patului.

— Prin urmare a plecat? Întrebă ea pe camerista care-şi făcu apariţia.

— Da, doamnă, domnul Paul a plecat de cel mult zece minute. Dat fiind că doamna era obosită, n-a vrut s-o mai trezească. Dar mi-a poruncit să-i spun doamnei c-o să vină mâine.

Tot vorbind, Zoé, camerista, desfăcu jaluzelele. Lumina puternică năvăli în încăpere. Zoé, foarte brunetă, purta părul pieptănat lins cu cărare la mijloc şi avea o figură prelungă, ca un bot de câine, palidă şi plină de cicatrice, cu un nas borcănat, buze groase şi ochi negri, într-o necontenită mişcare.

— Mâine, mâine, repetă Nana încă somnoroasă, mâine e ziua programată pentru el?

— Da, Doamnă, domnul Paul a venit întotdeauna miercurea.

— Ei, aşa-i! Acum îmi amintesc! Strigă tânăra femeie înălţându-se în capul oaselor. S-a schimbat totul. Vroiam să-i spun treaba asta de dimineaţă. O să dea peste Tuciuriu. Am face-o boacănă!

— Doamna nu m-a prevenit, n-aveam cum să ştiu, murmură Zoé. Ar fi bine, când doamna-şi schimbă programul, să mă anunţe, ca să ştiu. Atunci nici bătrânul Frige-Linte nu-i pentru marţi?

Numeau aşa, când vorbeau între ele, fără să facă haz, cu aceste porecle, bătrânul Frige-Linte şi Tuciuriu, pe doi bărbaţi care-o plăteau, un comerciant din foburgul Saint-Denis, cu o fire cam economă, şi un valah, un pretins conte, ai cărui bani veneau totdeauna foarte neregulat şi aveau un miros straniu.

Daguenet obţinuse să vină în zilele care urmau vizitelor bătrânului Frige-Linte; cum comerciantul trebuia să fie dimineaţă neapărat la prăvălie în jurul orelor opt, tânărul aştepta cu nerăbdare plecarea lui în bucătărie, la Zoé, şi-şi lua locul cald încă, până la orele zece, apoi, la rândul lui, pleca la treburi. Atât Nana cât şi el găseau lucrul acesta foarte comod.

— N-am ce face! Spuse ea, o să-i scriu după ce mănânc. Şi dacă n-o să primească scrisoarea la timp, mâine îl vei împiedica să intre.

În acest timp, Zoé trebăluia încetişor prin cameră. Vorbea de marele succes din ajun. Doamna vădise atâta talent, cântase aşa de frumos! Ah! Doamna putea, de acum încolo, să fie liniştită.

Nana, cu cotul în pernă, nu răspundea decât prin clătinări din cap. Cămaşa îi alunecase şi părul, despletit şi nepieptănat, i se încolăcea pe umeri.

— Fără îndoială, murmură ea devenită dintr-o dată visătoare; dar cum să facem până una alta? Azi, mă

aşteaptă tot soiul de neplăceri. Portarul mai era tot cu capsa pusă, de dimineaţă?

Începură atunci să discute cu seriozitate. Datora chiria pe trei trimestre, şi proprietarul ameninţa că va pune sechestru. Apoi, mai erau o mulţime de creditori: cel care-i închinase trăsura, o lenjereasă, un croitor de dame, un cărbunar, şi încă mulţi alţii, care veneau în fiecare zi să se instaleze pe bancheta din anticameră; cărbunarul, mai cu seamă, se arăta teribil şi răcnea pe scară. Dar necazul cel mare al Nanei îl constituia micul Louis, un copil pe care-l avusese la şaisprezece ani şi pe care-l lăsase la doica ei, într-un sat în apropiere de Rambouillet. Această femeie cerea acum trei sute de franci pentru a-l înapoia pe micul Louis. Apucată de-o criză de dragoste maternă, de când făcuse ultima vizită copilului, Nana era disperată că nu putea să realizeze un proiect, devenit o adevărată obsesie, anume să plătească doica şi să-l instaleze pe micuţ la mătuşa ei, doamna Lerat, la Batignolles, unde ar fi putut să-l vadă oricând ar fi vrut.

Cu toate acestea, camerista lăsă să înţeleagă că doamna ar fi trebuit să mărturisească nevoile ei bătrânului Frige-Linte.

— Ei, i-am spus tot! Strigă Nana; mi-a răspuns că are plăţi mari de făcut. Nu vrea să depăşească mia lui de franci pe lună. Tuciuriul e lefter, în clipa asta; cred c-a pierdut la cărţi. Cât despre nenorocitul ăsta de Mimi, ar avea mare nevoie să facă rost de un împrumut; o speculaţie la Bursă l-a curăţat, nu mai poate să-mi aducă nici măcar flori.

Vorbea de Daguenet. În moleşeala ce-o cuprindea după deşteptarea din somn, n-avea nici o taină pentru Zoé. Aceasta, obişnuită cu asemenea confidenţe, le primea cu o simpatie plină de respect. Din moment ce doamna găsea de cuviinţă să-i vorbească despre afacerile ei, şi ea îşi permitea să spună ceea ce gândea. Mai întâi, o iubea mult pe doamna, o părăsise pentru ea pe doamna Blanche, şi Dumnezeu e martor dacă minte, doamna Blanche se face

luntre şi punte s-o aibă din nou pe lângă dânsa! Locurile unde să muncească nu-i lipsesc, e destul de cunoscută doar! Dar va rămâne la doamna, chiar când e strâmtorată, pentru că ea crede în viitorul doamnei. Şi sfârşi prin a se erija în sfătuitoare: când eşti tânără, faci prostii. De data asta doamna trebuie să deschidă ochii, căci bărbaţii nu se gândesc decât la plăcere. Oh! O să vină cu droaia! Doamna nu trebuie să spună decât un cuvânt, pentru a-şi linişti creditorii şi pentru a găsi banii de care avea nevoie.

— Toate astea nu-mi fac rost de cele trei sute de franci, repetă Nana înfigându-şi degetele în zulufii răvăşiţi ai conciului. Îmi trebuiesc trei sute de franci, azi, numaidecât. E stupid să nu cunoşti pe cineva care să-ţi dea trei sute de franci.

Căuta o soluţie, ar fi trimis-o la Rambouillet pe doamna Lerat, pe care o aştepta tocmai în dimineaţa asta. Capriciul ei neîmplinit îi diminua triumful din ajun. Când te gândeşti că, printre toţi aceşti bărbaţi care-o aclamaseră, nu se găsea unul care să-i dea cincisprezece ludovici! Apoi nu putea accepta bani aşa. Doamne, ce nefericită era! Şi gândul i se întorcea mereu la micuţul ei; avea ochi albaştri de heruvim şi gângăvea: „mama”, cu o voce aşa de amuzantă, încât mureai de râs!

Dar, în aceeaşi clipă, se auzi soneria de la intrare, cu vibraţia ei rapidă şi tremurată. Zoé reveni, şoptind cu un aer confidenţial:

— E o femeie.

Văzuse de zeci de ori pe această femeie, dar se făcea că n-o recunoaşte niciodată şi că habar nu are care erau relaţiile ei cu doamnele, când duceau lipsă de bani.

— Mi-a spus numele. Doamna Tricona.

— Tricona! Exclamă Nana. E drept că o uitasem. Pofteşte-o înăuntru.

Zoé introduse o femeie bătrână, înaltă, cu bucle lungi atârnând în spirală, având înfăţişarea unei contese care aleargă pe la avocaţi. Apoi Zoé se înclină şi dispăru fără

zgomot, cu mişcarea suplă de reptilă cu care ieşea din cameră, ori de câte ori venea câte un domn. De altfel, ar fi putut rămâne. Tricona nu se aşează. Nu avu loc decât un scurt schimb de cuvinte.

— Am pe cineva pentru tine, astăzi. Vrei?

— Da. Cât?

— Douăzeci de ludovici.

— Şi la ce oră?

— La ora trei. Atunci, ne-am înţeles?

— Ne-am înţeles.

Tricona schimbă de îndată vorba, pomenind ceva despre timp, un timp uscat, bun pentru alergătură. Mai avea patru sau cinci persoane de vizitat. Şi plecă, răsfoind un minuscul carneţel. Rămasă singură, Nana păru mai liniştită. Un uşor freamăt trecu peste umerii ei, şi se băgă iar în patul cald, moale, cu o încetineală de pisică zgribulită. Puţin câte puţin, ochii i se închiseră. Surâdea la ideea de a-l îmbrăca gigea pe Louiset, a doua zi; în timp ce, în somnul care-o cuprindea pentru a doua oară, visul fierbinte din noaptea trecută – un bubuit prelung de aclamaţii – revenea continuu şi-i legăna oboseala ca o voce de bas.

La ora unsprezece, când Zoé o pofti pe doamna Lerat să intre în cameră, Nana încă mai dormea. Dar zgomotul o deşteptă, şi spuse imediat:

— Tu eşti? Ai să te duci azi la Rambouillet.

— Pentru asta am venit, spuse mătuşa. E un tren la douăsprezece şi douăzeci. Am timp să-l prind.

— Nu, n-o să am bani decât ceva mai târziu, răspunse tânăra, întinzându-se leneş, cu gâtul încordat. O să iei masa şi pe urmă vom vedea.

Zoé aduse un halat.

— Doamnă, murmură ea, a venit coaforul.

Dar Nana nu ţinea prea mult să treacă în cabinetul de toaletă. Strigă ea însăşi:

— Intră, Francis.

Un domn, îmbrăcat corect, împinse uşa. Salută. Chiar în clipa aceea, Nana se da jos din pat, cu picioarele goale. Nu se grăbea şi întinse mâinile pentru ca Zoé să-i poată îmbrăca mânecile halatului. Francis, foarte la largul său, cu un aer demn, aşteptă, fără să se întoarcă. Apoi, când Nana se aşeză şi când începu să-i aranjeze părul, coaforul îi spuse:

— Doamna, probabil, n-a văzut ziarele. Există un articol foarte bun în Le Figaro.

Cumpărase jurnalul. Doamna Lerat îşi puse ochelarii şi citi articolul cu voce tare, în picioare, în faţa ferestrei, îşi îndrepta talia de jandarm, nasul i se subţia, în vreme ce descoperea câte un adjectiv elegant. Era o cronică a lui Fauchery, scrisă la ieşirea de la teatru, două coloane foarte vioaie, de o răutate spirituală pentru artistă şi de-o brutală admiraţie pentru femeie.

— Excelent! Repeta Francis.

Nanei nu-i păsa că se râdea de vocea ei! Era drăguţ acest Fauchery; o să ştie ea să-i răsplătească bunele lui maniere. Doamna Lerat, după ce citi încă o dată articolul, declară brusc că bărbaţii aveau toţi pe dracul în ei, şi refuză să explice mai mult, satisfăcută de această aluzie deocheată pe care numai ea singură era în stare s-o înţeleagă. Dar Francis tocmai termina să ridice şi să lege părul Nanei. Salută, spunând:

— Voi arunca o privire pe ziarele de seară. Ca de obicei, nu-i aşa? La ora cinci şi jumătate?

— Adu un borcan de pomadă şi o livră de praline de la Boissier! Îi strigă Nana străbătând salonul, în momentul în care coaforul închidea uşa.

Atunci, cele două femei, rămase singure, îşi amintiră că nu se îmbrăţişaseră; şi îşi dădură sărutări zgomotoase pe obraji. Articolul le încălzise. Nana, până în acest moment adormită, fu apucată din nou de febra triumfului. Ce bine! Probabil că Rose Mignon petrecea o frumoasă dimineaţă! Cum mătuşa ei nu voise să vină la teatru, pentru că, spunea

ea, emoţiile îi distrugeau stomacul, începu să-i povestească spectacolul de aseară, ameţindu-se de propria-i povestire, ca şi cum întregul Paris fusese zguduit de aplauze. Apoi, întrerupându-se deodată, întrebă surâzând dacă ar fi putut bănui cineva asta, pe vremea când îşi târa fundul prin ţarină, prin strada Goutte-d'Or. Doamna Lerat clătină capul. Nu, nu, niciodată n-ar fi putut bănui asta. La rândul său, îi vorbi, luând un aer grav şi numind-o fiica mea. Nu-i era oare ca o a doua mamă, din moment ce aceea adevărată murise, ca şi tatăl şi bunica ei? Nana, foarte înduioşată, fu pe punctul să plângă. Dar doamna Lerat repetă că trecutul e trecut. Oh! Un trecut murdar, lucruri pe care nu trebuie să le răscoleşti toată ziua bună ziua. Multă vreme se abţinuse s-o vadă pe nepoată-sa, căci, în familie, i se reproşa că se duce de râpă cu micuţa. Ca şi cum s-ar fi putut întâmpla una ca asta, Dumnezeule! Ea nu-i cerea să-i facă vreo confidenţă, credea că trăise totdeauna cinstit. Acum îi ajungea că o regăsea într-o situaţie frumoasă şi că vedea la ea simţămintele frumoase pentru fiul său. Totuşi, în lumea asta numai onestitatea şi munca erau cele care contau.

— De la cine ai copilul ăsta? O întrebă doamna Lerat, întrerupându-se şi privind-o cu ochi aprinşi de o curiozitate vie.

Nana, surprinsă, ezită o secundă.

— De la un domn, răspunse ea.

— Auzi, tu, reluă mătuşa, se spunea că l-ai făcut cu un zidar care te bătea. În fine, o să-mi povesteşti într-o zi; ştii cât sunt de discretă! Lasă, îl voi îngriji ca pe un fiu de prinţ.

Renunţase la meseria de florăreasă şi trăia din economii, şase sute de franci rentă, adunaţi bănuţ cu bănuţ. Nana făgădui să-i închirieze ea un mic apartament frumos; în plus, avea să-i dea o sută de franci pe lună. La această cifră, mătuşa îşi dădu drumul, strigă la nepoată să-i strângă de gât, de vreme ce pusese mâna pe ei; se referea la bărbaţi. Amândouă se îmbrăţişară încă o dată. Dar Nana, în mijlocul

veseliei, fiindcă doamna Lerat aduse iar vorba despre Louiset, păru ca se întristează, cuprinsă de o bruscă amintire.

— E neplăcut, dar trebuie să ies la ora trei! Murmură ea. Ce corvoadă!

Chiar atunci, Zoé venea să anunţe că doamna e servită. Trecură în sufragerie, unde o doamnă în vârstă se alia deja aşezată la masă. Nu-şi scosese pălăria şi era îmbrăcată cu o rochie închisă la gât, de o nuanţă neprecisă, ceva între cafeniu-deschis şi culoarea găinaţului de gâscă. Nana nu păru mirată s-o vadă acolo. Întrebă cu simplitate pentru ce nu intrase în dormitor.

— Am auzit voci, răspunse bătrâna. M-am gândit că nu eşti singură.

Doamna Maloir, cu aerul ei respectabil, având şi maniere alese, servea drept prietenă bătrână pentru Nana; îi ţinea tovărăşie şi o acompania. Prezenţa doamnei Lerat păru la început s-o neliniştească. Apoi, când află că era o mătuşă, o privi cu un aer blând, cu un surâs şters. În această vreme, Nana, care spunea că e moartă de foame, se repezi asupra ridichilor de lună, pe care le ronţăia fără pâine. Doamna Lerat, devenită ceremonioasă, nu vru ridichi; dădeau tulburări stomacale. Apoi, când Zoé aduse cotletele, Nana făcu mofturi cu carnea, se mulţumi să ronţăie osul. Din când în când, examina cu coada ochiului pălăria prietenei sale.

— E pălăria aceea nouă, pe care ţi-am dat-o? Spuse ea în cele din urmă.

— Da, am aranjat-o, murmură doamna Maloir, cu gura plină.

Pălăria era extravagantă, evazată pe frunte, împopoţonată cu o uriaşă pană.

— Doamna Maloir avea mania de a reface toate pălăriile; spunea că numai ea singură ştia ce îi merge, şi într-o clipită făcea o varză din cea mai elegantă pălărie. Nana, care îi cumpărase pălăria tocmai ca să nu se ruşineze, când o căra după sine, fu pe punctul să se supere. Strigă:

— Scoate-o cel puţin!

— Nu, mulţumesc, răspunse bătrâna cu demnitate, nu mă jenează, mănânc foarte bine cu ea.

După cotlete, mâncară conopidă şi nişte pui rece, rămas din ajun. Dar Nana făcea câte o mică strâmbătură la fiecare fel de mâncare, ezitând, mirosind şi lăsând totul pe farfurie. Încheie masa luând o linguriţă de dulceaţă.

Desertul se tărăgăna. Zoé nu strânsese masa ca să servească cafeaua. Doamnele îşi împinseseră pur şi simplu farfuriile la o parte. Se vorbea într-una despre frumoasa seară din ajun. Nana răsucea ţigări, pe care le fuma, legănându-se, răsturnată pe scaun. Şi cum Zoé rămăsese acolo, rezemată de bufet, cu mâinile atârnând în jos, sosi momentul să spună şi ea povestea ei. Se pretindea fiica unei moaşe din Bercy, care făcuse afaceri proaste. Zoé intrase să lucreze întâi la un dentist, apoi la un agent de asigurări; dar aici nu-i prea convenea; şi enumera în continuare, nu fără un sâmbure de orgoliu, doamnele unde servise în calitate de cameristă. Zoé vorbea despre aceste doamne ca despre persoane cărora le ţinuse soarta în mâini. Bineînţeles că fără ea, multe dintre ele ar fi păţit-o. Astfel, într-o zi, când doamna Blanche era cu domnul Octave, iată că vine bătrânul; ce face Zoé? Se preface că se împiedică şi cade, în timp ce traversează salonul; bătrânul se precipită, aleargă să caute un pahar cu apă la bucătărie, şi domnul Octave o şterge.

— Ah! Asta-i bună, n-am ce zice! Spuse Nana, care asculta cu interes, tandră, cu un soi de admiraţie docilă.

— Cât despre mine, eu una am avut destule necazuri. Începu doamna Lerat.

Şi, apropiindu-se de doamna Maloir, îi făcu confidenţe. Amândouă se omorau după cancanuri. Dar doamna Maloir asculta secretele altora, fără ca vreodată să lase să-i scape ceva despre ea. Se spunea că trăia dintr-o pensie misterioasă, într-o cameră unde nu pătrundea nimeni.

Deodată Nana se înfurie.

— Mătuşă, nu te mai juca aşa cu cuţitele. Ştii că asta mă indispune.

Fără să bage de seamă, doamna Lerat se apucase să pună două cuţite în formă de cruce pe masă. De altfel, tânăra femeie nu recunoştea că este superstiţioasă. Astfel, sarea răsturnată nu însemna pentru ea nimic, şi nici vinerea; dar cuţitele, asta o dădeau gata, niciodată nu se înşelase. Cu siguranţă, avea să i se întâmple un lucru neplăcut. Căscă, apoi cu un aer de profundă plictiseală, spuse:

— S-a şi făcut două. Trebuie să ies. Ce plictisitor lucru!

Cele două bătrâne se priviră. Toate trei dădură din cap, fără să rostească un cuvânt. Bineînţeles, treaba asta nu era totdeauna amuzantă. Nana se lăsase din nou pe spate, aprinzând încă o ţigară, în timp ce cucoanele strângeau buzele cu discreţie, pline de filosofie.

— Până te întorci, o să facem un bésigue, spuse doamna Maloir după o scurtă tăcere. Doamna ştie să joace bésigue?

Fără îndoială, doamna Lerat cunoştea jocul acesta, şi încă la perfecţie. Era inutil s-o mai deranjeze pe Zoé, care dispăruse; un colţ de masă ajungea; şi ridicară faţa de masă, peste farfuriile murdare. Dar, chiar în clipa în care doamna Maloir era pe punctul să ia cărţile dintr-un sertar al bufetului, Nana spuse că, înainte de a se aşeza la joc, ar fi drăguţ din partea ei să-i facă o scrisoare. O plictisea să scrie, şi-n plus, nu era sigură că nu face greşeli de ortografie, în timp ce bătrâna ei prietenă ştia să scrie scrisori pline de sentiment. Alergă în dormitor să caute o hârtie frumoasă şi o călimară, mai bine zis o sticlă de cerneală de trei sous ce zăcea pe o mobilă, cu un toc a cărui peniţă părea îngroşată de rugină. Scrisoarea era pentru Daguenet. Doamna Maloir, cu de la sine putere, scrise cu frumoasa ei pană engleză „Micuţul meu iubit”; şi îl avertiza după aceea să nu vină a doua zi, pentru că „asta nu se putea”; dar „acum şi întotdeauna, în toate momentele”, era „cu el în gând”.

— Şi închei cu „mii de sărutări”, murmură ea.

Doamna Lerat aprobase fiecare frază printr-o mişcare a capului. Privirile ei ardeau, îi plăcea la nebunie să se afle în mijlocul poveştilor de dragoste. De aceea vru să pună ceva şi de la ea, luând un aer tandru şi gângurind:

— Mii de sărutări pe frumoşii tăi ochi”.

— Chiar aşa: „Mii de sărutări pe frumoşii tăi ochi!” repetă Nana, în timp ce o expresie de fericire tâmpă trecea peste feţele celor două bătrâne.

Sunară pe Zoé, ca să dea scrisoarea unui comisionar. Tocmai atunci, camerista stătea de vorbă cu un băiat de la teatru, care aducea doamnei un buletin de serviciu, uitat dimineaţa. Nana pofti să intre pe acest om, căruia îi încredinţa scrisoarea s-o ducă lui Daguenet, când se va întoarce. Apoi, începu să-l descoasă. Oh! Domnul Bordenave era foarte mulţumit; biletele erau deja vândute pentru opt zile înainte; doamna nici nu bănuia câte persoane se interesaseră de adresa dumneaei de azi-dimineaţă. Când băiatul plecă, Nana spuse că va întârzia cel mult o jumătate de ceas în oraş. Dacă vor veni vizitatori, Zoé le va spune să aştepte. În vreme ce vorbea, se auzi soneria. Era un creditor, cel care închiria trăsuri; se aşezase pe bancheta din anticameră. Unul ca acesta putea să aştepte până seara; nu era nici o grabă.

— Hai, curaj! Spuse Nana amorţită de lenevie, căscând şi întinzându-se din nou. Trebuia acum să fi fost acolo.

Totuşi nu se mişcă din loc. Urmărea jocul mătuşii sale care anunţase o sută de puncte. Cu bărbia în mână, era absorbită de gândurile sale. Dar tresări, când auzi că sună orele trei.

— Ei, drăcia dracului! Lăsă ea să-i scape cu brutalitate.

Atunci, doamna Maloir, care socotea punctele, o încuraja cu vocea ei moale.

— Draga mea, ar fi mai bine să scapi imediat de drumul acesta.

— Grăbeşte-te, spuse şi doamna Lerat, amestecând cărţile. Dacă eşti aici înainte de orele patru, voi prinde trenul de

patru şi jumătate.

— O! Nu o să dureze, murmură ea.

În zece minute, Zoé o ajută să îmbrace rochia şi să-şi pună o pălărie. Îi era indiferent dacă arată prost îmbrăcată. Tocmai când să coboare, se auzi un nou zbârnâit al soneriei. De data asta, era cărbunarul. Ei bine! Va ţine de urât celui care închiria trăsuri; o să se amuze între ei. Numai că, temându-se de vreo scenă, Nana o luă prin bucătărie şi o şterse pe scara de serviciu. Trecea adeseori pe acolo, numai că era nevoită să-şi ridice rochia.

— Totul ţi se iartă, când eşti mamă bună, spuse sentenţios doamna Maloir, rămasă singură cu doamna Lerat.

— Am optzeci de puncte, răspunse aceasta, pe care jocul o pasiona.

Şi amândouă se cufundară într-o partidă interminabilă.

Masa nu fusese strânsă. Un abur tulbure umplea încăperea, alcătuit din mirosul mâncărurilor şi din fumul ţigărilor. Doamnele începură să mănânce zahăr înmuiat în coniac. Trecuseră douăzeci de minute de când jucau, absorbite cu totul, când, auzind sunând pentru a treia oară, Zoé intră pe neaşteptate şi le muştrului ca şi cum ar fi avut de-a face cu nişte prietene ale ei.

— Nu auziţi? Sună într-una. Nu mai puteţi să rămâneţi aici. Dacă vine multă lume, îmi trebuie tot apartamentul. Hai, sus, sus!

Doamna Maloir vroia să termine partida; dar, cum Zoé se prefăcea că vrea să le azvârle cărţile, bătrâna se decise să ridice jocul, fără să deranjeze nimic, în timp ce doamna Lerat căra după ea sticla cu coniac, paharele şi zahărul. Şi amândouă trecură în bucătărie, unde se instalară la un capăt de masă, între şervetele care se uscau şi ligheanul încă plin cu apă de vase.

— Am spus trei sute patruzeci. E rândul dumitale.

— Joc cupă.

Când Zoé reveni, le găsi din nou cufundate în partida lor. După o clipă de tăcere, în vreme ce doamna Lerat amesteca

de zor cărţile, doamna Maloir întrebă:

— Cine e?

— Oh! Nimeni, răspunse servitoarea cu nepăsare, un băieţandru. Voiam să-l expediez, dar este atât de drăguţ, fără fir de barbă, cu ochii albaştri şi figura de fată, încât până la urmă i-am spus să aştepte. Ţine în braţe un buchet uriaş de flori, pe care n-a vrut să-l lase din mână în ruptul capului. Spune dacă nu-ţi vine să-i tragi o urecheală? Un mucos care ar trebui să fie încă la şcoală.

Doamna Lerat se duse să caute o cană cu apă, ca să-şi facă grog. Jocul o obosise. Zoé şopti că, oricum, ar bea şi ea unul. Avea, spunea Zoé, gura amară ca fierea.

— Şi unde l-ai poftit? Reluă doamna Maloir.

— Ei! În încăperea din fund, în camera mică, aceea unde nu-i nici un mobilier. Doar un cufăr al doamnei şi o masă. Acolo îi primesc pe mocârţani.

Şi tocmai îşi îndulcea tare grogul, când soneria o făcu să sară în sus. La dracu. N-o vor lăsa să bea în linişte? O să fie frumos, dacă hărmălaia a început de pe acum. Totuşi, alergă să deschidă. Apoi, la înapoiere, văzând pe doamna Maloir că o întreba din priviri, zise:

— Nimic, un buchet.

Toate trei băură şi se răcoriră, îndemnându-se printr-un semn din cap. Se auzi sunându-se de două ori, în timp ce Zoé curăţă, în fine, masa, aşezând furculiţele una câte una în lighean. Dar nu era nimic deosebit. Zoé le ţinu pe cele două doamne din bucătărie la curent; repetă de două ori fraza ei dispreţuitoare:

— Nimic, un buchet.

Cu toate astea, doamnele, între două partide de cărţi, râseră, ascultând-o cum descrie mutrele creditorilor din cameră, în vreme ce soseau florile. Doamna va găsi buchetele pe toaletă. Păcat că erau aşa scumpe şi că nu se putea scoate pe ele nici zece sous. Ce să-i faci, erau bani pierduţi.

— Eu, spuse doamna Maloir, m-aş mulţumi cu cât cheltuiesc bărbaţii pe flori într-o singură zi la Paris.

— Cred şi eu, nu eşti mofturoasă, murmură doamna Lerat. Ţi-ar ploua cu bani. Draga mea, de data asta am şaizeci de puncte.

Era patru fără zece. Zoé se mira, neînţelegând de ce doamna întârzie atâta vreme. De obicei, când era nevoită să iasă după-amiaza, termina repede şi se întorcea. Dar doamna Maloir declară că lucrurile nu merg totdeauna aşa cum vrem. Desigur, se ivesc multe încurcături în viaţă, spuse şi doamna Lerat. Cel mai bun lucru este să aştepţi cu răbdare, şi dacă nepoata întârzia, asta înseamnă că afacerile o reţineau, nu-i aşa? De altfel, nu stăteau prost. Era plăcut în bucătărie. Şi pentru că nu mai avea nici o cupă în mână, doamna Lerat aruncă un caro.

Soneria reîncepu să zbârnâie. Când Zoé îşi făcu apariţia, era toată aprinsă la faţă.

— Copii, e grăsanul de Steiner. Pe ăsta l-am poftit în salonul mic.

Atunci, doamna Maloir îi povesti despre bancher doamnei Lerat, care nu-i cunoştea pe aceşti domni. Oare era pe cale s-o părăsească pe Rose Mignon? Zoé dădu din cap, ştia ea ce ştia. Dar din nou trebui să meargă să deschidă.

— Ce pacoste! Murmură ea revenind. E Tuciuriul! Degeaba i-am împuiat capul că doamna a ieşit; s-a instalat în dormitor. Nu-l aşteptam decât deseară târziu.

La orele patru şi un sfert, Nana nu sosise încă. Ce putea oare să facă atâta timp? Nu avea nici un sens întârzierea asta. Au mai venit alte două buchete de flori. Zoé, supărată, se uită dacă mai rămăsese cafea. Da, doamnele vor sorbi cu plăcere o cafea, asta le-ar mai trezi. Moţăiau îngrămădite pe scaunele lor, luând într-una cărţile cu acelaşi gest mecanic. Se făcu ora patru şi jumătate. În mod sigur i s-a întâmplat ceva doamnei. Şuşoteau între ele.

Deodată, ieşindu-şi din fire, doamna Maloir anunţă cu o voce stridentă:

— Am cinci sute! Chintă majoră de atu!

— Ia tăceţi odată! Exclamă Zoé mânioasă. Ce vor gândi aceşti domni?

Şi, în tăcerea care se aşternu, peste şoaptele înăbuşite ale celor două bătrâne femei ce se dondăneau, un zgomot de paşi repezi se auzi pe scara de serviciu. Era, în sfârşit, Nana. Încă înainte de a fi deschis uşa i se auzi răsuflarea. Pătrunse în încăpere foarte roşie la faţă, cu gesturi precipitate. Rochia ei, ale cărei bretele probabil că se rupseseră, ştergea treptele, şi volanele se înmuiaseră într-o băltoacă, vreo scursoare de la primul etaj, unde servitoarea era o leneşă fără pereche.

— Iată-te, în sfârşit! Spuse doamna Lerat, cu buzele strânse, contrariată încă de cele cinci sute de puncte ale doamnei Maloir. Mult mai laşi lumea să te aştepte.

— Doamna nu este rezonabilă, într-adevăr! Adăugă Zoé.

Nana, deja supărată, se simţi exasperată din cauza acestor reproşuri. Nu era un fel prea plăcut de a o primi, după necazurile pe care le avusese!

— Lăsaţi-mă în pace! Strigă ea.

— Sst! Doamnă, e lume alături, spuse servitoarea.

Atunci, coborând vocea, tânăra femeie bâlbâi:

— Oare credeţi că eu m-am amuzat? Nu se mai termina odată! Aş fi vrut să vă văd pe voi acolo. Fierbeam, i-aş fi ars nişte palme. Şi nici o trăsură la înapoiere. Noroc că nu-i prea departe. Oricum, am tras o fugă zdravănă.

— Ai banii? Întrebă mătuşa.

— Ei, na! Mai întrebi? Răspunse Nana.

Se aşezase pe un scaun aproape de maşina de gătit, ca picioarele frânte de oboseală, şi fără să stea să-şi mai capete răsuflarea scoase din corset un plic în care se găseau patru hârtii de câte o sută de franci. Biletele se vedeau printr-o spărtură pe care o făcuse cu un deget nervos, ca să se asigure de conţinut. În jurul ei, cele trei femei se holbau la plicul dintr-o hârtie groasă, boţită şi pătată, pe care-l ţinea între minutele ei înmănuşate. Era

prea târziu, doamna Lerat nu mai putea să plece decât a doua zi la Rambouillet. Nana se avântă în explicaţii fără de sfârşit.

— Doamnă, e lume care aşteaptă, repetă camerista.

Dar Nana se înfurie din nou. Lumea putea să aştepte. De îndată ce îşi va termina treburile, va veni. Şi cum mătuşa ei întindea mâna spre bani, spuse:

— A! Nu, nu toţi. Trei sute de franci doicii, cincizeci de franci pentru drumul şi cheltuielile tale, asta face trei sute cincizeci de franci. Opresc cincizeci de franci.

Cea mai grea problemă fu de a găsi bani mărunţi. Nu erau nici zece franci în casă. Bineînţeles că nici măcar nu se adresară doamnei Maloir, care asculta cu un aer dezinteresat, neavând asupra ei decât cei zece centi pentru omnibus.

În sfârşit, Zoé ieşi, spunând că merge să se uite în cufărul ei, şi aduse o sută de franci în monede de câte cinci.

Îi numărară pe un colţ al mesei. Doamna Lerat plecă imediat, după ce promisese că îl va aduce pe Louiset a doua zi.

— Şi ce spuneai, că avem musafiri? Reluă Nana stând mai departe pe scaun ca să se odihnească.

— Da, doamnă, trei persoane.

Şi pomeni mai întâi de bancher. Nana făcu o strâmbătură. Steiner acesta îşi închipuia că are dreptul s-o plictisească, pentru că în ajun i-a aruncat un buchet!

— De altfel, hotărî ea, pe ziua de azi îmi ajunge. Nu voi mai primi pe nimeni. Du-te şi spune că nu mai crezi să mă întorc.

— Dacă doamna s-ar gândi bine, ar primi pe domnul Steiner, şopti Zoé fără să se mişte, cu un aer grav, supărată să vadă pe stăpâna ei pe punctul să facă o nouă prostie.

După aceea îi vorbi despre valahul care începuse să se plictisească în cameră. Atunci Nana, furioasă, se încăpăţână şi mai mult. Pc nimeni nu voia să vadă, pe nimeni. Ce-i păsa ei de un bărbat aşa de pisălog.

— Dă-i pe toţi afară. Eu voi face o partidă de bésigue cu doamna Maloir. Îmi place mai mult asta.

Soneria îi curmă vorba. Asta depăşea orice măsură, încă un pisălog! Ii interzise lui Zoé să deschidă. Aceasta, fără să o asculte, ieşi din bucătărie. Când reapăru, îi spuse cu un aer autoritar, înmânându-i două cărţi de vizită:

— Le-am spus că doamna îi primeşte. Domnii sunt în salon.

Nana se ridică plină de furie. Dar numele marchizului de Chouard şi al contelui Muffat de Beuville de pe cărţile de vizită o liniştiră. Rămase un moment tăcută.

— Cine sunt? Întrebă ea în sfârşit. Voi îi cunoaşteţi?

— Îl cunosc pe cel bătrân, răspunse Zoé, strângând gura în mod discret.

Şi cum stăpâna ei continua să o întrebe din priviri, adăugă cu simplitate.

— L-am văzut undeva.

Aceste cuvinte părură s-o decidă pe tânăra femeie. Părăsi cu părere de rău bucătăria, acest refugiu cald, unde putea să pălăvrăgească şi să se desfete cu mirosul cafelei ce se încălzea pe o rămăşiţă de jeratic. În urma ei o lăsa pe doamna Maloir care acum făcea pasenţe; nu-şi scosese în tot acest interval de timp pălăria: numai pentru a se face comodă, îi desfăcuse bridele şi le aruncase peste umeri.

În cabinetul de toaletă, unde Zoé o ajuta cu zel să îmbrace un capot, Nana se răzbună pe necazurile ce i se făceau, mârâind pe înfundate înjurături la adresa bărbaţilor. Cuvintele acestea urâte o necăjeau pe cameristă, căci vedea cu părere de rău că doamna nu-şi lepăda destul de repede apucăturile. Îndrăzni chiar să o roage pe doamna să se calmeze.

— Aiurea! Răspunse Nana, cu cinism, ăştia nu-s decât nişte porci, cărora le place să le vorbeşti aşa.

Cu toate astea, îşi reluă aerul de prinţesă, cum spunea ea. Zoé o reţinu în momentul în care se îndrepta spre salon; şi, fără să-i ceară permisiunea, introduse în cabinetul de

toaletă pe marchizul de Chouard şi pe contele Muffat. Era mult mai bine aşa.

— Domnilor, spuse tânăra femeie cu o politeţe studiată, îmi pare rău că v-am făcut să aşteptaţi.

Cei doi bărbaţi salutară şi se aşezară. O jaluzea din tul brodat lăsa să pătrundă o lumină clar-obscură în cabinet.

Era încăperea cea mai elegantă din apartament, tapetată cu o ţesătură strălucitoare şi mobilată cu o toaletă maro din marmoră, o oglindă încrustată, o canapea şi nişte fotolii tapisate cu atlaz albastru. Pe toaletă, buchetele de trandafiri, liliac şi zambile păreau o cascadă de flori cu parfum pătrunzător şi tare; în timp ce în atmosfera jilavă, în mirosul pe care îl exala chiuveta, câteva fire de paciulie uscată, rupte mărunt în fundul unei cupe, împrăştiau câteodată un parfum mai intens. Şi, ghemuindu-se, strângându-şi capotul îmbrăcat neglijent, Nana părea, a fi fost surprinsă în timpul toaletei, cu pielea încă umedă, surâzătoare, tulburată în mijlocul dantelelor sale.

— Doamnă, spuse cu gravitate contele Muffat, ne veţi scuza că am insistat. Venim pentru o colectă. Domnul şi cu mine suntem membrii societăţii de binefacere din arondisment.

Marchizul de Chouard se grăbi să adauge cu un aer curtenitor:

— Când am aflat că o mare artistă locuieşte în această casă, ne-am hotărât să-i recomandăm pe sărmanii noştri într-un mod deosebit. Nu poate să existe talent fără inimă.

Nana adoptase un aer de modestie. Răspunse printr-o uriaşă înclinare a capului, făcând în acest timp reflexii rapide. Probabil că bătrânul l-a adus pe celălalt; ochii lui erau prea ştrengari. Totuşi, trebuie să se păzească în egală măsură şi de celălalt, ale cărui tâmple se umflau în chip ciudat; ar fi putut foarte bine să vină singur. Asta trebuie să fie: portarul de la teatru le spusese adresa, şi fiecare venea pentru sine însuşi.

— Desigur, domnilor, aţi avut dreptate să urcaţi, spuse ea graţioasa şi plină de bunăvoinţă.

Dar soneria o făcu să tresară. Încă o vizită; şi Zoé asta care deschide într-una. Continuă:

— E foarte plăcut să poţi să dăruieşti.

În fond era măgulită.

— Ah! Doamnă, reluă marchizul, dacă aţi şti ce mizerie! Arondismentul nostru numără peste trei mii de săraci, şi încă este unui dintre cele mai bogate. Nici nu vă imaginaţi o asemenea suferinţă: copii fără pâine, femei bolnave, lipsite de orice ajutor, murind de frig.

— Sărmanii oameni! Exclamă Nana foarte mişcată.

Se înduioşa în aşa măsură, încât lacrimile înecară frumoşii ei ochi.

Se aplecase dintr-o mişcare, fără să se mai controleze: şi capotul deschis lăsă să i se vadă gâtul, în timp ce genunchii cu pielea întinsă se profilau sub ţesătura subţire, ca şi rotunjimea coapsei. O uşoară roşeaţă apăru în obrajii pământii ai marchizului. Contele Muffat, care tocmai vorbea, coborî privirea. Era prea cald în această încăpere, o căldură grea şi închisă de seră. Trandafirii se ofileau, un iz ameţitor se ridica de la paciulia din cupă.

— Am vrea să fim foarte bogaţi în asemenea împrejurări, adăugă Nana. În sfârşit, fiecare face atât cât poate. Fiţi siguri, domnilor, că dacă aş fi ştiut.

Era pe punctul să scape o prostie în înduioşarea ei. Astfel că, nu-şi isprăvi fraza. O clipă, rămase jenată, ne mai amintindu-şi unde pusese cei cincizeci de franci, atunci când îşi dezbrăcase rochia. Dar îşi aduse aminte: trebuiau să fie pe colţul toaletei, sub un borcan cu cremă întors cu fundul în sus. Pe când se ridica, soneria se auzi sunând prelung. Bun! Încă unul! Asta n-o să se mai sfârşească niciodată. Contele şi marchizul se ridicară amândoi în picioare, ultimul dintre ei trăgând cu urechea la uşă: fără îndoială cunoştea zgomotul acela. Muffat îl privi pe marchiz: amândoi îşi întoarseră privirile. Nu se simţeau în

largul lor, deveniseră reci, unul lat în spate şi solid, cu părul bogat, celălalt îndreptându-şi umerii slabi, pe care cădea cununa de păr alb şi rar.

— Pe cuvânt! Spuse Nana, care aducea cele zece monede mari de argint, cu o figură zâmbitoare, aş vrea să vă pot dărui mai mult domnilor. Asta e pentru sărăcişi mica gropiţă adorabilă din bărbie i se accentua. Avea aerul unui copil bun, fără să pozeze, ţinând grămada de bani în mâna deschisă, oferind-o celor doi oameni ca şi cum le-ar fi spus: „Hai, cine o vrea?” Contele fu mai iute, luă cei cincizeci de franci, dar o monedă rămase în palma Nanei, şi trebui să o culeagă chiar de pe pielea tinerei femei, o piele caldă şi suplă, a cărei atingere îi dădu fiori. Nana, înveselită, râdea într-una.

— Asta e, domnilor, reluă ea. Altă dată, sper să vă dau mai mult.

Nu mai găseau nici un pretext să rămână şi salutară, îndreptându-se către uşă. Dar în momentul în care ieşeau, soneria izbucni din nou. Marchizul nu-şi putu ascunde un zâmbet uşor, în timp ce o umbră întunecă faţa contelui. Nana îi reţinu câteva secunde pentru a permite lui Zoé să mai găsească încă un colţ liber. Nu-i plăcea să facă să se întâlnească oamenii la ea. Numai că de data asta apartamentul era, desigur, înţesat de lume. Dar răsuflă uşurată, când văzu salonul gol. Oare Zoé îi închisese în dulapuri?

— La revedere domnilor, spuse, oprindu-se în pragul salonului.

Îi învăluia cu surâsul şi cu privarea ei strălucitoare.

Contele Muffat se înclină, tulburat, În ciuda faptului că ştia să se poarte în lume, şi ieşi în grabă, având nevoie de aer, ducând cu sine ameţeala acelei încăperi intime, un miros de floare şi de femeie care îl sufoca. Şi, în urma lui, marchizul de Chouard, sigur că nu este văzut, îndrăzni să-i facă Nanei cu ochiul, cu faţa dintr-o dată descompusă de patimă, plimbându-şi limba peste marginea buzelor.

În timp ce se înapoia în budoar, unde Zoé o aştepta cu scrisori şi cu cărţi de vizită, tânăra femeie strigă, râzând şi mai tare:

— Nişte prăpădiţi care mi-au şterpelit cei cincizeci de franci.

Nu era de loc supărată, mai degrabă îi părea caraghios că nişte bărbaţi îi luaseră banii. Oricum, erau nişte porci şi ea nu mai avea o centimă. Dar vederea cărţilor de vizită şi a scrisorilor îi readuse proasta dispoziţie. Scrisorile mai treacă-meargă; veneau de la domni, care, după ce au aplaudat-o în ajun, îi făceau declaraţii. Cât despre vizitatori, ei puteau să se ducă să se plimbe.

Zoé ii instalase pretutindeni, şi făcu observaţia că apartamentul era foarte bine aranjat, fiecare cameră dând în coridor. Nu era ca la doamna Blanche, unde trebuia să treci prin salon. Asta făcuse ca doamna Blanche să aibă multă bătaie de cap cu vizitele.

— Du-te şi fă-le vânt la toţi, reluă Nana, continuându-şi gândul cu voce tare. Începe cu Tuciuriul!

— Lui, doamnă, de mult i-am făcut vânt, spuse Zoé cu un surâs. Voia numai să spună doamnei că nu poate veni astă-seară.

Vestea aceasta stârni o mare bucurie Nanei. Bătu din palme. Nu venea, ce noroc! Va fi deci liberă! Şi scoase un suspin de uşurare, ca şi cum ar fi scăpat de cel mai groaznic supliciu. Primul său gând fu pentru Daguenet. Sărmanul iubit, căruia tocmai îi scrisese să aştepte până joi! Repede, doamna Maloir să scrie o a doua scrisoare! Dar Zoé preciza că doamna Maloir plecase fără să spună nimănui un cuvânt, aşa cum avea obiceiul. Atunci Nana, după ce se gândi să trimită pe cineva să-l vestească pe Daguenet, rămase nehotărâtă. Era foarte obosită. O noapte de somn i-ar prinde atât de bine! Ideea acestui deliciu sfârşi prin a triumfa. O dată putea şi ea să-şi permită asta.

— O să mă culc după ce o să mă înapoiez de la teatru, şopti cu un aer lacom, şi n-o să mă trezeşti înainte de

amiază.

Apoi, ridicând vocea:

— Şi acum, dă-le brânci celorlalţi pe scară.

Zoé nu se mişcă. Nu şi-ar fi permis să dea pe faţă sfaturi doamnei; lua însă măsuri ca să o facă pe doamna să profite de experienţa pe care o poseda ea, atunci când doamna părea că o ia razna cu capul ei nărăvaş.

— Şi pe domnul Steiner? Întrebă cu o voce tăioasă.

— Desigur, răspunse Nana. Pe el înaintea celorlalţi.

Servitoarea mai aşteptă puţin, pentru a da doamnei timp de gândire. Doamna nu ar fi aşadar mândră să răpească rivalei sale Rose Mignon un domn aşa bogat, cunoscut în toate teatrele?

— Hai, grăbeşte-te, draga mea, reluă Nana care înţelegea perfect toate astea, şi spune-i că mă plictiseşte.

Dar brusc se răzgândi; mâine s-ar putea să aibă chef să-l vadă; şi strigă, schiţând un gest de ştrengar, râzând şi făcând cu ochiul.

— În definitiv, dacă vreau să fie al meu, cel mai sigur e să-l dau afară.

Zoé păru foarte impresionată. Privi pe doamna, cuprinsă de o admiraţie subită, apoi, fără nici o ezitare, se duse să-l dea pe Steiner afară.

În acest timp, Nana aşteptă câteva minute pentru a-i lăsa vreme să cureţe terenul, cum zicea ea. Cine a mai pomenit un asemenea atac! Îşi vârî capul în salon; era gol. Sufrageria, de asemenea goală. Dar, în vreme ce îşi continua vizita liniştită, sigură că nu mai era nimeni, dădu dintr-o dată peste un tinerel, pe când împingea uşa unei încăperi. Era aşezat pe un cufăr, foarte liniştit, cu un aer cât se poate de cuminte şi cu un enorm buchet de flori pe genunchi.

— Ah! Dumnezeule! Strigă ea. Mai e unul, acolo, înăuntru!

Zărind-o, tinerelul sărise în picioare, roşu ca un mac. Şi nu ştia ce să facă cu buchetul, pe care-l trecea dintr-o mână într-alta, sugrumat de emoţie. Tinereţea, tulburarea lui,

mutra caraghioasă pe care o avea cu florile în braţe, o înduioşară pe Nana, care izbucni într-un râs straşnic. Aşadar, acum şi copiii? A isprăvit-o cu bărbaţii? Se înmuie dintr-o dată, familiară ca o mamă, şi, lovindu-se peste coapse, întrebă în glumă:

— Vrei să-ţi şterg năsucul, copilaş?

— Da, răspunse băiatul cu vocea înceată şi rugătoare.

Acest răspuns o înveseli şi mai mult. Avea şaptesprezece ani şi se numea Georges Hugon. În ajun fusese la Variétés. Şi venise s-o vadă.

— Pentru mine sunt florile astea?

— Da.

— Atunci, dă-mi-le, caraghiosule!

Dar, pe când Nana lua buchetul, el îi cuprinse mâinile eu lăcomia caracteristică frumoasei lui vârste. Trebui să se smucească, pentru a scăpa din strânsoare. Uite un mucos care nu se încurcă. Tot mustrându-l, deveni roşie. Şi îl expedie, dându-i voie să mai vină. El se împleticea, nu mai nimerea uşile.

Nana se înapoie în budoar, unde Francis se prezentă aproape imediat, ca să o coafeze pentru ieşit în oraş. Nu se îmbrăca elegant decât seara. Aşezată înaintea oglinzii, aplecându-şi capul sub agilele mâini ale coaforului, rămase tăcută şi visătoare, când Zoé intră, spunându-i:

— Doamnă, mai este unul care nu vrea să plece.

— Ei bine, atunci lasă-l să stea, răspunse ea liniştită.

— În felul ăsta îi facem să vină mereu.

— Ei şi! Spune-le să aştepte. Când li se va face foame, vor pleca.

Starea ei de spirit se schimbă. O încânta să facă pe bărbaţi să aştepte. Ideea sfârşi prin a o amuza. Se eliberă din mâinile lui Francis şi alergă să pună ea însăşi zăvorul; acum, n-aveau decât să se înghesuie în încăperea de alături, de trecut prin zid n-au să poată trece. Zoé va intra prin uşa care dădea în bucătărie. În acest timp, soneria funcţiona din plin. La fiecare cinci minute clinchetele

reveneau, puternice şi distincte, cu regularitatea unei maşini bine reglată. Şi Nana le număra ca să se distreze. Dar deodată îşi aminti.

— Ia spune, şi pralinele mele?

Francis uitase şi el de praline. Scoase o pungă dintr-un buzunar al redingotei, cu gestul discret al unui om de lume care oferă un cadou unei prietene; cu toate acestea, la fiecare plată, coaforul trecea şi pralinele în notă. Nana aşează punga între genunchi şi se puse pe ronţăit, întorcându-şi capul sub uşoarele apăsări ale coaforului.

— Ei drăcie, şopti ea după un moment de tăcere, asta-i o bandă întreagă.

De trei ori la rând zbârnâise soneria. Chemările clopoţelului se înteţeau. Unele, sfioase, tremurau ca şoapta primei mărturisiri; altele, îndrăzneţe, străbăteau aerul cu un freamăt rapid. O adevărată hărmălaie, cum spunea Zoé, o hărmălaie în stare să revoluţioneze cartierul, o gloată de bărbaţi, veniţi pe rând să apese butonul de fildeş. Acest farsor de Bordenave dăduse într-adevăr la prea multă lume adresa, toţi spectatorii din ajun aveau să treacă pe acolo.

— Apropo, Francis, spuse Nana, ai cinci ludovici?

El se dădu un pas îndărăt, examina coafura, apoi spuse liniştit:

— Cinci ludovici? Depinde.

— Ah! Ştii, reluă ea, dacă îţi trebuiesc garanţii.

Şi, fără să termine fraza, cu un gest larg, arătă spre încăperile vecine. Francis îi împrumută cei cinci ludovici.

Zoé, în momentele de răgaz, intra pentru a pregăti toaleta doamnei. Curând, trebui să o îmbrace, în timp ce coaforul aştepta să-i facă o ultimă pieptănătură.

Dar soneria o deranja într-una pe cameristă, care o lăsa pe doamna fie pe jumătate încorsetată, fie încălţată numai la un picior. Cu toată experienţa ei, Zoé îşi pierdea capul.

După ce instala pe bărbaţi aproape peste tot, folosind şi cele mai mici colţuri, fu obligată să-i invite chiar câte trei, patru împreună, ceea ce era împotriva tuturor principiilor

sale. Cu atât mai bine dacă se mâncau între ei, asta ar mai fi făcut loc! Şi Nana, bine zăvorită, la adăpost, îşi bătea joc de bărbaţi, spunând că îi auzea gâfâind. Trebuie să arate bine, cu limba atârnând, ca nişte căţei aşezaţi în fund, jur-împrejur. Succesul din ajun continua, haita de bărbaţi îi luase urma.

— Numai să nu spargă ceva, şopti ea.

Începea să se neliniştească, simţind răsuflările calde care treceau pe sub uşi. Dar Zoé îl introduse pe Labordette, şi tânăra femeie scoase o exclamaţie de uşurare. Labordette vroia să-i vorbească despre o treabă pe care o rezolvase la judecătorie. Nana nu-l asculta, repetând într-una:

— Te iau cu mine. Mâncăm împreună. De acolo, mă vei întovărăşi până la Variétés. Nu intru în scena decât la nouă şi jumătate.

Drăguţul de Labordette pica exact la tanc! Niciodată nu cerea nimic pentru el. Nu era decât un prieten al femeilor, cărora le rezolva treburile mărunte. Astfel, trecând prin anticameră, avusese grijă să-i expedieze pe creditori. De altfel, aceşti oameni de treabă nu pretindeau să fie plătiţi, dimpotrivă; veniseră doar pentru a prezenta complimente doamnei şi a-i face personal oferte noi de servicii, după marele succes din ajun.

— Să plecăm, să plecăm, spuse Nana care era îmbrăcată. Tocmai atunci, Zoé intră, strigând:

— Doamnă, nu mai deschid. S-a format o coadă pe scară.

O coadă pe scară! Chiar şi Francis, cu tot aerul lui de englez flegmatic pe care şi-l lua, se porni pe râs, în timp ce îşi punea în ordine pieptenii; Nana, care îl luase de braţ pe Labordette, îl împinse în bucătărie. Şi fugi, eliberată, în sfârşit, de bărbaţi, fericită, ştiind că pe Labordette putea să-l ia cu sine, oriunde, fără să se teamă de prostii.

— Mă vei aduce înapoi până la uşă, spuse ea, în timp ce coborau scara de serviciu. În felul ăsta voi fi sigură că nu mă mai deranjează nimeni. Imaginează-ţi că vreau să dorm

o noapte întreagă, o noapte întreagă să fie numai a mea. Un capriciu, dragul meu!

III.

Contesa Sabine, cum luaseră obiceiul toţi să-i spună doamnei Muffat de Beuville, pentru a o deosebi pe mama contelui, moartă anul trecut, primea în toate zilele de marţi, în palatul ei din strada Miromesnil, colţ cu strada Penthievre. Era o vastă clădire pătrată, locuită de familia Muffat de mai bine de o sută de ani; spre stradă, faţada părea că doarme, înaltă şi neagră, de-o tristeţe de mănăstire, cu imensele obloane care rămâneau aproape tot timpul închise; în spate, la capătul unei grădini, arborii crescuseră înalţi, râvnind după soare, atât de lungi şi de subţiri, încât li se vedeau ramurile pe deasupra plăcilor de ardezie.

În marţea aceasta, către orele zece, se îngrămădise o duzină de persoane în salon. Atunci când nu aştepta decât intimi, contesa nu deschidea sufrageria, ci doar salonaşul. Aşa se simţeau mai bine şi pălăvrăgeau în jurul focului. Salonaşul, de altfel, era foarte încăpător şi foarte înalt; patru ferestre dădeau spre grădină, a cărei umiditate se simţea în această seară de sfârşit de aprilie, în ciuda buştenilor zdraveni care ardeau în şemineu. Niciodată soarele nu pătrundea acolo; ziua, o lumină verzuie se strecura cu greutate în încăpere; dar seara, când lămpile şi lustrele erau aprinse, camera căpăta un aspect grav, cu mobila empire din lemn masiv de acaju, draperiile negre şi jilţurile capitonate cu catifea galbenă, cu uriaşe desene satinate. Te cuprindea un sentiment de o măreţie rece, intuiai moravuri învechite, o epocă dispărută, din care se degaja o atmosferă de pietate.

În vremea aceasta, în faţa fotoliului în care murise mama contelui – un fotoliu pătrat, din lemn de esenţă tare, capitonat cu o ţesătură rezistentă – de cealaltă parte a şemineului, contesa Sabina stătea scufundată într-un jilţ adânc, tapisat cu mătase roşie, ce avea moliciunea pufului.

Era singura mobilă modernă, o mobilă fantezistă introdusă în această sobrietate, cu care nu se potrivea câtuşi de puţin.

— Deci, spunea tânăra femeie, ne va vizita şahul Persiei.

Se discuta despre prinţii care urmau să vină la Paris cu prilejul Expoziţiei. Câteva doamne făcuseră cerc în faţa şemineului. Doamna Du Jonequoy, al cărei frate, un diplomat, îndeplinise o misiune în Orient, dădea amănunte asupra curţii de la Nazar-Eddin.

— Te simţi rău, draga mea? Întrebă doamna Chantereau, soţia proprietarului unei uzine metalurgice, văzând-o pe contesă, care, cuprinsă de un uşor tremur, pălea.

— Nu, de loc, răspunse aceasta, surâzând. Mi-e un pic frig. Salonul ăsta e aşa greu de încălzit.

Şi îşi plimba ochii negri de-a lungul pereţilor, până spre înălţimile plafonului. Estelle, fiica ei, o tânără de optsprezece ani – vârsta critică – subţirică şi insignifiantă, părăsi taburetul pe care stătuse şi veni tăcută să pună la loc unul dintre buştenii care se rostogolise la marginea şemineului. Dar doamna de Chezelles, o colegă de pension a Sabinei, mai tânără cu cinci ani decât ea, strigă:

— Ei bine! Tare aş vrea să am un salon ca al tău! Cel puţin, tu poţi să primeşti. Astăzi nu se mai construiesc decât încăperi strimte! Dacă aş fi în locul tău.

Pălăvrăgea prosteşte, cu gesturi repezite, explicând că ar schimba tapetele, scaunele, totul; apoi ar da baluri care să facă vâlvă în Paris. În spatele ei, soţul, magistrat, asculta cu un aer grav. Se povestea despre ea că îl înşală, fără să se ascundă; dar lumea o ierta, o primea totuşi, pentru că, zice-se, era nebună.

— Şi tu, Léonide! Se mulţumi să murmure contesa Sabine, cu surâsul ei palid.

Un gest leneş îi completă gândul. Sigur că nu astăzi, după şaptesprezece ani, se va apuca să schimbe salonul. Acum, rămâne aşa cum soacra ei voise să-l păstreze în timpul vieţii. Apoi, revenind la subiectul conversaţiei, adăugă:

— Mi s-a spus în mod sigur că o să-i avem şi pe regele Prusiei şi pe împăratul Rusiei.

— Da, se anunţă petreceri frumoase, spuse doamna Du Joncquoy.

Bancherul Steiner, introdus de puţină vreme în casă de Léonide de Chezelles, care cunoştea tot Parisul, pălăvrăgea pe o canapea, între două ferestre; îi punea întrebări unui deputat, pe care se străduia să-l tragă de limbă spre a obţine informaţii în legătură cu o fluctuaţie de Bursă pe care o simţea venind; în timp ce contele Muffat, în picioare în faţa lor, îi asculta în tăcere, cu o mină şi mai sumbră decât de obicei. Patru sau cinci tineri alcătuiau un alt grup lângă uşă, unde înconjuraseră pe contele Xavier de Vandeuvres, care, cu voce scăzută, le istorisea o poveste, fără îndoială deocheată, căci ei încercau să-şi înăbuşe râsul. În mijlocul camerei, complet singur, aşezat adânc într-un fotoliu, un bărbat corpolent, şef de birou la Ministerul de Interne, dormea cu ochii deschişi.

Dar, cum unul dintre tineri părea că se îndoieşte de adevărul povestirii lui Vandeuvres, acesta din urmă ridică glasul.

— Eşti prea sceptic, Foucarmont; ai să-ţi strici toate plăcerile în viaţă.

Şi reveni râzând lângă doamne. Ultimul dintr-o mare familie, efeminat şi spiritual, toca pe atunci o avere cu un apetit nebun, pe care nimic nu i-l domolea. Grajdul lui cu cai de curse, unul dintre cele mai vestite din Paris, îl costa o avere; pierderile lui la Clubul Imperial se cifrau în fiecare lună la un număr impresionant de ludovici; metresele îi devorau anual în medie o fermă şi câteva pogoane de teren arabil sau pădure, fâşie după fâşie, din vastele lui domenii din Picardia.

— Ai tupeul să-i consideri pe alţii drept sceptici, dumneata, care nu crezi în nimic, spuse Léonide, făcându-i un locşor alături de ea. Dumneata îţi strici plăcerile în viaţă.

— Exact, răspunse el. Vreau să-i fac pe alţii să profite de experienţa mea.

Dar i se ceru să nu mai vorbească despre aşa ceva. Scandaliza pe domnul Venot. Atunci doamnele, dându-se la o parte, se zări, în fundul unui fotoliu, un bărbat mărunţel, de vreo şaizeci de ani, cu dinţii stricaţi şi surâs palid era instalat acolo ca la el acasă, ascultând pe toată lumea, nelăsând să-i scape nici o vorbă. Schiţă un gest, care voia să spună că nu se scandalizase câtuşi de puţin.

Vandeuvres îşi reluase aerul plin de îngâmfare şi adăugă grav:

— Domnul Venot ştie bine că eu cred ceea ce trebuie crezut.

Vorbele lui puteau fi luate drept o manifestare de devotament religios. Însăşi Léonide se arătă satisfăcută. În fundul camerei, tinerii nu mai râdeau. Invitaţii îşi dădeau ifose, şi nu se mai amuzau câtuşi de puţin. Un suflu rece trecuse prin încăpere, şi se auzea, în mijlocul liniştii, vocea nazală a lui Steiner, pe care discreţia deputatului sfârşise prin a-l scoate din sărite. Câteva clipe, contesa Sabine privi focul; apoi, reînnodă conversaţia.

— Am văzut pe regele Prusiei, anul trecut, la Baden. E încă plin de vigoare pentru vârsta lui.

— Îl însoţea contele de Bismarck, spuse doamna Du Joncquoy. Îl cunoaşteţi pe conte? Am luat masa cu el, la fratele meu, oh! De mult, pe când era reprezentantul Prusiei la Paris. Uite un bărbat ale cărui ultime succese nu le înţeleg de loc.

— De ce oare? Întrebă doamna Chantereau.

— Doamne Dumnezeule! Cum să vă explic. Nu-mi place. Are un aer grosolan şi prost crescut. Apoi, îl găsesc şi cam stupid.

După aceasta, toată lumea vorbi despre contele de Bismarck. Părerile fură foarte împărţite. Vandeuvres îl cunoştea şi-i asigura că era un jucător de cărţi excelent şi un şi mai excelent băutor. Dar, în toiul discuţiei, uşa se

deschise, şi Hector de la Faloise apăru. Fauchery, care îl urma, se apropie de contesă şi se înclină:

— Doamnă, mi-am amintit de amabila dumneavoastră invitaţie.

Contesa Sabine avu un surâs, un cuvânt plăcut. Ziaristul, după ce salutase pe conte, rămase un moment dezorientat, în mijlocul salonului.

— În care nu-l recunoştea decât pe Steiner. Întorcându-se, Vandeuvres veni să-i strângă mâna. Şi bucuros dintr-o dată că l-a întâlnit, prins de nevoia unei comunicativităţi, Fauchery îl trase deoparte, spunându-i cu glas scăzut:

— S-a aranjat pentru mâine, sper că ai să vii la ea?

— Te cred!

— La miezul nopţii.

— Ştiu, ştiu. O să vin cu Blanche.

Voia să scape, pentru a se reîntoarce lângă doamne, ca să le aducă un nou argument în favoarea domnului conte de Bismarck. Dar Fauchery îl reţinu.

— Nici nu-ţi poţi închipui pe cine m-a însărcinat să invit.

Şi, cu un discret semn din cap, îl indică pe contele Muffat, care în clipa aceea discuta un articol din buget cu deputatul şi cu Steiner.

— Imposibil! Zise Vandeuvres, deopotrivă uluit şi amuzat.

— Pe cuvântul meu! A trebuit să jur c-o să i-l aduc. Am venit întrucâtva şi pentru asta.

Amândoi se puseră încetişor pe râs, şi Vandeuvres, întorcându-se în grabă în cercul doamnelor, strigai:

— Vă spun precis că domnul de Bismarck e foarte spiritual. Ascultaţi puţin, într-o seară, a pronunţat, de faţă cu mine o vorbă ameninţătoare.

În vremea aceasta, la Faloise, prinzând din zbor cele câteva cuvinte repezi, schimbate cu jumătate de voce, privea pe Fauchery, în speranţa unei explicaţii, care nu veni totuşi. Despre ce era vorba? Ce puneau la cale, în ziua următoare, la miezul nopţii? Nu-l mai slăbi pe vărul sau. Acesta se dusese să se aşeze. În special îl interesa contesa

Sabine. Auzise adesea în jurul lui pronunţându-i-se numele, ştia că se căsătorise la şaptesprezece ani, că trebuia să aibă în jur de treizeci şi patru, şi că ducea, începând de când se măritase, o viaţă retrasă, împărţită între soţ şi soacră. În lume, unii vorbeau despre o răceală de femeie evlavioasă, alţii o compătimeau, amintind zâmbetul minunat, ochii ei mari, învăpăiaţi, dinainte de a se fi încuiat în fundul acestui vechi palat. Fauchery o examina şi ezita. Unul dintre prietenii lui, mort de curând, căpitan în Mexic, îi făcuse, în ajunul plecării, la sfârşitul mesei de adio, una din acele mărturisiri brutale, pe care chiar şi bărbaţii cei mai discreţi lasă să le scape, în anumite momente. Dar amintirile lui rămâneau vagi; în seara aceea se mâncase şi se băuse bine; şi se cam îndoia de adevărul afirmaţiilor acestuia, văzând-o pe contesă în mijlocul vechiului salon, îmbrăcată în negru, surâzând liniştit. O lampă, aşezată înapoia ei, îi reliefa profilul de brunetă durdulie, la care numai gura, un pic prea pronunţată, trăda un soi de senzualitate irezistibilă.

— Ce-au şi ăştia acum cu Bismarck al lor? Murmură la Faloise, care se prefăcea că se plictiseşte în societate. Crăp aici. Ciudată idee ai mai avut să venim aici.

Fauchery îl întrebă brusc:

— Spune-mi, contesa nu se culcă cu nimeni?

— A, nu! Nu, dragul meu, se bâlbâi la Faloise vizibil tulburat, uitând să-şi mai dea aere. Unde te crezi aici?

Apoi, îşi dădu seama că nu era „şic” să se revolte astfel. Adăugă, lăsându-se în voie pe canapea:

— Da, eu zic că nu, dar, de ştiut, nu ştiu mare lucru. Există unul, mărunţel, acolo, Foucarmont ăsta, pe care îl găseşti pretutindeni. S-au văzut lucruri şi mai extraordinare; bineînţeles, mie puţin îmi pasă. În sfârşit, ceea ce-i sigur este că, dacă pe contesă o amuză să-şi facă de cap, e o mare şmecheră, fiindcă hoţul neprins e om cinstit.

Atunci, fără ca Fauchery să se fi ostenit să-l descoasă, îi spuse ceea ce ştia despre familia Muffat. În mijlocul discuţiei acestor doamne, discuţie care se desfăşura în faţa

şemineului, amândoi coborâră vocea; şi i-ai fi crezut, văzându-i aşa serioşi, cu cravate impecabile şi înmănuşaţi în alb, că tratau, în fraze alese, cine ştie ce subiect grav. Prin urmare, bătrâna contesă Muffat, pe care la Faloise o cunoscuse bine, era o femeie insuportabilă, stând mereu cu popii; altminteri, avusese un aer distins, o ţinută autoritară, care făcea ca toţi să se încline în faţa ei. În ceea ce priveşte pe Muffat, fiu tardiv al unui general făcut conte de Napoleon I, se bucurase, natural, de favoruri, după 2 decembrie5. Şi el era un om ursuz; dar trecea drept un bărbat foarte cinstit, stăpânit de un profund spirit de dreptate. Asta, ca şi credinţa într-o altă lume, precum şi o înaltă idee despre funcţia pe care o îndeplinea la curte şi despre măreţia şi virtuţile sale, îl făceau să ţină fruntea sus ca un preot purtând sfântul potir. Bătrâna Muffat era aceea care-i dăduse o astfel de educaţie frumoasă: toată ziua-bună ziua la spovedanie, şi nici un fel de escapade sau de bucurii tinereşti. Mergea la biserică, avea crize de devoţiune, de o violenţă sanguină, asemănătoare unor accese de fierbinţeală. În sfârşit, pentru a-i înfăţişa un ultim amănunt, la Faloise lăsă să-i scape un cuvânt la urechea vărului său.

— Imposibil, spuse acesta din urmă.

— Cine mi-a spus, s-a jurat, îţi dau cuvântul meu de onoare! Mai era încă virgin când s-a căsătorit.

Fauchery râdea privind pe conte, a cărui faţă, încadrată de favoriţi şi fără mustaţă, părea mai pătrată şi mai dură, de când îi pomenea nişte cifre lui Steiner, care se zbătea să scape.

— Într-adevăr, are un cap bun pentru aşa ceva. Frumos cadou a mai făcut soţiei! Ah! Sărăcuţa de ea, cât trebuie să fi plictisit-o! Pariez că habar n-are de nimic!

Chiar în clipa aceea, contesa Sabine îi adresă o întrebare. Dar el nici n-o auzi, într-atât găsea de amuzant şi extraordinar cazul lui Muffat. Ea repetă întrebarea:

— Domnule Fauchery, n-aţi publicat dumneavoastră un portret al domnului de Bismarck? I-aţi vorbit?

Fauchery se ridică plin de vioiciune, se apropie de cercul doamnelor, străduindu-se să se liniştească, dând de altfel un răspuns de o siguranţă desăvârşită.

— Dumnezeule, dar vă mărturisesc, doamnă, că am scris acest portret pe baza unor biografii apărute-n Germania. Personal, nu l-am văzut niciodată pe domnul de Bismarck.

Rămase în preajma contesei. Pălăvrăgind într-una cu ea, îşi continua şirul gândurilor. Nu i-ai fi dat vârsta care se zicea că o are; părea de cel mult douăzeci şi opt de ani; ochii, mai ales, ascundeau o sclipire de tinereţe, pe care pleoapele lungi o scăldau într-o umbră albastră. Crescută într-o familie dezmembrată, petrecând o lună alături de marchizul de Chouard şi o lună alături de marchiză, contesa se măritase foarte tânără, după moartea mamei, silită fără îndoială de tatăl ei, pe care-l stânjenea. Un bărbat teribil, marchizul, şi despre care începeau să circule povestiri stranii, care nu făceau cinste marii sale cucernicii. Fauchery o întrebă dacă nu va avea plăcerea să-l salute pe marchiz în acea seară. Evident, tatăl ei va veni, dar foarte târziu; avea aşa de mult de lucru! Ziaristul, care credea că ştie unde-şi petrece bătrânul serile, rămase grav. Dar o aluniţă, pe care-o zări pe obrazul stâng al contesei, aproape de gură, îl surprinse. Nana avea una absolut la fel. Era ciudat. Pe aluniţă se încolăceau câteva mici firicele de păr; numai că, firele de păr blonde la Nana erau la contesa Sabine negre ca smoala. Peste toate acestea însă, un lucru era sigur: femeia din faţa lui nu se culca absolut cu nimeni.

— Am dorit întotdeauna s-o cunosc pe regina Augusta, spuse ea. Se zice că e aşa de bună, aşa de evlavioasă. Credeţi că o să vină împreună cu regele?

— Nu prea se crede acest lucru, doamnă, răspunse el.

Nu se culcă absolut cu nimeni, sărea în ochi. E suficient s-o vezi acolo, lângă fiică-sa, nulă şi scrobită, stând pe taburetul ei. Acest salon sepulcral, exalând un iz de biserică, vădea

îndeajuns sub ce călcâi de fier, victima cărei existenţe rigide, era în singurătatea ei. Nimic nu era aşezat de mâna contesei în această locuinţă antică, neagră de umezeală. Muffat era acela care se impunea, care domina, cu educaţia lui bisericească, cu penitenţele şi posturile lui. Dar vederea bătrânelului cu dinţii stricaţi şi zâmbet palid, pe care-l descoperi deodată în fotoliul lui, în spatele doamnelor, fu pentru el un argument şi mai decisiv. Cunoştea personajul acesta; era Théophile Venot, un fost avocat, care se specializase în procese ecleziastice; se retrăsese cu o frumoasă avere, şi ducea o existenţă destul de misterioasă, primit peste tot, salutat până-n pământ, aproape cu un fel de teamă, ca şi cum ar fi reprezentat o mare forţă, o forţă ocultă, pe care o simţeai în spatele lui. De altfel, se arăta foarte umil, era membru al consiliului parohial la biserica Madeleine şi acceptase cu simplitate situaţia de ajutor de primar în cel de al nouălea arondisment, pentru a-şi petrece într-un mod plăcut timpul, spunea el. Drace! Contesa era bine fortificată; nimic de făcut cu ea.

— Ai dreptate, crapi de plictiseală aici, spuse Fauchery vărului său, când reuşi să scape din cercul doamnelor. S-o ştergem.

Dar Steiner, pe care contele Muffat şi deputatul tocmai îl lăsaseră baltă, înainta furios, asudat şi mormăind cu jumătate de gură:

— Zău! N-au decât să tacă, dacă vor să facă pe misterioşii. O să găsesc eu alţii care o să vorbească.

Apoi, împingând pe ziarist într-un colţ şi schimbând vocea, îi spuse cu un aer victorios:

— Ai? A rămas pentru mâine? O să fiu şi eu acolo, băieţi!

— Ah! Murmură Fauchery, mirat.

— Nu ştiai? Oh! Mi-a fost tare greu s-o găsesc acasă! În plus, Mignon nu mă slăbea de loc.

— Într-adevăr, dar vine şi familia Mignon.

— Da, mi-a spus-o şi ea. În sfârşit, m-a primit, aşadar, şi m-a invitat. Exact la miezul nopţii, după spectacol.

Bancherul radia de fericire. Clipi din ochi şi adăugă, dând cuvintelor un anume tâlc:

— Dumneata ai reuşit?

— Ce anume? Zise Fauchery, care se făcu că nu-nţelege. A vrut să-mi mulţumească pentru articol. Atunci, a venit la mine.

— Da, da. Sunteţi fericiţi, voi ceştilalţi. Vă recompensează. Apropo, cine plăteşte mâine?

Ziaristul desfăcu braţele, ca şi cum ar fi vrut să declare că nimeni nu ştiuse niciodată. Dar Vandeuvres îl chema pe Steiner, care cunoştea pe domnul de Bismarck. Doamna Du Joncquoy era aproape convinsă. Încheie prin cuvintele:

— Mi-a făcut o proastă impresie, găsesc că are o faţă răutăcioasă. Dar îmi place să cred că posedă mult spirit. Asta îi explică succesele.

— Fără îndoială, spuse cu un surâs uşor bancherul, care era evreu din Frankfurt.

La Faloise îndrăzni de data asta să-l întrebe pe vărul lui, urmărindu-l şi şoptindu-i vorbele la ureche:

— Se supează aşadar la o femeie, mâine? La cine, hai? La cine?

Fauchery îi făcu semn că îi auzeau ceilalţi şi că trebuia să fie cuviincios. Din nou, uşa se deschisese şi o doamnă în vârstă intră, urmată de un tânăr, în care ziaristul recunoscu pe liceanul, care în seara reprezentării Blondei Venus, lansase acel: „Foarte şic!” de care se mai vorbea încă. Sosirea acestei doamne stârni animaţie în salon. Contesa Sabine se ridicase cu vioiciune, pentru a veni în întâmpinarea ei; îi luase amândouă mâinile şi o numea scumpă doamnă Hugon. Văzându-şi vărul că priveşte cu curiozitate această scenă, la Faloise, pentru a-l face să înţeleagă, îl puse la curent în câteva cuvinte: doamna Hugon, văduva unui notar retras la Fondettes, o veche proprietate a familiei, în apropiere de Orléans, păstra şi o locuinţă provizorie la Paris, într-o casă a cărei proprietară era, pe strada Richelieu; acolo îşi petrecea în acest moment

câteva săptămâni pentru a-şi instala pe cel mai tânăr dintre fiii săi, student în primul an la drept; era odinioară prietenă bună, a marchizei Chouard şi o văzuse pe contesa Sabine născându-se; Fauchery îi mai spuse că doamna Hugon petrecea luni întregi la marchiză, înainte de căsătoria contesei Sabine, pe care încă o mai tutuia.

— L-am adus pe Georges, spunea doamna Hugon lui Sabine. A crescut, sper!

Tânărul, cu ochii săi luminoşi şi frizură blondă de fată deghizată în băiat, saluta pe contesă fără să se tulbure şi îi amintea de o partidă de volant6 pe care o făcuseră împreună, doi ani în urmă, la Fondettes.

— Philippe, nu-i la Paris? Întrebă contele Muffat.

— A, nu! Răspunse bătrâna doamnă. E tot în garnizoană, la Bourges!

Se aşezase şi vorbea pe un ton plin de mândrie despre fiul mai mare, un zdrahon de băiat care, după ce intrase în armată în urma unei hotărâri nesăbuite, ajunsese foarte repede la gradul de locotenent. Toate celelalte doamne o înconjurau cu o simpatie plină de respect. Conversaţia se reînfiripă mai politicoasă şi mai delicată. Iar Fauchery, văzând acolo pe această respectabilă doamnă Hugon, văzând figura ei maternă luminată de-un surâs atât de blând, cu părul alb pieptănat lins, strâns în două bandouri şi cu cărare la mijloc, consideră ridicol faptul că fusese în stare să bănuiască o clipă măcar pe contesa Sabine.

Cu toate acestea, uriaşul jilţ, tapisat cu mătase roşie, pe care stătea contesa, începu să-i atragă atenţia. Îl găsea grosolan, de o fantezie tulburătoare, în acest salon auster. Fără îndoială că nu contele introdusese aici această mobilă de trândăveală voluptoasă. S-ar fi putut spune că-i o încercare de evadare, ecoul unei dorinţe ascunse a contesei. În momentul acela, uită de sine, visând, revenind obsesiv la acea confidenţă vagă, care i se făcuse, într-o seară, într-un separeu de restaurant. Dorise să se introducă la familia Muffat, împins de o curiozitate senzuală; din

moment ce prietenul său rămăsese în Mexic, cine ştie? Trebuia să vadă. Era o nerozie, fără îndoială; dar ideea îl tortura, se simţea atras, viciul îl zgândărea. Uriaşul jilţ avea un aspect boţit, cu spătarul dat înapoi, care, acum, îl amuza.

— Ei bine, plecăm? Întrebă la Faloise, hotărât să obţină numele femeii la care se supa.

— Imediat, răspunse Fauchery.

Dar nu se mai grăbi, folosind drept pretext invitaţia pe care fusese însărcinat s-o transmită şi care nu-i era încă la îndemână s-o prezinte. Doamnele pălăvrăgeau despre o persoană care se călugărise, o ceremonie foarte emoţionantă, din pricina căreia, de trei zile încoace, Parisul monden rămăsese foarte înduioşat. Era vorba despre fiica cea mai mare a baronului Fougeray, care intrase în ordinul carmelitelor dintr-o chemare irezistibilă. Doamna Chantereau, oarecum verişoară cu familia Fougeray, povestea că baroneasa fusese obligată să stea la pat, a doua zi, în aşa hal o sufocau lacrimile.

— Cât despre mine, eu am avut un loc foarte bun, declară Léonide. Am găsit ceremonia foarte interesantă.

În acest timp, doamna Hugon căina pe sărmana mamă. Ce durere să-şi piardă astfel fiica!

— Lumea mă acuză că sunt evlavioasă, spuse cu obişnuita ei sinceritate naivă; asta nu mă împiedică să găsesc foarte cruzi copiii care doresc cu tot dinadinsul o astfel de sinucidere.

— Da, e un lucru teribil, murmură contesa cu un mic tremur de frig, făcându-se şi mai mult ghem în fundul jilţului din faţa şemineului.

Atunci, doamnele se porniră să discute. Dar vocile lor rămâneau monotone, şi rareori râsete uşoare întrerupeau un moment gravitatea conversaţiei. Cele doua lămpi de pe şemineu, complet acoperite de un abajur din dantelă roz, le luminau puţin; şi nu se mai aflau, pe mobilele aşezate

departe unele de altele decât încă doar trei lămpi, ceea ce lăsa vastul salon într-o dulce umbră.

Steiner se plictisea. Îi povestea lui Fauchery o aventură a acestei tinere mici doamne de Chezelles, pe care o numea scurt Léonide; o burgheză, spunea el coborând vocea, din locul unde se afla în spatele fotoliilor doamnelor. Fauchery o privea în grandioasa ei rochie de atlaz albastru-deschis, caraghios aşezată pe un colţ al fotoliului, subţirică şi impertinentă ca un băiat, rămânând până la urmă surprins că o vedea acolo; i-ar fi stat mai bine la Caroline Héquet, a cărei mamă organizase în mod strălucit casa. Uite un adevărat subiect de articol. Ce lume stranie mai e şi lumea asta pariziană; Saloanele cele mai austere erau invadate de tot felul de figuri. Evident, acest tăcut Théophile Venot, care se mulţumea să surâdă, arătându-şi dinţii stricaţi, trebuia să fi rămas moştenire de la defuncta contesă, ca şi doamnele în vârstă, doamna Chantereau, doamna Du Joncquoy şi alţi patru sau cinci bătrâni, care stăteau nemişcaţi prin diferite unghere. Contele Muffat invita la el o serie de funcţionari, având ţinuta corectă pe care trebuia s-o adopte bărbaţii la Tuileries; între alţii, şeful de birou, mereu singur în mijlocul camerei, cu faţa rasă şi privirea fără viaţă, strâns în hainele lui până într-atâta, încât nu risca să facă un gest. Aproape toţi tinerii şi câteva persoane marcante, cu maniere alese, făceau parte din relaţiile marchizului de Chouard, duce păstrase neîntrerupte legături cu partidul legitimist, după ce se raliase la imperiu, intrând în Consiliul de Stat. Rămânea Léonide de Chezelles, Steiner, o întreagă societate dubioasă, cu care doamna Hugon contrasta prin seninătatea ei de bătrâna amabilă. Şi Fauchery, care îşi şi imagina articolul, numea asta colţul contesei Sabine.

— Într-o zi, continua Steiner la fel de încet, Léonide l-a poftit pe tenorul ei la Montauban. Locuia în castelul Beaurecueil, două leghe mai departe, şi venea în toate zilele, într-o caleaşca trasă de doi cai, ca să-l vadă la hanul

Leul de Aur, unde trăsese el. Trăsura aştepta la poartă, Léonide stătea ore întregi, în timp ce lumea se aduna şi privea caii.

Se aşternuse o linişte, câteva clipe solemne se scurseră sub înaltul plafonului. Doi tineri şuşoteau, dar amuţiră la rândul lor; şi nu se mai auzea decât pasul înăbuşit al contelui Muffat, care traversa camera. Lămpile părea că păliseră, focul se stingea şi o umbră severă înecă pe vechii prieteni ai casei, în fotoliile pe care le ocupau acolo de patruzeci de ani. Fu ca şi cum între două fraze schimbate, invitaţii simţiseră că-şi face apariţia mama contelui, cu nobleţea ei rece. Dar contesa Sabine relua discuţia.

— În sfârşit, scandalul s-a stins. Tânărul va muri, ceea ce explică intrarea la mănăstire a acestei sărmane copile. Se spune, de altfel, că niciodată domnul de Fougeray n-ar fi consimţit la căsătorie.

— Se mai spun şi alte lucruri, exclamă Léonide fără să se gândească.

Şi se puse pe râs, refuzând să vorbească mai departe. Sabine, cucerită de această veselie, duse batista la gură. Şi aceste râsete, în solemnitatea vastei camere, dobândeau o rezonanţă de care Fauchery rămase surprins; sunau ca nişte cristale care se sparg. Cu siguranţă, asta reprezenta un început de destindere. Toate glasurile se porniră din nou; doamna Du Joncquoy protesta, doamna Chantereau ştia că exista un proiect de căsătorie, dar că lucrurile rămăseseră aici; bărbaţii înşişi îndrăzneau să-şi dea, părerea. Fii, vreme de câteva minute, o harababură de raţionamente, în. Care feluriţii oaspeţi ai salonului, bonapartiştii şi legitimiştii amestecaţi cu scepticii mondeni, îşi exprimau părerile, căzând de acord şi ciondănindu-se în acelaşi timp. Estelle sunase servitoarea ca să pună lemne pe foc, valetul înălţă fitilul la lămpi, ai fi zis că-i vorba de o deşteptare. Fauchery surâdea, ca şi cum s-ar fi simţit în largul lui.

— Zău! Fetele astea se cunună cu Dumnezeu când n-au putut să ia în căsătorie pe vărul lor, spuse printre dinţi Vandeuvres, pe care problema îl plictisea şi care se dusese lângă Fauchery. Dragul meu, ai văzut vreodată vreo femeie să se călugărească din plăcere?

Nu aşteptă răspunsul, se săturase de această poveste; se aşeză alături şi, cu voce scăzută, întrebă:

— Spune-mi, câţi vom fi mâine? Va să zică, Mignon, Steiner, dumneata, Blanche şi cu mine. Cine mai vine încă?

— Caroline, cred. Simone. Gaga, fără îndoială. Nu se ştie niciodată exact, nu-i aşa? În asemenea ocazii, crezi că o să fie douăzeci şi sunt treizeci.

Vandeuvres, care privea înspre doamne, sări brusc la un alt subiect.

— Trebuie să fi fost foarte bine această doamnă Du Joncquoy, acum cincisprezece ani. Sărmana Estelle, iar s-a mai lungit. Frumoasă scândură de pus în pat!

Dar se întrerupse şi reveni la supeul de a doua zi.

— Ceea ce e supărător, la aceste petreceri, e că sunt întotdeauna aceleaşi femei. Ar trebui ceva prospătură. Străduiţi-vă să găsiţi una. Ascultă, am o idee! Mă duc să-l rog pe bărbatul acesta gras să o aducă pe femeia cu care se plimba, seara trecută, la Variétés.

Vorbea despre şeful de birou, care moţăia în mijlocul salonului. Fauchery se amuză să urmărească de la distanţă această delicată negociere. Vandeuvres se aşezase alături de bărbatul cel gras, care rămânea foarte demn. Amândoi părură un moment că discută cu măsură problema de mai înainte, anume aceea de a şti ce sentiment adevărat o determină pe tânăra fata să intre la mănăstire. Apoi, Vandeuvres, reveni, spunând;

— Nu se poate. Jură că femeia e cuminte. Ar refuza. Aş fi putut să pariez totuşi că am văzut-o la Laura.

— Cum? O frecventezi pe Laura? Murmură Fauchery râzând. Ai curajul să mergi în asemenea locuri! Credeam că astea sunt numai pentru noi, ceilalţi, pârliţii.

— Ei, dragul meu, e bine să cunoşti totul în viaţă.

Şi rânjeau, cu ochi strălucitori, dându-şi amănunte despre pensiunea din strada Martyrs, unde grăsana Laura Piédefer, pentru suma de trei franci, servea masa la femeiuşti aflate la ananghie. Frumoasă vizuină! Toate femeiuştile o sărutau pe Laura pe gură. Şi, cum contesa Sabine întorcea capul, putând prinde un cuvânt din zbor, se traseră mai la o parte, se înghesuiră unui într-altul, amuzaţi, aprinşi la faţă. Nu remarcaseră în preajma lor pe Georges Hugon, care-i asculta, roşindu-se aşa de tare, încât un val trandafiriu părea că i se plimbă de la urechi până la gâtul lui de fată. Puştiul era plin de ruşine şi extaz. De când mama lui îl lăsase în salon.

— Se tot învârtea prin spatele doamnei de Chezelles, singura femeie care i se păru şic. Şi unde mai pui că Nana o întrecea cu mult!

— Ieri seară, spunea doamna Hugon, Georges m-a dus Ia teatru. Da, la Variétés, unde cu siguranţă că nu mai pusesem piciorul de zece ani. Copilul ăsta adoră muzica. Pe mine nu m-a amuzat de loc, dar el era aşa fericit! Se fac piese ciudate, astăzi. De altminteri, muzica mă pasionează prea puţin, o mărturisesc.

— Cum, doamnă, nu-ţi place muzica? Se miră doamna Du Joncquoy ridicând ochii spre cer. E oare posibil ca cineva să nu iubească muzica?!

Toţi cei de faţă se minunară. Nimeni nu pomeni despre piesa de la Variétés, din care vrednica doamnă Hitgon nu înţelesese nimic; doamnele o cunoşteau, dar nu vorbeau despre ea. Numaidecât căzură în sentimentalisme, într-o admiraţie rafinată şi extatică a maeştrilor. Doamnei Du Joncquoy nu-i plăcea decât Weber, doamna Chantereau era de partea italienilor7. Vocile doamnelor se făcuseră molatice şi languroase. S-ar fi zis că acolo, în faţa şemineului, se petrecea o reculegere ca la biserică, ori că se execută o cantată discretă şi leşinată ca într-o capelă.

— Hai, murmură Vandeuvres, readucându-l pe Fauchery în mijlocul salonului, trebuie totuşi să descoperim o femeie pentru mâine. Dacă ne-am adresa lui Steiner?

— Oh! Spuse ziaristul, când Steiner are o femeie, înseamnă că Parisul n-o mai vrea.

Totuşi, Vandeuvres cercetă în jurul lui.

— Ascultă, reluă el. Am întâlnit ieri pe Foucarmont cu o blondă încântătoare. Mă duc să-i spun s-o aducă.

Şi îl strigă pe Foucarmont. În grabă, schimbară câteva cuvinte. Se părea că se ivise o complicaţie, căci amândoi, păşind cu prudenţă, evitând să calce peste fustele doamnelor, merseră să găsească pe un alt tânăr, cu care continuară să se întreţină, discutând aprins în pervazul unei ferestre. Rămas singur, Fauchery se decise să se apropie de şemineu, în momentul în care doamna Du Joncquoy declara că nu poate să audă cântându-se Weber, fără să vadă de îndată lacuri, păduri, apusuri de soare peste câmpii scăldate de rouă; dar o mână îl atinse pe umăr, în timp ce un glas îi vorbea din spate:

— Nu-i prea drăguţ din partea ta.

— Ce anume? Întrebă el întorcându-se şi văzându-l pe la Faloise.

— Acest supeu de mâine. Ai fi putut foarte bine să mă inviţi şi pe mine.

Fauchery se pregătea în sfârşit să-i răspundă, când Vandeuvres reveni să-i spună:

— Se pare că nu este o amantă de-a lui Foucarmont; este concubina domnului acela, de colo. Şi el nu poate să vină. Ce ghinion! Dar l-am racolat la aceeaşi treabă şi pe Foucarmont. Va încerca s-o aducă pe Louise, de la Palais Royal.

— Domnule de Vandeuvres, întrebă doamna Chantereau ridicând glasul, nu-i aşa că Wagner a fost fluierat, duminică?

— O! Într-un chip atroce, doamnă, răspunse el apropiindu-se cu fermecătoarea şi obişnuita lui politeţe.

Apoi, cum nu-l mai reţinea nimeni, se îndepărtă şi continuă la urechea ziaristului.

— Mă duc să racolez în continuare. Tinerii ăştia trebuie să cunoască ceva fetişcane.

Atunci, îl văzură intrând în vorbă cu bărbaţii, amabil, surâzător, şi pălăvrăgind în cele patru colţuri ale salonului. Se amesteca în grupuri, strecura o frază la urechea fiecăruia, se întorcea clipind din ochi sau schiţând semne discrete. Era ca şi când ar fi distribuit un cuvânt de ordine, cu aerul său degajat. Frazele curgeau, se aranjau întâlniri, în vreme ce disertaţiile sentimentale ale doamnelor asupra muzicii acopereau uşorul zumzet febril al aranjamentelor pentru serata de a doua zi.

— Nu, nu-mi vorbi de nemţii tăi, repeta doamna Chantereau. Cântecul, veselia, asta e lumina. Ai auzit-o pe Patti în Bărbierul?

— Delicioasă! Murmură Léonide, care nu zdrăngănea decât arii de operetă la pian.

În vremea aceasta, contesa Sabine sunase. Când vizitatorii erau mai puţin numeroşi, marţea, se servea ceaiul chiar în salon. Punând un valet să strângă farfuriile şi ceştile de pe măsuţă, Sabine urmărea cu privirea pe contele de Vandeuvres. Păstra acel surâs delicat, care-i descoperea puţin albeaţa dinţilor. Şi, cum contele de Vandeuvres tocmai trecea prin dreptul ei, îl întrebă:

— Ce mai puneţi la cale acum, domnule de Vandeuvres?

— Eu, doamnă? Răspunse el liniştit. Eu nu pun la cale nimic.

— Ah! V-am văzut aşa ocupat. Ţineţi asta, puteţi să vă dovediţi folositor.

Şi-i puse în mâini un album, rugându-l să-l ducă pe pian. Dar el găsi mijlocul să-i comunice în şoaptă lui Fauchery că o vor avea pe Tatan Néné, femeia despre care se spunea că are cel mai frumos piept din iarna asta, şi pe Maria Blond, aceea care tocmai debutase la teatrul Folies-Dramatiques. În vremea aceasta, la Faloise îl oprea la fiecare pas,

aşteptând o invitaţie. Dar văzând că n-o primeşte, sfârşi prin a se oferi singur. Vandeuvres îl pofti imediat; numai că ii ceru să promită că o s-o aducă şi pe Clarisse; şi cum la Faloise încerca să manifeste scrupule, îl linişti spunându-i:

— De vreme ce te invit! Asta-i suficient.

La Faloise ar fi vrut totuşi să ştie numele femeii. Dar contesa îl chemase pe Vandeuvres, pe care-l consulta asupra felului în care englezii prepară ceaiul. Se ducea adesea în Anglia, unde caii lui participau la curse. După el, numai ruşii ştiau să facă ceai; şi arătă reţeta lor. Apoi ca şi cum ar fi fost muncit de o preocupare lăuntrică, în timp ce vorbea, se întrerupse pentru a întreba:

— Apropo, dar marchizul? O să avem plăcerea să-l vedem?

— Bineînţeles, tatăl meu îmi promisese categoric, răspunse contesa. Încep să fiu neliniştită. L-or fi reţinut treburile.

Vandeuvres avu un surâs discret. Numai el părea că bănuieşte de ce natură erau treburile marchizului de Chouard. Se gândise la frumoasa persoană pe care marchizul o ducea din când în când la ţară. Poate vor reuşi s-o aibă la supeul Nanei.

În acest timp, Fauchery socoti că sosise momentul să încerce să-l invite pe contele Muffat. Serata era pe sfârşite.

— Serios? Întrebă Vandeuvres, care credea că-i vorba de o glumă.

— Foarte serios. Dacă n-o să-mi îndeplinesc misiunea, o să-mi scoată ochii. Un capriciu, ştii bine.

— Atunci, am să încerc să-ţi fiu de folos, dragul meu. Se făcuseră orele unsprezece. Contesa, ajutată de fiica ci, serveau ceaiul. Cum veniseră numai intimii casei, ceştile şi farfuriile cu mici prăjituri treceau din mână-n mână, familiar. Nici chiar doamnele nu-şi părăseau fotoliile, în faţa focului, sorbind ceaiul cu înghiţituri mici şi ronţăind prăjiturile ţinute cu vârful degetelor. De la muzică, discuţia trecuse la furnizori. Nu existau mai buni pe lume ca Boissier pentru fondante şi Catherine pentru îngheţată, în

timp ce doamna Chantereau susţinea pe Latinville. Vorbele se făceau mai domoale, o plictiseală adâncă se răspândea prin salon şi amorţea glasurile. Steiner reîncepuse să prelucreze în surdină deputatul, pe care-l înghesuise în colţul unei canapele. Domnul Venot, căruia dulciurile probabil că-i stricaseră dinţii, mânca o grămadă de prăjituri uscate, una după alta, cu un zgomot uşor de şoarice, în vreme ce şeful de birou, cu nasul în ceaşcă, nu mai isprăvea de sorbit. Şi contesa, fără să se grăbească, mergea de la unul la altul, nezăbovind prea mult, rămânând doar câteva secunde să privească bărbaţii cu un aer de interogaţie mută, apoi, surâzând, trecea mai departe. Focul puternic îi redase culoarea rozã, şi părea a fi sora propriei sale fiice, uscată şi stângace în comparaţie cu ea. Şi atunci când contesa se apropie de Fauchery, care discuta cu soţul ei şi cu Vandeuvres, observă că cei trei bărbaţi tăcură; îi ascundeau ceva, dar ea nu se opri, ci dădu mai departe, lui Georges Hugon, ceaşca de ceai pe care intenţionase să i-o ofere ziaristului.

— Cunosc o doamnă care doreşte să vă aibă la supeu, reluă şugubăţ Fauchery, adresându-se contelui Muffat.

Acesta, a cărui faţă rămăsese posomorâtă toată seara, păru foarte surprins. Ce doamnă?

— Ei, Nana! Spuse Vandeuvres, pentru a grăbi invitaţia.

Contele deveni mai grav. Clipi uşor din ochi, în timp ce o proastă dispoziţie, ca o umbră de migrenă, trecu peste fruntea lui.

— Dar n-o cunosc pe această doamnă, murmură el.

— Asta-i bună, doar aţi fost la ea, remarcă Vandeuvres.

— Cum aşa, am fost la ea? A, da, deunăzi, pentru societatea de binefacere. Nici nu mă gândeam la aşa ceva. N-are importanţă, n-o cunosc, nu pot accepta.

Luase un aer distant, ca pentru a-i face să înţeleagă că această glumă i se părea de prost gust. Locul unui bărbat de rangul lui nu era la masa unei femei dintr-acestea. Vandeuvres protesta; era vorba de un supeu de artişti, şi

talentul scuza totul. Dar, fără să mai asculte în continuare argumentele lui Fauchery, care povestea despre un dineu unde prinţul Scoţiei, un descendent al reginei, se aşezase alături de o fostă cântăreaţă de café-concert, contele întări refuzul lui. Ba chiar lăsă să-i scape un gest de enervare, în ciuda marii sale politeţe.

Georges şi la Faloise, care se opriseră să-şi bea ceaşca de ceai unul în faţa celuilalt, în picioare, prinseseră câteva din cuvintele schimbate în preajma lor.

— Ia te uită! Aşadar la Nana are loc petrecerea? Murmură la Faloise. Ar fi trebuit să bănuiesc!

Georges nu spunea nimic, dar ardea ca focul, cu părul blond răvăşit şi cu ochii lui albaştri sclipind ca lumânările, în asemenea măsură viciul către care se îndrepta de câteva zile îl aprindea şi-l răscolea. În sfârşit, pătrundea în lumea pe care o visase!

— Dar nu ştiu adresa, reluă la Faloise.

— Bulevardul Haussmann, între strada Arcade şi strada Pasquier, la etajul trei, spuse Georges dintr-o suflare.

Şi cum celălalt îl privea cu uimire, adăugă, foarte roşu, plesnind de înfumurare şi în acelaşi timp jenat;

— Am fost, m-a invitat de dimineaţă.

Dar o mare fierbere se produse în salon. Vandeuvres şi Fauchery nu putură să insiste mai mult pe lângă conte. Marchizul de Chouard îşi făcuse apariţia, şi fiecare se grăbea să se arate cât mai curtenitor. Marchizul înaintase în chip penibil, cu picioarele lipsite de vlagă; şi stătea în mijlocul camerei, alb ca varul la faţă, cu ochii sclipitori, ca şi cum ar fi ieşit din cine ştie ce iatac întunecat, şi acum era orbit de lumina lămpilor.

— Nu mai speram să te văd, tată, spuse contesa. Aş fi fost neliniştită până mâine.

Marchizul de Chouard o privi fără să răspundă, cu aerul unui om care nu înţelege despre ce e vorba. Nasul lui, foarte borcănat pe faţa rasă, făcea impresia buhăielii unui

beţivan, în vreme ce buza inferioară îi atârna. Doamna Hugon, văzându-l aşa istovit, îl compătimi, plină de milă.

— Munciţi prea mult. Ar trebui să vă odihniţi. La anii noştri, trebuie să lăsăm munca în seama tinerilor.

— Munca, a, da, munca! Bâlbâi el în cele din urmă. Mereu mult de lucru.

Îşi revenea în fire, îndreptându-şi talia cocârjata şi trecându-şi mâna, cu un gest care îi era obişnuit, prin părul alb, ale cărui bucle rare îi fluturau înapoia urechilor.

— La ce lucraţi până aşa de târziu? Întrebă doamna Du Joncquoy. Vă credeam la recepţia ministrului de finanţe.

Dar contesa interveni.

— Tata avea de studiat un proiect de lege.

— Da, un proiect de lege, spuse el, într-adevăr un proiect de lege. Mă închisesem. E în legătură cu fabricile, aş vrea să se respecte repausul duminical. E într-adevăr ruşinos că guvernul nu catadicseşte să acţioneze cu vigoare. Bisericile se golesc, mergem spre o catastrofă.

Vandeuvres schimbă o privire cu Fauchery. Amândoi se găseau în spatele marchizului, se ţineau după el pas cu pas. Când Vandeuvres putu să-l tragă deoparte, pentru a-i vorbi de frumoasa persoană pe care marchizul o ducea din când în când la ţară, bătrânul afectă o mare surpriză. Poate că-l văzuseră cu baronul Decker, unde petrecea uneori câteva zile, la reşedinţa acestuia de la Viroflay Vandeuvres, din simplă răzbunare, îl întrebă brusc:

— Spuneţi-mi, pe unde aţi fost? Cotul dumneavoastră e plin cu pânze de păianjen şi ipsos.

— Cotul meu? Murmură el uşor tulburat. Ia te uită! Într-adevăr. Puţină murdărie. M-oi fi aranjat aşa coborând de la mine.

Mai multe persoane plecaseră. Era aproape de miezul nopţii. Doi valeţi făceau să dispară fără zgomot ceştile goale şi farfuriile de prăjituri. În faţa şemineului, doamnele îşi formaseră iar cercul, acum mai mic, discutând cu şi mai multă lenevie în melancolia acestui sfârşit de seară. Salonul

însuşi adormea, umbre domoale izvorau parcă din colţurile pereţilor. Atunci, Fauchery făcu propunerea de plecare. Cu toate acestea, uită din nou s-o îndeplinească, pentru a privi pe contesa Sabine. După împlinirea obligaţiilor sale de stăpână a casei, se odihnea la locul ei obişnuit, mută, cu ochii pe un buştean care se consuma, prefăcându-se în jeratic, cu faţa atât de albă şi de nepătruns, încât Fauchery fu cuprins de îndoială. La lumina focului, firicelele negre ale aluniţei ce-o avea în colţul buzelor păreau galbene. Părea întocmai ca aluniţa Nanei, până şi la culoare. Nu se putu împiedica să nu şoptească o vorbă, în legătură cu asta, la urechea lui Vandeuvres. Într-adevăr aşa era; niciodată nu remarcase. Şi amândoi continuară să facă paralele între Nana şi contesă. Le găseau o uşoară asemănare la bărbie şi la gură; dar ochii nu erau de loc la fel. Apoi, Nana avea aerul unei fete de treabă; în vreme ce, despre contesă nu ştiai ce să crezi; ai fi putut spune că e o pisică adormită, cu ghearele strânse, cu labele agitate abia vizibil de un tremur nervos.

— Oricum, ne-ar place să ne culcăm cu ea, declară Fauchery.

Vandeuvres o dezbrăca din privire.

— Da, totuşi, spuse el. Dar, ştii, mă tem că n-are coapse. Sunt sigur că n-are coapse, vrei să pariezi?

Tăcu. Fauchery îi atingea repede cotul, arătându-i printr-un semn pe Estelle, aşezată pe taburet, în faţa lor. Ridicaseră glasul fără s-o remarce, şi probabil că-i auzise. Totuşi, rămânea ţeapănă, imobilă, cu gâtul uscăţiv de fată crescută prea repede, la care nici o şuviţă de păr nu se clintise. Atunci, se îndepărtară cu trei sau patru paşi mai încolo. Vandeuvres jura că Sabine era o femeie foarte cinstită.

În acest moment, vocile din faţa şemineului se înălţară, ajungând până la ei. Doamna Du Joncquoy spunea:

— Sunt de acord că domnul de Bismarck era poate un om de spirit. Numai că, de aici şi până la geniu.

Doamnele reveniseră la primul lor subiect de conversaţie.

— Cum! Iar domnul de Bismarck! Murmură Fauchery. De data aceasta o şterg cu adevărat.

— Ascultă, spuse Vandeuvres, ne trebuie un răspuns definitiv din partea contelui.

Contele Muffat discuta cu socrul lui şi cu alţi câţiva oameni gravi. Vandeuvres îl trase deoparte, reînnoi invitaţia, susţinând-o cu alte argumente, spunându-i că el însuşi era invitat la supeu. Un bărbat putea să meargă oriunde; nu va gândi rău despre ceva ce nu e pornit decât cel mult din curiozitate. Contele ascultă aceste argumente cu ochii plecaţi, cu faţa mută. Vandeuvres simţea că şovăie, dar marchizul de Chouard se apropie cu un aer întrebător. Şi când acesta din urmă află despre ce e vorba, când Fauchery îl invită la rândul lui, el aruncă o privire fugitivă ginerelui. Se aşternu o tăcere, un soi de jenă; şi amândoi, încurajându-se, ar fi sfârşit fără îndoială prin a accepta, dacă în clipa aceea contele Muffat n-ar fi zărit pe domnul Venot, care îl privea insistent. Bătrânelul nu mai surâdea de loc, avea o faţă pământie şi nişte ochi neînduplecaţi, strălucitori şi pătrunzători.

— Nu, răspunse contele de îndată, cu un ton atât de net încât nu avea rost să se mai insiste.

Atunci marchizul refuză cu şi mai multă severitate. Vorbi despre morală. Clasele de sus trebuie să dea exemplul. Fauchery surâse şi strânse mâna lui Vandeuvres; nu-l mai aştepta, pleca imediat căci trebuia să treacă pe la ziar.

— La Nana, la miezul nopţii, nu-i aşa?

La Faloise se retrăgea şi el. Steiner o salutase pe contesă. Alţi bărbaţi îi urmau. Şi aceleaşi cuvinte circulau din gură-n gură; fiecare repeta: „La miezul nopţii, la Nana”, ducându-se să-şi îmbrace paltonul în anticameră. Georges, care nu trebuia să plece decât cu mama lui, se aşezase în prag, de unde indica tuturor adresa exactă, etajul trei, uşa din stingă. Cu toate acestea, înainte de a ieşi, Fauchery aruncă o ultimă privire. Vandeuvres îşi reluase locul în mijlocul

doamnelor, glumind cu Léonide de Chezelles. Contele Muffat şi marchizul de Chouard se amestecau în discuţie, în vreme ce vrednica doamnă Hugon adormise cu ochii deschişi. Pierdut în spatele fustelor, domnul Venot, redevenit mărunţel, îşi regăsise surâsul. Miezul nopţii sună încet, în vasta camera plină de solemnitate.

— Cum? Cum? Relua doamna Du Joncquoy, presupuneţi că domnul de Bismarck ne va declara război şi ne va bate? Oh! Dar asta depăşeşte orice!

Se râdea, într-adevăr, în jurul doamnei Chantereau, care tocmai repeta aceste cuvinte auzite de ea în Alsacia, unde soţul ei era proprietarul unei uzine metalurgice.

— Din fericire, există împăratul, spuse contele Muffat cu gravitatea lui oficială.

Acesta fu ultimul cuvânt pe care Fauchery putu să-l audă. Închidea tocmai uşa, după ce mai privise încă o dată pe contesa Sabine. Ea discuta încet cu şeful de birou şi părea că o interesează ceea ce spunea acest bărbat gras. Hotărât lucru, trebuie că se înşelase, totul era impecabil. Păcat.

— Ei bine, nu cobori odată? Îi strigă la Faloise din vestibul.

Şi, pe trotuar, despărţindu-se, încă mai repetară;

— Pe mâine, la Nana.

IV.

Încă de dimineaţă, Zoé dăduse apartamentul pe mâna unui maâtre d'hôtel venit de la restaurantul Brébant cu un personal de ajutor şi chelneri. Brébant era cel care trebuia să furnizeze totul pentru supeu, vesela, cristalurile, feţele de masă, florile, până şi scaunele şi taburetele. Nana n-ar fi putut găsi nici măcar o duzină de şerveţele în fundul dulapurilor; şi, dat fiind că încă n-avusese timpul să se arate în noua ei ipostază, necatadicsind să meargă la restaurant, preferase să facă să vină restaurantul la ea. Asta i se părea mai şic. Voia să sărbătorească marele ei succes de actriţă printr-un supeu, despre care să se ducă vestea. Cum sufrageria era prea mică maâtre d'hôtel-ul aşezase masa în

salon, o masă cu douăzeci şi cinci de tacâmuri, puţin cam înghesuite.

— E gata totul? Întrebă Nana, întorcându-se, la miezul nopţii.

— A! Habar n-am, răspunse brutal Zoé, care părea scoasă din răbdări. Mulţumesc lui Dumnezeu că nu mă ocup de nimic! Au făcut un adevărat masacru în bucătărie şi în întreg apartamentul! În plus, a mai trebuit să mă şi iau la harţă. Ăilalţi doi au venit iar. Ce să spun, i-am dat pe uşă afară.

Vorbea despre cei doi foşti amanţi ai doamnei, despre comerciant şi despre valah, cărora Nana se decisese să le facă vânt, sigură de viitor, dorind să-şi croiască o viaţă nouă, cum spunea ea.

— Ia te uită ce mai scaieţi! Murmură ea. Dacă mai revin, ameninţă-i că te duci după comisar.

Apoi îi chemă pe Daguenet şi pe Georges, rămaşi în urmă în anticameră, unde îşi atârnau în cuier paltoanele. Se întâlniseră amândoi la ieşirea artiştilor, din pasajul Panoramas, şi ea îi luase în trăsură. Cum încă nu venise nimeni, le strigă să intre în budoar, în timp ce Zoé o aranja. În grabă, fără să-şi mai schimbe rochia, îşi ridică părul şi îşi prinse trandafiri albi în conci şi-n corsaj. Budoarul era plin cu mobilele din salon, pe care trebuiseră să le târască aici, o grămadă de gheridoane, canapele şi fotolii cu picioarele în sus; şi era tocmai gata, când fusta i se prinse într-o rotilă şi se despică. Atunci, Nana înjură, furioasă; lucruri de felul ăsta nu i se întâmplau decât ei. Înverşunată, îşi scoase rochia, o rochie din flanelă albă, foarte simplă, atât de simplă şi atât de fină, încât îi venea ca o cămaşe lungă. Dar de îndată şi-o puse la loc, negăsind alta după gustul ei, plângând aproape şi spunând că arată ca o peticăreasă. Daguenet şi Georges încercară să repare ruptura cu ace, în timp ce Zoé o coafa din nou. Toţi trei se înghesuiau în jurul ei, mai ales cel mic, îngenuncheat la pământ, cu mâinile pe sub fustă. Nana sfârşi prin a se calma, în timp ce Daguenet

o asigura că trebuie să fie cel mult ora douăsprezece şi un sfert, în aşa hal expediase de repede actul trei din Blonda Venus, mâncând replicile şi sărind diferite cuplete.

— E încă prea bine pentru grămada asta de imbecili, spuse ea. Aţi văzut? Aveau nişte capete, astă-seară! Zoé, fata mea, aşteaptă aici. Nu te culca, s-ar putea să am nevoie de tine. Ei poftim! Bine că s-a terminat. Uite că a venit lumea.

Nana fugi. Georges rămase încă la pământ, cu coada fracului măturând podeaua. Roşi văzându-l pe Daguenet că-l priveşte. Cu toate acestea, se simţeau cuprinşi de tandreţe unul pentru celălalt. Îşi refăcură nodurile cravatelor în faţa uriaşei oglinzi turnante, şi, plini de scame de cât se frecaseră de rochia Nanei, se periară reciproc.

— S-ar zice că suntem acoperiţi cu zahăr, murmură Georges, cu râsul lui de copil lacom.

Un lacheu, angajat pentru noaptea asta, introducea invitaţii în micul salon, o încăpere strâmtă, unde se lăsaseră doar patru fotolii, pentru a încăpea şi acolo lumea. Din marele salon vecin venea un zgomot de veselă şi argintărie, în timp ce, pe sub uşă, o rază de lumină vie lucea. Intrând, Nana găsi, deja instalată într-unui dintre fotolii, pe Clarisse Besnus, pe care o adusese la Faloise.

— Cum, tu eşti prima! Spuse Nana care, de când cu Succesul, o trata familiar.

— Ei, la Faloise e de vină, răspunse Clarisse. Totdeauna îi e teamă să nu-ntârzie. Dacă ar fi fost să mă iau după el, n-aş fi apucat nici să-mi scot machiajul şi peruca.

Tânărul, care o vedea pe Nana pentru prima oară atât de aproape, se înclina şi îi făcea complimente, vorbindu-i de vărul lui şi ascunzându-şi tulburarea sub masca unei exagerate politeţe. Dar Nana, fără să-l asculte, fără să-l cunoască, îi strânse mâna, apoi se îndreptă grăbită spre Rose Mignon. Dintr-o dată deveni foarte distinsă.

— Ah! Dragă doamnă, ce amabilă sunteţi! Ţineam atât de mult să vă avem în mijlocul nostru.

— Plăcerea e pentru mine, vă asigur, spuse Rose de asemenea plină de amabilitate.

— Luaţi loc. N-aveţi nevoie de nimic?

— Nu, mersi. Ah! Mi-am uitat evantaiul în haina de blană. Steiner, vezi, în buzunarul drept.

Steiner şi Mignon intraseră în spatele Rosei. Bancherul se întoarse şi reapăru cu evantaiul, în timp ce Mignon o îmbrăţişa frăţeşte pe Nana, forţând-o în acest fel şi pe Rose s-o îmbrăţişeze. Nu făceau oare toţi parte din aceeaşi familie, la teatru? Apoi, clipi din ochi, ca pentru a-i încuraja pe Steiner; dar acesta, tulburat de privirea limpede a Rosei, se mulţumi să depună un sărut pe mâna Nanei.

În această clipă, contele Vandeuvres îşi făcu apariţia, împreună cu Blanche de Sivry. Se făcură reverenţe adânci. Foarte ceremonioasă, Nana o conduse pe Blanche spre un fotoliu. Între timp, Vandeuvres povestea, amuzându-se, că Fauchery se certa jos, pentru că portarul refuzase să lase să intre trăsura lui Lucy Stewart. În anticameră, se auzea vocea lui Lucy, care-l făcea pe portar mârlan murdar. Dar când lacheul îi deschise uşa, înainta cu graţia ei zâmbitoare, se prezentă singură şi prinse mâinile Nanei, spunându-i că o iubise din prima clipă când o văzuse şi că găsea că are un straşnic talent. Nana, mândră de noul rol de stăpână a casei, mulţumea, într-adevăr tulburată. Cu toate acestea, părea preocupată de ceva, încă de la venirea lui Fauchery. În clipa în care putu să se apropie de el, îl întrebă foarte încet:

— O să vină?

— Nu, n-a vrut, răspunse brutal ziaristul, luat pe neaşteptate, deşi improvizase o poveste pentru a explica refuzul contelui Muffat.

Fu conştient ele prostia ce-o făcuse, văzând paloarea tinerei femei, şi încercă să mai îndulcească fraza.

— N-a putut, în seara asta conduce pe contesă la balul ministrului de interne.

— Bun, murmură Nana, care îl bănuia de rea-voinţă. Ai să-mi plăteşti tu asta, puiule.

— Ah! Ia ascultă, reluă el, rănit de tonul ei ameninţător, mie nu-mi plac astfel de comisioane. Adresează-te lui Labordette.

Îşi întoarseră spatele, supăraţi. Chiar în clipa aceea, domnul Mignon îl împingea pe Steiner spre Nana. Când aceasta fu singură, el îi spuse cu voce înceată, cu un cinism glumeţ de complice care vrea să facă plăcere unui prieten:

— Ştii că moare de dorul dumitale? Dar îi e frică de soţia mea. Nu-i aşa că o să-l aperi?

Nana nu avu aerul că înţelege despre ce e vorba. Surâdea, privea pe Rose, pe soţul ei şi pe bancher; apoi, spuse acestuia din urmă:

— Foarte bine, domnule Steiner, te aşezi alături de mine.

Dinspre anticameră izbucniră râsete, şuşoteli, un zvon de voci vesele şi gureşe, ca şi cum un întreg pension ţinut din scurt de călugăriţe evadase şi dăduse buzna acolo. $i Labordette apăru, târând după el cinci, femei, pensionul lui, cum îl numea cu răutate Lucy Stewart. Era Gaga, maiestuoasă în rochia de catifea albastră care o strângea, Caroline Héquet, mereu în fai negru garnisit cu dantelă, apoi Léa de Horn, îmbrăcată fără gust, ca de obicei, grăsana Tatan Néné, o blondă veselă şi cu piept de doică, de care se râdea, şi, în sfârşit, mica Maria Blond, o fetiţă ele cincisprezece ani, de o slăbiciune şi un viciu ştrengăresc, care îşi pregătea debutul la Folies. Labordette le adusese pe toate într-o singură trăsură; şi ele râdeau încă de faptul că au stat claie peste grămadă, cu Maria Blond pe genunchii celorlalte. Dar când intrară, strânseră din buze, schimbând îmbrăţişări şi saluturi, toate foarte corecte. Gaga făcea pe copilăroasa, vorbea peltic din pricina efortului ei de a se comporta bine. Singură, Tatan Néné, căreia i se povestise pe drum că şase negri, absolut goi, vor servi la supeul Nanei, se frământa, cerând să-i vadă. Labordette o făcu gâscă, rugând-o să se potolească.

— Şi Bordenave? Întrebă Fauchery.

— Oh! Închipuiţi-vă, sunt dezolată, strigă Nana. Bordenave nu va putea fi printre noi.

— Da, preciza Rose Mignon, şi-a prins piciorul într-o trapă şi are o entorsă îngrozitoare. Dacă-l auzeaţi înjurând, cu piciorul legat şi întins pe un scaun!

Atunci toată lumea îl regretă pe Bordenave. Nu se dădea un supeu reuşit fără Bordenave. În sfârşit, au să se lipsească de el; îl uitaseră şi vorbeau despre altceva, când o voce groasă se înălţă dinspre intrare.

— Aşa, bravo! Prin urmare m-aţi şi înmormântat! Fiecare întoarse capul, şi spre surpriza generală, îşi făcu apariţia Bordenave, enorm şi foarte roşu, cu piciorul înţepenit, drept pe prag, unde se sprijinea de umărul lui Simonne Cabiroche. În ultima vreme era prieten cu Simonne. Această micuţă, care primise o educaţie aleasă, cântând la pian şi vorbind limba engleză, era o blondă foarte minionă, atât de delicată, încât se încovoia sub greutatea lui Bordenave, surâzătoare şi docilă cu toate acestea. Luară o poză interesantă vreme de câteva secunde, simţind că fac efect amândoi.

— Ei? Se pare că vă iubesc foarte mult, continuă el. Pe legea mea, mă temusem că o să mă plictisesc, şi atunci mi-am zis: Mă duc.

Dar se întrerupse pentru a lăsa să-i scape o înjurătură.

— Fir-ar să fie!

Simonne făcuse un pas prea repede şi îi lovise piciorul. El o îmbrânci. Simonne, fără a înceta să surâdă, plecă frumoasa-i faţă, ca un animal căruia îi e frică să nu fie bătut, şi-l susţinu cu toate forţele ei de blondă durdulie. De altminteri, în mijlocul exclamaţiilor, toţi se arătau zeloşi. Nana şi Rose târau un fotoliu, pe care Bordenave se lăsă să cadă, în vreme ce alte femei îi strecurau un al doilea fotoliu sub picior. Şi, natural, toate actriţele care erau acolo îl îmbrăţişară. El mormăia într-una fără motiv şi ofta.

— Fir-ar să fie! Fir-ar să fie! În sfârşit, dacă piciorul e rupt, în schimb stomacul. E solid, o să vă convingeţi de asta.

Alţi invitaţi sosiră. Nu mai aveai loc să te învârţi în cameră. Zgomotele de veselă şi de argintărie încetaseră; acum, o sfadă se iscase în salonul cel mare, de unde se auzea răsunând vocea furioasă a maâtre d'hôtel-ului. Nemaiaşteptând alţi musafiri, Nana începuse să se enerveze, mirată că nu se serveşte. Trimisese pe Georges să întrebe ce se întâmplă, când rămase foarte surprinsă văzând că încă mai intră lume, bărbaţi şi femei. Pe aceştia barem nu-i cunoştea de loc. Atunci, puţin stânjenită, întrebă pe Bordenave, pe Mignon şi pe Labordette. Nici ei nu-i cunoşteau. Cinci se adresă contelui de Vandeuvres, acesta îşi aminti dintr-o dată; erau tinerii pe care îi racolase la contele Muffat, Nana îi mulţumi. Foarte bine, foarte bine. Numai că vor fi tare înghesuiţi; şi îl rugă pe Labordette să meargă şi să spună să se mai adauge încă şapte tacâmuri. Abia ieşi acesta şi valetul introduse încă trei persoane. Nu, de data asta, treaba devenea ridicolă; cu siguranţă, nu vor încăpea. Nana, care începea să se supere, spunea cu aerul ei nobil că lucrul nu era de loc convenabil. Dar văzând că mai vin încă doi, se puse pe râs: găsea asta foarte caraghios. Atâta pagubă! Or să încapă cum or să încapă. Toţi stăteau în picioare, numai Bordenave, Gaga şi Rose Mignon se aşezaseră, Bordenave acaparând el singur două fotolii. Vocile zumzăiau, se vorbea încet, înăbuşindu-se uşoarele căscaturi.

— Ia spune, fata mea, întrebă Bordenave, ce-ar fi să ne aşezăm la masă? Suntem cu toţii, nu-i aşa?

— Ah, da, suntem cu toţii! Răspunse ea râzând.

Îşi plimba privirile în jur. Dar deodată deveni serioasă, ca şi cum ar fi fost mirată că nu găseşte acolo pe cineva. Fără îndoială, lipsea un conviv despre care nu pomenea. Era necesar să mai aştepte. Câteva minute mai târziu invitaţii remarcară în mijlocul lor un domn înalt, cu figură nobilă, încadrată de o frumoasă barbă albă. Şi cel mai surprinzător

era faptul că nimeni nu-l văzuse intrând; probabil că se strecurase în salonaş printr-o uşă de la dormitor, rămasă întredeschisă. Domni o clipă de tăcere, se auzeau doar şuşoteli. Contele de Vandeuvres ştia cu siguranţă cine era domnul, căci schimbaseră amândoi o strângere de mână discretă; dar răspunse doar printr-un surâs la întrebările femeilor. Atunci Caroline Héquet, cu jumătate de voce, parie că este un lord englez, care se întorcea a doua zi ca să se căsătorească la Londra; îl cunoştea bine, fusese prietenul ei. Şi această poveste trecu din gură în gură printre femei; doar că Maria Blond pretindea, la rândul său, că recunoaşte în el pe un ambasador german, argumentând că se culca adeseori cu una din prietenele ei. Bărbaţii, la rândul lor, făceau aprecieri asupra lui în fraze scurte. O figură de domn serios. Poate că el plătea masa. Probabil. Se simţea asta. Ei! Numai de ar fi supeul bun! În sfârşit, lumea rămase nedumerită; uitaseră deja pe bătrânul cu barbă albă, când maâtre d'hôtel-ul deschise uşa salonului cel mare.

— Doamna e servită.

Nana acceptase braţul lui Steiner, fără a părea să remarce un gest al bătrânului care porni în urma ei absolut singur. De altfel, defilarea perechilor nu se putu organiza. Bărbaţii şi femeile intrau în debandadă, bătându-şi joc cu o bonomie burgheză de această mascaradă aristocratică. O masă lungă se întindea de la un capăt la altul al vastei camere, golită de mobile; şi această masă părea încă prea mică, fiindcă farfuriile se atingeau între ele. Patru sfeşnice, cu zece lumânări, luminau masa, şi o jardinieră, placată cu argint, era aşezată în mijlocul mesei, cu jerbe de flori în dreapta şi în stânga. Era un lux de restaurant, de la porţelanurile cu desene aurii la dantelele strălucitoare, fără monogramă, de la argintăria uzată şi fără luciu din pricina necontenitelor spălaturi, la cristalurile cărora li se puteau completa duzinile desperecheate în toate bazarele. Toate astea lăsau să se întrevadă inaugurarea sărbătorească

pregătită prea în pripă, în mijlocul unei subite reuşite în viaţă, când nimic nu e încă la locul lui. O lustră lipsea, sfeşnicele, ale căror lumânări foarte înalte abia ardeau, aruncau o lumină palidă şi galbenă peste compotiere, peste farfuriile încărcate şi peste vasele în care fructele, micii pesmeciori şi dulceţurile alternau în chip simetric.

— Aflaţi, spuse Nana, că se aşază fiecare cum vrea. E mai amuzant.

Stătea în picioare, la mijlocul mesei. Pe bătrânul domn, pe care nu-l cunoşteau, îl aşezase la dreapta ei, în timp ce locul din stânga îl păstra pentru Steiner. Comesenii se aşezau deja, când din salonaş se auziră înjurături. Era Bordenave, pe care-l uitaseră şi care trecea prin toate chinurile din lume pentru a se ridica de pe cele două fotolii ale sale, strigând şi chemând pe această scârbă de Simonne, care se dusese cu ceilalţi. Femeile se precipitară, pline de înduioşare. Bordenave apăru susţinut, purtat pe braţe de Caroline, Clarisse, Tatan Néné şi Maria Blond. Şi fu o dandana întreagă până să-l instaleze.

— La mijlocul mesei, faţă-n faţă cu Nana! Strigau toţi. Bordenave în cap! Ne va prezida banchetul.

Şi doamnele îl aşezară la mijlociu mesei. Dar îi trebui un al doilea scaun pentru picior. Două femei îi susţinură piciorul, întinzându-l cu delicateţă. Nu-i nimic, va mânca aşezat într-o rână.

— Fir-ar să fie! Bombănea el, mă simt chiar cu totul neîndemânatic! Ah! Pisicuţele mele, papa vă imploră ajutorul.

Avea pe Rose Mignon în dreapta şi pe Lucy Stewart în stânga. Făgăduiră că vor avea grijă de el. Acum, toată lumea se aşeza la masă. Contele de Vandeuvres se plasă între Lucy şi Clarisse; Fauchery, între Rose Mignon şi Caroline Héquet. De cealaltă parte, Hector de la Faloise se grăbise să se aşeze lingă Gaga, cu toate invitaţiile Clarissei să stea faţă în faţă cu ea; în timp ce domnul Mignon, care nu-l slăbea pe Steiner, nu era despărţit de el decât prin

Blanche, şi o avea la stânga lui pe Tatan Néné. Apoi, venea Labordette. În sfârşit, la ambele capete se găseau tinerii, bărbaţi şi femei, Simonne, Léa de Horn, Maria Blond, aşezaţi la întâmplare, fără vreo ordine, claie peste grămadă. De pe acum chiar, Daguenet şi Georges Hugon se simpatizau din ce în ce mai mult, privind-o pe Nana cu zâmbete complice.

Cum însă două persoane rămâneau în picioare se făcură glume pe seama lor. Bărbaţii îşi ofereau genunchii. Clarisse, care nu putea să-şi mişte coatele, îi spunea lui Vandeuvres că se baza pe el ca să reuşească s-o facă să mănânce. Ce să mai spunem şi de Bordenave, care ocupa un loc în plus, cu scaunele lui! Se făcu un ultim efort, şi toată lumea asta putu să se aşeze; dar, strigă domnul Mignon, erau, într-adevăr, ca nişte scrumbii într-o putină.

— Pireu de sparanghel a la comtesse, consomé a la Deslignac, murmurau chelnerii, plimbând farfurii încărcate prin spatele comesenilor.

Bordenave consulta cu voce tare bucătarul, când un strigăt se ridică. Glasuri protestau, se certau. Uşa se deschisese şi trei întârziaţi, o femeie şi doi bărbaţi tocmai intraseră. Ah! Nu, asta era prea de tot. Cu toate acestea, Nana, fără să-şi părăsească locul, îşi înălţa gâtul, străduindu-se să vadă dacă îi cunoştea. Femeia era Louise Violaine. Dar pe bărbaţi nu-i văzuse niciodată.

— Draga mea, spuse Vandeuvres, domnul este un ofiţer de marină, prieten cu mine, domnul de Foucarmont, pe care l-am invitat.

Foucarmont salută, foarte satisfăcut, adăugind:

— Şi mi-am permis să-mi aduc pe unul dintre prietenii mei.

— Ah! Perfect, perfect, spuse Nana. Luaţi loc. Hai, Clarisse, strânge-te un pic. Stai foarte comod. Acolo, cu puţină bunăvoinţă.

Se mai strânseră puţin, şi Foucarmont şi Louise obţinură pentru amândoi un colţişor de masă; dar prietenul trebui să rămână departe de tacâmul lui; mânca ţinându-şi braţul

întins printre umerii vecinilor. Chelnerii aduseră farfuriile cu ciorbă; cârnăciori de vătui cu trufe şi niokys cu parmezan circulau prin faţa mesenilor. Bordenave asmuţi întreaga masă, povestind că avusese o clipă ideea să-i aducă şi pe Prulliére, Fontan şi bătrânul Bosc. Nana devenise gravă; spuse pe un ton sec că le-ar fi făcut o primire s-o ţină minte. Dacă ar fi dorit să aibă în jur camarazi, s-ar fi preocupat ea însăşi să-i invite. Nu, nu, fără cabotini. Bătrânul Bosc era întotdeauna cherchelit; Prulliére era prea îngâmfat şi egoist; cât despre Fontan, acesta era nesuferit în societate, cu vocea lui stridentă şi cu dobitociile pe care le debita. Apoi, vedeţi, cabotinii sunt întotdeauna deplasaţi când se găsesc printre aceşti domni.

— Da, da, e adevărat, declară Mignon.

În jurul mesei, domnii în frac şi cu cravate albe erau foarte corecţi, cu feţele lor palide, de o distincţie pe care oboseala o desăvârşea şi mai mult. Bătrânul cu barba albă avea gesturi lente şi surâdea, ca şi cum ar fi prezidat un congres de diplomaţi. Vandeuvres părea că se află la contesa Muffat, şi era de o politeţe încântătoare cu vecinii. Chiar în dimineaţa asta, Nana îi spunea mătuşii sale: printre bărbaţi, nu puteai găsi alţii mai bine; cu toţii nobili sau cu toţii bogaţi; în sfârşit, bărbaţi şic. Cât despre doamne, ele se ţineau foarte bine. Câte unele, Blanche, Léa sau Louise, veniseră decoltate; chiar Gaga era decoltată, deşi la vârsta ei ar fi putut foarte bine să se acopere mai mult. Acum însă, după ce se aşezaseră, nu se prea mai auzeau râsete şi glume. Georges îşi spunea că asistase la mese mai vesele, la burghezi din Orléans. Discuţiile se urneau greu, bărbaţii, care nu se cunoşteau, se priveau în tăcere, femeile rămâneau liniştite; şi asta îl uimea cel mai mult pe Georges. Îi găsea cam cuminţi, crezuse că se vor îmbrăţişa imediat.

Se serveau picanterii, un crap de Rhin a la Chambord şi o spinare de căprioară a l'anglaise, când Blanche spuse cu voce tare:

— Lucy, draga mea, l-am întâlnit pe Ollivier al tău, duminică. Ce-a mai crescut!

— De! Doar are optsprezece ani, răspunse Lucy; asta nu mă întinereşte de loc. A plecat ieri din nou la şcoală.

Fiul ei, Ollivier, despre care vorbea cu mândrie, era elev la şcoala de marină. Atunci, începură să discute despre copii. Toate doamnele erau emoţionate. Nana îşi mărturisi marea ei bucurie: copilul, micul Louis, era acum la mătuşa ei, care i-l aducea în fiecare dimineaţă, către orele unsprezece; şi îl punea în pat, unde se juca tot timpul cu Lulu, câinele grifon. Mureai de râs, nu alta, să-i vezi pe amândoi vârându-se sub cuvertură, în fund. Nici n-aveai idee cât era de şmecher Louiset încă de pe acum.

— Oh! Am petrecut ieri o zi! Povesti la rândul ei Rose Mignon. Închipuiţi-vă că plecasem să-i caut pe Charles şi Henri la pension; şi a trebuit să-i duc neapărat seara la teatru. Săreau, băteau din minute: „Vrem să joace mama! Vrem să joace mama! Oh! Un scandal, un scandal!

Domnul Mignon surâdea complezent, cu ochii umezi de o tandreţă paternă.

— Şi, la reprezentaţie, continuă el, erau aşa caraghioşi, serioşi ca nişte bărbaţi şi mâncând-o pe Rose din ochi; m-au întrebat de ce mama are picioarele aşa de goale.

Toată masa izbucni în râs. Domnul Mignon triumfa, măgulit în orgoliul său de tată. Adora pe micuţi, şi o singură preocupare îl frământa, cu o încăpăţânare de intendent credincios: să-şi rotunjească averea pe care o administra, cu banii câştigaţi de Rose la teatru şi aiurea. Când o luase în căsătorie, fiind şef de orchestră în café-concertul unde cânta ea, se iubeau cu pasiune. Astăzi, rămăseseră buni prieteni. Se stabilise o convenţie între ei doi; ea muncea pe cât putea, cu tot talentul şi frumuseţea de care dispunea; el lăsase vioara, pentru a putea veghea mai bine asupra succeselor ei de artistă şi de femeie. Nici că s-ar fi găsit un menaj mai burghez şi mai unit.

— Câţi ani are cel mare? Întrebă Vandeuvres.

— Henri are nouă ani, răspunse domnul Mignon. Oh! Dar e un voinic!

Apoi, îl luă în tărbacă pe Steiner, care nu iubea copiii; şi îi spuse cu un aer de liniştită impertinenţă, că dacă ar fi tată, şi-ar fi irosit mai puţin prosteşte averea. Tot vorbind, îl pândea pe bancher pe deasupra umerilor lui Blanche, pentru a vedea dacă acesta ajunge la vreo înţelegere cu Nana. Dar, de câteva minute, Rose şi Fauchery, care discutau foarte intim, îl agasau. Nu cumva Rose avea să-şi piardă timpul cu un asemenea neghiob? De data aceasta însă se va opune. Şi, cu mâinile lui frumoase, cu un diamant în degetul mic, termină un file de căprioară.

De altfel, conversaţia asupra copiilor continua. La Faloise, foarte tulburat de vecinătatea lui Gaga, îi cerea noutăţi despre fiica ei, pe care avusese plăcerea s-o zărească împreună cu ea la Variétés. Lili se purta bine, dar era încă atât de ştrengăriţă! La Faloise rămase surprins aflând că Lili mergea pe al nouăsprezecelea an. Gaga deveni în ochii lui şi mai impozantă. Şi, cum el încerca să ştie pentru ce n-o adusese pe Lili, că-i spuse cu un aer înţepat:

— Oh! Nu, nu, niciodată! Nu sunt încă trei luni de când a vrut cu orice preţ să iasă de la pension. Visam s-o mărit imediat. Dar ea mă iubeşte atât de mult, încât a trebuit s-o iau acasă, ah! Bineînţeles, contra voinţei mele.

Ochii ei albăstrii, cu gene pârlite, clipiră, în timp ce vorbea de căpătuirea domnişoarei sale. Dacă, la vârsta ei, n-avea pus un ban deoparte, muncind într-una, având încă bărbaţi, mai cu seamă dintre cei foarte tineri, cărora le-ar fi putut fi bunică, asta însemna că o căsătorie bună preţuia mai mult. Se aplecă spre la Faloise, care roşi strivit sub enormul ci umăr gol şi alb, ca un perete proaspăt tencuit.

— Ştii, murmură Gaga, dacă va face şi ea acelaşi lucru, nu va fi vina mea. Dar eşti aşa aiurită când eşti tânără!

În jurul mesei se stârni o mare mişcare. Chelnerii se arătau zeloşi. După picanterii, felul întâi îşi făcu apariţia: găini a la maréchale, fileuri din limbă-de-mare în sos cu

usturoi şi escalop din ficat de gâscă. Maâtre d'hôtel-ul, care pusese să se servească până acum vinuri de Meursault, oferea acum Chambertin şi Léoville în zgomotul uşor al schimbului de feluri, Georges, din ce în ce mai uluit, întrebă pe Daguenet dacă toate aceste doamne aveau într-adevăr copii; şi acesta din urmă, amuzat de întrebarea pusă, îi dădu câteva amănunte. Lucy Stewart era fiica unui gresor de origine engleză, angajat la Gara de Nord; treizeci şi nouă de ani, un cap de cal, dar adorabilă, veşnic ftizică, fără să moară însă vreodată; cea mai şic dintre aceste doamne avea la activul ei trei prinţi şi un duce. Caroline Héquet, născută la Bordeaux, dintr-un mic funcţionar, mort de ruşine, avea norocul să aibă ca mamă o femeie cu mintea la cap, care, după ce o blestemase, se împăcase cu ea, după un an de reflectare, voind cel puţin să se aleagă cu ceva avere; fata, în vârstă de douăzeci şi cinei de ani, foarte distantă, trecea drept una dintre cele mai frumoase femei ce se putea avea la un preţ fix; mama, foarte ordonată, ţinea registrele, o contabilitate severă de încasări şi cheltuieli, şi conducea întreaga casă alcătuită din micul apartament pe care-l locuia cu două etaje mai sus, unde-şi instalase un atelier de croitorie, pentru rochii şi lenjerie. Cât despre Blanche de Sivry, pe adevăratul ei nume Jacqueline Baudu, provenea dintr-un sat din apropiere de Amiens; splendidă ca înfăţişare, proastă şi mincinoasă, afirma despre ea că este nepoata unui general şi nu recunoştea cei treizeci şi doi de ani pe care-i avea; foarte gustată de ruşi, din pricină că era durdulie. Apoi, repede, Daguenet adăugă câte un cuvânt despre fiecare din celelalte: Clarisse Besnus, adusă din Saint-Aubin-sur-Mer ca bonă de către o doamnă al cărei soţ o lansase; Simonne Cabiroche, fiica unui negustor de mobile din foburgul Saint-Antoine, crescută într-un mare pension pentru a fi învăţătoare, şi Maria Blond, şi Louise Violaine, şi Léa de Horn, toate împinse să facă trotuarul la Paris, fără a mai vorbi despre Tatan Néné, care păzise vacile până la

douăzeci de ani, în Champagne Pouilleuse. Georges asculta, privind cucoanele, zăpăcit şi aţâţat de această relatare brutală, făcută fără menajamente la urechea lui; în vreme ce în spate, chelnerii repetau cu o voce respectuoasă:

— Găină a la maréchale. File de limbă-de-mare în sos picant cu usturoi.

— Dragul meu, spuse Daguenet care încerca să-i impună lui Georges experienţa lui, nu lua din peştele ăsta, şi mulţumeşte-te cu vinul de Léoville, se urcă mai puţin la cap.

Căldura se înălţa de la sfeşnice, din platourile plimbate, dinspre întreaga masă, unde treizeci şi opt de persoane se înăbuşeau; şi chelnerii, fără să se menajeze, alergau pe covoarele groase, care se pătau de grăsime. Cu toate acestea, supeul nu se înveselea câtuşi de puţin. Doamnele mâncau din vârful buzelor, lăsând în farfurii jumătate din cărnuri. Singură Tatan Néné mânca totul, cu lăcomie. La această oră înaintată din noapte nu întâlneai acolo decât pofte nervoase şi capricii de stomacuri stricate. Alături de Nana, bătrânul domn refuza toate platourile care i se prezentau; se servise numai cu o lingură de supă; şi, tăcut în faţa farfuriei lui goale, privea. Se căsca discret. Pentru câte o clipă, pleoapele se închideau şi feţele deveneau dintr-o dată pământii, era o mare plictiseală, ca întotdeauna, după cum spunea Vandeuvres. Supeuri ca acesta de acum, pentru a fi amuzante, nu trebuiau să fie decente. Altminteri, dacă se făceau în limitele cuminţeniei, cu maniere frumoase, mai bine mâncai în oraş, unde nu te plictiseai cu nimic mai mult. Fără Bordenave, care răcnea într-una, lumea ar fi adormit. Această bestie de Bordenave, cu piciorul bine întins, se lăsa servit, cu aere de sultan, de către vecinele lui Lucy şi Rose. Nu se preocupau decât de el, îl îngrijeau, îl răsfăţau, vegheaţi asupra paharului şi-a farfuriei lui; ceea ce nu-l împiedica să se plângă.

— Cine se oferă să-mi taie carnea? Eu nu pot, masa e la un kilometru de mine.

În fiecare secundă, Simonne se ridica, se aşeza în spatele lui, pentru a-i tăia carnea şi pâinea. Toate femeile se interesau de ceea ce mânca el. Chemau în ajutor chelnerii şi-l îndopau până nu mai putea. Când Simonne îl ştersese la gură, în timp ce Rose şi Lucy îi schimbau şerveţelul de masă de la gât, găsi în sfârşit gestul ăsta foarte drăguţ; şi catadicsi, în cele din urmă, să se arate mulţumit:

— Uite! Tu eşti pe calea cea dreaptă, fata mea. O femeie nu-i făcută decât pentru aşa ceva.

Se mai deşteptară un pic, şi conversaţia deveni generală. Se dădeau pe gât băuturi răcoritoare din mandarine. Friptura caldă era un file cu trufe, şi friptura rece – o piftie de bibilică la gheaţă. Nana, pe care o supăra lipsa de antren a comesenilor, începuse să vorbească foarte tare.

— Aflaţi că prinţul de Scoţia a cerut de pe acum să i se reţină o avanscenă ca să vadă Blonda Venus, când o veni să viziteze Expoziţia.

— Sper că toţi prinţii vor veni să vadă spectacolul, declară Bordenave cu gura plină.

— Se aşteaptă sosirea şahului Persiei, duminică, spuse Lucy Stewart la rândul ei.

Atunci Rose Mignon vorbi despre diamantele şahului. Şahul Persiei purta o tunică în întregime acoperită cu pietre preţioase, o minune, un astru strălucitor, care valora milioane. Şi doamnele, palide, cu ochii lucitori de o dorinţă excesivă de posesiune, îşi lungeau gâturile, pomenind despre alţi regi şi despre alţi împăraţi pe care-i aşteptau să vină. Toate visau la cine ştie ce capriciu regal, la o noapte plătită cu o avere.

— Ia spune-mi, dragul meu, întrebă Caroline Héquet pe Vandeuvres, aplecându-se înspre el, ce vârstă are împăratul Rusiei?

— Oh! Împăratul n-are vârstă, răspunse contele care râdea. Nu-i nimic de făcut cu el, vă previn în privinţa asta.

Nana se prefăcu jignită. Expresia părea prea aspră, se protestă printr-un murmur. Dar Blanche dădea amănunte

asupra regelui Italiei, pe care-l văzuse odată la Milano; nu era câtuşi de puţin frumos, ceea ce nu-l împiedica să aibă toate femeile; şi rămase contrariată când Fauchery o asigură că Victor-Emmanuel nu va putea veni. Louise Violaine şi Léa se preocupau de împăratul Austriei. Deodată, se auzi glasul micuţei Maria Blond care zicea:

— N-am văzut niciodată un bătrân mai uscăţiv ca regele Prusiei! Eram la Baden, anul trecut. Îl întâlneai întotdeauna împreună cu contele de Bismarck.

— Ehe! Eu l-am cunoscut pe Bismarck, o întrerupse Simonne. E un om încântător.

— Exact ceea ce susţineam şi eu ieri! Exclamă Vandeuvres; nu voiau să mă creadă.

Şi, ca la contesa Sabine, se ocupară vreme îndelungată de contele de Bismarck. Vandeuvres repetă aceleaşi fraze. O clipă, se simţi din nou în salonul familiei Muffat; numai doamnele erau altele. Dintr-o dată, se trecu la muzică. Apoi când Foucarmont lăsând să-i scape un cuvânt despre călugărirea de care întreg Parisul vorbea, Nana, interesată, vru neapărat să afle amănunte despre domnişoara Fougeray. Oh! Sărmana mititică, să se îngroape aşa, de vie! În fine, când vocaţia îşi spune cuvântul! În jurul mesei, femeile erau foarte înduioşate. Iar Georges, plictisit să asculte lucrurile acestea pentru a doua oară, trăgea de limbă pe Daguenet asupra deprinderilor intime ale Nanei, în vreme ce conversaţia reveni inevitabil la contele de Bismarck. Tatan Néné se apleca la urechea lui Labordette pentru a-l întreba cum arăta acest Bismarck, pe care ea nu-l cunoştea câtuşi de puţin. Atunci, Labordette, cu un calm desăvârşit, îi povesti enormităţi: Bismarck ăsta mânca, în fiecare zi, carne crudă; când întindea o femeie în preajma vizuinii lui, o înşfăca la spinare; avusese de acum în felul acesta treizeci şi doi de copii, la patruzeci de ani.

— La patruzeci de ani, treizeci şi doi de copii! Exclamă Tatan Néné, stupefiată şi convinsă. Desigur că este epuizat pentru vârsta lui.

Toţi izbucniră în râs, şi ea pricepu că fusese luată peste picior.

— Tare eşti dobitoc! Ştiam eu foarte bine că-ţi place să iei omul în râs!

Cât despre Gaga, ea rămăsese cu gândul la Expoziţie. Ca şi toate celelalte doamne, se bucura şi se pregătea. Va fi un sezon bun. Provincia şi străinătatea vor năvăli spre Paris. În sfârşit, poate, după Expoziţie, dacă afacerile aveau să meargă bine, va putea să se retragă la Juvisy, într-o căsuţă micuţă la care visa plină de nerăbdare, încă de multă vreme.

— Ce vrei? Spunea Gaga lui la Faloise, o viaţă întreagă lupţi şi n-ajungi la nici un rezultat. Dacă ţi-ar făcea plăcere măcar!

Gaga devenea tandră pentru că simţise genunchiul tânărului atingându-l pe al ei. La Faloise era foarte roşu. Ea, continuând să vorbească peltic, îi aruncă o privire. Un domnişor fără prea mare greutate; dar Gaga nu era de loc dificilă. La Faloise obţinu adresa ei.

— Ia te uită, murmură Vandeuvres spre Clarisse, cred că Gaga ţi-l suflă pe Hector al tău.

— Puţin îmi pasă, nici o pagubă! Răspunse actriţa. E cam tâmpit băiatul ăsta. L-am dat deja de trei ori pe uşă afară. Eu, ştii, când băieţii se dau la femei bătrâne, mă scârbesc de ei.

Se întrerupse pentru a arăta cu un uşor semn pe Blanche, care, încă de la începutul dineului, stătea aplecată într-o poziţie foarte incomodă, îşi umfla, pieptul vrând să-şi arate umerii bătrânului domn distins, aşezat la trei locuri depărtare de ea.

— Se lansează şi ea, dragul meu, reluă Clarisse.

Vandeuvres surâse uşor, cu un gest de indiferenţă. Fără îndoială, nu era el acela care ar sta în calea sărmanei Blanche, împiedicând-o să aibă succes. Spectacolul pe care-l da Steiner întregii mese îl interesa mai mult. Bancherul era renumit pentru felul cum cădea în plasa femeilor; acest

teribil evreu german, acest afacerist ale cărui mâini plămădeau milioane, devenea imbecil atunci când i se aprindeau călcâiele după o femeie: şi le voia pe toate, nu se putea să apară una la teatru fără ca el s-o cumpere, oricât de scumpă ar fi fost. Se citau sume enorme. În două rânduri, pofta lui furioasă de fete îl ruinase. După cum spunea Vandeuvres, fetele răzbunau morala, golindu-i casa de bani. O uriaşă lovitură cu salinele din Landes îi redaseră puterea la Bursă, şi soţii Mignon, de şase săptămâni, tocau din saline. Dar se puneau rămăşaguri: nu cei doi Mignon erau cei care se vor înfrupta de acum încolo din banii lui. Nana îşi va arăta dinţii ei albi. Încă o dată, Steiner cădea în laţ, şi cu atât mai straşnic cu cât de câte ori se afla alături de Nana, rămânea ca năucit, mâncând fără poftă, cu buza atârnându-i în jos şi cu faţa pătată ca marmora. Era de ajuns ca Nana să spună o cifră. Cu toate acestea ea nu se grăbea, se juca cu el, bufnind în râs la urechea lui păroasă şi amuţindu-se de frisoanele care treceau peste faţa vulgară. Avea tot timpul să rezolve afacerea la repezeală, dacă într-adevăr acest maţe-fripte de conte Muffat face pe pudicul.

— Léoville sau Chambertin? Întrebă pe şoptite un chelner, lungindu-şi gâtul între Nana şi Steiner, în momentul în care acesta vorbea încet cu tânăra femeie.

— Ai? Ce? Bâigui el, cu capul aiurit. De care vrei, mi-e totuna.

Vandeuvres făcu uşor cu cotul lui Lucy Stewart, o limbă foarte ascuţită, un spirit feroce, atunci când îşi da drumul. În seara asta, Mignon o exaspera.

— Ştii că e în stare să-i ţină lumânarea, spunea ea contelui. Speră să refacă lovitura micului Jonquier. Îţi aminteşti, Jonquier, care era cu Rose şi care avea o slăbiciune pentru grăsana de Laura. Mignon i-a aranjat o întâlnire cu Laura lui Jonquier, după care s-a întors cu el braţ la braţ înapoi la Rose, ca un soţ căruia îi permiţi o

escapadă. Dar de data asta, o s-o sfecleaască. Nana nu obişnuieşte să-napoieze bărbaţii pe care-i împrumută.

— Ce o fi având Mignon de-şi priveşte cu severitate soţia? Întrebă Vandeuvres.

Se aplecase şi o zărise pe Rose, care devenea din ce în ce mai tandră cu Fauchery. Aceasta îl făcu să înţeleagă mânia vecinei lui. Reluă râzând:

— Drace! Eşti geloasă?

— Geloasă! Spuse Lucy furioasă. Ei bine! Dacă Rose îl vrea pe Léon, eu una i-l dau bucuros. Nu-i nimic de capul lui! Un buchet de flori pe săptămână, şi uneori nici ăla măcar. Vezi tu, dragul meu, aceste fete de teatru sunt toate la fel. Rose a plâns de furie citind articolul lui Léon în legătură cu Nana; o cunosc eu foarte bine. Atunci, înţelegi, îi trebuie un articol la fel, şi ea şi-l câştigă. Eu una, am să-l dau pe Léon pe uşă afară, o să vezi asta!

Se opri pentru a i se adresa chelnerului, care aştepta în picioare, în spatele ei, cu cele două sticle de vin:

— Léoville.

Apoi, o luă de la început, coborând glasul:

— Nu vreau să fac scandal, nu-i genul meu. Dar e o târâtură îngâmfată, totuşi. Să fi fost în locul soţului ei o făceam să joace cum îi cântam. Ehe! Asta n-o să-i poarte noroc. Nu-l cunoaşte pe Fauchery ăsta al meu, e un bărbat atât de murdar, încât se lipseşte de femei, ca să-şi facă o situaţie. Frumoasă lume!

Vandeuvres se strădui s-o liniştească. Bordenave, părăsit de Rose şi de Lucy, se necăjea, strigându-le că-l lăsau să moară pe papa de foame şi de sete. Aceasta înveseli puţin adunarea. Supeul era plicticos, nimeni nu mânca; se risipeau prin farfurii mânătărci a l'italienne şi pateuri cu ananas a la Pompadour. Dar şampania, care se bea încă de la ciorbă, anima puţin câte puţin pe comeseni, dându-le o stare de euforie nervoasă. Până la urmă arătau că nici nu se mai ţin chiar aşa de bine. Femeile se rezemau în coate în faţa debandadei de pe masă; bărbaţii, pentru a putea

respira în voie, îşi împingeau înapoi scaunele, şi fracurile se amestecau printre corsajele strălucitoare, iar umerii goi, pe jumătate întorşi, căpătau un luciu de mătase. Era prea cald, lumina lumânărilor se îngălbenea şi mai mult, îngroşată, deasupra mesei. Uneori, timp de o clipă, atunci când o ceafă aurie se apleca sub o ploaie de bucle, reflexele unei broşe cu diamante sclipeau în câte un conci înalt. Hohote de râs izbucneau, ochii deveneau mai râzători, dinţii albi se întrezăreau mai des, luminile sfeşnicelor păreau că se reaprind în; câte un pahar de şampanie. Se glumea cu glas tare, se gesticula, şi în mijlocul întrebărilor rămase fără răspuns, chemări izbucneau dintr-un capăt la celălalt al încăperii. Dar chelnerii făceau cel mai mult zgomot, crezându-se pe coridoarele restaurantului lor, se îmbrânceau, servind îngheţatele şi desertul cu exclamaţii guturale.

— Copii, strigă Bordenave, ştiţi că jucăm mâine. Nu vă încredeţi aşa mult în puterile voastre! Fără prea multă şampanie!

— Eu unul, spunea Foucarmont, am băut până acum din toate vinurile care există în cele cinci părţi ale lumii. Ehe! Băuturi extraordinare, alcool în stare să doboare un bărbat în toate puterile. Ei bine! Niciodată nu mi-au făcut nimic. Pot să vreau mult şi bine să mă îmbăt. Am încercat, dar nu pot.

Era foarte palid, foarte flegmatic, răsturnat peste spătarul scaunului şi bând într-una.

— Oricum, murmură Louise Violaine, gata, ţi-ajunge. Asta ar mai lipsi să stau şi să te îngrijesc tot restul nopţii.

O uşoară cherchelealâ făcea să apară pe obrajii iui Lucy Stewart petele roşii ale bolnavilor de plămâni, în timp ce Rose Mignon devenea tandră, cu ochii umezi. Tatan Néné, obosită de a fi mâncat atât de mult, râdea uşor de prostia ei. Celelalte, Blanche, Caroline, Simonne şi Maria Blond, vorbeau toate deodată, povestindu-şi aventurile, o dispută cu vizitiul, un proiect de excursie la ţară, istorioare

complicate cu amanţi suflaţi una alteia şi apoi înapoiaţi. Dar un bărbat tânăr de lângă Georges, vrând s-o îmbrăţişeze pe Léa de Horn, primi o palmă împreună cu: „Ia ascultă! Lasă-mă în pace!” plin de o neaşteptată indignare; şi Georges, foarte cherchelit, foarte tulburat la vederea Nanei, ezită înaintea unei idei pe care o frământa cu toată seriozitatea, aceea de a se aşeza în patru labe, sub masă, şi de a se duce să se ghemui la picioarele ei la fel ca un căţeluş. Nimeni nu l-ar fi văzut, ar fi stat acolo foarte cuminte. Apoi, la rugămintea lui Léa, Daguenet îi spusese tânărului pălmuit să stea liniştit, şi Georges, dintr-o dată, simţi o mare suferinţă, ca şi cum l-ar fi dojenit pe el însuşi; era o prostie, era trist, nu avea nici o plăcere pentru nimic. Daguenet, cu toate acestea, glumea, îl forţa să-nghită un pahar uriaş cu apă, întrebându-l ce ar face dacă s-ar afla singur cu o femeie, de vreme ce trei pahare de şampanie îl doboară la pământ.

— De pildă, reluă Foucarmont, la Havana se prepară un rachiu dintr-un fel de boabă pădureaţă; ai crede că înghiţi foc. Ei bine, am băut într-o seară mai mult de un litru din ăsta. Nu mi-a făcut nimic. Şi mai tare ca ăsta, într-altă zi, pe coasta Coromandel, sălbaticii ne-au dat nu ştiu ce amestec de piper cu vitriol; nici asta nu mi-a făcut nimic. Nu pot să mă cherchelesc şi gata!

De câtva timp, figura lui la Faloise, aşezat în faţa lui, îi displăcea. Rânjea şi rostea cuvinte neplăcute. La Faloise, căruia i se aprinseră călcâiele, se agita într-una, înghesuindu-se lângă Gaga. Dar o altă grijă îi sporea agitaţia: îi dispăruse batista, şi şi-o căuta cu încăpăţânarea caracteristică beţivului, întrebându-şi vecinii, aplecându-se pentru a privi pe sub scaune şi pe sub picioare. Şi, cum Gaga încerca să-l liniştească, el murmură:

— E stupid; se aflau, pe unul din colţuri, iniţialele şi coroana mea. Aşa ceva mă poate compromite.

— Haida de, domnule Falamoise, Lamafoise, Mafaloise! Strigă Foucarmont, care găsea foarte spiritual să stâlcească

astfel la infinit numele tânărului.

Dar la Faloise se supără. Vorbi despre strămoşii lui, bâlbâindu-se. Ameninţă că o să-i arunce o carafă în capul lui Foucarmont. Contele Vandeuvres trebui să intervină pentru a-l asigura că Foucarmont avea mult haz. Toată lumea râdea, într-adevăr. Asta îl tulbură pe tânărul aiurit, care consimţi în cele din urmă să se aşeze la loc; şi mânca acum, cu docilitatea unui copil, atunci când vărul lui îi poruncea să mănânce, îngroşându-şi vocea. Când Gaga îl luă din nou alături de ea, la Faloise se linişti; doar din timp în timp, arunca priviri furişe şi neliniştite convivilor, tot mai căutându-şi batista.

Atunci, Foucarmont, plin de spirit, îl atacă pe Labordette, la capătul celălalt al mesei. Louise Violaine încercă să-l facă să tacă, pentru că, spunea ea, când îl apuca aşa să-i tachineze pe ceilalţi treaba se sfârşea totdeauna rău pentru ea. Foucarmont găsise o glumă care consta în a-l striga pe Labordette „doamnă”; probabil că-l amuza mult, căci o repeta într-una, în vreme ce Labordette, liniştit, înălţa din umeri, spunându-i de fiecare dată:

— Taci, dragul meu, e stupid.

Dar cum Foucarmont continua, şi ajungând chiar la insulte, fără să se ştie pentru ce, el încetă să-i mai răspundă şi se adresă contelui de Vandeuvres:

— Domnule, fă-l să tacă pe prietenul dumitale. Nu vreau să mă enervez.

În două rânduri se bătuse în duel. Era salutat şi primit pretutindeni. Se ridică un protest general împotriva lui Foucarmont. Întreaga masă se înveselea, găsindu-l foarte spiritual; dar aceasta nu era un motiv pentru a strica petrecerea. Vandeuvres, a cărui faţă fină devenise arămie, ceru cu insistenţă să i se restituie sexul lui Labordette. Ceilalţi bărbaţi Mignon, Steiner, Bordenave, foarte porniţi, interveniră de asemenea, strigând şi acoperindu-i vocea. Numai bătrânul domn, pe care-l uitaseră lângă Nana, îşi

păstra aerul distins, surâsul ostenit şi mut, urmărind din ochi această debandadă din timpul desertului.

— Pisicuţa mea, dacă am lua cafeaua aici? Spuse Bordenave. Ne simţim foarte bine aici.

Nana nu răspunse imediat. Încă de la începutul supeului, nu mai părea să fie în apele ei. Toată această lume, care striga într-una la chelneri, vorbind tare şi îndemnându-se unii pe alţii, ca şi cum ar fi fost la restaurant, o înăbuşea şi-o ameţea. Ea însăşi îşi uitase rolul de stăpâna a casei şi nu se ocupa decât de grăsanul de Steiner, care crăpa de apoplexie alături de ea. Îl asculta, refuzând încă din cap, cu râsul ei provocator de blondă bine împlinită. Şampania pe care o băuse, o făcea mai rozã, cu gura umedă şi ochii lucitori; şi bancherul oferea din ce în ce mai mult, la fiecare mişcare mângâietoare a umerilor ei, la uşoarele umflături ale gâtului, când întorcea capul. Vedea aici, lângă ureche, un colţişor delicat, o mătase care-l înnebunea. Câteodată, Nana, stânjenită, îşi reamintea de convivii ei, căutând să fie amabilă, pentru a arăta că ştie să primească. Către sfârşitul supeului, era foarte ameţită; asta o dezola: faptul că şampania o ameţea imediat. În momentul acela, un gând o exaspera. Era o porcărie ceea ce doamnele acestea voiau să facă în casa ei, comportându-se aşa urât. Oh! Vedea ea clar: Lucy făcea cu ochiul pentru a-l întări pe Foucarmont contra lui Labordette, în vreme ce Rose, Caroline şi altele îi aţâţau pe ceilalţi domni. Acum, chestia era să nu stârnească atâta gălăgie încât să se audă şi să se ducă vestea că-ţi puteai permite totul, când supai la Nana. Ei bine! Au să vadă ei. Oricât ar fi fost de ameţită, tot ea era cea mai şic şi cea mai cum trebuie.

— Pisicuţa mea, reluă Bordenave, hai să servim cafeaua aici. Prefer asta din cauza piciorului.

Dar Nana se ridicase cu brutalitate, murmurându-le la urechi lui Steiner şi bătrânului domn, care rămaseră uimiţi:

— Aşa-mi trebuie, asta să-mi fie învăţare de minte să mai invit lume necuviincioasă.

Apoi, indică printr-un gest uşa sufrageriei şi adăugă cu voce tare.

— Dacă vreţi cafea, o veţi găsi dincolo!

Părăsiră masa, înghesuindu-se către sufragerie, fără să bage de seamă mânia Nanei. Şi curând nu rămase nimeni în salon, în afară de Bordenave, sprijinindu-se cu mâinile de pereţi, înaintând cu precauţiuni, tunând şi fulgerând împotriva acestor blestemate de femei, pe care le doare în cot de papa, acum, când erau îmbuibate. În spatele lui, chelnerii începuseră să strângă masa sub ordinele date cu voce tare de către maâtre d'hôtel. Se precipitau, se îmbrânceau, făcând să dispară masa ca un decor de feerie la fluierul maestrului maşinist. Doamnele şi domnii trebuiau să revină în salon, după ce-şi vor fi luat cafeaua.

— Ei drăcie! N-au prea încălzit aici, spuse Gaga cu o uşoară înfiorare, intrând în sufragerie.

Fereastra acestei camere rămăsese deschisă. Două lămpi luminau masa, unde cafeaua era servită, împreună cu lichiorurile. Nu erau scaune, şi se bea cafeaua în picioare, în timp ce vacarmul chelnerilor de alături creştea şi mai mult. Nana dispăruse. Dar nimeni nu se neliniştea de absenţa ei. Se lipseau foarte bine de ea, fiecare se servea singur, scotocind prin sertarele bufetului, pentru a căuta ceşcuţele desperecheate. Se formaseră mai multe grupe; persoanele care fuseseră separate în timpul supeului se strângeau din nou laolaltă; şi se schimbau priviri, râsete semnificative, cuvinte cu subînţeles.

— Nu-i aşa, Auguste, spuse Rose Mignon, că domnul Fauchery ar trebui să vină să dejuneze cu noi într-una din zilele viitoare?

Domnul Mignon, care se juca nervos cu lanţul ceasului, măsură o secundă pe jurnalist cu ochii lui severi. Rose era nebună. Ca un bun administrator, el va trebui să pună capăt acestei risipe. Pentru un articol, fie; dar după aceea, gata; uşi închise. Cu toate acestea, cum cunoştea încăpăţânarea soţiei sale şi obişnuia să-i permită, din când în când, în mod patern, câte o prostie, atunci când Rose i-o cerea, răspunse, prefăcându-se amabil:

— Bineînţeles, voi fi foarte fericit. Vino deci mâine, domnule Fauchery.

Lucy Stewart, care stătea de vorbă cu Steiner şi Blanche, auzi această invitaţie. Ridică vocea, adresându-se bancherului:

— Le-a apucat pe toate turbarea. E una care mi-a furat până şi clinele. Ia spune, dragul meu, sunt eu de vină dacă dumneata o părăseşti?

Rose întoarse capul. Îşi bea cafeaua cu mici înghiţituri, privea pe Steiner fix, foarte palidă; şi toată minia înăbuşită, pricinuită de faptul că a fost abandonată, îi trecu prin ochi ca o flacără. Vedea mai limpede decât domnul Mignon; era o prostie să vrei să reîncerci afacerea cu Jonquier, combinaţii ca acestea nu reuşesc de două ori. Atâta pagubă! Îl va avea pe Fauchery, după care i se aprinseră călcâiele încă de la începutul supeului; şi dacă domnul Mignon nu era mulţumit, asta o să fie pentru el învăţătură de minte.

— Nu cumva aveţi de gând să vă bateţi? Se grăbi să o întrebe Vandeuvres pe Lucy Stewart.

— Nu, n-avea frică. Dar cel puţin, să stea liniştită, sau îi fac bagajul.

Şi chemându-l pe Fauchery cu un gest imperios:

— Micule, ţi-ai lăsat papucii la mine. O să spun să ţi-i trimită mâine la portar.

Fauchery vru să o ia în glumă. Dar ea se depărta cu un aer de regină. Clarisse, care stătea rezemată cu spatele de un perete cu intenţia de a bea liniştită un pahar de vişinată, ridică din umeri. Astea-s treburi pentru un bărbat! Trebuie oare, în momentul când două femei se găseau laolaltă cu amanţii lor, ca primul lor gând să le fie acela să şi-i sufle reciproc? Devenise o regulă treaba asta. Ea, de exemplu, dacă ar fi vrut, i-ar fi scos ochii lui Gaga, din cauza lui Hector. Aiurea! Ea îşi bătea joc de asta. Apoi, cum la Faloise trecea, se mulţumi să-i spună:

— Ia ascultă, ţie îţi cam plac babetele! Şi nu alea coapte, ci chiar alea răscoapte.

La Faloise păru foarte vexat. Rămăsese cu o umbră de îndoială. Văzând-o pe Clarisse că-şi bate joc de el, începu s-o suspecteze.

— Lasă gluma, murmură el. Tu mi-ai luat batista, dă-mi înapoi batista.

— Ne-ai înnebunit destul cu batista ta! Strigă ea. Spune-mi, idiotule, pentru ce ţi-aş fi luat-o eu?

— Ei asta-i? Spuse el bănuitor. Ca s-o trimiţi familiei mele şi să mă compromit!

Între timp, Foucarmont se lupta cu lichiorurile. Continua să rânjească, privindu-l pe Labordette, care-şi bea cafeaua în mijlocul doamnelor. Şi lăsa să-i scape frânturi de frază: fiul unui geambaş de cai, după alţii bastardul unei contese; nici un venit, dar întotdeauna douăzeci şi cinci de ludovici în buzunar, servitorul curvelor, un individ care nu se culca cu niciuna niciodată.

— Niciodată! Niciodată! Repetă el înfuriindu-se. Nu, zău, trebuie să-l pălmuiesc.

Goli un păhăruţ cu şartreuză. Şartreuza nu-l incomoda câtuşi de puţin; nici măcar un pic, spunea el; şi făcea gestul cunoscut pocnindu-şi unghia degetului mare de marginea dinţilor. Dar, deodată, tocmai în momentul în care se îndrepta către Labordette, deveni alb ca varul şi se prăbuşi grămadă în faţa bufetului. Era beat mort. Louise Violaine fu dezolată. Ştiuse ea bine şi-o spusese mai înainte că treaba asta se va sfârşi rău; acum nu-i mai rămânea altă distracţie pentru restul nopţii decât să-l îngrijească; Gaga o liniştea, examinându-l pe ofiţer cu o privire de femeie experimentată şi declarând că asta nu o să aibă nici o urmare, că domnul acesta urmează să doarmă aşa douăsprezece până la cincisprezece ore, fără nici un pericol. Apoi îl duseră pe Foucarmont de acolo.

— Ei! Dar unde-a dispărut Nana? Întrebă Vandeuvres.

Într-adevăr, părăsind masa, Nana se evaporase. Amintindu-şi de ea, toată lumea o striga. Steiner, neliniştit de câteva clipe, îl chestiona pe Vandeuvres în legătură cu

bătrânul domn, dispărut şi el o dată cu gazda. Dar contele îl linişti, fiindcă tocmai îl condusese pe bătrân; un personaj străin, căruia era inutil să i se divulge numele, un bărbat foarte bogat, care se mulţumea să plătească supeurile. Apoi, ca şi cum o uitaseră din nou pe Nana, Vandeuvres îl zări pe Daguenet, cu capul vârât pe uşă, chemându-l printr-un semn. Şi, în dormitor, o găsi pe stăpâna casei aşezată, ţeapănă, cu buzele albe, în timp ce Daguenet şi Georges, în picioare, o priveau cu un aer consternat.

— Ce ai? Întrebă el surprins.

Ea nu răspunse şi nici nu întoarse măcar capul. Vandeuvres repetă întrebarea.

— Am, strigă ea în sfârşit, că nu vreau să-şi bată joc de mine!

Atunci dădu drumul la tot ce-i veni pe limbă. Da, da, nu era o proastă, vedea ea limpede. Îşi bătuseră joc de ea în tot timpul supeului, se spuseră tot felul de porcării, pentru a-i arăta că o dispreţuiesc. O grămadă de târâturi, care nu-i ajungeau nici măcar până la degetul mic! Nici vorbă să-şi mai bată capul altădată, să se lase călcată în picioare aşa în continuare! Nu ştia ce o opreşte să nu azvârle pe uşă afară toată această adunătură josnică. Şi, sugrumată de furie, vocea i se curmă printr-un hohot de plâns.

— Lasă, fetiţa mea, te-ai îmbătat, spuse Vandeuvres care începuse să devină intim cu ea. Trebuie să fii înţelegătoare.

Nu, refuza să facă un pas, rămânea acolo, pe loc.

— M-am îmbătat, se prea poate. Dar vreau să mă respecte.

De un sfert de oră, Daguenet şi Georges o implorau zadarnic să revină în sufragerie. Ea se încăpăţâna, invitaţii puteau foarte bine să facă ce voiau; îi dispreţuia prea mult pentru a se întoarce la ei. Niciodată! Niciodată! Puteai s-o tai în bucăţi, că tot în odaia ei ar fi rămas.

— De-acum n-o să mai am nici o încredere în nimeni, reluă ea. Cămila aia de Rose a pus totul la cale. Cu siguranţă că şi pe femeia asta onorabilă, pe care o aşteptam astă-seară, tot Rose a împiedicat-o să vină.

Vorbea de doamna Robert. Vandeuvres îi dădu cuvântul de onoare că doamna Robert refuzase ea însăşi. Asculta vorbele ei şi discuta fără să râdă, obişnuit cu asemenea scene, ştiind cum trebuiau luate femeile, atunci când se găseau în asemenea situaţii. Dar cum încerca să-i prindă mâinile, pentru a o ridica de pe scaun şi a o duce cu sine, ea se zbătea, cu o furie sporită. Nimeni să nu încerce vreodată s-o facă să creadă că Fauchery, de pildă, nu-l convinsese pe contele Muffat să, nu vină. O adevărată viperă, Fauchery ăsta; un invidios, un bărbat capabil să urmărească cu înverşunare o femeie şi să-i distrugă fericirea. Căci, în sfârşit, ştia bine, contele se îndrăgostise de ca. Ar fi putut să-l aibă.

— Pe el, draga mea, n-o să-l ai niciodată! Strigă Vandeuvres, uitându-şi de tactul pe care trebuia să-l folosească şi izbucnind în râs.

— Pentru ce oare? Întrebă ea, serioasă, puţin mai dezmeticită.

— Pentru că a încăput pe mâna popilor şi pentru că, dacă te-ar atinge numai cu vârful degetelor, a doua zi s-ar şi înfiinţa la spovedanie. Ascultă la mine un sfat bun. Nu lăsa să-ţi scape celălalt.

Nana rămase o clipă tăcută, reflectând. Apoi, se ridică şi se duse să-şi clătească ochii. Cu toate acestea, de fiecare dată când încercau s-o ducă în sufragerie, striga într-una nu, furioasă, Vandeuvres părăsi camera cu un surâs, fără să insiste mai mult. Şi, îndată ce nu mai fu acolo, Nana avu o criză de tandreţe şi se aruncă în braţele lui Daguenet, repetând:

— Ah! Dragul meu Mimi, numai tu exişti pentru mine. Te iubesc, uite aşa! Te iubesc foarte mult! Ce bine ar fi dacă am putea să trăim mereu împreună. Doamne! Ce nefericite mai sunt femeile!

Apoi, observând că Georges devenise foarte roşu, văzându-i că se îmbrăţişează, îl îmbrăţişa şi pe el. Mimi nu putea să fie gelos pe un băieţaş. Voia ca Paul şi Georges să

se înţeleagă totdeauna bine, pentru că ar fi plăcut să rămână aşa, toţi trei, ştiind că se iubesc mult. Dar îi deranja un zgomot neobişnuit, cineva sforăia. Atunci, cercetând în jur, îl observă pe Bordenave, care, după ce-şi luase cafeaua, se instalase chiar acolo, comod. Dormea pe două scaune, cu capul sprijinit de marginea patului şi piciorul întins. Nana îl găsi aşa de caraghios, cu gura deschisă şi nasul mişcându-se la fiecare sforăitură, încât fu zguduită de un hohot de râs nebunesc. Ieşi din cameră, urmată de Daguenet şi de Georges, traversă sufrageria şi intră în salon, râzând din ce în ce mai tare.

— Oh! Draga mea, spuse ea aruncându-i-se aproape în braţele lui Rose, nici n-ai idee, vino să vezi ceva.

Toate femeile trebuiră s-o însoţească. Le apuca mâinile, plină de dezmierdări, le lua după ea cu forţa, într-un elan de veselie atât de sincer, încât toate râdeau chiar de pe acum, fără vreo jenă. Banda dispăru, apoi reveni, după ce zăbovise un minut, cu respiraţia oprită, în jurul lui Bordenave, întins într-un mod magistral. Şi râsetele se dezlănţuiră. Când una dintre ele ordona să fie linişte, se auzeau în depărtare sforăiturile lui Bordenave.

Era aproape orele patru. În sufragerie, tocmai se instalase o masă de joc, la care se aşezară Vandeuvres, Steiner, Mignon şi Labordette. În picioare, în spatele lor, Lucy şi Caroline pariau; în vreme ce Blanche, somnoroasă, nemulţumită de felul cum îşi petrecuse noaptea, întreba la fiecare cinci minute pe Vandeuvres dacă nu binevoia să plece o dată. În salon, ceilalţi încercau să danseze. Daguenet cânta la pian, „ca în familie”, cum spunea Nana; nu voia „un pianist de local”; Mimi cânta valsuri şi polci câte i se cereau. Dar dansul lâncezea, doamnele pălăvrăgeau între ele, aţipind scufundate în fundul canapelelor. Deodată se stârni: un vacarm. Unsprezece tineri, care soseau în bandă, râzând foarte tare în anticameră, se înghesuiau la uşa salonului; ieşeau de la balul Ministerului de Interne, în fracuri şi cravate albe, purtând la revere baretele unor

decoraţii necunoscute. Nana, supărată de această intrare gălăgioasă, chemă chelnerii rămaşi în bucătărie şi le ordonă să-i azvârle pe aceşti domni afară; şi se jura că nu-i văzuse niciodată. Fauchery, Labordette, Daguenet toţi bărbaţii înaintaseră, pentru a face să fie respectată stăpâna casei. Se azvârleau cuvinte grele, se întindeau braţe ameninţătoare. Un moment fură pe punctul să se încaiere. Cu toate acestea, un blond mic şi cu aerul bolnăvicios repeta cu insistenţă:

— Dar bine, Nana, deunăzi, la familia Peters, în salonul mare, roşu. Reaminteşte-ţi odată! Ne-ai invitat.

Deunăzi, la familia Peters? Nu-şi aducea aminte de loc. Mai întâi, în care seară? Şi când micul blond îi spuse ziua, miercuri, îşi reaminti foarte bine că supase la familia Peters miercuri; dar nu invitase pe nimeni, era aproape sigură.

— Totuşi, fata mea, dacă i-ai invitat, murmură Labordette, care începea să fie cuprins de îndoială. Erai poate puţin cherchelită.

Atunci, Nana se puse pe râs. Era posibil, nu mai ştia. În sfârşit, din moment ce aceşti domni se aflau acolo, puteau intra. Totul se aranja, mulţi dintre noii veniţi regăsind prieteni în salon, scandalul se sfârşi prin strângeri de mână. Blondul cel mic şi cu aer bolnăvicios purta unul dintre marile nume ale Franţei. De altminteri, anunţară că urmau să sosească şi alţii: şi în adevăr, în fiecare clipă, uşa se deschidea şi bărbaţii se prezentau, cu mănuşi albe, într-o ţinută oficială. Erau tot dintre cei ieşiţi de la balul ministerului. Fauchery întrebă în glumă dacă nu cumva urma să vină şi ministrul. Dar Nana, vexată, răspunse că ministrul mergea la oameni care cu siguranţă că o meritau mai puţin. Ceea ce nu lăsa să se vadă însă de loc era o speranţă de care era cuprinsă: aceea de a-l vedea intrând şi pe contele Muffat, printre această defilare de oameni. Ar fi putut să se fi răzgândit. Tot pălăvrăgind cu Rose, pândea uşa.

Orologiul sună orele cinci. Nu se mai dansa de loc. Numai jucătorii se încăpăţânau să stea în jurul mesei. Labordette îşi cedase locul, în vreme ce femeile reveniseră în salon. O somnolenţă de veghe prelungită se aşternea în toată încăperea, sub lumina tulbure a lămpilor, ale căror fitiluri carbonizate înroşeau globurile. Doamnele erau la ceasul de vagă melancolie, când simţeau nevoia să-şi istorisească povestea vieţii. Blanche de Sivry vorbea de bunicul ei, generalul, în vreme ce Clarisse inventa un roman, un duce care o sedusese la unchiul ei, unde venea să vâneze mistreţi; şi amândouă, de cum întorceau spatele, înălţau din umeri, întrebându-se cum Dumnezeu era posibil să povestească asemenea bazaconii. Cât despre Lucy Stewart, îşi mărturisea cu seninătate originea, vorbea bucuros despre copilăria ei, când tatăl, gresorul de la căile ferate din Gara de Nord, o ospăta duminica la prânz cu mere la cuptor.

— Oh! Ce să vă spun! Strigă deodată mica Maria Blond. Locuieşte peste drum de mine un domn, un rus, în sfârşit un om grozav de bogat. Şi uite că ieri primesc un paner cu fructe! Dar ce paner cu fructe! Piersici enorme, struguri aşa de mari, în sfârşit, lucruri extraordinare în acest anotimp. Şi în mijloc şase hârtii de câte o mie. Era rusul. Natural, am trimis înapoi totul. Dar îmi părea tare rău, pentru fructe!

Doamnele se priviră, strângându-şi buzele cu dispreţ. La vârsta ei, mica Maria Blond era de o mare impertinenţă. Ca şi cum asemenea poveşti li se pot întâmpla unor târfe de speţa ei! Resimţeau unele faţă de altele un profund dispreţ, o invidiau mai ales pe Lucy, furioase pentru cei trei prinţi ai ei. De când Lucy, în fiecare dimineaţă, se plimba călare prin Bois de Boulogne – ceea ce o făcuse cunoscută – toate călăreau; le apucase o adevărată furie pentru călărie.

Zorii zilei începeau să se ivească. Nana îşi întoarse ochii de la uşă, pierzând orice speranţă. Se plictiseau de moarte. Rose Mignon refuzase să cânte Pantoufle, ghemuită pe o

canapea, unde vorbea încet cu Fauchery, aşteptându-l pe domnul Mignon, care câştiga de acum vreo cincizeci de ludovici de la Vandeuvres. Un domn gras, decorat şi cu un aer serios, începuse să recite Sacrificiul lui Abraham în dialect alsacian: când Dumnezeu arunca afurisenia, spunea: „Blestemat nume al meu!” Şi Isac răspundea: „Da, papi”. Numai că nimeni nu înţelesese, şi fragmentul păruse stupid. Toată lumea ştia că trebuie făcut ceva pentru a crea o atmosferă plăcută şi pentru a sfârşi nebuneşte noaptea. Într-o vreme, Labordette se gândi să se apuce şi să pârască diferite femei lui la Faloise, care începu să dea târcoale fiecăreia, căutând să observe dacă n-aveau cumva batista lui în sân. Apoi, cum sticlele de şampanie zăceau în bufet, tinerii se puseră din nou pe băut. Se strigau, se întărâtau; dar o beţie posomorâtă invada salonul, fără a mai putea fi stăvilită în nici un chip. Atunci, micul blond, acela care purta unul dintre cele mai mari nume ale Franţei, ajuns la capătul puterilor, disperat că nu găseşte nimic amuzant, avu o idee; luă sticla de şampanie şi-o termină golind conţinutul în pian. Toţi ceilalţi se strâmbară de râs.

— Bine, dar de ce toarnă şampanie în pian? Întrebă nedumerită Tatan Néné, care-l observase.

— Cum, fata mea, tu nu ştii nici atâta lucra? Răspunse Labordette cu gravitate. Nu există nimic mai bun pentru piane ca şampania. Asta le face sunetul mai clar.

— Ah! Murmură Tatan Néné convinsă.

Şi cum ceilalţi râdeau, se supără. De unde să ştie ea asta! O aiureau întotdeauna.

Hotărât, lucrurile luau o întorsătură proastă. Noaptea ameninţa să se sfârşească într-o manieră nesăbuită. Într-un colţ, Maria Blond se încăierase cu Léa de Horn, care o acuza că se culcă cu bărbaţi nu îndeajuns de bogaţi; îşi aruncau vorbe de ocară, fiecare bătându-şi joc de chipul celeilalte. Lucy, care era urâtă, le făcu să tacă. În cazul lor, obrazul nu însemna nimic; trebuie să fii bine făcută. Mai încolo, pe o canapea, un ataşat de ambasadă trecuse un

braţ pe după talia Simonnei, pe care încerca s-o sărute pe gât; dar Simonne, istovită şi morocănoasă, îl respingea de fiecare dată cu câte un: „Mă plictiseşti!” şi cu lovituri zdravene de evantai peste faţă. Niciuna, de altfel, nu voia să fie atinsă. Ce, le luau drept fetişcane? Totuşi, Gaga, care pusese iar mâna pe la Faloise, aproape că îl ţinea pe genunchii ei; în vreme ce Clarisse dispărea între doi domni, zguduită de un râs nervos de femeie care se gâdilă. În jurul pianului, mica distracţie se desfăşura mai departe, într-un iureş de nebunie prostească; Se împingeau unii pe alţii, fiecare vrând să-şi verse în pian conţinutul sticlei lui. Era simplu şi plăcut.

— Hai, bătrâne! Bea o duşcă. La naiba! Îi e sete pianului ăsta! Atenţie! Uite aici încă una; nu trebuie să se piardă un strop.

Nana, întoarsă cu spatele, nu-i vedea. Se mulţumea cu grăsanul de Steiner, aşezat alături de ea. Ce să facă? Vinovat era acest Muffat care nu voia să vină. În rochia de fular alb, uşoară şi şifonată ca o cămaşe, cu începutul de beţie care o făcea să pară palidă şi cu ochii încercănaţi, se oferea cu aerul ei de fată bună. Trandafirii din conciul şi din corsajul ei se scuturaseră; nu mai rămăseseră decât cozile. Dar Steiner îşi retrase repede mâna de pe fustele Nanei, unde dăduse tocmai peste acele de gămălie puse de Georges. Apărură câteva picături de sânge. Una căzu pe rochie şi-o pătă.

— Acum, ai iscălit-o cu sânge, spuse Nana cu gravitate.

Mijea de ziuă. O geană de lumină tulbure, de o îngrozitoare tristeţe, pătrundea prin ferestre. Atunci se dădu semnalul de plecare, stârnindu-se o debandadă plină de proastă dispoziţie şi de amărăciune. Caroline Héquet, supărată că-şi pierduse noaptea, spuse că era timpul să o ia din loc, dacă nu voiau să asiste la lucruri şi mai şi. Rose făcea o mutră de femeie compromisă. Aşa se întâmpla întotdeauna cu aceste fete; nu ştiau să se prefacă, se arătau dezgustate după fiecare escapadă. Şi domnul Mignon,

reuşind să-l cureţe pe Vandeuvres, îşi luă soţia şi plecă fără să se sinchisească de Steiner, după ce-l invitaseră din nou pe Fauchery pentru ziua următoare. Iar Lucy refuza să se lase condusă acasă de jurnalist, pe care-l expedie înapoi la cabotina lui. De astă dată, Rose, care se întorsese, răspunse printr-un: „Barză nespălată” pronunţat printre dinţi. Dar, încă de pe acum, domnul Mignon, patern în sfadele femeilor, experimentat şi cu un aer superior, o scoase afară, rugând-o să isprăvească, îndărătul lor, Lucy, neînsoţită de nimeni, cobora cu un aer princiar scara. Apoi veni la Faloise, pe care Gaga trebui să-l ia cu sine, bolnav, înlăcrimat ca un copil, chemând-o pe Clarisse, care-o ştersese de mult timp cu cei doi domni ai ei. Simonne dispăruse de asemenea. Nu rămânea decât Tatan, Léa şi Maria pe care Labordette, plin de amabilitate, vru să le conducă.

— N-am nici o poftă să dorm! Repetă Nana. Ar trebui să fac ceva, orice.

Privea prin fereastră cerul, un cer livid, pe care goneau nori de culoarea funinginii. Erau orele şase. În faţă, pe partea cealaltă a bulevardului Haussmann, casele, încă adormite, îşi conturau acoperişurile umede în lumina slabă; în timp ce pe şoseaua pustie trecea un grup de măturători, făcând zgomot cu saboţii lor. Şi, în faţa acestei deşteptări dezolante a Parisului, Nana se simţea cuprinsă de o tandreţă de fetişcană, de o nevoie de câmpie, de idilă, de ceva dulce şi alb.

— Ah! Ştii ceva? Spuse ea întorcându-se către Steiner. Mă vei însoţi în Bois de Boulogne şi vom bea lapte.

O bucurie de copil o făcea să bată din palme. Fără să aştepte răspunsul bancherului, care bineînţeles că era de acord, în fond plictisita şi visând la cu totul altceva, alergă să-şi arunce o haină de blană pe umeri. În salon nu se mai afla, împreună cu Steiner, decât banda de tineri; dar, dat fiind că terminaseră de vărsat în pian până şi scursura paharelor, se hotărau să plece, când unul dintre ei veni

triumfător în fuga mare, ţinând în mână o ultimă sticlă, pe care o aducea cu sine din cămară.

— Aşteptaţi! Aşteptaţi! Strigă el. O sticlă de şartreuză. Pianul avea nevoie de şartreuză; asta o să-l repună pe picioare. Şi-acum, copii, s-o ştergem. Suntem idioţi.

În budoar, Nana trebui s-o trezească pe Zoé care aţipise pe un scaun. Gazul ardea încă. Zoé, străbătută de un fior, ajută pe doamna să-şi pună pălăria şi haina de blană.

— În sfârşit, e în regulă, am făcut ce voiai, spuse Nana familiar, într-un elan de comunicativitate, răsuflând uşurată că pusese mâna pe o afacere bună. Aveai dreptate, ce mi-e bancherul, ce mi-e un altul.

Servanta era morocănoasă, şi încă amorţită de somn. Bombăni că doamna ar fi trebuit să se decidă din prima seară. Apoi, cum venea după ea în cameră, o întrebă ce trebuia să facă acum cu ceilalţi doi. Bordenave tot mai sforăia. Georges, care se strecurase aici pe ascuns ca să-şi înfunde capul într-o pernă, sfârşise prin a adormi, cu răsuflarea lui uşoară de heruvim. Nana răspunse că să-i lase să doarmă. Dar se înduioşa din nou, văzându-l intrând pe Daguenet; o aştepta în bucătărie şi avea un aer foarte trist.

— Hai, dragul meu Mimi, fii înţelegător, îi spuse ea, luându-l în braţe, sărutându-l şi alintându-l cu tot felul de mângâieri. Nu s-a schimbat nimic, tu ştii cine rămâne pentru totdeauna Mimi al meu pe care-l ador. Nu-i aşa? Trebuie s-o fac. Îţi jur, va fi şi mai plăcut. Vino mâine, o să ne înţelegem asupra orei. Repede, îmbrăţişează-mă, dacă mă iubeşti. Oh! Mai taré, strânge-mă şi mai tare!

Şi o zbughi, după Steiner, fericită, cucerită din nou de ideea de a bea lapte. În apartamentul gol, contele de Vandeuvres rămânea singur cu bărbatul decorat, care recitase Sacrificiul lui Abraham, amândoi ţintuiţi la masa de joc, nemaiştiind nici pe ce lume se află, nevăzând că se luminase de-a binelea de ziuă; în vreme ce Blanche luase

hotărârea să se culce pe canapea, pentru a încerca să doarmă.

— Ah! Blanche merge cu noi! Strigă Nana. Mergem să bem lapte, draga mea. Hai cu noi, o să-l găseşti pe Vandeuvres aici, când o să ne întoarcem.

Blanche se ridică alene. De data aceasta, faţa congestionata a bancherului păli de necaz, la ideea de a târî după el pe fata asta grasă, care o să-l deranjeze. Dar cele două femei îl şi ţineau de braţ, repetând:

— Ştii. Vrem să-l mulgă în faţa noastră.

V.

La Variétés se clădea a treizeci şi patra reprezentaţie cu Blonda Venus. Primul act tocmai se sfârşise. În foaierul artiştilor, Simonne, în rolul unei mici spălătorese, stătea în picioare în faţa unei oglinzi aşezată deasupra unei console, între două uşi în unghi, deschizându-se într-o tăietură de zid ce dădea pe culoarul lojelor. Absolut singură, se studia şi îşi trecea un deget pe sub ochi, pentru a-şi corecta machiajul, când, deodată nişte becuri de gaz, din cele două laturi ale oglinzii, o învăluiră într-o lumină crudă.

— Nu ştii oare, a venit? Întrebă Prulliere, care intră în costumul lui de amiral elveţian, cu o uriaşă sabie, cizme enorme şi o pană imensă.

— Cine să vină? Spuse Simonne, fără să se sinchisească, râzând în oglindă, pentru a-şi vedea buzele.

— Prinţul.

— Nu ştiu, cobor. A! Dar trebuie să vină. Doar vine în toate zilele!

Prulliere se apropiase de şemineul care se afla în faţa consolei şi unde ardea un foc din cărbuni de cocs; două alte becuri de gaz ardeau în preajma lui, cu o flacără uşoară. Ridică ochii, privi orologiul şi barometrul la stânga şi la dreapta, pe care le încadrau sfincşi auriţi, în stil empire. Apoi, se întinse într-un fotoliu mare, cu perne în dreptul urechilor, al căror velur verde, uzat de patru generaţii de comedianţi, căpătase tonuri galbene; şi rămase aşa, imobil,

cu ochii rătăciţi, în atitudinea dezgustată şi resemnată a artiştilor deprinşi cu aşteptarea intrării lor în scenă.

Bătrânul Bosc tocmai îşi făcuse apariţia, târându-şi picioarele şi tuşind, învelit într-o veche redingotă galbenă, cu gulerul bombat, a cărei margine, alunecată de pe un umăr, lăsa să se vadă cazaca ţesută cu fir de aur a regelui Dagobert. Un moment, după ce-şi pusese coroana pe pian, fără să spună un cuvânt, rămase pe loc, mutându-şi greutatea corpului când pe un picior, când pe altui, bosumflat cu toate acestea, având aerul unui bărbat de treabă, cu mâinile lui mari pe care un început de alcoolism le făcea să tremure; în timp ce o barbă lungă şi albă dădea un aspect venerabil feţei lui aprinsă de beţivan. După care, în tăcere, cum un scurt răpăit de ploaie biciuia geamurile uriaşei ferestre pătrate care dădea în curte, schiţă un gest de dezgust.

— Ce porcărie de vreme! Mormăi el.

Simonne şi Prulliere nu se clintiră. Patru sau cinci tablouri, peisaje, un portret al actorului Vernet, se îngălbeneau la căldura gazului. Pe un trunchi de coloană, un bust al lui Potier, una dintre gloriile de demult ale teatrului Variétés, privea cu orbitele goale. Dar deodată izbucni un zgomot de voci. Era Fontan, în costumul pe care-l purta în actul doi, un băiat şic, îmbrăcat în întregime în galben, cu mănuşi galbene.

— Ia ascultaţi! Strigă el gesticulând. Voi nu ştiţi? Astăzi e ziua mea.

— Ia te uită! Se minună Simonne, care se apropie surâzând, ca şi cum ar fi fost atrasă de nasul lui uriaş şi de gura lui de comic, larg desfăcută. Te numeşti aşadar Achile?

— Chiar aşa! Şi mă duc să-i spun doamnei Bron să aducă şampanie, după actul doi.

Peste o clipă, un clopoţel răsună în depărtare. Sunetul prelungit slăbi, apoi reveni; şi, când clopoţelul încetă, un strigăt străbătu în sus şi-n jos scara, pierzându-se prin culoare: „În scenă pentru actul doi! În scenă pentru actul

doi!” Strigătul acesta se apropie, şi un omuleţ palid trecu prin faţa uşilor foaierului, unde aruncă chemarea cu toată puterea vocii sale piţigăiate: „În scenă pentru actul doi!”

— Drace! Şampanie! Spuse Prulliere, fără să pară a fi auzit vacarmul din jur, bine stai!

— Eu, în locul tău, aş comanda şampania de la cafenea, nu de la doamna Bron, declară liniştit bătrânul Bosc, care se aşezase pe o banchetă de catifea verde, cu capul sprijinit de perete.

Dar Simonne zicea că trebuie ca fiecare să ţină seamă de micile beneficii ale doamnei Bron. Bătea din palme, însufleţită, mâncând din ochi pe Fontan, a cărui mască, semănând cu un bot de capră, se mişca de zor, printr-un joc necontenit al ochilor, al nasului şi al gurii.

— Oh, Fontan ăsta! Murmura ea. Nimeni nu-i ca el, nimeni nu-i ca el!

Cele două uşi ale foaierului rămâneau complet deschise spre coridorul care ducea în culise. De-a lungul peretelui galben, puternic luminat de un felinar cu gaz care nu se vedea, se strecurau siluete grăbite, bărbaţi costumaţi, femei pe jumătate goale, înfăşurate în şaluri, întreaga figuraţie a actului doi, măştile crâşmei Boule-Noire; şi se auzea, la capătul coridorului, tropăiala picioarelor pe cele cinci trepte de lemn care coborau pe scenă. Cum Clarisse cea voinică trecea în goană, Simonne o strigă; dar ea-i răspunse că o să revină de îndată. Şi reapăru aproape imediat, într-adevăr, dârdâind sub tunica subţire şi eşarfa lui Iris.

— Ei drăcie! Spuse ea, nu ţine de cald; şi eu care mi-am lăsat haina de blană în cabină!

Apoi, în picioare în faţa şemineului, încălzindu-şi pulpele, pe care maioul arunca reflexe de un roz-viu, reluă:

— A venit prinţul.

— Aha! Strigară ceilalţi curioşi.

— Da, de asta alergam, voiam să-l văd. E în prima avanscenă din dreapta, aceeaşi ca şi joi. Ei, ce spuneţi? Vine

pentru a treia oară într-o singură săptămână. Are un noroc Nana asta! Eu una pariam că nu va mai veni.

Simonne se pregătea tocmai să deschidă gura. Dar aceste cuvinte fură acoperite de un nou strigăt care izbucni lângă foaier. Vocea ascuţită a regizorului de culise striga în culoar, cu toată puterea: „Se ridică cortina!”

— Începe să fie drăguţ; auzi, a treia oară! Spuse Simonne atunci când reuşi să vorbească. Ştiţi că nu vrea să meargă la ea; o duce la el. Şi se pare că asta îl costă zdravăn.

— Zău? Obrazul subţire cu cheltuială se ţine! Murmură răutăcios Prulliere, ridicându-se pentru a azvârli în oglindă o privire de bărbat frumos, adorat de femeile din lojă.

— Se ridică cortina! Se ridică cortina! Repeta vocea din ce în ce mai pierdută a regizorului de culise, străbătând în goană etajele şi coridoarele.

Atunci, Fontan, care ştia cum se petrecuseră lucrurile prima oară între prinţ şi Nana, istorisi povestea celor două femei care se băgau în el, râzând foarte tare, de fiecare dată când se apleca, pentru a da anumite amănunte. Bătrânul Bosc nu mişcase, plin de indiferenţă. Chestii de felul acesta nu-l mai interesau. Mângâia liniştit o pisică mare, roşcata, culcată pe banchetă, luând-o în braţe până la urmă, cu bonomia tandră a unui rege ramolit. Pisica îşi arcuia spatele; apoi, după ce adulmecase îndelung uriaşa barbă albă, scârbită fără îndoială de mirosul de lipici, se întorsese să se facă iar covrig pe banchetă. Bosc rămânea grav şi preocupat.

— Nu face nimic, eu, în locul tău, aş fi luat şampanie de la cafenea, este mai bună, îi spuse deodată lui Fontan când acesta îşi sfârşi povestea.

— Începem! Azvârli glasul prelung şi tărăgănat al regizorului de culise. Începem! Începem!

Strigătul se prelungi timp de un minut de-a lungul culoarului. Un zgomot de paşi repezi se stârnise. Prin uşa culoarului, deschisă cu bruscheţe, veni zvon de muzică şi o

rumoare îndepărtată; şi uşa se trânti din nou, făcând să se audă zgomotul surd al canatului capitonat.

Din nou o linişte apăsătoare domnea în foaierul artiştilor, ca şi cum încăperea s-ar fi aflat la o sută de leghe de această sală, unde o lume întreagă aplauda zgomotos. Simonne şi Clarisse erau tot timpul cu ochii pe Nana. Uite una care nu se grăbeşte câtuşi de puţin! Nici cu o seară înainte nu-şi respectase momentul intrării în scenă. Dar toţi tăcură, o fată înaltă tocmai îşi băgase capul pe uşă, apoi, văzând că greşise, o ştersese în fundul cuibarului. Era Satin, cu pălărie şi voaletă, dându-şi aere de doamnă în vizită.

— Halal târâtură! Murmură Prulliere, care o întâlnea de un an la cafeneaua Variétés.

Şi Simonne povesti cum Nana, recunoscând în Satin pe o veche prietenă de pension, se ataşase de ea şi îl bătea la cap pe Bordenave s-o ajute să debuteze.

— Ia te uită cine vine. Bună seara, spuse Fontan strângând mâinile lui Mignon şi lui Fauchery care intrau.

Însuşi bătrânul Bosc întinse degetele, în vreme ce cele două femei îl îmbrăţişau pe Mignon.

— Public cald, astă-seară? Întrebă Fauchery.

— Oh! Superb! Răspunse Prulliere. Trebuie să vezi cum înghit ăştia orice!

— Ia ascultaţi, copii, remarcă Mignon, trebuie să fie rândul vostru să intraţi în scenă.

Da, numaidecât. Aveau intrarea abia la scena a patra. Numai Bosc se ridică dintr-o dată, cu instinctul lui de bătrân obişnuit al scenei, care simte că vine rândul replicii sale. Într-adevăr, regizorul de culise îşi făcea apariţia la uşă.

— Domnul Bosc! Domnişoara Simonne! Anunţă el. În graba, Simonne îşi arunca pe umeri o haină căptuşită cu blană şi ieşi. Bosc, fără să se grăbească, se duse să-şi caute coroana, pe care şi-o îndesă pe frunte, cu o lovitură de palmă; apoi, târşâindu-şi mantaua, nesigur pe picioare, se

îndepărtă bombănind, ou aerul supărat al unui om care a fost deranjat.

— Ai fost foarte amabil în ultima dumitale cronică, reluă Fontan adresându-se lui Fauchery. Numai că, pentru ce spui despre actorii de comedie că sunt vanitoşi?

— Da, dragul meu, de ce spui aşa? Strigă domnul Mignon, lăsându-şi mâinile enorme să cadă pe umerii prăpădiţi ai jurnalistului, care se gheboşă.

Prulliere şi Clarisse îşi stăpâniră un hohot de râs. De câtva timp, întreg teatrul se amuza de o comedie care se juca în culise. Domnul Mignon, furios din pricina capriciului soţiei lui, vexat să vadă că Fauchery ăsta nu aducea menajului decât o publicitate discutabilă, hotărâse să se răzbune, copleşindu-l cu semne de prietenie; în fiecare seară, când îl întâlnea pe scenă, îi dădea la ghionţi, ca şi cum ar fi fost cuprins de un exces de tandreţe; şi Fauchery, pipernicit faţă de acest colos, trebuia să accepte loviturile surâzând, mai de voie, mai de nevoie, pentru a nu se certa cu soţul lui Rose.

— Ah! Băiatule, îl ofensezi pe Fontan, reluă domnul Mignon, îngroşând şi mai mult farsa. În gardă! Un, doi şi uite şpanga-n piept!

Fandase şi îi dăduse o asemenea lovitură tânărului, încât acesta rămase un moment foarte palid, fără să poată scoate o vorbă. Dar, făcând cu ochiul, Clarisse le arăta celorlalţi pe Rose Mignon în picioare pe pragul foaierului. Rose văzuse scena. Merse drept către jurnalist, ca şi cum nici nu-l observase pe soţul, ei; şi, înălţându-se pe vârfuri, cu braţele goale, în costumul ei de Bébé, îi oferi fruntea, cu o mutrişoară de copil care se alinta.

— Bună seara, puişor, spuse Fauchery, care o sărută familiar.

Astea erau compensaţiile lui. Domnul Mignon nu păru de fel să remarce sărutarea; toată lumea îi îmbrăţişa soţia la teatru. Dar avu un rânjet, aruncând o uşoară privire

jurnalistului; cu siguranţă că acesta avea să plătească scump sfidarea lui Rose.

Pe culoar, uşa capitonată se deschise şi se închise la Ioc: lăsând să se audă până-n foaier o furtună de aplauze. Simonne se întorcea după scena ei.

— Oh! Moş Bosc are un succes! Strigă ea. Prinţul se încovoia de râs şi aplauda împreună cu ceilalţi, ca şi cum ar fi fost plătit pentru asta. Ia ascultaţi, cunoaşteţi pe domnul acela înalt, care-i alături de prinţ, în avanscenă? Un bărbat frumos, cu aerul foarte demn şi favoriţi superbi.

— E contele Muffat, răspunse Fauchery. Ştiu că alaltăieri, la împărătească, prinţul îl invitase la masă pentru scara asta. Desigur că după aceea l-a luat cu el.

— Ăsta-i, contele Muffat! Păi noi îl cunoaştem pe socrul lui, nu-i aşa, Auguste? Spuse Rose adresându-se domnului Mignon. Ştii, marchizul de Chouard, la care m-am dus să cânt? Într-adevăr, şi el e în sală. L-am zărit în fundul lojii. Halal bătrân!

Prulliere, care tocmai îşi pieptăna imensa lui pană, se întoarse, pentru a o striga:

— Hei! Rose, hai să mergem!

Rose îl urmă, alergând după el fără să-şi isprăvească fraza. În acest moment, portăreasa teatrului, doamna Bron, trecea prin fata uşii, cu un enorm buchet de flori în braţe. Simonne întrebă în glumă dacă era pentru ea; dar portăreasa, fără să spună o vorbă, indică din bărbie cabina Nanei, în fundul culoarului. Nana asta! O acopereau de flori. Apoi, cum doamna Bron revenea, îi strecură un bilet Clarissei, care lăsă să-i scape o înjurătură înăbuşită. Iarăşi pisălogul de la Faloise! Un bărbat care nu vrea de loc s-o lase-n pace! Şi când află că domnul aştepta în cabina portăresei, strigă:

— Spune-i că am să cobor în pauza de după actul ăsta. O să-i lipesc o palmă pe faţă.

Fontan se grăbise să-i spună:

— Doamnă Bron, ascultă. Dar ascultă odată, doamnă Bron. La antract aduci şase sticle de şampanie.

Dar regizorul de culise reapăruse, cu sufletul la gură şi cu vocea lui tărăgănată:

— Toată lumea-n scenă! E rândul dumitale, domnule Fontan! Grăbiţi-vă! Grăbiţi-vă!

— Da, da, o să venim, moş Barillot, răspunse Fontan, năucit.

Şi, fugind în urma doamne Bron, repeta:

— Ei, s-a înţeles? Şase sticle de şampanie în foaier la antract. E ziua mea, eu plătesc.

Simonne şi Clarisse plecaseră cu un puternic foşnet de fuste. Toţi se precipitară; şi, când uşa culoarului fu trântită cu un zgomot surd, se auzi, în liniştea foaierului, o nouă răpăială scurtă de ploaie care bătea în fereastră. Barillot, un bătrânel livid, slujitor al teatrului de peste treizeci de ani, se apropiase cu familiaritate de Mignon, prezentându-i tabachera lui deschisă. Această priză de tabac oferită şi acceptată îi dădea bătrânelului un minut de repaus, de-a lungul curselor lui continue printre scările şi culoarele cabinelor. Mai era pe capul lui şi doamna Nana, cum o numea el; şi asta nu făcea decât ce-i trecea prin cap şi-şi bătea joc de amenzi; când avea chef să nu-şi respecte intrarea, nu şi-o respecta. Bătrânelul se opri tulburat, murmurând:

— Ia te uită! De data asta e gata. Fără îndoială că a aflat de venirea prinţului în sală.

Nana apăru, într-adevăr, pe coridor, îmbrăcată în pescăriţă, cu faţa şi braţele albe şi cu două pete roz, ca nişte petale, sub ochi. Nu intră şi adresă cu simplitate un semn din cap lui Mignon şi lui Fauchery.

— Bună ziua, totul e-n regulă?

Numai domnul Mignon strânse mâna pe care i-o întindea. Şi Nana îşi continuă drumul, într-o ţinută regală, urmată de costumieră, care, mergând în urma ei, se tot apleca pentru a-i aranja pliurile rochiei. Apoi, în urma costumierei,

încheind cortegiul, venea Satin, străduindu-se să adopte un aer cum trebuie şi plictisindu-se de moarte încă de pe acum.

— Şi Steiner? Întrebă brusc Mignon.

— Domnul Steiner a plecat ieri la Loiret, spuse Barillot, care se întorcea pe scenă. Cred că o să cumpere acolo o moşie.

— A! Da, ştiu, moşia Nanei.

Domnul Mignon devenise grav. Odinioară, Steiner ăsta îi promisese un palat lui Rose. În sfârşit, trebuia să nu se supere cu nimeni, trebuia să găsească un alt prilej. Cufundat în vise, dar cu o înfăţişare mereu plină de demnitate, Mignon se plimba de la şemineu la consolă. Nu se mai aflau decât el şi Fauchery în foaier. Ziaristul, obosit, tocmai se întinsese în fundul fotoliului uriaş; şi rămânea foarte liniştit, cu pleoapele pe jumătate închise, sub privirile pe care celălalt i le arunca în trecere. Când erau singuri, domnul Mignon nu mai catadicsea să-l înghiontească; la ce bun? Din moment ce nimeni nu s-ar mai fi bucurat de această scenă. Nu-l interesa îndeajuns ca să se amuze singur de aceste farse de soţ morocănos. Fauchery, fericit de răgazul de câteva minute, îşi întindea picioarele în faţa focului, stând cu ochii în sus, şi schimbând privirea de la barometru la pendulă. În plimbarea lui, domnul Mignon se proţăpi în faţa bustului lui Potier, îl privi fără să-l vadă, apoi se întoarse la fereastră, unde se săpa văgăuna întunecată a curţii. Ploaia încetase, şi o tăcere profundă se aşternuse, împovărată parcă mai mult de căldura grea a cocsului şi de flăcările becurilor cu gaz. Nici un zgomot nu mai venea dinspre culise. Era un fel de linişte înăbuşitoare, dintr-acelea de sfârşit de act, când întreaga trupă produce pe scenă vacarmul asurzitor al cine ştie cărui final, în timp ce foaierul gol amorţeşte într-un zumzăit asfixiant.

— Ah! Lichelele astea! Se auzi deodată vocea răguşită a lui Bordenave.

De-abia sosise că se şi apucase să răcnească la două figurante, care fuseseră cât pe ce să întârzie intrarea-n scenă, pentru că îşi pierdeau timpul ca neghioabele. Zărindu-i pe Mignon şi Fauchery, directorul îi chemă, ca să le arate ceva; prinţul ceruse voie s-o felicite personal pe Nana în cabina ei, în timpul antractului. Dar, tocmai când să-i ia cu sine în sala de teatru, trecu regizorul.

— Ia trânteşte-le o amendă javrelor astea de Fernande şi Maria! Spuse furios Bordenave.

Apoi, calmându-se şi încercând să adopte un aer demn, de tată nobil, după ce-şi trecuse batista peste faţă, adăugă:

— Mă duc să primesc pe alteţa-sa.

Cortina cădea în mijlocul unor salve prelungi de aplauze. Imediat, se produse o debandadă în semiobscuritatea scenei, pe care rampa n-o mai lumina de loc; actorii şi figuranţii se grăbeau să se întoarcă în cabinele lor, în vreme ce maşiniştii făceau să dispară decorul. În acest timp, Simonne şi Clarisse rămăseseră într-un ungher discutând cu voce scăzută. Pe scenă, între două replici, puseseră ceva la cale. Clarisse, după ce se gândise bine, se hotărâse să nu-l mai vadă pe la Faloise, care nu se decidea de loc s-o lase şi să se ocupe numai şi numai de Gaga. Simonne avea să-i explice pur şi simplu că nu trebuie să se cramponeze de o femeie în aşa hal. În sfârşit, avea să-l execute.

Aşadar, Simonne, în chip de spălătoreasă de operă comică, acoperindu-şi umerii cu haina de blană, cobori îngusta scară în spirală, cu trepte unsuroase şi pereţi umezi, care ducea la ghereta portăresei. Această gheretă, aşezată între scara artiştilor şi scara administraţiei, închisă la stânga şi la dreapta prin largi pereţi din sticlă, era ca un uriaş felinar transparent, în care ardeau cu violenţă două flăcări de gaz. Într-un dulăpior compartimentat, stăteau îngrămădite scrisori şi jurnale. Pe masă se aflau buchete de flori, care aşteptau alături de farfurii murdare uitate, şi de un vechi corsaj căruia portăreasa îi repara butonierele. Şi în mijlocul acestei dezordini de chilie strâmtă, prost întreţinută, domni

din lumea bună, înmănuşaţi corect, ocupau cele patru vechi scaune de paie, cu un aer răbdător şi supus, întorcând cu vioiciune capul, de fiecare dată când doamna Bron revenea dinspre sala de teatru cu răspunsuri. Se întorcea chiar atunci să înmâneze o scrisoare unui tânăr, care se grăbise s-o deschidă încă din vestibul, sub becul cu gaz şi care pălise uşor, găsind acolo această frază clasică, citită de atâtea ori în acest loc: „Imposibil astă-seară, dragul meu, sunt ocupată”. La Faloise şedea pe unul din scaune, în fund, între masă şi soba de tuci; părea decis să-şi petreacă seara acolo, nelinişţit cu toate acestea, trăgându-şi îndărăt picioarele pentru că o grămadă de pisicuţe de curând fătate se agăţau îndrăcit de el, în timp ce pisica-mamă, aşezată în fund, îl privea fix cu ochii ei galbeni.

— Cum, dumneata eşti, domnişoară Simonne, ce cauţi aici? Întrebă portăreasa.

Simonne o rugă să-l facă pe la Faloise să plece. Dar doamna Bron nu putu s-o mulţumească chiar imediat. Ţinea sub scară, într-un soi de dugheană adâncă, un bufet cu răcoritoare, unde figuranţii coborau să bea în timpul antractelor; şi tocmai acum nu-şi mai vedea capul de treburi, fiindcă avea acolo cinci sau şase vlăjgani, încă îmbrăcaţi în costumaţia de la cârciuma Boule-Noire, însetaţi şi foarte grăbiţi. Un bec de gaz ardea în dugheană; se vedea acolo o masă, acoperită cu o foaie de poleială şi rafturi garnisite cu sticle începute. Când se deschidea uşa acestei văgăuni, ieşea de acolo un iz violent de alcool, amestecându-se cu mirosul încins al cabinelor şi cu parfumul pătrunzător al buchetelor de flori lăsate pe masă.

— Aşadar, reluă portăreasa în momentul în care isprăvise de servit pe figuranţi, e brunetul acela mic de acolo?!

— Da de unde, nici vorbă! Vezi sa nu faci vreo prostie! Spuse Simonne. E celălalt, uscăţiv, de lângă sobă, cel căruia pisica dumitale îi miroase pantalonul.

Şi doamna Bron îl luă cu sine pe la Faloise în vestibul, pe când ceilalţi domni se resemnau să aştepte sufocaţi şi

nerăbdători, iar măştile beau pe treptele scării, hârjonindu-se cu râsete răguşite de beţivani.

Sus, pe scenă, Bordenave se înfuria pe maşinişti, care nu mai sfârşeau cu schimbatul decorului. Parcă făceau dinadins ca prinţul să primească vreun decor în cap.

— Hei rup! Hei rup! Striga şeful de echipă.

În sfârşit, pânza fundalului se ridică şi scena era liberă. Domnul Mignon, care pândea cu nerăbdare pe Fauchery, profită de ocazie ca să înceapă iar să-l înghiontească. Îl înşfacă între braţele lui mari, strigându-i:

— Bagă de seamă! Stâlpul ăsta era cât pe ce să-ţi cadă în cap.

Şi îl luă pe sus, scuturându-l, înainte de a-l repune la loc pe pământ. Văzând râsetele exagerate ale maşiniştilor, Fauchery deveni palid; buzele îi tremurau, fu pe punctul să se revolte, în vreme ce domnul Mignon făcea pe nevinovatul, bătându-l pe umăr cu lovituri afectuoase, în stare să-l frângă în două, şi repetând:

— Tocmai eu, care ţin atât de mult la sănătatea ta, să te văd în situaţia asta! Ei drăcie! Ce m-aş fi făcut, dacă păţeai ceva!

Un murmur străbătu însă încăperea: „Prinţul! Prinţul!” Şi fiecare întoarse ochii spre mica uşiţă a sălii. Nu se zărea încă decât spatele rotund al lui Bordenave, cu gâtul lui de măcelar, care se încovoia şi se bâţâia într-o serie de saluturi slugarnice. Apoi, apăru prinţul, înalt, puternic, cu barba blondă şi pielea rozã, cu o distincţie de petrecăreţ rezistent, a cărui musculatură vânjoasă se reliefa sub tăietura impecabilă a redingotei. Înapoia lui mergea contele Muffat şi marchizul de Chouard. Acest colţ din teatru era slab luminat, şi grupul părea că se îneacă acolo, în mijlocul uriaşelor umbre mişcătoare. Ca să-i vorbească unui fiu de regină, viitorului moştenitor al unui tron, Bordenave adoptase o voce de ursar, tremurând de o falsă emoţie. Repeta într-una:

— Dacă alteţa-sa binevoieşte să mă urmeze. Ar binevoi alteţa-sa să treacă pe aci. Alteţa-sa să fie cu băgare de seamă.

Prinţul nu se grăbea câtuşi de puţin, foarte interesat, zăbovind să privească manevra maşiniştilor. Tocmai se cobora un grilaj mobil metalic, şi rampa cu becuri de gaz, suspendată de verigile ei din fier, revărsa pe scenă un val puternic de lumină. Muffat, mai cu seamă, care nu vizitase niciodată culisele unui teatru, se minuna, cuprins de o proastă dispoziţie, de o uşoară repulsie amestecată cu teamă. Căsca ochii spre cintru, unde alte grilaje metalice, ale căror becuri erau micşorate, rânduiau constelaţii de mici steluţe albăstrii, în haosul restelelor cu scripeţi şi-a firelor de toate grosimile, a podurilor demontabile şi-a pânzelor de fundal desfăşurate în aer, întocmai ca nişte imense rufe puse la uscat.

— Hei, rup! Strigă deodată şeful maşiniştilor.

Şi trebui ca însuşi prinţul să-l prevină pe conte să se ferească. O pânză cobora. Se monta decorul actului trei, grota de pe muntele Etna. Bărbaţi plantau stâlpi în scobituri anume amenajate în podeaua scenei, alţii se grăbeau să aducă cercevelele de lângă zidurile scenei şi veneau să le fixeze lângă stâlpi, cu frânghii solide. În fund, pentru a produce lumina pe care-o arunca forja aprinsă a lui Vulcan, regizorul de lumini fixase un dispozitiv de susţinere, pe care aprindea becuri prevăzute cu sticle roşii. Domnea o confuzie generală, o aparentă învălmăşeală, în care cele mai mici mişcări erau bine reglate, în vreme ce, în acest zor, singur sufleurul, pentru a-şi dezmorţi picioarele, se plimba liniştit, cu paşi mărunţi.

— Alteţa-voastră îmi face prea mare cinste, spunea Bordenave înclinându-se într-una. Teatrul nu-i chiar aşa de mare, facem şi noi ce putem. Acum, dacă alteţa-voastră binevoieşte să mă urmeze.

Contele Muffat se şi îndrepta către culoarul cabinelor, înclinarea destul de abruptă a scenei îl surprinsese, şi

nesiguranţa lui provenea mai mult de la acest planşeu pe care-l simţea mişcător sub picioare; prin trapele deschise se zărea gazul arzând pe dedesubt; era mărturia unei vieţi subterane, cu adâncuri obscure, cu zumzet de voci bărbăteşti şi răsuflare de pivniţă. Dar, în vreme ce prinţul urca, un incident îl opri. Două femeiuşti, costumate pentru actul trei, stăteau de vorbă în faţa ochiului cortinei. Una dintre ele, cu şoldurile late, încerca să lărgească acel ochi cu degetele, ca să vadă mai bine, şi cercetă prin sală.

— Uite-l, spuse ea brusc. Oh! Ce mutră are!

Bordenave, scandalizat, se abţinu cu greu să nu-i tragă un picior în spate. Dar prinţul surâdea, cu un aer fericit şi excitat de a fi auzit aşa ceva, învăluind cu privirea pe femeia căreia puţin îi păsa de alteţa-sa. Ea râdea obraznic. Cu boarfe acestea, Bordenave îl făcu pe prinţ să-l urmeze. Contele Muffat, cuprins de sudori, îşi scosese pălăria; ceea ce-i incomoda mai ales era aerul înăbuşitor, dens, supraîncălzit, în care stăruia un miros tare, mirosul acela al culiselor, murdăria ungherelor întunecoase duhnind a gaz şi a clei pentru decoruri, precum şi a desuurilor îndoielnice de figurante. Pe culoar, senzaţia de sufocare era şi mai puternică: duhorile apelor de toaletă şi parfumurile de săpunuri îi otrăveau respiraţia. În trecere, contele ridică ochii şi aruncă o privire spre casa scării, izbit de brusca năvală de lumină şi căldură care părea că-i cade de acolo peste grumaz. Se auzeau zgomote de lighene, râsete şi chemări, un vacarm de uşi trântite într-una prin care se strecurau parfumuri de femeie, moscul fardurilor amestecat cu asprimea sălbatică a miasmei părului de perucă. Şi nu se opri, grăbind paşii, fugind aproape şi simţind pe pielea făcută ca de găină fiorul acestei deschizături fierbinţi spre o lume pe care n-o cunoştea.

— Ei! Ciudat lucru un teatru, spunea marchizul de Chouard, cu aerul încântat al unui bărbat care se simte în elementul său.

Dar Bordenave ajunsese în sfârşit la cabina Nanei, în fundul culoarului. Apăsă liniştit pe clanţă, apoi, dându-se în lături, se grăbi să spună:

— Dacă alteţa-voastră binevoieşte să intre.

Se auzi un strigăt de femeie surprinsă, şi, prin uşa întredeschisă, apăru imaginea Nanei, goală până la mijloc, dând fuga să se ascundă după o perdea, în vreme ce costumiera, care tocmai se pregătea să o şteargă cu prosopul, rămase cu braţele în aer.

— Ah! De ce daţi năvală aşa? Strigă Nana din locul unde era ascunsă. Nu intraţi, vedeţi bine că nu se poate intra.

Bordenave păru nemulţumit de această fugă.

— Rămâi aşa, draga mea, nu face nimic. A venit alteţa-sa. Hai, nu fi copil.

Şi, cum ea refuza să-şi facă apariţia, încă agitată, dar râzând, Bordenave adăugă cu voce morocănoasă şi paternă:

— Ce Dumnezeu! Domniile-lor ştiu cum arată o femeie. Doar n-au să te mănânce.

— Asta nu e chiar aşa de sigur, spuse cu subînţeles prinţul.

Toată lumea izbucni în râs, într-un chip exagerat, pentru a-l linguşi. O vorbă de spirit delicioasă, pe deplin pariziană, după cum remarcă Bordenave. Nana nu mai răspundea, perdeaua se mişca, probabil că se lăsase înduplecată. Atunci contele Muffat, cu sângele în obraji, examina cabina. Era o încăpere pătrată, cu plafonul foarte jos, tapetată în întregime cu o stofă de culoare havan-deschis. Perdeaua, din aceeaşi stofă, susţinută de o vergea de aramă, forma în fund un soi de cabinet. Două ferestre largi se deschideau spre curtea teatrului, la trei metri deasupra unui zid coşcovit şi igrasios, pe care, în bezna nopţii, ferestrele aruncau pătrate galbene de lumină. O uriaşă oglindă mobilă se afla în faţa unei toalete de marmură albă, împodobită cu o grămadă de sticluţe şi vase de cristal, aşezate la întâmplare, pentru creme, esenţe de parfumuri şi pudre. Contele se apropie de oglindă şi se văzu foarte roşu la faţă,

cu picături mărunte de sudoare pe frunte; coborî ochii şi veni să se aşeze în faţa toaletei, unde ligheanul plin cu apă şi clăbuc de săpun, micile instrumente din fildeş împrăştiate în jur şi bureţii umezi părură că-l absorb o vreme. Senzaţia aceea de ameţeală pe care-o încercase cu prilejul primei lui vizite la Nana, pe bulevardul Haussmann, îl copleşea din nou. Simţea sub picioare moliciunea covorului gros din cabină; becurile de gaz, care ardeau la toaletă şi oglindă, parcă-i zvârleau jeturi de flăcări în jurul tâmplelor. O clipă fiindu-i teamă să nu-şi piardă puterile în mirosul acesta de femeie pe care-l întâlnea din nou, călduţ, izvorând parcă de sub plafonul jos, se aşează pe marginea divanului capitonat, între cele două ferestre. Dar se ridică imediat, se reîntoarse lângă toaletă, fără să vadă mai nimic în jur, cu ochii rătăciţi, gândindu-se la un buchet de tuberoze, care, mai demult, se veştejise în camera lui, şi din pricina căruia fusese pe punctul să moară. Când tuberozele se descompun, au un miros omenesc.

— Grăbeşte-te! Suflă Bordenave, băgându-şi capul pe după perdea.

Prinţul, de altminteri, asculta cu amabilitate pe marchizul de Chouard care, luând de pe toaletă pămătuful din labă de iepure, se străduia să explice cum se poate scoate în relief mai bine culoarea albă-strălucitoare. Într-un colţ, Satin, cu faţa ei pură de fecioară, privea insistent pe domnii aceştia, în vreme ce costumiera, doamna Jules, prepara maioul şi tunica lui Venus. Doamna Jules părea că n-avea vârstă, cu faţa ca pergamentul şi trăsăturile imobile de fată bătrână, pe care nimeni n-a cunoscut-o tânără. Se uscase în aerul încins al cabinelor, în mijlocul coapselor şi a celor mai celebre voci ale Parisului. Purta mereu aceeaşi rochie neagră decolorată, şi sub corsajul plat, care-i dădea aspectul unui sex nedefinit, o pădure de ace erau înfipte acolo unde se afla probabil inima.

— Vă cer scuze, domnilor, spuse Nana, dând la o parte perdeaua, dar am fost surprinsă.

Toţi se întoarseră. Nu se îmbrăcase nicidecum, şi venea cu simplitate către doamna Jules, ca să-i încheie un minuscul corsaj din percal, care îi acoperea până la jumătate pieptul. Când aceşti domni o puseseră pe fugă, tocmai se dezbrăca scoţându-şi în grabă costumul de Pescăriţă. Prin spate, pantalonul lăsa încă să se strecoare un colţ de cămaşă. Şi cu braţele, cu umerii goi, cu vârfurile sânilor libere, în adorabila ei tinereţe de blondă plină, tot mai ţinea perdeaua cu o mână, ca şi cum ar fi vrut s-o tragă din nou, la cea mai mică sperietură.

— Da, am fost surprinsă, niciodată nu aş fi îndrăznit. Se bâlbâi ea, prefăcându-se jenată, dar lăsând să i se zărească nuanţele trandafirii ale pieptului şi surâzând cu un aer stânjenit.

— Haida de, din moment ce domniile-lor te găsesc foarte bine! Strigă Bordenave.

Ea mai făcu însă câteva mofturi de ingenuă, şi se frământă ca şi cum ar fi fost gâdilată, repetând:

— Alteţa-voastră îmi face o cinste prea mare. O rog pe alteţa-voastră să mă scuze, dacă o primesc aşa.

— Eu cer iertare că vă deranjez, spuse prinţul; dar n-am putut, doamnă, să rezist dorinţei de a vă felicita personal.

Atunci, liniştită, ca să ajungă la oglindă, trecu în pantaloni printre aceşti domni, care se dădură la o parte. Avea şoldurile foarte puternice, pantalonul se arcuia pe trupul ei, în timp ce, cu pieptul înainte, saluta încă pe cei de faţă cu un surâs uşor. Deodată păru că-l recunoaşte pe contele Muffat şi îi întinse mâna, cu un gest amical. Apoi îl dojeni de a nu fi venit la supeul ei. Alteţa sa, găsi de cuviinţă să glumească pe seama lui Muffat, care se bâlbâia, scuturat de un fior, fiindcă ţinuse o secundă în mâna sa fierbinte această mână mică, proaspătă din pricina apei de toaletă.

Contele mâncase zdravăn la prinţ, care era un mare mâncăcios şi un mare băutor. Ba, erau amândoi chiar puţin chercheliţi. Dar se ţineau foarte bine. Muffat, pentru a-şi

ascunde tulburarea, nu găsi să spună decât o frază în legătură cu căldura din încăpere.

— Doamne Dumnezeule! Ce cald e aici, spuse el. Cum faceţi, doamnă, să trăiţi într-o asemenea temperatură.

Şi conversaţia era pe punctul să pornească de aici, când se auziră la uşa cabinei nişte voci zgomotoase. Bordenave trase scândurica unei ferestruici zăbrelite ca a unei mănăstiri de călugăriţe. Era Fontan, urmat de Prulliere şi de Bosc, având toţi trei sticle sub braţe şi mâinile încărcate de pahare. Fontan lovea în uşă, striga că e ziua lui, că face cinste cu şampanie. Nana consultă dintr-o privire pe prinţ. Cum să nu. Alteţa-sa nu voia să stânjenească pe nimeni. Fontan intră, vorbind peltic şi repetând într-una:

— Eu nu sunt maţe-flipte, eu fac ţinste cu şampanie.

Brusc, îl zări pe prinţ, pe care nu-l ştia acolo. Se opri dintr-o dată, luă un aer de o caraghioasă solemnitate, spunându-i:

— Regele Dagober, care este pe coridor, doreşte să închine un pahar cu alteţa-sa regală.

Alteţa-sa schiţă un surâs şi fiecare găsi lucrul foarte drăguţ. Totuşi cabina era prea mică pentru atâta lume. Trebuiră să se înghesuie, Satin şi doamna Jules în fund lipite de perdea, bărbaţii strânşi în jurul Nanei pe jumătate goală. Cei trei actori mai purtau încă pe ei costumele din actul al doilea. În vreme ce Prulliere îşi scotea pălăria lui de amiral elveţian, a cărei imensă pană n-ar fi încăput sub plafonul jos, Bosc, îmbrăcat cu cazaca de purpură şi coroana din tinichea, se proţăpea pe picioarele lui de beţivan şi-l saluta pe prinţ întocmai cum un monarh primeşte pe fiul unei puteri vecine. Paharele erau pline şi ciocniră.

— În sănătatea alteţei-voastre! Spuse cu un aer regesc bătrânul Bosc.

— Şi pentru armată! Adăugă Prulliere.

— În sănătatea lui Venus! Strigă Fontan.

Plin de complezenţă, prinţul îşi cumpănea paharul. Aşteptă o clipă, apoi se închină de trei ori, murmurând:

— Doamnă. Domnule amiral. Maiestate.

Şi dădu paharul pe gât dintr-o înghiţitură. Contele Muffat şi marchizul de Chouard îl imitaseră. Nu se glumea de loc, toţi se comportau ca la curte. Această lume a teatrului prelungea într-un fel lumea reală printr-o farsa gravă, sub aburul aprins al gazului. Nana, uitând că era în pantalonaşi, cu colţul de cămaşă ieşit în afară, juca rolul unei doamne din lumea mare, regina Venus, deschizând uşile micului ei apartament înaltelor personalităţi ale statului. La fiecare frază se folosea de cuvintele „alteţă regală", făcea reverenţe adânci şi trata pe nişte măşti cum erau Bosc şi Prulliere ca pe uri suveran şi pe ministrul său care-l însoţea. Şi nimeni nu schiţa un zâmbet la vederea acestui straniu amestec, a acestui prinţ adevărat, moştenitor al unui tron, care bea şampania unui cabotin, simţindu-se foarte la largul său în acest carnaval de zei, în această mascaradă de regalitate, în mijlocul unui popor de costumiere şi de fetişcane, de manipulatori de decoruri şi negustori de femei. Bordenave, entuziasmat de noua lui punere în scenă, visa la încasările pe care le-ar fi făcut, dacă alteţa-sa ar fi consimţit să apară în felul acesta, în cel de al doilea act al Blondei Venus.

— Am o idee, strigă el, devenind familiar, să le chemăm aici şi pe femeiuştile mele.

Nana nu vru. Ea însă îşi dădea drumul. Fontan o atrăgea, cu masca lui grotescă. Se freca de el, învăluindu-i cu o privire de femeie însărcinată care pofteşte să mănânce cine ştie ce lucru nepermis, şi îl apostrofă deodată:

— Hai, toarnă, prostule!

Fontan umplu clin nou paharele, şi se bău, repetându-se aceleaşi toasturi.

— În sănătatea alteţei sale!

— Pentru armată!

— În sănătatea lui Venus!

Dar Nana ceru linişte printr-un gest. Îşi înălţă paharul cât mai sus şi strigă:

— Nu, nu, în sănătatea lui Fontan! Este ziua lui Fontan, în sănătatea lui Fontan! În sănătatea lui Fontan!

Atunci, se ciocni a treia oară, aclamându-l pe Fontan. Prinţul, care-o văzuse pe tânăra femeie mâncându-l din ochi pe actor, se înclină la rândul său.

— Domnule Fontan, spuse el cu multă distincţie, beau pentru succesele dumneavoastră.

În acest timp, redingota alteţei-sale ştergea cu spatele marmura toaletei. Părea că se găsesc în fundul unui alcov, într-o încăpere îngustă de baie, plină de vaporii chiuvetei şi ai bureţilor, de parfumul puternic de esenţe amestecate, într-o uşoară atmosferă de beţie, îmbibată cu mirosul acrişor de şampanie. Prinţul şi contele Muffat, între care se afla înghesuită Nana, trebuiau să-şi ridice mâinile, pentru a nu-i atinge şoldurile şi grumazul la cea mai mică mişcare. Şi, fără un strop de sudoare, doamna Jules aştepta cu aerul ei înţepenit, în timp ce Satin, tulburată de dorinţa de a vedea un prinţ şi nişte domni bine îmbrăcaţi dându-se în vânt după o femeie goală, reflecta cu glas foarte scăzut că oamenii din înalta societate nu erau chiar aşa de decenţi.

Dar pe culoar, clinchetul de clopoţel al lui moş Braillot se apropia. Când bătrânul apăru în uşa cabinei, rămase încremenit, zărindu-i pe cei trei actori îmbrăcaţi încă în costumele lor din actul doi.

— Domnilor, domnilor, bâigui el, grăbiţi-vă. S-a şi sunat în foaierul publicului.

— Ei aş! Spuse liniştit Bordenave, publicul o s-aştepte. Cu toate astea, după o nouă plecăciune, cum sticlele erau goale, actorii se urcară să se costumeze. Bosc, având barba înmuiată de şampanie, se grăbi să şi-o scoată, şi sub această barbă venerabilă beţivanul reapăru brusc, cu faţa lui răvăşită şi învineţită de actor bătrân, căzut în viciul alcoolului. Se auzi, la capătul scării, când spunea lui Fontan, cu vocea sa răguşită de beţiv, vorbindu-i despre prinţ:

— Ei, ce zici? L-am făcut praf!

Nu mai rămânea în cabina Nanei decât alteţa-sa, contele şi marchizul. Bordenave se îndepărtase împreună cu Barillot, căruia îi recomandase să nu bată gongul fără s-o avertizeze pe doamna.

— Domnilor, îmi daţi voie? Ceru permisiunea Nana, care se apucă să-şi refacă machiajul şi să-şi lustruiască braţele, pe care le îngrijea mai ales pentru actul al treilea, când apăreau goale.

Prinţul luă loc pe divan împreună cu marchizul de Chouard. Singur contele Muffat rămânea în picioare. Cele două pahare de şampanie, în această căldură sufocantă, le mărise ameţeala. Satin, văzându-i pe aceşti domni că se închid împreună cu prietena ei, crezu de cuviinţă să dispară cu discreţie pe după perdea; şi aştepta acolo, aşezată pe un cufăr, plictisită să mai pozeze, în timp ce doamna Jules se ducea şi venea liniştită, fără un cuvânt, fără o privire.

— Aţi cântat minunat cupletul dumneavoastră, spuse prinţul.

Şi aşa se legă conversaţia, dar cu fraze scurte, întretăiate de momente de tăcere. Nana tot nu putea să răspundă. După ce-şi întinsese cu mâna un strat de cold-cream peste braţe şi pe faţă, îşi întindea machiajul cu ajutorul unui colţ de prosop. Pentru o clipă, încetă să se mai privească în oglindă şi surâse, lăsând să-i alunece o privire către prinţ, fără să-şi slăbească străduania de a obţine un alb-strălucitor.

— Alteţa-voastră mă răsfaţă, murmură ea.

Era mai ales o treabă foarte complicată aceea pe care-o făcea, şi marchizul de Chouard o urmărea cu un aer tâmp, de imensă plăcere. Vorbi la rândul lui.

— Orchestra, spuse el, n-ar putea să vă acompanieze mai în surdină? Vă acoperă vocea, şi asta e o crimă de neiertat.

De data aceasta Nana nu se mai întoarse. Apucase pămătuful din lăbuţă de iepure şi-l plimba uşor, foarte atentă, atât de cambrată peste toaletă, încât rotunjimea albă a pantalonului se reliefa şi se întindea, cu micul colţ de

cămaşă ieşit afară. Dar voia să se arate sensibilă la complimentele bătrânului şi se frământa, legănându-şi şoldurile.

O vreme domni tăcerea. Doamna Jules remarcase o descusătură la cracul drept al pantalonului. Luă un ac din dreptul inimii şi zăbovi o clipă pe duşumea, în genunchi, ocupată în jurul coapsei Nanei, în timp ce tânăra femeie, fără a părea că o ştie acolo, se acoperea cu pudră, evitând plină de grijă să-şi atingă pomeţii. Dar, fiindcă prinţul spunea că, dacă ar fi venit să cânte la Londra, întreaga Anglie ar fi vrut să o aplaude, avu un zâmbet amabil şi se întoarse timp de o secundă, cu obrazul stâng foarte alb, în mijlocul unui norişor de pudră. Apoi, deveni subit serioasă; era vorba să-şi pună carminul. Din nou, cu faţa lipită aproape de oglindă, îşi înmuia degetul într-un borcănaş şi aplica pe sub ochi carminul, întinzându-l uşor, până la tâmple. Domnii tăceau, respectuoşi.

Contele Muffat nici nu deschisese încă gura. Se gândea mereu la tinereţea lui. Camera lui de copil era foarte rece. Mai târziu, la şaisprezece ani, când îşi îmbrăţişa mama, în fiecare seară, purta cu sine până se scufunda în somn răceala acestui sărut. Într-o zi, în trecere, zărise, printr-o uşă întredeschisă, o servitoare care se spăla; şi era unica amintire care-l tulburase, de la pubertate până la căsătorie. Apoi, găsise în soţia lui o supunere absolută faţă de datoriile conjugale, şi el însuşi încerca în treaba asta un fel de dezgust cucernic. Creştea, îmbătrânea, ignorând plăcerile carnale, supus rigidelor practici religioase, viaţa lui conformându-se unor precepte şi legi. Şi, dintr-o dată, se trezise aruncat în această cabină de actriţă, în faţa acestei fete goale. El, care n-o văzuse niciodată pe contesa Muffat punându-şi jartierele, asista la detaliile intime ale toaletei unei femei, în neorânduiala de borcănaşe şi ligheane, în mijlocul acestui parfum atât de puternic şi atât de dulce. Întreaga lui fiinţă se revolta, posesiunea domoală cu care Nana îl învăluia de câtva timp îl înspăimânta, reamintindu-i

lecturile pioase, viziunile diabolice care-i legănaseră copilăria. Credea în diavol. Nana, în mod confuz, era diavolul, cu hohotele ei de râs, cu bustul şi crupa ei pline de destrăbălare. Dar era hotărât să se ţină tare. Va şti să se apere.

— Atunci, ne-am înţeles? Spunea prinţul, foarte în largul lui pe divan. Veniţi anul viitor la Londra, şi vă vom primi atât de bine, încât niciodată n-o să vă reîntoarceţi în Franţa. Da, da, dragul meu conte, nu acordaţi suficientă atenţie frumoaselor voastre femei. Aşa că o să vi le înhăţăm noi pe toate.

— Asta nu-l va supăra câtuşi; de puţin, murmură răutăcios marchizul de Chouard, care îşi permitea intimităţi. Contele este virtutea întruchipată.

Auzindu-i vorbind despre virtutea contelui, Nana îl privi pe Muffat atât de curioasă, încât acesta încercă o puternică senzaţie de neplăcere. Mai târziu atitudinea lui îl surprinse şi-l făcu să se înfurie pe el însuşi. Pentru ce faptul că e virtuos îl stânjenea, când se afla în faţa acestei fete? Ar fi bătut-o. Dar tocmai atunci, Nana, vrând să apuce o pensulă, o scăpase din mână; şi cum se apleca s-o ridice, el se grăbi s-o ajute, şi atunci respiraţiile lor se întâlniră şi părul despletit al lui Venus i se rostogoli peste mâini. Contele simţi o plăcere amestecată cu remuşcări, una din acele plăceri de catolic, la care însăşi teama de infern reprezintă un imbold de a păcătui.

În acest moment, glasul lui moş Barillot se înălţă din spatele uşii.

— Doamnă, pot să bat gongul? Lumea se impacientează în sală.

— Imediat, răspunse liniştită Nana.

Înmuiase pensula într-un borcănaş cu negru; apoi, cu nasul vârât în oglindă, închizând ochiul stâng, şi-o trecu cu delicateţă peste gene. Muffat, înapoia ei, privea. O vedea în oglindă, cu umerii rotunzi şi cu pieptul învăluit într-o umbră roz. Şi nu putea, cu tot efortul pe care-l făcea, să se

întoarcă de la această imagine cu gropiţe în obrăjori, pe care ochiul închis i-o reda atât de provocator, de parcă ar fi fost năucit de dorinţe. Atunci când închise ochiul drept şi îşi dădu cu pensula, Nana înţelese că era al ei.

— Doamnă, strigă din nou glasul gâfâitor al regizorului de culise, oamenii tropăie din picioare, au să sfârşească prin a sfărâma banchetele. Pot să bat gongul?

— La naiba! Spuse Nana scoasă din răbdări. Bate odată, puţin îmi pasă! Dacă n-am să fiu gata, ei bine! Au să mă aştepte.

Se linişti şi adăugă cu un surâs, întorcându-se către cel trei domni:

— Nu zău, nu se poate sta de vorbă un minut.

După care faţa şi braţele îi erau gata. Adăugă, cu degetul, două uşoare linii de carmin pe buze. Contele Muffat se simţea încă şi mai tulburat, sedus de perversiunea pudrelor şi a fardurilor, captat de dorinţa desfrânată a acestei tinereţi pictate, cu o gură prea roşie pe o faţă prea albă, cu ochii măriţi, încercuiţi cu negru, strălucitori, părând învineţiţi de dragoste. În vremea aceasta Nana trecu un moment în spatele perdelei, pentru a-şi trage pe ea maioul lui Venus, după ce îşi scosese pantalonaşul. Apoi, fără grija că săvârşeşte o impudoare, veni să-şi descheie micul corsaj din percal, întinzându-şi braţele către doamna Jules, care-i îmbrăcă mânecile scurte ale tunicii.

— Repede că se-nfurie spectatorii! Murmură ea.

Prinţul, cu ochii pe jumătate închişi, urmări ca un cunoscător liniile proeminente ale pieptului ei, în vreme ce marchizul de Chouard avu o mişcare de cap involuntară. Muffat, pentru a nu vedea mai mult, privi covorul. De altminteri, Venus era gata, şi purta cu simplitate acel voal peste umeri. Doamna Jules se învârtea în jurul ei, cu aerul său de bătrânică blajină, cu ochii pierduţi şi luminoşi; şi, cu vioiciune, lua ace din perniţa inepuizabilă a inimii ei, prindea tunica lui Venus, atingând uşor toată goliciunea

aceasta plină cu mâinile sale uscate, fără amintiri şi indiferentă faţă de sexul său.

— Asta e! Spuse tânăra femeie, aruncând o ultimă privire în oglindă.

Bordenave revenea, neliniştit, spunând că actul al treilea începuse.

— Ei bine! O să vin imediat, reluă ea. Uite ce mai poveste şi asta! Întotdeauna eu sunt aceea care aşteaptă pe ceilalţi.

Domnii ieşiră din cabină. Dar nu-şi luară rămas bun, fiindcă prinţul îşi exprimase dorinţa să asiste la actul trei, stând în culise. Rămasă singură, Nana îşi roti privirea în jur, mirată.

— Unde-i şi asta acum? Întrebă ea.

O căuta pe Satin. Când o descoperi înapoia perdelei, aşteptând aşezată pe cufăr, Satin îi răspunse liniştită:

— Păi nu vream să te stânjenesc, când erai cu toţi domnii aceia!

Şi adăugă că acum o s-o şteargă. Dar Nana o reţinu. Proastă mai era! Din moment ce Bordenave era de acord s-o angajeze! Au să rezolve afacerea după spectacol. Satin ezita. Se aflau prea multe maşini acolo, asta nu mai era câtuşi de puţin lumea ei. Totuşi rămase.

În timp ce prinţul cobora mica scară din lemn, un zgomot straniu, înjurături înăbuşite şi tropăituri de luptă izbucneau în cealaltă parte a teatrului. Era o întreagă poveste care-i înmărmurea pe artiştii aflaţi acolo în aşteptarea rândului replicii lor. Cu câteva clipe mai înainte, domnul Mignon reîncepuse şotiile, înăbuşindu-l pe Fauchery cu dezmierdări. Inventase un mic joc, aplicându-i bobârnace peste nas, pentru a-l apăra de muşte, spunea el. Bineînţeles că acest joc distra copios artiştii. Dar, la un moment dat, domnul Mignon, cucerit de succesul pe care-l avea, aventurându-se în fantezii, îi trăsese jurnalistului o palmă, o veritabilă şi puternică palmă. De data aceasta, mersese mult prea departe, şi Fauchery nu putea, în faţa lumii, să accepte râzând un asemenea afront. Şi cei doi bărbaţi,

punând capăt comediei, palizi şi cu faţa crăpând de duşmănie se luaseră de gât. Se rostogoleau la pământ, în spatele unui stâlp pentru susţinerea decorului, cărându-şi la lovituri.

— Domnule Bordenave! Domnule Bordenave! Se grăbise să strige regizorul înmărmurit.

Bordenave îl urmă, după ce-şi ceru scuze prinţului. Când reuşi să recunoască în cei trântiţi la pământ pe Fauchery şi pe domnul Mignon, lăsă să-i scape un gest de nemulţumire, într-adevăr, îşi aleseseră bine momentul, cu alteţa-sa de cealaltă parte a scenei şi întreaga sală care putea să-i audă! Şi culmea, cu sufletul la gură, Rose Mignon venea plină de îngrijorare, exact în clipa intrării ei în scenă. Vulcan îi adresa replica. Dar Rose rămase năucită, văzând la picioarele ei pe soţ şi pe amant, care se tăvăleau pe jos, strângându-se de gât şi rostogolindu-se, cu părul smuls şi redingotele albe de praf. Îi barau trecerea; ba chiar un maşinist oprise pălăria lui Fauchery, în momentul în care afurisita, în toiul luptei, era să se rostogolească spre scenă. Între timp, Vulcan, care inventa frază după frază ca să amuze publicul, dădea din nou replica. Rose, neclintită, privea într-una pe cei doi bărbaţi.

— Dar nu mai te zgâi atâta! Îi şopti Bordenave furios la ureche. Du-te odată! Du-te odată! Asta nu-i treaba ta! Ai să-ţi pierzi intrarea!

Şi, împinsă de el, păşind peste cele două corpuri de jos, se trezi în scenă, în lumina puternică a rampei, faţă în faţă cu publicul. Nu înţelesese pentru ce bărbaţii se încăierau tăvălindu-se pe jos. Tremurând, cu capul vâjâindu-i, coborî către rampă cu frumosul ei surâs de Diană îndrăgostită şi atacă prima frază a duetului, cu o voce aşa de caldă, încât publicul o ovaţiona. Înapoia decorului auzea loviturile surde ale celor doi bărbaţi. Se rostogoliseră până lângă mantia arlechinului. Din fericire, muzica acoperea zgomotul loviturilor de picioare pe care ei le dădeau în rama decorului.

— Pentru numele lui Dumnezeu! Strigă Bordenave exasperat, atunci când în sfârşit, reuşi să-i despartă, n-aţi fi putut să vă bateţi la voi acasă? Ştiţi prea bine că nu-mi place aşa ceva. Dumneata, Mignon, îmi vei face plăcerea să rămâi aici, în partea din stânga a scenei; şi dumneata, Fauchery, te arunc afară pe uşa teatrului, dacă părăseşti partea din dreapta a scenei. Ne-am înţeles? Partea din stânga şi partea din dreapta a scenei, sau dacă nu, îi interzic lui Rose să te mai aducă.

Când reveni spre prinţ, acesta se interesă ce-a fost.

— O, absolut nimic, murmură Bordenave cu un aer liniştit.

În picioare, Nana, învelită într-o haină de blană, îşi aştepta intrarea stând de vorbă cu domnii aceia. Contele Muffat, care tocmai se urca din nou pentru a arunca o privire pe scenă, între două cercevele de. Decor, înţelese, dintr-un semn al regizorului, că trebuia să meargă în vârful picioarelor. O tihnă caldă cobora dinspre cintru. În culisele învăluite într-o lumină violentă puţinele persoane care se mai furişau pe acolo, vorbind cu glas scăzut, zăboveau o clipă, apoi se îndepărtau în vârful picioarelor. Lampagiul era la postul lui, lângă jocul complicat al robinetelor de gaz; un pompier, aplecat peste o vergea de susţinere a decorului, încerca să vadă spectacolul, întinzându-şi gâtul, în timp ce sus de tot, în cuşca lui, cortinierul veghea, cu un aer resemnat, ignorând piesa, atent într-una la clinchetul clopoţelului pentru a-şi manevra funiile. Şi în mijlocul acestui aer înăbuşitor, al acestor tropăituri şi al acestor şuşoteli, vocea actorilor din scenă ajungea până aici stranie, surdă, o voce a cărei falsitate surprindea. Apoi, ceva mai departe, dincolo de zgomotele confuze ale orchestrei, era imensa respiraţie a sălii, care răsufla ritmic, şi al cărei gâfâit se amplifica din când în când, izbucnind în vuiete, în râsete, în aplauze. Se simţea publicul fără să se vadă, chiar şi în momentele lui de linişte.

— Dar e vreun geam deschis pe aici, spuse dintr-o dată Nana trăgându-şi în jurul ei colţurile hainei de blană. Ia

vezi, Barillot. Pariez că s-a deschis chiar acum vreo fereastră. Într-adevăr, poţi să şi crapi aici!

Barillot se jură că închisese el însuşi fereastra. Poate erau niscai geamuri sparte. Artiştii se plângeau întotdeauna că-i curent. În căldura înăbuşitoare a gazului, se simţeau mereu trecând curenţi reci; o adevărată vizuină pentru congestii pulmonare, după cum zicea Fontan.

— Aş vrea să te văd pe tine cum te-ai simţi dezbrăcat, continuă Nana, care începea să se enerveze.

— Sst! Linişte! Murmură Bordenave.

Pe scenă, Rose cânta cu atâta fineţe o frază muzicală din duetul ei, încât aclamaţiile acoperiră orchestra. Nana tăcu, cu faţa serioasă. În acest timp, contele se aventură pe una din cărăruile dintre decoruri, când Barillot îl opri, avertizându-l că acolo era o deschizătură. Vedea decorul din spate şi pieziş, dosul ramelor întărite printr-un bandaj grosolan făcut dintr-un vechi afiş, apoi un colţ din scenă, peştera de pe muntele Etna scobită într-o mină de argint, cu forja lui Vulcan în fund. Grilajele coborâte incendiau uriaşele paiete aplicate cu pensula. Portanţi cu geamuri albastre şi cu geamuri roşii, dispuşi într-o opoziţie bine gândită, produceau o scânteiere de cărbuni aprinşi; în timp ce, pe pământ, în cel de al treilea plan, alergau flăcări de gaz, pentru a scoate în vileag stâncile negre. Şi acolo, pe un practicabil înclinat într-o pantă uşoară, în mijlocul acestor stropi de lumină asemănători cu nişte lampioane plasate prin iarbă într-o seară de sărbătoare populară, bătrâna doamnă Dronard, care juca rolul Junonei, stătea pe jos, oarbă şi somnoroasă, aşteptându-şi intrarea.

Dar se produse o mişcare. Simonne, pe punctul să asculte o poveste de-a Clarissei, lăsă să-i scape o exclamaţie:

— Ia te uită! Tricona.

Era Tricona, într-adevăr, cu părul ei în spirală şi înfăţişarea de contesă care aleargă pe la avocaţi. Când o zări pe Nana, merse drept către ea.

— Nu, spuse aceasta, după un schimb rapid de cuvinte. Nu acum.

Bătrâna doamnă rămase gravă. Prulliere, în trecere, îi strânse mâna. Două mici figurante o contemplări cu emoţie. Ea păru, un moment, că ezită. Apoi o chemă cu un gest pe Simonne. Şi schimbul rapid de cuvinte reîncepu.

— Da, spuse în cele din urmă Simonne. Peste o jumătate de oră.

Dar, cum Simonne urca spre cabina ei, doamna Bron, care se plimba din nou cu scrisori, îi înmână una. Bordenave, coborându-şi vocea, reproşa furios portăresei că o lăsase să treacă pe Tricona; pe o astfel de femeie! Şi tocmai în seara asta! Lucrul îl revolta, din cauza alteţei-sale. Doamna Bron, de treizeci de ani în teatru, îi răspunse pe un ton plin de acreală. Ce ştia ea? Tricona făcea afaceri cu toate doamnele acestea; de douăzeci de ori domnul director o întâlnise pe aici, fără să-i zică nimic. Şi, în timp ce Bordenave mârâia cuvinte ordinare, Tricona, liniştită, îl examina cu insistenţă pe prinţ, ca o femeie care cântăreşte pe un bărbat dintr-o privire. Un surâs îi lumină faţa galbenă. Apoi, se îndepărtă, cu un pas lent, în mijlocul femeiuştilor respectuoase.

— Vii repede, nu-i aşa? Spuse ea întorcându-se către Simonne.

Simonne părea foarte contrariată, Scrisoarea era de la un tânăr căruia îi promisese că o să fie liberă în seara asta. Ii înmână doamnei Bron un bileţel mâzgălit în grabă: „Imposibil în seara aceasta, dragul meu, sunt ocupată”. Dar rămânea nehotărâtă; tânărului ăsta i-ar fi putut trăsni prin cap s-o aştepte. Cum nu avea nici o replică în actul trei, voia să plece imediat. Atunci, o rugă pe Clarisse să meargă şi să vadă. Aceasta intra în scenă abia către sfârşitul actului. Clarisse coborî în timp ce Simonne se urca din nou pentru o clipă spre cabina pe care o ocupau împreună.

Jos, la bufetul doamnei Bron, un figurant, distribuit în rolul lui Pluton, bea singur, învăluit într-o uriaşă robă roşie ornată cu flăcări aurii. Micul negoţ al portăresei probabil că

mersese bine, deoarece gura pivniţei, sub scară, era toată umedă de lăturile aruncate pe jos după spălarea paharelor. Clarisse îşi ridică tunica de Iris, care se târa pe treptele soioase. Dar se opri prudentă şi se mulţumi să-şi lungească gâtul, pe după cotitura scării, pentru a arunca o privire spre cuşca portăresei. Şi avusese fler. Se putea ca idiotul ăsta de la Faloise să nu fie tot acolo, pe acelaşi scaun, între masă şi soba de tuci?! Se prefăcuse că o şterge în faţa Simonnei, apoi revenise. De altfel, cuşca portăresei era întotdeauna plină de domni înmănuşaţi şi îmbrăcaţi corect, cu un aer supus şi răbdător. Cu toţii aşteptau, privindu-se plini de gravitate. Pe masă nu se mai aflau decât câteva farfurii murdare, fiindcă doamna Bron tocmai isprăvise de distribuit ultimele buchete; singur, un trandafir căzut se veştejea, în apropiere de pisica neagră, care se culcase făcută ghem, în vreme ce micile pisicuţe executau curse înnebunitoare şi galopuri cumplite printre picioarele domnilor. Clarisse avu pentru o clipă dorinţa să-l azvârle pe la Faloise afară. Cretinul ăsta nici măcar nu iubea animalele; asta punea capac la toate. Îşi ferea coatele ca să nu atingă pisica.

— O să te zărească, ai grijă! Spuse Pluton, un farsor, care se urca din nou spre cabine, ştergându-şi buzele cu dosul mâinii.

Atunci, Clarissei îi veni ideea să-i facă o scenă lui la Faloise. Văzuse pe doamna Bron înmânându-i scrisoarea Simonnei tânărului căruia îi era adresată. Acesta se dusese s-o citească sub becul cu gaz din vestibul. „Imposibil pentru seara aceasta, dragul meu, sunt ocupată.” Şi, netulburat, obişnuit, fără îndoială cu fraza, dispăruse. Cel puţin ăsta-i unul dintre aceia care ştiu să se comporte! Nu era ca ceilalţi, care se încăpăţânau să stea acolo, pe scaunele desfundate ale doamnei Bron, sub felinarul ăsta mare din sticlă, care nu mirosea câtuşi de puţin frumos şi unde se coceau de căldură. Se vede că mult îi mai preocupă treaba asta pe bărbaţi! Clarisse se reîntoarse dezgustată; traversă

scena şi urcă plină de vioiciune cele trei etaje ale scării cabinelor pentru a-i aduce răspuns Simonnei.

În interiorul teatrului, prinţul se îndepărtase de grup şi vorbea cu Nana. Nu o părăsise o secundă, şi o învăluia cu privirea, ţinând ochii pe jumătate închişi. Nana, fără să-l privească, surâzătoare, spunea da printr-un semn al capului. Dar deodată, contele Muffat se supuse unui îndemn lăuntric al întregii sale fiinţe, îl părăsi pe Bordenave, care-i dădea explicaţii asupra manevrării troliilor şi tamburilor, şi se apropie pentru a întrerupe conversaţia. Nana ridică ochii şi îi surâse, cum îi surâdea şi alteţei-sale. Între timp, era mereu cu urechile atente, aşteptând cu nerăbdare replica.

— Actul trei este cel mai scurt, cred, spunea prinţul, jenat de prezenţa contelui.

Ea nu răspunse, cu faţa schimbată, gândindu-se brusc numai la ce urma să facă. Printr-o rapidă mişcare de umeri, făcuse să-i alunece haina de blană, pe care doamna Jules, în picioare la spatele ei, o primi în braţe. Şi goală, după ce-şi plimbase amândouă mâinile prin păr, ca şi cum ar fi vrut să-l strângă, intră în scenă.

— Sst! Linişte! Şopti Bordenave.

Contele şi prinţul rămaseră surprinşi. În mijlocul unei mari linişti, un suspin adânc, o rumoare prelungă a mulţimii se înălţa. În fiecare seară, intrarea lui Venus, în goliciunea ei de zeiţă producea acelaşi efect. Atunci Muffat voi să o vadă, şi lipi ochiul de un orificiu. Dincolo de arcul de cerc orbitor al rampei, sala părea întunecată, ca şi cum ar fi fost înecată într-un fum roşcat; şi peste acest fond neutru, în care rândurile de feţe făceau un contrast palid. Nana se detaşa albă, măreaţă, mascând lojile, de la balcon până la cintru. Îi vedea spatele, şalele cu pielea bine întinsă, braţele desfăcute; în timp ce, la pământ, la nivelul picioarelor, capul suflerului, un cap de om bătrân, cu un aer sărman şi onest, părea aşezat pe o tipsie, ca şi cum ar fi fost retezat. La unele dintre frazele bucăţii ei de început, o undă părea să-i pornească din gât, să-i coboare pe talie şi să se oprească la

marginea tunicii care-i atârna. După ultima notă, pe care o scoase în mijlocul unei furtuni de bravo, salută, cu voalurile fluturânde şi părul atingându-i şoldurile, stând aplecată. Şi, văzând-o astfel, arcuită şi cu şoldurile pline, venind de-a-ndărătelea spre locul de unde o privea, contele se ridică, foarte palid. Scena dispăruse, nu mai zărea decât partea din spate a decorului, împestriţai; de afişe vechi, lipite în toate sensurile. Pe practicabile, printre dârele de gaz, Olimpul întreg se adunase în jur ui doamnei Drouard, care moţăia. Aşteptau sfârşitul actului, Bosc şi Fontan aşezaţi pe jos, cu bărbile pe genunchi, Prulliere lungit şi căscând înainte de a intra în scenă, toţi vlăguiţi, cu ochii roşii, grăbiţi să meargă să se culce.

În acest moment, Fauchery, care se învârtea de colo până colo prin partea dreaptă a scenei, de când Bordenave îi interzisese partea stângă, se agăţă de conte, pentru a face pe grozavul, oferindu-se să-i arate cabinele. Muffat, pe care o moliciune din ce în ce mai puternică îl lăsa fără voinţă, îl urmă pe ziarist, după ce-l căutase cu privirile pe marchizul de Chouard, care nu se mai afla acolo. Încerca în acelaşi timp un sentiment de uşurare şi de tulburare, părăsind aceste culise de unde o auzea pe Nana cântând.

Dar Fauchery o şi pornise înaintea lui pe scara mărginită de tamburi de lemn, la primul şi la al doilea etaj. Era una dintre acele scări de casă dubioasă, aşa cum contele Muffat văzuse, în peregrinările sale ca membru al societăţii de binefacere, de casă goală şi şubrezită, zugrăvită în galben, cu treptele uzate de tropăiala atâtor picioare şi cu o balustradă de fier pe care frecătura mâinilor o lustruise. La fiecare palier, la nivelul solului, o fereastră joasă forma o spărtură pătrată de răsuflătoare. Din felinarele înfipte în pereţi, se iveau flăcările de gaz luminând fără menajamente această mizerie şi răspândind o căldură care creştea neîncetat şi se îngrămădea sub spirala îngustă a etajelor.

Ajungând la capătul de jos al scării, contele simţise din nou o răsuflare fierbinte năpustindu-i-se pe grumaz, acest miros

de femeie coborând dinspre cabine, de-a lungul unui val de lumină şi de zgomot; şi acum, la fiecare treaptă pe care-o urca, moscul pudrelor şi acreala oţetului de toaletă îl încălzeau şi-l zăpăceau din ce în ce mai mult. La primul etaj, două coridoare se înfundau, cotind brusc, cu uşi ca de hotel suspect cu camere mobilate de închiriat cu ora, zugrăvite în galben, purtând numere groase, albe; pe jos, lespezile desprinse făceau cocoaşe, pe podeaua lăsată a vechii case. Contele se hazarda şi aruncă o privire printr-o uşă întredeschisă; văzu o cameră foarte murdară, o magherniţă ca a unui peruchier de foburg, mobilată cu două scaune, o oglindă şi o scândurică prevăzută cu sertare, înnegrită de murdăria pieptenilor. Un vlăjgan plin de sudoare, cu umerii fumegând îşi schimba lenjeria; în timp ce, alături, într-o cameră asemănătoare, o femeie gata de plecare îşi punea mănuşile, cu părul despletit şi umed, ca şi cum tocmai ar fi ieşit din baie. Dar Fauchery îl chemă pe conte, şi tocmai ajungeau la etajul al doilea, când un „fir-ar să fie” furios ieşi dinspre coridorul din dreapta; Mathilde, o mică zdreanţă de ingenuă, tocmai îşi spărsese ligheanul, din care apa cu săpun se scurgea până pe palierul scării. Uşa de la cabină se trânti cu violenţă. Două femei în corset traversară dintr-un salt coridorul; o alta, cu marginea cămăşii în dinţi apăru şi se ascunse. Apoi se stârniră undeva râsete, o gâlceavă, un cântec început şi dintr-o dată întrerupt. De-a lungul culoarului, prin întredeschizăturile uşilor, se observau umbre agitându-se, câte un braţ gol sau lenjerie fluturând; două fete, foarte vesele, îşi expuneau formele; una foarte tânără, aproape un copil, îşi ridicase fustele peste genunchi, pentru a-şi cârpi pantalonaşul, în vreme ce lenjereasa, văzându-i pe cei doi domni, trăgea fără grabă perdelele, din decenţă. Era învălmăşeala sfârşitului de spectacol, marea lepădare de fardul alb şi roşu; reluarea toaletei de oraş în mijlocul unui nor de pudră, o intensificare a mirosurilor sălbatice răbufnind prin uşile batante. La al treilea etaj, Muffat se lăsă pradă stării de excitare care-l învăluia.

Cabina figurantelor se afla acolo; douăzeci de femei înghesuite, o debandadă de săpunuri şi sticle cu apă de levănţică, într-o încăpere ca dintr-o casă de mahala. În trecere, dindărătul unei uşi închise, se auzea un spălat zgomotos, un fel de furtună într-un lighean cu apă. Şi tocmai urcau la ultimul etaj, când contele avu curiozitatea să arunce încă o privire, printr-o ferestruică rămasă deschisă: camera era goală şi nu se afla colo, sub lumina tremurândă a gazului, decât o oală de noapte uitată, în mijlocul dezordinii de fuste aruncate pe jos. Această cameră fu ultima imagine pe care o luă cu sine. Sus, la etajul al patrulea se înăbuşea. Toate mirosurile, toată căldura veneau să se îngrămădească acolo; plafonul galben părea pârjolit şi un felinar ardea învăluit într-o ceaţă roşcată. Pentru o clipă, se ţinu de rampa din fier, pe care o găsi călduţă, de o căldură vie; închise ochii, şi sorbi într-o respiraţie întreg misterul femeii, pe care-l ignora încă şi care îl izbea în faţă.

— Veniţi odată, strigă Fauchery care dispăruse de câteva clipe; sunteţi aşteptat.

Cabina Clarissei şi a Simonnei se afla în fundul coridorului, o încăpere mai mult lungă, sub acoperiş, prost construită, cu bucăţi de zid desprinse şi crăpături în pereţi. Lumina venea de sus, prin două deschizături adânci. La ceasurile acestea ale nopţii, flăcări de gaz luminau cabina, tapetată cu hârtie de şapte sous ruloul: nişte flori trandafirii se revărsau pe un spalier verde. Una lângă alta, două scânduri serveau de toaletă, două scânduri ornamentate cu o pânză cernită, neagră de apa vărsată peste ea, şi sub care zăceau împrăştiate căni din zinc deformate, găleţi pline cu lături şi urcioare galbene, meşterite grosolan. Se afla acolo o grămadă de articole de bazar, răsucite, murdare de atâta întrebuinţare, lighene, piepteni ştirbiţi, tot ce graba şi nepăsarea celor două femei, dezbrăcându-se şi spălându-se în comun, lăsau în jurul lor în dezordine, într-un loc unde nu

făceau altceva decât să treacă şi a cărui murdărie nu le impresiona.

— Haide odată, repetă Fauchery cu acel soi de camaraderie a bărbaţilor când se duc împreună la femei. Clarisse vrea să te îmbrăţişeze.

Muffat sfârşi prin a pătrunde înăuntru. Dar rămase cu totul surprins, zărindu-l acolo pe marchizul de Chouard, instalat pe un scaun între cele două toalete. Marchizul se retrăsese acolo. Îşi desfăcuse larg picioarele pentru că se răsturnase o căldare şi pe jos se scursese o băltoacă albicioasă. Se simţea în largul lui, cunoscând parcă locurile, comod, însufleţindu-se în înăbuşeala benoarului de lipsa de pudoare a femeii, pe care acest colţ de murdărie o reproducea, fireşte amplificată.

— Te duci cu bătrânul? Întrebă la ureche Simonne pe Clarisse.

— Nici vorbă! Răspunse aceasta foarte tare.

Costumiera, o tânără foarte diformă şi foarte comună, care tocmai se pregătea s-o ajute pe Simonne să-şi îmbrace mantoul, se prăpădea de râs. Toate trei se împingeau şi gângăveau tot felul de vorbe care le sporeau veselia.

— Haide, Clarisse, îmbrăţişează-l pe domnul, spuse din nou Fauchery. Ştii foarte bine că are portofelul plin.

Şi, întorcându-se către conte.

— Ai să vezi, e foarte drăguţă, o să te îmbrăţişeze.

Dar Clarisse era dezgustată de bărbaţi. Vorbea cu foarte mare violenţă despre ticăloşii care aşteptau jos, în cuşca portăresei. De altminteri, era grăbită să coboare din nou, şi prezenţa lor o făcea chiar să se grăbească şi să renunţe la ultima scenă. Apoi, cum Fauchery bara uşa, depuse două sărutări pe favoriţii lui Muffat, spunându-i:

— Nu sunt pentru dumneata! Sunt pentru Fauchery, care nu-mi dă pace!

Şi o zbughi. Contele rămase stingherit în faţa socrului său. Un val de sânge îi năvălise în faţă. În cabina Nanei, printre tapiserii şi oglinzi, nu încercase excitaţia aspră a mizeriei

ruşinoase pe care o simţea acum, în această cocioabă, unde se vădea din plin delăsarea celor două femei, între timp marchizul plecase în urma Simonnei care era foarte grăbită, vorbindu-i la ureche, pe când ea dădea din cap în semn de refuz. Fauchery îi urma râzând. Şi Muffat se trezi singur cu costumiera care spăla ligheanele. Aşa că o luă din loc, coborând la rândul lui scara, cu picioarele moi, deranjând din nou în drumul său femei în jupon şi făcând să se trântească uşile când trecea. Şi, în mijlocul acestei dezordini de fete împrăştiate de-a lungul celor patru etaje nu văzu lămurit decât un pisoi, pisoiul mare, roşcat, care, în această văpaie împuţită cu mosc, se strecura de-a lungul treptelor, frecându-şi spinarea de vergelele rampei, cu coada în aer.

— Ei bine, zise o voce răguşită de femeie, am crezut că n-o să mai scăpăm astă-seară! Ce mai pisălogi, cu aplauzele şi rechemările lor!

Era sfârşitul spectacolului, cortina tocmai căzuse. Pe scară se desfăşura un adevărat galop din mijlocul căruia se auzeau exclamări, în graba actorilor de a se îmbrăca să plece. În clipa în care contele Muffat cobora ultima treaptă, îi zări pe Nana şi pe prinţ, care păşeau încet de-a lungul culoarului. Tânăra femeie se opri; pe urmă, surâzând, coborî vocea:

— De acord, n-am să zăbovesc.

Prinţul se reîntoarse pe scenă, unde-l aştepta Bordenave. Atunci, singur cu Nana, lăsându-se în voia unui impuls de mânie şi dorinţă, Muffat alergă pe urma ei; şi, în momentul când ea pătrundea în cabină, îi depuse o sărutare apăsată pe ceafă, peste perişorii blonzi care se încolăceau foarte jos, între umeri. Era ca şi cum ar fi dat înapoi sărutarea primită acolo, sus. Furioasă, Nana ridicase deja mâna. Dar când îl recunoscu pe conte, surâse.

— Ah! M-ai speriat, spuse ea simplu.

Şi surâsul ei era adorabil, jenat şi supus, ca şi cum n-ar mai fi sperat să primească această sărutare şi ar fi fericită

că a primit-o. Dar nu era disponibilă nici în seara asta, nici a doua zi. Trebuia să aştepte. Şi pe urmă, chiar dacă ar fi putut, l-ar fi amânat anume, ca să se facă dorită. Privirea ei spunea multe. În sfârşit, reluă:

— Ştiţi sunt pe cale de a deveni proprietăreasă. Da, cumpăr o casă la ţară, aproape de Orléans, într-o regiune unde vă duceţi uneori şi dumneavoastră. Aşa mi-a spus Bebe, micul Georges Hugon, îl cunoaşteţi nu-i aşa? Veniţi să mă vedeţi acolo.

Contele, înfricoşat de brutalitatea lui de om timid şi ruşinat de cele ce făcuse, o salută ceremonios, făgăduindu-i că are să răspundă la invitaţia ei. Pe urmă, se depărta, păşind ca prin vis.

Îl găsi pe prinţ, tocmai când, trecând pe lângă foaier, o auzi pe Satin ţipând:

— Ia te uită ce moş scârbos! Lasă-mă-n pace!

Era marchizul de Chouard care în lipsă de altceva năvălise peste Satin, sătulă până în gât de toată lumea asta elegantă. Nana o prezentase în sfârşit lui Bordenave. Dar prea o plictisise mult să stea cu gura închisă ca nu cumva să nu scape vreo prostie; şi voia să se răzbune, cu atât mai mult cu cât în culise dăduse peste un vechi prieten al ei, figurantul care juca rolul lui Pluton, un cofetar care o săptămână întreagă o iubise şi o bătuse. Îl aştepta cu nerăbdare, enervată că marchizul îi vorbea ca uneia din cucoanele de la teatru. Aşa că sfârşi foarte demnă, aruncând fraza:

— Lasă că vine el, bărbatul meu, şi o să vezi!

În vremea asta, artiştii, în paltoane, cu feţele obosite, plecau unul câte unul. Grupuri de bărbaţi şi de femei coborau mica scară în spirală, făcând să dispară în umbră contururi de pălării scofâlcite, şaluri prăpădite, o gloată urâtă şi palidă de cabotini care şi-au scos fardul. Pe scenă, unde se stingeau luminile de pe portanţi şi grilaje, prinţul asculta o anecdotă de-a lui Bordenave. Voia s-o aştepte pe Nana. Când aceasta apăru, în sfârşit, scena era în întuneric;

pompierul de serviciu, sfârşindu-şi paza, plimba în jur lumina unei lanterne. Bordenave, ca să evite ca alteţa-sa să ocolească prin pasajul Panoramas, deschisese coridorul care ducea de la cuşca portăresei în vestibulul teatrului. Şi, de-a lungul acestei alei, era o fugă generală de femeiuşti, fericite că scapă de bărbaţii care le aşteptau în pasaj. Se înghionteau, strângându-şi coatele, aruncând priviri în urmă, răsuflând uşurate numai când ajungeau afară; pe când Fontan, Bosc şi Prulliere se retrăgeau fără grabă, glumind pe socoteala oamenilor serioşi care aşteptau în galeria teatrului Variétés, la ora la care femeiuştile o ştergeau pe bulevard cu iubiţii lor. Mai ales Clarisse fu răutăcioasă. Se temea de la Faloise. Într-adevăr, era încă acolo, în cuşca portăresei, în tovărăşia domnilor care se încăpăţânau să stea pe scaunele doamnei Bron. Toţi întindeau nasul. Ea trecu atunci ţeapănă, în spatele unei prietene. Domnii clipeau din ochi zăpăciţi de fluturarea aceasta de rochii zburând pe la piciorul scării strâmte, disperaţi de atâta aşteptare, ca să le vadă apoi cum treceau toate fără să recunoască pe niciuna. Pisicuţele negre dormeau grămadă pe muşama, la sânul mamei, fericite şi cu labele desfăcute; în vreme ce motanul mare, roşcat, aşezat la capătul celălalt al mesei, cu coada lungită, privea cu ochii lui galbeni femeile care plecau.

— Dacă alteţa-sa binevoieşte să treacă pe aici, zise Bordenave la piciorul scării, arătând culoarul.

Câteva figurante se mai înghesuiau încă. Prinţul păşea după Nana. Muffat şi marchizul veneau în urmă. Era un culoar lung şi îngust ca un maţ, prins între teatru şi casa de alături, un fel de străduţă sugrumată, ce fusese acoperită cu un plafon înclinat, în care se deschideau nişte ferestre cu geamuri. O umezeală se prelingea pe jos din pereţi. Paşii răsunau pe podeaua cu dale ca într-o subterană. După cum se pare acolo era o îngrămădeală de magazii, o tejghea pe care portarul trăgea la rindea vreun decor, o stivă de bariere din lemn, din cele care se fixau seara la uşă, ca să

se păstreze ordinea. Nana trebui să-şi ridice rochia trecând pe lângă o fântână de piatră, al cărei robinet prost închis inunda lespezile. În vestibul se salutară. Şi când Bordenave fu singur, îşi exprimă părerea asupra prinţului dând din umeri, plin de o filosofie dispreţuitoare.

— E cam mârlan, totuşi, spuse el, fără să mai dea alte lămuriri, către Fauchery, pe care Rose Mignon îl luase împreună cu bărbatul ei, ca să-i împace acasă.

Muffat se trezi singur pe trotuar. Alteţa-sa o urcase liniştit pe Nana în trăsura lui. Marchizul o pornise pe urmele lui Satin şi figurantul ei, excitat, mulţumindu-se să urmeze aceste două vicii, cu nădejdea vagă a vreunei reuşite. Muffat, cu capul arzând, voi să se întoarcă acasă pe jos. Lupta luase sfârşit în el. Un val de viaţă nouă îi inunda gândurile şi credinţele ce-l stăpâneau de patruzeci de ani. În vreme ce păşea de-a lungul bulevardelor, uruitul ultimelor trăsuri îl asurzea, rostind parcă numele Nanei, becurile de gaz făceau să-i danseze înaintea ochilor numai goliciunea braţelor mlădioase şi umerilor albi ai Nanei; şi simţea că îl stăpânea cu totul. Ar fi renegat tot, ar fi vândut tot, numai s-o aibă o oră chiar în seara aceea. Tinereţea i se deştepta în sfârşit, ca o pubertate lacomă de adolescent, izbucnind deodată peste rigiditatea de catolic, mai puternică decât demnitatea sa de om matur.

VI.

Contele Muffat, însoţit de soţia şi de fiica lui, sosise încă din ajun la Fondettes, unde doamna Hugon, care se găsea acolo singură cu fiul ei Georges, îi invitase să petreacă opt zile. Casa, clădită către sfârşitul secolului al şaptesprezecelea, se înălţa în mijlocul unei imense îngrădituri pătrate, fără nici o podoabă; dar grădina avea umbrare măreţe şi un şirag de bazine cu ape curgătoare, alimentate de izvoare. Părea, de-a lungul drumului de la Orléans la Paris, o insulă de verdeaţă, un buchet de copaci, rupând monotonia acestui ţinut de câmpie, unde lanurile se pierd până în zare.

La orele unsprezece, când al doilea sunet de clopot pentru dejun adunase toată lumea, doamna Hugon, cu surâsul ei blând şi matern, depuse două sărutări apăsate pe obrajii lui Sabine, zicând:

— Ştii, la ţară mă simt bine. Întineresc cu douăzeci de ani, văzându-te aici. Ai dormit bine?

Pe urmă, fără să aştepte vreun răspuns, se întoarse către Estelle:

— A făcut nani bine şi micuţa mea? Sărută-mă micuţo.

Se aşezară în vasta sală de mâncare, ale cărei ferestre dădeau spre parc. Dar ocupau numai un colţişor din uriaşa masă, unde se strângeau unul lângă altul ca să se simtă mai laolaltă. Sabine, foarte bine dispusă, îşi aducea aminte de tinereţea ei, care reînviase acum: luni de zile petrecute la Fondettes, lungi preumblări, o cădere într-un bazin într-o seară de vară, un roman vechi cu cavaleri, descoperit pe un dulap şi citit iarna înaintea unui foc din lăstari de viţă. Şi Georges, care nu o mai văzuse pe contesă de câteva luni, o găsea amuzantă, cu ceva schimbat în figură; în vreme ce prăjina aceea de Estelle, dimpotrivă, părea şi mai ştearsă, mai tăcută şi mai stângace.

Şi fiindcă mâncau ouă moi şi cotlete, fără nimic altceva, doamna Hugon se plânse ca o femeie gospodină ce era, povestind că măcelarii deveniseră de nesuferit; cumpăra totul de la Orléans, şi nu i se aduceau niciodată bucăţile ce le cerea. De altfel, dacă musafirii ei mâncau rău, era vina lor: veneau la sfârşitul sezonului.

— N-are nici un sens, zău că da. Vă aştept din luna iunie şi suntem acum la jumătatea lui septembrie. Aşa că, după cum vedeţi, nu e prea frumos acum.

Cu un gest. Arătă copacii de pe peluză, care începeau să îngălbenească. Cerul era acoperit şi un abur albăstriu îneca depărtările într-o blândeţe şi-o pace melancolică.

— Ah! Aştept lume, continuă ea. Pe domnul Fauchery şi domnul Daguenet îi cunoaşteţi, nu-i aşa? Pe urmă, pe

domnul de Vandeuvres, care ne făgăduieşte de cinci ani c-o să vină; anul acesta, poate se va hotărî.

— Stăm bine, spuse contesa râzând, dacă nu ne putem baza decât pe contele de Vandeuvres! El e prea ocupat.

— Şi Philippe? Întrebă Muffat.

— Philippe a cerut un concediu, răspunse bătrâna doamnă, dar, fără îndoială, când va sosi el, nu veţi mai fi la Fondettes.

Se servea cafeaua. Conversaţia se învârtea în jurul societăţii pariziene şi fu pronunţat numele lui Steiner. Acest nume smulse o uşoară exclamaţie doamnei Hugon.

— Apropo, spuse ea, domnul Steiner e domnul acela gras, pe care l-am întâlnit la voi într-o seară, un bancher, nu-i aşa? Antipatic om! Oare nu-i el acela care s-a apucat să cumpere o proprietate pentru o actriţă, la o leghe de aici, acolo, în spatele lui Choue, lângă Gumieres?! Toată regiunea s-a scandalizat. Ştiai asta, prietene?

— Nicidecum, răspunse Muffat. Aşadar, Steiner a cumpărat o moşie în împrejurimi?

Georges, auzind pe maică-sa abordând acest subiect, îşi plecase nasul în farfurie; dar îl ridică şi privi pe conte, mirat de răspunsul lui. De ce minţea aşa de grosolan? La rândul lui, contele, băgând de seamă mişcarea băiatului, îi aruncă o privire bănuitoare. Doamna Hugon continua să dea amănunte: moşia se numea Mignotte; trebuia să te urci de la Choue până la Gumieres ca să treci o punte, ceea ce lungea drumul cu doi kilometri zdraveni; altfel rişti să-ţi uzi picioarele şi să faci baie în vreo baltă.

— Şi cum se numeşte actriţa? Întrebă contesa.

— Ah! Mi s-a spus numele, murmură bătrâna doamnă. Georges, erai aci, de dimineaţă, când ne-a spus grădinarul.

Georges avu aerul că se gândeşte. Muffat aştepta, învârtind între degete o linguriţă. Atunci, contesa se adresă acestuia din urmă:

— Oare domnul Steiner nu este în relaţii amicale cu cântăreaţa aceea de la Variété, cu Nana?

— Chiar aşa se numeşte, Nana; într-adevăr, o oroare! Strigă doamna Hugon care începea să se înfurie. Şi e aşteptată din moment în moment la Mignotte. Am aflat totul de la grădinar. Nu-i aşa, Georges? Grădinarul spunea că e aşteptată astă-seară chiar.

Oarecum uimit, contele tresări imperceptibil. Dar Georges răspunse în grabă:

— Oh, mamă, grădinarul vorbea fără să ştie. Adineauri, vizitiul spunea cu totul altceva: nu e aşteptat nimeni la Mignotte înainte de poimâine.

Se străduia să ia o înfăţişare firească, studiind cu coada ochiului efectul vorbelor sale asupra contelui. Acesta învârtea din nou între degete mica linguriţă, ca şi cum s-ar fi liniştit. Contesa, cu ochii pierduţi în depărtările albastre ale parcului, părea că nu mai ia seama la conversaţie, urmărind cu o umbră de surâs un gând ascuns, care-i venise brusc; în vreme ce, ţeapănă pe scaun, Estelle ascultase ceea ce se spunea despre Nana, fără ca o trăsătură de pe faţa ei albă de fecioară să fi tresărit.

— Doamne, murmură după o tăcere doamna Hugon, regăsindu-şi bonomia ei obişnuită, n-am dreptul să mă supăr. Toată lumea trebuie să trăiască. Dacă vom întâlni pe această cucoană pe drum, n-avem decât să ne dăm la o parte şi să n-o salutăm.

Şi, cum se ridicau de la masă, mai certă încă o dată pe contesa Sabine că s-a lăsat atât aşteptată, anul acesta. Dar contesa protesta şi arunca vina întârzierii lor pe bărbatu-său; de două ori, în ajun de a pleca, cu geamantanele gata făcute, contramandase plecarea, vorbind de afaceri grabnice; pe urmă se hotărâse dintr-o dată, tocmai când călătoria părea înmormântată pentru totdeauna. Atunci, bătrâna doamnă povesti că şi Georges îi anunţase sosirea în două rânduri, fără să-şi facă apariţia, şi că picase pe negândite la Fondettes, alaltăieri, tocmai când nu mai conta că o să vină. Coborâseră în grădină. Cei doi bărbaţi la

stânga şi la dreapta cucoanelor, le ascultau, tăcuţi, făcând pe nevinovaţii.

— N-are importanţă, spuse doamna Hugon, sărutând de câteva ori părul blond al fiului său. Zizi e foarte amabil că a venit să se închidă la ţară cu mama lui. Dragul meu Zizi nu mă uită niciodată!

După-masă, fu cuprinsă de îngrijorare. Georges, care imediat ce se ridicase de la masă, se plânsese de o durere de cap, părea din ce în ce mai bolnav, cuprins parcă de o migrenă atroce. Pe la orele patru, voi să se ducă la culcare, ăsta era singurul leac; după ce va dormi până a doua zi, se va face fără îndoială bine. Mama lui ţinu să-l culce ea însăşi în pat. Dar cum îl lăsă singur, Georges sări şi răsuci cheia în broască, pretextând că se închide ca să nu vină cineva să-l supere; şi strigă: Bună seara, pe mâine, mămico! Cu o voce mângâioasă, promiţând să doarmă bine. Dar în realitate, nu se mai culcă la loc, ci stătu treaz, cu ochii strălucitori, şi se îmbrăcă fără zgomot, aşteptând apoi nemişcat pe un scaun. Când se sună pentru masa de seară, pândi pe contele Muffat, care se îndrepta spre salon. Zece minute mai târziu convins că nu fusese văzut, o şterse uşurel pe fereastră, ajutându-se la coborâre de un burlan; camera lui, situată la primul etaj, dădea în spatele casei. Căzu peste un tufiş des; apoi, ieşi din parc şi o luă la goană pe câmp, spre Choue, cu stomacul gol, cu inima tresăltându-i de emoţie. Se lăsa noaptea şi o ploaie fină începuse să se cearnă.

În seara aceea trebuia să sosească Nana la Mignotte. Din luna mai, de când Steiner îi luase casa aceasta la ţară, era cuprinsă din când în când de o atât de mare dorinţă de a se instala acolo, încât izbucnea în lacrimi; dar, de fiecare dată, Bordenave refuza cel mai mic concediu, amânând-o pentru septembrie, sub pretextul că nu înţelegea să o înlocuiască cu o dublură, nici chiar pentru o seară, acum, în vremea Expoziţiei. Către sfârşitul lui august, pomeni de octombrie. Nana, furioasă, declară că la cincisprezece septembrie va fi la Mignotte. Ba chiar, înadins ca să arate că nu-i pasă de

Bordenave, pofti de faţă cu el o grămadă de oameni. Într-o după amiază, cum Muffat, căruia îi rezista cu iscusinţă, o implora, scuturat de frisoane, îi făgădui, în sfârşit, să fie bună cu el, dar numai acolo, la ţară; şi lui tot aceeaşi dată îi indicase: cincisprezece septembrie. Pe urmă, la doisprezece septembrie, o cuprinse nevoia să plece numaidecât, doar cu Zoé. Poate că dacă Bordenave ar fi fost prevenit, ar fi găsit un mijloc s-o reţină. O amuza faptul că-l lăsa mască, trimiţându-i un certificat de la doctorul ei. Când îi intră în cap ideea de a ajunge cât mai repede la Mignotte, de a trăi acolo două zile fără s-o ştie nimeni, începu s-o bruftuluiască pe Zoé ca să facă geamantanele şi o împinse într-o trăsură, unde, foarte înduioşată, îi ceru iertare sărutând-o. Abia la bufetul gării se gândi să-l vestească pe Steiner printr-o scrisoare. Îl ruga să aştepte până poimâine şi apoi să vină s-o vadă, dacă voia s-o găsească bine odihnită. Şi trecând la un alt proiect, făcu o a doua scrisoare, în care implora pe mătuşa ei să-i aducă imediat pe micul Louis. Îi va face atât de bine copilaşului! Şi ce bine au să se distreze împreună cu atâţia copaci în jur! De la Paris până la Orléans, în vagon, nu vorbi decât de asta, cu ochii umezi, pomenind în acelaşi timp despre flori, păsări şi copil într-o neaşteptată criză de maternitate.

Mignotte era la mai bine de trei leghe. Nana pierdu o oră până să închirieze o trăsură, o imensă caleaşca jerpelită, care mergea încet, cu un zgomot de fiare vechi. Tăbărâse îndată pe capul vizitiului, un moşneag posomorât, pe care-l copleşea cu întrebările. Trecuse de multe ori pe la Mignotte? Oare era după colina aceea? Trebuie să fie mulţi arbori acolo, nu-i aşa? Şi casa se vedea de departe? Micul moşneag răspundea bombănind. În caleaşca, Nana tropăia de nerăbdare; pe când Zoé, supărată de a fi părăsit aşa repede Parisul, stătea ţeapănă şi arţăgoasă. Calul se oprise brusc, şi tânăra femeie crezu că sosiseră. Îşi strecură capul prin portieră şi întrebă:

— Ei, am ajuns?

Drept răspuns, vizitiul începu să biciuiască bietul cal, care urcă din greu o coastă. Nana contempla încântată câmpia imensă sub cerul cenuşiu, pe care se îngrămădeau nori groşi.

— Oh, priveşte acolo, Zoé, ce iarbă! Ăsta tot e grâu, nu-i aşa? Doamne! Ce frumos e!

— Se cunoaşte că doamna nu e de la ţară, spuse bona cu un aer înţepat. Eu una sunt sătulă până peste cap de ţară, de când eram la dentistul ăla, care avea o casă la Bougival. Şi afară de asta, e frig seara. Pe aici e cam umed.

O luaseră pe sub copaci. Nana adulmeca mirosul frunzelor ca un căţeluş tânăr. Brusc, la o cotitură a drumului, zări colţul unei locuinţe ascunsă printre ramuri. Poate că asta era; şi începu o conversaţie cu vizitiul, care răspundea mereu nu, dând din cap. Pe urmă, cum coborau cealaltă pantă a colinei, se mulţumi să întindă biciul, murmurând:

— Uitaţi, acolo e.

Nana se ridică şi îşi trecu tot corpul prin fereastră.

— Unde e? Unde e? Strigă, palidă, nevăzând încă nimic.

În sfârşit, desluşi o bucată de zid. Atunci, se porni să scoată ţipete de bucurie, să tropăie, cu o energie de femeie cuprinsă de o vie emoţie.

— Zoé, acum o văd! Treci tu de cealaltă parte. Oh! Asta e, pe acoperiş are o terasă cu olane. Acolo e o seră. Dar ce mare e. Oh! Ce fericită sunt! Priveşte colo, Zoé, priveşte colo!

Trăsura se oprise în faţa gardului. O portiţă se deschise şi grădinarul, un lungan uscat, se ivi, cu şapca în mână. Nana voi să-şi recapete demnitatea, căci vizitiul părea deja că râde în sinea lui, cu buzele strânse. Se reţinu să nu se repeadă în goană, îl ascultă pe grădinar – tip foarte vorbăreţ, de altfel – care ruga pe doamna să scuze dezordinea, având în vedere că primise scrisoarea doamnei chiar în dimineaţa aceea; dar cu toate silinţele ce-şi da ca să se stăpânească, Nana parcă nu mai atingea pământul şi mergea aşa repede, încât Zoé abia putea s-o urmeze. La

capătul aleii se opri o clipă, ca să îmbrăţişeze toată casa dintr-o privire. Era o vilă mare, în stil italian, flancată de o altă construcţie mai mică, pe care un englez bogat o ridicase, după o şedere de doi ani la Neapole, şi de care se săturase repede.

— O să-i arăt doamnei casa, spuse grădinarul.

Dar Nana trecuse de el şi-i striga să nu se deranjeze că va vizita singură totul, fiindcă-i plăcea mai mult aşa. Şi, fără să-şi scoată pălăria, se repezi prin odăi, chemând pe Zoé, comunicându-i impresiile cu voce tare, de la un capăt la celălalt al coridorului, umplând cu ţipetele şi râsetele ei golul casei acesteia nelocuită de luni de zile. Mai întâi, vestibulul: puţin cam umed, dar n-are a face, nu dormea nimeni acolo. Foarte drăguţ salonul, cu ferestrele dând spre o peluză; numai că mobila roşie era îngrozitoare, o va schimba ea. Cât despre sufragerie, ehei! Frumoasă sufragerie! Şi ce petreceri s-ar mai da la Paris, dacă ar avea o astfel de sală de mâncare! În vreme ce urca la primul etaj, îşi aduse aminte că n-a văzut bucătăria: coborî din nou, ţipând, şi Zoé trebui să se minuneze de frumuseţea chiuvetei şi de măreţia vetrei, unde s-ar fi putut frige şi o oaie. Iar când urcară încă o dată scara, o entuziasma mai ales camera ei, o cameră pe care un tapiţer din Orléans o tapetase cu creton în stil Louis XVI, roz-palid. Ehei! Trebuia să se doarmă bine în asemenea loc! Un adevărat cuib de femeie întreţinută. Pe urmă patru sau cinci camere pentru musafiri, apoi poduri spaţioase; erau foarte potrivite pentru geamantane. Zoé, morocănoasă, aruncând o privire rece în fiecare încăpere, ajungea cu întârziere în urma doamnei. O văzu dispărând în susul scării abrupte a podurilor. Mulţumesc! N-avea poftă să-şi rupă picioarele. Dar o voce răzbi până la ea, îndepărtată, ca şi cum ar fi fost suflată pe un coş de sobă:

— Zoé! Zoé! Unde eşti? Urcă-te odată! Oh, nu-ţi poţi închipui. E feeric!

Zoé se urcă bombănind. O găsi pe doamna pe acoperiş, rezemată de rampa din cărămidă şi privind valea care se lărgea în depărtare. Orizontul era imens, dar norii cenuşii îl înecau şi un vânt teribil alunga micile picături de ploaie. Nana trebui să-şi ţină pălăria cu amândouă mâinile ca să nu-i fie luată, pe când fustele i se zbăteau cu fluturări de drapel.

— A, nu, asta nu! Zise Zoé retrăgându-şi imediat nasul. Doamna o să fie luată pe sus. Ce vreme afurisită.

Doamna nu auzea. Cu capul înclinat, privea grădina, care pornea de lângă casă. Erau şapte sau opt pogoane de pământ îngrădit. Alergă, îmbrâncind camerista pe scară şi bâiguind:

— Pretutindeni e plin de varză! Oh! Nişte verze atât de mari! Şi salate, măcriş, ceapă şi de toate! Vino repede.

Ploaia cădea mai tare. Nana deschise umbrela din mătase albă şi o rupse la fugă pe alei.

— Doamna are să răcească! Strigă Zoé rămasă fără să se sinchisească sub marchiza peronului.

Dar doamna vroia să vadă. Fiecare nouă descoperire îi stârnea exclamaţii.

— Zoé, uite spanac! Vino odată! Oh! Anghinare! Ce nostime sunt. Aşadar, anghinarele înfloresc? Poftim! Ce-i asta? Nu cunosc planta asta. Vino odată, Zoé, poate tu ştii.

Camerista nu se mişca. Doamna turbase pesemne. Acum, apa cădea torenţial, iar mica umbreluţă era complet neagră; şi nu reuşea s-o acopere pe doamna de pe a cărei rochie apa curgea şiroaie. Lucrul acesta nu o deranja de loc Vizita sub aversa torenţială grădina cu zarzavaturi şi livada, oprindu-se la fiecare arbore, plecându-se peste fiecare strat cu legume. Pe urmă alergă să-şi arunce ochii în fundul puţului, ridică un capac să vadă ce e dedesubt şi rămase pierdută pe gânduri, contemplând un bostan enorm. Simţea nevoia să cutreiere toate aleile, să pună de îndată stăpânire pe lucrurile la care visase atâta altădată, când îşi tira papucii ieftini pe trotuarele Parisului. Ploaia se înteţea, dar

Nana n-o simţea, dezolată numai din pricină că se făcea seară. Nu mai vedea bine, atingea cu degetele fiecare plantă ca să-şi dea seama ce este. Deodată, în amurg, descoperi căpşuni. Atunci, copilul din ea izbucni.

— Căpşuni! Căpşuni! Sunt, le simt! Zoé, o farfurie! Vino să culegi căpşuni.

Ghemuindu-se acolo, în noroi, Nana dădu drumul la umbrelă, primind răpăiala de ploaie. Culegea căpşuni, cu mâinile muiate, printre frunze. Cum tânăra tocmai se scula, fu cuprinsă deodată de frică. I se păruse că vede alunecând o umbră.

Dar rămase încremenită în mijlocul aleii. Era un om, şi ea îl recunoscuse.

— Un animal! Ţipă ea.

— Cum? E Bébé! Ce faci acolo, Bébé?

— Ce să fac? Răspunse Georges, am sosit.

Ea rămase zăpăcită.

— Ştiai de la grădinar că vin? Oh! Ce copil! Şi e leoarcă!

— Ah! Să-ţi povestesc. Ploaia m-a prins pe drum. Şi pe urmă, n-am vrut să urc până la Gumieres şi, traversând Choue, am căzut într-o blestemată de groapă cu apă.

Dintr-o dată Nana uită căpşunile. Tremură toată, cuprinsă de milă. Bietul Zizi, într-o groapă cu apă! Îl duse în casă, poruncind să se facă un foc zdravăn.

— Ştii, murmură el oprind-o în umbră, mă ascundeam, căci îmi era frică să nu mă certi ca la Paris, când veneam să te văd fără să fiu aşteptat.

Ea izbucni în râs, fără să răspundă, şi-l sărută pe frunte. Până în ziua aceea îl tratase drept un băieţel, neluându-i în serios declaraţiile, făcând haz de el ca de un omuleţ fără importanţă. Fu o dandana întreagă până să-l instaleze. Nana ţinu cu orice preţ să i se aprindă focul în camera ei; acolo era mai bine. Văzându-l pe Georges, Zoé nu fu surprinsă, obişnuită cu toate întâlnirile. Dar grădinarul, aducând lemnele, rămase înmărmurit, zărind pe acest domn, de pe care apa curgea şiroaie şi căruia era sigur că

nu-i deschisese poarta. Îl trimiseră jos, nu mai aveau nevoie de el. O lampă lumina încăperea şi focul arunca o flacără mare, luminoasă.

— N-are să se usuce niciodată, o să răcească spuse Nana, văzând că pe Georges îl scutură un fior.

Şi nici un pantalon de bărbat în toată casa! Era pe punctul să-l cheme pe grădinar, când îi veni o idee. Zoé, care desfăcea geamantanele în budoar, aducea doamnei lenjerie să se schimbe, o cămaşă, fuste, un halat de baie.

— Minunat, strigă tânăra femeie, Zizi poate să pună toate astea pe el. Aşa-i? Nu ţi-e scârbă de mine? Când hainele tale vor fi uscate, le vei lua şi vei pleca repede, ca să nu te certe mămica ta. Grăbeşte-te, am să mă schimb şi eu în cabinet.

Când, zece minute mai târziu, Georges apăru în capot, Nana, îşi împreună mâinile cu bucurie.

— Oh! Drăguţul de el, ce bine îi şade îmbrăcat ca o femeiuşcă.

El îmbrăcase pur şi simplu o cămaşă largă de noapte, un pantalon brodat şi halatul, un halat lung de batist, garnisit cu dantele. În felul acesta semăna cu o fată, cu braţele lui lipsite de păr ca toţi tinerii bălai, cu părul încă ud, care-i cădea pe gât.

— E tot atât de subţire ca şi mine! Spuse Nana, luându-l de talie. Zoé, vino să vezi cum îi stă. Aşa-i! Parcă sunt făcute pentru el; afară de corsaj, care e prea larg. Nu are bietul Zizi chiar atât piept cât am eu.

— Ah! Cu siguranţă, îmi mai lipseşte puţin, murmura Georges surâzând.

Toţi trei se înveseliră. Nana se apucase să încheie capotul de sus până jos, ca să fie decent. Îl întorcea ca pe o păpuşă, ii netezea cu palma cutele, umflându-i rochia la spate. Şi-l întreba dacă se simte bine, dacă îi este cald. Bineînţeles că da! Se simţea bine. Nimic nu ţinea mai cald ca o cămaşe de femeie; dacă ar fi putut ar fi purtat-o întotdeauna. Se răsucea în jur, fericit de fineţea din care era făcut acest

veşmânt moale, care mirosea frumos şi în care el credea că regăseşte puţin din fiinţa călduţă a Nanei.

În vremea asta, Zoé dusese hainele ude leoarcă la bucătărie, ca să se usuce cât mai repede cu putinţă la un foc de vreascuri. Atunci Georges, lungit într-un fotoliu, îndrăzni să facă o mărturisire:

— Ascultă, tu nu mănânci, astă-seară? Eu unul, mor de foame. N-am luat masa de seară.

Nana se supără. Uite un mare prost, care o şterge de la mama lui cu stomacul gol, ca să plonjeze într-o groapă cu apă! Dar şi ea era lihnită de foame. Desigur că trebuie să mănânce! Numai că vor mânca ce vor putea. Şi improvizară, pe un gheridon adus înaintea focului, masa cea mai aiurită posibil. Zoé alergă la grădinar, care făcuse o supă de varză, în caz când doamna n-a mâncat la Orléans, înainte de sosire; doamna uitase să-i precizeze, în scrisoare, ce trebuia să prepare. Din fericire, pivniţa era bine garnisită. Avură deci o supă de varză cu o bucată de slănină. Pe urmă, scotocind într-un sac, Nana găsi o grămadă de lucruri, provizii pe care le vârâse acolo din precauţiune: un mic, pateu de ficat de gâscă, o pungă cu bomboane, portocale. Amândoi mâncară ca nişte căpcăuni, cu pofta de mâncare pe care o ai la douăzeci de ani, ca nişte camarazi care nu se jenau. Nana îi spunea lui Georges: „scumpa mea”; asta-i părea mai familiar şi mai tandru. La desert, ca să n-o deranjeze pe Zoé, goliră cu aceeaşi linguriţă, pe rând, un borcan cu dulceaţă găsit deasupra unui dulap.

— Ah! Scumpa mea, spuse Nana împingând gheridonul, cred că de zece arii n-am mai mâncat atât de bine!

Dar se făcea târziu şi voia să-l trimită acasă pe micuţ, temându-se să nu fie luat la rost. El repetă că mai are timp. De altfel, hainele se uscau încet. Zoé declară că trebuie încă cel puţin o oră; şi cum dormea din picioare, obosită de drum, o trimiseră la culcare. Şi aşa rămaseră singuri, în casa tăcută.

Fu o seară foarte plăcută. Focul murea în cămin; te înăbuşeai de căldură în uriaşa cameră albastră, unde Zoé făcuse patul înainte de a pleca. Nana, moleşită, se ridică să închidă o clipă fereastra. Dar scoase o uşoară exclamaţie de uimire.

— Doamne! Ce frumos, e! Priveşte, scumpa mea.

Georges se apropiase de ea; şi ca şi cum pervazul ferestrei i-ar fi părut prea îngust o cuprinse pe Nana pe după mijloc şi îşi sprijini capul de umărul ei. Timpul se schimbase deodată, un cer curat se desfăşura înaintea ochilor în vreme ce o lună rotundă lumina câmpia ca o pânză de aur. Domnea o pace adâncă, un abis fără contururi se căsca parcă în largul nesfârşit al câmpiei, unde copacii făceau insule de umbră în lacul nemişcat al luminii. Şi Nana se înduioşa, simţea că devine iar copil. Fără îndoială că visase asemenea nopţi la o epocă a vieţii de care nu-şi mai aducea aminte. Tot ceea ce i se întâmpla de când se dăduse jos din vagon, câmpia asta aşa de mare, ierburile care miroseau puternic, casa, legumele, totul o tulbura, aşa că-i venea să creadă că a părăsit Parisul de douăzeci de ani. Existenţa ei de până ieri era departe. Încerca senzaţii pe care nu le mai cunoscuse. În vremea asta, Georges o săruta pe gât mângâietor, ceea ce-i mărea şi mai mult tulburarea. Cu o mână şovăitoare, ea îl respingea ca pe un copil a cărui dragoste te oboseşte şi-i repeta că trebuie să plece. El nu spunea nu; peste puţin timp, va pleca peste puţin timp.

O pasăre cântă, pe urmă amuţi. Era un măcăleandru într-un soc, sub fereastră.

— Aşteaptă, murmură Georges, îi este frică de lampă, am s-o sting.

Şi, când veni să o cuprindă din nou pe după talie, adăugă:

— Peste o clipă o vom aprinde din nou.

Şi atunci, ascultând cântecul de măcăleandru, pe când băieţaşul se lipea de ea, Nana îşi aminti. Da, văzuse toate astea în romane. Altădată, ar fi dat totul să aibă aşa luna. Păsărele care să cânte şi un bărbăţel plin de iubire.

Doamne! Era gata să plângă, atâta i se părea de dulce şi de drăguţ. Bineînţeles că era născută să trăiască cuminte. Respingea pe Georges, care devenea din ce în ce mai îndrăzneţ.

— Nu, lasă-mă, nu vreau. Ar fi foarte urât la vârsta ta. Ascultă, am să rămân ca o mamă pentru tine.

Simţea că o năpădeşte ruşinea. Era foarte roşie. Cu toate astea, nimeni nu putea s-o vadă; înapoia lor, camera se umplea de întuneric, în vreme ce în faţă câmpia se întindea tăcută şi neclintită în singurătatea ei. Niciodată nu încercase o asemenea ruşine. Puţin câte puţin se simţea tot mai fără putere, cu toată ruşinea şi revolta ei. Deghizarea asta, cămaşa de femeie şi capotul, o făceau să râdă încă. Era ca şi cum o prietenă ar fi tachinat-o.

— Oh! Nu-i frumos, nu-i frumos, murmură ea, după un ultim efort.

Şi se prăbuşi ca o fecioară în braţele acestui copil, dinaintea minunatei nopţi. Casa dormea.

A doua zi, la Fondettes, când clopoţelul anunţă micul dejun, masa din sufragerie nu mai părea atât de mare. O primă trăsură adusese pe Fauchery şi Daguenet împreună; şi-n urma lor, coborî din trenul următor, tocmai sosise contele Vandeuvres. Georges coborî ultimul, puţin cam palid, cu ochii încercănaţi. Răspundea că acum se simţea mai bine, dar că era încă zăpăcit de violenţa crizei. Doamna Hugon, care-l privea în ochi cu un surâs neliniştit, îi netezea părul pieptănat rău în dimineaţa aceea, în vreme ce el se trăgea îndărăt, temându-se parcă de aceea mângâiere. La masă, ea glumi afectuos pe socoteala lui Vandeuvres, pe care zicea că-l aşteaptă de cinci ani.

— În sfârşit, iată-vă. Cum de s-a întâmplat minunea asta?

Vandeuvres o luă pe un ton de glumă. Povestea că pierduse banii nebuneşte, în ajun, la club. Aşa că plecase cu gândul să-şi sfârşească viaţa în provincie.

— Pe cuvântul meu, nu mă dau în lături, dacă îmi găsiţi o moştenitoare bogată în regiunea aceasta. Trebuie să se

găsească pe aici femei delicioase.

Bătrâna doamnă mulţumea de asemenea lui Daguenet şi Fauchery că voiseră să primească invitaţia fiului ei, când deodată fu plăcut surprinsă văzând că intră marchizul de Chouard, pe care a treia trăsură îl adusese.

— Ah! Asta e bună! Strigă ea. Care va să zică v-aţi dat întâlnire în dimineaţa asta? V-aţi înţeles cu toţii. Ce s-a întâmplat? Sunt ani de când nu v-am putut reuni, şi acum picaţi cu toţii în acelaşi timp? Oh, nu am de ce mă plânge.

Se mai adăugă un tacâm. Fauchery se găsea alături de contesa Sabine, care-l surprindea prin veselia ei plină de vigoare, ea, pe care o văzuse atât de secătuită de puteri, în salonul sever de pe strada Miromesnil. Daguenet, aşezat în stânga Estellei, părea din potrivă neliniştit de vecinătatea acestei prăjini de fată mută, ale cărei coate ascuţite îi erau dezagreabile. Muffat şi Chouard schimbaseră o privire ipocrită. În acest timp, Vandeuvres continua mai departe să glumească pe seama viitoarei lui căsătorii.

— Apropo de cucoane, sfârşi prin a spune doamna Hugon, am o nouă vecină pe care trebuie s-o cunoaşteţi.

Şi pomeni de Nana. Vandeuvres se prefăcu grozav de uluit.

— Cum, proprietatea Nanei e aici aproape?

Fauchery şi Daguenet se mirară la rândul lor. Marchizul de Chouard mânca o bucată de pasăre fără să aibă aerul că pricepe. Niciunul dintre bărbaţi nu schiţase un surâs măcar.

— Fără nici o îndoială, reluă bătrâna doamnă, şi încă persoana asta a şi sosit de ieri seară la Mignotte, cum vă spuneam. Am aflat azi de dimineaţă de la grădinar.

Dintr-o dată, domnii nu putură să ascundă o reală surpriză. Toţi ridicară capul. Ei asta-i! Nana sosise! Dar nu o aşteptau decât a doua zi, şi crezuseră că au ajuns înaintea ei! Singur, Georges rămase cu genele plecate, privindu-şi paharul, cu un aer ostenit. De la începutul dejunului, părea că doarme, cu ochii deschişi, surâzând cu totul absent.

— Te mai simţi rău, Zizi? Îl întrebă mamă-sa, a cărei privire nu-l părăsea.

El tresări şi răspunse roşindu-se că era mult mai bine; şi îşi păstra aceeaşi înfăţişare pierdută şi lacomă de până atunci, ca o fată care a dansat prea mult.

— Dar ce ai acolo, la gât? Reluă doamna Hugon speriată. E roşu de tot.

Georges se tulbură şi bâigui câteva cuvinte. Nu ştia nimic, n-avea nimic la gât. Apoi, ridicându-şi gulerul cămăşii:

— A! Da, m-a ciupit o gânganie.

Marchizul de Chouard aruncase o privire piezişe pe mica roşeaţă. Muffat îl privi şi el pe Georges. Sfârşeau de dejunat, punând la cale proiecte de excursii.

Fauchery era din ce în ce mai tulburat de râsetele contesei Sabine. În timp ce o servea cu o farfurie de fructe, mâinile lor se atinseră; şi ea îl privi o secundă cu nişte ochi aşa de negri, încât Fauchery se gândi din nou la destăinuirea aceea care i se făcuse într-o seară de beţie. Apoi, deodată nu mai fu aceeaşi, ceva în plus apăruse în ţinuta ei, rochia de fular gri, moale pe umeri, îi dădea un soi de eleganţă necăutată, fină şi nervoasă.

Când se ridicară de la masă, Daguenet rămase în urmă cu Fauchery, ca să glumească fără menajamente pe seama Estellei, „o mătură frumoasă de trântit în braţele unui bărbat”. Cu toate acestea, deveni serios atunci când jurnalistul îi spuse cifra dotei: patru sute de mii de franci.

— Şi maică-sa? Întrebă Fauchery. Ce zici? Foarte şic!

— Oh! Asta da! Dar nu e rost, dragul meu.

— De, cine poate şti! Rămâne de văzut.

Nu putură să iasă în ziua aceea, ploaia cădea încă în averse. Georges se grăbise să dispară, încuiat pentru a doua oară în camera lui. Domnii evitară să se explice între ei, deşi nu se puteau trage pe sfoară unul pe altul asupra motivelor care-i reuneau laolaltă pe toţi. Vandeuvres, care pierduse mult la cărţi, avusese într-adevăr ideea de a veni la ţară; şi conta pe vecinătatea unei prietene, ca să nu se

plictisească prea mult. Fauchery, profitând de libertatea pe care i-o dădea Rose Mignon, pe atunci foarte ocupată, îşi propunea să pună la cale o a doua cronică la gazetă despre Nana, în cazul când viaţa la ţară i-ar fi înduioşat pe amândoi. Daguenet, care îi purta pică, de când cu Steiner, intenţiona să reînnoade legătura şi să obţină câteva mângâieri, dacă s-ar fi prezentat ocazia. Cât despre marchizul de Chouard, pândea şi el o ocazie. Dar, dintre oamenii aceştia porniţi pe urma lui Venus, care nu lepădase tot fardul ei de teatru, Muffat era cel mai înflăcărat, cel mai frământat de senzaţii noi, de dorinţe, de sentimente de frică şi mânie, care se amestecau laolaltă în fiinţa lui răvăşită cu totul. Lui i se promisese formal, Nana îl aştepta. Totuşi, de ce plecase cu două zile mai devreme? Se hotărî să se ducă la Mignotte chiar în seara aceea, după cină.

Seara, la ora când contele ieşea din parc, Georges o şterse şi el. Îl lăsă pe conte să urmeze drumul spre Gumieres, iar el trecu prin Choue şi pică la Nana, cu ochii plini de lacrimi, trăgându-şi furios răsuflarea. Ah! Înţelesese el bine, bătrânul ăsta pe care-l lăsase venind pe drum, se grăbea la o întâlnire. Nana, stupefiată de această scenă de gelozie, înduioşată când văzu întorsătura pe care o luau lucrurile, îl cuprinse în braţe şi-l consolă cum putu mai bine. Nu-i adevărat, se înşela, nu aştepta pe nimeni; dacă acel domn venea spre Mignotte, nu era vina ei. Zizi ăsta, ce mare prost să-şi facă atâta sânge rău pentru nimic! Jura, pe capul copilului ei, că nu-l iubea decât pe Georges al ei. Şi îl săruta, şi îi şterge a lacrimile.

— Ascultă, ai să vezi că totul e numai pentru tine, reluă ea, când fu mai liniştit. A sosit Steiner, e sus. Pe ăsta, scumpul meu, ştii că nu pot să-l dau pe uşă afară.

— Da, ştiu, nu vorbesc de ăla, murmură tânărul.

— Ei bine! L-am vârât în odaia din fund, povestindu-i că sunt bolnavă. Îşi desface geamantanul. Fiindcă nu te-a văzut nimeni, urcă repede, ascunde-te în camera mea şi aşteaptă-mă.

Georges îi sări de gât. Era aşadar adevărat, îl iubea un pic! Atunci, ca ieri? Vor stinge lampa, vor sta în întuneric până la ziuă. Apoi, auzind că sună clopoţelul de la intrare, o şterse uşor, în vârful picioarelor. Sus, în cameră, îşi scoase imediat ghetele, ca să nu facă zgomot; apoi se întinse pe jos, ascuns după o perdea, aşteptând cu un aer nevinovat.

Nana primi pe contele Muffat, încă zguduită, cuprinsă de o oarecare jenă. Îi promisese, ar fi vrut să-şi ţină cuvântul, căci acest om îi părea serios. Dar, să fim drepţi, cine ar fi bănuit cele întâmplate în ajun? Călătoria, casa pe care n-o cunoştea, micuţul care picase ud leoarcă. Cât i se păreau de frumoase toate şi cât i-ar mai fi plăcut să continue! Cu atât mai rău pentru acest domn! De trei luni îl făcea să aştepte, jucându-se de-a femeia cinstită, cu scopul să-l aprindă mai tare. Ei bine! Va mai aştepta încă, şi dacă nu-i plăcea, n-avea decât să plece. Ar fi fost în stare să lase tot, mai curând decât să-l înşele pe Georges.

Contele se aşezase, cu aerul ceremonios al unui vecin de la ţară în vizită. Doar mâinile îi erau cuprinse de un tremur. În natura lui sanguină, rămasă virgină, dorinţele, biciuite de savanta tactică a Nanei, făcuseră încetul cu încetul ravagii teribile. Acest om aşa de grav, acest şambelan care traversa cu un pas demn saloanele de la Tuileries, îşi muşca perna noaptea şi suspina, exasperat, evocând mereu aceeaşi imagine senzuală. Dar, de data asta, era hotărât să ajungă la ţintă. De-a lungul drumului, în pacea adâncă a crepusculului, visase brutalităţi. Şi, imediat, după cele dintâi vorbe, voi s-o cuprindă pe Nana, cu amândouă mâinile.

— Nu, nu, fiţi cuminte, spuse ea simplu, fără să se supere, mereu surâzătoare.

El o prinse din nou, cu dinţii strânşi, apoi, cum Nana se zbătea, fu grosolan, îi spuse pe şleau că venea să se culce cu ea. Ea, surâzând mereu, încurcată totuşi, îi ţinea mâinile. Il tutui, cu scopul să-şi îndulcească refuzul.

— Hai, dragă, stai cuminte. Într-adevăr, nu pot. Steiner e sus.

Dar era nebun; niciodată nu mai văzuse un bărbat în asemenea hal. O cuprinse frica; îi puse degetele pe gură, ca să înăbuşe ţipetele pe care le scotea; şi, coborând vocea, îl rugă să tacă, s-o lase. Steiner cobora. La urma urmei, e stupid! Când Steiner intră, o auzi pe Nana, lungită leneş în fundul fotoliului, zicând.

— Cât despre mine, ador viaţa la ţară. Şi întoarse capul, întrerupându-se:

— Dragă, e domnul conte Muffat care, plimbându-se, a văzut lumină şi a venit să ne ureze bun sosit.

Cei doi bărbaţi îşi strânseră mâna. Muffat stătu un moment fără să scoată o vorbă, cu faţa în umbră. Steiner părea posomorât. Discutară despre Paris; afacerile nu mergeau, la Bursă avuseseră loc o serie de lovituri neplăcute. După un sfert de ceas, Muffat îşi luă rămas bun. Şi, în vreme ce tânăra femeie îl conducea spre ieşire, el îi ceru, fără să obţină, o întâlnire pentru noaptea următoare. Steiner, aproape imediat, urcă să se culce, bombănind împotriva veşnicilor indispoziţii ale fetelor. În sfârşit, expediase pe cei doi bătrâni! Când putu să se întoarcă la Georges, Nana îl găsi stând cuminte, după perdea. Odaia era în întuneric. Georges o făcu să se întindă pe duşumea, alături de el, şi se jucau amândoi, dându-se de-a rostogolul, oprindu-se şi înăbuşindu-şi râsetele cu sărutări, când loveau cu picioarele lor goale vreo mobilă. Departe, pe drumul Gumieres-ului, contele Muffat se ducea încet, cu pălăria în mână, scăldându-şi capul înfierbântat în răcoarea şi tăcerea nopţii.

Zilele ce urmară fură o adevărată încântare. Nana, în braţele tânărului, avea impresia că are din nou cincisprezece ani. Sub dezmierdările acestui joc copilăresc, floarea dragostei se deschidea din nou în sufletul ei obişnuit cu bărbaţii şi dezgustat de mângâierile lor. Se făcea brusc roşie, cuprinsă de o emoţie care o înfiora, era stăpânită de o

nevoie de a râde şi de a plânge în acelaşi timp, renăştea în ea o întreagă virginitate sfioasă, tulburată de dorinţe de care se ruşina. Niciodată nu mai încercase asemenea simţăminte. Viaţa la ţară o cufunda în duioşie. Mică fiind, multă vreme dorise să stea pe o pajişte, cu o capră, pentru că, într-o zi, pe povârnişul fortificaţiilor, văzuse o capră care behăia, legată de un ţăruş. Acum, această proprietate, tot pământul care era al ei, o umplea de o emoţie care părea că debordează, atât de mult îi fuseseră depăşite ambiţiile. Se întorsese la senzaţiile noi ale unei fetiţe; şi seara, când, zăpăcită de ziua petrecută în aer liber, ameţită de parfumul frunzelor, urca să-l găsească pe Zizi al ei, ascuns în spatele perdelei, asta i se părea o escapadă de şcolăriţă internă în vacanţă, o dragoste cu un verişor pe care trebuia să-l ia de bărbat, tremurând la cel mai mic zgomot, temându-se să n-o audă părinţii, gustând bâjbâielile delicioase şi spaimele voluptoase ale primei greşeli.

Nana avu, în acel timp, fantezii de fată sentimentală, Privea luna ore-n şir. Într-o noapte, vru să coboare cu Georges în grădină, când toată casa era adormită; şi se plimbară pe sub arbori, înlănţuiţi de după mijloc, şi se opriră să se culce în iarbă, unde roua îi udă leoarcă. Altădată, în odaie, după un timp de tăcere, suspină la gâtul băiatului, îngânând că-i era frică să nu moară. Cânta deseori cu voce scăzută o romanţă de-a doamnei Lerat, plină de flori şi de păsărele, înduioşându-se până la lacrimi, întrerupându-se ca să-l cuprindă pe Georges într-o îmbrăţişare pătimaşe, pretinzându-i jurăminte de dragoste eternă. În sfârşit, era proastă, cum o recunoştea ea însăşi, când amândoi, redeveniţi camarazi, fumau ţigări pe marginea patului, în picioarele goale, lovind lemnul cu călcâiele.

Ceea ce înmuie însă cu totul inima tinerei femei fu sosirea lui Louiset. Criza ei de maternitate avu violenţa unei nebunii subite. Ducea copilul la soare, pentru a-l vedea agitându-şi mânuţele şi picioruşele; se rostogolea pe iarbă

cu el, după ce îl îmbrăcă ca pe un mic prinţişor. Apoi Nana vru să-l culce lângă ea, în camera vecină, unde doamna Lerat, foarte entuziasmată de viaţa la ţară, sforăia de îndată ce se întorcea cu faţa în sus. Iar Louiset nu-i aducea nici cel mai mic prejudiciu lui Zizi, dimpotrivă. Ea zicea că are doi copii, şi-i îmbrăţişa deopotrivă, în acelaşi capriciu de dragoste. Noaptea îl părăsea pe Zizi de nenumărate ori, ca să vadă dacă Louiset respiră bine; dar când revenea, îl copleşea pe Zizi cu restul mângâierilor ei materne, jucându-se de-a mama, în vreme ce Georges, vicios, plăcându-i să se facă mic în braţele acestei femei voinice, se lăsa legănat ca un copil pe care-l adormi. Era aşa de plăcut, încât, fermecată de existenţa asta, Nana îi propuse foarte serios să nu mai părăsească niciodată vila de la ţară. Aveau să le facă vânt tuturor, aveau să trăiască singuri, el, ea şi copilul. Şi făuriră mii de planuri, până la revărsatul zorilor, fără să audă pe doamna Lerat, care sforăia pe rupte, istovită de strânsul florilor de câmp.

Viaţa asta frumoasă ţinu ceva mai mult de o săptămână. Contele Muffat venea în toate serile, şi pleca bosumflat cu mâinile înfierbântate. Într-o seară, nici nu fu primit; Steiner fiind plecat la Paris, i se spusese că doamna e bolnavă. Nana se revolta în fiecare zi mai tare la gândul de a-l înşela pe Georges. Un băieţel aşa de nevinovat, şi care credea în ea! S-ar fi considerat cea mai decăzută dintre toate decăzutele. Pe urmă, lucrul acesta ar fi dezgustat-o. Zoé, care asista tăcută şi dispreţuitoare la această aventură, gândea că doamna se prostea.

A şasea zi, deodată, o bandă de musafiri căzu pesta idila lor. Nana invitase o grămadă de lume, crezând că nimeni nu va veni. Astfel, într-o după-amiază, rămase uluită şi foarte contrariată, văzând un omnibuz încărcat oprindu-se înaintea porţii vilei de la Mignotte.

— Noi suntem! Ţipă domnul Mignon, care se dădu jos cel dintâi din trăsură, de unde scoase pe cei doi fii ai săi, Henri şi Charles.

După aceea apăru Labordette dând mâna unui şir nesfârşit de cucoane: Lucy Stewart, Caroline Héquet, Tatan Néné şi Maria Blond. Nana spera că s-a isprăvit, când la Faloise sări de pe scara trăsurii, ca să primească în braţele-i tremurătoare pe Gaga şi pe fiica ei, Amélie. Cu totul erau unsprezece persoane. Instalarea lor dădu mult de furcă. La Mignotte erau cu totul cinci camere de musafiri, dintre care una ocupată de acum de doamna Lerat şi Louiset. Dădură pe cea mai mare cuplului Gaga şi la Faloise, hotărând ca Amélie să se culce pe un pat de campanie, alături, în cabinetul de toaletă. Domnul Mignon şi cei doi fii ai lui avură a treia cameră, Labordette a patra. Rămânea o încăpere pe care o transformaseră în dormitor cu patru paturi pentru Lucy, Caroline, Tatan şi Maria. În ceea ce-l priveşte pe Steiner, el va dormi pe divanul din salon. După o oră, când toată lumea fu instalată, Nana, la început furioasă, era încântată să joace rolul de castelană. Cucoanele îi făceau complimente în legătură cu Mignotte, o proprietate nemaipomenită, dragă! Şi apoi, aduceau cu ele un aer de Paris, cu cancanurile ultimei săptămâni, vorbind toate odată, cu râsete, cu exclamaţii şi cu bătăi din palme. Apropo, dar Bordenave? Ce-a spus despre fuga ei? Ei, nu cine ştie ce. După ce jurase că o s-o aducă înapoi cu jandarmii, o înlocuise pur şi simplu, în aceeaşi seară; ba chiar dublura ei, mica Violaine, obţinea, în rolul blondei Venus, un succes foarte frumos. Ştirea asta o puse pe gânduri pe Nana, devenită dintr-o dată gravă.

Nu era decât ora patru. Aranjară să facă o plimbare.

— Aflaţi, spuse Nana, că atunci când aţi venit, tocmai mă duceam să adun cartofi.

Atunci, toţi voiră să meargă să adune cartofi, fără măcar să-şi schimbe hainele. Fu o adevărată petrecere. Grădinarul şi cele două ajutoare erau de mult pe câmp, în fundul proprietăţii. Cucoanele se puseră în genunchi, răscolind pământul cu inelele lor, scoţând strigăte de entuziasm, când găseau un cartof mai mare. Lucrul ăsta li se părea aşa de

amuzant! Tatan Néné în special triumfa; adunase atâţia cartofi în tinereţe, încât îşi permitea să dea sfaturi celorlalţi, tratându-i drept proşti. Domnii lucrau mai încet. Mignon, cu aerul lui de om cumsecade, profita de şederea la ţară ca să completeze educaţia copiilor: le vorbea de Parmentier8.

Seara, masa fu de o veselie nebună. Devorau mâncarea. Nana, foarte înfierbântată, se luă la gâlceavă cu maâtre d'hotel-ul un băiat care servise pe episcopul de Orléans. La cafea, cucoanele fumară. Un zgomot de nuntă fără oprelişti ieşea pe fereastră şi se stingea în depărtare, în seninătatea serii; în timp ce ţăranii, întârziaţi prin mărăcinişuri, întorceau capul privind casa luminată din plin.

— Ah, ce plictisitor că plecaţi poimâine, spuse Nana. În sfârşit, o să organizăm noi ceva, în orice caz.

Şi se hotărâră să meargă a doua zi, fiindcă era duminică, să viziteze ruinele vechii mânăstiri de la Chamont, care se găseau la şapte kilometri depărtare de Mignotte. De la Orléans urmau să vină cinci trăsuri, care să ia după dejun societatea şi să o aducă îndărăt la Mignotte, la cină, la ceasurile şapte. Va fi minunat.

În seara aceea, ca de obicei, contele Muffat urcă dealul să sune la poartă. Dar strălucirea ferestrelor, râsetele puternice, îl mirară. Pricepu, recunoscând vocea lui Mignon, şi se depărta, scos din sărite, furios de acest nou obstacol, hotărât să recurgă la violenţă. Georges, care trecea printr-o portiţă de la care avea cheia, se urcă liniştit în camera Nanei, strecurându-se de-a lungul pereţilor. Numai că trebui să aştepte până după miezul nopţii. Nana apăru, în sfârşit, foarte ameţită, mai maternă chiar decât în celelalte nopţi; când bea, alcoolul o făcea aşa de îndrăgostită, încât nu mai puteai scăpa de ea. Astfel că ceru ca Georges s-o însoţească, cu orice chip, la mânăstirea de la Chamont. El se opuse însă categoric, fiindu-i frică să nu fie văzut; dacă îl zărea cineva în trăsură cu ea, asta ar fi provocat un scandal înspăimântător. Dar Nana izbucni în lacrimi, cuprinsă de o disperare zgomotoasă, de femeie

sacrificată, şi el o mângâie, promiţându-i categoric să ia parte la plimbare.

— Atunci, înseamnă că mă iubeşti mult, îngânase ea. Repetă-mi că mă iubeşti mult. Spune-mi, puiule scump, dacă aş muri, ai suferi mult?

La Fondettes, vecinătatea Nanei tulburase casa. În fiecare dimineaţă, în timpul dejunului, vrednica doamnă Hugon revenea cu discuţia fără voia ei asupra acestei femei, povestind ceea ce-i spunea grădinarul, încercând acel soi de obsesie pe care cocotele îl exercită asupra burghezelor celor mai demne. Ea, aşa de îngăduitoare, era revoltată, scoasă din fire, având un presentiment al nenorocirii care o înfricoşa, seara, ca şi cum ar fi aflat de prezenţa în regiune a unei fiare scăpată de la cine ştie ce menajerie. Căuta ceartă invitaţilor ei, învinuindu-i pe toţi că dau târcoale pe la Mignotte. Contele de Vandeuvres fusese văzut râzând pe drumul cel mare cu o cucoană cu capul gol; dar el se apăra, nega, căci într-adevăr Lucy era aceea care-l însoţise, ca să-i povestească cum dăduse pe uşă afară pe cel de al treilea prinţ al ei. Marchizul de Chouard de asemenea ieşea în toate zilele; numai că el spunea că aşa i-a prescris doctorul. Faţă de Daguenet şi Fauchery, doamna Hugon se arăta nedreaptă. Cel dintâi mai cu seamă nu părăsea Ies Fondettes, renunţând la planul de a reînnoda iarăşi prietenia cu Nana şi dând dovadă de o sârguinţă respectuoasă faţă de Estelle. Fauchery, la rândul său, stătea cu doamna şi cu domnişoara Muffat. O singură dată întâlnise într-o cărare pe Mignon, cu braţele pline de flori, făcând un curs de botanică fiilor săi. Cei doi bărbaţi îşi strânseseră mâna, dându-şi veşti despre Rose; actriţa se purta perfect; fiecare dintre ei primea de dimineaţă câte o scrisoare, în care îi ruga să mai profite câtva timp de aerul curat. Dintre toţi musafirii, bătrâna doamnă nu-i cruţa decât pe contele Muffat şi pe Georges; contele, care pretindea că are afaceri importante la Orléans, nu putea să alerge după aventuri; cât despre Georges, bietul copil,

sfârşea prin a o îngrijora, căci era cuprins în fiecare seară de dureri de cap înspăimântătoare, care nu-l lăsau să se culce decât în zori.

În acest timp Fauchery devenise cavalerul obişnuit al contesei Sabine în toate după-amiezile când contele lipsea. Când mergeau la capătul parcului, îi aducea scaunul pliant şi umbrela. De altfel, o amuza cu spiritul lui bizar de mic jurnalist, şi o împingea către o intimitate neaşteptată, pe care viaţa la ţară o permite. Ea păruse că pleacă repede steagul, trezită la o nouă tinereţe, în tovărăşia acestui băiat a cărui zeflemea zgomotoasă nu părea că poate s-o compromită. Şi, din când în când, găsindu-se singuri pentru o secundă, în spatele unui tufiş, ochii lor se căutau; se opreau în mijlocul unui râs, serioşi dintr-o dată, cu priviri adânci, ca şi cum încercau să-şi pătrundă gândul unul altuia şi să se înţeleagă.

Vineri, la dejun, trebuise să pună un nou tacâm. Domnul Théophile Venot, pe care doamna Hugon îşi aduse aminte că 1-a invitat iarna trecută, pe când se aflau la familia Muffat, sosise chiar atunci. Îşi rotunjea spatele, afectând o bunătate de om neînsemnat, fără să aibă aerul că observă respectul plin de teamă ce i-l mărturiseau ceilalţi. Când reuşi să se facă uitat, tot ronţăind mici bucăţele de zahăr la desert, examina pe Daguenet, care-i trecea farfuria cu căpşuni Estellei şi-l asculta pe Fauchery, ale cărui anecdote înveseleau mult pe contesă. De îndată ce îl privea cineva, surâdea cu aerul lui liniştit. După sfârşitul mesei, luă braţul contelui şi-l duse în parc. Se ştia că păstrase asupra acestuia o mare influenţă, de la moartea mamei sale. Circulau povestiri neobişnuite în legătură cu dominaţia exercitată în casă de către fostul avocat. Fauchery, pe care venirea lui îl stingherea fără îndoială, explica lui Georges şi Daguenet sursele bogăţiei acestui om, un mare proces cu care îl însărcinaseră mai de mult iezuiţii; şi, după dânsul, acest bonom, în realitate un domn teribil, eu toată înfăţişarea lui blândă şi unsuroasă, se amesteca acum în

toate afacerile murdare ale gintei popeşti. Cei doi tineri se puseră să glumească, căci găseau că bătrânelul are un aer idiot. Ideea unui Venot necunoscut, a unui Venot gigantic, uneltind pentru cler, li se părea o plăsmuire amuzantă. Dar tăcură, când contele Muffat reapăru, tot la braţul bătrânului, foarte palid, cu ochii roşii, ca şi cum ar fi plâns.

— Bineînţeles că au vorbit despre infern, murmură Fauchery batjocoritor.

Contesa Sabine, care auzise, întoarse încet capul, şi ochii lor se întâlniră cu una din acele priviri profunde, cu care se examinau prudent, înainte de a se hazarda în orice împrejurare.

De obicei, după dejun, se duceau la capătul parterului, pe o terasă care domina câmpia. Duminică, după-amiază fu de o blândeţe încântătoare. Se temură de ploaie, către orele zece, dar cerul, fără să se însenineze, parcă se topise într-o ceaţă lăptoasă, într-o pulbere luminoasă, complet îngălbenită de soare. Atunci doamna Hugon propuse să coboare cu toţii prin portiţa terasei şi să facă o plimbare pe jos de la Gumieres, până la Cherie; îi plăcea mersul pe jos, foarte sprintenă cum era, deşi avea şaizeci de ani. Toată lumea de altfel se jură că n-avea nevoie de trăsură. Ajunseră astfel, puţin cam răzleţiţi, la podul de lemn aruncat peste râu. Domnii Fauchery şi Daguenet erau înainte cu doamna şi domnişoara Muffat; contele şi marchizul veneau după el, alături de doamna Hugon; în timp ce Vandeuvres, cu înfăţişarea corectă şi plictisit de drumul acesta lung, venea la coadă, fumând o ţigară. Domnul Venot, cu un surâs larg, încetinind ori grăbind pasul, mergea de la un grup la altul, ca pentru a auzi totul.

— Şi bietul Georges care e la Orléans! Repeta doamna Hugon. A vrut să consulte, în legătură cu migrenele lui, pe bătrânul doctor. Tavernier, care nu mai face vizite la domiciliu. Da, nu vă sculaserăţi încă; a plecat înainte de şapte. Călătoria asta o să-l distreze puţin.

Se întrerupse ca să adauge:

— Ei asta-i! Dar de ce se opresc pe pod?

Într-adevăr, cucoanele, Daguenet şi Fauchery stăteau nemişcaţi la capătul podului, cu aerul nehotărât, ca şi cum un obstacol i-ar fi împiedicat să mai înainteze. Cu toate acestea, şoseaua era liberă.

— Daţi-i drumul mai departe! Strigă contele.

Ei nu se clintiră, privind ceva care venea şi pe care ceilalţi nu-l puteau încă zări. Drumul cotea, mărginit de o perdea deasă de plopi. În vremea asta, o rumoare surdă creştea, se distingeau zgomote de roţi amestecate cu râsete şi pocnituri de bici. Şi, deodată, apărură cinci trăsuri în şir, pline de li se frângeau osiile, înveselite de o învolburare de toalete decoltate, albastre şi roz.

— Ce mai e şi asta? Spuse doamna Hugon surprinsă.

Pe urmă, simţi, ghici, revoltată de o asemenea invadare a drumului său.

— Oh! Femeia asta! Murmură ea. Mergeţi, mergeţi odată. Să nu aveţi aerul că.

Dar nu mai era timp. Cele cinci trăsuri, care duceau pe Nana şi societatea ei la ruinele de la Chamont, apucaseră pe podeţul de lemn. Fauchery, Daguenet, doamna şi domnişoara Muffat trebuiră să se dea la o parte, în timp ce doamna Hugon şi ceilalţi se opreau la rândul lor, înşiraţi de-a lungul drumului. Fu o defilare superbă. În trăsuri, râsetele încetaseră; figurile se întorceau curioase. Se priviră, în mijlocul unei tăceri întrerupte numai de tropotul cadenţat al cailor. În prima trăsură, Maria Blond şi Tatan Néné, răsturnate ca nişte ducese, cu rochiile fluturând pe deasupra roţilor, aveau nişte priviri dispreţuitoare pentru femeile acestea oneste, care mergeau pe jos. După ele, Gaga ocupa o banchetă întreagă, acoperind lângă ea pe la Faloise, căruia nu i se vedea decât nasul neliniştit. Apoi veneau Caroline Héquet cu Labordette, Lucy Stewart cu Mignon şi fiii lui, şi, la capăt de tot într-o trăsură Victoria, în tovărăşia lui Steiner, Nana, care avea înaintea ei, pe o

strapontină, pe micuţul de Zizi, vârât cu genunchii, între ai ei.

— E ultima trăsură nu-i aşa? Întrebă liniştită contesa pe Fauchery, prefăcându-se că n-o recunoaşte pe Nana.

Roatele trăsurii Victoria o atinseră aproape, fără ca ea să facă un pas îndărăt. Cele două femei schimbaseră o privire adâncă, una din acele examinări de o secundă, completă şi definitivă. Cât despre bărbaţi, ei căutară să se poarte cât mai bine. Fauchery şi Daguenet, foarte reci, nu recunoscură pe nimeni. Marchizul, stăpânit de temeri, fiindu-i frică de o farsă din partea acestor cucoane, rupse un fir de iarbă pe care-l învârtea între degete. Numai Vandeuvres, rămas mai la o parte, salută din ochi pe Lucy, care-i zâmbea în trecere.

— Bagă de seamă, murmurase domnul Venot în picioare, în spatele contelui Muffat.

Contele, tulburat, urmărea cu ochii această imagine a Nanei, care alerga prin faţa lui. Nevastă-sa, încetişor, se întorsese şi-l examina. Atunci, el se uită în pământ, ca pentru a scăpa de galopul cailor care-i zdrobeau parcă sub copite carnea şi inima. Ar fi ţipat de durere, căci înţelesese totul, zărind pe Georges pierdut printre fustele Nanei. Un copil! Asta îl mâhnea, faptul că preferase în locul lui pe un copil! Steiner îi era indiferent, dar copilul ăsta!

Totuşi, doamna Hugon nu recunoscuse la început pe Georges. El, trecând podul, ar fi sărit în râu, dacă genunchii Nanei nu l-ar fi reţinut. Atunci, îngheţat, alb ca o rufă, se ţinu foarte ţeapăn. Nu privea pe nimeni. Poate că nu-l vor vedea.

— Ah! Doamne! Exclamă deodată bătrâna doamnă. Georges este cu ea.

Trăsurile trecuseră desăvârşind farsa aceasta de oameni care se cunosc şi nu se salută. Această întâlnire jenantă, atât de fulgerătoare, păruse că durează o veşnicie. Şi acum roţile parcă duceau mai iute pe câmpia de bronz trăsurile pline de fetişcane cu feţe vesele, biciuite de aerul tare; colţuri de rochii colorate viu fluturau, râsetele erau reluate,

cu glume şi priviri aruncate îndărăt, spre aceşti oameni cumsecade, rămaşi la marginea drumului, cu un aer oarecum vexat. Nana, întorcându-se, putu să vadă pe plimbăreţii de mai înainte stând la îndoială, apoi întorcându-se din drum, fără să mai treacă podul. Doamna Hugon se rezema de braţul contelui Muffat, mută şi atât de tristă, încât nimeni nu încerca s-o consoleze.

— Ascultă, strigă Nana lui Lucy, care se apleca spre trăsura vecină, ai văzut pe Fauchery, dragă? Ce mutră scârboasă a făcut! O să mi-o plătească el. Şi Paul, un băiat cu care am fost atât de bună! Nici măcar un semn. Nu zău, sunt foarte politicoşi!

Şi îi făcu o scenă groaznică lui Steiner, care găsea foarte corectă purtarea acelor domni. Atunci ele nu meritau nici măcar un salut? Primul venit, chiar dacă era un ţopârlan, putea să le insulte? Mulţumesc, aşadar era şi el tot ca ceilalţi; asta punea capac la toate. O femeie trebuie totdeauna salutată.

— Cine era aia înaltă? Întrebă Lucy cât putu de tare, în zgomotul roţilor.

— Contesa Muffat, răspunse Steiner.

— Ia te uită! N-aş fi bănuit aşa ceva, spuse Nana. Ei bine, dragă, poate să fie contesă cât o pofti, clar nu e mare lucru de ea. Da, da, nu e mare lucru de ea. Ştii, am ochiul format. Acum o cunosc, de parcă eu aş fi făcut-o contesă. Pariez că se culcă cu vipera aia de Fauchery! Vă spun că se culcă cu el! Femeile simt asta numaidecât.

Steiner ridică din umeri. Din ajun, proasta lui dispoziţie sporea într-una; primise veşti de la Bursă care îl obligau să plece a doua zi de dimineaţă; pe urmă nu era de loc plăcut să vii la ţară şi să dormi pe divan, în salon.

— Şi copilul ăsta, săracul! Reluă Nana, impresionată deodată de paloarea lui Georges, care rămăsese ţeapăn, cu respiraţia tăiată.

— Credeţi că mama m-a recunoscut? Bâlbâi el în sfârşit.

— Oh! Mai mult decât sigur! A ţipat. Eu sunt de vină. Nu voia să vină. L-am forţat. Ascultă, Zizi, vrei să-i scriu mamei tale? Are o înfăţişare foarte respectabilă. Îi voi spune că nu te-am văzut niciodată şi că Steiner e acela care te-a adus astăzi pentru prima oară.

— Nu, nu, nu-i scrie, spuse Georges foarte neliniştit. Voi aranja eu lucrurile singur. Şi pe urmă, dacă mă vor bate la cap, nu mă mai întorc acasă.

Dar rămase îngândurat, căutând ce minciună să invoce seara. Cele cinci trăsuri goneau peste câmpie, pe un drum nesfârşit, drept, mărginit de arbori frumoşi. Aerul, de un cenuşiu de argint, scălda câmpia. Cucoanele continuau să râdă şi să strige de la o trăsură la alta, dindărătul vizitiilor, care râdeau de această ciudată societate; din când în când, câte una se sălta în picioare, să privească, apoi se încăpăţâna să stea aşa, sprijinită de umerii unui vecin, până când o hurducătură o arunca la loc pe banchetă. În acest timp, Caroline Héquet întreţinea o conversaţie aprinsă cu Labordette; amândoi erau de părere că Nana îşi va vinde proprietatea ei de la ţară înainte de trei luni, şi Caroline încerca să-l determine pe Labordette să i-o răscumpere pe ascuns, pentru o sumă derizorie. Înaintea lor, la Faloise, foarte îndrăgostit, neputând să ajungă la ceafa apoplectică a lui Gaga, îi săruta o bucăţică de spinare, prin rochia a cărei stofă întinsă crăpa; în vreme ce, ţeapănă pe marginea strapontinei, Amélie le spunea să înceteze odată, agasată de faptul că se află acolo, cu braţele bălăbănindu-i, şi că o vede pe mama ei cum se sărută. În cealaltă trăsură, domnul Mignon, pentru a o impresiona pe Lucy, cerea unuia dintre fii lui să recite o fabulă de La Fontaine; Henry, mai ales, era grozav, o turuia dintr-o răsuflare, fără să se poticnească nici o dată. Iar Maria Blond, în frunte, începuse să se plictisească, obosită de strădania depusă, ca s-o facă să înţeleagă pe dobitoaca aceea de Tatan Néné, căreia îi povestea că lăptarii din Paris prepară ouă din clei şi şofran. Ce departe era; n-au să mai ajungă niciodată? Şi

întrebarea, transmisă din trăsură în trăsură, ajunse până la Nana, care, după ce-l consultase pe vizitiul ei, se ridică în picioare şi strigă:

— Încă un pic, un sfert de oră. Vedeţi acolo, biserica aia în spatele arborilor.

Apoi reluă:

— Ştiţi, se pare că proprietăreasa castelului Chamont e o bătrână de pe vremea lui Napoleon. Oh! O petrecăreaţă! Mi-a spus Joseph care a aflat asta de la servitorii episcopiei; o petrecăreaţă fără pereche. Acum, urma nişte tratamente.

— Şi cum se numeşte? Întrebă Lucy.

— Doamna d'Anglars.

— Irma d'Anglars! Am cunoscut-o! Strigă Gaga.

De-a lungul şiragului de trăsuri, izbucniră exclamaţii, împrăştiate parcă de trapul tot mai iute al cailor. Gâturile se lungiră pentru a o vedea pe Gaga; Maria Blond şi Tatan Néné se întoarseră, cu genunchii pe banchetă, ţinându-se cu pumnii încleştaţi de coşul ridicat al trăsurii; şi întrebările se încrucişau, cu vorbe răutăcioase, care ascundeau în realitate o admiraţie adâncă. Gaga o cunoscuse, şi simplul fapt le stârnea la toate respect pentru acest trecut îndepărtat.

— Fiindcă veni vorba, eram prea tânără, reluă Gaga. Cu toate astea, nu are importanţă, îmi aduc aminte că o vedeam trecând. Se zicea că e dezgustătoare, la ea acasă. Dar în trăsură, avea un şic! Şi circulau pe seama ei poveşti uluitoare, murdării şi născociri de necrezut. Nu mă miră asta, dacă are un castel. Curăţa un bărbat, cât ai clipi din ochi. Ah! Irma d'Anglars mai trăieşte încă! Ei bine, pisicuţele mele, cred că merge pe nouăzeci de ani.

Dintr-odată, cucoanele acestea deveniră serioase. Nouăzeci de ani! Nu era niciuna din ele, cum strigă Lucy, făcută să trăiască atâta. Toate sunt nişte rablagite. De altfel, Nana declară că nu voia să facă prea mult umbră pământului; era mai amuzant aşa. Se apropiau, şi conversaţia fu întreruptă de pocnetele de bici ale vizitiilor,

care-şi îndemnau animalele. Cu toate acestea, în mijlocul vacarmului, Lucy continuă, sărind la alt subiect, să facă presiuni asupra Nanei să plece cu banda a doua zi. Expoziţia urma să se închidă, şi aceste cucoane trebuiau să se întoarcă la Paris, unde se părea că sezonul le depăşea aşteptările. Dar Nana se încăpăţâna. Detesta Parisul, n-o să-şi ia prea curând picioarele la spinare ca să se înapoieze acolo.

— Nu-i aşa, dragul meu? Noi vom rămâne aici, spuse ea, strângând genunchii lui Georges, fără să-i pese de Steiner.

Trăsurile se opriseră brusc. Surprinsă, societatea coborî într-un loc pustiu, la poalele unui deal. Trebui ca unul dintre vizitii să le arate cu capătul biciului ruinele vechii mânăstiri Chamont, pierdută printre arbori. Fu o mare decepţie. Cucoanele găsiră totul idiot; câteva grămezi de dărâmături, acoperite de mărăcini, cu o bucată de turn, prăbuşit. Zău, nu merita să parcurgi două leghe ca să vezi aşa ceva. Vizitiul le arătă atunci castelul, al cărui parc începea de lângă mânăstire, sfătuindu-le să apuce pe un drum îngust şi să se călăuzească după ziduri: vor face înconjurul pe acolo, în vreme ce trăsurile se vor duce să-i aştepte în piaţa satului. Era o plimbare minunată. Grupul acceptă cu bucurie.

— Drace! Bine s-a instalat Irma! Zise Gaga, oprindu-se înaintea unui grilaj, în colţul parcului, pe drum.

Toţi priviră în tăcere desişul enorm care astupa grilajul. Pe urmă, pe o potecă subţirică, urmară zidul parcului, ridicând ochii ca să admire arborii, ale căror ramuri înalte susţineau uriaşe coroane de verdeaţă. După câteva minute, ajunseră în faţa unui alt grilaj; prin el se putea vedea o peluză lungă, unde doi stejari seculari aruncau pete largi de umbră; şi după alte câteva minute un nou grilaj le deschidea în faţa ochilor o alee imensă, un culoar de tenebre, în fundul căruia soarele deschidea un ochi viu ca o stea. La început priveau tăcute, apoi după un timp, uimirea le făcu să scoată exclamaţii entuziaste. Încercaseră să ia totul peste picior,

nu fără o umbră de invidie; dar, hotărât lucru, bogăţia bătrânei le impresiona. Ce forţă, Irma asta! Asemenea lucruri le dădeau o idee măreaţă despre puterea femeii! Arborii mergeau mai departe şi întâlneau mereu în drum mantii de iederă, alunecând de pe zid, acoperişuri de pavilioane care depăşeau coroana arborilor, perdele de plopi care se succedau cu buchete uriaşe de ulmi şi de plopi-tremurători. Oare n-or să se mai termine odată? Cucoanele ar fi vrut să vadă locuinţa, plictisite să-ntoarcă într-una capetele, fără să zărească altceva, la fiecare pas, decât genuni de frunziş. Prindeau barele cu amândouă mâinile, sprijinindu-şi faţa de fier. Un simţământ de respect le copleşea, ţinându-se astfel la distanţă, şi făcându-le să viseze la castelul invizibil în această imensitate. Curând, nefiind obişnuite cu umbletul pe jos, resimţiră o uşoară oboseală. Şi zidul nici gând să se sfârşească; la fiecare cotitură a drumului pustiu, acelaşi şir de pietre gri se prelungea la infinit. Unele dintre femei, disperate că nu mai ajung, propuneau să facă imediat calea-ntoarsă. Dar, cu cât plimbarea le obosea mai mult, cu atât deveneau mai respectuoase, mai pătrunse, la fiecare pas, de linişte şi majestatea regală a acestui domeniu.

— Ce porcărie, nu mai ajungem odată! Spuse Caroline Héquet, cu dinţii strânşi.

Nana o făcu să tacă ridicând din umeri. De câtva timp, nu mai vorbea de loc, puţin palidă şi foarte serioasă. Dintr-o dată, la ultima cotitură, ca şi cum s-ar fi revărsat în piaţa satului, zidul se sfârşi şi castelul apăru, în fundul unei curţi principale. Toate femeile se opriră, încremenite de grandoarea trufaşe a peroanelor largi şi a celor douăzeci de ferestre ale faţadei, de amploarea celor trei aripi, ale căror ziduri din cărămidă erau încinse în cordoane din piatră. Henric al IV-lea locuise cândva în acest castel istoric, unde se păstra camera lui, cu uriaşul pat acoperit de catifea din Genova. Nana, sufocată, scoase un oftat uşor do copil.

— Ei, fir-ar să fie! Murmură ea, ca pentru sine.

Dar printre fete se stârni o emoţie puternică. Gaga spusese deodată că femeia care se afla acolo, în faţa bisericii, era chiar Irma în persoană. O recunoştea bine; mereu dreaptă, a dracului, cu toată vârsta ei, şi mereu cu aceiaşi ochi, păşind semeţ. Lumea ieşea de la vecernie. Doamna zăbovi o clipă în tindă. Era îmbrăcată în mătase de culoarea frunzei moarte, foarte simplă şi foarte înaltă, cu faţa venerabilă a unei bătrâne marchize. În mâna ei dreaptă lucea în soare o carte groasă de rugăciuni. Şi, încet, traversă piaţa, urmată de un lacheu în livrea, care mergea la cincisprezece paşi în spatele ei. Biserica se golea, toţi oamenii din Chamont o salutau adânc; un bătrân îi sărută mâna, o femeie voi să se pună în genunchi. Era o regină puternică, împovărată de ani şi de onoruri. Urcă peronul şi dispăru.

— Uite unde se ajunge când ai metodă, spuse domnul Mignon cu un aer convins, privind spre copiii lui ca pentru a le da o lecţie.

Atunci, fiecare îşi spuse părerea. Labordette o găsea uimitor de bine conservată. Maria Blond rosti o porcărie, în vreme ce Lucy se supără, declarând la rândul ei că trebuie să respecţi bătrâneţea. Dar toate la un loc fură de acord că era extraordinară. Se urcară din nou în trăsuri. De la Chamont până la Mignotte, Nana rămase tăcută. Se întorsese de două ori ca să arunce o privire castelului. Legănată de zgomotul roţilor, nu mai simţea pe Steiner alături, nu mai vedea pe Georges în faţă. O imagine se înălţa în crepuscul: doamna aceea, care trecea, cu maiestatea ei de regină atotputernică, împovărată de ani şi onoruri.

Seara, Georges se întoarse la Fondettes, la masă. Nana, din ce în ce mai distrată şi mai stranie, îl trimisese să-şi ceară iertare de la mama lui; aşa se cuvine să faci, spunea ea cu severitate, cuprinsă de un neaşteptat respect pentru familie. Îl puse chiar să jure că nu se va întoarce să se culce în noaptea aceea la ea; era obosită, şi, supunându-se, el nu

făcea altceva decât să-şi îndeplinească datoria. Georges, foarte necăjit de această morală, apăru în faţa mamei sale trist şi cu capul în jos. Din fericire, sosise fratele său Philippe, un vlăjgan de militar foarte vesel; asta puse capăt repede scenei de care se temea. Doamna Hugon se mulţumi să-l privească cu ochii plini de lacrimi, în vreme ce Philippe, pus în curent, îl ameninţă la rândul lui să-l tragă de urechi, dacă se va mai întoarce la femeia aceea. Georges, uşurat, îşi făcea socoteala pe ascuns că o să poată scăpa a doua zi pe la orele două, ca să-şi pună la punct întâlnirile cu Nana.

Cu toate astea, seara, la masă, musafirii de la Fondettes părură stânjeniţi. Vandeuvres îşi anunţase plecarea; voia să o ducă pe Lucy la Paris, găsind totuşi caraghios să se întoarcă împreună cu fata asta pe care o vedea de zece ani, fără să simtă vreo dorinţă. Marchizul de Chouard, cu nasul în farfurie, se gândea la fiica lui Gaga; îşi amintea că o jucase pe Lili pe genunchi; ce repede creşteau copiii! Se făcea o bucăţică bună, micuţa asta. Dar, dintre contele Muffat, mai ales, era cel mai tăcut, îngândurat şi cu faţa congestionată. Aruncase asupra lui Georges o privire lungă. După-masă, urcă să se închidă în camera lui, spunând că are puţină febră. Domnul Venot se repezise după el; şi avu loc, acolo sus, o scenă teribilă: contele se trântise pe pat, înăbuşindu-şi în perne suspinele nervoase, în vreme ce domnul Venot, cu o voce blândă, îl numea frate şi-l sfătuia să implore pronia cerească. El nu-l asculta, ci horcăia. Deodată, sări din pat şi bâlbâi:

— Mă duc. Nu mai pot.

În vreme ce ei ieşeau, două umbre se afundau în întunericul unei alei. În toate serile, Fauchery şi contesa Sabine lăsau acum pe Daguenet să-i ajute Estellei să prepare ceaiul. Pe drumul mare, contele mergea aşa de repede, încât tovarăşul său trebuia să alerge pentru a-l putea urma. Abia trăgându-şi sufletul, acesta din urmă nu înceta să-i expună argumentele lui contra ispitelor cărnii. Celălalt nu deschidea gura, mânat în noapte de cele mai

groaznice simţăminte. Ajuns în faţă la Mignotte, îi spuse simplu:

— Nu mai pot. Pleacă.

— Atunci, facă-se voia lui Dumnezeu, murmură domnul Venot. El urmează toate căile ca să-şi asigure triumful. Păcatul dumitale va fi una din armele lui.

La Mignotte avură loc certuri în timpul mesei. Nana găsise o scrisoare de la Bordenave, în care o sfătuia să se odihnească, având aerul că puţin îi pasă de ea; mica Violaine era rechemată de câte două ori în fiecare seară. Şi cum Mignon insista să plece chiar a doua zi cu ei, Nana, exasperată, declară că nu înţelege să primească sfaturi. De altfel, se arătase la masă ridicol de sensibilă. Doamna Lerat, scăpând un cuvânt cam fără perdea, ţipase că – pentru numele lui Dumnezeu!

— Nu dădea voie nimănui, nici chiar mătuşii sale, să spună murdării în faţa ei. Apoi, plictisi pe toată lumea cu frumoasele ei sentimente, cu un acces de onestitate prostească, cu planuri de educaţie religioasă pentru Louiset şi un întreg program de bună purtare pentru ea. Cum ceilalţi râdeau, rosti vorbe adânci, clătină din cap ca o burgheză, convinsă, spunând că numai ordinea duce la avere, şi că nu vrea să moară în mizerie. Cucoanele, agasate, strigau: nu e cu putinţă, se schimbase Nana! Dar ea, nemişcată, recădea în visare, având înaintea ochilor viziunea unei alte Nana, foarte bogată şi foarte respectată.

Se duceau cu toţii să se culce, când apăru Muffat. Labordette fu acela care-l zări în grădină. Înţelese, făcu serviciul de a îndepărta pe Steiner şi de a-l conduce de mână, de-a lungul coridorului întunecos, până în camera Nanei. Pentru acest soi de afaceri, Labordette era de o distincţie desăvârşită. Nana nu se arătă prea surprinsă, ci numai plictisită de patima pe care o avea Muffat pentru ea. Trebuie să fii mai serios în viaţă, nu-i aşa? Era prea stupid să iubeşti, nu avea nici un rost. Şi apoi, era cuprinsă de scrupule din pricina vârstei fragede a lui Zizi; nu zău, prea

se purtase prosteşte! Ei bine! Avea să intre pe drumul bun, va înhăţa un bătrân.

— Zoé, spuse ea cameristei încântată că pleacă de la ţară, fă geamantanele, mâine, când te scoli; ne întoarcem la Paris.

Şi îl acceptă pe Muffat, dar fără nici un fel de plăcere.

VII.

Trei luni mai târziu, într-o seară de decembrie, contele Muffat se plimba prin pasajul Panoramas. Seara era foarte blândă, o ploaie neaşteptată înghesuise-n pasaj o mulţime de lume. Era o îmbulzeală îngrozitoare acolo, o defilare penibilă şi greoaie, strivită între prăvălii. Sub geamlâcurile albite de reflexele din interior era o lumină violentă; globurile albe, lanternele roşi, transperantele albastre, rampele de gaz, ceasurile şi evantaiele gigantice produceau o adevărată avalanşă de sclipiri în focurile becurilor ce ardeau prin aer; şi împestriţarea vitrinelor, aurul bijuteriilor, cristalele cofetăriilor, mătăsurile sclipitoare ale modistelor, toate străluceau îndărătul geamurilor curate, în bătaia de lumină crudă a reflectoarelor, în vreme ce, prin aglomerarea zugrăvită grosolan, o enormă mănuşă de purpură, ce se zărea din depărtare, părea o mână însângerată, tăiată şi legată de o manşetă galbenă.

Cu paşi domoli, contele Muffat urcase din nou până în bulevard. Aruncă o privire de-a lungul drumului, apoi reveni, mergând agale pe lângă prăvălii. Aerul umed şi cald făcea să se ridice un abur luminos prin coridorul strâmt. Pe întinsul dalelor udate de picăturile care se scurgeau de pe umbrele, paşii răsunau încontinuu, şi nu se auzea nici un zgomot de voci. Plimbăreţii lovindu-se de el la fiecare tură îl examinau privindu-i faţa mută, îngălbenită din cauza gazului. Atunci, ca să scape de aceşti curioşi, contele se plantă în faţa unei papetarii, unde contemplă cu mare atenţie o vitrină de prese-papieruri şi de globuri din sticlă în care înotau peisaje şi flori.

Nu vedea nimic, se gândea la Nana. De ce minţise încă o dată? Dimineaţa, îi scrisese să nu se mai deranjeze seara, pretextând că Louiset e bolnav şi că va petrece noaptea la mătuşa ei, ca să-l vegheze. Dar, neîncrezător, se grăbise s-o viziteze acasă şi aflase de la portăreasă că doamna, chiar atunci, plecase la teatru. Acest lucru îl mira, căci ea nu juca în noua piesă. Pentru ce dar această minciună, şi ce putea să facă la Variétés în seara aceea?

Îmbrâncit de un trecător, contele, fără să-şi dea seama, părăsi vitrina cu presse-papier-uri şi se trezi în faţa unei alte vitrine de papetărie, privind cu un aer absorbit un galantar de carnete şi port-ţigarete, care aveau toate într-un colţ aceeaşi rândunică albastră. Desigur că Nana se schimbase. În primele zile, după întoarcerea de la ţară, îl înnebunea, când îi săruta pe faţă, şi pe favoriţi, cu alintări de pisică, jurându-i că era căţeluşul ei iubit, singurul bărbăţel pe care-l adora. Nu-i era teamă de Georges, reţinut de maică-sa la Fondettes. Rămânea grăsunul de Steiner, pe care se gândea să-l înlocuiască, dar în privinţa căruia nu îndrăznea să provoace o explicaţie, îl ştia din nou într-o încurcătură extraordinară de bani, gata să fie dat peste cap la Bursă, agăţându-se de acţionarii Salinelor de la Landes şi străduindu-se să le strecoare un ultim vărsământ. Atunci când îl întâlnea la Nana, ea îi explica pe un ton rezonabil că nu voia să-l dea pe uşă afară ca pe un câine, după ce cheltuise atâta pentru dânsa. De altminteri, de trei luni, el trăia în mijlocul unei aşa de mari tulburări senzuale, încât în afară de nevoia de a o poseda, nu mai încerca nici un sentiment precis. Era deşteptarea târzie a cărnii, o lăcomie de copil, care nu mai lăsa loc vanităţii, nici geloziei. Prezenţa unei singure senzaţii putea să-l impresioneze: Nana devenea mai puţin drăguţă, nu-l mai săruta pe barbă. Asta îl neliniştea, şi se întreba, ca un bărbat care nu cunoaşte femeile, ce avea Nana să-i reproşeze. Cu toate acestea credea că-i satisface toate capriciile. Şi revenea într-una la scrisoarea de dimineaţă, la încurcătura asta

stârnită de o minciună, spusă pur şi simplu cu scopul de a petrece seara la teatru. Sub un nou impuls al mulţimii, traversase pasajul şi îşi frământa mintea înaintea unei intrări de restaurant, cu ochi pironiţi pe nişte ciocârlii jumulite şi pe un somon uriaş întins într-o vitrină.

În sfârşit, păru că se smulge din faţa acestui spectacol. Se scuturǎ, ridică ochii şi văzu că erau ceasurile aproape nouă. Nana trebuia să iasă, şi el va cere să-i spună adevărul. O porni, aducându-şi aminte de serile petrecute şi altă dată în acest loc, când o lua de la poarta teatrului. Toate prăvăliile îi erau cunoscute, le regăsea mirosurile, în aerul încărcat cu gaz, miresmele aspre ale pieilor din Rusia, parfumurile de vanilie urcând din subsolul unui fabricant de şocolată, mirosurile de mosc strecurate pe după uşile deschise ale parfumerii lor. Astfel că nu mai îndrăznea să se oprească în faţa figurilor palide ale cucoanelor de la tejghea, care îl priveau cu placiditate, ca pe o figură cunoscută. Un moment păru că studiază şirul ferăstruicilor rotunde aflate deasupra unor magazine, ca şi cum le-ar fi văzut pentru întâia oară, în îngrămădeala de firme. Pe urmă apucă din nou în sus până la bulevard, unde stătu un minut. Ploaia nu mai cădea decât într-o pulbere fină, a cărei răceală i se prelinse pe mâini şi îl linişti. Acum se gândea la soţia lui, care se afla în apropiere de Mâcen, într-un castel, unde prietena ei, doamna de Chezelles, era foarte suferindă încă din toamnă; pe şosea, trăsurile circulau printr-un fluviu de noroi; la ţară trebuie să fi fost îngrozitor pe o asemenea vreme urâtă. Dar pe neaşteptate, cuprins de nelinişte, se întoarse în căldura sufocantă a pasajului, şi merse cu paşi mari printre trecători: îi venise gândul că Nana, dacă bănuia ceva, o va şterge prin galeria Montmartre.

De acum, contele stătu la pândă chiar lângă uşa teatrului. Nu-i plăcea să aştepte în capătul acesta de culoar, îi era frică să nu fie recunoscut. Se afla în unghiul dintre galeria Variétés şi galeria Saint-Marc, un colţ murdar şi suspect cu prăvălioare întunecoase, o pantofărie fără clientelă, nişte

magazine prăfuite de mobilă, un cabinet de lectură afumat, somnolent, ale cărui lămpi cu capişoane dormeau seara într-o lumină verde: şi nu se aflau în locul acela decât domni bine îmbrăcaţi şi răbdători, învârtindu-se printre materialele care blochează de obicei intrarea artiştilor, frânghiile maşiniştilor şi zdrenţele figurantelor, în faţa teatrului, un singur bec de gaz, într-un glob despoleit, lumina poarta. Muffat avu o clipă ideea s-o întrebe pe doamna Bron; pe urmă îi fu teamă că Nana, prevenită, să n-o şteargă prin bulevard. Îşi reluă mersul, hotărât să aştepte până îl vor da afară ca să închidă grilele, cum se întâmplase de două ori; gândul de a se întoarce acasă să se culce singur îi strângea inima de spaimă. Ori de câte ori femei cu capul gol şi bărbaţi cu cămăşile murdare ieşeau şi-l priveau, se întrecea să se aşeze în faţa cabinetului de lectură, unde între două afişe lipite pe un geam, regăsea acelaşi spectacol: un bătrânel ţeapăn şi singur la o masă imensă, în pata verde a unei lămpi, citind un jurnal verde, cu mâinile verzi. Dar, cu câteva minute înainte de orele zece, un alt domn, un bărbat înalt şi frumos, blond, corect înmănuşat, începu să se plimbe şi el prin faţa teatrului. Şi astfel amândoi, la fiecare încrucişare, îşi aruncau priviri piezişe, cu un aer suspicios. Contele păşea la colţul celor două galerii, unde se afla un panou înalt făcut dintr-o oglindă; şi acele, examinându-se, cu figura gravă, cu înfăţişarea corectă, încerca un sentiment de ruşine amestecată cu frică.

Bătură orele zece. Deodată Muffat se gândi că-i era foarte uşor să ştie dacă Nana se afla în cabina ei. Urcă cele trei trepte, traversă micul vestibul zugrăvit cu galben, pe urmă se furişă în curte printr-o uşă care se închidea numai cu un zăvor. La ora aceasta, curtea strâmtă, umedă ca un fund de fântână, cu latrinele ei puturoase, cu fântâna, cu maşina de gătit şi florile cu care o umplea portăreasa, era înecată în aburi negri; dar cele două ziduri din faţă, cu găurile lor de ferestre, erau puternic luminate: jos era magazia cu

recuzita şi postul de pompieri, la stânga administraţia, la dreapta şi sus cabinele artiştilor şi păreau toate, de-a lungul acestui puţ, nişte guri de cuptor deschise printre tenebre. Contele văzu de îndată geamurile cabinei luminate, la primul etaj; şi, uşurat, fericit, uită de sine, cu ochii în sus, înfipt în noroiul gras şi în putoarea fadă a acestui dos de veche casă pariziană. Dintr-un jgheab de streaşină crăpat curgeau picături mari. O rază de lumină, furişată de la fereastra doamnei Bron, îngălbenea un capăt al pavajului acoperit cu muşchi, baza unui zid mâncat de apa unui canal, un colţ plin de murdării, presărate cu găleţi vechi şi străchini sparte, şi unde înverzea într-o cratiţă o plantă prăpădită. Se auzi scrâşnetul unei crémone, şi contele fugi.

Mai mult ca sigur, Nana urma să coboare. Muffat se întoarse în faţa cabinetului de lectură; în umbra adormită, pătată de lucirea unei veioze, bătrânelul nu se mişcase, cu profilul său proiectat pe jurnal. Trecu mai departe. De data aceasta, îşi prelungi plimbarea, traversă galeria cea mare, urmă galeria Variétés până la galeria Feydeau, pustie şi rece, cufundată într-un întuneric lugubru; şi reveni, trecu prin faţa teatrului, ocoli colţul galeriei Saint-Marc, riscă să se aventureze până la galeria Montmartre, unde o maşină de tăiat zahăr, la un băcan îi trezi interesul. Dar, la al treilea ocol, teama ca Nana să n-o şteargă îl făcu să piardă orice demnitate. Se aşeză alături de domnul cel blond, chiar în faţa teatrului, schimbând amândoi priviri complice dar şi bănuitoare, păstrând fiecare un sâmbure de suspiciune în eventualitate unei rivalităţi ce n-ar fi fost exclusă. Maşiniştii care ieşeau să fumeze o ţigară în timpul antractului îi îmbrânciră, fără ca niciunul, nici celălalt să îndrăznească să se plângă. Trei fete voinice, prost pieptănate, în rochii murdare, apărură pe prag, ronţăind mere şi scuipând sâmburii; cei doi plecară capul, stând sub privirile lor obraznice, ascultând vorbele lor fără perdea, împroşcaţi, murdăriţi de haimanalele astea, care găseau amuzant să se înghesuie în ei, îmbrâncindu-se.

Tocmai atunci, Nana cobora cele trei trepte. Când îl zări pe Muffat, se făcu albă de tot.

— Ah! Dumneata eşti, se bâlbâi ea.

Văzând-o, figurantelor care rânjeau le fu frică; şi rămaseră înţepenite una lângă alta, cu un aer rigid şi serios de servitoare surprinse de stăpână chiar în clipa în care erau pe cale să facă ceva rău. Domnul cel înalt şi blond se îndepărtase, deopotrivă de liniştit şi trist.

— Bine, atunci dă-mi braţul, reluă Nana agasată.

Se îndepărtară încet. Contele, care-şi pregătise întrebările, nu găsea nimic de spus. Ea fu aceea care improviza, cu voce repezită o poveste: era încă la mătuşa ei la orele opt; pe urmă, văzând că lui Louiset îi este mai bine, avusese ideea să vină puţin la teatru.

— Vreo treabă importantă? Întrebă el.

— Da, o piesă nouă, răspunse Nana după o clipă de ezitare. Vroiau să afle părerea mea.

Muffat pricepu că minţea. Dar senzaţia călduţă a braţului ei sprijinit puternic pe al său, îl lăsa fără vlagă. Nu era nici furios, nici supărat de lunga lui aşteptare; unica grijă îi era acum s-o păstreze, din moment ce pusese mâna pe ea. În ziua următoare va încerca să afle de ce se dusese în cabina ei. Nana, tot nehotărâtă, vizibil pradă frământărilor unei persoane care încerca să-şi vină în fire şi să ia o hotărâre, se opri când dădură colţul galeriei Variétés, în faţa galantarului unui magazin cu evantaie.

— Uite, murmură ea, c? E frumoasă e garnitura asta de sidef cu pene.

Apoi, pe un ton indiferent:

— Aşadar, mă însoţeşti acasă?

— Fără îndoială, spuse el mirat. Din moment ce copilului tău e mai bine.

Ea regretă cele povestite. Poate că Louiset avea o nouă criză; şi îi vorbi de o întoarcere la Batignolles. Dar, cum el se oferea să meargă împreună cu ea, Nana nu mai insistă. O clipă fu cuprinsă de furia cumplită de care e stăpânită o

femeie când se simte prinsă cu minciuna şi e silită să se arate blinda. În sfârşit, se resemna şi se hotărî să câştige timp; dacă avea să scape de conte până la miezul nopţii, totul s-ar putea aranja după dorinţa ei.

— Adevărat, astă-seară eşti burlac, murmură ea. Soţia ta nu vine decât mâine dimineaţă, nu-i aşa?

— Da, răspunse Muffat puţin cam jenat că o aude vorbind cu un ton familiar de contesă.

Dar ea insistă, întrebând la ce oră sosea trenul, voind să afle dacă se ducea s-o aştepte la gară. Încetinise şi mai mult pasul, ca şi cum ar fi fost foarte interesată de magazine.

— Uită-te! Zise ea, oprită din nou în faţa unui bijutier, ce brăţară nostimă!

Îi plăcea pasajul Panoramas. Era o pasiune care-i rămăsese din tinereţe pentru falsa strălucire a obiectelor de imitaţie, fabricate la Paris, pentru bijuteriile de duzină, pentru zincul aurit ori pentru cartonul imitând pielea. Când trecea, nu putea să-şi ia ochii de la vitrine, ca pe vremea când îşi târa papucii vechi de puştoaică, şi uita de ea în faţa zaharicalelor unui vânzător de şocolată, ascultând cum cântă o orgă într-o prăvălie vecină, cucerită mai ales de gustul ţipător al bibelourilor ieftine, al perniţelor de ace făcute din coji de nucă, al coşurilor prinse în spate la mici strângători de petice, în care se pun scobitori, al coloanelor Vendôme şi al obeliscurilor purtând pe ele termometre. Dar în seara aceea, era prea frământată, şi privea fără să vadă. O plictisea la urma urmei făptui că nu era liberă; şi, în revolta ei surdă, creştea nevoia furioasă de a face o prostie. Mare scofală să ai bărbaţi bine! Mâncase urechile prinţului şi ale lui Steiner spre a-şi îndeplini nişte capricii copilăreşti, fără să ştie unde se duceau banii. Apartamentul ei de pe bulevardul Haussmann nu era încă în întregime mobilat; singur, salonul, complet din atlaz roşu, distona, mult prea împopoţonat şi prea încărcat. La ora aceasta, totuşi, creditorii o sâcâiau mai mult ca odinioară, atunci când n-avea un ban; fapt care-i pricinuia o continuă uimire, căci se

dădea drept model de femeie econoamă. De o lună, hoţul acela de Steiner abia de găsea o mie de franci, în zilele în care îl amenința că o să-l dea afară, dacă nu-i aduce. Cât despre Muffat, ăsta era idiot, habar n-avea ce trebuie să i se dea unei femei, şi ea nu putea să se supere pentru zgârcenia lui. Ah! Cum ar fi lăsat baltă pe toată lumea, dacă nu şi-ar fi repetat de douăzeci de ori pe zi tot felul de maxime de bună purtare! Trebuie să fie rezonabilă. Zoé i-o spunea în fiecare dimineaţă, ea însăşi avea în faţa ochilor o pioasă amintire, viziunea reginei de la Chamont, fără încetare evocată şi amplificată. Şi pentru asta stătea acum cuminte la braţul contelui, cu toată mânia abia reţinută pe care-o simţea în ea, trecând de la o vitrină la alta, în mijlocul pietonilor din ce în ce mai rari. Pe străzi, pavajul se usca şi un vânt răcoros, care străbătea galeria, împrăştia aerul cald sub acoperişul din sticlă şi făcea să se cutremure lampioanele colorate, rampele de gaz, evantaiul uriaş, arzând ca un foc de artificii. În uşa restaurantului, un băiat stingea globurile; în vreme ce, în prăvăliile goale şi strălucitoare, cucoanele de la casă, nemişcate, păreau că dorm, cu ochii deschişi.

— Ah! Ce drăgălaşă e! Reluă Nana, la ultimul dintre galantare, dându-se câţiva paşi îndărăt înduioşată de o ogarcă din porţelan bine ars, cu o labă ridicată în faţa unui cuib ascuns între trandafiri.

Părăsiră, în sfârşit, pasajul, dar Nana nu voi să urce într-o trăsură. Era foarte frumos, spunea ea; de altminteri nimic nu-i grăbea, era încântător să meargă acasă pe jos. Apoi, ajunşi în faţă la Café Anglais, îşi exprimă dorinţa să mănânce stridii, povestind că nu luase nimic de dimineaţă şi până acum, din pricina bolii lui Louiset. Muffat nu îndrăzni să o supere. Încă nu se afişase cu ea, aşa că ceru un separeu, furişându-se repede de-a lungul coridoarelor. Ea îl urma ca o femeie care cunoştea casa, şi tocmai era pe punctul să intre într-un separeu, când, dintr-un salon vecin,

unde se înălţa o furtună de râsete şi ţipete, se ivi deodată un bărbat. Era Daguenet.

— Ia te uită, Nana! Strigă el.

Repede, contele dispăruse în cabinetul a cărui uşă rămase întredeschisă. Dar, în clipa în care spatele lui rotund dispărea, Daguenet clipi din ochi, adăugind pe un ton de glumă:

— Drace! Bine stai! Îi iei de la Tuileries acum.

Nana surâse cu un deget pe buze, ca să-l roage să tacă. Îl ştia în plină ascensiune mondenă şi era fericită totuşi că-l întâlneşte aici, păstrându-i un pic de dragoste, cu toată obrăznicia lui de a se face că nu o cunoaşte, când se afla cu femei cinstite.

— Ce mai faci? Întrebă ea prietenească.

— Mă cuminţesc. Zău, mă gândesc să mă însor.

Ea ridică din umeri cu un aer de milă. Dar el, glumind, continuă să spună că asta nu era o viaţă, să câştigi la Bursă atât cât îţi trebuie ca să dai buchete la cucoane, ca să pari cel puţin băiat de treabă. Cele trei sute de mii de franci ai lui ţinuseră optsprezece luni. Voia să fie practic, avea să se însoare cu o fată cu zestre mare şi să sfârşească perfect, ca tatăl său. Nana surâdea într-una, neîncrezătoare. Indică printr-o mişcare din cap salonul:

— Cu cine eşti acolo?

— Oh! O bandă întreagă spuse el, uitându-şi proiectele sub o pală de cherchelează. Imaginează-ţi că Léa povesteşte călătoria ei din Egipt. E de un caraghioslâc! E o poveste cu o baie.

Şi spuse povestea. Nana zăbovea să-l asculte, plină de amabilitate. Se rezemaseră cu spatele de perete, unul în faţa celuilalt, pe coridor. Becuri de gaz ardeau sub plafonul scund, un vag miros de bucătărie stăruia între cutele draperiilor. Din când în când, ca să se audă unul pe altul, atunci când vacarmul din salon sporea, trebuiau să-şi apropie feţele. La fiecare douăzeci de secunde, un chelner, încărcat cu farfurii, găsindu-i barând coridorul îi deranja.

Dar ei, fără să se întrerupă, se dădeau la o parte lipindu-se de perete, liniştiţi, pălăvrăgind ca la ei acasă, în mijlocul gălăgiei celor care supau şi a harababurii chelnerilor.

— Ia uită-te! Murmură tânărul, arătând uşa separeului, unde Muffat dispăruse.

Amândoi priviră în direcţia indicată. Uşa avea mici tremurători, o suflare agitată părea că o mişcă. În sfârşit, se închise fără nici cel mai mic zgomot, cu o încetineală extremă. Râseră amândoi pe înfundate. Ce mutră trebuie să fi făcut contele, singur, acolo înăuntru.

— Apropo, întrebă ea, ai citit articolul lui Fauchery despre mine?

— Da, Musca de aur, răspunse Daguenet, nu-ţi pomeneam nimic despre el fiindcă mi-era teamă să nu te necăjesc.

— Să mă necăjesc, pentru ce? E foarte lung articolul lui.

Era măgulită că se ocupau de persoana ei în Figaro. Fără explicaţiile coaforului ei Francis, care-i adusese ziarul, n-ar fi priceput că era vorba de ea. Daguenet o examina pe ascuns, rânjind cu aerul său batjocoritor. În sfârşit, din moment ce ea era mulţumită, toată lumea trebuie să fie.

— Scuzaţi, strigă un chelner care, ţinând cu mâinile amândouă o şerbetieră cu îngheţată, îi separă.

Nana făcuse un pas către salonaşul unde aştepta Muffat.

— Ei bine, adio, reluă Daguenet. Du-te la încornoratul tău.

— De ce îi spui încornorat?

— Pentru că este încornorat, zău aşa!

Nana se întoarse şi se sprijini de zid, profund interesată.

— Ah! Zise ea simplu.

— Cum n-o ştiai? Nevastă-sa se culcă cu Fauchery, draga mea. Povestea trebuie să fi început atunci când au fost la ţară. Adineauri Fauchery m-a părăsit, pe când veneam aici, şi cred că au o întâlnire în astă-seară la el acasă: Au născocit o călătorie, cred.

Nana râmase mută de emoţie.

— Bănuiam eu! Spuse ea în sfârşit, lovindu-se peste coapse. Ghicisem, numai văzând-o, atunci, pe drum. Dacă e

posibil ca o femeie onestă să-şi înşele bărbatul, şi încă cu târâtura aia de Fauchery! O să înveţe de la el tot felul de lucruri frumoase.

— Oh! Murmură Daguenet răutăcios, nu este la prima ei încercare. Poate că ştie tot atât cât şi el.

Atunci, Nanei îi scăpă o exclamaţie de indignare.

— Ei, asta-i! Frumoasă lume! E prea scârbos!

— Scuzaţi! Strigă un chelner încărcat cu sticle, despărţindu-i.

Daguenet o conduse puţin, reţinând-o o clipă de mână. Îşi răuase vocea lui de cristal, o voce cu modulaţii de armonică şi care-i asigura un succes deplin la cucoane.

— Adio, scumpa mea. Să ştii că te voi iubi întotdeauna.

Ea se desprinse, şi, surâzătoare, cu vocea acoperită de un tunet de ţipete şi de bravo care făceau să tremure uşile salonului, spuse:

— Prostuţule, s-a sfârşit. Nu face nimic. Dă într-o zi pe la mine. O să mai stăm de vorbă.

Apoi, revenind foarte gravă, cu tonul unei burgheze revoltate:

— Ah, e încornorat. Ei bine, dragul meu, asta e plictisitor. Pe mine m-au dezgustat totdeauna încornoraţii.

Când, în sfârşit, intră în cabinet, îl zări pe Muffat, aşezat pe un divan, şi resemnat să aştepte, cu faţa albă şi mâinile nervoase. Nu-i făcu nici un reproş. Profund emoţionată, încerca pentru el un sentiment de milă şi dispreţ. Un biet om pe care o soţie necinstită îl înşela într-un chip atât de nedemn! Îi venea să se arunce de gâtul lui, ca să-l consoleze. Dar, oricum, era totuşi un lucru drept, se purta ca un idiot cu femeile; asta o să-l înveţe minte. În orice caz, o cuprindea mila. Nu-l părăsi după ce-şi mâncă stridiile, cum îşi pusese în gând. Statură cam un sfert de ceas la Café Anglais, şi se întoarseră împreună pe bulevardul Haussmann. Erau ceasurile unsprezece; înainte de miezul nopţii, avea să găsească ea un mijloc blând să-i facă vânt.

Din prudenţă, în anticameră, dădu lui Zoé un ordin:

— Ai să-l pândeşti şi ai să-i spui să nu facă zgomot, dacă Muffat e încă la mine.

— Dar unde să-l bag, doamnă?

— Ţine-l în bucătărie. E mai sigur.

Muffat, în cameră, îşi şi scotea redingota. Ardea un foc zdravăn. Era tot aceeaşi cameră, cu mobilele de palisandru, cu tapetele şi scaunele căptuşite cu damasc cusut în fir, cu flori mari, albastre, pe un fond cenuşiu. În două rânduri. Nana visase s-o refacă, întâi în catifea neagră şi a doua oară în atlaz alb, cu ornamente roz; dar de îndată ce Steiner consimţea, îi cerea banii şi-i făcea praf. Îşi satisfăcuse totuşi un capriciu; o piele de tigru, în faţa şemineului, şi o lampă de cristal, atârnată de plafon.

— Mie nu mi-e somn, nu mă culc, spuse ea după ce încuiară uşa.

Contele o asculta cu o supunere de bărbat care nu se mai teme să fie văzut. Singura lui grijă era să n-o supere.

— Cum vrei, murmură el.

Cu toate acestea, îşi scoase ghetele, înainte de a se aşeza în faţa focului. Una din plăcerile Nanei era să se dezbrace în faţa garderobului cu oglindă, în care se vedea din cap până-n picioare. Îşi scotea până şi cămaşa; apoi, complet goală, uita de toate, şi se privea îndelung. Avea un cult pentru corpul ei, pentru mătasea cărnii şi pentru linia suplă a taliei; o pasiune, o încântare care o făceau să devină gravă, atentă, absorbită într-o adevărată dragoste de sine însăşi. Deseori coaforul o găsea astfel, fără ca ea să întoarcă capul. Atunci, Muffat se supăra, iar Nana rămânea urnită. Ce l-o fi găsind? Doar n-o făcea pentru alţii, ci pentru ea însăşi.

În seara aceea, vrând să se vadă mai bine, aprinsese cele şase lumânări ale aplicelor. Dar, cum lăsă să-i alunece cămaşa, se opri, preocupată un moment, având o întrebare pe buze.

— N-ai citit articolul din Figaro? Jurnalul e pe masă.

Râsul lui Daguenet îi revenea în minte, şi era muncită de o îndoială. Dacă Fauchery ăsta o bârfise, se va răzbuna.

— Se spune că e vorba de mine acolo, reluă ea, făcându-se că nu-i pasă. Ei, dragă, care e părerea ta?

Dând drumul la cămaşă, aşteptă ca Muffat să isprăvească lectura şi rămase goală. Muffat citea încet. Cronica lui Fauchery, intitulată Musca de aur, era povestea unei tinere fete, produsul a patru sau cinci generaţii de beţivani, cu sângele stricat de o lungă ereditate de mizerie şi băutură, care la ea se transforma într-o detracare nervoasă a sexului feminin. Crescuse la mahala, pe trotuarul parizian; şi, înaltă, frumoasă, cu o carne superbă, la fel ca o plantă crescută pe un gunoi bogat, ea îi răzbuna pe sărmanii şi abandonaţii vieţii, al căror produs era. Cu ea, corupţia o pornea în sus şi făcea să putrezească aristocraţia. Devenea o forţă a naturii, un ferment de distrugere, fără ca ea însăşi s-o vrea, viciind şi dezorganizând Parisul, stricându-l, aşa cum femeile neglijente, cel puţin o dată pe lună, fac să se taie laptele. Şi, la sfârşitul articolului, era comparată cu o muscă, o muscă de culoarea soarelui, zburând de pe gunoi, o muscă ce împrăştia microbul morţii de pe stârvurile abandonate de-a lungul drumurilor şi care, zumzăitoare, dansând şi aruncând o strălucire de piatră preţioasă, otrăvea bărbaţii, în palatele unde intra prin fereastră.

Muffat ridică fruntea, privind focul cu ochii ficşi.

— Ei bine? Întrebă Nana.

Dar el nu răspunse. Avu aerul că vrea să citească din nou cronica. O senzaţie de frig îl străbătea, din vârful capului până pe umeri. Cronica era scrisă neîngrijit, folosind cu o libertate exagerată vorbe neaşteptate şi comparaţii baroce. Cu toate astea rămase impresionat de lectura ei, care îi deşteptase într-un mod brutal amintiri pe care nu-i plăcea să le răscolească.

Atunci ridică ochii. Nana era absorbită de încântarea ce i-o pricinuia propria ei persoană. Îşi răsucea gâtul, uitându-se cu luare aminte în oglindă la un mic semn cafeniu-închis pe

care îl avea deasupra şoldului drept; şi îl atingea cu vârful degetului, îl făcea să iasă în evidenţă, dându-se pe spate mai mult, găsindu-l fără îndoială amuzant şi frumos, în locul acesta. Apoi, îşi studie alte părţi ale corpului, amuzată, cuprinsă din nou de curiozităţile ei vicioase de copil. Ori de câte ori se vedea, rămânea mirată; avea înfăţişarea uimită şi fermecată a unei tinere fete care-şi descoperă pubertatea. Încet, îşi deschise braţele ca să-şi vadă bustul plin, de Venus, îşi îndoi talia, examinându-se din faţă şi din spate, oprindu-se la profilul gâtului, la rotunjimile zvelte ale pulpelor. Şi sfârşi prin a se complace în straniul joc ce consta în a se legăna de la dreapta la stânga cu genunchii desfăcuţi, răsucindu-şi talia, cu freamătul neistovit al unei almee egiptene ritmând dansul pântecului.

Muffat o contempla. Îi stârnea frica. Jurnalul îi căzuse din mâini. În clipa aceasta de luciditate se dispreţuia. Chiar aşa era: în trei luni îi stricase viaţa, şi se simţea stricat până în măduva oaselor de murdării pe care mai înainte nici nu le-ar fi bănuit. Totul avea să putrezească în el, acum. O clipă avu conştiinţa nenorocirilor, văzu dezorganizarea adusă de acest ferment, se simţi otrăvit, cu familia distrusă, un colţ de societate care se clătina şi se prăbuşea. Şi, neputând să întoarcă ochii, o privea ţintă, căutând să-şi umple sufletul de dezgust pentru goliciunea ei.

Nana nu se mai mişca. Cu un braţ pe după gât, cu o mână prinsă de cealaltă, dădea capul pe spate, cu coatele desfăcute. Contele îi vedea în racursi ochii pe jumătate închişi, gura întredeschisă, faţa scăldată într-un râs amoros; şi, înapoia ei, părul galben, despletit, îi acoperea spatele ca o coamă leonină. Curbată şi cu coastele întinse, îşi arăta şalele puternice, grumazul puternic de războinică, muşchii puternici sub granulaţia mătăsoasă a pielii. O linie fină, uşor ondulată la umeri şi şolduri, ducea de la unul din coate până la picior. Muffat urmărea acest profil atât de dulce, aceste unduiri de cărnuri blonde înecate în luciri aurii, aceste rotunjimi pe care flacăra lumânărilor punea reflexe

de mătase. Se gândea la vechea lui oroare de femei, la monstrul din Scriptură, lubric, mirosind a fiară. Nana era păroasă: un puf roşcat făcea din corpul ei o catifea; în vreme ce, în crupa ei de iapă, în proeminenţele cărnoase brăzdate de ondulaţii adânci, care aruncau umbre tulburătoare, era ceva ce amintea de o fiară. Era fiara de aur, inconştientă ca o forţă oarbă, şi a cărei miasmă singură era de ajuns ca să distrugă lumea. Muffat privea într-una, obsedat, posedat, în aşa hal, încât, închizând pleoapele, ca să nu mai vadă nimic, animalul reapărea din adâncul tenebrelor uriaş, teribil, într-o postură exagerată. Acum, avea să fie aici, în faţa ochilor lui, în carnea lui, pentru totdeauna.

Deodată Nana se ghemui. Un fior de tandreţe păru că-i trece prin membre. Cu ochii umezi, se strânse ca pentru a se simţi mai bine. Apoi îşi desfăcu mâinile, le lăsă să alunece în jos, până la sâni, pe care şi-i strivi într-o strânsoare nervoasă. Şi, cu pieptul umflat, ameţindu-se de dezmierdarea propriului ei trup, îşi frecă obrajii de umeri la dreapta şi la stânga, alintându-se. Gura lacomă respira dorinţă. Întinse buzele şi se sărută îndelung, aproape de subsoară, râzând la cealaltă Nană, care se săruta, şi ea, în oglindă.

Atunci Muffat dădu drumul unui suspin încet şi prelung. Această plăcere pe care femeia şi-o provoca singură îl exaspera. Dintr-o dată totul dispăru din creierul lui, ca izgonit de un vânt puternic. Prinse pe Nana de mijloc, într-un acces de brutalitate, şi-o aruncă pe covor.

— Lasă-mă, ţipă ea, mă doare!

Contele era conştient de înfrângerea lui, o ştia stupidă, obscenă şi înşelătoare, dar o dorea, chiar şi aşa, otrăvită.

— Oh! Eşti stupid! Spuse ea furioasă când o lăsă să se scoale.

Cu toate astea, se calmă. Acum, măcar o să plece. După ce-şi aruncă pe ea o cămaşe de noapte garnisită cu dantele, veni să se aşeze în faţa focului. Era locul ei favorit. Cum îl

descusu din nou asupra cronicii lui Fauchery, Muffat răspunse în doi peri, doritor să evite o scenă. De altminteri, Nana declară că puţin îi pasă. Apoi, se cufunda într-o tăcere adâncă, gândindu-se la mijlocul de a scăpa de conte. Ar fi dorit să găsească o formulă politicoasă, căci rămăsese totuşi o fată bună şi îi displăcea să pricinuiască suferinţe cuiva; cu atât mai mult cu cât bărbatul acesta era încornorat, idee care o impresiona de altfel.

— Atunci, spuse Nana în cele din urmă, mâine dimineaţă îţi aştepţi soţia să se întoarcă?

Muffat se lungise într-un fotoliu, cu un aer adormit şi braţele moi. Răspunse afirmativ printr-un uşor gest al capului. Nana îl privea serioasă, făcând un efort tainic de gândire. Aşezată într-o rină în mijlocul învolburării de dantele, îşi ţinea unul dintre picioare, gol, cu amândouă mâinile; şi îl învârtea şi-l răsucea în mod maşinal.

— Eşti căsătorit de mult? Întrebă ea.

— De nouăsprezece ani, răspunse contele.

— Ah. Şi soţia e amabilă cu tine? O duceţi bine în căsnicie?

El tăcu. Apoi, cu un aer jenat, îi spuse:

— Ştii că te-am rugat să nu-mi vorbeşti niciodată de lucrurile astea.

— Zău! Şi pentru ce mă rog? Strigă ea, începând să se simtă vexată. Doar n-am s-o mănânc pe soţia ta, dacă vorbesc despre ea. Dragul meu, toate femeile sunt la fel.

Dar se opri, de teamă să nu spună prea mult. Numai că luă un aer superior, căci se credea foarte bună. Bietul om, trebuia să-l menajeze. De altminteri, o idee amuzantă îi venise şi surâdea, examinându-l. Reluă:

— Ascultă, nu ţi-am povestit ce spune Fauchery despre tine. Ce mai viperă! Nu-i port pică, de vreme ce articolul său e acceptabil. Totuşi e o viperă.

Şi, râzând mai tare, lăsându-şi piciorul, se trase şi venise să-şi sprijine grumazul de genunchii contelui.

— Închipuieşte-ţi, el jură că atunci când te-ai căsătorit erai nevinovat. Auzi? Erai nevinovat. Aşa e? E adevărat?

Îl îndemna, cu privirea, să vorbească, îşi înălţase mâinile până la umerii lui şi-l scutura ca să-i smulgă mărturisirea.

— Fără îndoială, răspunse el în sfârşit, pe un ton grav.

Atunci Nana se aruncă din nou la picioarele lui, într-o criză de râs nebun, gângăvind tot felul de vorbe şi lovindu-l uşor cu palma.

— Nu, e de necrezut, eşti unicul, eşti un fenomen. Dar, sărmanul meu căţeluş, trebuie să fi fost de o stângăcie! Când un bărbat nu se pricepe, totdeauna-i aşa de caraghios! Zău că aş fi vrut să te văd! Şi ai reuşit cu bine? Ia povesteşte un pic, oh! Te rog, povesteşte!

Îl copleşea cu întrebări, interesându-se de tot, cerând amănunte. Şi râdea aşa de tare, izbucnind în hohote şi rostogolindu-se pe jos, cu cămaşa alunecată de pe umeri şi suflecată, cu pielea aurită de focul puternic, încât contele, puţin câte puţin, îi povesti tot ce i se întâmplase în noaptea nunţii. Nu mai încerca nici o stânjeneală. În cele din urmă, se amuză el însuşi explicându-i, potrivit unei expresii convenabile: „cum îşi pierduse fecioria”. Dar îşi alegea cuvintele, dintr-un rest de pudoare.

Pornită acum, tânăra femeie îl întrebă despre contesă. Era minunat făcută, dar un adevărat sloi de gheaţă, după cum pretindea el.

Nana încetase să mai râdă. Îşi reluă locul, cu spatele la foc, strângându-şi cu mâinile împreunate genunchii sub bărbie. Şi, serioasă, declară:

— Fii pe pace, murmură el cu laşitate, n-ai de ce să fi geloasă.

— Dragul meu, nu-i bine să-i pari stângaci soţiei tale, în prima seară.

— De ce? Întrebă contele surprins.

— Uite aşa, răspunse ea încet, cu un aer doctoral. Părea să ia un aer de prezicătoare, mişcând din cap.

Cu toate astea, catadixi să se explice cu mai mare claritate.

— Vezi tu, eu ştiu cum se întâmplă în asemenea cazuri. Ei bine, micuţul meu, femeilor nu le place să fie cineva neîndemânatic. Ele nu spun nimic, pentru că le e ruşine, înţelegi? Dar fii sigur că se gândesc foarte mult la asta, Şi mai devreme sau mai târziu, când n-ai să ştii, se duc să caute în altă parte. Asta-i iubitul meu.

El părea că nu înţelege. Atunci, Nana continuă să vorbească, dându-i explicaţii. Devenea maternă, îi făcea o adevărată lecţie, ca o camaradă, din toată inima. De când îl ştia încornorat, secretul ăsta o jena, o stânjenea, avea o poftă nebună să discute cu el despre asta.

— Dumnezeule! Vorbesc despre lucruri care nu mă privesc. Dacă e vorba despre asta, o fac pentru că toată lumea ar trebui să fie fericită. Pălăvrăgim şi noi, nu-i aşa? Haide, răspunde-mi sincer.

Dar se întrerupse ca să-şi schimbe poziţia. Focul începea s-o încălzească.

— Ce zici? S-a făcut cald al dracului. Mi-am prăjit spatele. Stai, vreau să-mi prăjesc un pic şi burta. E foarte bine pentru dureri!

Şi, cu gâtul la foc şi picioarele strânse sub coapse, întrebă

— Ascultă, tu nu te mai culci cu soţia ta?

— Nu, îţi jur, zise Muffat, temându-se de o scenă.

— Şi tu crezi că ea-i de lemn?

El răspunse afirmativ, plecându-şi bărbia.

— Şi pentru asta mă iubeşti? Haide, răspunde! N-am să mă supăr.

El repetă acelaşi semn.

— Foarte bine! Conchise ea. Bănuiam. Ah! Bietul căţeluş. O cunoşti pe mătuşa Lérat? Când o să vină, s-o pui să-ţi istorisească povestea vânzătorului de fructe care locuieşte peste drum de ea. Închipuieşte-ţi că acest vânzător de fructe. Ei, fir-ar să fie! Ce arde focul ăsta. Trebuie iar să mă întorc. Vreau să-mi prăjesc partea stângă acum.

Aşezându-şi şoldul în bătaia flăcărilor, îi trăsni ceva prin cap, şi se luă singură peste picior, ca o fată de treabă ce

era, fericită de a se vedea aşa plină şi trandafirie prin transparenţa cămăşuţei.

— Nu-i aşa? Parcă aş fi o gâscă. Da! Chiar aşa, o gâscă la frigare. Mă răsucesc, mă răsucesc. Într-adevăr, mă frig în propriul meu suc.

Era din nou cuprinsă de un râs nepotolit, când se auzi un zgomot de voci şi de uşi trântite. Mirat, Muffat o întrebă din privire. Ea redeveni serioasă, cu un aer neliniştit. Era, cu siguranţă, pisica lui Zoé, un blestemat de animal care spărgea totul. Trecuse o jumătate de oră peste miezul nopţii. De unde-i venise ei ideea să-şi bată capul cu fericirea încornoratului ăsta? Acum, din moment ce celălalt era acolo, trebuie să-l expedieze, şi încă repede.

— Despre ce vorbeai? Întrebă contele cu amabilitate, încântat de a o vedea atât de drăguţă.

Dar, în dorinţa de a-l concedia, buna ei dispoziţie pierind, deveni brutală, ne mai controlându-şi deloc cuvintele.

— A, da! Vânzătorul de fructe şi soţia lui. Ei bine, dragul meu, ei n-au avut legături, niciodată! Ea era foarte doritoare, înţelegi. El, blegul, n-a ştiut. Până într-atâta, încât, crezând-o de lemn, s-a dus aiurea, cu diferite târfe care l-au delectat cu tot soiul de orori, în timp ce soţia, la rândul ei, îşi făcea de cap cu tot felul de băieţi mai îndemânatici decât încornoratul ei de soţ. Şi aşa cum se întâmplă întotdeauna, întâmplarea s-a auzit. O ştiu prea bine!

Muffat, pălind, înţelegând în cele din urmă aluziile, vru s-o facă să tacă. Dar ea îşi dăduse drumul.

— Nu, lasă-mă în pace! Dacă n-aţi fi nişte cizme, v-aţi purta la fel de frumos cu soţiile voastre cum vă purtaţi cu noi; şi dacă soţiile voastre n-ar fi proaste ca nişte curci, ca să vă păstreze şi-ar da osteneala pe care ne-o dăm noi ca să vă cucerim. Nu-i vorba deci decât despre felul de a ne comporta al fiecăruia. Uite, micuţul meu, bagă asta la cap.

— Nu vorbi aşa despre femeile cinstite, spuse el cu asprime. Nu le cunoşti.

Dintr-o dată, Nana se ridică în genunchi.

— Nu le cunosc? Numai că femeile tale cinstite nu sunt nici măcar aşa imaculate cum le crezi tu! Nu, nu, nu sunt chiar aşa de imaculate! Te-aş ruga să-mi găseşti vreuna care să aibă curajul să se arate aşa cum o fac eu. Nu zău, mă faci să râd, cu femeile tale cinstite! Nu mă aduce la disperare, nu mă sili să-ţi spun lucruri pe care le voi regreta pe urmă.

Drept răspuns, contele mormăi în surdină o înjurătură. La rândul ei, Nana deveni albă. Îl privi câteva secunde, fără să vorbească. Apoi, cu vocea ei fermă, îi spuse:

— Ce-ai face, dacă soţia te-ar înşela?

El avu un gest ameninţător.

— Dar dacă te-aş înşela eu?

— Oh! Tu! Murmură el înălţând din umeri.

Desigur, Nana nu era răutăcioasă. Încă de la primele cuvinte, rezista tentaţiei de a-i arunca în faţă epitetul de încornorat. Ar fi dorit ca el să i se destăinuie, în linişte. Dar, până la urmă, omul ăsta o exaspera; trebuie să isprăvească odată.

— Atunci, micuţul meu, nu ştiu ce cauţi la mine. De două ore mă tot baţi la cap. Du-te odată la nevastă-ta, care face asta cu Fauchery. Da, chiar aşa, pe strada Taitbout, colţ cu strada Provence. Vezi că îţi dau şi adresa.

Apoi, triumfătoare, văzând că Muffat se ridică în picioare, zguduit de un tremur de bou lovit de moarte, adăugă:

— Dacă femeile cinstite se amestecă unde nu le fierbe oala şi ne iau amanţii! Într-adevăr, bine le mai stă femeilor astea cinstite!

Dar nu putu să continue. Dintr-o mişcare teribilă, el o azvârlise la pământ, cât era de lungă; şi, ridicând piciorul, vroia să o lovească în faţă, pentru a o face să tacă. O clipă, Nana fu cuprinsă de o spaimă îngrozitoare. Fără să mai vadă nimic în jur, ca nebun, el începu să străbată turbat camera în sus şi-n jos. Şi tăcerea de moarte pe care se silea s-o păstreze, lupta interioară de care era zguduit, o

înduioşa pe Nana până la lacrimi. Simţea un regret de moarte. Şi, ghemuindu-se în faţa focului pentru a-şi încălzi partea dreaptă, încercă să-l consoleze

— Îţi jur, dragă, credeam că ştiai asta. Dacă n-ar fi fost aşa, n-aş fi spus nimic, bineînţeles. Şi, pe urmă, poate că nici nu e adevărat. Eu una, nu afirm nimic. Aşa mi s-a spus, lumea pălăvrăgeşte; dar asta poate fi o dovadă? Hai, dragul meu, îţi faci singur sânge rău pe degeaba. Dacă aş fi bărbat, mie una puţin mi-ar păsa de femei! Femeile, vezi tu, cele sus-puse ca şi cele de jos, sunt toate o apă: toate se prăpădesc după combinaţii amoroase.

Ponegrea femeile dintr-un sentiment de omenie, vrând să-l facă să i se pară mai puţin crudă lovitura. Dar el n-o asculta, n-o auzea. Călcând totul în picioare, îşi pusese botinele şi redingota. O clipă încă, mai umblă prin odaie, apoi, cu un ultim elan, ca şi cum ar fi găsit în sfârşit uşa, o luă la sănătoasa. Nana fu foarte vexată.

— Ei bine! Călătorie sprâncenată! Continuă ea cu voce tare, cu toate că era singură. Dumnealui mai e şi nepoliticos pe deasupra; când i se vorbeşte frumos întoarce spatele! Şi eu, care mă străduiam să-l liniştesc! Mi se pare că eu am fost prima care am încercat să îndrept lucrurile, să-mi cer scuze! De-asta mă aştepta acolo, ca să mă enerveze!

Cu toate acestea, era nemulţumită şi îşi scărpina picioarele cu amândouă mâinile. Dar se resemna.

— Dar în definitiv, să-l ia dracu! Doar nu-i vina mea dacă nevasta îi pune coarne.

Şi, încinsă pe toate părţile, prăjită ca o prepeliţă, se duse să se vâre în pat, sunând-o pe Zoé, pentru a-i spune să-l introducă pe celălalt, care aştepta în bucătărie.

Muffat păşi afară plin de nervi. O nouă aversă de ploaie tocmai căzuse. Aluneca pe pavajul unsuros. Cum privea în sus, printr-un gest maşinal, văzu norii zdrenţuiţi, de culoarea funinginii, care goneau prin faţa lunii. La ora aceea, pe bulevardul Haussmann, trecătorii erau tot mai rari. Merse de-a lungul şantierelor Operei9, căutând

locurile întunecoase şi bâiguind vorbe fără şir. Fata minţea. Inventase totul din prostie şi din răutate. Ar fi trebuit să-i fi zdrobit figura, atunci când o ţinuse sub călcâi. În definitiv, era prea mare ruşinea, niciodată n-o va mai revedea, niciodată nu o va mai atinge; altfel ar însemna că e un mare laş. Şi respiră adânc, năpădit de o senzaţie de eliberare. Ah! Acest monstru gol, stupid, care se prăjea ca o gâscă, împroşcând cu noroi tot ceea ce respecta el de patruzeci de ani! Luna ieşise din nou, o pânză de lumină albă scălda strada pustie, li fu frică şi izbucni în lacrimi, cuprins dintr-o dată de disperare, ieşit din minţi, ca şi cum ar fi căzut într-un gol imens.

— Doamne Dumnezeule! Îngână el, s-a sfârşit, nu mai e nimic de făcut.

De-a lungul bulevardelor, oamenii întârziaţi grăbeau pasul. Îşi dădu silinţa să se liniştească. Povestea fetei ăştia îi revenea într-una în minte Ca un cerc de foc, şi ar fi vrut să cântărească mai bine faptele. Contesa trebuia să revină de la castelul doamnei de Chezelles de dimineaţă. Nimic, în definitiv, n-ar fi putut-o împiedica pe contesă să se reîntoarcă la Paris, încă din seara trecută, şi să-şi petreacă noaptea la acest bărbat. Îşi aducea aminte acum de câteva amănunte legate de sejurul lor la Fondettes. Într-o seară, surprinsese pe Sabine sub arbori, aşa de emoţionată, încât nici măcar nu-i putuse răspunde. Bărbatul cu pricina era acolo. Pentru ce n-ar fi acum la el? Pe măsură ce se gândea la asta, povestea i se părea posibilă. În cele din urmă o găsi firească şi necesară. În vreme ce el stătea în cămaşă în faţa unei târfe, soţia lui se dezbracă în camera unui amant; nimic mai simplu şi mai logic. Şi, gândindu-se astfel, se strădui să rămână liniştit. Încerca o senzaţie de cufundare într-un abis de nebunie a cărnii care devenea tot mai adânc, luând cu asalt şi cuprinzând întreaga lume, în jurul lui. Imagini de foc îl urmăreau. Nana goală, dintr-o dată, i-o evocă pe Sabine goală. Această viziune, care-i aducea în faţa ochilor pe cele două femei într-o înrudire neruşinată,

sub acelaşi imbold al dorinţei, îl făcu să se poticnească. Pe drum, o trăsură fu pe punctul să-l trântească la pământ. Nişte femei, ieşite din cafenea, îl înghiontiră cu râsete. Atunci, cuprins din nou de lacrimi, cu tot efortul pe care-l făcea, nu vru să izbucnească în plâns în faţa lumii şi se precipită spre o stradă întunecoasă şi goală, strada Rossini, undeva de-a lungul caselor tăcute, plânse ca ur copil.

— S-a sfârşit, spunea el cu o voce surdă. Nu mai e nimic de făcut, nimic de făcut.

Plângea aşa de tare, încât se sprijini cu spatele de o poartă, cu faţa în mâinile umezite. Un zgomot de paşi îi puse pe fugă. Încerca o ruşine şi o spaimă care-l făceau să fugă din faţa oamenilor, umblând înfricoşat ca un vagabond de noapte. Când trecătorii ajungeau în dreptul său, el încerca să ia o înfăţişare degajată, închipuindu-şi că se vedea după umerii lui căzuţi tot ce păţise. Străbătuse strada Grange-Bateliere până la încrucişarea cu Faubourg-Montmartre. Strălucirea luminilor îl surprinse şi o luă degrabă înapoi. Timp de aproape o oră străbătu astfel cartierul, căutând văgăunile cele mai întunecate. Avea, fără îndoială, un ţel, către care picioarele se îndreptau singure, cu perseverenţă, pe un drum complicat fără încetare de ocolişuri. În sfârşit, la capătul unei străzi, ridică ochii. Ajunsese. Era intersecţia străzii Taitbout cu strada Provence. Îi trebuise o oră pentru a veni până aici, în învolburarea dureroasă a creierului său, deşi în cinci minute ar fi putut să ajungă. Într-o dimineaţă, luna trecută, îşi amintea că urcase la Fauchery să-i mulţumească pentru o cronică asupra unui bal de la Tuileries, în care ziaristul pomenise numele lui. Apartamentul se găsea la mezanin şi avea nişte ferestre mici, pătrate, pe jumătate ascunse în spatele unei uriaşe firme a prăvăliei de jos. Spre partea stângă, ultima fereastră era străbătută de o dungă vie de lumină, o rază de la lampă care se strecura printre perdelele pe jumătate desfăcute. Şi rămase cu ochii fixaţi pe această fâşie luminoasă, absorbit, atent la fiecare lucru.

Luna dispăruse într-un cer de cerneală, din care cădea o burniţă rece ca gheaţa. La biserica Trinité sunară orele două. Străzile Provance şi Taitbout se înfundau, punctate clin loc în loc de petele vii ale becurilor de gaz, care dispăreau în depărtare, într-un abur galben. Muffat stătea neclintit. Aceasta era camera; şi-o amintea bine, tapisată cu o pânzăraie roşie de bumbac şi cu un pat Louis XIII, în fund. Lampa era parcă la dreapta, pe şemineu. Fără nici o îndoială că erau culcaţi, căci nici o umbră nu trecea peste perdele, şi fâşia de lumină strălucea, nemişcată, ca un reflex de veioză. Cu ochii larg deschişi contele îşi făcea un plan: suna, urca în ciuda protestelor portarului, forţa uşile printr-o lovitură de umăr şi dădea peste ei, în pat, fără să le dea timpul să se desprindă din braţe. O clipă, ideea că nu avea nici o armă asupra lui îl opri; apoi, se decise să-i strângă de gât. Îşi luă iar planul de la început, îl perfecţiona aşteptând într-una ceva, un indiciu, pentru a fi sigur. Dacă o umbră de femeie s-ar fi arătat în acea clipă, ar fi sunat. Dar gândul că poate se înşela îl îngheţa. Ce va spune Fauchery? Îndoielile îi reveneau, soţia lui nu putea fi la acest bărbat, era monstruos, era imposibil. Cu toate astea, rămânea locului, invadat puţin câte puţin de o toropeală, scufundându-se treptat într-o moleşeală, în această lungă aşteptare în care neclintirea privirii îi provoca halucinaţii.

Începu să cadă ploaia. Doi sergenţi de poliţie se apropiau, şi el trebui să părăsească adâncitura porţii unde se refugiase. Când dispărură în strada Provance, Muffat reveni, ud leoarcă, dârdâind de frig. Dunga luminoasă bara într-una fereastra. De data asta, tocmai era să plece, când trecu o umbră. Totul se petrecu aşa de rapid, încât crezu că s-a înşelat. Dar, una după alta, alte pete se mişcară, în cameră avu loc un adevărat du-te-vino. Cât despre el, ţintuit locului din nou pe trotuar, încerca o senzaţie insuportabilă de fierbinţeală în stomac, aşteptând acum să înţeleagă ceva. Profiluri nedesluşite, braţe şi picioare se mişcau de colo-colo; o mână enormă se plimba cu o umbră de ulcior.

Nu reuşea să distingă nimic precis. Cu toate acestea i se părea că recunoaşte un conci de femeie. Şi stătu la îndoială: ai fi zis că-i coafura contesei Sabine, numai că grumazul părea prea puternic. În acest moment, nu ştia nimic, nu putea întreprinde nimic. Stomacul îl făcea în aşa hal să sufere în înspăimântătoarea incertitudine în care se zbătea, încât se lipi şi mai mult de poartă, pentru a se linişti, dârdâind ca un vagabond nenorocit. Apoi, cum în ciuda tuturor mizeriilor, nu-şi întorcea ochii de la fereastră, mânia lui începu să-i provoace năluciri de moralist: se vedea deputat, vorbea unei adunări, tuna împotriva destrăbălării, prorocea catastrofe; refăcea, de fapt, articolul lui Fauchery despre musca otrăvitoare, şi se punea pe sine în scenă, declarând că nu mai era posibilă în zilele noastre o convieţuire socială, fundamentată pe moravurile de la sfârşitul imperiului roman. Asta îi făcu bine. Dar umbrele dispăruseră. Fără îndoială că se culcaseră la loc. El privea într-una, aştepta mai departe.

Sună orele trei, apoi orele patru. Contele nu putea pleca. De fiecare dată când cădeau averse de ploaie, se vâra în ungherul porţii, cu picioarele împroşcate de stropii de noroi. Nimeni nu mai trecea nicăieri. Din când în când ochii i se închideau, pârjoliţi parcă de dunga aceea de lumină, pe care se încăpăţânau să se fixeze, cu o obstinaţie de imbecil. În două rânduri, umbrele alergară pe perdele, repetând aceleaşi gesturi, plimbând acelaşi profil de ulcior gigantic; şi de două ori calmul se restabili, lampa continuă să arunce lumina ei discretă de veioză. Umbrele creşteau, fără îndoială. De altfel, o idee neaşteptată venise să-l liniştească, amânând ora când urma să acţioneze: n-avea decât să-şi aştepte soţia la ieşire. O va recunoaşte fără îndoială pe Sabine. Nimic mai simplu, nici un fel de scandal, doar o certitudine. Era de ajuns să rămână pe loc. Dintre toate sentimentele confuze care-l agitaseră, nu-i rămânea acum decât o tainică nevoie de a şti. Dar plictiseala îl adormea sub poartă; pentru a se. Distra, încercă să calculeze timpul

cât va trebui să aştepte. Sabine trebuia să fie la gară către orele nouă. Asta făcea aproape patru ore şi jumătate. Era plin de răbdare, nu s-ar fi mişcat din loc, găsind un farmec deosebit să stea şi să viseze astfel că aşteptarea lui în noapte va fi fără sfârşit.

Deodată, dunga de lumină dispăru. Acesta fu pentru el o catastrofă neaşteptată, ceva cu totul dezagreabil şi neliniştitor. Evident, stinseseră lampa, aveau să doarmă. La această oră, era firesc. Dar se enervă, pentru că acum fereastra întunecată nu-l mai interesa. O mai privi încă un sfert de oră, apoi îl obosi, părăsi poarta şi făcu vreo câţiva paşi pe trotuar. Către orele cinci, se plimbă, ducându-se şi venind de colo-colo, ridicând ochii din vreme-n vreme. Fereastra rămânea moartă; uneori se întreba dacă nu visase că umbrele dansau acolo, pe geamurile acelea. O oboseală imensă îl copleşea, o buimăceală în care uita ceea ce aştepta la colţul străzii, poticnindu-se de pavaj şi trezindu-se tresărind cu fiorii de gheaţă ai unui om care nu mai ştie unde se află. Hotărât lucru, nimic pe lumea asta nu merită să-ţi stârnească griji. Din moment ce aceşti oameni dorm, trebuie să-i lase să doarmă. La ce bun să se amestece în treburile lor? Era foarte întuneric; nimeni nu va afla vreodată aceste lucruri. Şi atunci, totul în el, până şi curiozitatea, totul dispăru, izgonit de dorinţa de a isprăvi, de a căuta aiurea uşurarea. Frigul se înteţea, strada îi devenea insuportabilă, de două ori se îndepărtă şi se apropie iarăşi, târându-şi picioarele pentru ca apoi să se îndepărteze şi mai mult. Era sfârşitul, nu mai avea nimic de făcut, coborî până la bulevard şi nu mai reveni.

De data asta cursa pe străzi i se păru o pedeapsă. Mergea încetişor, mereu cu acelaşi pas, strecurându-se pe lângă ziduri. Tocurile-i sunau, nu-şi vedea decât propria umbră rotindu-se, mărindu-se şi micşorându-se la loc, la fiecare felinar cu gaz. Asta îl alina, îl preocupa în mod mecanic. Gândindu-se mai târziu la drumul acesta, niciodată nu a reuşit să-şi amintească pe unde trecuse; i se părea că se

târâse timp de ore întregi, în cerc, într-un circ. O singură amintire îi rămase, cu foarte mare limpezime. Fără să-şi poată explica în ce chip ajunsese acolo, se trezi cu faţa lipită de grilajul pasajului Panoramas, ţinând barele cu amândouă mâinile. Nu le zgâlţâia; încerca pur şi simplu să privească pasajul, cuprins de o emoţie de care-i era plină întreaga făptură. Dar nu distingea nimic, un val de umbre aluneca de-a lungul galeriei pustii şi vântul, care năvălea dinspre strada Saint Marc, îi arunca în faţă o umiditate de pivniţă. Şi cu toate acestea se încăpăţâna. Apoi, izgonit de o himeră, rămăsese înmărmurit şi se întrebă ce căuta el la această oră, în faţa acestui grilaj, lipit de el cu atâta furie, încât barele i se întipăriseră pe figură. Apoi, îşi reluase marşul, disperat, cu inima împovărată de o ultimă tristeţe, singur şi părăsit de acum înainte în toată această beznă.

Zorile se iviră, în sfârşit, zorile acelea murdare ale nopţilor de iarnă atât de triste pe pavajul noroios al Parisului. Muffat revenise pe largile străzi în construcţie, care prelungeau şantierele Operei. Înmuiat de aversele de ploaie, desfundat de căruţe, solul calcar os era transformat într-o baltă de noroi. Şi, fără să se uite unde pune picioarele, mergea într-una, lunecând şi redresându-se. Deşteptarea Parisului, echipele de măturători şi cele dinţii grupuri de muncitori îi pricinuiau o nouă tulburare, pe măsură ce zorii înaintau. Era privit cu surprindere, avea pălăria înmuiată de apă şi se simţea plin până sus de noroi şi buimac. Multă vreme se refugiase pe după palisade, printre schelării. În mintea lui goală, o singură idee rămânea vie: aceea că era foarte nenorocit.

Atunci, se gândi la Dumnezeu. Ivită dintr-o dată, ideea aceasta a unui ajutor divin, a unei mângâieri supraomeneşti, îl surprinse ca un lucru neaşteptat şi ciudat, trezind în el imaginea domnului Venot şi amintindu-i figura lui mică şi grasă cu dinţii stricaţi. Cu siguranţă că domnul Venot, pe care-l amăra de luni de zile, din cauză că evita să-l vadă, va fi foarte fericit dacă s-ar duce să-i bată la uşă ca să

plângă în braţele lui. Altă dată, Dumnezeu îl urmărea cu toată mila sa. La cel mai mic necaz, la cea mai mică greutate ce i se ivea în cale, intra într-o biserică, îngenunchia umilindu-şi nimicnicia în faţa puterii atotstăpânitoare şi ieşea din biserică întărit de rugăciune, gata să se lepede de toate bunurile acestei lumi, cu unica dorinţă ca mântuirea lui să fie veşnică. Dar, în ultima vreme, nu se mai ducea la biserică decât sporadic, în momentele când îl cuprindea groaza de infern; astăzi însă, simţea întreg trupul străbătut de un soi de moliciune. Nana îi schimbase deprinderile. Şi ideea de Dumnezeu îl uluia. De ce nu se gândise la Dumnezeu imediat, în această înspăimântătoare criză, în care trosnea şi se prăbuşea slaba lui făptură omenească?

Acum, în marşul lui penibil, căuta o biserică. Nu-şi mai aducea aminte unde se afla vreuna, ora matinală îi făcuse străzile de nerecunoscut. Apoi, cum da colţul străzii Chaussé – d'Antin, zări la capătul străzii Trinité un turn nedesluşit, pierdut în ceaţă. Statuile albe, dominând grădina despuiată, păreau printre foile galbene ale parcului nenumărate zeiţe Venus zgribulite. În pridvorul bisericii răsuflă o clipă, obosit de urcarea peronului larg. Apoi, intră. Biserica era rece, cu instalaţia de încălzire oprită încă din ajun şi cu bolţile ei înalte pline de un abur fin care pătrunsese prin geamuri. O umbră adâncă îneca părţile laterale, nu era suflet de om acolo, şi în fundul acestei nopţi îndoielnice se auzea numai un zgomot de papuci, vreun paracliser târându-şi picioarele în posomoreala dimineţii. Cu toate acestea, după ce se izbise de o îngrămădeală de scaune, pierdut, amărât şi într-o stare de plâns, căzuse în genunchi în faţa grilajului unui altar mic, aproape de vasul cu apă sfinţită. Împreunase mâinile, căuta rugăciuni, întreaga lui fiinţă voia să se dăruiască într-un elan. Dar numai buzele lui bâiguiau vorbe, spiritul însă îi fugea într-una, se întorcea iar afară, o pornea rar de-a lungul străzilor, fără odihnă, ca sub flagelarea unei necesităţi implacabile. Şi

repeta: „O, Doamne, vino-mi în ajutor! O, Doamne, nu părăsi o creatură care se lasă în voia dreptăţii tale! O, Doamne, te ador; mă vei lăsa oare să pier sub loviturile duşmanilor tăi?” Nimeni nu răspundea, umbra şi frigul îl apăsau pe umeri, zgomotul de papuci, în depărtare, continua şi îl împiedica să se roage. Nu auzea decât acest zgomot plictisitor, în biserica pustie, unde încă nu se măturase, aşa cum se obişnuia, înainte de uşoara încălzire care se făcea pentru primele liturghii. Atunci se ridică, sprijinindu-se de un scaun, cu genunchii trosnind. Dumnezeu nu venise încă acolo. De ce ar fi plâns în braţele domnului Venot? Acest om nu putea să facă nimic.

Şi, în chip cu totul maşinal, se întoarse la Nana. Afară, alunecând, simţi că-i vin lacrimi în ochi, fără să fie însă supărat pe soartă, ci numai slab şi bolnav. În sfârşit, era foarte ostenit, îl plouase prea mult şi suferea tare de frig. Ideea să se întoarcă în casa lui posomorâtă din strada Mirosmesnil, îl îngheţa. La Nana, uşa nu era deschisă şi trebui să aştepte să-şi facă apariţia portăreasa. Urcându-se, surâdea, pătruns de căldura molatică a acestui adăpost, unde avea să se întindă şi să doarmă.

Când Zoé îi deschise, avu un gest de uluială şi de nelinişte. Îi spuse că doamna, cuprinsă, de o migrenă groaznică, nu închisese de loc ochii. În sfârşit, putea totuşi să vadă dacă doamna nu adormise. Şi se strecură în cameră, în vreme ce el se lăsa să cadă pe un fotoliu din salon. Dar, aproape imediat, Nana apăru. Se sculase din pat, şi abia avusese timp să-şi arunce pe ea un jupon, cu picioarele goale, cu părul despletit, cu cămaşa mototolită şi sfâşiată, de dezordinea unei nopţi de dragoste.

— Cum! Iarăşi tu! Strigă ea, roşie cu totul.

Venise în fuga mare, sub îndemnul furiei, pentru a-l azvârli ea însăşi pe uşă afară. Dar văzându-l aşa de prăpădit, aşa de sfârşit, încercă un ultim sentiment de milă.

— Ei bine! Dar curat mai eşti, bietul meu căţeluş! Reluă ea cu mai multă blândeţe. Cum a fost? I-ai pândit şi ţi-ai făcut

inimă rea, nu-i aşa?

El nu răspunse; avea aerul unui animal căsăpit. Cu toate astea, Nana înţelese că-i lipseau încă probele; şi ca să-l liniştească adăugă:

— Vezi, mă înşelasem. Soţia ta e cinstită, pe cuvântul meu de onoare! Acum, micuţule, trebuie să te întorci acasă şi să te culci. Ai nevoie de aşa ceva.

El nu se mişcă.

— Hai odată, du-te. Nu pot să stau şi să te păzesc aici. Doar n-ai pretenţia să rămâi, la ora aceasta?

— Ba da, să ne culcăm, îngână el.

Ea îşi stăpâni un gest de violenţă. Pierdea răbdarea. Oare devenea idiot?

— Hai, du-te, spuse ea a doua oară.

— Nu!

Atunci, izbucni exasperată, revoltată:

— Dar eşti dezgustător! Înţelege odată, m-am săturat de tine până peste cap, întoarce-te la soţia ta, care te-a făcut un încornorat. Da, te-a făcut un încornorat; de data asta eu ţi-o spun. Ţi-e de ajuns acum? Ai să mă laşi odată în pace?

Ochii lui Muffat se umplură de lacrimi. Împreună mâinile.

— Să ne culcăm.

De rândul ăsta Nana îşi pierdu cumpătul, strangulată ea însăşi de suspine nervoase. Abuza de răbdarea ei. În definitiv, ce o priveau pe ea poveştile astea? Desigur, întrebuinţase toate menajamentele posibile pentru a-l avertiza, din amabilitate. Şi voia acum s-o facă pe ea să plătească oalele sparte? Asta nu, în nici un caz! Avea o inimă bună, dar nici aşa!

— Fir-ar să fie! Îmi ajunge! Blestema ea lovind cu pumnul în mobile. Ei bine! Eu, care mă făceam luntre şi punte ca să fiu credincioasă. Dar, scumpul meu, mâine, aş fi bogată, dacă aş spune numai un cuvânt.

Muffat ridică fruntea, surprins. Niciodată nu se gândise la chestiunea aceasta de bani. Dacă avea vreo dorinţă, îi va fi satisfăcută imediat. Averea lui întreagă era a ei.

— Nu, e prea târziu, spuse ea cu înverşunare. Îmi plac oamenii care dau fără să le ceri. Nu, vezi tu, un milion pentru o singură dată şi tot aş refuza. S-a sfârşit, am hotărât cu totul altceva. Du-te, sau nu mai răspund de nimic. Sunt în stare să săvârşesc o faptă necugetată.

Înainta spre el, ameninţătoare. Şi în clipa acestei exasperări de fată bună ajunsă la marginea răbdării şi convinsă de dreptatea şi superioritatea ei asupra oamenilor oneşti care o plictiseau, uşa se deschise deodată şi Steiner îşi făcu apariţia. Fu culmea. Nana scoase o exclamaţie teribilă.

— Asta-i bună! Uite pe celălalt acum!

Steiner, aiurit de tunetul vocii ei, se oprise. Prezenţa neprevăzută a lui Muffat îl contraria, căci îi era frică de o explicaţie pe care o evita de trei luni. Cu ochii tremurători, el se balansa de pe un picior pe altul, având o înfăţişare stingherită şi evitând să-l privească pe conte. Răsufla repede, cu faţa roşie şi descompusă a unui om care a alergat tot Parisul ca să aducă o veste bună şi care simţea că a picat într-un moment cumplit.

— Şi tu ce mai vrei? Îl întrebă aspru Nana, tutuindu-l fără să-i pese de conte.

— Eu. Eu. Bâigui el. Am să-ţi dau ceea ce şti.

— Ce?

El ezita. Alaltăieri îi spusese răspicat că dacă nu-i găseşte o mie de franci, ca să plătească o poliţă, nu-l va mai primi. De două zile alerga în dreapta şi în stânga. În sfârşit, tocmai reuşise să completeze suma, chiar în dimineaţa aceea.

— Mia de franci, sfârşi el prin a zice trăgând din buzunar un plic.

Nana uitase.

— Mia de franci? Strigă ea. Ce, eu cer de pomană? Poftim! Uită-te ce fac eu cu mia ta de franci!

Şi, luând plicul, i-l aruncă în faţă. Ca un evreu prudent ce era, el adună de pe jos banii anevoie. Muffat schimbă cu el o

privire deznădăjduită, în vreme ce Nana îşi punea mâinile în şolduri ca să ţipe mai tare.

— Ah, aşadar, când aveţi de gând să încetaţi să mă insultaţi? Dragul meu, sunt mulţumită că ai venit şi tu, căci, aşa maturatul are să fie complet. Hai, hopa afară!

Apoi, cum ei nu se grăbeau de loc, reîncepu:

— Ah, credeţi că fac o prostie? Poate! Dar prea m-aţi plictisit. Şi gata! M-am săturat să fiu amabilă cu voi! Dacă voi crăpa, asta mă priveşte.

Voiră s-o liniştească, o rugară.

— Deci, pe scurt: refuzaţi să plecaţi? Ei bine, atunci priviţi. Am pe cineva la mine.

Şi cu un gest brusc, deschise de perete uşa camerei. Atunci, cei doi îl zăriră pe Fontan în mijlocul patului răvăşit. El nu se aştepta să fie arătat astfel, şi avea picioarele în aer, cu cămaşa desfăcută, lăfăindu-se ca un ţap, cu pielea lui neagră, în mijlocul dantelelor mototolite. De altfel, nu se tulbură, obişnuit cu surprizele de pe scenă. După prima clipă de uimire, găsi un joc de fizionomie ca să iasă din încurcătură în mod onorabil, făcând, cum spunea el, pe iepurele, adică umflându-şi buzele şi încreţindu-şi nasul într-o tremurare a întregului bot. Capul lui de faun ticălos reflectă viciul. De opt zile, Nana se ducea să-l caute pe Fontan la Variétés, apucată de capriciul pătimaş al fetelor pentru sluţenia plină de strâmbături a comicilor.

— Poftim! Spuse ea arătându-l, cu un gest de, tragedianã.

Muffat, care acceptase totul, se revoltă la acest afront.

— Târfă! Îngână el.

Dar Nana, care şi intrase în cameră, se întoarse, ca să aibă ultimul cuvânt.

— De ce târfă? Dar nevastă-ta?

Şi, plecând, trânti uşa cu toată puterea şi trase cu zgomot zăvorul. Rămaşi singuri, cei doi bărbaţi se priviră în tăcere. Zoé tocmai intrase. Dar ea nu-i repezi, dimpotrivă, le vorbi pe un ton foarte rezonabil. Ca o persoană cu scaun la cap, găsea prostia doamnei puţin cam exagerată. Cu toate astea,

îi lua partea: nu va ţine mult legătura asta cu cabotinul, trebuia să o lase să-i treacă furia. Cei doi bărbaţi se retraseră. Nu scoaseră nici o vorbă. Pe trotuar, împinşi de o stranie fraternitate, îşi strânseră mâna în tăcere; şi, întorcându-şi spatele, se îndepărtară, târându-şi picioarele fiecare, la treburile lui.

Când Muffat se întoarse în sfârşit acasă, în palatul său din strada Miromesnil, soţia lui tocmai sosea. Se întâlniră pe scara largă, ai cărei pereţi sumbri stârneau fiori de gheaţă. Ridicară ochii şi se văzură. Contele avea încă hainele pline de noroi, paloarea speriată a bărbatului care se întoarce de la viciu. Contesa, ca zdrobită de o noapte în tren, dormea din picioare, pieptănată prost şi cu pleoapele învineţite.

VIII.

Pe strada Véron, în Montmartre, într-o locuinţă mică, la etajul al patrulea, Nana şi Fontan invitaseră câţiva prieteni, ca să mănânce prăjitura de Bobotează. Sărbătoreau instalarea în casă nouă, mutaţi numai de trei zile.

Făcuseră treaba asta în mod cu totul spontan, fără a fi hotărât dinainte să stea împreună, în ardoarea începutului lunii lor de miere. A doua zi după faimoasa ieşire zgomotoasă, când azvârlise pe uşă afară atât de categoric şi fără menajamente pe conte şi pe bancher, Nana simţi că totul se prăbuşeşte în jurul ei. Dintr-o privire judecă situaţia: creditorii aveau să năvălească în anticameră să se amestece în treburile ei sentimentale, să o ameninţe că vor scoate lucrurile în vânzare, dacă nu e cu scaun la cap; asta însemnau certuri, necazuri fără sfârşit, ca să scape din mâna lor cele câteva mobile. Şi preferă până la urmă să părăsească totul. De altfel apartamentul din bulevardul Haussmann o plictisea. Era stupid cu încăperile lui mari, aurite. În capriciul dragostei sale pentru Fontan, întorcându-se la vechiul ei ideal de florăreasă, când nu-şi dorea nimic mai mult decât un dulap de palisandru cu oglindă şi un pat acoperit cu rips albastru, visa o cămăruţă frumoasă şi luminoasă. În două zile, vându ceea ce putu

scoate, bibelouri şi bijuterii, şi dispăru cu vreo zece mii de franci, fără să spună un cuvânt portăresei; un salt, o fugă şi nici o urmă. În felul acesta, bărbaţii nu vor mai veni să se agate de fustele ei. Fontan fu foarte drăguţ. Nu zise nu. O lăsă să facă ce voia. Ba mai mult, se arătă chiar bun camarad. La rândul său avea vreo şapte mii de franci, pe care consimţi să-i adauge la cei zece mii ai tinerei femei, cu toate că se zicea că-i zgârcit. Le păru un fond solid ca să-şi întemeieze gospodăria. Şi plecară, trăgând şi unul şi altul din banii de la ciorap, puşi în comun, închiriind şi mobilând cele două încăperi din strada Veron, împărţind totul ca nişte prieteni vechi. La început, fu într-adevăr delicios.

În seara de Bobotează, doamna Lerat sosi prima, împreună cu Louiset. Cum Fontan nu se întorsese, ea îşi îngădui să-şi expună temerile, căci tremura la gândul că nepoata sa renunţa la avere.

— Oh! Mătuşico, îl iubesc aşa de mult! Strigă Nana strângându-şi cu un gest frumos amândouă mâinile peste piept.

Vorbele acestea avură un efect extraordinar asupra doamnei Lerat. Ochii i se umeziră.

— Aşa e, adevărat, spuse ea cu un aer convins, dragostea înainte de toate.

Şi doamna Lerat îşi exprima entuziasmul pentru drăgălăşenia încăperilor. Nana îi arătă dormitorul, sufrageria, până şi bucătăria. Da! Nu era prea mare, dar refăcuseră zugrăvelile, schimbaseră tapetele; şi soarele intra aici din plin.

Atunci, doamna Lerat o reţinu pe tânăra femeie în cameră, în timp ce Louiset se instala în bucătărie, în spatele femeii de serviciu, ca să vadă cum frige un pui. Îşi îngăduia să-şi dea cu părerea pentru că Zoé venise pe la ea. Zoé, curajoasă, rămăsese pe baricadă, din devotament pentru doamna. Mai târziu, doamna o va plăti; nu avea grijă. Şi, în prăpădul apartamentului din bulevardul Haussmann, Zoé ţinea piept creditorilor, opera o retragere demnă, salvând

rămăşiţe, spunând că doamna voiaja, fără să dea vreodată vreo adresă. Ba chiar de frică să nu fie urmărită, renunţa la plăcerea de a se duce să o viziteze pe doamna. Totuşi, dimineaţa, dase o fugă până la doamna Lerat, căci se petrecuse un lucru nou. În ajun, veniseră nişte creditori, tapiţerul, cărbunarul, lingereasa, spunând că dau un răgaz, oferindu-se chiar să-i împrumute o sumă însemnată doamnei, dacă doamna voia să revină în apartamentul său şi să se poarte ca o persoană inteligentă. Mătuşa repetă vorbele lui Zoé. Trebuie, fără îndoială, că era cineva amestecat în spatele afacerii acesteia.

— Niciodată! Declară Nana, revoltată. Ei bine, frumos le sade furnizorilor! Ce cred ei că sunt de vânzare, ca să le achit conturile? Vezi tu, aş prefera să mor de foame, decât să-l înşel pe Fontan.

— Asta i-am răspuns şi eu, spuse doamna Lerat; nepoata mea are prea mult suflet!

Nana fu totuşi foarte jignită, aflând că moşia la Mignotte se vindea şi că Labordette o cumpăra pe un preţ derizoriu pentru Caroline Héquet. Faptul o înfurie împotriva acestei clici, nişte adevărate târâturi cu toţii, în ciuda impresiei de eleganţă ce se străduiau s-o dea faptelor lor. Nici vorbă că ea făcea mai mult ca toate celelalte!

— N-au decât să facă pe grozavele, conchise ea, banul nu le va da niciodată adevărata fericire. Şi apoi, vezi tu, mătuşico, nici nu mai ştiu că există pe lume asemenea lucruri. Sunt prea fericită.

Chiar în clipa aceea intra doamna Maloir, cu una din pălăriile ei stranii, cărora numai ea singură le găsea forma. Fu o mare bucurie să se revadă. Doamna Maloir se scuză că mărimile o intimidau; acum, din când în când, avea să mai vină pe aici, ca să joace bésigue. Se vizită pentru a doua oară locuinţa; şi în bucătărie, în faţa femeii de serviciu care stropea puiul, Nana vorbi de economie, spuse că o fată în casă ar fi costat prea mult şi că ea însăşi voia să se ocupe de gospodărie. Louiset privea fericit la frigare.

Dar se auzi un zgomot de voci. Era Fontan, cu Bosc şi Prulliere. Puteau să se aşeze la masă. Supa era deja servită, când Nana, pentru a treia oară, arătă locuinţa.

— Ah! Copii, ce bine v-aţi instalat aici! Repetă Bosc, numai ca să facă plăcere camarazilor care plăteau masa, căci în realitate chestiunea „cuibului” nu-l interesa câtuşi de puţin.

În dormitor se strădui să fie şi mai amabil. De obicei, le considera pe femei cămile, şi ideea că un bărbat putea să se încurce cu unul din aceste animale murdare stârnea în el singura indignare de care era în stare, în dispreţul lui de beţiv cu care învăluia lumea.

— Ah! Ştrengarii, reluă el clipind din ochi, au făcut totul pe ascuns. Ei bine, într-adevăr aţi avut dreptate! Va fi încântător, pe legea mea, şi vom veni să vă vedem, fir-ar să fie!

Dar cum Louiset sosea, călărind pe o coadă de mătură, Prulliere zise cu un râs răutăcios:

— Ia te uită! Aţi şi făcut un băieţaş?

Gluma păru foarte amuzantă: doamna Lerat şi doamna Maloir se prăpădiră de râs. Nana, departe de a se supăra, avu un zâmbet duios, spunând că, din nenorocire, nu; ar fi dorit-o din toată inima pentru micuţ şi pentru ea însăşi; dar poate că va veni unul în curând. Fontan care făcea pe omul cumsecade, luă pe Louiset în braţe, jucându-se cu el şi vorbind peltic:

— Nu faţe nimic, el iubeşte pe tăticu. Zi-mi tată, puşlamao!

— Tată. Tată. Îngână copilul.

Toată lumea îl copleşi cu mângâieri. Bosc, plictisit, zicea că ar trebui să se aşeze la masă; nu exista în lume nici un lucru mai serios decât să mănânci; Nana ceru permisiunea să-l aşeze pe Louiset lângă ea. Dineul fu foarte vesel, Bosc, cu toate acestea, îndură multe din pricina vecinătăţii copilului, împotriva căruia trebuia să-şi apere farfuria. Doamna Lerat îl stingheri de asemenea. Se înduioşa, îi spunea cu glas scăzut lucruri misterioase, povestiri cu domni foarte bine care o urmăreau încă, şi, în două rânduri, fu nevoit să-şi

tragă genunchiul într-o parte, căci ea năvălea peste el, cu ochii umeziţi de pasiune. Prulliere se purta ca un mojic cu doamna Maloir, pe care nu o servi nici măcar o dată. Se ocupa numai de Nana, având aerul că se simte jignit pentru că o vedea cu Fontan. De altfel, turturelele sfârşeau prin a fi plicticoase, atât de mult se îmbrăţişau. Contrar tuturor regulilor, voiseseră se se aşeze unul lângă altul.

— Ce dracu! Mâncaţi, aveţi voi timp de asta! Repeta Bosc, cu gura plină. Aşteptaţi până când n-om mai fi noi de faţă.

Dar Nana nu putea să se abţină. Plutea într-o vraje a dragostei, îmbujorată la faţă ca o fecioară, aruncându-i lui Fontan zâmbete şi priviri pline de tandreţe. Cu ochii aţintiţi asupra lui Fontan, îl copleşea cu nume gingaşe: căţeluşul meu, lupuşorul meu, pisoiaşul meu; şi când el îi turna apă sau îi da sare, se apleca şi-l săruta la întâmplare pe buze, pe ochi, pe nas, pe o ureche; apoi dacă o certau, revenea cu o tactică savantă, cu umilinţe şi alintări de pisică bătută, luându-i mâna pe ascuns ca să i-o ţină într-a ei şi să i-o sărute. Fontan îşi dădea aere şi se lăsa adorat, plin de condescendenţă. Nasul lui mare se mişca de o bucurie senzuală. Botul lui de ţap, urâţenia lui de monstru caraghios, se lăfăiau în adoraţia supusă a acestei fete superbe, aşa de albă şi aşa de robustă. Câteodată îi întorcea un sărut, ca un om care manifestă toată bunăvoinţa şi vrea să se arate drăguţ.

— La urma urmei, sunteţi enervanţi! Strigă Prulliere. Cel puţin cară-te tu de colo!

Şi-l mută pe Fontan de la locul său, îi schimbă tacâmul, ca să se aşeze el lângă Nana. Izbucniră exclamaţii, aplauze, vorbe fără perdea. Fontan făcea pe deznădăjduitul, cu aerele caraghioase ale lui Vulcan plângând pe Venus. Prulliere se arăta galant; dar Nana, în timp ce pictorul îi căuta piciorul pe sub masă, îi trase un ghiont, ca să-l facă să stea liniştit. Nu, fără îndoială că n-avea să se culce cu el, niciodată. Luna cealaltă avusese un început de slăbiciune pentru Prulliere, din pricina capului său frumos. Acum, îl

detesta. Dacă avea s-o mai ciupească încă o dată, prefăcându-se că ridică şerveţelul, îi va arunca paharul în ochi.

Totuşi, seara se sfârşi cu bine. Veni rândul, fireşte, să se vorbească despre Variétés. Nu mai crăpa odată canalia aia de Bordenave? Bolile lui murdare ieşeau la iveală şi-l făceau să sufere în aşa hal încât îţi era scârbă să-l atingi. În ajun, în vremea repetiţiei, ţipase tot timpul la Simonne. Uite unul care când o crăpa, artiştii nu-l vor plânge niciodată! Nana zise că, dacă i-ar oferi un rol, l-ar trimite la plimbare fără să stea pe gânduri; de altfel, afirma că nu va mai juca niciodată, teatrul nu valorează cât căminul ei. Fontan, care nu era distribuit nici în noua piesă, nici în aceea pe care o repetau, exagera şi el fericirea de a fi pe deplin liber să-şi petreacă serile cu pisicuţa lui, cu picioarele întinse în faţa focului. Şi ceilalţi le dădură dreptate din toată inima, socotindu-i norocoşi şi prefăcându-se că le invidiază fericirea.

Tăiaseră prăjitura de Bobotează. Bobul căzuse la doamna Lerat care îl puse în paharul lui Bosc. Atunci se auziră ţipete: „Regele bea! Regele bea!” Nana profită de această explozie de veselie ca să se ducă să ia din nou pe Fontan de gât, să-l sărute şi să-i şoptească tot felul de drăgălăşenii la ureche. Dar Prulliere, cu râsul său jignit de băiat frumos, strigă că Nana nu respectă regulile jocului. Louiset dormea pe două scaune. În sfârşit, societatea se despărţi abia pe la ora unu. Îşi strigau la revedere, coborând scara.

Şi, timp de trei săptămâni, viaţa celor doi îndrăgostiţi fu într-adevăr frumoasă. Nana avea impresia că se întoarce la vremurile debutului ei, când prima rochie de mătase îi pricinuise o imensă bucurie. Ieşea puţin, făcând pe singuratica şi pe femeia fără pretenţii. Într-o dimineaţă, devreme de tot, cum cobora să cumpere ea însăşi peşte de la piaţa La Rochefoucauld, rămase cu totul încremenită întâlnindu-se nas în nas cu Francis, fostul ei coafor. Era îmbrăcat ca de obicei, cu lingerie fină şi redingotă

ireproşabilă; şi se trezi că-i este ruşine să fie văzută de el pe stradă; în capot, ciufulită, târându-şi papucii. Dar Francis avu tactul să fie şi mai politicos încă decât de obicei… Nu îşi îngădui iniei o întrebare, se prefăcu a crede că doamna era în călătorie. Ah! Doamna făcuse pe mulţi nenorociţi, hotărându-se să călătorească! Era o pierdere imensă pentru toată lumea. Cu toate acestea, tânăra femeie, cuprinsă de o curiozitate care o făcea să uite de primul moment de stinghereală, sfârşi prin a-l descoase. Fiindcă mulţimea îi înghiontea, Nana îl împinse pe coafor sub o intrare, unde rămase vreme îndelungată în picioare în faţa lui, cu micul paner pentru târguit în mână. Ce se spune despre dispariţia ei? De! Cucoanele la care mergea el vorbeau în fel şi chip; în general, vâlvă mare, un adevărat succes. Dar Steiner? Domnul Steiner sta prost de tot; o să sfârşească rău, dacă nu găseşte vreo nouă operaţie de bursă. Şi Daguenet? Oh! Lui îi mergea perfect; domnul Daguenet îşi aranja viaţa. Nana, pe care amintirile o zgândăreau, deschise gura să-l mai întrebe încă; dar se simţi foarte stingherită să pronunţe numele lui Muffat. Atunci Francis, surâzând.

— Vorbi primul. Cât despre domnul conte, ţi-era mai mare jalea, atât de mult suferise după plecarea doamnei, părea un suflet chinuit, îl vedeai pretutindeni unde doamna ar fi putut fi. În sfârşit, domnul Mignon îl întâlnise şi îl luase la dânsul. Noutatea asta făcu pe Nana să râdă mult, dar era un râs forţat.

— Ah! Este cu Rose acum, spuse ea. Ei bine să ştii, Francis, puţin îmi pasă! Vezi ce ipocrit! A prins gustul dumnealui, şi nu poate posti nici măcar o săptămână! Şi el care îmi jura că după mine nu va mai avea altă femeie!

În fond turba de necaz.

— Rose s-a mulţumit cu o rămăşiţă de la mine, reluă ea. Un scârbos de încornorat, ăsta e individul cu care s-a mulţumit Rose! Oh! Înţeleg, a vrut să se răzbune că i-am

luat pe bestia aia de Steiner. Frumoase apucături să atragă la ei un bărbat pe care eu l-am dat afară.

— Domnul Mignon nu povesteşte că lucrurile s-au întâmplat chiar aşa, spuse coaforul. După dânsul, domnul conte v-ar fi izgonit. Da, chiar într-un mod dezgustător, cu un picior în spate.

La asta, Nana se făcu palidă de tot.

— Ai? Ce? Strigă ea, cu un picior în spate? Aşa ceva e prea de tot! Dar, micul meu, eu sunt aceea care l-am aruncat pe scări de-a berbeleacul pe încornoratul ăsta! Căci trebuie s-o ştii, este încornorat; contesa îi pune coarne cu toată lumea, chiar şi cu licheaua aia de Fauchery. Şi Mignon ăsta! Bate trotuarele pentru otrava aia de nevastă-sa, pe care nimeni n-o vrea, atât e de slabă! Ce lume murdară! Ce lume murdară!

Se înăbuşea. Răsuflă adânc.

— Ah! Va să zică aşa spun? Ei bine! Dragul meu Francis, am să mă duc să-i pun de faţă. Vrei să mergem acolo chiar acum amândoi? Da, am să mă duc şi o să vedem noi dacă mai au tupeul să vorbească de picioare în spate. Auzi, picioare; mie? Dar nu am admis aşa ceva de la nimeni niciodată. Şi niciodată nu mă va bate cineva, căci l-aş sfâşia pe bărbatul care m-ar. Atinge cât de puţin!

Dar se linişti. La urma urmei, puteau să zică ce voiau; nu preţuiau mai mult decât noroiul de pe ghetele ei. Ar însemna să se mânjească, dacă s-ar ocupa de oameni ca aceştia. Avea conştiinţa valorii ei. Şi Francis, devenit familiar, văzând-o că se arată aşa, în capot, ca o menajeră, îşi îngădui, părăsind-o, să-i dea sfaturi. Rău face că sacrifică totul unui capriciu; joaca rupe cojoaca. Nana îl asculta, cu capul în jos, în timp ce Francis vorbea cu un aer îndurerat, ca un cunoscător care sufere văzând o fată frumoasă bătându-şi joc de propria ei soartă.

— Asta e treaba mea, încheie ea, mulţumesc, în orice caz, dragul meu.

Îi strânse mâna, pe care Francis o avea întotdeauna puţin unsuroasă, cu toată ţinuta lui corectă; apoi se duse să cumpere peşte. Din ziua aceea povestea cu piciorul în spate o preocupă şi vorbi chiar lui Fontan despre ea. Făcu din nou pe femeia grozavă, care n-ar suporta nici un bobârnac. Fontan, cu aere de om superior, declară că toţi bărbaţii pretinşi cumsecade sunt nişte bădărani şi că trebuiau dispreţuiţi. De atunci Nana fu plină de un adevărat dispreţ.

Chiar în seara aceea, se duseră la Bouffes10, să vadă debutând, într-un rol de zece rânduri, pe o femeiuşcă pe care Fontan o cunoştea. Era aproape unu noaptea, când se întoarseră pe jos în cartierul Montmartre unde locuiau. În strada Chaussée-d'Antin cumpăraseră o moka, o prăjitură cu cremă de cafea. Şi o mâncaseră în pat, pentru că nu era prea cald şi pentru că nu merita osteneala să mai aprindă focul. Aşezaţi în fund, unul lângă altul, cu cuvertura peste pântec, cu pernele înghesuite în spate, luară masa, discutând despre debutantă. Nana o găsea diformă şi fără farmec. Fontan, culcat la margine, îi dădea bucăţile de prăjitură puse pe muchia măsuţei de noapte, între luminare şi chibrituri. Dar sfârşiră prin a se certa.

— Oh! Ce să mai spun! Exclamă Nana. Are nişte ochi ca nişte găuri de burghiu şi părul de culoarea cânepii.

— Taci odată! Repetă Fontan. Un păr superb, nişte priviri pline de foc. E tare ridicol cum voi femeile vă mâncaţi între voi mereu.

Avea aerul că e jignit.

— M-am săturat! Spuse el în sfârşit cu o voce brutală. Ştii, nu-mi place să mă bată cineva la cap. Să dormim sau discuţia asta o să iasă prost.

Şi stinse lumânarea. Nana, furioasă, îi da înainte: nu admitea să i se vorbească pe un astfel de ton, era obişnuită să fie respectată. Cum el nu răspundea, n-avu încotro, trebui să tacă. Dar nu putea să doarmă, se sucea şi se răsucea în aşternut.

— Fir-ai să fii! Ai de gând să termini? Strigă el deodată, sărind brusc în sus.

— Nu e vina mea dacă sunt fărâmituri, spuse ea.

Într-adevăr în pat erau fărâmituri. Ea le simţea până sub coapse, o mâncau peste tot. O singură fărâmitură o ardea, o făcea să se scarpine până la sânge. De altfel, când mănânci o prăjitură, nu scuturi totdeauna cuvertura? Fontan, cuprins de o furie rece, aprinse lumânarea. Amândoi se sculară; şi cu picioarele goale, în cămaşe, dezveliră patul şi măturară fărâmiturile de pe cearceaf, cu mâinile. Fontan, care tremura de frig, se culcă la loc, dând-o dracului pentru că îi recomandase să-şi şteargă bine picioarele. În sfârşit, Nana îşi reluă locul, dar abia culcată, începu să se agite din nou. Mai erau încă fărâmituri în pat.

— Drace! Eram sigură, repetă ea. Le-ai adus înapoi pe tălpile picioarelor. Eu una nu pot! Îţi spun că nu pot să dorm!

Şi se pregătea să treacă peste el, ca să sară jos. Atunci, pierzându-şi răbdarea, vroind să doarmă, Fontan îi trase o palmă, cu toată puterea. Palma fu aşa de puternică, încât Nana se trezi aşezată la loc, cu capul pe pernă. Rămase ameţită o clipă.

— Oh, spuse ea simplu, cu un suspin adânc de copil.

O clipă, Fontan o ameninţă cu o altă palmă, întrebând-o dacă mai are de gând să se mişte iar. Apoi, suflând în lumânare, se aşeză comod pe spate şi începu imediat să sforăie. Nana, cu nasul în pernă, plângea cu suspine uşoare. Era un lucru josnic să se abuzeze de forţă. Dar îi fusese cu adevărat teamă, atât de teribilă devenise masca aceea caraghioasă a lui Fontan. Şi mânia Nanei se topea, ca şi cum palma ar fi calmat-o. Îl respecta, se lipea de perete ca să-i lase tot locul. Sfârşi chiar prin a adormi, cu obrazul fierbinte şi ochii plini de lacrimi, într-o delicioasă prostraţie, într-o supunere aşa de obosită, că nu mai simţea fărâmiturile. A doua zi dimineaţa când se trezi, îl ţinea pe Fontan în braţele ei goale, strâns la piept, cu toată puterea.

Nu-i aşa? Nu o să se mai repete asta niciodată? Îl iubea mult; de la el primea cu plăcere şi să fie pălmuită.

De atunci viaţa începu să i se schimbe. Pentru orice fleac, pentru un da sau un nu, Fontan lăsa să-i scape câteva palme. Nana, familiarizată cu ele, le înghiţea. Uneori ţipa, îl ameninţa; dar Fontan o lipea de perete, ameninţând-o că o strânge de gât, ceea ce o făcea mai înţelegătoare. De cele mai dese ori, căzută pe un scaun, hohotea vreme de cinci minute. Apoi, uita, foarte veselă, cu cântece şi râsete, cu alergături care umpleau odăiţa cu zborul rochiilor sale. Culmea era că, acum, Fontan dispărea toată ziua şi nu se întorcea niciodată înainte de miezul nopţii. Se ducea prin cafenele, unde se întâlnea cu camarazi. Nana tolera totul, tremurând, dezmierdătoare, cu singura teamă ca nu cumva să nu-l mai vadă întorcându-se, dacă i-ar fi adresat vreun reproş. Dar, în unele zile, când nu o vizitau nici doamna Maloir, nici mătuşă-sa cu Louiset, se plictisea de moarte. Aşa s-a întâmplat că, într-o duminică, pe când se dusese la piaţa La Rochefoucauld să cumpere porumbei, a fost foarte încântată s-o întâlnească pe Satin, care cumpăra o legătură de ridichi de lună. Din seara în care prinţul băuse şampania lui Fontan, se pierduseră din vedere amândouă.

— Cum, Nana! Tu locuieşti în cartierul ăsta? Spuse Satin, încremenită că o vedea pe stradă în papuci, la ora aceea. Ah! Săraca de tine, eşti pe geantă!

Nana, printr-o încruntare din sprâncene, o făcu să tacă, pentru că mai erau şi alte femei acolo, în capoate, cu părul neglijent dat pe spate şi plin de scame. Dimineaţa, toate femeile din mahala, de îndată ce scăpau de omul agăţat în ajun, veneau să-şi facă proviziile, cu ochii umflaţi de somn, târând papucii, prost dispuse şi obosite după o noapte de plictiseală. Din fiecare stradă coborau spre piaţă, unele foarte palide, tinere încă, drăguţe şi nepăsătoare, altele îngrozitoare, bătrâne şi burtoase, lăsând de-o parte ifosele, fără să le pese că sunt văzute astfel, în afara orelor de lucru; cu toate că, pe trotuare, trecătorii întorceau capul

după ele, niciuna nu-i învrednicea cu un surâs, toate ocupate, cu aerul mândru al gospodinelor, pentru care bărbaţii nu mai există. Chiar în clipa în care Satin plătea legătura cu ridichi de lună, un tânăr, vreun funcţionar întârziat, îi aruncă în treacăt un: „bună-seara, dragă”. Dintr-o singură mişcare, ea se ridică şi luă un aer de regină ofensată, spunând:

— Ce l-a apucat pe porcul ăsta?

Apoi i se păru că îl recunoaşte. În urmă cu trei zile, către miezul nopţii, întorcându-se singură pe bulevard, îi vorbise aproape o jumătate de oră, în colţul străzii Labruyere ca să-l hotărască. Dar amintirea aceasta o făcu doar să se revolte şi mai mult.

— Ce mai mocârţani sunt şi ăştia. Să ţi se adreseze aşa, ziua-n amiaza mare, reluă ea. Când mergi după treburi e altceva, nu-i aşa? Ar trebui să te respecte lumea.

Până la urmă Nana îşi cumpără porumbei, cu toate că se îndoia că sunt proaspeţi. Atunci, Satin voi să-i arate unde stă; locuia chiar alături, pe strada La Rochefoucauld. Şi, de îndată ce fură singure, Nana povesti pasiunea ce o avea pentru Fontan. Ajunsă în faţa casei sale, mititica uitase să mai plece, cu legătura de ridichii de lună la subsoară, înfierbântată de un ultim amănunt pe care cealaltă i-l dădea, când se jura că ea era aceea care îl aruncase pe contele Muffat afară, cu un picior zdravăn în spate. Şi simţi nevoia să mintă, din complezenţă:

— Oh! Foarte nostim! Foarte nostim! Repetă Satin. Auzi, cu un picior în spate! Şi n-a zis nimic, nu-i aşa? Este atât de laş! Aş fi vrut să fiu acolo, să-i văd mutra. Draga mea, ai dreptate. Dă-i încolo de bani! Mie când îmi place cineva, mai că aş crăpa. Vino să mă vezi, îmi promiţi? Uşa din stânga. Bate de trei ori, că e plină casa de oameni plicticoşi, pe care îi evit.

De atunci, când Nanei i se ura prea tare singură, cobora s-o vadă pe Satin. Era totdeauna sigură c-o găseşte, căci fata nu ieşea niciodată înainte de orele zece. Satin ocupa două

camere pe care i le mobilase un farmacist, ca s-o scape de poliţie; dar în mai puţin de treisprezece luni, stricase mobilele, desfundase scaunele, sfâşiase perdelele, cu o asemenea pasiune pentru murdărie şi dezordine, încât ai fi crezut că o haită de pisici turbate îşi avea sălaşul în locuinţa aceea. Dimineţile când, dezgustată ea însăşi, socotea că ar fi momentul să cureţe, tot luptându-se astfel cu murdăria, îi rămâneau în mână spătarele de la scaune şi fâşii din draperie. În zilele următoare, era şi mai murdar, nu se mai putea intra, căci de-a curmezişul uşilor erau lucruri prăvălite pe jos. Aşa că sfârşea prin a renunţa la gospodărie. La lumina lămpii, garderobul cu oglindă, pendula şi ceea ce rămânea din perdele, încă le mai dădeau iluzii bărbaţilor. De altminteri, de şase luni, proprietarul o ameninţa că o dă afară. Atunci, pentru cine şi-ar fi îngrijit mobilele? Poate pentru el? Asta niciodată! Şi când se scula bine dispusă, striga: „Dii calule!” dând zdravăn cu picioarele în garderob şi în comodă, care trosneau.

Aproape totdeauna, Nana o găsea culcată. Chiar şi în zilele în care Satin cobora să-şi cumpere câte ceva, era aşa de obosită când se întorcea, încât adormea la loc, trântită pe marginea patului. În timpul zilei se târa, moţăia pe scaune, neieşind din lâncezeală decât către seară, când se aprindea gazul. Şi Nana se simţea foarte bine la ea, stând fără nici o treabă, în mijlocul patului desfăcut, a ligheanelor azvârlite pe jos, a fustelor pline de noroiul din seara precedentă, pătând cu pământ fotoliile. Sporovăiau şi îşi făceau destăinuiri la nesfârşit, în vreme ce Satin, în cămaşe, tolănită cu picioarele mai sus decât capul, o asculta, fumând. Uneori se cinsteau cu absint, în după-amiezele când aveau necazuri, pentru a uita, spuneau ele; fără să coboare, fără să-şi pună pe ea măcar un jupon, Satin se apleca peste balustrada scării şi dădea comanda prin fetiţa portăresei, o ştrengăriţă de zece ani, care aducând absintul într-un pahar, arunca priviri furişe spre picioarele goale ale cucoanei. Toate conversaţiile ajungeau în cele din urmă la

ticăloşia bărbaţilor. Nana o pisa cu Fontan al ei; nu putea să spună zece vorbe, fără să nu-i împuieze capul cu ce zicea el, cu ce făcea el. Cât despre Satin, fată bună, asculta fără să se plictisească aceleaşi povestiri despre aşteptatul Nanei la fereastră, despre certuri pentru o mâncare arsă, despre împăcări în pat, după ore întregi de supărare mută. Dintr-o necesitate de a vorbi despre asta, Nana ajunsese să-i povestească toate bătăile pe care le primea; săptămâna trecută îi umflase ochiul; chiar în ajun, din pricina unor papuci pe care nu-i găsea, o aruncase cu o scatoalcă peste măsuţa de noapte; şi Satin nu se mira câtuşi de puţin, dând drumul liniştită fumului de ţigară, întrerupând-o numai ca să spună că ea se apleca întotdeauna, aşa că cel ce da lovitura venea peste cap cu palmă cu tot. Amândouă se puneau pe povestiri de acestea cu bătăi, fericite, ameţite de aceleaşi fapte imbecile repetate de sute de ori, lăsându-se furate de uşoara şi călduţa oboseală a nedemnelor nostimade josnice de care vorbeau. Pentru Nana era într-adevăr o bucurie să povestească bătăile pe oare le primea de la Fontan, să vorbească la nesfârşit despre Fontan al ei, până şi despre felul cum îşi scotea ghetele; bucuria aceasta o aduce în fiecare zi la Satin, cu atât mai mult cu cât fetişcana sfârşea prin a simpatiza cu ea; şi povestea fapte şi mai grozave despre un cofetar care o lăsa jos, moartă, şi pe care ea cu toate astea îl mai iubea încă. Apoi veneau zile când Nana plângea, declarând că aşa ceva nu mai putea continua. Satin o conducea până la uşă, stând încă o oră în stradă, să vadă dacă nu cumva o asasinează. Şi, a doua zi, cele două femei se bucurau toată după-amiaza de împăcarea survenită, preferind, totuşi, fără să şi-o spună, zilele când scandalul se simţea plutind în aer, căci astea le pasiona mai mult decât orice.

Deveniră nedespărţite. Cu toate astea, Satin nu se ducea niciodată la Nana, căci Fontan declarase că în casa lui nu vrea să vadă prostituate. Ieşeau împreună, şi aşa se face că într-o zi Satin duse pe prietena ei la o femeie, tocmai la

acea doamnă Robert care o preocupase pe Nana şi îi stârnise un oarecare respect, de când refuzase să vină să supeze la dânsa. Doamna Robert locuia în strada Mosnier, o stradă nouă şi tăcută a cartierului l'Europe, fără nici o prăvălie, ale cărui case, frumoase dealtminteri, cu mici apartamente strimte, sunt locuite îndeosebi de dame. Erau orele cinci; de-a lungul trotuarelor pustii, în pacea aristocratică a caselor înalte şi albe, staţionau cupeurile oamenilor de bursă şi ale negustorilor, în vreme ce bărbaţii se furişau repede, ridicând ochii spre ferestrele unde femeile în capot păreau că aşteaptă. La început, Nana refuză să urce, zicând cu un aer înţepat că ea nu o cunoştea pe cucoana asta. Dar Satin insista.

Putea oricând să ia o prietenă cu dânsa. Voia pur şi simplu să facă o vizită de politeţe; doamna Robert, pe care o întâlnise în ajun la un restaurant, se arătase foarte drăguţă cu dânsa, făcând-o să jure că avea să vină s-o vadă. Şi Nana sfârşi prin a ceda. Sus, o micuţă bonă le spuse, pe jumătate adormită, că doamna nu se întorsese încă. Totuşi, binevoi să le poftească în salon, unde le lăsă singure.

— Drace, e grozav! Murmură Satin.

Era un apartament sever şi burghez, tapetat cu stofe întunecate, după gustul cuminte al unui negustor parizian, retras după ce a făcut avere. Nana, impresionată, voi să glumească. Dar Satin se supără, garantă că doamna Robert e virtutea în persoană. O întâlneai totdeauna cu oameni în vârstă şi serioşi, care o duceau la braţ. Pentru moment, pusese mâna pe un fost fabricant de şocolată, un om foarte serios. Când venea, fascinat de ţinuta mare a casei, se anunţa dinainte şi-i spunea copila mea.

— Dar, uite-o, reluă Satin, arătând o fotografie aşezată pe ceasul din perete.

Nana studie portretul o clipă. Reprezenta o femeie foarte brună, cu faţa prelungă, cu buzele strânse într-un surâs discret. S-ar fi zis, pe bună dreptate, o cucoană din lumea mare.

— E curios, spuse ea în sfârşit, dar sunt sigură că am văzut capul ăsta undeva Unde? Nu pot să-mi amintesc. Dar nu cred să fi fost un loc prea cumsecade. Ah! Nu, cu siguranţă, într-un loc nu prea cumsecade.

Şi adăugă, întorcându-se către prietena ei:

— Aşadar, te-a făcut să-i promiţi că vei veni s-o vezi. Ce vrea de la tine?

— Ce vrea de la mine? La naiba, să pălăvrăgim fără îndoială, să stăm o clipă împreună. M-a invitat din politeţe.

Nana privi ţintă la Satin; apoi scoase un uşor plescăit din limbă. La urma urmelor nu-i treaba ei. Dar, cum cucoana le făcea să aştepte, declară că nu mai stă, şi amândouă plecară.

A doua zi, Fontan înştiinţând-o că nu se va întoarce seara la cină, Nana se duse devreme la Satin s-o invite la un ospăţ într-un restaurant. Alegerea restaurantului se dovedi a fi o grea problemă. Fata îi propunea braserii pe care Nana le găsea infecte. În sfârşit, Satin hotărî să mănânce la Laura. Era un restaurant pensiune, pe strada Martyrs, unde masa costa trei franci.

Plictisite să aştepte ora mesei, neştiind ce să facă în stradă, se duseră la Laura cu douăzeci de minute mai devreme. Cele trei saloane erau încă goale. Se aşezară la o masă, chiar în salonul în care Laura Piedefer trona pe bancheta înaltă, lângă tejghea. Această Laura era o cucoană de cincizeci de ani, cu formele revărsate, sugrumată în şireturi şi corsete. Femei de tot felul veneau unele după altele, se înălţau pe deasupra farfurioarelor şi-o sărutau pe Laura pe gură cu o familiaritate drăgăstoasă; în timp ce acest monstru, cu ochii umezi, încercă, oferindu-se, să nu le facă geloase. Femeia de serviciu, dimpotrivă, era o prăjină slăbănoagă, dezordonată, care le servea pe cucoane, cu pleoape negre, cu privirile arzând de un foc lăuntric. Cele trei saloane se umplură cât ai clipi din ochi. Se aflau acolo aproape o sută de cliente, amestecate la întâmplare, după cum erau aşezate mesele, cea mai mare

parte din aceste femei mergând pe patruzeci de ani, enorme, cu cărnurile fleşcăite, buhăiala viciului înecându-le gurile flasce; şi în mijlocul acestor balonări de cefe şi de pântece se iveau câteva fete frumuşele şi svelte, cu înfăţişarea încă ingenuă, cu obrăznicia gesturilor evidentă, debutante luate din vreo cârciumă de la mahala şi aduse de către o clientă la Laura, unde mulţimea de grăsane, adulmecând tinereţea lor, se îngrămădea şi le făcea o curte ca de flăcăi tomnatici, neastâmpăraţi, plătindu-le mâncăruri alese. În ceea ce priveşte bărbaţii, erau puţini la număr, zece-cincisprezece cel mult, cu înfăţişarea umilă prin valul cotropitor al fustelor, afară de patru vlăjgani care glumeau, foarte la largul lor, veniţi pentru a se amuza.

— Nu-i aşa că-i bună mâncarea? Spuse Satin.

Nana dădea din cap, satisfăcută. Era obişnuita cină de hotel din provincie: vol-au-vent a la financiere, găină cu orez, fasole cu zeamă, cremă de vanilie glasată cu zahăr ars. Cucoanele se năpusteau mai cu seamă asupra găinii cu orez, explodând în corsajele lor şi ştergându-şi buzele cu o mână leneşă. La început Nanei îi fusese teamă să nu întâlnească vechi prietene, care i-ar fi pus întrebări prosteşti; dar se linişti, fiindcă nu zărea nici o figură cunoscută în mulţimea asta foarte amestecată, unde rochiile decolorate şi pălăriile vrednice de plâns se etalau alături de toaletele bogate, într-o frăţie a aceloraşi perversiuni. Timp de o clipă privi cu interes un bărbat tânăr, cu părul scurt şi buclat, cu figura insolentă, ţinând la dispoziţia lui, gata să-i îndeplinească şi cele mai mici capricii, o masa întreagă de femei care crăpau de grase. Dar, cum tânărul râdea, pieptul lui se zări mai umflat decât era firesc.

— Ia te uită, dar e o femeie! Lăsă Nana să-i scape un ţipăt uşor.

Satin, care se îmbuiba cu găină, ridică fruntea, murmurând.

— Ah! Da, o cunosc. Foarte nostimă! Se bat care mai de care pentru ea.

Nana făcu o mutră dezgustată. Nu înţelegea încă aşa ceva. Cu toate acestea, spuse cu glas înţelept, că gusturile şi culorile nu se discută, căci nu poţi să ştii ce o să-ţi placă într-o zi. Aşa că îşi mânca încet crema cu un aer gânditor, observând foarte bine că Satin fascina mesele vecine cu ochii ei mari, albaştri, de fecioară. Mai ales o persoană voinică, blondă, foarte amabilă ce se afla aproape de ea, se înfierbântase şi o îndesa în aşa fel, încât Nana era pe punctul să intervină.

Dar, în clipa aceea, o femeie care tocmai intra îi provocă o surpriză grozavă. Recunoscuse pe doamna Robert. Aceasta, cu mutra ei blândă de şoarece oacheş, adresă un semn familiar cu capul servitoarei slăbănoage şi înalte, după care se duse să se sprijine de tejgheaua Laurei. Şi amândouă se sărutară îndelung. Nana găsi dezmierdarea asta foarte caraghioasă din partea unei femei atât de distinse; cu atât mai mult cu cât doamna Robert nu mai avea de loc aerul ei cuminte, ci dimpotrivă. Arunca priviri furişe în salon, vorbind cu glas scăzut. Laura se aşezase la loc, îngrămădită iarăşi în scaun, cu majestatea unui vechi idol al viciului, cu faţa pocită şi strălucind de sărutările adoratoarelor; şi, pe deasupra farfuriilor pline, domnea peste clientela compusă din femei buhăite, grase, monstruoase, fiind mai ceva decât ele chiar când se afla alături de cele mai solide semene ale ei, şi depăşindu-le cu averea ei de stăpână de hotel, fapt care recompensa cei patruzeci de ani de serviciu.

Dar doamna Robert o observase pe Satin. Lăsă baltă pe Laura şi alergă spre ea, se arătă curtenitoare, spunând cât de mult regreta că nu fusese acasă în ajun; şi cum Satin, sedusă, voia cu orice chip să-i facă un locşor alături de ea, doamna Robert se jură că cinase. Venise numai să privească. Tot vorbind în picioare, la spatele noii prietene, se sprijini de umerii ei, surâzătoare şi calină, repetând:

— Atunci, când te văd? Dacă ai fi liberă.

Nana, din nefericire, nu putu auzi mai mult. Conversaţia asta o supăra, ardea de dorinţa să-i spună acestei femei cinstite tot ce gândea despre ea. Dar vederea unei cete care intra, o paraliza. Erau femei elegante, în toalete luxoase, împodobite cu diamante. Veneau să petreacă la Laura, pe care toate o tutuiau, apucate de un gust pervers, plimbându-şi sutele de mii de franci ai pietrelor preţioase atârnate de ele, ca să mănânce aici, cu trei franci în mijlocul emoţiei şi invidiei bietelor fete decăzute. În clipa în care intraseră vorbind tare, cu râs limpede, aducând de afară parcă o rază de soare, Nana întorsese cu repeziciune capul, necăjită să recunoască printre ele pe Lucy Stewart şi Maria Blond. Vreme de aproape cinci minute, tot timpul cât aceste cucoane vorbiră cu Laura, înainte de a trece în salonul vecin, stătu cu nasul plecat, având aerul că e foarte ocupată să se joace cu fărâmiturile de pâine pe faţa de masă. Apoi, când putu în sfârşit, să se întoarcă, rămase cu gura căscată: scaunul de lângă ea era gol. Satin dispăruse.

— Ei bine, unde s-o fi dus acum şi asta? Lăsă ea să-i scape cu vocea tare.

Blondina cea zdravănă, care copleşise pe Satin cu atenţii, avu un surâs forţat; şi cum Nana, supărată de acest surâs, o privea cu nişte ochi ameninţători, ea zise domol, cu vocea tărăgănată:

— Doar nu ţi-am luat-o eu, crede-mă, cealaltă ţi-a suflat-o.

Atunci, Nana, pricepând că ar putea fi luată în râs, nu mai spuse nimic. Rămase chiar o clipă pe scaun, nevoind să-şi arate mânia. În fundul salonului vecin auzea hohotele lui Lucy Stewart, care ospăta o întreagă masă de fetiţe venite de la balurile de prin Montmartre şi la Chapelle. Se făcuse foarte cald. Femeia de serviciu strânsese vrafurile de farfurii murdare, în mirosul puternic al găinii cu orez, pe când cei patru domni îşi făcuseră de lucru servind cu vinuri fine o jumătate de duzină de. Cupluri, plănuind să le îmbete, ca să audă lucruri fără perdea. Acum, ceea ce o exaspera pe Nana era să plătească masa lui Satin. Halal

stricată, care mănâncă pe socoteala ta şi care pe urmă o şterge cu prima venită, fără să spună mulţumesc! Fără îndoială că nu erau decât trei franci, cu toate astea i se părea necinstit, şi maniera era de-a dreptul dezgustătoare. Plăti totuşi, aruncând cei şase franci Laurei, pe care o dispreţuia în momentul acela mai mult decât noroiul mocirlelor.

În strada Martyrs, Nana simţi că-i creşte şi mai mult necazul. Bineînţeles că n-are să alerge după Satin; era un gunoi prea puturos ca să te ocupi de el!

Dar îşi stricase seara, şi se îndreptă încet către Montmartre, pornită mai ales împotriva doamnei Robert. Asta zău că avea un tupeu nemaipomenit, ca să mai facă pe distinsa; da, distinsă pentru lada cu gunoaie! Acum, era convinsă că o întâlnise la Papillon, o cârciumă scârboasă din strada Poissoniers, unde bărbaţii o luau pentru un franc şi cincizeci. Şi una ca asta îmbrobodea pe şefii de birouri, cu aerele ei modeste, şi una ca asta refuza să participe la supeuri la care i se făcea onoarea să fie invitată, numai ca să pozeze în virtuoasă. Zău, avea să-i dea ea virtute! Totdeauna mironosiţele astea îşi făceau de cap, prin văgăuni abjecte, pe care nimeni nu le cunoaşte.

Între timp, tot gândindu-se la lucrurile acestea, Nana, ajunsese acasă, pe strada Véron. Fu foarte tulburată, văzând lumină. Fontan se întorsese acasă posomorât, părăsit şi el de prietenul căruia-i plătise masa. Ascultă cu nepăsare explicaţiile pe care i le dădea Nana, care se temea de scatoalce, speriată că-l găseşte acolo, când nu-l aştepta înainte de orele unu noaptea; minţea, recunoştea că a cheltuit şase franci, dar cu doamna Maloir. Fontan rămase însă grav şi-i întinse o scrisoare pe adresa ei, pe care el, fără vreun scrupul, o deschisese. Era o scrisoare de la Georges, tot prizonier la Fondettes, alinându-se în fiecare săptămână cu scrierea unor asemenea pagini înflăcărate. Nanei îi plăcea tare mult să i se scrie, în special fraze pompoase de dragoste, pline de jurăminte. Le citea la toată

lumea. Fontan cunoştea stilul lui Georges şi-l aprecia. Dar în seara aceea Nana se temea aşa de mult de o scenă, încât se făcu că e indiferentă. Parcurse scrisoarea cu un aer morocănos şi o aruncă de îndată. Fontan se apucase să bată toba cu degetele pe un geam, plictisit că se culca aşa devreme, neştiind cu ce să-şi mai ocupe seara. Brusc se întoarse.

— Dacă i-am răspunde chiar acum puştiului ăsta? Spuse el.

De obicei el era cel care scria. Făcea exerciţii de stil. Apoi era fericit când Nana, entuziasmată de lectura scrisorii făcută cu glas tare, îl săruta, strigând că numai el putea să găsească asemenea cuvinte. Toate acestea sfârşeau prin a-i înfierbânta, şi atunci se adorau.

— Cum vrei tu, răspunse ea. Mă duc să prepar ceaiul. Pe urmă o să ne culcăm.

Atunci Fontan se instala la masă, cu un arsenal întreg de tocuri, de cerneluri şi hârtie. Descria cercuri largi cu braţele şi îşi alungea bărbia.

„Sufletul meu”, începu el cu glas tare.

Şi, timp de peste un ceas, îşi dădu silinţa, reflectând uneori, cu capul în mâini, asupra unei fraze, şlefuind-o, râzând satisfăcut de el însuşi, când găsea o expresie drăgăstoasă. Nana, tăcută, luase deja două ceşti cu ceai. În sfârşit el îi citi scrisoarea, teatral, cu o voce domoală, schiţând câteva gesturi largi. Vorbea acolo, în cinci pagini, despre: „orele delicioase petrecute la Mignotte, orele acelea ale căror amintiri dăinuiau ca un parfum subtil”, jura: „o fidelitate eternă acelei primăveri a dragostei”, şi sfârşea declarând că singura sa dorinţă era: „de a reîncepe fericirea aceea, dacă fericirea se mai poate reîncepe”.

— Ştii, explică el, scriu toate astea din politeţe. Din moment ce o facem ca să ne amuzăm. Hei! Cred că e bine turnată scrisorica asta, nu-i aşa?

Triumfa. Dar Nana, stângace, temându-se într-una, făcu greşeala de a nu-i sări de gât, entuziasmându-se. Găsi

scrisoarea bună; atât şi nimic mai mult. Atunci el fu foarte vexat. Dacă scrisoarea nu-i plăcea, n-avea decât să facă ea alta; şi în loc să se sărute, ca de obicei, după ce frământase atâtea fraze de dragoste, rămaseră indiferenţi, la cele două capete ale mesei. Cu toate astea, ea îi turnase o ceaşcă de ceai.

— Ia te uită ce porcărie! Strigă el, înmuindu-şi buzele. Parc-ai fi pus sare în el!

Nana avu ghinionul să ridice din umeri. El deveni furios.

— Ah! O să fie de rău, astă-seară!

Şi cearta porni de aici. Pendula nu arăta decât orele zece şi asta era o modalitate ca să-şi mai omoare vremea. Se aţâţa singur şi îi azvârlea în faţa Nanei, într-un val de injurii, tot soiul de învinuiri, una după alta, fără să-i permită să se apere. Era murdară, era proastă, se bălăcise pretutindeni. Apoi se întăritâ în privinţa banilor. Cheltuia el oare şase franci, când mânca seara în oraş? I se plătea masa, căci altfel ar fi mâncat acasă. Şi încă pentru proxeneta asta bătrâna de Maloir, pe care o va da pe uşă afară chiar mâine! Ei bine! Unde au să ajungă dacă în fiecare zi, el şi ea ar arunca aşa şase franci pe stradă?

— De altminteri, la urma urmei, hai să facem socotelile! Ţipă el. Dă-mi banii; să vedem cum stăm.

Izbucneau în el toate instinctele unei avariţii josnice. Nana, dominată, îngrozită, se grăbi să ia din micul ei secrétaire, banii ce le mai rămâneau şi să-i pună în faţa lui. Până atunci, cheia rămăsese în casetă, de unde lua fiecare cât credea de cuviinţă.

— Cum! Zise el după ce-i numărase, rămân abia şapte mii de franci din şaptesprezece, şi nu suntem împreună decât de trei luni. Nu-i posibil.

Se repezi el însuşi, scotoci prin micul secrétaire, aduse sertarul ca să-l răscolească la lumina lămpii. Dar nu erau decât şase mii opt sute şi ceva de franci. Atunci, izbucni o adevărată furtună.

— Zece mii de franci în trei luni! Răcni el. Fir-ar să fie! Ce-ai făcut cu ei? Ai? Răspunde! Totul s-a dus pe stârvul ăla de mătuşă-ta, ai? Ori îţi plăteşti bărbaţi? E clar. Răspunde odată!

— Ah! Degeaba te enervezi, spuse Nana. E uşor să faci un calcul. Pune la socoteală mobilele; pe urmă a trebuit să cumpăr lenjerie. Se duc repede banii, când te instalezi.

Dar, deşi îi cerea explicaţii el nu voia să le asculte.

— Da, se duc repede, reluă el mai calm, şi vezi tu, draga mea, m-am săturat de această gospodărie în comun. Ştii că aceşti şapte mii de franci sunt ai mei. Ei bine, de vreme ce i-am luat, îi păstrez, n-am poftă să fiu ruinat. Fiecare cu ce-i al său.

Şi, cu un aer magistral îşi băgă banii în buzunar. Nana îl privea încremenită. El urmă cu complezenţă:

— Cred că înţelegi că nu sunt aşa de fraier ca să mă apuc să întreţin mătuşi şi copii care nu sunt ai mei. Ţi-a plăcut să-ţi cheltuieşti banii, te priveşte; dar ai mei sunt sacri! Când vei pune să se frigă o ciosvârtă de carne, voi plăti jumătatea. Seara ne vom socoti,. Asta-i tot!

Deodată, Nana se simţi revoltată. Nu-şi putu reţine un strigăt.

— Bine, dar mi-ai mâncat cei zece mii de franci ai mei. Asta e o porcărie.

Dar el nu mai zăbovi la discuţie. Pe deasupra mesei, cu toată forţa îi arse o scatoalcă, spunându-i:

— Ia mai zi o dată!

Nana mai zise o dată, cu toată palma primită, şi Fontan se repezi asupra ei; cu lovituri de picioare şi pumni. Nu peste mult timp o aduse în aşa hal, încât Nana sfârşi ca de obicei, prin a se dezbrăca şi a se culca plângând. Fontan răsufla greu. Era să se culce, când zări pe masă scrisoarea ce-o făcuse pentru Georges. Atunci o împături cu grijă şi, întors către pat, spuse cu un aer ameninţător:

— E foarte bună, aşa că o voi pune la poştă eu: însumi, pentru că nu-mi plac capriciile. Şi nu te mai smiorcăi, că mă

agasezi.

Nana care plângea încetişor cu mici suspine, îşi ţinu răsuflarea. Când Fontan fu în pat, nu mai putu, se aruncă la pieptul lui, gângurind. Bătăliile se terminau totdeauna în felul acesta; tremura să nu-l piardă, simţea o necesitate mişelească să-l ştie al ei, în ciuda a tot ce se întâmpla. În două rânduri o respinse cu un gest brutal. Dar îmbrăţişarea caldă a acestei femei, care-l implora cu ochi mari şi umezi de animal credincios, îi deşteptă o dorinţă vie. Şi făcu pe omul generos, fără să se înjosească însă până la a-i da vreun avans; se lăsă mângâiat şi cucerit cu forţa, ca un bărbat a cărui iertare merită să fie câştigată. Pe urmă, fu cuprins de nelinişte, se temu ca Nana să nu fi jucat o comedie ca să capete din nou cheia de la casetă. Lumânarea era stinsă, când simţi nevoia să-şi menţină autoritatea.

— Să ştii, fata mea, că am vorbit foarte serios, voi păstra banii.

Nana, care adormea la gâtul lui, găsi o vorbă sublimă:

— Da, nu-ţi fie teamă. Voi munci.

Dar, începând din seara aceea, convieţuirea lor se făcu din ce în ce mai dificilă. De la un capăt la altul al săptămânii se auzeau numai plesnituri de palme, ca un tic-tac de orologiu care părea că le reglează existenţa. Nana, datorită bătăii, căpăta o supleţe de lenjerie fină; şi asta îi dădea o piele delicată, colorată alb şi roz, aşa de dulce la atins, aşa de strălucitoare la vedere, încât se făcuse şi mai frumoasă. Aşa că lui Prulliere îi scăpărau ochii după fustele ei; venea când Fontan nu era acolo, înghesuind-o pe la colţuri, ca s-o sărute. Dar ea se zbătea, indignată şi roşind de ruşine; găsea dezgustător faptul că el voia să-şi înşele prietenul. Atunci, Prulliere rânjea cu un aer vexat. Nu zău, prea devenise de o prostie îngrozitoare. Cum putea ea să se ataşeze de o asemenea maimuţă? Căci la urma urmei, Fontan era o adevărată maimuţă, cu nasul lui uriaş

totdeauna în mişcare. Un cap scârbos! Şi un bărbat care o mai şi loveşte pe deasupra.

— Posibil, dar eu îl iubesc aşa cum e, răspunse ea, într-o zi, cu aerul liniştit al unei femei care mărturiseşte o pornire abominabilă.

Bosc se străduia să cineze la ei cât mai des posibil. Ridica din umeri în spatele lui Prulliere; frumos băiat, dar cam neserios. El unul asistase de multe ori la numeroase scene de familie: la desert, când Fontan o pălmuia pe Nana, Bosc continua să mestece grav, găsind totul foarte natural. Ca să-şi plătească cina, se extazia totdeauna de fericirea lor. Se proclama filosof, renunţase la tot, chiar la glorie. Din când în când, Prulliere şi Fontan, stând pe scaune, uitau de timp în faţa mesei strânse, povestindu-şi succesele până la două dimineaţa, cu gesturile şi glasul lor de la teatru; în timp ce el, absorbit de gânduri, nelăsând decât din când în când să-i scape o slabă şuierătură de dispreţ, termina de băut pe tăcute sticla cu coniac. Ce rămânea din Talma11?

Nimic. Atunci să-i dea pace,. Totul era o prostie!

Într-o seară, o găsi pe Nana cu faţa scăldată în lacrimi, îşi scoase cămaşa de noapte să-i arate spatele şi braţele negre de lovituri. Bosc îi privi pielea, aşa cum ar fi făcut-o şi dobitocul acela de Prulliere. Apoi, declară sentenţios:

— Fata mea, unde sunt femei sunt şi palme. Mi se pare că Napoleon a spus asta. Spală-te cu apă sărată. Apa sărată e foarte bună pentru asemenea dureri. Haide, ai să mai capeţi tu şi altele, şi nu te plânge câtă vreme n-ai nimic rupt în tine. Ştii, mă poftesc singur, am văzut o bucăţică de friptură.

În schimb, doamna Lerat n-avea această filosofie. De fiecare dată când Nana îi arăta o nouă vânătaie pe pielea ei albă, urla în gura mare. Îi omora nepoata, aşa ceva nu se putea să mai dureze. Adevărul era că Fontan o dăduse pe uşă afară pe doamna Lerat, spunând că nu vrea s-o mai vadă la el; şi, din ziua aceea, când se afla acolo şi el se întorcea acasă, ea trebuia să plece prin bucătărie, ceea ce o

umilea îngrozitor. Aşa că nu mai contenea cu ocările împotriva acestui bădăran. Îi reproşa mai ales că e prost crescut, şi o făcea cu un aer de femeie cumsecade, pe care nimeni n-o putea egala în materie de bună creştere.

— Oh! Se vede imediat, spunea ea Nanei, că n-are nici cel mai mic sentiment al convenienţelor. Mă-sa trebuie să fi fost o fiinţă ordinară; se vede de la o poştă! Nu vorbesc de mine, deşi o persoană de etatea mea are dreptul la o anumită consideraţie. Dar tu, tu cum poţi să înduri apucăturile lui? Fiindcă, fără să mă laud, te-am învăţat întotdeauna cum să te porţi, şi la tine acasă ai primit cele mai bune sfaturi. Nu-i aşa? Noi toţi, în familia noastră, eram foarte bine. Nana nu protesta, asculta cu ochii în pământ.

— Apoi, continua mătuşa, n-ai cunoscut decât oameni distinşi. Chiar ieri vorbeam despre asta cu Zoé, la mine acasă. Nici ea nu mai înţelege nimic. „Cum, spunea ea, doamna, care-l ducea de nas pe domnul conte, un om aşa de desăvârşit – căci fie vorba între noi, îl cam luai peste picior – cum poate doamna să se lase stropşită de paiaţa aceea?” Eu am adăugat că bătaia, treacă-meargă, dar că niciodată n-aş fi tolerat lipsa de consideraţie. In sfârşit, dă-l încolo de bărbat, care n-are nici o calitate. N-am ochi să-l văd. Şi tu te ruinezi pentru o asemenea dihanie; da, te ruinezi, scumpa mea, te speteşti, când sunt atâţia şi încă mai bogaţi şi cu poziţie socială înaltă. Ajunge! Nu eu sunt cea care trebuie să-ţi spună lucrurile astea. Dar, la prima murdărie, l-aş pune la punct cu un: „Domnule, drept cine mă iei?” Ştii, cu aerul tău măreţ, care i-ar tăia din lungul nasului.

Atunci, Nana izbucni în hohote de plâns, îngânând:

— Oh! Mătuşă, îl iubesc.

Adevărul era că doamna Lerat se simţea îngrijorată, văzând pe nepoată-sa că-i dă cu mare greutate câte o monedă de un franc, şi asta numai din când în când, ca să plătească pensiunea micului Louis. Fără îndoială, avea să se devoteze, avea să păstreze copilul şi avea să aştepte

vremuri mai bune. Dar, ideea că Fontan îi împiedica să înoate în aur, pe ea, pe copil şi pe mamă-sa, o înfuria aşa de grozav, că uita de dragoste. În consecinţă, încheie cu aceste vorbe aspre:

— Ascultă, în ziua în care îţi va jupui şi pielea de pe spinare, vei veni să baţi la uşa mea şi eu îţi voi deschide.

În curând banii deveniră marea preocupare a Nanei. Fontan făcuse să dispară cei şapte mii de franci; fără îndoială, erau la loc sigur, şi niciodată n-ar fi îndrăznit să-l descoasă asupra lor, căci se jena de monstrul ăsta, cum îl numea doamna Lerat. Tremura că ar fi putut să o creadă capabilă să ţină la el pentru cei câţiva gologani ai lui. Fontan făgăduise solemn să participe la cheltuielile menajului. În primele zile, în fiecare dimineaţă, dădea trei franci. Dar avea pretenţiile unui bărbat care plăteşte bine; din cei trei franci ai săi voia de toate, unt, carne, trufandale; şi dacă Nana îndrăznea să facă vreo observaţie, să-i dea de înţeles că nu poţi cumpăra o piaţă întreagă cu trei franci, el se înfuria, îi spunea că nu-i bună de nimic, că-i mână spartă, o tâmpită pe care negustorii o furau, veşnic gata de altfel s-o ameninţe că are să se înscrie la o altă pensiune. Apoi, după o lună, în unele dimineţi, uită să pună cei trei franci pe comodă. Ea îndrăzni să-i ceară timidă, luându-l pe ocolite. Atunci, avură loc atâtea certuri, îi făcea viaţa atât de grea din orice fleac ivit, încât preferă să nu mai conteze pe el. În schimb, când nu lăsa cei trei franci, şi găsea totuşi de mâncare, era vesel ca un cintezoi, şi, galant, o săruta pe Nana, valsând cu scaunele. Şi ea, foarte fericită, ajungea să dorească să nu găsească nimic pe comodă, cu toată greutatea de-a face faţă cheltuielilor, într-o zi, chiar îi dete înapoi cei trei franci, îndrugând o poveste, spunând că mai avea încă bani din ajun. Cum el nu dăduse nimic în ajun, rămase un moment la îndoială, temându-se că bate şaua. Dar ea îl privi cu ochii plini de dragoste şi îl sărută, într-o dăruire a întregii sale fiinţe; el înşfacă banii, cu tremurul convulsiv al avarului care pune iar mâna pe o sumă pe care

o credea pierdută. Din ziua aceea, nu-i mai păsă de nimic, nemaiîntrebându-se niciodată de unde veneau banii, cu o mutră posomorâtă când aveau la masă cartofi, râzând de nu mai putea în faţa curcanilor sau ciosvârtelor de berbec, fără să uite totuşi să-i ardă câteva palme Nanei, chiar când era fericit, ca să nu piardă obiceiul.

Nana găsise prin urmare mijlocul să facă faţă la toate obligaţiile. În unele zile, casa era plină cu de-ale mâncării. De două ori pe săptămână, Bosc căpăta indigestii. Într-o seară, când doamna Lerat tocmai pleca, furioasă că văzuse la foc un dineu copios din care ea n-avea să se înfrupte, nu se putu împiedica să nu întrebe brutal cine plătea? Nana, surprinsă, îşi pierdu capul şi se puse pe plâns.

— Ei bine, frumos lucru! Spuse mătuşa care înţelesese.

Nana se resemnase pentru a avea pace în casă. Apoi, era vina Triconei, pe care o întâlnise pe strada Laval, într-o zi când Fontan plecase furios, din pricina unei mâncări proaste. Atunci îi spuse da Triconei, care tocmai ducea lipsă de o femeie. Cum Fontan nu se întorcea acasă niciodată înainte de orele şase, dispunea de după-amiezele ei şi se întorcea cu patruzeci până la şaizeci de franci, câteodată chiar cu mai mult. Ar fi putut câştiga şi zece sau cincisprezece ludovici dacă ar fi ştiut să se lase mai greu; dar ea era şi aşa foarte fericită că găsea acolo cu ce să ţină casa, încât n-o făcea. Seara, uita totul, atunci când Bosc plesnea de cât mâncase şi când Fontan, cu coatele pe masă, se lăsa sărutat pe ochi, cu aerul superior al unui bărbat care e iubit pentru el însuşi.

Atunci, în vreme ce-l adora pe dragul ei, pe căţeluşul ei iubit, cu o pasiune cu atât mai oarbă cu cit acum o plătea, Nana recăzu în mocirla debutului. Se prăvăli tot mai jos, păşi pe trotuarul pe care-l bătuse cu vechii săi papuci de zdreanţă mică în căutarea unei piese de cinci franci. Într-o duminică, în piaţa La Rochefoucauld se împăcase cu Satin, după ce se repezise la ea, reproşându-i furioasă legătura cu doamna Robert. Dar Satin se mulţumise să-i răspundă că,

atunci când nu-ţi place un lucru, nu este un motiv să-i sileşti şi pe alţii să renunţe la el. Şi Nana, înţelegătoare, cedând în faţa acestei idei filosofice, potrivit căreia nu ştii niciodată cum ai să o sfârşeşti dacă te amesteci în treburile altora, o iertase. Ba chiar, deşteptându-i-se curiozitatea, îi ceru amănunte în legătură cu dedesubturile viciului, uluită că mai avea încă de învăţat la vârsta ei, după toate câte le ştia; şi râdea zgomotos, găsind asta caraghios, puţin scârbită cu toate acestea, căci în fond ea privea cu ochi de burgheză tot ceea ce nu reprezenta un lucru natural. Aşa că se întorcea la Laura, mâncând acolo, de fiecare dată când Fontan cina în oraş. Făcea haz de păţaniile, de amorurile şi geloziile care le stăpâneau pe cliente, fără să le facă să uite de mâncare. Totuşi, încă nu se dăduse pe brazdă, cum spunea ea. Grăsana de Laura, cu maternitatea ei tandră, o invita adeseori să petreacă vreo câteva zile la vila ei de la Asnieres, o casă de ţară, unde erau camere pentru şapte cucoane. Ea refuza; îi era frică. Dar pentru că Satin îi jurase că se înşală, că domnii din Paris te duceau de nas şi căutau să te tragă pe sfoară, ea făgădui pentru mai târziu, când va putea să lipsească de acasă.

În vremea aceea. Nana, foarte necăjită, nu era pusă pe distracţii. Avea nevoie de bani. Când Tricona n-avea treabă cu ea, ceea ce se întâmpla destul de des, nu ştia unde să se ofere. Atunci începea să bată turbată cu Satin trotuarele Parisului, pe ultima treaptă a viciului, ca femeile care rătăcesc pe străduţele pline de noroaie, la lumina tulbure a gazului.

Nana se întoarse la cârciumile de la mahala, unde îşi suflecase pentru prima dată fustele murdare; revăzu colţurile întunecoase ale bulevardelor de la margine, bornele pe care bărbaţii o sărutau la cincisprezece ani, când tată-său o bătea la fund. Amândouă alergau, cutreierând balurile şi cafenelele cartierelor, urcând scări mânjite de scuipat şi de bere vărsată. Sau mergeau încet, urcând de zeci de ori scările, şi aşezându-se în picioare sub

porţi uriaşe cu două canaturi. Satin, care debutase în cartierul Latin, o duse pe Nana la Bullier12 şi în braseriile din bulevardul Saint-Michel. Dar sosea vacanţa, şi în cartierul studenţesc prea se simţea mizeria. Aşa că reveneau mereu la marile bulevarde. Tot acolo aveau mai multe şanse. De pe înălţimile de la Montmartre până la platoul Observatorului, cutreierau astfel întregul oraş. Şi astfel se scurgeau seri ploioase, în care ghetele se scâlciau, sau seri calde, care le lipeau corsajele de piele, cu lungi aşteptări, preumblări fără sfârşit, înghionteli şi certuri, şi tot felul de brutalităţi ale vreunui trecător dus de ele în cine ştie ce hotel infect, de unde coborau apoi scările soioase, urmate de înjurături.

Vara era pe sfârşite, o vară furtunoasă, cu nopţi fierbinţi. Plecau amândouă după cină, pe la orele nouă. Pe trotuarele străzii Notre-Dame de Lorette, două şiruri de femei, strecurându-se de-a lungul dughenilor, cu rochiile suflecate, cu nasul în pământ, se grăbeau către bulevarde, cu un aer preocupat, fără să arunce vreo privire vitrinelor. Era coborârea flămândă din cartierul Bréda, la primele străluciri ale gazului de luminat. Nana şi Satin mergeau de-a lungul bisericii, apucând-o întotdeauna prin strada Peletier. După care, la o sută de metri depărtare de cafeneaua Riche, cum ajungeau pe câmpul de manevre, îşi lăsau în jos trena rochiilor, până atunci ridicată cu grijă; şi de aici încolo, fără să le pese de praf, măturând trotuarele şi legănându-şi taliile, mergeau cu paşi mici, încetinindu-şi şi mai mult mersul când traversau pata de lumină vie ce-o arunca vreuna dintre cafenelele mari. Umflându-şi piepturile, râzând tare, uitându-se îndărăt după bărbaţii care întorceau capul, se simţeau în mediul lor. Feţele lor albite, pătate cu roşul de buze şi cu negrul pleoapelor, căpătau în umbră farmecul tulburător al unui Orient de bazar, de un franc şi şaizeci şi cinci, în plină stradă. Până la orele unsprezece, printre înghiontelile mulţimii, erau vesele, aruncând doar câte un „mocârţan împuţit!” din când

în când în urma vreunui neîndemânatic, al cărui toc le smulgea câte un volan; schimbau uşoare saluturi familiare cu chelnerii de la cafenele. Se opreau să vorbească înaintea unei mese, acceptau trataţii, pe care le beau încet, ca nişte persoane fericite că pot să şadă jos, ca să aştepte ieşirea de la teatre. Dar, pe măsură ce noaptea înainta, dacă nu apucaseră să facă unul sau două drumuri în strada La Rochefoucauld, se transformau în târfe ordinare, vânătoarea lor devenind mai sălbatică. La rădăcina copacilor, de-a lungul bulevardelor întunecate, care se goleau, aveau loc tocmeli aprige, cuvinte grele şi lovituri; în timp ce familii oneste, tatăl, mama şi fratele, obişnuite cu asemenea întâlniri, treceau liniştite, fără să grăbească pasul. Apoi, după ce străbăteau de vreo zece ori distanţa de la Operă la Gymnase, atunci când într-adevăr bărbaţii le evitau şi o ştergeau mai repede în întunericul tot mai mare, Nana şi Satin se mărgineau la trotuarele străzii Faubourg-Montmartre. Acolo, până la orele două, restaurantele, braseriile şi mezelăriile străluceau încă deschise, şi o gloată de femei se încăpăţâna să aştepte pe la uşile cafenelelor, ultimul colţ aprins şi viu al Parisului nocturn, ultimul târg deschis învoielilor de o noapte, unde afacerile se puneau la cale în grupuri, fără menajamente, de la un capăt la celălalt al străzii, ca în coridorul larg deschis al unei case de toleranţă. Şi, în serile când se întorceau fără să fi câştigat nimic, se certau între ele. Strada Notre-Dame de Lorette se întindea neagră şi pustie, cu umbre de femei care se târau pe margini; era întoarcerea la orele mici în cartier, sărmanele fete, exasperate de o noapte de şomaj, încăpăţânându-se, discutând încă şi acum cu o voce răguşită cu vreun beţiv pierdut, pe care-l reţineau pe la colţul străzii Bréda sau pe la cel al străzii Fontaine.

Totuşi se petreceau uneori şi întâmplări fericite, chilipiruri, ludovici câştigaţi de la domni din lumea bună care se uitau la ele vârându-şi decoraţiile în buzunar. Satin mai ales avea fler; în serile umede, când Parisul exala un miros de alcov

uriaş şi prost întreţinut, ea ştia că vremea aceasta vătuită, fetiditatea aceasta a colţurilor dubioase îi înnebunea pe bărbaţi. Şi-i pândea pe cei mai bine îmbrăcaţi, îi cunoştea după ochii lor fără culoare. Era ca un vânt de nebunie a cărnii care trecea pe deasupra oraşului. Se cam temea, e drept, căci cei mai cumsecade erau şi cei mai scârboşi. Toată spoiala dispărea, apărea animalul, pretenţios în gusturile sale monstruoase, rafinându-şi perversiunea. Astfel se face că o fetişcană ca Satin era lipsită de respect pentru cei sus-puşi, izbucnind indignată în faţa aerelor de demnitate ale oamenilor din trăsuri, spunând că vizitiii lor erau mai de treabă, căci ei respectau femeile şi nu le omorau cu vorbe despre lumea cealaltă. Prăbuşirea oamenilor distinşi în ticăloşia viciului o surprindea încă pe Nana, care tot mai păstra prejudecăţi de care Satin încerca să o scape. Atunci, cum spunea chiar ea când vorbeau serios, virtutea nu mai exista? De sus până jos, toţi se bălăceau în noroi. Ei bine, frumoase lucruri se mai petrec în Paris de la orele nouă seara până la orele trei dimineaţa. Şi Satin făcea haz, strigând că dacă s-ar putea vedea în toate camerele, ar vedea ceva interesant; lumea sărmană s-ar sătura până peste cap, şi n-ar fi rău dacă pe câţiva dintre domnii ăştia sus-puşi i-ar fi băgat cu nasul mai adânc în porcărie decât pe ceilalţi. Asemenea chestii îi desăvârşeau educaţia.

Într-o seară, venind s-o ia pe Satin, recunoscu pe marchizul de Chouard, care cobora scara, cu picioarele tremurătoare, târându-se pe rampă cu o figură gălbejită. Ea se făcu că-şi şterge nasul. Apoi, ajunsă sus, când o găsi pe Satin într-o murdărie îngrozitoare, cu menajul lăsat baltă de opt zile, cu un pat infect şi cu oale răsturnate în drum, se miră că una ca ea îl cunoaşte pe marchiz. Ah! Da, îl cunoştea; chiar că o bătuse la cap destul, şi pe ea şi pe cofetarul ei, când erau împreună! Acum, mai venea uneori, dar o enerva îngrozitor cum adulmeca toate lucrurile murdare, până şi pantofii ei.

— Da, dragă, pantofii mei. Oh! Un porc bătrân! Îmi pretinde totdeauna nişte lucruri.

Ceea ce neliniştea mai ales pe Nana era sinceritatea acestor dezmăţuri josnice. Îşi aducea aminte de comediile pe care le juca simulând plăcerea, pe vremea când era o femeie lansată; în timp ce acum, vedea fetele, în jurul ei, omorându-se puţin câte puţin în fiecare zi, fără nici o bucurie.

Apoi Satin o înfricoşa îngrozitor cu poliţia. Povestea o mulţime de lucruri în privinţa asta. Satin se culcase mai de mult cu un agent de la moravuri, ca să fie lăsată în pace; de două ori el se opusese celor care voiau să i se scoată condicuţă; şi, în prezent, tremura de frică, fiindcă soarta îi era pecetluită dacă o mai înhăţau încă o dată. Trebuia s-o asculţi povestind. Pentru a căpăta gratificaţii, agenţii arestau cât mai multe femei; te înhăţau numaidecât şi te făceau să taci cu o palmă, dacă strigai, siguri fiind că vor fi susţinuţi şi recompensaţi chiar când în grămadă se mai afla şi vreo fată cuminte. Vara, vreo doisprezece sau cincisprezece agenţi din aceştia operau razii pe bulevard, împresurând trotuarul şi pescuind până la treizeci de femei într-o seară. Numai că Satin cunoştea locurile; cum mirosea agenţii, o zbughea în mijlocul înspăimântătoarei învălmăşeli a trenelor lungi de rochii care dădeau să scape prin mulţime. Era o spaimă de lege, o groază de prefectură, atât de mare, încât unele dintre ele rămâneau paralizate în uşa cafenelelor, în faţa forţei publice care mătura strada. Satin însă se temea cel mai mult de denunţuri; când îl părăsise, cofetarul ei se arătase destul de ticălos ca s-o ameninţe că are s-o pârască; de, unii bărbaţi trăiau pe spinarea amantelor lor cu acest vicleşug, fără a mai pune la socoteală femeile murdare, care, folosind trădarea, te dădeau pe mâna poliţiei cu cea mai mare uşurinţă, dacă erai mai drăguţă decât ele. Nana asculta lucrurile acestea cuprinsă de o groază mereu crescândă. Tremurase întotdeauna în faţa legii, puterea aceasta necunoscută,

răzbunarea aceasta a oamenilor care puteau s-o suprime fără ea nimeni pe lume s-o apere. Saint-Lazare13 îi apărea ca un mormânt, o văgăună întunecată unde femeile erau îngropate de vii, după ce li se tăia părul. Satin îi spunea că i-ar fi fost de ajuns să-l lase pe Fontan, ca să găsească protecţii; degeaba îi vorbise despre nişte liste de femei, însoţite de fotografii, pe care agenţii trebuiau să le consulte, cu ordinul de a nu se atinge niciodată de acestea: Nana nu-şi putea opri un tremur, se vedea mereu înghiontită, târâtă, aruncată a doua zi la vizită; şi scaunul acela al vizitei o umplea de groază şi de ruşine, pe ea care îşi dăduse de atâtea ori poalele peste cap.

Chiar aşa, pe la sfârşitul lui septembrie, într-o seară, pe când se plimba cu Satin pe bulevardul Poissonniere, aceasta se puse deodată pe fugă. Şi cum Nana o întreba ce-o apucase, Satin îi şopti:

— Agenţii. Hai repede! Repede!

Fu o cursă nebună, în mijlocul îmbulzelii generale. Fustele fugarelor se sfâşiau. Izbucniră ţipete şi bătăi. O femeie căzu. Mulţimea privea râzând agresiunea brutală a agenţilor, care, la repezeală, îşi strânseră cercul. În această vreme, Nana o pierduse pe Satin. Cu picioarele înmuiate dintr-o dată, cu siguranţă că avea să fie arestată, dacă un bărbat, luând-o la braţ, n-ar fi dus-o cu sine prin faţa agenţilor furioşi. Era Prulliere, care o recunoscuse. Fără să vorbească, actorul se întoarse cu ea în strada Rougemont, în momentul acela pustiu, unde Nana putu să răsufle, atât de sfârşită de puteri, încât trebui să o susţină. Nici nu avu măcar puterea să-i mulţumească.

— Haide, spuse el în sfârşit, acum trebuie să te supui. Vino la mine.

Fontan locuia alături, pe strada Bergere. Dar Nana îşi reveni deodată.

— Nu, nu vreau.

Atunci el deveni grosolan şi reluă cu voce aspră:

— Din moment ce mergi cu toată lumea. Ei? Pentru ce nu vrei?

— Uite aşa.

După părerea ei, asta spunea totul. Îl iubea prea mult pe Fontan ca să-l înşele cu un prieten. Ceilalţi nu reprezentau nimic, din moment ce nu o făcea de plăcere, ci de nevoie. În faţa acestei încăpăţânări stupide, Prulliere comise o ticăloşie de bărbat frumos, vexat în amorul său propriu.

— Ei bine, dacă aşa îţi place, n-ai decât, declară el. Numai că eu nu merg în aceeaşi direcţie cu tine, draga mea. Descurcă-te singură.

Şi o părăsi. Groaza o cuprinse din nou pe Nana, se apucă să facă un înconjur enorm ca să se întoarcă în Montmartre, strecurându-se rigidă de-a lungul prăvăliilor, îngălbenindu-se cum se apropia un bărbat de ea.

A doua zi, după ce i se risipi zbuciumul ce i-l pricinuise spaima din ajun, ducându-se la mătuşă-sa, la capătul străzii Batignolles, o străduţă mică şi singuratecă, Nana se întâlni nas în nas cu Labordette. La început, şi unul şi altul părură stânjeniţi. El, complezent ca întotdeauna, avea afaceri pe care trebuia să le ascundă. Cu toate astea, îşi veni cel dintâi în fire şi se minună de fericita întâlnire. Nu zău, toată lumea era încă zăpăcită de dispariţia totală a Nanei. O căutau pretutindeni, vechii prieteni se uscau de-a-npicioarelea. Şi, luând un ton părintesc, sfârşi prin a o mustra.

— Între noi fie vorba, draga mea, sincer spus, începe să devină o prostie. Înţeleg un capriciu. Numai că să ajungi până acolo încât să fii exploatată în halul ăsta, şi să nu încasezi decât scatoalce. Ai de gând să concurezi pentru premiul de virtute?

Ea îl asculta cu un aer încurcat. Cu toate astea, când Labordette îi vorbi de Rose, care se umfla în pene fiindcă-l cucerise pe Muffat, o lacrimă se ivi în ochii ei. Murmură:

— Oh! Dacă aş vrea.

Îi propuse imediat să mijlocească o împăcare între ei, ca un prieten binevoitor. Dar ea refuză. Atunci, Labordette o

atacă din altă parte. Îi spuse că Bordenave pregătea o piesă a lui Fauchery, unde era un rol superb pentru ea.

— Cum! O piesă unde se află liber un rol? Exclamă Nana, încremenită. Prin urmare, el joacă în piesă şi nu mi-a spus nimic!

Vorbea despre Fontan fără să-l numească însă. De altfel, se calmă imediat. Niciodată n-avea să se întoarcă la teatru. Fără îndoială, Labordette nu era convins, căci insista cu un surâs:

— Ştii că, în ceea ce mă priveşte, n-ai să te temi de nimic. Îl pregătesc pe Muffat al tău, te reîntorci la teatru, şi ţi-l aduc pe tavă.

— Nu, spuse ea energic.

Şi-l părăsi. Eroismul o făcu pe Nana să se înduioşeze de ea însăşi. Un ticălos de bărbat nu s-ar fi sacrificat niciodată aşa, fără s-o trâmbiţeze pretutindeni. Cu toate astea, un lucru o impresiona: Labordette îi dădea exact aceleaşi sfaturi ca şi Francis. Seara, când Fontan se întoarse acasă, ea îl întrebă despre piesa iui Fauchery. De două luni, Fontan îşi făcuse din nou intrarea la Variétés. De ce nu-i vorbise de rol?

— Ce rol? Spuse actorul cu vocea lui răutăcioasă. Doar n-o fi vorba de rolul acelei, doamne din lumea bună? Ei aş, tu crezi, aşadar, că ai talent! Dar rolul acesta, draga mea te-ar turti. Nu zău, ştii că eşti comică!

Se simţi oribil de jignită. Tot timpul serii, el o luă peste picior, numind-o domnişoara Mars, şi cu cât lovea mai mult în ea cu atât Nana rezista tentaţiei, gustând o plăcere amară în acest eroism al capriciului său, care o făcea să apară măreaţă şi foarte îndrăgostită în propriii săi ochi. De când se ducea cu alţii ca să aibă cu ce să-l hrănească, îl iubea şi mai mult, cu toată osteneala şi dezgustul ce le aducea de fiecare dată după sine. Fontan devenea viciul ei, pe care-l plătea, nevoia ei, de care nu se putea lipsi, sub stimulentul palmelor. El, văzând că-i prostuţă şi blândă, sfârşea prin a abuza. Nana îi provoca lui Fontan accese de

nervi, căpătase o asemenea ură feroce împotriva ei, încât era pe punctul de-a nu mai ţine socoteală de interesele sale. Iar când Bosc îi făcea observaţii, Fontan striga, exasperat, fără să se ştie pentru ce, că puţin îi păsa de Nana şi de cinele ei copioase, că are s-o dea afară, numai aşa, ca să aibă prilejul să dăruiască cei şapte mii de franci unei alte femei. Şi acesta fu deznodământul legăturii lor.

Într-o seară, Nana întorcându-se acasă pe la orele unsprezece, găsi uşa încuiată cu zăvorul. Bătu prima oară, nici un răspuns; a doua oară, din nou nici un răspuns. Cu toate astea, vedea lumină pe sub uşă, şi Fontan, înăuntru, nu se jena să facă zgomot umblând. Ea bătu încă, iară să se lase, chemând, supărându-se. În sfârşit, vocea lui Fontan se auzi, domoală şi unsuroasă, dar nu spunea decât:

— La naiba!

Ea bătu cu amândoi pumnii.

— La naiba!

Bătu şi mai tare, să spargă lemnul uşii.

— La naiba!

Şi, vreme de un sfert de ceas, aceleaşi vorbe urâte ce o pălmuiră, răspunseră cu un ecou batjocoritor la fiecare lovitură a ei în uşă. Apoi, Fontan, văzând că nu se lăsa, deschise brusc uşa, se instala în prag cu braţele încrucişate şi zise cu aceeaşi voce de o duritate înfiorătoare:

— Fir-ar să fie! Isprăveşte odată. Ce tot vrei? Spune?! Ai să ne laşi să dormim? Vezi bine că am musafiri.

Într-adevăr, nu era singur. Nana zări pe femeiuşcă de la Bouffes numai în cămaşă, cu părul ei cânepiu ciufulit şi cu ochii ca găurile sfredelului, făcând haz în mijlocul mobilelor pe care le plătise ea. Fontan tocmai făcea însă un pas în afară, cu aerul lui înspăimântător, deschizând nişte degete mari ca nişte cleşti.

— Şterge-o, ori te strâng de gât!

Atunci Nana izbucni într-un hohot de plâns nervos. Îi fu frică şi fugi. De astă dată, ea era cea aruncată afară. În

furia ei se gândi deodată la Muffat; da, aşa-i făcuse şi ea, dar nu Fontan trebuia să-i plătească cu aceeaşi monedă.

Pe trotuar, primul ei gând fu să se ducă să se culce la Satin, dacă aceasta nu avea pe nimeni. O întâlni în faţa casei, aruncată şi ea în stradă de proprietar, care pusese un lacăt la uşă, fără să aibă dreptul, deoarece Satin avea mobile sus; ea înjura, spunea că are să-l târască la comisar. Până una alta, cum suna miezul nopţii, trebuiau să se gândească unde să găsească un pat. Şi Satin, socotind că nu e prudent să amestece sergenţii din oraş în treburile ei, o duse în cele din urmă pe Nana în strada Laval, la o cucoană care ţinea un mic hotel cu camere mobilate. Li se dădu, la primul etaj, o cameră strâmtă, a cărei fereastră se deschidea spre curte. Satin repeta:

— M-aş fi dus la doamna Robert. Are totdeauna un colţişor pentru mine. Dar cu tine, nu e cu putinţă. Devine ridicolă cu geloziile ei. Alaltăieri-seară, m-a bătut.

Când încuiară uşa, Nana, care nu se uşurase încă, izbucni în lacrimi şi îi povesti de douăzeci de ori mârşăvia lui Fontan. Satin o asculta cu bunăvoinţă, o consola, se indigna mai tare decât ea, ocărându-i pe bărbaţi.

— Oh! Porcii! Oh! Porcii! Vezi tu, nu ne mai trebuie nici de leac porci din ăştia!

Apoi, o ajută pe Nana să se dezbrace, se învârti în jurul ei cu aere de femeiuşcă îndatoritoare şi supusă. Repeta într-una cu alintare:

— Să facem nani repede, pisicuţul meu. O să ne simţim mai bine. Ah! Ce proastă eşti că-ţi faci sânge rău! Îţi spun că sunt nişte ticăloşi! Nu te mai gândi la ei. Eu te iubesc mult. Nu mai plânge, fă asta pentru micuţa ta dragă.

Şi, în pat, o luă numaidecât pe Nana în braţe, ca s-o liniştească. Satin nu mai voia să audă de numele lui Fontan; ori de câte ori îl auzea pe buzele prietenei sale, îl amuţea cu un sărut, cu o strâmbătură drăguţă de mânie, despletindu-şi părul şi arătându-se în frumuseţea ei copilărească şi plină de compasiune. Atunci, încetul cu încetul, mângâiată de

această îmbrăţişare atât de dulce, Nana îşi şterse lacrimile. Era înduioşată şi o mângâie şi ea pe Satin. Când sună ora două, lumânarea ardea încă; amândouă chicoteau şi râdeau pe înfundate, şi-şi spuneau vorbe de dragoste.

Dar brusc se stârni un vacarm în hotel şi Satin, care se ridică pe jumătate goală, se apucă să tragă cu urechea.

— Poliţia! Zise ea, albă de tot. Ei, fir-ar să fie! N-avem noroc. Ne-am curăţat!

De douăzeci de ori până acum îi povestise despre descinderile pe care le făceau agenţii în hoteluri. Şi într-adevăr, în noaptea aceea, refugiindu-se în strada Laval, niciuna, nici cealaltă nu se gândiseră măcar o clipă la aşa ceva. La cuvântul poliţie, Nana îşi pierdu capul. Sări din pat, alergă în lungul camerei, deschise fereastra cu acrul unei nebune care vrea să se arunce în gol. Dar, din fericire, curticica era acoperită cu un geamlâc, şi un grilaj din bare. De fier se afla la nivelul ferestrei. Atunci, Nana nu mai ezită o clipă, încalecă pervazul şi dispăru în noapte, cu cămaşa-i fluturând pe coapsele goale în aerul rece al nopţii.

— Stai pe loc, repetă Satin, înspăimântată. Ai să te omori.

Apoi, cum cineva bătea în uşă, fu fată de treabă, închise fereastra, aruncând hainele prietenei sale în fundul unui dulap. Se şi resemnase, spunându-şi că la urma urmei dacă îi scoteau condicuţa, n-are să mai aibă parte de frica asta prostească. Făcu pe femeia zdrobită de somn, căscă, parlamentă şi sfârşi prin a deschide uşa unui vlăjgan cu barba murdară, care îi spuse:

— Arată-ţi mâinile. N-ai înţepături. Nu lucrezi deci. Atunci îmbracă-te!

— Dar nu sunt croitoreasă, sunt lustruitoare, declară Satin cu obrăznicie.

Cu toate astea, se îmbrăcă docilă, ştiind că nici o discuţie nu era cu putinţă. În hotel se auzeau strigăte, o fată se cramponase de uşă, nevoind să meargă; o alta, care era culcată cu un amant şi de care acesta răspundea, făcea pe femeia onestă, spunea că-i ultragiată şi că va intenta un

proces la prefectul de poliţie. Timp de aproape o oră se auziră zgomote de bocanci pe scări, de uşi zguduite de lovituri de pumni, de ţipete ascuţite înăbuşite în plânsete, de alunecări de rochii mângâind zidurile, tot ceea ce reprezenta trezirea bruscă şi plecarea buimacă a unei cete de femei, dusă brutal de trei agenţi, sub conducerea unui mic comisar blond, foarte politicos. Apoi, în hotel domni din nou o linişte adâncă.

Nana era salvată, nimeni nu o văzuse. Se întoarse pe dibuite în cameră, dârdâind, moartă de frică. Picioarele goale îi sângerau, sfâşiate de grilaj. Mul timp rămase pe marginea patului, ascultând într-una. Spre ziuă, adormi. Dar, la orele opt, când se trezi, fugi de la hotel şi alergă la mătuşă-sa. Când doamna Lerat, care tocmai îşi bea cafeaua cu lapte, împreună eu Zoé, o văzu la ceasul acela, arătând ca o otreapă, cu faţa răvăşită, înţelese imediat totul.

— Ehei! Ai păţit-o! Strigă ea. Ţi-am spus doar că are să te jupoaie şi de piele. Hai intră, la mine în casă vei fi întotdeauna bine primită.

Zoé se sculase, murmurând cu o familiaritate respectuoasă:

— În fine, doamna ne-a fost redată. O aşteptam pe doamna.

Dar doamna Lerat vroi ca Nana să-l îmbrăţişeze de îndată pe Louiset, pentru că, zicea ea, înţelepciunea mamei sale avea să facă fericirea acestui copil. Louiset dormea încă, bolnăvicios cum era, şi anemic. Şi când Nana se aplecă peste faţa lui albă şi scrofuloasă toate necazurile din ultimele luni i se îngrămădiră-n gâtlej şi o sugrumară;

— Oh! Sărăcuţul meu copil, sărăcuţul meu copil, bâlbâi ea într-o ultimă criză de plâns.

IX.

La Variétés se repeta Mica ducesă. Primul act tocmai fusese pus la punct, şi actorii se pregăteau să-l înceapă pe al doilea. În avanscenă, aşezaţi printre vechile fotolii, Fauchery şi Bordenave discutau, în vreme ce sufleurul, moş

Cossard, un pitic cocoşat, aşezat pe un scaun de paie, răsfoia manuscrisul cu un creion între buze.

— Ei bine, ce aşteptaţi? Strigă deodată Bordenave, bătând în duşumea cu bastonul lui gros. Barillot, de ce nu se începe?

— Domnul Bosc a dispărut, răspunse Barillot, care îndeplinea funcţia de regizor secund.

Atunci se dezlănţui o adevărată furtună. Toată lumea îl chema pe Bosc. Bordenave înjura.

— Pentru numele lui Dumnezeu! Veşnic acelaşi cântec. Poate să se sune mult şi bine de intrare în scenă, că ei sunt totdeauna unde nu trebuie. Şi pe urmă se revoltă când îi reţii după orele patru.

Dar Bosc venea cu o linişte desăvârşită.

— Ei? Ce e? Cine mă doreşte? Ah! E rândul meu! Trebuia să mi-o spuneţi. Bun! Simonne dă replica: „Iată că musafirii sosesc” şi eu intru. Pe unde trebuie să intru?

— Pe uşă, bineînţeles, declară Fauchery agasat.

— Da, dar unde e uşa?

De data asta Bordenave se năpusti asupra lui Barillot, începând din nou să înjure şi să lovească duşumeaua cu bastonul.

— Pentru numele lui Dumnezeu! Spusesem să se aşeze acolo un scaun, care să sugereze uşa. În toate zilele trebuie luată de la capăt aşezarea decorului. Barillot? Unde e Barillot? Încă unul! Toţi o şterg.

Cu toate astea Barillot veni el însuşi să aşeze scaunul fără un cuvânt, plecându-şi spatele sub furtuna de strigăte. Şi repetiţia reîncepu. Simonne, cu pălăria pe cap, înfofolită în blană, făcea pe servitoarea care aşază mobilele. Se întrerupse ca să precizeze:

— Să ştiţi că mie nu mi-e prea cald, o să-mi ţin mâinile în manşon.

Pe urmă, cu vocea schimbată, îl întâmpină pe Bosc cu un uşor ţipăt:

— Poftim! E domnul conte. Sunteţi primul care a venit, domnule conte, şi doamna va fi foarte mulţumită.

Bosc avea nişte pantaloni plini de noroi şi un pardesiu mare, galben, cu un fular imens. Împrejurul gulerului. Cu mâinile în buzunare, cu o pălărie veche pe cap, zise cu o voce surdă, fără să aibă aerul că dramatizează, tărăgănându-şi vocea:

— N-o deranja pe stăpâna ta, Isabelle; vreau să-i fac o surpriză.

Repetiţia continuă. Bordenave, posomorât, scufundat în fundul fotoliului, asculta cu o înfăţişare plictisită. Fauchery, nervos, îşi schimba poziţia, avea în fiecare minut mâncărimi de limbă, ar fi vrut să întrerupă, dar se stăpânea. În spatele lui, în sala întunecată şi goală, auzi şuşoteli.

— A venit? Întrebă el aplecându-se către Bordenave. Acesta răspunse afirmativ, făcând un semn din cap.

Înainte de a accepta rolul Géraldinei, care i se oferea. Nana dorise să vadă piesa, căci ezita dacă ar fi fost vorba să joace iar un rol de cocotă, Visa un rol de femeie cinstită. Se ascundea în umbra unui benuoar, împreună cu Labordette, care făcuse legătura între ea şi Bordenave. Fauchery o cercetă cu privirea, şi se puse din nou să urmărească repetiţia.

Numai avanscena era luminată. O singură lampă prăpădită, mai exact o flacără de gaz atârnată de muchia rampei, al cărui reflector arunca toată lumina spre primul plan, părea un ochi uriaş, galben deschis în semiobscuritate, unde ardea cu o lucire tristă. Sprijinit de tija subţire cu care era prevăzută lampa de serviciu, Cossard îşi sălta manuscrisul, ca să vadă mai bine, ieşind în întregime în bătaia luminii care îi scotea şi mai în relief cocoaşa. Apoi, nu departe de el Bordenave şi Fauchery începeau de acum să dispară în umbră. Decorul părea pântecul unei enorme nave, şi pe o întindere de câţiva metri numai juca o lumină de felinar ţintuită de un stâlp de gară, sub care actorii luau înfăţişări de viziuni baroce, cu umbrele

dansând în spatele lor. Restul scenei se umplea de un praf asemănător celui de pe un şantier de demolări sau al unui naos despicat, ticsit cu scări, cercevele şi decoruri, ale căror vopseluri decolorate închipuiau nişte îngrămădiri de ruine; şi în văzduh, pânzele fundalului, care atârnau, aveau înfăţişarea unor zdrenţe agăţate de grinzile vreunui uriaş magazin cu bulendre. Sus de tot, o rază luminoasă, strecurată printr-o fereastră, brăzda cu o dungă de aur întunericul din dreptul cintrului.

În acest timp, în fundul scenei, actorii pălăvrăgeau, în aşteptarea replicilor fiecăruia. Puţin câte puţin, ridicaseră glasurile.

— Ia ascultaţi! N-aveţi de gând să tăceţi?! Urlă Bordenave, care sări plin de mânie de pe fotoliul său. N-aud un cuvânt. Ieşiţi afară, dacă aveţi ceva de vorbit; noi ceilalţi lucrăm aici. Barillot, dacă se mai vorbeşte, amendez pe toată lumea!

Tăcură un timp. Alcătuiau un mic grup, aşezat pe o bancă şi pe scaune rustice, într-un colţ de grădină, primul decor de seară care se afla gata de montat. Fontan şi Prulliere o ascultau pe Rose Mignon, care istorisea tocmai că directorul de la Follies-Dramatiques14 îi făcuse nişte oferte superbe. Dar un glas strigă:

— Ducesa. Saint-Firmin! Hai, ducesa şi Saint-Firmin!

Numai la a doua chemare, Prulliere îşi aminti că el era Saint-Firmin. Rose, care juca pe ducesa Hélene, îl aştepta de acum ca să poată intra în scenă. Târându-şi agale picioarele pe scândurile goale, bătrânul Bosc. Se întorcea să se odihnească. Atunci, Clarisse îi oferi jumătate din bancă.

— Ce l-a apucat de urlă aşa? Spuse ea, vorbind de Bordenave. O să fie şi mai frumos. Nu se mai poate monta o piesă fără ca el să facă o criză de nervi.

Bosc ridică din umeri. El plutea undeva, deasupra tuturor furtunilor. Fontan se grăbi să adauge:

— Presimt un eşec. Piesa asta mi se pare idioată.

Apoi se adresă Clarissei, revenind la povestea cu Rose:

— Ia spune, tu crezi în ofertele de la Follies? Trei sute de franci pe seară, şi asta timp de o sută de reprezentaţii. De ce nu şi o casă la ţară pe deasupra! Dacă i-ar da trei sute de franci neveste-sii, apoi Mignon l-ar lăsa pe Bordenave al nostru, şi asta fără discuţie.

Clarisse credea în cei trei sute de franci. Ştia ea că Fontan ăsta azvârlea totdeauna cu noroi în camarazii lui! Dar Simonne îi întrerupse. Dârdâia de frig. Cu toţii, înfofoliţi până la ochi şi cu fulare la gât, priviră în sus spre raza de soare care lucea, fără să se coboare în frigul posomorât al scenei. Afară, îngheţai, sub un cer limpede de noiembrie.

— Şi nici vorbă de foc în foaier! Spuse Simonne. E dezgustător, a devenit un zgârie-brânză. Aş avea chef să plec, nu vreau să mă îmbolnăvesc.

— Linişte odată! Strigă din nou Bordenave cu o voce tunătoare.

După asta, timp de câteva minute, nu se auzi decât recitarea nedesluşită a actorilor. De abia schiţau gesturile. Păstrau un ton scăzut ca să nu se obosească. Cu toate astea, când scoteau în vileag vreo intenţie, aruncau o privire spre sală. Sala se căsca în faţa lor, ca o văgăună neagră, unde plutea o umbră nedesluşită sau o pulbere fină, închisă ca un hambar înalt şi fără ferestre. Sala, întunecată, luminată numai de clar-obscurul scenei, dormea, vădind o discreţie tristă şi tulburătoare. În tavan, o umbră adâncă ştergea picturile. De sus în josul avanscenelor, la dreapta şi la stânga, cădeau nesfârşite fâşii de pânză cenuşie, ca să protejeze tapetele; şi husele scaunelor păreau că se continuă cu benzile de pânză aruncate peste catifeaua rampelor, înconjurând galeriile cu un dublu linţoliu, murdărind umbrele cu tonul lor alburiu. Nu se distingeau, în spălăceala generală, decât adânciturile mai întunecoase ale lojilor, care desemnau osatura etajelor, cu petele fotoliilor, a căror catifea roşie devenea în întunericul din jur neagră. Candelabrul, complet lăsat în

jos, umplea orchestra cu ciucurii lui de cristale, făcându-te să gândeşti că publicul s-ar fi mutat în altă parte sau a plecat într-o călătorie din care nu va mai reveni.

Şi chiar atunci Rose, în rolul său de mică ducesă, tulburată ca o fetiţă, înainta spre rampă. Ridică mâinile, făcu o mutrişoară adorabilă către sala goală şi întunecoasă, cu o tristeţe de casă îndoliată.

— Doamne! Ce lume aiurită! Spuse ea, accentuând fraza, sigură de efect.

În fundul benoarului unde se ascundea, Nana, învelită într-un uriaş şal, asculta piesa, mâncând-o pe Rose clin ochi. Se răsuci către Labordette şi-l întrebă cu glas scăzut:

— Eşti sigur că o să vină?

— Mai mult decât sigur. Fără îndoială că o să vină cu Mignon, ca să aibă un pretext. Îndată ce-şi va face apariţia, vei urca în cabina Mathildei, unde am să ţi-l aduc.

Vorbea de contele Muffat. Era o întrevedere pe un teren neutru, pusă la cale de Labordette. Avusese o conversaţie serioasă cu Bordenave, căruia două eşecuri succesive îi încurcaseră rău afacerile. În consecinţă, Bordenave se grăbise să-şi negustorească teatrul şi să ofere un rol Nanei, dorind să şi-l atragă de partea sa pe contele Muffat, de la care nădăjduia un credit.

— Şi de rolul acela al Géraldinei, ce zici? Reluă Labordette.

Dar Nana, neclintită, nu răspunse nimic. După un prim act, în care autorul îl arăta pe ducele de Beaurivage înşelându-şi nevasta cu blonda Géraldine, o stea de operetă, în actul al doilea se vedea ducesa Hélene venind la actriţă în seara unui bal mascat, ca să înveţe prin ce putere magică puteau femeile astea să le cucerească şi să le reţină soţii. Un văr, frumosul Oscar de Saint-Firmin, o introducea acolo, sperând să o corupă. Şi, ca primă lecţie, spre marca ei surpriză, auzea pe Géraldine făcându-i un scandal ordinar ducelui, care era foarte politicos, ba chiar avea aerul că e încântat; ceea ce-o făcea pe ducesă să scoată exclamaţii de

uimire: „Ah, bine! Deci aşa trebuie să le vorbeşti bărbaţilor?” Géraldine n-avea în tot actul decât scena asta. Cât despre ducesă, nu trecu mult şi fu pedepsita pentru curiozitatea ei: un crai bătrân, baronul de Tardiveau, o luă drept cocotă şi se arăta foarte îndrăzneţ; în vreme ce în partea cealaltă, pe o canapea, Beaurivage făcea pace cu Géraldine, îmbrăţişând-o. Cum rolul acesteia din urmă nu era distribuit, moş Cossard se ridicase ca să-l citească, şi fără să vrea, introducea anumite intonaţii, făcând figuraţie, în braţele lui Bosc. Tocmai se aflau la această scenă, repetiţia trena într-o notă dezagreabilă, când Fauchery sări deodată de pe fotoliul său. Se stăpânise până atunci, dar nervii îl biruiseră.

— Nu aşa! Strigă el.

Actorii se opriră, cu mâinile bălăbănindu-se, şi Fontan întrebă, strâmbând din nas, cu aerul lui nepăsător, care te făcea să crezi că-şi bate joc de lume:

— Ce-i, ce nu aşa?

— Niciunul din voi n-a găsit nota justă! Dar de loc, de loc! Reluă Fauchery, care, el însuşi gesticulând, măsură cu paşi mari rampa şi se puse să mimeze scena. Uite, dumneata Fontan, pătrunde bine înflăcărarea lui Tardiveau; trebuie să te apleci, să faci ca şi cum ai vrea s-o înhaţi pe ducesă. Şi tu, Rose, execuţi trecerea ta repede în felul ăsta; dar nu când dă Dumnezeu, ci exact când auzi sărutul.

Se întrerupse şi strigă la Cossard, în focul explicaţiilor:

— Géraldine, dă-i un sărut. Puternic! Să se audă tare!

Moş Cossard, întorcându-se către Bosc, ţocăi puternic din buze.

— Bun! Uite şi sărutul, spuse Fauchery triumfător, încă o dată sărutul. Vezi tu, Rose, am avut timpul să trec şi, văzându-i, scot un uşor strigăt: „Ah! L-a sărutat!” Dar pentru asta, trebuie ca Tardiveau să lungească scena. Aţi înţeles? Fontan, lungeşti scena. Hai! Încercaţi aşadar, şi apoi apare toată lumea.

Actorii reluară scena; dar Fontan da dovadă de atâta rea-voinţă, încât nu mergea de loc. În două rânduri, Fauchery trebui să revină asupra indicaţiilor pe care le dase mai înainte, gesticulând de fiecare dată cu tot mai multă aprindere. Toţi îl ascultau cu un aer posomorât, se priveau o clipă, ca şi cum le-ar fi cerut să meargă cu capul în jos, apoi, stângaci, încercau, pentru ca imediat să se oprească, cu gesturi rigide de marionete ale căror sfori s-au rupt.

— Nu, e prea de tot, nu mai înţeleg nimic, spuse Fontan cu vocea lui insolentă.

Bordenave nu deschisese măcar o dată gura. Complet scufundat în fundul fotoliului, nu i se vedea în lumina tulbure a lămpii de serviciu cu luciri palide decât fundul pălăriei trasă pe ochi, în vreme ce bastonul, lăsat în părăsire, îi bara pântecele; ai fi zis că doarme. Brusc se ridică.

— Dragul meu, e stupid, declară el lui Fauchery, cu un aer liniştit.

— Cum stupid?! Strigă autorul devenit dintr-o dată foarte palid. Stupid eşti tu, dragul meu!

De astă dată, Bordenave începu să se supere. Repetând cuvântul stupid, căuta ceva şi mai dur, şi găsi imbecil şi cretin. Se va fluiera, actul nu o să apuce să se sfârşească. Şi cum Fauchery, exasperat, fără de altminteri să se simtă jignit de aceste insulte pe care le schimbau de obicei între ei cu prilejul fiecărei noi piese, îl numi pur şi simplu brută, Bordenave pierdu orice măsură. Îşi învârtea bastonul prin aer ca pe o morişcă şi răsufla greu ca un bou, strigând:

— Fir-ar să fie! Lasă-mă în pace. Uite un sfert de ceas pierdut cu stupidităţi. Da, stupidităţi. N-are nici un chichirez. Tu, Fontan, tu nu te mişti, tu, Rose, faci mişcarea asta mică, vezi, nu mai mult, şi cobori. Haidem la treabă, acum. Dă sărutarea, Cossard.

Atunci se produse o adevărată confuzie. Scena nu mergea de loc mai bine. Acum, la rândul lui, Bordenave gesticula, cu graţii de elefant, în vreme ce Fauchery rânjea, ridicând

din umeri cu compătimire. Apoi, Fontan voi să se amestece, şi chiar Bosc îşi îngădui să dea sfaturi. Istovită, Rose sfârşise prin a se aşeza pe scaunul care închipuia uşa. Nu se mai ştia unde erau cu piesa. Colac peste pupăză, Simonne, crezând că-şi aude replica, intră prea devreme, în mijlocul dezordinii, ceea ce-l înfurie pe Bordenave în aşa hal, încât, învârtind bastonul ca pe o morişcă teribilă, îi trase o lovitură zdravănă peste fund. Adeseori bătea femeile la repetiţii, mai ales când se culcase cu ele. Fata fugi, urmărită de glasul lui furios:

— Ţine-o şi pe asta, şi vă spun, pentru numele lui Dumnezeu, că închid taraba dacă mă sâcâiţi aşa mereu!

Fauchery se grăbise să-şi înfunde pălăria pe cap, prefăcându-se că părăseşte teatrul, dar reveni, atunci când îl văzu pe Bordenave că se aşază la loc, năduşit leoarcă. El însuşi îşi reluă locul, în celălalt fotoliu. Rămaseră unul lângă altul, fără să se mişte, în timp ce o tăcere adâncă se aşternea în întunericul sălii. Actorii aşteptară vreme de două minute. Toţi erau descurajaţi, ca şi cum treceau printr-o încercare zdrobitoare.

— Ei bine, să continuăm, spuse în cele din urmă Bordenave, complet liniştit, cu vocea pe care o avea de obicei.

— Da, să continuăm, repetă Fauchery, vom pune mâine la punct scena.

Şi-şi întinseră picioarele, în vreme ce repetiţia îşi reluă mersul cu aceeaşi alură de plictiseală şi indiferenţă. In. Timpul răfuielii dintre director şi autor, Fontan şi ceilalţi se amuzaseră, în fundul scenei, pe banca şi scaunele rustice. Râdeau, încet, grohăiau şi aruncau cuvinte înţepătoare. Dar, când Simonne reveni, cu vocea întretăiată de lacrimi din cauza loviturii de baston peste fund, făcură din asta o dramă, spunând că în locul ei l-ar fi strâns de gât pe porcul acela. Ea îşi ştergea ochii, aprobând din cap; gata, avea să-l părăsească, cu atât mai mult cu cât Steiner, în ajun, se oferise să o lanseze. Clarisse rămase surprinsă, fiindcă ştia

că bancherul nu mai avea nici un ban; dar Prulliere începu să râdă şi aminti de lovitura acestui afurisit de evreu, când se afişase cu Rose, ca să aranjeze la Bursă afacerea cu Salinele din Landes. Chiar atunci flutura un nou proiect: construcţia unui tunel pe sub Bosfor. Simonne asculta foarte curioasă. Cât despre Clarisse, ea nu-şi potolise furia de o săptămână. Aflase că animalul acela de la Faloise, pe care îl purtase cu vorba de la o zi la alta, aruncându-l în cele din urmă în braţele venerabile ale lui Gaga, avea să moştenească averea unui unchi foarte bogat! Aşa-i trebuia, ei nu-i revenea niciodată decât partea rea a lucrurilor. Apoi, acest gunoi de Bordenave care-i făcea mizerii, dându-i un rol de cincizeci de rânduri, ca şi cum n-ar fi putut să joace ea pe Géraldine! Visa acest rol, spera că Nana are să-l refuze.

— Ei bine, dar eu? Spuse Prulliere foarte înţepat, nici eu nu am nici două sute de rânduri. Era să dau rolul îndărăt. Este strigător la cer să mă facă să joc pe acest Saint-Firmin, care o să fie un adevărat eşec. Şi ce stil, copii! Să ştiţi că o să fie un insucces total.

Chiar în clipa aceea Simonne, care stătea de vorbă cu Moş Barillot, veni să spună gâfâind:

— Apropo de Nana, să ştiţi că-i în sală.

— Unde? Întrebă cu vioiciune Clarisse, ridicându-se să vadă.

Zvonul se răspândi imediat. Fiecare se apleca să vadă. Repetiţia fu pentru o clipă ca întreruptă. Bordenave ieşi din imobilitatea sa, strigând:

— Ce-i? Ce s-a întâmplat? Isprăviţi odată actul. Şi linişte acolo jos, că nu mai e de trăit!

În benoar, Nana urmărea piesa. De două ori, Labordette voise să vorbească; dar ea se impacientase, dându-i cu cotul pentru a-l face să tacă. Se termina actul al doilea, când două umbre apărură în fundul sălii. În vreme ce umbrele coborau în vârful picioarelor, evitând să facă vreun zgomot,

Nana recunoscu pe Mignon şi pe contele Muffat, care veniră să salute în tăcere pe Bordenave.

— Ah! Uite-i, murmură ea cu un suspin de uşurare.

Rose Mignon dădu ultima replică. Atunci Bordenave spuse că trebuie să se reia acest al doilea act, înainte de a se trece la al treilea; şi, părăsind repetiţia, primi pe conte cu un aer de politeţe exagerată, în vreme ce Fauchery se făcea că se ocupă numai de actorii grupaţi în jurul lui. Domnul Mignon fluiera încetişor, cu mâinile la spate, sorbind din ochi pe soţia lui care. Părea nervoasă.

— Ei bine, ne suim? Întrebă Labordette pe Nana. Îl aştepţi în cabină şi eu cobor să-l aduc.

Nana părăsi numaidecât benoarul. Trebui să meargă pe dibuite pe culoarul dintre fotoliile de orchestră. Dar, Bordenave ghici că se strecurase prin umbră şi o ajunse din urmă la capătul coridorului care trecea prin spatele scenei pe un coridor îngust, unde gazul ardea zi şi noapte. Acolo, pentru a grăbi lucrurile, începu să se entuziasmeze pentru rolul pe care spera să i-l atribuie.

— Nu-i aşa? Bun rol! Grozav! Parcă-i făcut pentru tine. Vino să repeţi, mâine.

Nana rămase nepăsătoare. Aştepta să vadă actul al treilea.

— Oh! Al treilea e superb! Ducesa face pe cocota la ea acasă, ceea ce dezgustă pe Beaurivage şi îl corijează. În felul ăsta, printr-un quiproquo foarte hazliu, Tardiveau soseşte şi se crede la o dansatoare acasă.

— Şi Géraldine se află acolo? Îl întrerupse Nana.

— Géraldine? Repetă Bordenave puţin jenat. Are o scenă, nu prea lungă, dar foarte reuşită. Este făcută pentru tine, îţi spun, semnezi?

Nana îl privi fix. În cele din urmă răspunse:

— Vom vedea, mai pe urmă.

Şi se grăbi să-l găsească pe Labordette, care o aştepta pe scară.

Întreg teatrul o recunoscuse. Se şuşotea în toate părţile. Prulliere era scandalizat de această întoarcere, în vreme ce

Clarisse se simţea oarecum neliniştită pentru rolul ei. Cât despre Fontan, făcea pe indiferentul, păstrând o înfăţişare rece, căci nu se cădea ca tocmai el să lovească pe o femeie pe care o iubise; la urma urmei, din vechiul lui capriciu, transformat în ură, îi rămase o feroce ranchiună pentru sacrificiile ei, pentru frumuseţea ei, pentru acea viaţă în doi pe care n-o mai voise, din pricina perversiunii firii lui de monstru.

Cu toate acestea, când Labordette reapăru şi când se apropie de conte, Rose Mignon, înştiinţată de prezenţa Nanei, înţelese deodată. Muffat o plictisea, dar gândul că o să fie părăsită în felul ăsta o scotea din minţi. Rupse tăcerea pe care o păstra de obicei în legătură cu aceste lucruri în faţa bărbatului ei, şi îi spuse fără nici un menajament:

— Vezi ce se întâmplă? Pe cuvântul meu, dacă reîncepe aceeaşi poveste ca şi cu Steiner, îi scot ochii!

Mignon, liniştit şi superb, ridică din umeri, pozând în bărbatul care ştie totul.

— Taci odată! Murmură el. Ne-am înţeles? Fă-mi plăcerea să taci!

El unul ştia cum stau lucrurile. Nu mai avea nimic de aşteptat de la Muffat. Îl simţea că, la un semn al Nanei, era gata să se întindă pe jos ca să-i servească drept preş şi ştia că nu se poate lupta contra unor pasiuni de acest fel. În consecinţă, cunoscând pe bărbaţi, nu se gândea decât să tragă un cât mai mare folos posibil. Trebuia să vadă ce-i de făcut. Deocamdată aştepta.

— Rose, pe scenă! Strigă Bordenave, se reia actul doi.

— Hai, du-te, adăugă Mignon. Lasă-mă că rezolv eu lucrurile.

Apoi, tot zeflemitor, găsi amuzant să-l felicite pe Fauchery pentru piesă. Foarte tare piesa asta; numai că de ce doamna lui din lumea mare era aşa de cinstită? Nu-i prea firesc. Şi rânjea, întrebând pe cine luase de model pentru ducele de Beaurivage, ramolitul îndrăgostit de Géraldine? Fauchery, departe de a se supăra, surâse. Dar Bordenave,

aruncând o ochire în direcţia lui Muffat, păru contrariat, ceea ce-l izbi pe Mignon, redevenit grav.

— Pentru numele lui Dumnezeu, începem odată? Răcni directorul. Hai odată, Barillot! Ce mai e? Boso nu-i aici? Asta îşi bate joc de mine. Ce mai încoace şi-n-colo!

Cu toate acestea, Bosc sosea foarte liniştit. Repetiţia reîncepu în momentul în care Labordette îl conducea pe conte spre cabină. Acesta din urmă, la gândul de a o revedea pe Nana, tremura. După ruptura lor, simţise un mare gol în jurul lui, şi se lăsase condus la Rose, nemaiavând încotro, plictisit şi crezând că suferă de pe urma schimbării obiceiurilor. De altfel, în haosul sufletesc în care trăia, voia să ignore totul, ferindu-se să o caute pe Nana, şi fugind de o explicaţie cu contesa. I se părea că e de datoria lui s-o uite, pentru a-şi salva demnitatea. Dar, pe ascuns era muncit de tot felul de gânduri, şi Nana îl recucerea încetişor prin amintirile comune, prin sentimentele noi pe care i le stârnea, dulci, aproape paterne. Groaznica scenă de pe urmă se ştergea din faţa ochilor lui; nu mai vedea pe Fontan, n-o mai auzea câtuşi de puţin pe Nana azvârlindu-l afară şi aruncându-i în faţă adulterul soţiei sale. Toate acestea erau numai vorbe care zburau, în vreme ce lui îi rămânea o cumplită strângere de inimă, o durere care se făcea din ce în ce mai puternică până-l înăbuşea. Idei copilăreşti îi veneau în minte. Se scuza, închipuindu-şi că nu l-ar fi trădat, dacă ar fi iubit-o cu adevărat. Neliniştea lui devenea insuportabilă, şi fu tot timpul foarte nenorocul. Avea o senzaţie ca usturimea unei răni vechi; îl stăpânea nu numai o poftă oarbă şi imediată, care l-ar fi făcut să se acomodeze cu oricine, ci şi o pasiune exclusivă pentru această femeie, o nevoie de ea şi numai de ca, de părul ei, de gura ei, de corpul ei care îl obsedau. Când îşi reamintea sunetul vocii ei, un fior îi străbătea braţele şi picioarele. O dorea cu lăcomia unui avar şi cu o infinită delicateţă. Şi această iubire îl invadase atât de dureros, încât, de la primele vorbe ale lui Labordette, care

se străduia să le aranjeze o întâlnire, se aruncase în braţele lui, dintr-un impuls irezistibil, ruşinat după aceea de o atitudine atât de ridicolă la un om de rangul său. Dar Labordette ştia să pătrundă totul. Dete încă o probă de tact, părăsindu-l pe conte în faţa scării, cu aceste vorbe simple, pronunţate liniştit:

— La etajul doi, coridorul din dreapta, uşa e doar trasă, nu-i încuiată.

Muffat era singur, în liniştea acestui colţ de casă. Cum trecea prin faţa foaierului artiştilor, observase, prin uşile deschise, şubrezimea uriaşei încăperi, ruşinoasele pete de pe pereţi şi uzura vizibilă. Dar, ceea ce îl surprindea, ieşind din obscuritatea şi tumultul scenei, era lumina albă şi calmul profund al casei scării, pe care o văzuse, într-o seară afumată de gaz, răsunând de galopul femeilor nepăsătoare, străbătând în goană etajele. Se simţea că toate cabinele erau goale, coridoarele pustii, nici un suflet, nici un zgomot nicăieri, în vreme ce, prin ferestrele pătrate, la nivelul treptelor, un soare palid de noiembrie intra, aruncând fâşii galbene în care dansa pulberea, în liniştea moartă care domnea în jur. Fu fericit de acest calm şi de această tăcere, se sui încet, încercând să-şi recapete răsuflarea; inima îi zvâcnea, cii lovituri puternice. O senzaţie de frică îl făcea să se comporte ca un copil, să suspine şi să lăcrimeze. Atunci, pe palierul primului etaj, se sprijini cu spatele de perete, convins că nu va fi văzut de nimeni; şi, cu batista la buze, privea treptele răsucite, rampa de fier lustruită de frecarea mâinilor, zugrăveala zgâriată, toată această mizerie de casă de toleranţă, etalată fără menajamente în livida oră a după-amiezii, când fetele dorm. Cu toate acestea, când ajunse la etajul doi trebui să păşească peste un cotoi uriaş, roşcat, încovrigat pe o treaptă. Cu ochii întredeschişi, animalul era singurul paznic al casei, cuprins de somnolenţă în miasmele închise şi stătute pe care femeile le lăsau în urma lor în fiecare seară.

Într-adevăr, pe coridorul din dreapta, uşa cabinei era numai trasă. Nana aştepta. Micuţa Mathilde, o lepădătură care juca rolurile de ingenuă, îşi ţinea cabina foarte murdară, plină cu oale ştirbite, cu o toaletă unsuroasă şi un scaun pătat de roşu, ca şi cum ar fi curs sânge pe paiele lui. Hârtia de tapet, lipită pe pereţi şi pe tavan, era împroşcată de sus până jos cu stropi de apă cu săpun. Mirosea atât de urât a parfum acrit de lavandă, încât Nana deschisese fereastra. Şi rămăsese un minut sprijinită în coate, respirând, aplecându-se pentru a vedea jos pe doamna Bron, pe care o auzea măturând dalele înverzite ale curţii înguste, scufundată în umbră. Un canar, într-o colivie agăţată de un oblon, scotea triluri stridente. Zgomotul trăsurilor de pe bulevard sau de pe străzile vecine, nu pătrundea până aici câtuşi de puţin, şi era o atmosferă patriarhală de provincie, un spaţiu larg, unde soarele dormea. Înălţând privirea, Nana putea să observe micile construcţii şi ferestrele strălucitoare de la galeriile pasajului, apoi mai departe, în faţa ei, casele mari din strada Vivienne, ale căror ferestre din spate se ridicau mute, pustii parcă. Terasele se etajau în jur, şi un fotograf agăţase pe un acoperiş o mare cutie de sticlă albastră. Era foarte amuzant. Nana uitase de orice griji, când i se păru că bate cineva. Se întoarse şi strigă:

— Intră!

Văzând pe conte, închise fereastra. În definitiv, nu era prea cald, şi această curioasă doamnă Bron nu avea nevoie să audă. Amândoi se priviră cu gravitate. Apoi, cum contele rămânea foarte ţeapăn, cu o înfăţişare stingheră, Nana începu să râdă şi spuse:

— Ei bine, iată-te, prost mare ce eşti!

Emoţia lui era aşa puternică, încât părea încremenit. Îi vorbi cu doamnă; se simţea fericit că o revedea. Atunci, pentru a simplifica lucrurile, ea se arătă şi mai familiară:

— Nu face pe gomosul. De vreme ce ai vrut să mă vezi, nu-i aşa? N-o să stăm să ne privim ca doi câini de faianţă. Şi

unul şi altul am greşit şi ne-am făcut destul sânge rău. Oh! Cât despre mine, te iert!

Şi rămaseră înţeleşi să nu se mai vorbească despre asta. El aproba din cap. Se liniştea treptat dar încă mi găsea nimic de spus, stânjenit de un val tumultuos care-i urca spre buze. Surprinsă de această răceală, Nana o luă pe panta mărinimiei.

— Văd că eşti rezonabil, reluă ea cu un uşor surâs. Acum, că am făcut pace, să ne dăm mâinile şi să rămânem buni prieteni.

— Cum aşa, buni prieteni? Murmură el dintr-o dată neliniştit.

— Da, poate că e idiot, dar ţineam la părerea ţa. La ora actuală, am avut o explicaţie şi, oricum, dacă o să ne mai vedem, n-o să mai rămânem ca două stane de piatră.

Muffat schiţa un gest ca să o întrerupă.

— Lasă-mă să termin. Nici un bărbat, auzi tu, n-ar putea să-mi reproşeze vreo porcărie. Ei bine, mă scotea din sărite gândul să reîncep legătura cu tine. Fiecare cu mândria lui, dragul meu.

— Dar nu-i aşa! Strigă el cu vehemenţă. Aşează-te aici şi ascultă-mă.

Şi, cum contele se temea să nu o vadă plecând, o aşează el însuşi pe singurul scaun din odaie. Muffat se plimba de colo până colo, pradă unei agitaţii tot mai puternice. Micuţa cabină, închisă şi plină de soare, avea o dulceaţă caldă, o pace molatică, jilavă, pe care nici un zgomot de afară n-o tulbura. În momentele când niciunul nu vorbea, se auzeau numai trilurile subţiri ale canarului, părând suspinele unui flaut îndepărtat.

— Ascultă, spuse contele înţepenindu-se în faţa ei, am venit să te iau înapoi. Da, vreau să reîncepem legătura noastră. Ştii foarte bine, şi atunci pentru ce-mi vorbeşti aşa? Răspunde. Eşti de acord?

Nana coborâse capul şi zgâria cu unghia paiele roşii, care păreau că sângerează sub ea. Şi văzându-l îngrijorat, nu se

grăbea câtuşi de puţin. În sfârşit, îşi ridică faţa devenită gravă şi frumoşii ei ochi în care reuşise să strecoare o undă de tristeţe.

— Oh! Imposibil, scumpul meu. Niciodată nu am să mă încurc iar cu tine.

— De ce? Bâlbâi el, în timp ce peste figură îi trecea vălul unei suferinţe cumplite.

— De ce? Drace! Uite aşa. E imposibil, asta-i tot. Nu mai vreau.

Contele o mai privi câteva secunde încă, plin de înflăcărare. Apoi, cu picioarele retezate, se nărui la pământ. Nana, cu un aer plictisit, se mulţumi să adauge:

— Ah! Nu face pe copilul!

Dar el continua să se copilărească. Căzut la picioarele Nanei o cuprinsese pe după mijloc şi o strângea tare, cu faţa între genunchii ei, pe care şi-i înfigea în carnea obrajilor. Când o simţi în felul acesta, când o regăsi catifelată, sub stofa subţire a rochiei, îl apucă o convulsie era scuturat de fiori, pierdut, vârându-se şi mai mult în picioarele ei, ca şi cum ar fi dorit să-i pătrundă în întreaga fiinţă. Bătrânul scaun trosni. Suspinele lui de dorinţă se înăbuşeau sub plafonul jos al încăperii, în aerul stricat de parfumuri stătute.

— Ei bine! Şi apoi? Spunea Nana, lăsându-l să facă ce vrea. Toate astea nu duc la nimic, de vreme ce nu este posibil. Doamne! Ce copil eşti!

El se linişti. Dar rămânea pe podea şi n-o slăbea, spunându-i cu o voce întretăiată:

— Ascultă cel puţin ceea ce veneam să-ţi ofer. Am şi văzut un palat, în preajma parcului Monceau. Îţi voi îndeplini toate dorinţele. Aş da toată averea mea să te am doar pentru mine. Da! Asta ar fi singura mea condiţie: numai a mea, auzi tu! Şi dacă ai consimţi să fii numai a mea, oh! Te-aş vrea cea mai frumoasă, cea mai bogată. Cu trăsuri, diamante, toalete.

Nana, la fiecare ofertă, răspundea nu din cap, plină de măreţie, apoi, cum contele continua, cum vorbea să plaseze bani pe numele ei, neştiind ce să-i mai aşeze la picioare, Nana păru că-şi pierde răbdarea.

— Haide, ai terminat cu ofertele tale de cumpărare? Sunt fată bună, mi-a fost milă un moment, de vreme ce asta te întoarce pe dos; dar mi se pare că-i de ajuns, nu-i aşa? Lasă-mă să mă ridic. Mă oboseşti.

Nana se eliberă din strânsoarea lui. Când fu în picioare spuse:

— Nu, nu, nu. Nu vreau.

Atunci, el se adună de pe jos, într-un mod penibil; şi fără putere căzu pe scaun, rezemându-şi coatele de spătar, cu faţa în mâini. Nana se plimba, la rândul ei, de colo până colo. Un moment privi hârtia pătată, toaleta unsuroasă, întreagă această văgăună murdară, scăldată în lumina unui soare palid. Apoi, oprindu-se înaintea contelui, îi vorbi deschis, pe un ton liniştit.

— E caraghios cum oamenii bogaţi îşi închipuie că pot avea totul în schimbul banilor lor. Ei bine, şi dacă eu nu vreau? Puţin îmi pasă de cadourile tale. Poţi să-mi dai tot Parisul şi voi spune nu, mereu nu. Vezi tu, nu-i câtuşi de puţin curat pe aici. Ei bine, aş găsi locurile astea mult mai plăcute decât să mai trăiesc aşa cu tine, atâta vreme cât în palatele tale crapi dacă n-ai ceea ce-ţi doreşte inima. Ah! Banii! Sărmanul meu căţeluş, nu mă interesează! Vezi tu, calc în picioare banii! Scuip pe ei!

Şi adoptă o mină dispreţuitoare. Apoi făcu pe sentimentala şi adăugă pe un ton melancolic:

— Ştiu ceva care valorează mai mult decât banii. Ah! Dacă mi s-ar da ceea ce doresc.

Contele ridică încet capul şi în ochii săi sclipi o lumină de speranţă.

— Oh! Tu nu poţi să-mi dai aşa ceva, reluă ea; asta nu depinde de tine şi de aceea ţi-o spun. În sfârşit, stăm şi noi

de vorbă aşa. Aş dori să am rolul femeii cinstite în sărăcia asta de piesă a lor.

— Ce femeie cinstită? Murmură el mirat.

— Ei, asta, ducesa lor Hélene! Dacă îşi închipuie ei că o să joc pe Géraldine, pot să aştepte mult şi bine! Un rol de nimica toată, o scenă, şi atâta tot! De altminteri, nu-i numai asta. M-am săturat de roluri de cocotă. Totdeauna cocote, s-ar zice că am în sânge numai stricăciunea de cocotă. Şi la urma urmei e jignitor, căci văd clar, au aerul că mă cred prost crescută. Ei bine, dragul meu, tare se mai înşală ăştia. Când vreau să fiu distinsă sunt foarte reuşită! Uite, priveşte puţin asta.

Şi se retrase până la fereastră, apoi reveni, umflându-se în pene, măsurându-şi paşii ca o găină grasă, zăpăcită, care se fereşte să-şi murdărească ghearele. El o urmărea, cu ochii încă plini de lacrimi, uluit de această scenă bruscă de comedie care-i sfâşia durerea. Nana se plimbă o clipă pentru a i se reliefa mai bine jocul cu surâsuri fine, cu clipiri de pleoape şi legănări maiestuoase; şi proţăpindu-se din nou în faţa lui, îi spuse:

— Ei? E în regulă, cred!

— Oh! Totul e perfect, bâlbâi el, încă sugrumat de lacrimi, cu privirile tulburi.

— Când îţi spun că pot stăpâni rolul de femeie cinstită! Am încercat la mine acasă, nici o actriţă nu are înfăţişarea mea de ducesă căreia puţin îi pasă de oameni: ai remarcat, atunci când am trecut prin faţa ta, fixându-te cu lornieta? Aerul ăsta trebuie să-l ai în sânge. Şi apoi, vreau să joc un rol de femeie cinstită; l-am visat întotdeauna, fără el aş fi nenorocită, îmi trebuie rolul, mă auzi?

Devenise serioasă, cu glasul dur, foarte emoţionată, suferind într-adevăr de pofta ei prostească. Muffat, aflându-se tot sub teroarea unui eventual refuz din partea ei, aştepta, fără să înţeleagă. Se aşternu o linişte adâncă. Nici un bâzâit de muscă nu tulbura pacea casei pustii.

— Să ştii, spuse Nana, tu poţi să faci să am rolul ăsta.
Contele rămase uluit.
Apoi, cu un gest disperat, exclamă:
— Dar e imposibil! Chiar tu ziceai că asta nu depinde de mine.
Nana îl întrerupse cu o mişcare din umeri.
— Vei coborî şi vei spune lui Bordenave că vrei rolul pentru mine. Nu fi aşa de naiv! Bordenave are nevoie de bani. Ei bine, ai să-i împrumuţi, din moment ce ai bani de azvârlit pe fereastră.
Şi, cum el mai încerca încă să discute, Nana se supără:
— E-n regulă, înţeleg: ţi-e teamă s-o superi pe Rose. Nu ţi-am vorbit despre ea, când te tăvăleai la pământ; aş avea multe de spus. Da, când ai jurat vinei femei că ai s-o iubeşti mereu, nu te încurci a doua zi cu prima venită. Oh! Aici e buba, îmi dau seama! De altminteri, dragul meu, nu găsesc nimic îmbietor într-o rămăşiţă a familiei Mignon! Înainte de a face pe prostul pe genunchii mei, ar fi trebuit să rupi cu această lume murdară!
El protestă şi putu în sfârşit să plaseze o frază.
— Ei bine, puţin îmi pasă de Rose, am s-o părăsesc numaidecât.
Nana păru satisfăcută din acest punct de vedere. Apoi reluă:
— Atunci, ce te deranjează? Bordenave este stăpânul. Îmi vei zice că mai e Fauchery, după Bordenave.
Îşi potoli vocea, ajungea la punctul delicat al problemei. Muffat, cu ochii plecaţi, tăcea. Păstrase o voită ignoranţă în legătură cu asiduităţile lui Fauchery pe lângă contesă, liniştindu-se cu timpul şi sperând că se înşelase în noaptea aceea înfiorătoare, petrecută sub o poartă pe strada Taitbout. Dar păstra o aversiune omului acesta, o duşmănie ascunsă.
— Ei bine, Fauchery! Doar ăsta nu-i diavolul! Repeta Nana, tatonând terenul, vroind să ştie cum stăteau lucrurile între soţ şi amant. Se poate ajunge la o înţelegere şi cu Fauchery.

În fond, te asigur, e un băiat bun. Ei, ne-am înţeles? Îi vei spune că-i pentru mine.

Ideea unui astfel de demers îl revolta pe conte.

— Nu, nu, niciodată! Strigă el.

Nana aştepta. Îi venea pe buze această frază: „Fauchery nu poate să-ţi refuze nimic”, dar simţi că ar fi un argument puţin cam îndrăzneţ. Schiţă doar un surâs, şi acest surâs, care era straniu, grăia de la sine. Muffat, ridicându-şi ochii spre ea, îi coborî din nou, jenat şi palid.

— Ah! Nu eşti de loc amabil, spuse ea în cele din urmă.

— Nu pot! Îi răspunse nelinişti t. Tot ce vei vrea; dar nu asta, dragostea mea, oh! Te rog!

Atunci, Nana nu mai întârzie la discuţie. Cu mâinile ei mici îi răsturnă capul, apoi, aplecându-se îşi lipi gura pe gura lui, într-un lung sărut. Un fior îl scutură, tresări, pierdut, cu ochii închişi. Nana îl ajută să se ridice în picioare.

— Du-te, îi spuse ea pur şi simplu.

Contele păşi, se îndreptă spre uşă. Dar în clipa în care ieşea, Nana-l luă din nou în braţe, făcându-se umilă şi calină, cu faţa ridicată, frecându-şi boticul ei de pisicuţa de jiletca lui.

— Unde este palatul de care vorbeai? Întrebă foarte încet, cu aerul zăpăcit şi râzător al unei copile care revine la lucrurile bune pe care le refuzase.

— Pe bulevardul Villiers.

— Şi sunt şi trăsuri?

— Da.

— Şi dantele? Diamante?

— Da.

— Oh! Ce bun eşti, pisicuţule. Ştii, adineauri, ziceam aşa din gelozie. Şi de data asta, ţi-o jur, n-o să se mai întâmple ca prima dată, din moment ce acum îţi dai seama ce-i trebuie unei femei. O să-mi dai tot ce am nevoie, nu-i aşa? Atunci, n-am să mai am nevoie de nimeni. Ţine! Nu sunt decât pentru tine! O dată, şi încă o dată, şi încă o dată!

Când reuşi să-l scoată afară, după ce îl încălzise cu o ploaie de sărutări pe mâini şi pe figură, răsuflă un moment. Doamne, urât mai mirosea în cabina îngălatei asta de Mathilde! Se făcuse plăcut acolo, era o căldură liniştită ca aceea a camerelor din Provence, în soarele de iarnă; dar, zău, prea miroase a apă de levănţică stricată, şi a alte lucruri murdare. Deschise fereastra, se sprijini în coate, examinând geamurile pasajului ca să-şi mai treacă timpul aşteptând.

Muffat cobora scara împleticindu-se, cu capul vâjâindu-i. Ce va spune? Cum avea să deschidă această discuţie, care nu-l privea. Tocmai ajungea pe scenă, când auzi o ceartă. Se termina actul al doilea, Prulliere se înfuria fiindcă Fauchery voia să-i taie una din replici.

— Atunci taie totul, strigă el, prefer asta. Cum, n-are nici două sute, de rânduri şi mi se mai şi taie din ele. Nu, mi-ajunge, refuz rolul!

Scoase din buzunar un mic caiet mototolit, îl răsuci cu mâinile înfrigurate, schiţând gestul că-l aruncă în poala lui Cossard. Vanitatea lui rănită îi schimonosise faţa lividă, buzele subţiri, ochii înflăcăraţi, fără ca el să-şi poată ascunde tulburarea interioară. El, Prulliere, idolul publicului, să joace un rol de două sute de rânduri!

— De ce nu mă pune să aduc scrisori pe tavă? Reluă cu amărăciune.

— Ascultă. Prulliere, fii drăguţ şi linişteşte-te, îi spuse Bordenave, care îl menaja din cauza trecerii de care se bucura printre cucoanele din loji. Nu începe iar cu mofturile talc. Ţi se vor găsi scene de efect. Nu-i aşa? Fauchery, vei adăuga câteva scene de efect. În actul al treilea, s-ar putea chiar lungi o scenă.

— Atunci, declară comediantul, vreau să am finalul, la lăsarea cortinei. Asta-i dreptul meu.

Prin tăcerea sa, Fauchery avu aerul că este de acord, şi Prulliere îşi puse rolul la loc în buzunar, nervos încă, şi oarecum nemulţumit. Bosc şi Fontan, tot timpul cât durase

explicaţia, adoptaseră un aer de profundă nepăsare: fiecare pentru sine, treaba asta nu-i privea pe ei, îi lăsa cu totul indiferenţi. Şi toţi actorii înconjurară pe Fauchery, consultându-l, cerşind elogii, în vreme ce domnul Mignon asculta ultimele plângeri ale lui Prulliere fără să piardă din vedere pe contele Muffat, căruia îi pândise întoarcerea.

Când pătrunsese în această obscuritate, contele se oprise în fundul scenei, ezitând să se amestece în ceartă. Dar Bordenave îl zări şi se grăbi înspre el.

— Ce ziceţi? Ce lume! Murmură el. Nici nu vă închipuiţi, domnule conte, ce necazuri am cu această lume. Care mai de care mai vanitos! Şi chiulangii pe deasupra, răi ca nişte vipere, amestecaţi mereu în tot felul de întâmplări murdare, încântaţi dacă aş da faliment. Pardon, m-am cam înfuriat.

Tăcu, şi o linişte adâncă domni un timp. Muffat căuta o frază de tranziţie. Dar nu găsi nimic şi isprăvi prin a spune de-a dreptul, ca să scape mai repede:

— Nana vrea rolul ducesei.

Bordenave tresări, strigând:

— Ei asta-i bună! E o nebunie!

Apoi, cum îl privea pe conte, îl văzu aşa de palid şi de zbuciumat, încât se linişti pe dată.

— Drace! Spuse el simplu.

Şi tăcerea se reaşternu. În definitiv, lui puţin îi păsa. Va fi amuzant poate, această solidă Nana în rolul ducesei. De altminteri, cu povestea asta îl avea la mână pe Muffat. Astfel încât hotărârea lui fu luată imediat. Se întoarse şi strigă:

— Fauchery!

Contele schiţa un gest ca să-l oprească. Fauchery n-auzea. Împins către mantia arlechinului de Fontan, trebuia să îndure explicaţiile în privinţa felului cum comediantul îl înţelegea pe Tardiveau. Fontan vedea pe Tardiveau ca pe un marsiliez, cu accentul locului, şi imita accentul respectiv. Recita replici întregi, era bine aşa? Părea că doar propune nişte idei, de care se îndoia el însuşi. Dar pentru că Fauchery se arătă rece şi făcu obiecţii, Fontan se supără

numaidecât. Foarte bine! Din moment ce îi scăpa sensul rolului, era mai bine pentru toată lumea să nu-l mai joace.

— Fauchery! Strigă din nou Bordenave.

Atunci tânărul o şterse, fericit să scape de actor, care rămase ofensat de retragerea asta grăbită.

— Să nu stăm chiar aici, reluă Bordenave. Veniţi, domnilor.

Pentru a se feri de urechile curioase, îi conduse în magazia cu accesorii din spatele scenei. Mignon, surprins, îi văzu dispărând. Trebuiră să coboare câteva trepte. Era o încăpere pătrată, ale cărei ferestre, două la număr, dădeau spre curte. O lumină de beci se furişa prin geamurile murdare, îngălbenind plafonul scund. Acolo, în rafturile care acopereau pereţii, domnea un talmeş-balmeş de obiecte de toate felurile, o etajeră cu mărfuri ca de negustor de mâna a doua din strada Lappe care lichidează, o harababură fără nume, farfurii, cupe din carton aurit, vechi umbrele roşii, ulcioare italieneşti, pendule de toate stilurile, ţevi şi călimări, arme de foc şi siringi; toate sub un aşternut de praf de un deget, de nerecunoscut, ciobite, sparte, îngrămădite. Şi un miros insuportabil de fiare vechi, de zdrenţe şi de mucava umedă, urca dinspre aceste mormane de vechituri în care rămăşiţele de decoruri de la piesele jucate se îngrămădeau de peste cinci ani.

— Intraţi repede, spuse Bordenave. Aici cel puţin vom fi singuri.

Contele, foarte jenat, făcu câţiva paşi, pentru a lăsa pe director să se aventureze singur cu propunerea. Fauchery întrebă mirat:

— Ei, ce-i?

— Uite, spuse în cele din urmă Bordenave. Ne-a venit o idee. Şi mai ales, să nu sari în sus. E o chestiune foarte serioasă. Ce crezi despre Nana, în rolul ducesei?

Autorul rămase buimăcit. Apoi izbucni:

— Ah! Nu. E o glumă, nu-i aşa? S-ar râde prea mult.

— Ei bine, nu-i chiar aşa de rău dacă se râde! Reflectează, dragul meu. Ideea îi place mult domnului conte.

Muffat ca să nu-şi piardă cumpătul luase de pe o scândură, din praf, un obiect pe care părea că nu-l recunoaşte. Era o cochieră, al cărui picior era reparat cu ipsos. O privea cu un aer absent şi făcu un pas înainte ca să murmure:

— Da, da, asta ar fi foarte bine.

Fauchery se întoarse către el cu un gest brusc de nerăbdare. Contele n-avea să se amestece în piesa lui. Şi spuse categoric:

— Niciodată! Nana în rol de cocotă, cât veţi vrea, dar ca femeie de lume, nu, pentru nimic în lume!

— Te înşeli, te asigur, reluă Muffat care prindea curaj. Tocmai a jucat în faţa mea rolul de femeie cinstită.

— Unde oare? Întrebă Fauchery, a cărui surpriză creştea de la un moment la altul.

— Acolo, sus, într-o cabină. Ei, bine, era chiar reuşită. Oh! Are o distincţie! Şi mai cu seamă o privire. Ştiţi, am urmărit-o umblând, cam în felul acesta.

Şi cu cochiera în mână voi s-o imite pe Nana, uitând de orice demnitate în dorinţa lui aprigă de a-i convinge pe aceşti domni. Fauchery îl privea uluit. Înţelesese şi nu se mai supăra. Contele, care simţi privirea lui, plină de ironie, batjocură şi milă, se opri, cuprins de o uşoară roşeaţă.

— Doamne, Dumnezeule! Nu-i exclus, murmură autorul din amabilitate. S-ar putea să fie foarte bine. Numai că rolul este distribuit. Nu putem să-l luăm înapoi de la Rose.

— Oh! Dacă e numai atât, spuse Bordenave, mă însărcinez eu ca să aranjez afacerea.

Dar atunci, văzându-i pe amândoi împotriva lui, înţelegând că Bordenave avea un interes ascuns, tânărul, întărâtat, se revoltă cu şi mai mare violenţă, astfel ca să curme orice discuţie:

— Ei, nu! Ei, nu! Chiar dacă rolul ar fi liber, niciodată nu i l-aş da. Acum e clar? Lăsaţi-mă în pace. N-am poftă să-mi îngrop singur piesa.

Se aşternu o linişte stânjenitoare. Bordenave, considerând că era de prisos, se depărta. Contele stătea cu capul în jos.

Făcând un efort îl ridică şi spuse cu o voce schimbată:

— Dragul meu, dacă ţi-aş cere asta ca un serviciu?

— Nu pot, nu pot, repetă Fauchery, zbătându-se.

Vocea lui Muffat deveni mai aspră.

— Te rog. Îl vreau!

Şi-l privea cu fixitate. Înaintea acestei priviri întunecate, în care citi o ameninţare, tânărul cedă dintr-o dată, bâlbâind vorbe confuze.

— Faceţi ce vreţi, la urma urmei mie puţin îmi pasă. Dar abuzaţi! Veţi vedea, veţi vedea.

Stinghereala fu apoi şi mai mare. Fauchery se rezemase de un raft, lovind nervos din picior. Muffat părea că examinează cu atenţie cochiera pe care o răsucea în mână.

— E o cochieră, se crezu dator să spună Bordenave, un păhărel de ou!

— Da, chiar aşa, e o cochieră, repetă contele.

— Daţi-mi voie, v-aţi umplut de praf, continuă directorul, aşezând obiectul pe scândură. Înţelegeţi, dacă s-ar şterge praful în toate zilele n-am mai avea timp de altceva. Aşa că nu e prea curat. Nu-i aşa? Ce harababură! Ei bine, dacă vreţi să mă credeţi, încă mai sunt aci o grămadă de bani care ar putea fi folosiţi. Priviţi, priviţi toate astea.

Îl plimbă pe Muffat prin faţa rafturilor, în lumina verzuie ce venea din curte, spunându-i pe nume fiecăruia dintre ustensile, voind să-l intereseze la inventarul său de strângător de zdrenţe, cum îşi spunea Bordenave în glumă. Apoi, cu un ton scăzut, când fură din nou în preajma lui Fauchery, conchise:

— Uitaţi ce e, de vreme ce suntem toţi de acord, să isprăvim chiar acum cu această afacere. Tocmai că a apărut şi Mignon.

De la un timp, Mignon dădea târcoale prin culoar. La, primele cuvinte ale lui Bordenave, care-i comunica modificarea contractului, se supără; era o infamie, voiau să-i distrugă viitorul soţiei sale, îi va da în judecată. Între timp, Bordenave, foarte calm, îi explica motivele: rolul nu i se

părea demn de Rose, preferă s-o păstreze pentru o operetă care va urma după Mica ducesă.

Dar cum bărbatul striga într-una, îi propuse brusc să-i rezilieze contractul, vorbindu-i de ofertele făcute cântăreţei la Follies-Dramatiques. Atunci, Mignon, un moment deconcertat, fără să tăgăduiască aceste oferte, arătă un mare dispreţ pentru bani; soţia sa fusese angajată ca să joace pe ducesa Hélene şi avea s-o joace, chiar dacă el, Mignon, va trebui să-şi piardă averea, era o chestiune de demnitate, de onoare. Angajată pe acest teren, discuţia fu interminabilă. Directorul revenea într-una la raţionamentul că, din moment ce Follies oferea trei sute de franci pe seară lui Rose pentru o sută de reprezentaţii, în vreme ce de la el primea numai o sută cincizeci, artista avea de câştigat cincisprezece mii de franci, dacă o lăsa să plece. Domnul Mignon nu părăsea terenul artei: ce se va spune dacă i se va lua rolul soţiei sale? Că nu a fast în stare să-l joace, că a trebuit să fie înlocuită; de aici un prejudiciu considerabil, o diminuare a meritelor ei. Nu, nu, niciodată! Gloria înaintea bogăţiei! Şi dintr-o dată indică o cale de tranzacţie: lui Rose, prin contract, era prevăzut să i se plătească zece mii de franci, dacă se retrage; ei bine! Să i se dea cei zece mii de franci şi se va duce la Follies Dramatiques. Bordenave rămase zăpăcit în vreme ce Mignon, care nu-l slăbise pe conte din ochi, aştepta liniştit.

— Atunci totul se aranjează, murmură Muffat uşurat, se poate ajunge la o înţelegere.

— A! Nu, pentru Dumnezeu! Ar fi o prostie! Strigă Bordenave condus de instinctele sale de om de afaceri. Zece mii de franci pentru a o lăsa pe Rose! Ar râde lumea de mine.

Dar contele îi ordonă să accepte, făcându-i tot mai multe semne din cap. Ezită încă un timp. În sfârşit, bombăni, regretând cei zece mii de franci, cu toate că nu-i scotea din buzunarul său, şi reluă cu brutalitate:

— În definitiv, îmi convine. Cel puţin aşa scap de voi.

De un sfert de oră Fontan asculta în curte. Foarte intrigat, coborâse să se posteze în acest loc. Când înţelese, se delectă înştiinţând-o pe Rose. Ah! Se făcea un tărăboi pe socoteala ei; au ras-o, era la pământ. Rose alergă la magazia de accesorii. Toţi tăcură. Ea-i privi o clipă pe cei patru bărbaţi. Muffat lăsă capul în jos, Fauchery răspunse disperat printr-o mişcare din umeri privirii ei întrebătoare. Cât despre Mignon, acesta discuta cu Bordenave termenii contractului.

— Ce s-a întâmplat? Întrebă ca cu glas poruncitor.

— Nimic, răspunse soţul. Bordenave dă zece mii de franci pentru a redobândi rolul tău.

Rose tremura, foarte palidă, cu pumnii ei micuţi strânşi ameninţător. Un moment îl privi în faţă într-o revoltă a întregii sale fiinţe, ea care de obicei se supunea docilă în chestiunile de afaceri, lăsându-l pe el să semneze contractele cu directorii şi cu amanţii. Şi nu găsi decât acest strigăt care îi şficui faţa, ca o lovitură de bici:

— Nu zău! Eşti prea laş.

Apoi, fugi. Mignon, uluit, alergă după ea. Ce s-a întâmplat? Face pe nebuna? Îi explică în grabă, cu glas scăzut, că zece mii dintr-o parte, cincisprezece mii dintr-altă parte, astea făceau douăzeci şi cinci de mii. O afacere superbă! În orice caz, Muffat o părăsea; era un frumos tur de forţă, să-i smulgă această ultimă pană din aripa lui. Furioasă, Rose nu răspundea. Atunci Mignon, dispreţuitor, o lăsă să-şi descarce furiile de femeie. Se adresă lui Bordenave, care revenea pe scenă cu Fauchery şi Muffat.

— O să semnăm mâine dimineaţă. Să aveţi banii.

Chiar în clipa aceea, Nana, prevenită de Labordette, cobora triumfătoare. Făcea pe femeia onestă, cu aere distinse, ca să epateze lumea şi să dovedească acestor idioţi că, atunci când voia, niciuna nu avea farmecul ei. Dar nu lipsi mult să n-o păţească. Zărind-o, Rose se aruncă asupra ei, sufocată, bâlbâind:

— O să te aranjez eu pe tine! Trebuie să se sfârşească odată chestia asta între noi, auzi tu?!

Nana, uitând de aerele pe care şi le da, la acest atac neaşteptat, era pe punctul să-şi pună mâinile în şolduri şi s-o apostrofeze ca pe o târâtură. Se reţinu, piţigăindu-şi exagerat vocea, cu un gest de marchiză ce păşeşte pe o coajă de portocală.

— Ei? Ce e? Spuse ea. Eşti nebună, draga mea.

Apoi, continuă să facă graţii, în vreme ce Rose pleca, urmată de Mignon. Clarisse, încântată, obţinuse de la Bordenave rolul Géraldine! Fauchery, foarte întunecat, tropăia, fără să poată să se decidă să părăsească teatrul; piesa era la pământ şi se gândea cum s-o salveze. Dar Nana se grăbi să-l înhaţe de mâini şi să-l tragă lângă ea, întrebându-l dacă într-adevăr o găsea chiar aşa de nepotrivită. Nu o să-i mănânce piesa; şi îl făcu să râdă, lăsându-l să înţeleagă că ar fi prost dacă s-ar certa cu ea în situaţia pe care o avea în familia Muffat. Dacă o s-o lase memoria, o s-o ajute sufleurul; sala va fi pregătită; de altminteri se înşela în privinţa ei, avea să vadă cum o să aprindă scena cu jocul său. Atunci, hotărâră ca autorul să modifice puţin rolul ducesei, ca să-i dea mai multă greutate celui al lui Prulliere. Acesta fu încântat. În mijlocul bucuriei pe care Nana o aducea în mod firesc după sine, singur Fontan rămânea rece. Înfipt în mijlocul razei galbene răspândită de lampa de serviciu, se înfăţişa privirilor, decupând linia vie a profilului său de ţap şi afectând o poză de indiferenţă. Şi Nana, liniştită, se apropie, întinzându-i mâna.

— Ce mai faci? Bine?

— Da, bine. Dar tu?

— Foarte bine, mulţumesc.

Asta fu tot. Părea că s-au despărţit în ajun, la uşa teatrului. În vremea aceasta, actorii aşteptau, dar Bordenave le zise că nu se mai repetă actul al treilea. Punctual din întâmplare, bătrânul Bosc plecă bombănind: îl ţineau fără

să fie nevoie, îl făceau să piardă o după-amiază întreagă. Toată lumea plecă. Jos pe trotuar, clipeau din ochi, orbiţi de lumina vie, buimăciţi ca nişte oameni care au stat trei ore într-o pivniţă, într-o tensiune nervoasă continuă. Contele, cu muşchii vlăguiţi, cu capul golit de orice idee, se sui în trăsură cu Nana, în vreme ce Labordette îl ducea cu sine pe Fauchery, pe care încerca să-l încurajeze.

O lună mai târziu, prima reprezentaţie cu Mica ducesă fu pentru Nana un mare dezastru. Piesa, cu pretenţiile ei de mare comedie, se dovedi îngrozitor de proastă, ceea ce stârni batjocura publicului. Spectatorii nu fluierară, atât de mult se amuzau. Dintr-o avanscenă, Rose Mignon întâmpina cu un râs ascuţit fiecare apariţie a rivalei, dând astfel semnalul întregii săli. Era o primă răzbunare. Drept care, când Nana, seara, fu singură cu Muffat, foarte necăjit, îi spuse furioasă:

— Hei! Ce mai cabală! Toate astea sunt numai din gelozie. Ah! Dacă ar şti ce puţin îmi pasă! Parcă aş avea nevoie acum de ei! Ascultă! Mă prind pe o sută de ludovici că-i aduc aici pe toţi ăştia care au făcut haz, să lingă pământul în faţa mea! Da, îi voi arăta eu Parisului tău ce doamnă din lumea mare sunt!

După asta Nana deveni o femeie la modă, rentieră a prostiei şi josniciei bărbaţilor, marchiză a marilor trotuare. Fu o lansare bruscă şi definitivă, o înălţare în celebritatea galanteriei, în plină lumină a nebuniei banilor şi a cutezanţelor noroioase ale frumuseţii. Se proclamă repede printre cele mai scumpe femei din Paris. Fotografiile ei se expuneau în vitrine, era pomenită prin ziare. Când trecea în trăsură pe bulevarde, mulţimea se întorcea şi o striga pe nume, cu emoţia cu care poporul îşi salută suverana; în vreme ce ea, familiară, tolănită în toaletele sale vaporoase, surâdea cu un aer vesel pe sub nenumăratele ei bucle mici şi blonde, ce-i acopereau albastrul-întunecat al ochilor şi roşul de carmin al buzelor. Şi miracolul consta în faptul că această fată voinică, atât de stângace pe scenă, atât de

caraghioasă când voia să facă pe femeia onestă, juca în oraş rolul unei fiinţe fermecătoare, şi asta încă fără nici un efort. Etala o supleţe de reptilă, o goliciune savantă, ai fi zis involuntară şi de o încântătoare eleganţă, o distincţie nervoasă de pisica de rasă, o aristocraţie a viciului, superbă, revoltată, punând piciorul pe Paris ca o stăpână atotputernică. Ea da tonul doamnele din înalta societate o imitau.

Reşedinţa Nanei era pe aleea Villiers, la întretăierea cu strada Cardinet, într-un cartier do lux aflat în curs de dezvoltare în mijlocul terenurilor virane din vechea câmpie Monceau. Construită de un tânăr pictor ameţit de un prim succes, şi care trebuise s-o vândă, după ce abia se instalase în ea, clădirea era în stilul Renaşterii, semănând cu un castel şi având o împărţire interioară fantezistă, cu confort modern, într-un cadru ce se dorea cu tot dinadinsul original. Contele Muffat cumpărase casa în întregime, mobilată, plină cu o mulţime de bibelouri, cu foarte frumoase ţesături de Orient, vechi vitrine, fotolii uriaşe stil Louis XIII; şi Nana se trezise astfel în mijlocul unui mobilier artistic, de o foarte fină calitate, dintr-o învălmăşeală de epoci. Dar, cum atelierul, care ocupa centrul casei, nu putea să-i folosească la nimic, răvăşise toate etajele, lăsând la parter o seră, un salon mare şi o sufragerie şi, la etajul întâi, un salonaş lângă camera ei, şi cabinetul de toaletă, îl uimise pe arhitectul anume angajat prin ideile pe care i le da, trezindu-se dintr-o dată în ea înaltul rafinament al fetei de stradă pariziană care are în sânge toată eleganţa. Până la urmă, nu strică prea mult palatul, ba chiar contribui la îmbogăţirea mobilierului, afară doar de câteva prostioare dulcege şi de un fast ţipător, pe care le adăugă vădind gustul vechii florărese care visase în faţa vitrinelor din pasaj.

În curte, sub uriaşa marchiză, un covor urca peronul; şi încă din vestibul te întâmpina un miros de violete, un aer călduţ închis între bogate draperii. Un vitraliu cu sticle

galbene şi roz, de o paloare blondă de piele, lumina scara largă. Jos, un negru din lemn sculptat întindea o tavă de argint plină cu cărţi de vizită; patru femei din marmură albă, cu sânii goi, susţineau lampadarele; în vreme ce bronzuri şi cloazoneuri chinezeşti cu flori, divane acoperite cu vechi covoare persane, fotolii cu vechi tapiserii, mobilau intrarea, împodobeau rampele scării, se continuau la primul etaj printr-un fel de anticameră unde atârnau întotdeauna pardesie şi pălării de bărbaţi. Stofele înăbuşeau zgomotul, domnea o linişte adâncă, de ai fi crezut că intri într-o capelă cuprinsă de o pioasă reculegere, a cărei încremenire îndărătul porţilor închise, ascundeau cine ştie ce taină.

Nana nu deschidea salonul cel mare în stil Louis XIV, foarte bogat, decât în serile de gală, când primea lumea de la Tuileries sau personalităţi străine. De obicei, cobora numai la ora mesei, puţin cam pierdută în zilele când dejuna singură în sufrageria foarte înaltă, garnisită cu goblenuri, înzestrată cu o vitrină monumentală, ce-ţi fura ochii, cu vechi faianţe şi minunate piese de argintărie veche. Urca repede înapoi şi viaţa ei se desfăşura în cele trei camere de la primul etaj, dormitorul, cabinetul şi salonaşul. De două ori până acum îşi refăcuse dormitorul, prima dată în satin mov şi a doua oară în mătase albastră cu dantelă aplicată. Şi nu era mulţumită, considera că e fad, căuta încă, fără să poată găsi. Avea, totuşi, dantele de Veneţia în valoare de douăzeci de mii de franci, pe patul capitonat până jos ca o sofa. Mobilele erau de lac alb şi albastru, încrustat cu fire de argint; pretutindeni erau aruncate blănuri de urs, aşa de numeroase, încât acopereau covoarele; un capriciu, un rafinament al Nanei, care nu putuse să se dezobişnuiască să se aşeze pe jos ca să-şi scoată ciorapii. Alături de cameră, salonaşul oferea o harababură amuzantă, de o artă delicată: pe tapetul din mătase roz-pal, sau mai bine zis de un trandafiriu-turcesc, spălăcit, întreţesut cu fire de aur, se detaşa o lume de obiecte din toate ţările şi de toate stilurile, scrinuri italiene,

cufere spaniole şi portugheze, pagode chinezeşti, un paravan japonez de o lucrătură foarte preţioasă, apoi faianţe, bronzuri, mătăsuri brodate, tapiserii în puncte fine; în vreme ce fotolii largi ca nişte paturi şi canapele adânci ca nişte alcovuri creau senzaţia unei vieţi de trândăvie călduţă, de somnolenţă de serai. Camera păstra tonul aurului vechi, o combinaţie de verde şi de roşu, fără ca nimic să vădească în mod deosebit prostituata, în afară de voluptatea jilţurilor; singure două statuete din porţelan biscuit, o femeie în cămaşă căutându-se de purici, şi o alta absolut goală, mergând în mâini, cu picioarele în sus, erau suficiente ca să întineze salonul cu o notă de prostie aparte. Şi, printr-o uşă aproape întotdeauna deschisă, se zărea cabinetul de toaletă, în întregime din marmură şi oglinzi, cu cada albă a băii, cu cănile şi ligheanele de argint şi cu garniturile lor de cristal şi ivoriu. O perdea lăsată filtra o lumină palidă-alburie, care părea că te adoarme, ca şi cum ar fi fost încălzită de un parfum de violete, parfumul acesta tulburător al Nanei, de care era pătruns întreg palatul, până în curte.

Lucrul cel mai greu de găsit fu personalul. Nana o avea, ce-i drept, pe Zoé, fata care se consacrase norocului ei şi care de luni de zile aştepta liniştită această bruscă victorie, convinsă de flerul său. Acum, Zoé triumfa, stăpână peste palat, strângând bani buni, deşi o slujea întotdeauna pe doamna cât se poate de cinstit Dar o fată în casă nu ajungea. Trebuia un majordom, un vizitiu, un portar şi o bucătăreasă. Pe de altă parte era vorba să se pună la punct grajdurile. Atunci, Labordette se arătă foarte util, însărcinându-se să facă el acele curse care-l plictiseau pe conte. Mijloci cumpărarea cailor, alergă pe la negustorii de trăsuri, orienta gustul tinerei femei, care putea fi văzută la braţul lui pe la furnizori. Labordette aduse chiar şi servitorii: Charles, un vlăjgan de vizitiu, care plecase de la ducele de Corbreuse; Julien, un mărunt majordom foarte ferchezuit; şi o pereche, din care femeia, Victorine, era

bucătărească şi bărbatul, François, fu angajat ca portar şi curier. Acesta din urmă, cu pantaloni scurţi, pudrat, purtând livreaua Nanei, albastru-deschis şi galon de argint, primea vizitatorii în vestibul. Era de o ţinută şi de o corectitudine princiară.

După două luni casa fu pusă la punct. Cheltuiala anuală depăşea trei sute de mii de franci. Erau opt cai în grajduri şi cinci trăsuri în remize, dintre care un landou garnisit cu argint, care preocupă o vreme tot Parisul. Şi Nana, în mijlocul acestei averi, se instala, îşi construia căminul. Abandonase teatrul, încă de la a treia reprezentaţie cu Mica ducesă, lăsând pe Bordenave să se zbată sub ameninţarea unui faliment, în ciuda banilor contelui. Nana păstrase totuşi o oarecare amărăciune din cauza insuccesului ei. Asta se adăuga la experienţa cu Fontan, o josnicie de care îi făcu responsabili pe toţi bărbaţii. Drept care, acum, se credea foarte tare, vaccinată împotriva capriciilor sentimentale. Dar ideea de răzbunare nu-şi făcea loc în creierul ei de păsărică. Ceea ce persista la ea în afara clipelor de mânie era o poftă mereu trează de a cheltui, un dispreţ natural pentru omul care plătea şi un continuu capriciu de mâncăcioasă şi stricătoare, mândră de ruina amanţilor ei.

Încă de la început, Nana îl puse la punct pe conte. Stabili precis programul relaţiilor dintre ei. El îi dădea douăsprezece mii de franci pe lună, fără să pună la socoteală cadourile, şi nu cerea în schimb decât fidelitate absolută. La rândul ei, Nana îi jură fidelitate. Dar îi pretindea consideraţie, o libertate deplină de stăpână a casei, un respect absolut al dorinţelor sale. Astfel avea să primească în toate zilele pe prietenii săi; el va veni numai la orele stabilite; în sfârşit, în orice împrejurare, va avea o încredere oarbă în ea. Şi, când contele ezita, cuprins de o nelinişte geloasă, Nana făcea pe demna, ameninţându-l să-i dea totul îndărăt, sau jurându-se pe capul micului Louis.

Asta trebuia să-i fie de ajuns. Unde nu-i stimă, nu-i dragoste. După prima lună, Muffat o respecta.

Dar Nana vru şi obţinu mai mult. Curând dobândi asupra lui o influenţă de fată bună. Când venea posomorât, îl înveselea, apoi îl sfătuia ce are de făcut, după ce îi mărturisea pricina supărării. Puţin câte puţin se ocupa de necazurile din familia lui, de soţia ca şi de fiica lui, de treburile lui sentimentale şi băneşti, foarte rezonabilă, plină de chibzuială şi de onestitate. O singură dată se lăsă cuprinsă de patimă, în ziua când contele îi destăinui că Daguenet avea, probabil, să-i ceară în căsătorie pe fiică-sa Estelle. De când Muffat se afişa cu Nana, Daguenet crezu că este mai potrivit s-o rupă cu ea, să o considere ticăloasă, jurând să smulgă pe viitorul socru din ghearele acestei creaturi. În consecinţă, la rândul său îl ponegri cât se poate de bine pe fostul ei Mimi: era un destrăbălat care-şi mâncase averea cu femeile stricate; îi lipsea simţul moral, nu câştiga bani, dar profita de banii altora, plătind numai din când în când câte un buchet de flori sau un dineu; şi, cum contele părea că-i scuză aceste slăbiciuni, îi spuse pe şleau că Daguenet o avusese, dându-i amănunte dezgustătoare. Muffat devenise foarte palid. Nici nu mai fu vorba să-i dea tânărului pe fiică-sa. Asta o să-l înveţe minte pentru lipsa lui de recunoştinţă.

Cu toate acestea, casa nu era complet mobilată când Nana, într-o seară, după ce nu precupeţise jurămintele de fidelitate faţă de Muffat, îl reţinu pe contele Xavier de Vandeuvres, care de cincisprezece zile îi făcea o curte asiduă, cu vizite repetate şi flori. Ii cedă, nu atât din plăcere, cât pentru a-şi dovedi că este liberă. Ideea de a obţine avantaje îi veni după aceea, când Vandeuvres, a doua zi, o ajută să plătească o factură despre care ea nu voia să ştie celălalt. Îi storcea aproape opt sau zece mii de franci pe lună; aveau să fie bani de buzunar foarte utili. Contele îşi păpa averea, căzând dintr-o nebunie într-alta. Caii şi Lucy îi mâncaseră trei moşii, Nana, dintr-o înghiţitură, îi mâncă

ultimul castel din apropiere de Amiens, şi Vandeuvres era parcă stăpânit de o grabă cumplită să prăpădească totul, până şi ruinele vechiului turn, construit de un membru ai familiei sub Philippe-Auguste, stăpânit de un adevărat apetit pentru ruine, găsind potrivit să lase ultimii ţechini din aurul blazonului său în mâinile acestei fete, pe care tot Parisul o dorea. Şi acceptă condiţiile impuse de Nana: o libertate deplină, tandreţe în zile fixe, fără ca totuşi să aibă naivitatea sentimentală să-i pretindă jurăminte. Muffat nu avea nici cea mai mică bănuială. Cât despre Vandeuvres, ştia precis ce-i poate pielea; dar niciodată nu schiţa nici cea mai mică aluzie, se făcea că nu ştie nimic, cu surâsul fin de petrecăreţ sceptic, care nu cere imposibilul, din moment ce el are ora lui şi Parisul ştie acest lucru.

Din acea clipă, Nana avu într-adevăr casa pusă la punct. Personalul era complet, la grajduri, la bucătărie şi în camera doamnei. Zoé organiza totul, ieşind din complicaţiile cele mai neprevăzute; întreaga activitate era pusă la punct ca la teatru, ordonată ca într-o mare administraţie; şi funcţiona cu o aşa mare precizie, încât, în primele luni, nu se ivi nici o neînţelegere, nici un dezechilibru. Numai că doamna prea îi dădea bătaie de cap lui Zoé prin imprudenţe, prin fapte nesăbuite şi prin sfidări deplasate. Astfel se întâmplă că femeia din casă începu să se mai lase pe tânjeală puţin câte puţin, observând de altfel că poate trage mari profituri din momentele de încurcătură, când doamna făcuse vreo prostie care trebuia să fie reparată. Atunci, cadourile plouau, şi ea strângea ludovici.

Într-o dimineaţă, pe când Muffat încă nu plecase din cameră, Zoé introduse pe un domn care tremura într-una în cabinetul de toaletă, unde Nana îşi schimba rufăria.

— Ia te uită! Zizi! Spuse tânăra femeie uluită.

Într-adevăr, Georges îşi făcuse apariţia. Şi, văzând-o în cămaşă, cu părul de aur despletit pe umerii goi, se aruncă de gâtul ei, o cuprinse în braţe şi o sărută în vreme ce Nana se zbătea, înspăimântată, înăbuşindu-şi glasul şi bâlbâind:

— Termină odată, el e acolo! E stupid. Şi tu, Zoé, eşti nebună? Ia-l de aici! Ascunde-l jos, am să încerc să scap i să cobor şi eu.

Zoé trebui să-l împingă pe tânăr din spate. Jos, în sufragerie, când Nana putu să vină şi ea, îi certă pe amândoi. Zoé îşi strâmbă buzele şi se retrase cu un aer supărat, spunând că se aşteptase să-i facă plăcere doamnei. Georges o privea pe Nana atât de fericit că o vede iar, încât i se umpleau ochii de lacrimi. Acum, zilele rele trecuseră, mama lui îşi recăpătase încrederea în el şi-i permisese să părăsească Fondettes; în consecinţă, de cum ajunsese în gară, luase repede o trăsură, ca s-o îmbrăţişeze mai repede pe scumpa lui. Spunea că are să trăiască în preajma Nanei ca odinioară, când o aştepta desculţ în camera ei de la Mignotte. Şi, tot istorisindu-şi povestea, îşi plimba degetele pe trupul ei, dintr-o nevoie de a o atinge, după un greu an de despărţire; îi prindea pătimaş braţele, îşi vâra mâinile prin mânecile largi ale capotului ei, atingându-i umerii.

— Îl mai iubeşti încă pe micul tău? Întrebă cu vocea lui de copil.

— Bineînţeles că îl iubesc! Răspunse Nana, care se desprinse de el printr-o mişcare bruscă. Dar ai picat aşa pe neaşteptate. Tu ştii, micul meu, că nu sunt liberă. Trebuie să fii cuminte.

Coborând din trăsură pradă ameţelii pe care ţi-o dă o dorinţă puternică, în sfârşit împlinită, Georges nici nu observase unde intrase. Abia atunci avu conştiinţa că se produsese o schimbare în jurul lui. Examina sufrageria bogată, cu plafonul înalt, decorat, goblenurile, bufetul strălucind de argintărie.

— Ah! Da, exclamă el cu tristeţe.

Şi Nana îi pusese în vedere să nu vină niciodată dimineaţa. După-amiaza, da, dacă dorea, între patru şi şase; erau orele ei de primire. Apoi, cum Georges o privea cu un aer rugător şi întrebător, fără să ceară nimic, îl sărută la rândul ei pe frunte, arătându-se foarte bună.

— Fii foarte cuminte, şi voi face tot ce îmi stă în putere, murmură Nana.

Dar adevărul era că Georges nu-i mai inspira nimic. Îl găsea foarte plăcut ca înfăţişare, ar fi vrut să-l aibă alături ca pe un camarad, dar nimic mai mult. Cu toate astea, când venea în toate zilele, la orele patru, părea aşa de nenorocit, că tot îi mai ceda uneori şi-l ţinea pe lângă ea, lăsându-l să culeagă firimiturile frumuseţii sale. Georges nu mai părăsea locuinţa Nanei şi devenise un fel de obişnuit al casei, ca micul căţeluş Bijou, încurcându-se amândoi printre fustele stăpânei, bucurându-se de câte-o picătură de atenţie, chiar când ea se afla cu un altul, ori profitând de favoarea unei bucăţele de zahăr şi de dezmierdări în orele de singurătate şi plictiseală.

Fără îndoială că doamna Hugon prinse de veste că micuţul ei Georges căzuse din nou în braţele acestei femei stricate, căci dădu fuga la Paris şi veni să ceară ajutorul celuilalt fiu, locotenentul Philippe, pe atunci în garnizoană la Vincennes. Georges, care se ascundea de fratele său mai mare, fu cuprins de disperare, temându-se de cine ştie ce surpriză neplăcută; şi cum nu putea să ascundă nimic, în avântul lui de tandreţe şi dragoste, nu-i mai vorbea despre altceva Nanei decât de fratele său mai mare, un vlăjgan zdravăn, care era capabil de orice.

— Înţelegi, spunea el, mama n-are să vină la tine, dar poate foarte bine să trimită pe fratele meu. Cu siguranţă că-l va trimite pe Philippe să mă caute.

Prima dată, Nana se simţi foarte jignită. Spuse pe un ton sec:

— Tare aş vrea s-o mai văd şi pe asta! Poate să fie el mult şi bine locotenent, François are să-l dea afară pe uşă, şi chiar imediat.

Apoi, puştiul, tot aducând vorba într-una despre fratele său, Nana sfârşi prin a se interesa de Philippe, După o săptămână, îl cunoştea din creştet până în tălpi, aşa cum era, foarte înalt, foarte puternic, o fire veselă puţin cam

brutal; şi, pe lingă acestea, aflase chiar şi detalii intime, păr pe braţe, un semn pe umăr. Astfel că, într-o zi, având cu totul vie imaginea celui pe care avea să poruncească să fie dat pe uşă afară, strigă:

— Ascultă, Zizi, eu cred că nu mai vine fratele tău. Prin urmare, nu e un om de cuvânt!

A doua zi, cum Georges se găsea singur cu Nana, François veni să întrebe dacă doamna primeşte pe locotenentul Philippe.

Georges deveni foarte palid şi murmură:

— Bănuiam asta, mama mi-a spus-o de dimineaţă.

Şi rugă pe tânăra femeie să-i trimită răspuns că nu-l poate primi. Dar Nana se ridică deja foarte aprinsă, spunând:

— Pentru ce oare? Va crede că mi-e teamă de el. Ei bine. O să râdem. François, lasă pe acest domn să aştepte un sfert de oră în salon. După aceea îl vei aduce aici.

Nu se aşează, se plimba agitată de la oglinda de deasupra şemineului la o altă oglindă veneţiană, atârnată deasupra unui sipet italian; şi, de fiecare dată îşi arunca o privire în ele, încercând să surâdă, în vreme ce Georges, prăbuşit fără vlagă pe o canapea, tremura, cu gândul la scena ce se pregătea. Tot plimbându-se, Nana lăsa să-i scape fraze scurte:

— Sfertul de oră de aşteptare o să-l liniştească pe băiatul ăsta. Şi apoi, dacă a venit, crezând că are de-a face cu o fetişcană oarecare, salonul are să-l uluiască. Da, da, priveşte cu atenţie, nobilule ofiţeraş. Nu vezi în jurul tău nimic care să fie imitaţie, asta o să te înveţe s-o respecţi pe burgheză. Pentru oameni, nu există nimic mai important decât respectul. Ei? Sfertul de oră a trecut? Nu, abia zece minute. Oh! Mai avem timp.

Nu stătea locului. După ce trecu un sfert de oră, îl expedie pe Georges, făcându-l să-i jure că n-o să asculte la uşă, căci ar fi fost neplăcut dacă servitorii l-ar vedea. Cum trecea în altă cameră, Zizi încercă să spună cu o voce sugrumată:

— Ştii, e fratele meu.

— N-ai teamă, spuse Nana cu demnitate, dacă este politicos, voi fi şi eu politicoasă.

François introduse pe Philippe Hugon, care era în redingotă. La început, Georges traversă camera în vârful picioarelor, ascultând de dorinţa tinerei femei. Dar vocile îl reţinură, făcându-l să ezite până într-atâta încât picioarele i se înmuiaseră. Îşi imagina catastrofe, palme, lucruri abominabile, care îl vor face să se certe pentru totdeauna cu Nana. În consecinţă, nu mai putu să reziste impulsului de a reveni să-şi lipească urechea de uşă. Auzea foarte greu, grosimea draperiilor înăbuşea zgomotele. Cu toate acestea, prindea câteva cuvinte pronunţate de Philippe, fraze, dure, în care răsunau vorbe ca familie, copii, onoare. Inima-i bătea tare, de teamă pentru ceea ce avea să-i răspundă scumpa lui, zăpăcindu-l cu un zumzet confuz. Cu siguranţă că ea are să-i arunce cuvintele: „Bădăran împuţit”, sau: „Mai slăbeşte-mă, sunt la mine acasă! Dar nu se distingea nimic, nici măcar un ecou de voci; Nana părea ca moartă, dincolo. Dar imediat, vocea fratelui său se înmuie. Georges nu mai înţelegea nimic, când în cele din urmă un zgomot straniu îl înmărmuri. O auzi pe Nana suspinând. Timp de o secundă fu pradă unor sentimente contradictorii, să o ia la sănătoasa, ori să se arunce asupra lui Philippe. Dar, chiar în aceeaşi clipă, Zoé intră în cameră, şi el se îndepărtă de uşă, ruşinat să fie surprins.

Liniştită, Zoé aranja rufăria într-un dulap, în vreme ce el, mut, neclintit, stătea rezemat cu fruntea de un geam, măcinat de nesiguranţă. După un timp de tăcere, Zoé întrebă:

— Fratele dumneavoastră e la doamna?

— Da, răspunse tânărul cu o voce strangulată.

Se aşternu din nou tăcerea.

— Şi asta vă nelinişteşte, nu-i aşa, domnule Georges?

— Da, repetă el, cu aceeaşi greutate de exprimare.

Zoé nu se grăbea. Împăturea dantelele, apoi zise domol:

— Nu aveţi motive. Doamna o să aranjeze.

Şi asta fu totul, cei doi nu mai vorbiră nimic. Dar Zoé nu părăsea încăperea. Mai trecu încă un lung sfert de oră. Zoé se învârti de colo până colo, fără să vadă crescând exasperarea tânărului, care se făcuse livid la faţă din pricina temerilor şi a îndoielii. Arunca priviri piezişe spre salon. Ce puteau oare să facă, atât de mult timp? Poate că Nana plângea într-una. Celălalt, brutal, poate că-i trăsese palme. Aşa că, atunci când Zoé plecă, în sfârşit, alergă la uşă, lipindu-şi din nou urechea de ea. Şi rămase încremenit, într-adevăr cu capul zăpăcit, căci auzea o izbucnire bruscă de veselie, voci drăgăstoase care şuşoteau, râsete înăbuşite de femeie pe care cineva o gâdila. De altminteri, aproape imediat, Nana conduse pe Philippe până la scară, cu un schimb de cuvinte familiare şi cordiale.

Când Georges îndrăzni să intre în salon, tânăra femeie, în picioare, înaintea oglinzii, se privea.

— Ei bine? Întrebă el năucit.

— Ei bine, ce? Spuse Nana fără să se întoarcă.

Apoi, adăugă într-o doară:

— Ce tot spuneai? Fratele tău e foarte amabil!

— Atunci, e-n regulă?

— Desigur, e-n regulă. Ah! Ce-ţi trecea prin cap? Poate că ai crezut că o să ne luăm la bătaie?

Lui Georges i se părea straniu totul. Bâlbâi:

— Mi s-a părut că aud. Ai plâns cumva?

— Eu, să plâng?! Strigă ea, privindu-l fix. Aiurea! Pentru ce voiai să fi plâns?

Şi tânărul rămase foarte tulburat când Nana îi făcu o scenă, pentru că n-a ascultat-o şi s-a oprit în dosul uşii, ca să spioneze. Cum Nana făcea pe îmbufnata, Georges veni lângă ea supus, dorind să ştie cum s-au petrecut lucrurile.

— Atunci, fratele meu?

— Fratele tău a văzut numaidecât unde se află. Înţelegi? S-ar fi putut să fiu o damă oarecare, şi în acest caz, intervenţia lui se explica, date fiind vârsta ta şi onoarea familiei. Oh! Eu una înţeleg aceste sentimente. Dar i-a fost

de ajuns să-şi arunce o dată ochii în jur şi s-a purtat ca un om de lume. Aşa că, nu mai te nelinişti de loc, totul s-a sfârşit cu bine, o s-o potolească pe mama ta.

Şi continuă râzând:

— De altfel, îl vei mai vedea pe fratele tău venind pe aici. L-am invitat şi o să mai vină.

— A! O să mai vină, spuse tânărul pălind.

Nu mai adăugă nici un singur cuvânt şi nu se mai vorbi despre Philippe. Nana se îmbrăca pentru a ieşi, iar Georges o privea cu ochii săi mari, trişti. Fără îndoială, era foarte mulţumit că lucrurile se aranjaseră în felul acesta, pentru că ar fi preferat moartea decât o ruptură; dar, înlăuntrul său, nutrea o spaimă ascunsă, o durere profundă, pe care nu o înţelegea şi despre care nu cuteza să vorbească. Niciodată nu ştiu în ce chip Philippe o liniştise pe mama lor. Trei zile mai târziu, ea se întorcea la Fondettes, cu un aer mulţumit. În aceeaşi seară, la Nana, tresari, când François îl anunţă pe locotenent. Acesta, vesel, glumi, îl tratã ca pe un ştrengar căruia îi înlesnise o escapadă fără de urmări. Georges rămânea însă cu inima strânsă, necutezând să se mişte, roşind ca o fată la cele mai nevinovate vorbe. Trăise prea puţin în preajma Iui Philippe, care era mai mare cu zece ani; se temea de el ca de un tată, căruia i se ascund aventurile eu femei. Astfel că încerca o mare jenă şi ruşine văzându-l purtându-se atât de degajat faţă de Nana, râzând foarte tare, lăsându-se în voia plăcerii, plesnind de grozava lui sănătate. Cu toate acestea, cum fratele său începu să apară în fiecare zi, până la urmă Georges se mai obişnui. Nana strălucea de fericire. Era un ultim aranjament în dezordinea deplină a vieţii ei galante, o inaugurare care avea loc în chip insolent într-o casă care gemea de bărbaţi şi de mobile.

Într-o după-amiază, când fraţii Hugon se găseau acolo, contele Muffat sosi la altă oră decât cea obişnuită. Dar, când Zoé îi spuse că doamna era cu nişte prieteni, se retrase, fără să încerce să intre, afectând o discreţie de bărbat

galant. Când îşi făcu iar apariţia, seara, Nana îl primi cu o mânie rece, de femeie insultată.

— Domnule, îi spuse ea, nu ţi-am dat nici un prilej ca să mă insulţi. Te rog să faci bine, când sunt acasă, să intri ca toată lumea.

Contele rămase uimit.

— Dar, scumpa mea. Încercă el să se explice.

— Poate pentru că aveam vizite? Da, erau nişte domni. Oare ce crezi tu că făceam cu aceşti bărbaţi? Compromiţi o femeie, când adopţi asemenea aere de amant discret, şi eu nu vreau să fiu compromisă.

Nana îl iertă cu multă greutate. În fond, era încântată. Prin asemenea scene, făcea din conte ce voia şi-i insufla încrederea. De mult timp i-l impusese pe Georges, un copil care o amuza, zicea ea. Îl făcu să cineze cu Philippe, şi contele se arătă foarte amabil; ieşind din sufragerie, îl luă pe tânărul ofiţer deoparte şi-l întrebă despre mama lui. De atunci, fraţii Hugon, Vandeuvres şi Muffat erau pe faţă de-ai casei, unde se întâlneau şi îşi strângeau mâinile ca nişte prieteni intimi. Era mai comod aşa. Numai Muffat mai da încă dovadă de o oarecare discreţie, nevenind prea des şi păstrând un ton ceremonios de străin în vizită. Noaptea, când Nana, tolănită pe jos, pe pieile de urs, îşi scotea ciorapii, el îi vorbea prieteneşte de aceşti domni, de Philippe mai cu seamă, care era loialitatea întruchipată.

— Da, adevărat, sunt gentili, spunea Nana şezând pe jos ca să-şi schimbe cămaşa. Dar ştii, îşi dau seama cine sunt. O vorbă nelalocul ei şi îi dau pe uşă afară!

Cu toate acestea, cu tot luxul ei, Nana se plictisea de moarte în mijlocul acestei curţi. Avea bărbaţi pentru toate ceasurile din noapte, şi bani până şi în sertarele toaletei, amestecaţi cu piepteni şi perii de cap; dar asta n-o mulţumea de loc, simţea săpându-se un gol în jurul ei, o văgăună care adesea o făcea să caşte. Viaţa i se scurgea fără nici o ocupaţie, zi de zi readucând aceleaşi ore monotone. Pentru Nana nu exista un mâine, trăia ca o

pasăre, sigură de mâncare, gata să înnopteze pe prima cracă întâlnită. Această certitudine, că are cine s-o hrănească, o făcea să stea tolănită ziua întreagă, adormită în această trândăvie şi supunere de mânăstire, ca şi cum ar fi fost prizoniera meseriei ei de cocotă. Neieşind decât în trăsură, pierduse obiceiul de a mai folosi picioarele. Îşi îngăduia din nou toane de ştrengăriţă, săruta de dimineaţa până seara pe Bijou, omorându-şi timpul cu plăceri prosteşti, în exclusiva aşteptare a bărbatului pe care-l suporta cu un aer de oboseală complezentă; şi în mijlocul acestui abandon de sine însăşi, nu mai păstra decât grija pentru frumuseţea ei, preocuparea continuă de a se cerceta, de a se spăla, de a se parfuma peste tot, cu mândria de a se putea dezbrăca oricând şi înaintea oricui fără să roşească.

Dimineaţa, Nana se scula pe la orele zece. Bijou, grifonul scoţian, o deştepta, lingându-i faţa; urma atunci un joc de cinci minute, cursele câinelui peste braţele şi picioarele ei, care-l zgâriau pe contele Muffat. Bijou fu prima fiinţă pentru care contele Muffat simţi gelozie. Nu era convenabil ca un animal să-şi vâre nasul sub cuverturi. Apoi, Nana se ducea în cabinetul de toaletă, unde făcea o baie. Către orele unsprezece, sosea François ca să-i strângă părul, în aşteptarea complicatei coafuri de după-amiază. La dejun, cum detesta să mănânce singură, avea aproape întotdeauna alături pe doamna Maloir, care sosea dimineaţa, din necunoscut, cu pălăriile sale extravagante, şi se reîntorcea seara, în acest mister al vieţii ei, de care de altfel nimeni nu se preocupa. Dar timpul cel mai greu de suportat erau cele două sau trei ore dintre dejun şi toaletă. De obicei propunea un bésigue vechii sale prietene; uneori citea Le Figaro, în care o interesau ecourile din teatre şi noutăţile din lumea mondenă; ba se întâmpla chiar să deschidă vreo carte, căci avea pretenţii că se pricepe la literatură. Toaleta o ocupa până aproape de ora cinci. Numai atunci se trezea din lunga ei somnolenţă, ieşind cu trăsura sau primind la ea

acasă o mulţime de bărbaţi, cinând deseori în oraş, culcându-se foarte târziu, ca să se scoale a doua zi cu aceeaşi oboseală cu care se culcase şi să reînceapă zile mereu la fel.

Cea mai mare plăcere a ei era să meargă la Batignolles, ca să-l vadă pe micul Louis, la mătuşă-sa. Cincisprezece zile de-a rândul uita de el; apoi, o apuca turbarea, da fuga pe jos, plină de un devotament şi de o tandreţe de mamă bună, aducând cadouri, tutun pentru mătuşă şi portocale sau biscuiţi pentru copil; ori venea în landou, la întoarcerea de la Bois de Boulognes, cu toalete care stârneau vâlvă pe străduţa mărginaşă. De când nepoata ei era iar printre mărimi, doamna Lerat nu-şi mai încăpea în piele. Se ducea destul de rar în aleea Villiers, afirmând cu emfază că nu era locul său acolo; în schimb triumfa pe mica ei străduţă, fericită, atunci când tânăra femeie venea cu rochii de patru sau cinci mii de franci, şi era ocupată toată ziua următoare să-şi arate cadourile şi să pomenească cifre care uluiau vecinele. De cele mai multe ori, Nana rezerva duminicile pentru familie; şi dacă în acele zile Muffat o invita, refuza, cu surâsul unei mici burgheze: imposibil, mânca la mătuşă-sa, şi se ducea să-şi vadă copilul. Cu toate astea, sărmanul micuţ Louiset era veşnic bolnav. Mergea pe trei ani, se făcuse un băieţel. Dar avusese o eczemă pe grumaz şi acum îi curgeau urechile, ceea ce îi făcea pe doctori să se teamă de o complicaţie la cap. Când îl vedea aşa palid, cu sângele atât de slab, cu carnea moale, cu pete galbene pe piele. Nana devenea serioasă şi, mai ales, era stăpânită de uimire. Ce putea oare să aibă acest amoraş, de se prăpădea astfel?! Ea, mama lui, era aşa de sănătoasă!

În zilele în care nu se preocupa de copil, Nana recădea In monotonia zgomotoasă a existenţei sale, plimbări prin Bois de Boulogne, spectacole în premieră, dineuri şi supeuri la Maison-d'Qr şi la Café-Anglais, apoi în toate locurile frecventate de public, la toate reprezentaţiile unde lumea se învârtea, pe la balul Mabille, la reviste, la curse. Şi se

menţinea totuşi în acel soi de lenevie prostească ce-i dădea un fel de crampe la stomac. Cu toate necontenitele capricii ale inimii, când era singură, îşi frângea mâinile în semn de oboseală imensă. Singurătatea o întrista de îndată, căci devenea conştientă de vidul şi de plictiseala din lăuntrul ei. Foarte veselă prin meserie şi fire, devenea atunci lugubră, rezumându-şi viaţa în acest strigăt care revenea fără încetare, între două căscaturi:

— Oh! Cât mă plictisesc bărbaţii!

Într-o după-amiază, pe când se întorcea de la un concert, Nana observă pe un trotuar de pe strada Montmartre o femeie care mergea pe jos, cu ghetele scâlciate, cu fusta murdară, cu o pălărie înmuiată de ploi. Deodată o recunoscu.

— Opreşte, Charles! Strigă vizitiului.

Şi strigă:

— Satin! Satin!

Trecătorii întoarseră capul, toată strada o privi. Satin se apropiase şi se murdărea şi mai mult de roţile trăsurii.

— Urcă-te o dată, fata mea, spuse Nana liniştită, bătându-şi joc de lume.

Şi o luă cu ea, o duse aşa cum era, dezgustătoare, în landoul ei albastru-deschis, alături de rochia ei de mătase gris-perle, garnisită cu dantele de Chantilly, în vreme ce strada surâdea de aerul demn al vizitiului.

De atunci, Nana căpătă o pasiune care-i ocupa timpul. Satin deveni un fel de viciu al ei. Instalată în palatul din aleea Villiers, spălată şi înţolită, vreme de trei zile în şir îi povesti de Saint-Lazare, de plictiselile cu călugăriţele şi scârboşii de la poliţie care îi scoseseră condicuţă. Nana se indigna, o consola, jurându-i s-o şteargă din evidenţa lor chiar dacă va fi să se ducă ea însăşi la ministru. Până atunci, nu-i nici o grabă, bineînţeles că nu o să vină nimeni s-o caute la ea. Şi nenumărate după-amieze de tandreţe începură între cele două femei, cuvinte drăgăstoase, sărutări care stârneau râsete. Reîncepu, pe un ton de

glumă, micul lor joc, întrerupt de sosirea agenţilor, în strada Laval. Apoi, într-o bună seară, deveni serios. Nana, cândva atât de dezgustată de Laura, înţelegea acum. Şi fu zdruncinată, turbată; cu atât mai mult cu cât, chiar în dimineaţa celei de a patra zi, Satin dispăru. Nimeni nu o văzuse ieşind. O ştersese cu rochia nouă, apucată de o nevoie de aer, având nostalgia trotuarului.

În ziua aceea izbucni o asemenea furtună în casă, încât toţi servitorii umblau cu nasul în pământ, fără să scoată o vorbă. Nana ar fi fost în stare să-l bată pe François, că nu se pusese de-a curmezişul uşii. Încercă totuşi să se stăpânească, îşi spunea că Satin e o uşuratică murdară şi asta o s-o înveţe minte să mai strângă asemenea lepădături din noroi. După-amiază, când doamna se încuie în camera ei, Zoé o auzi hohotind. Pe neaşteptate, seara, chemă trăsura şi porunci s-o ducă la Laura. Se gândise că o s-o găsească pe Satin la pensiunea din strada Martyrs. Şi asta nu ca să o revadă, ci ca să-i ardă o palmă peste faţă. Într-adevăr, Satin mânca la o masă mică, împreună cu doamna Robert. Zărind-o pe Nana, se porni pe râs. Lovită în inimă, Nana nu-i făcu nici o scenă, dimpotrivă, se purtă foarte blând şi înţelegătoare. Plăti şampanie, îmbată cinci sau şase mese din jur, apoi, în vreme ce doamna Robert se afla la toaletă, o luă cu ea pe Satin. Numai când se aflară în trăsură o muşcă, o ameninţă că altă dată are să o omoare.

Şi scena se repetă la nesfârşit. În zeci de rânduri, disperată şi stăpânită de furiile unei femei înşelate, Nana alerga în urmărirea acestei uşuratice care îşi lua zborul din capriciu, plictisită de traiul bun din palatul Nanei. Nana ameninţa că are să o pălmuiască pe doamna Robert, ba într-o zi, chiar visă să o provoace la duel; una din ele trebuia să dispară. Acum, când se ducea să mănânce la Laura, îşi punea diamantele, cărând după sine uneori şi pe Louise Violaine, Maria Blond, Tatan Néné, toate strălucitoare; şi în mirosul de grăsime încinsă al celor trei săli, sub lumina gălbuie a gazului, aceste femei ajunse

cucoane îşi etalau luxul, fericite să epateze fetişcanele din cartier pe care le făceau să se ridice când plecau de la masă. În astfel de împrejurări, Laura, încorsetată şi sclivisită, săruta pe toată lumea din jurul ei, cu un aer de generozitate maternă. Totuşi, în ciuda clocotului din jur, Satin, cu ochii săi albaştri şi figura pură, de fecioară, îşi păstra calmul, muşcată, bătută, hărţuită de cele două femei; spunea, cu naturaleţe, că i se părea amuzant şi că mai bine s-ar înţelege între ele. Nu câştigau nimic pălmuind-o; cu toată bunăvoinţa şi dorinţa ei de a fi drăguţă cu toată lumea, nu putea să se taie în două. În cele din urmă, Nana fu aceea care câştigă, într-atâta o copleşise pe Satin cu drăgălăşenii şi cadouri; şi, pentru a se răzbuna, doamna Robert scrise amanţilor rivalei sale scrisori anonime îngrozitoare.

De câtva timp, contele Muffat părea preocupat. Într-o dimineaţă, foarte emoţionat, puse sub ochii Nanei o scrisoare anonimă, unde aceasta, de la primele rânduri, era acuzată că îl înşeală pe conte cu Vandeuvres şi cu fraţii Hugon.

— E o minciună! E o minciună! Strigă Nana plină de energie, cu un accent dramatic şi o seriozitate extraordinară.

— Juri asta? Întrebă Muffat, de pe acum uşurat.

— Oh! Pe ce vrei. Uite! Pe capul copilului meu!

Dar scrisoarea era lungă. Descria în continuare toate raporturile ei cu Satin, în termeni de o cruditate murdară. Când sfârşi, Nana schiţă un surâs.

— Acum, ştiu de unde vine, spuse ea cu simplitate.

Şi, cum Muffat voia o dezminţire, Nana reluă liniştită:

— Asta, puişorul meu, e un lucru care nu te priveşte. La ce ţi-ar putea fi de folos?

Nu mai tăgăduia, şi asta îl făcuse pe Muffat să izbucnească revoltat. Atunci Nana înălţă din umeri. De unde ieşise, de era aşa naiv? Astea sunt lucruri care se petrec pretutindeni, şi Nana îi spuse numele unor prietene de-ale lui, şi se jură

că aceste doamne din lumea bună se purtau la fel. În sfârşit, trebuia să înţeleagă, că nu era nimic mai obişnuit şi mai natural. Dar erau şi scorneli în scrisoare; astfel, Muffat o văzuse cu o clipă mai devreme cum se revoltă în legătură cu Vandeuvres şi cu fraţii Hugon, Ah! Pentru asta spunea singură că merita să fie strânsă de gât. La ce bun să-l mintă în legătură cu un lucru fără consecinţe. Şi repetă fraza de mai înainte:

— La ce ţi-ar putea fi de folos?

Apoi, întrucât scena continua, Nana i-o tăie scurt, cu o voce aspră:

— De altfel, scumpul meu, dacă asta nu-ţi convine, e cât se poate de simplu. Uşile sunt deschise. Uite! Asta sunt, dacă-ţi place.

Contele Muffat lăsă capul în jos. În fond, era fericit de jurămintele tinerei femei. Nana, văzând ce putere are asupra lui, începu să nu-l mai menajeze. Şi, de atunci, Satin fu instalată în casă, în mod făţiş, pe picior de egalitate cu aceşti domni. Vandeuvres n-avusese nevoie de scrisori anonime ca să înţeleagă; glumea şi căuta ceartă lui Satin din gelozie; în vreme ce Georges şi Philippe o tratau ca pe o camaradă, strângându-i mâna şi făcând cu ea glume foarte decoltate.

Nana avu o aventură, într-o seară, când, părăsită de această uşuratică se duse să mănânce la pensiunea din strada Martyrs, fără să poată pune mâna pe Satin. În vreme ce mânca singură, apăruse Daguenet; cu toate că se făcuse băiat aşezat, mai venea uneori, apucat de o nevoie de viciu, sperând să nu fie întâlnit de cunoscuţi prin aceste colţuri întunecate ale Parisului. Aşa se face că prezenţa Nanei păru pentru început că-l stânjeneşte. Dar nu era el omul care să bată în retragere. Înainta spre ea zâmbind. O întrebă dacă doamna binevoieşte să-i permită să cineze la masa ei. Văzându-l glumind, Nana adoptă aerul ei distant, şi-i răspunse pe un ton sec:

— Puteţi sta unde vă place, domnule. Suntem într-un loc public.

Începută pe acest ton, conversaţia fu caraghioasă. Dar, la desert, Nana, plictisită, arzând de nerăbdare să triumfe, îşi puse coatele pe masă, apoi, tutuindu-l ca de obicei, îl întrebă:

— Ei bine! Dragul meu, viitoarea ta căsătorie merge?

— Nu prea bine, mărturisi Daguenet.

Într-adevăr, în momentul în care era pe punctul să-şi formuleze cererea în căsătorie lui Muffat, simţise atâta răceală din partea contelui, încât se abţinuse, plin de prudenţă. Avea impresia că e o afacere ratată. Nana îl privea fix cu ochii ei limpezi, cu bărbia în palmă şi cu un rictus ironic pe buze.

— Ah! Sunt o ticăloasă, spuse ea tărăgănat; ah! Trebuie să smulgi pe viitorul tău socru din ghearele mele. Ei bine, într-adevăr, pentru un băiat inteligent, eşti un mare dobitoc! Cum! Tu te duci să mă bârfeşti faţă de un bărbat care mă adoră şi-mi mărturiseşte totul? Ascultă, ai să te însori numai dacă am să vreau eu, dragul meu.

De câteva clipe, Daguenet îşi dădea bine seama că e aşa; un întreg proiect de capitulare se înfiripase în sinea lui. În vremea asta, glumea într-una, nevoind să pară că la afacerea în serios; şi, după ce îşi puse mănuşile, îi ceru, folosind formulele solemne care se utilizează în aceste împrejurări, mâna domnişoarei Estelle de Beuville. Nana sfârşi prin a râde, ca şi cum ar fi fost gâdilată. Oh! Mimi ăsta! Nu era chip să-i porţi ranchiună. Succesul mare de care se bucura Daguenet pe lângă cucoane se datora glasului său dulce, un glas de o puritate şi o mlădiere muzicală, care îl făcuse să fie supranumit de fete Gură-de-Catifea. Toate îi cedau, cucerite de mângâierea sonoră a vocii lui calde, cu care le învăluia. Îşi cunoştea această forţă, şi o adormi pe Nana într-un legănat fără sfârşit de vorbe, istorisindu-i tot felul de poveşti tâmpite. Când părăsiră pensiunea, era roşie la faţă şi vibra la braţul lui, recucerită.

Cum se făcuse un timp splendid, îşi expedie trăsura şi îl însoţi pe jos până la el acasă, apoi, urcă, fireşte, până-n apartamentul lui. Două ore mai târziu, îmbrăcându-se, îi spuse:

— Atunci, Mimi, ţii morţiş la această căsătorie?

— Drace! Murmură el, este tot ce aş putea face mai bun. Ştii doar că sunt lefter.

Nana îl chemă să-i încheie ghetele. Şi, după o scurtă tăcere, reluă:

— Doamne Dumnezeule! Eu una, îţi vreau binele. Am să-ţi pun o pilă. E uscată ca un arac, mititica asta. Dar de vreme ce afacerea vă convine la toţi. Oh! Eu sunt fată bună, am să-ţi aranjez trampa asta.

Apoi izbucni în râs, cu pieptul încă gol.

— Dar, ce-mi dai?

Daguenet o înhăţase şi-i săruta umerii, într-un elan de recunoştinţă. Nana, foarte veselă, fremătând, se zbătea în braţele iui, tulburată.

— Ah, ştiu! Strigă ea aţâţată de acest joc. Ascultă ceea ce vreau drept comision. De ziua căsătoriei tale, vreau să-mi dăruieşti nevinovăţia ta. Înainte de a fi al soţiei tale, înţelegi?

— E-n regulă! E-n regulă! Spuse Daguenet, râzând mai tare decât ea.

Învoiala îi amuză. Găseau povestea foarte hazlie.

A doua zi, tocmai avea loc un dineu la Nana; de altminteri, acesta era dineul obişnuit de joi, la care participau Muffat, Vandeuvres, fraţii Hugon şi Satin. Contele sosi devreme. Avea nevoie de optzeci de mii de franci ca să descotorosească pe. Tânăra femeie de doi sau trei creditori, şi ca să-i dăruiască şi o parură din safire la care Nanei îi rămăsese inima! Cum îşi şi şterbise până acum zdravăn averea, căuta pe cineva care să-l împrumute, neîndrăznind încă să vândă vreo proprietate. Urmând chiar sfatul Nanei, se adresase deci lui Labordette, dar acesta, găsind afacerea cam încurcată, îi vorbise coaforului Francis, care, cu multă

plăcere, căuta să-şi îndatoreze clienţii. Contele se lăsă pe mâinile acestor domni, exprimându-şi însă dorinţa expresă de a nu-i apărea numele nicăieri; amândoi îşi luau angajamentul să păstreze în portofel poliţa de o sută de mii de franci pe care o va semna; şi după care se scuzară pentru dobânda de douăzeci de mii de franci, protestând împotriva netrebniciei cămătarilor la care trebuiseră să apeleze, spuneau ei. Când fu anunţat Muffat, Francis tocmai isprăvea de coafat pe Nana. Labordette se găsea de asemenea în cabinet, cu familiaritatea lui de prieten fără importanţă. Văzând pe conte, puse discret printre cutii de pudră şi pomezi un pachet gros cu bilete de bancă; şi poliţa fu semnată pe marmura toaletei. Nana vru să-l reţină pe Labordette la masă; dar el refuză, pe motiv că trebuia să conducă pe un om de afaceri străin prin Paris. Cu toate acestea, când Muffat, luându-l deoparte, îl rugă să se ducă la Becker, giuvaergiul, şi să-i aducă parura din safire, cu care voia să facă în aceeaşi seară o surpriză tinerei femei, Labordette se însărcina de îndată cu acest comision. O jumătate de oră mai târziu, Julien transmitea contelui cutia cu bijuterii cu un aer misterios.

În timpul dineului, Nana fu nervoasă. Vederea celor optzeci de mii de franci o tulburase. Când se gândea că toată suma avea să se ducă la furnizori! Asta o dezgusta, încă de la supă, în superba sufragerie, luminată de reflexele argintăriei şi cristalelor, Nana se arătă prost dispusă şi proslăvi avantajele sărăciei. Bărbaţii erau în frac, ea purta o rochie de satin alb, brodat, în vreme ce Satin, mai modestă, în mătase neagră, avea la gât o simplă inimioară de aur, cadou de la buna sa prietenă. Şi în spatele oaspeţilor, Julien şi François serveau, ajutaţi de Zoo, toţi trei plini de demnitate.

— Bineînţeles că mă amuzam mai mult când n-aveam un ban, repeta Nana.

Îl aşezase pe Muffat la dreapta ei şi pe Vandeuvres la stingă; dar nu-i privea de loc, ocupându-se numai de Satin,

care trona în faţa ei, între Philippe şi Georges.

— Nu-i aşa, pisicuţa mea? Spunea ea la fiecare frază. Râdeam zdravăn pe vremea când ne duceam la pensiunea mamei Josse, pe strada Polonceau!

Se servea friptura. Cele două femei depanau de zor amintiri. Le apucau deodată crize de limbuţie; simţeau o bruscă nevoie să frământe iar noroiul tinereţei; şi asta se întâmpla întotdeauna când erau de faţă bărbaţi, ca şi cum s-ar fi supus imboldului de a le impune bălegarul pe care crescuseră. Domnii păliră, aruncându-şi unul altuia priviri jenate. Fraţii Hugon încercară să râdă, în vreme ce Vandeuvres îşi mângâia nervos barba şi Muffat devenea şi mai grav.

— Îţi aminteşti de Victor? Spunea Nana. Era un copil vicios, care ducea fetiţele prin pivniţe!

— Perfect, răspunse Satin. Mi-amintesc foarte bine de o curte mare, la tine. Era o portăreasă cu o mătură.

— Mama Boche; a murit.

— Şi parcă mai văd şi azi prăvălia voastră. Mama ta era o femeie zdravănă. Într-o seară, pe când ne jucam, tatăl tău s-a întors beat, dar rău de tot, criţă!

În clipa aceasta, Vandeuvres încercă să schimbe vorba şi să întrerupă şirul de amintiri al acestor cucoane.

— Ascultă, draga mea, aş mai lua cu plăcere nişte trufe. Sunt excelente. Am mâncat ieri unele la ducele de Corbeuse, şi nu erau nici pe departe ca astea.

— Julien, trufe! Spuse aspru Nana. Apoi, reluând:

— Ah! Drace, tata nu era de loc rezonabil. Şi, în plus, ce dezastru a urmat pentru el. Dacă ai fi văzut tu ce nenorocire a fost, ce mizerie. Aş putea spune că am suferit toate lipsurile, şi e un miracol că n-am crăpat şi eu ca tata şi ca mama.

De rândul acesta, Muffat, care se juca cu un cuţit, enervat, îşi permise să intervină:

— Nu prea are haz ceea ce povestiţi acolo.

— Ai? Cum? N-are haz? Strigă ea, fulgerându-l cu o privire. Cred şi eu că n-are haz! Trebuia să ne aducă pâine, dragul meu. Oh! Eu una, ştii bine, sunt o fată dintr-o bucată, spun lucrurilor pe nume. Mama era spălătoreasă, tata se cherchelea, şi din asta a şi murit. Asta e! Dacă aşa ceva nu-ţi convine, dacă ţi-e ruşine de familia mea.

Toţi protestară. Ce-i da prin gând! Familia ei era respectată. Dar Nana continuă:

— Dacă ţi-e ruşine de familia mea, ei bine! Lasă-mă, pentru că eu nu sunt dintre femeile acelea care se leapădă de tatăl şi de mama lor. Trebuie să mă accepţi cu neamurile pe care le am, înţelegi?

Şi o acceptau, se învoiau cu tatăl, cu mama, cu trecutul şi cu tot ce dorea ea. Cu ochii pe masă, toţi patru se făceau mici în vreme ce Nana îi ţinea sub vechii ei papuci plini de noroiul străzii Goutte-d'Or, cu pornirea violentă a atotputerniciei sale. Şi încă nu se lăsa: oricât i-ar pune la picioare averile lor, sau i-ar construi palate, va regreta întotdeauna epoca în care ronţăia mere. O minciună, acest idiot de ban! Era făcut numai pentru furnizori! Apoi, accesul ei de furie se transformă într-o dorinţă romantică de o viaţă simplă, în care să păşească cu inima deschisă, în mijlocul unei fericiri universale.

Dar în clipa aceea, îl zări pe Julien, cu braţele bălăbănind, care aştepta.

— Ei bine? Ce e? Toarnă şampanie, spuse ea. Ce ai de mă priveşti ca pe-o gâscă?

În timpul acestei scene servitorii nici nu schiţaseră vreun surâs. Păreau că nu înţeleg, din ce în ce mai maiestuoşi, pe măsură ce doamna îşi da drumul mai mult. Julien, fără să clipească, începu să toarne şampania. Din nenorocire, François, care servea fructele, aplecă fructiera prea mult, şi merele, perele şi strugurii se rostogoliră peste masă.

— Ei, poftim, ce stângaci! Strigă Nana.

Feciorul avu proasta inspiraţie să încerce să explice că fructele nu erau bine aranjate. Zoé le zdruncinase, luând

portocalele.

— Atunci, zise Nana, Zoé asta-i o gâscă.

— Dar, doamnă. Murmură camerista, jignită.

Deodată, doamna se ridică şi cu glasul tăios, cu un gest de autoritate regală, strigă:

— Oare nu e destul? Ieşiţi afară toţi. Nu mai avem nevoie de voi!

Acest act de autoritate o calmă. Se arătă imediat foarte blinda, foarte dulce, foarte amabilă. La desert, fu încântătoare, şi domnii se înveseliră, servindu-se singuri. Dar Satin, care curăţase o pară, venise să o mănânce în spatele dragei sale, sprijinită de umerii ei, spunându-i la ureche cuvinte de care râdeau amândouă cu hohote; apoi, vru să împartă cu ea ultima bucată de pară, şi i-o dădu, ţinând-o între dinţi; şi amândouă îşi muşcau una alteia buzele, terminând fructul printr-un sărut. Atunci, se stârni un protest caraghios din partea domnilor prezenţi. Philippe le strigă să nu se jeneze. Vandeuvres întrebă dacă era cazul să iasă. Georges o luase în grabă pe Satin de talie şi o dusese iar la locul ei.

— Sunteţi nişte proşti! Spuse Nana, o faceţi să roşească pe biata mititică. Hai, fata mea, lasă-i să creadă ce vor. Asta-i treaba noastră, micile noastre afaceri, care ne privesc numai pe noi.

Şi, întorcându-se către Muffat care privea, cu. Aerul său grav, spuse:

— Nu-i aşa, prietene?

— Da, desigur, murmură el, aprobând cu un uşor semn din cap.

Nimeni nu mai schiţă nici un protest. În mijlocul acestor domni, a acestor nume ilustre, a acestor vechi probităţi, cele două femei, faţă în faţă, schimbau o privire tandră, se impuneau şi domneau, cu drepturile abuzive pe care şi le arogau datorită sexului şi dispreţului lor mărturisit pentru bărbaţi. Şi până la urmă bărbaţii aplaudară.

Se hotărâră să ia cafeaua în salonaş. Două lămpi luminau cu o sclipire palidă tapetele roz şi bibelouri le de culoarea cerului senin şi-a aurului străvechi. În mijlocul sipetelor, al bronzurilor şi faianţei, la această oră din noapte, un joc discret de lumini aprindea o incrustaţie de argint sau de ivoriu, scoţând în relief luciul unei baghete sculptate, stârnind ape pe un panou cu reflexe de mătase. Focul aprins după-amiaza murea jăratic; era foarte cald, o căldură moleşitoare, izvorând parcă de sub perdele şi draperii. Şi, în această încăpere plină toată de viaţa intimă a Nanei, unde zăceau răspândite mănuşile, o batistă, o carte deschisă, musafirii o regăseau dezbrăcată, cu mirosul ei de violete, cu dezordinea ei de fată bună, care căpăta un efect încântător printre aceste bogăţii; în vreme ce fotoliile largi, ca nişte paturi, şi canapelele adânci, ca nişte alcovuri, îi invitau la somnolenţa în care să uite de timp, la gesturi tandre şi la cuvinte şoptite în umbra unghere lor.

Satin se dusese să se întindă în preajma şemineului, pe o canapea. Aprinsese o ţigară. Dar Vandeuvres se amuza să-i facă o scenă atroce de gelozie, ameninţând-o că o să-i trimită martori, dacă o mai îndepărtează pe Nana de la îndatoririle ei. Philippe şi Georges se alăturau şi ei, o tachinau şi o ciupeau în aşa hal, încât, în cele din urmă, Satin ţipă:

— Dragă! Dragă! Spune-le să se astâmpere! Nu-mi dau pace.

— Ia lăsaţi-o în pace, spuse Nana serioasă. Nu vreau să o necăjiţi, ştiţi bine. Şi tu, pisicuţul meu, de ce te cobori la mintea lor când ştii că sunt aşa de puţin înţelegători?

Satin, roşie toată, scoţând limba, se duse în cabinetul de toaletă, a cărui uşă complet deschisă lăsa şi se vadă albeaţa marmurei, luminată de lucirea lăptoasă a unui glob cu lustrul coşcovit, unde ardea o flacără de gaz. Atunci Nana se porni să discute cu cel patru domni ca o încântătoare amfitrioană, adevărată stăpână a casei. Citise în cursul zilei un roman care făcea mare vâlvă, povestea unei cocote; şi se

revolta spunând că totul era fals, manifestând de altfel o mare repulsie, plină de indignare, împotriva acestei literaturi dezgustătoare, a cărei pretenţie era să descrie natura; ca şi cum totul s-ar putea arăta! Ca şi cum un roman nu era scris ca să-ţi petreci o oră în mod agreabil! În materie de cărţi şi de teatru, Nana îşi avea opiniile ei foarte categorice: voia opere duioase şi nobile, lucruri care să o facă să viseze şi să-i înalţe sufletul. Apoi, conversaţia se îndreptă către tulburările care agitau Parisul, articole incendiare, începuturile de răzmeriţă, în urma chemărilor la arme, lansate în fiecare seară la întrunirile publice; şi ea se înfuria contra republicanilor. Ce voiau aceşti oameni murdari, care nu se spălau niciodată? Nu era lumea fericită, împăratul n-a făcut totul pentru popor? Un gunoi, poporul! Ea îl cunoştea, putea să vorbească despre el, şi, uitând respectul pe care tocmai îl pretindea la masă pentru mica ei lume din strada Goutte-d'Or, lovea într-ai săi cu un dezgust şi cu o spaimă de femeie parvenită. Chiar în după-amiaza aceea citise în Le Figaro darea de seamă a unei şedinţe la o întrunire publică, redată pe un ton comic, de care râdea încă, din cauza cuvintelor de argou şi a încăpăţânării unui beţivan, pe care trebuiseră să-l dea afară.

— Oh! Aceşti beţivani, spuse ea cu un aer dispreţuitor. Nu, vedeţi voi, ar fi o mare nenorocire pentru toată lumea, republica lor. Ah, Dumnezeu să-i dea viaţă lungă împăratului!

— Dumnezeu te va auzi, draga mea, răspunse cu un aer grav Muffat. Dar fii pe pace, împăratul este sănătos.

Îi plăcea să vadă la Nana asemenea sentimente onorabile. Amândoi erau de acord în politică. Şi ceilalţi, la rândul lor, Vandeuvres şi căpitanul Hugon nu conteneau cu ironiile la adresa golanilor şi a gălăgioşilor care o rup la fugă îndată ce zăresc o baionetă. Georges, în seara aceea, era palid însă, cu un aer sumbru.

— Ce are oare copilul acesta, întrebă Nana, observând indispoziţia lui.

— Eu? Nimic. Ascult, murmură el.

Dar în realitate suferea. Plecând de la masă, auzise pe Philippe glumind cu tânăra femeie; şi acum tot Phihppe, şi nu el, era cel care se găsea alături de Nana. Fără să ştie de ce, simţea că pieptul i se umflă gata să facă explozie. Nu-i putea tolera pe unul alături de celălalt, gânduri murdare îl obsedau, simţea un nod în gât şi era atât de tulburat, încât îl încerca un sentiment de ruşine pentru spaima lui. El, care râdea de Satin, care-l acceptase pe Muffat, şi pe toţi ceilalţi, se revolta, vedea roşu înaintea ochilor, la gândul că Philippe ar fi putut s-o atingă pe această femeie.

— Uite, ţine-l pe Bijou, spuse Nana ca să-l consoleze, oferindu-i căţeluşul adormit în poala ei.

Şi Georges se înveseli, acum, când ţinea în braţe un lucru de-al ei, acest animal încălzit de genunchii Nanei.

Conversaţia se învârtea în jurul unei pierderi considerabile pe care o avusese Vandeuvres în ajun, la Clubul imperial. Muffat nu era jucător şi nu-i venea să creadă. Dar Vandeuvres, surâzând, făcu aluzie la viitoarea lui ruină, de care Parisul vorbea încă de pe acum: puţin îi păsa de felul în care mori, totul e să mori cum trebuie. De câtva timp, Nana îl vedea nervos, cu o cută adâncă săpată în colţul gurii şi cu lumini tremurătoare în fundul ochilor lui limpezi. Îşi păstra demnitatea aristocratică, eleganţa fină a neamului său sărăcit; şi nu era cuprins încă, pentru moment, decât de o scurtă ameţeală, care se răsucea prin acest craniu golit de jocurile de curse şi femei. Într-o noapte, culcat lângă ea, o speriase istorisindu-i o poveste atroce: se gândea să se închidă în grajd şi să-şi dea foc împreună cu caii lui, după ce ar fi terminat de păpat totul. Unica lui speranţă, la ora aceasta, era un cal, Lusignan, pe care îl pregătea pentru Premiul Parisului. Trăia prin acest cal, de care depindea tot creditul lui pierdut. La fiecare dorinţă de a Nanei, o amâna pentru luna iunie, dacă Lusignan câştiga.

— Hei! Spuse ea glumind, poţi foarte bine să pierzi, din moment ce toţi, la curse, au să parieze pe el.

Vandeuvres se mulţumi să răspundă printr-un surâs uşor. Apoi spuse încet;

— Apropos, mi-am permis să dau outsiderului15 meu, o iapă tinără, numele tău. Nana, Nana, sună bine. Nu eşti supărată?

— Pentru ce supărată? Spuse Nana, încântată în fond.

Discuţia continua, se vorbea de o viitoare execuţie capitală, la care tânăra femeie voia să se ducă Să asiste, când Satin apăru la uşa cabinetului de toaletă, chemând-o pe un ton rugător. Se ridică de îndată, lăsându-i pe domnii aceia tolăniţi, isprăvindu-şi ţigările şi discutând o gravă problemă: partea de responsabilitate ce-i rămânea unui asasin, atins de alcoolism cronic. În cabinetul de toaletă, Zoé, trântită pe un scaun, plângea cu hohote, în vreme ce Satin încerca zadarnic s-o consoleze.

— Ce s-a întâmplat? Întrebă Nana surprinsă.

— Oh! Dragă, vorbeşte-i, spuse Satin. De douăzeci de minute caut s-o fac să-şi. Bage minţile în cap. Plânge fiindcă i-ai zis că-i gâscă.

— Da, doamnă. E foarte greu., e foarte greu., se bâlbâi Zoé, sugrumată de o nouă criză de suspine.

Spectacolul acesta o înduioşa dintr-o dată pe tânăra femeie. Găsi câteva cuvinte calde. Şi, cum cealaltă nu se calma, se aşează pe vine în faţa ei şi o cuprinse pe după talie, cu un gest de familiaritate afectuoasă.

— Dar, prostuţo, am spus gâscă aşa cum aş fi spus orice altceva. Parcă mai ştiu şi eu! Eram supărată. Uite, am fost nedreaptă, linişteşte-te.

— Eu, care o iubesc atât de mult pe doamna., bâigui Zoé. După tot ce am făcut pentru doamna.

Atunci, Nana o îmbrăţişa. Apoi, vrând să arate că nu este supărată, îi dărui o rochie pe care o îmbrăcase doar de trei ori. Certurile lor se sfârşeau întotdeauna cu cadouri. Zoé îşi tampona ochii cu batista. Băgă rochia sub braţ şi zise că şi

cei de la bucătărie erau foarte trişti, că Julien şi François nu putuseră să mănânce, întrucât mânia doamnei le tăiase pofta de mâncare. Şi doamna le trimise câte un ludovic ca gaj de împăcare. Suferea foarte mult când vedea tristeţe în jurul ei.

Nana se întoarse în salon, fericită de a fi liniştit această furtună, care putea să-i întunece ziua ce urma, dar Satin începu să-i vorbească aprins la ureche. Se plângea, amenința că o să plece, dacă domnii aceştia continuau s-o mai tachineze; şi-i cerea scumpei cale prietene să-i azvârle pe uşă afară pe toţi, în noaptea asta chiar. Asta îi va învăţa minte. Apoi, ar fi aşa plăcut să rămână singure, numai ele două! Nana, cuprinsă iar de îngrijorare, îi jura că aşa ceva nu-i posibil. Atunci, cealaltă o repezi, ca un copil arţăgos, încercând să-şi impună autoritatea.

— Vreau, înţelegi! Expediază-i, sau o şterg eu.

Şi se întoarse în salon, se instala în fundul unui divan, cât mai la o parte, aproape de fereastră, tăcută ca şi moartă, cu ochii mari, fixaţi asupra Nanei, aşteptând.

Domnii îşi continuau discuţia, pronunţându-se împotriva noilor teorii criminaliste; cu această frumoasă invenţie a iresponsabilităţii în unele cazuri patologice, nu mai existau criminali, nu mai existau decât bolnavi. Tânăra femeie, care îi aproba, căuta în ce fel să-l concedieze pe conte. Ceilalţi plecau singuri; dar Muffat cu siguranţă că se va încăpăţâna. Într-adevăr, când Philippe se pregăti să se retragă, Georges îl urmă imediat; unica grijă care-l stăpânea era să nu-l lase pe fratele lui în urmă. Vandeuvres mai rămase încă vreo câteva minute; încerca terenul, aştepta să afle dacă, din întâmplare, vreo afacere nu l-ar sili pe Muffat să-i cedeze locul; apoi, când îl văzu că se instalează de-a binelea ca să rămână peste noapte, nu insistă şi îşi luă rămas bun, ca un bărbat cu tact ce era. Dar, cum se îndrepta spre uşă, o zări pe Satin cu privirea ei fixă; şi, înţelegând fără îndoială, amuzat, veni să-i strângă mâna.

— Ei? Nu mai suntem supăraţi, nu-i aşa? Murmură el. Scuză-mă. Tu eşti cea mai şic, pe cuvântul meu de onoare.

Satin nu binevoi să-i răspundă. Nu-i părăsea din ochi pe Nana şi pe conte, rămaşi singuri. Fără să se mai jeneze vreun pic, Muffat veni să se aşeze alături de tânăra femeie şi îi prinse degetele, pe care i le săruta. Atunci, Nana, căutând să schimbe vorba, întrebă dacă fiicei lui, Estelle, îi mergea mai bine. În ajun se plânsese de tristeţea acestui copil; nu putea să trăiască o singură zi fericit acasă, cu soţia mereu plecată şi cu fiica ferecată, înconjurată de o linişte de gheaţă. Nana se arăta întotdeauna foarte bun sfetnic, în aceste chestiuni de familie. Şi, cum Muffat, se lăsa în voie, cu trupul şi spiritul destinse, reîncepea cu plângerile sale, ea-i spuse, amintindu-şi promisiunea pe care o făcuse:

— Dacă ai mărita-o?

Şi imediat încercă să aducă vorba despre Daguenet. Contele avu un gest de revoltă la acest nume. Niciodată nu va consimţi, după cele ce-i împărtăşise chiar dânsa!

Ea făcu pe mirata, apoi izbucni în râs; şi luându-l pe după gât, exclamă:

— Oh! Gelosul, dacă asta-i posibil! Judecă şi tu puţin. Îţi vorbise rău despre mine, eram furioasă. Astăzi, aş fi dezolată.

Dar, peste umărul contelui, Nana întâlni privirea lui Satin. Neliniştită, ea-l lăsă şi continuă cu gravitate:

— Dragul meu, trebuie ca această căsătorie să aibă loc, nu vreau să stau eu în calea fericirii fiicei tale. Tânărul este foarte bine, nu vei găsi altul mai bun.

Şi se porni pe un extraordinar elogiu lui Daguenet. Contele îi luase iar mâinile; nu avea să se opună, va vedea, va mai discuta. Apoi, cum contele îi vorbea de culcare, Nana coborî glasul şi îi spuse că nu se putea. Imposibil, era foarte prost dispusă; dacă ar iubi-o un pic, n-ar insista. Cu toate acestea, contele se încăpăţâna, refuza să plece, şi Nana era pe punctul să cedeze, când întâlni din nou privirea lui Satin. Atunci fu categorică. Nu, asta nu se putea. Contele, foarte

afectat, cu un aer îndurerat, se sculase şi îşi căuta pălăria. Dar, la uşă, îşi aduse aminte de parura de safire, a cărei cutiuţă o simţea în buzunar; voia să o ascundă în fundul patului, ca să o găsească cu picioarele, culcându-se prima; o surpriză de copil mare, la care meditase încă de la masă.

— Şi, în tulburarea lui, în îngrijorarea de a fi expediat astfel, îi dădu brusc cutiuţa.

— Ce mai e şi asta? Întrebă ea. Ia te uită! Safire. Ah! Da, parura aceea. Ce drăguţ eşti! Spune, dragul meu, crezi că e aceeaşi? În vitrină părea de mai mare efect.

Aceasta a fost toată mulţumirea, şi îl lăsă să plece. Contele Muffat o zărise pe Satin, lungită într-o aşteptare tăcută. Şi privindu-le pe cele două femei nu mai insistă, se supuse şi coborî. Uşa coridorului nu era închisă, când Satin o apucă pe Nana de talie, dansă cu ea, cântă. Apoi, alergând către fereastră, exclamă:

— Vino să vezi ce mutră are pe trotuar!

Ascunse de umbra perdelelor, cele două femei se aşezară cu coatele pe rampa de fier forjat. Bătea ora unu. Pe aleea Villiers, pustie acum, se întindea un dublu şirag de becuri cu gaz, în adâncul acestei nopţi umede de martie pe care o măturau puternice rafale de vânt încărcate cu ploaie. Terenuri virane căscau genuni de tenebre; case mari, boiereşti, în construcţie, îşi înălţau schelăriile spre cerul întunecat. Şi izbucniră într-un hohot nebunesc de râs, văzând spatele rotund al lui Muffat, care se îndepărta de-a lungul trotuarului ud, cu umbra lui adusă jalnic traversând câmpia aceasta îngheţată şi pustie a noului Paris. Dar Nana o făcu să tacă pe Satin.

— Hei, uite sergenţii de stradă.

Atunci îşi înăbuşiră hohotele de râs, privind cu o spaimă adâncă spre cealaltă parte a aleii, două umbre negre care mergeau într-un pas cadenţat. Nana, în luxul său, în regalitatea ei de femeie ascultată, păstrase o groază adâncă de poliţie, neplăcându-i să audă vorbindu-i-se de ea şi nici de moarte. O apuca o subită indispoziţie, atunci când un sergent de stradă ridica ochii spre casa ei. Nu ştii niciodată la ce să te aştepţi de la aceşti oameni. Ar putea foarte bine să le ia drept cocote, dacă le-ar auzi râzând la ora aceasta din noapte. Satin se ghemui lingă Nana cu un mic fior de groază. Cu toate acestea, rămaseră locului interesate de apropierea unui felinar care dansa în mijlocul băltoacelor şoselei. Era o bătrâna strângătoare de petice, care răscolea şanţurile. Satin o recunoscu.

— Ta te uită, spuse ea. Regina Pomaré împodobită cu zdrenţele ei!

Şi, în vreme ce o rafală de vânt le biciuia faţa cu pulbere de apă, Satin îi istorisea dragei sale povestea reginei Pomaré. Oh! Odinioară fusese o fată superbă, do frumuseţea căreia vorbea tot Parisul; şi avusese un vino-ncoace, şi un tupeu nemaipomenit, ducând bărbaţii de nas ca pe nişte prostovani, şi făcându-i pe înalţii demnitari să plângă la scara ei! Acum, era o glorie apusă, se îmbăta, şi femeile din cartier, ca să râdă puţin, o făceau să bea absint; iar pe stradă ştrengarii o urmăreau cu pietre. În fine, o adevărată prăbuşire, o regină căzută în mocirlă! Nana o asculta cu răceală

— O să vezi, adăugă Satin.

Şi fluieră ca un bărbat pe strângătoarea de petice, care se. Găsea sub fereastră; femeia înălţă capul şi se arătă la lumina galbenă a felinarului. În pachetul de zdrenţe, sub un fular sfâşiat, se zări o faţă verzuie, zbârcită, cu văgăuna fără dinţi a gurii şi cu vânătăile inflamate ale ochilor. Şi Nanei, în faţa acestei bătrâneţi înspăimântătoare de cocotă înecată în vin, îi reveni brusc din străfundul tenebrelor amintirea viziunii de la Chamont, acea Irma d'Anglars, acea fostă târfă împovărată de ani şi de onoruri, urcând peronul castelului ei, în mijlocul unui sat întreg prosternat. Atunci, cum Satin fluiera într-una, râzând de bătrâna care n-o vedea, îi şopti cu vocea schimbată.

— Termină odată, aud sergenţii! Hai repede, pisicuţa mea.

Paşii cadenţaţi reveneau. Închiseră fereastra. Întorcându-se tremurând încă, Nana, cu părul udat, rămase o vreme nedumerită în faţa salonului ei, ca şi cum uitase şi se întorsese într-un loc necunoscut. Regăsea în locul acela un aer atât de călduţ, atât de parfumat, încât încerca o plăcută surpriză. Bogăţiile îngrămădite, mobilele vechi, tapiţeriile de mătase aurită, obiectele din fildeş sculptat, bronzurile dormeau în lumina roză a lămpilor; în vreme ce, din întreaga casă acum mută, izvora senzaţia deplină de mare lux, solemnitatea saloanelor de recepţie, amploarea confortabilă a sufrageriei, reculegerea ce-o impunea locul

din faţa scării largi, cu moliciunea covoarelor şi-a jilţurilor. Simţea cum creşte brusc propria sa fiinţă, nevoile ei de dominaţie şi de posesiune, pofta de a avea totul pentru a distruge totul. Niciodată nu fusese atât de conştientă de forţa feminităţii ei. Plimbă o uşoară privire în jur, şi cu un aer de filosofie adâncă, spuse:

— Ei bine! Tocmai de aceea avem toate motivele să profităm cât suntem tinere.

Dar Satin, care se şi răsturnase pe pieile de urs din dormitor, se răsucea şi o chema.

— Vino odată! Vino odată!

Nana se dezbrăcă în cabinetul de toaletă. Ca să meargă mai repede, apucase cu amândouă mâinile bogatul ei păr blond şi îl scutura deasupra ligheanului de argint, în vreme ce o grindină de ace lungi cădea, producând un sunet de clopot într-o cadenţă vie pe metalul strălucitor.

XI.

În duminica aceea, cu cer încărcat de furtună şi zăpuşeala primelor călduri ale lui iulie, la Bois de Boulogne se alerga pentru Marele Premiu. Dimineaţa, soarele se înălţase într-o pulbere roşiatică. Dar la orele unsprezece, în momentul în care trăsurile soseau la hipodromul de la Longchamp, un vânt de sud măturase norii; aburi cenuşii se ridicau în lungi fâşii, ochiuri de un albastru-intens se lărgeau de la un capăt la altul al orizontului. Şi, în razele de soare ce cădeau printre nori, totul se aprindea dintr-o dată, peluza, acoperită puţin câte puţin plină de nenumărate echipaje, de călăreţi şi pietoni, pista de alergare încă goală, cu ghereta juriului, potoul de sosire, stâlpii cu tabelele indicatoare, apoi, în faţă, în mijlocul incintei pezajului16 cele cinci tribune simetrice, etajându-şi galeriile lor din cărămizi şi scânduri. Şi, mai departe, se întindea câmpia imensă înecată în lumina amiezii, mărginită de mici arbuşti, închisă la răsărit de liziera subţire a pădurilor de la Saint-Cloud şi Suresnes, dominate de profilul sever al Muntelui Valérien.

Nana, emoţionată ca şi cum Marele Premiu trebuia să hotărască soarta ei, voi să se aşeze lângă barieră, chiar alături de potoul de sosire. Venise foarte devreme, în landoul ei garnisit cu argint, cu patru cai albi admirabil înhămaţi a la Daumont17, un cadou al contelui Muffat. Când apăruse la intrarea peluzei, cu doi surugii călărind în trap pe caii din stânga, şi cu doi valeţi nemişcaţi în spatele trăsurii, o busculadă se produsese în mulţime, ca la trecerea unei regine. Purta culorile grajdurilor lui Vandeuvres, albastru şi alb, într-o toaletă extraordinară: micul corsaj şi tunica din mătase albastră se mulau pe corp, lăsând să se vadă un puf rotund care-i bufa rochia la spate, ceea ce-i contura coapsele într-o manieră îndrăzneaţă, în aceste timpuri în care erau la modă fustele balonate; apoi, rochia de satin alb, cu manşetele din satin alb şi o eşarfă de satin alb încrucişată peste piept, totul garnisit cu o ghipură din argint, pe care soarele o făcea să strălucească. Şi în plus, pentru a semăna mai mult cu un jocheu, purta, cu un aer îndrăzneţ, o tocă albastră cu o pană albă peste conciul ale cărui meşe blonde se revărsau pe mijlocul spatelui, asemănătoare cu o enormă coadă de păr cu reflexe roşcate.

Băteau orele douăsprezece. Erau mai mult de trei ore de aşteptare până la alergarea pentru Marele Premiu. Când landoul fu rânduit lângă barieră, Nana se aşează comod, ca la ea acasă. Avusese chef să-i aducă pe Bijou şi pe Louiset. Câinele, culcat printre fustele ei, tremura de frig cu toată căldura zilei; în vreme ce copilul, împopoţonat cu panglici şi dantele, avea o mutrişoară chinuită de ceară, mută şi palidă, din cauza aerului tare. Între timp, tânăra femeie, fără să-i pese de vecini, pălăvrăgea cu voce foarte tare cu Georges şi Philippe Hugo, aşezaţi în faţa ei, pe cealaltă banchetă, în mijlocul unei grămezi de buchete atât de mari de trandafiri albi şi miozotis albastre, încât îi ajungeau până la umeri.

— Atunci, spunea ea, cum mă plictisea cumplit, l-am dat afară. Şi uite că au trecut două zile de când stă îmbufnat.

Vorbea de Muffat, numai că nu mărturisea tinerilor adevărata cauză a primei lor certe. Într-o seară, găsise în camera ei o pălărie de bărbat, un capriciu prostesc, un trecător adus din plictiseală.

— Nici nu vă închipuiţi cât e de caraghios, continuă ea, amuzându-se de amănuntele pe care le dădea. În realitate este un bigot fără seamăn. De pildă, îşi face rugăciunea în toate serile. Da, zău. Crede că nu bag de seamă nimic, fiindcă eu mă culc mai întâi, nevoind să-l jenez; dar trag cu coada ochiului şi-l văd cum bolboroseşte, face semnul crucii, întorcându-se să treacă peste mine şi să se ducă să se culce la perete.

— Ia te uită! Are haz, murmură Philippe. Va să zică îşi face rugăciunea înainte şi după?

Ea izbucni într-un râs zdravăn.

— Da, chiar aşa, înainte şi după. Când dorm, îl văd din nou că bolboroseşte. Dar cel mai plictisitor e că nu putem să ne certăm fără ca să aducă vorba de cele sfinte. N-aveţi decât să râdeţi de mine, dacă doriţi, asta însă nu mă va împiedica să cred ceea ce cred. Numai că-i prea pisălog, suspină, vorbeşte de remuşcările lui. Aşa de pildă, alaltăieri, după cearta noastră, nu eram de loc liniştită.

Dar se întrerupse ca să spună:

— Priviţi, sosesc soţii Mignon. Ia te uită! Şi-au adus cu ei şi copiii! În ce hal sunt înţoliţi, sărmanii micuţi!

Soţii Mignon erau într-un landou de o culoare severă, de un lux de burghezi înavuţiţi. Rose, în rochie de mătase cenuşie, împodobită cu pliuri şi ornamente roşii în formă de noduri, surâdea, fericită de bucuria lui Henri şi a lui Charles, aşezaţi pe bancheta din faţă, stânjeniţi de tunicile lor prea largi de elevi de liceu. Dar când landoul veni să se alinieze lângă barieră, şi când Rose o zări pe Nana triumfătoare în mijlocul buchetelor, cu cei patru cai ai ei şi cu servitorimea în livrea, îşi muşcă buzele, întorcând capul foarte înţepată. Mignon, dimpotrivă, cu faţa proaspătă, cu

ochii surâzători, îi trimise un salut cu mâna. El unul, din principiu, nu se amesteca în certurile dintre femei.

— Apropo, zise Nana, cunoaşteţi pe un bătrânel, acela destul de curat, dar cu dinţii stricaţi? Un oarecare domn Venot. A venit azi-dimineaţă să mă vadă.

— Domnul Venot? Spuse Georges uluit. Imposibil! E un iezuit.

— Exact, mi-am dat seama imediat. Oh! Nu puteţi să vă imaginaţi conversaţia cu el. Avea un haz nebun! Mi-a vorbit de conte, de menajul lui dezmembrat, rugându-mă să readuc fericirea unei familii. Foarte politicos, de altfel, foarte surâzător. Atunci, la rândul meu, i-am spus că nici nu doresc altceva, şi i-am promis să îl împac pe conte cu nevastă-sa. Să ştiţi, nu e o glumă, aş fi încântată să-i văd pe toţi aceşti oameni fericiţi! Apoi, asta m-ar despovăra, căci sunt unele zile, zău, când mă plictiseşte la culme.

Dezgustul cu care rostise ultimele cuvinte îi izbucnea ca un strigăt din străfundul inimii. Şi pe lângă asta, contele părea că are serioase încurcături băneşti; era îngrijorat, poliţa dată lui Labordette risca să nu fie plătită.

— Vorbeaţi de ea, şi contesa este acolo, zise Georges, ale cărui priviri cutreierau tribunele.

— Unde? Strigă Nana. Ce ochi are copilul ăsta! Ţine-mi umbreluţa, Philippe.

Dar Georges, cu o mişcare bruscă, i-o luase înainte fratelui său, încântat să ţină umbreluţa de mătase albastră cu ciucure din argint. Nana plimba roată un enorm binoclu.

— Ah! Da, o văd, spuse ea în cele din urmă. E în tribuna din dreapta, alături de un stâlp, nu-i aşa? Îmbrăcată în mov, cu fiică-sa în alb, lângă ea. Ia te uită! Daguenet se duce să le dea bună ziua.

Atunci, Philippe vorbi de viitoarea căsătorie a lui Daguenet cu această prăjină de Estelle. Era un lucru ca şi făcut, se publicaseră strigările. Contesa se opunea la început; dar contele, se spune, îşi impusese voinţa.

Nana surâdea.

— Ştiu, ştiu, murmură ea. Cu atât mai bine pentru Paul. Este un băiat drăguţ, merită asta.

Şi, aplecându-se spre Louiset:

— Ia spune, îţi place aici? Ce mutră serioasă ai! Copilul, fără un zâmbet, privea toată această lume cu un aer de bătrân, ca şi cum ar fi fost plin de reflexii triste în legătură cu tot ce vedea. Bijou, gonit dintre fustele tinerei femei, care nu sta locului, se dusese să tremure alături de micuţ.

În vremea aceasta, peluza se umplea. Soseau într-una alte trăsuri, pătrunzând prin poarta Cascade într-un şir compact, neîntrerupt. Erau comnibuze mari, aşa-zisele Pauline, plecate din bulevardul Italiens şi încărcate cu câte cincizeci de pasageri, care se duceau să se rânduiască la dreapta tribunelor; apoi, docare, trăsuri Victoria, landouri cu o linie impecabilă, amestecate cu birje hodorogite, scuturate de mârţoage; trăsuri aşa-zise four-in-hand18 trase de patru cai şi mail-coachuri19 cu stăpânii sus, pe banchete, lăsându-i în interior pe servitori, ca să păzească coşurile cu şampanie; şi trăsuri negre ale căror roţi imense aruncau reflexe întunecate de oţel, tandemuri20 uşoare, fine ca piesele de ceasornicărie, care se strecurau în mijlocul unui zgomot de zurgălăi. Uneori, în timp ce vreun călăreţ trecea, un val de pietoni alerga, înspăimântat, furişându-se printre echipaje. Pe iarbă, uruiala îndepărtată ce venea din aleile de la Bois de Boulogne înceta deodată într-un fâşâit înăbuşit; nu se mai auzea decât rumoarea crescândă a mulţimii, chemări, plesnituri de bici, zburând prin aerul liber. Şi când soarele reapărea la marginea unor nori izgoniţi de adierile de vânt, o dâră de aur se furişa, aprindea harnaşamentele şi panourile lăcuite şi incendia toaletele; în timp ce, în această ploaie de lumină, vizitiii, foarte sus pe scaunele înalte, făceau să strălucească bicele lor lungi.

Labordette cobora dintr-o caleaşca unde Gaga, Clarisse şi Blanche de Sivry îi rezervaseră un loc. Cum se grăbea să

treacă pista şi să intre în incinta pezajului, Nana îl puse pe Georges să-l cheme. Apoi, când fu acolo, îl întrebă râzând:

— Ce cotă am?

Se referea la Nana, tânăra iapă, acea Nana care pierduse în mod ruşinos în premiul Dianei, aceeaşi, care, de asemenea, în aprilie şi mai trecut nu venise nici măcar plasată21, alergând în premiile Des Cars şi la Grande Poule des Produits, câştigate de Lusignan, celălalt cal al grajdului Vandeuvres. După care, Lusignan devenise marele favorit; încă din ajun se paria pe el la doi contra unul.

— Tot la cincizeci, răspunse Labordette.

— Drace! Nu sunt la preţ, reluă Nana, pe care această glumă o amuza. Atunci, nu pariez pe mine. Nu zău! Nu pun un ludovic pe mine.

Labordette, foarte zorit, se îndepărta; dar ea îl chemă din nou. Dorea un sfat. El, care întreţinea relaţii cu lumea antrenorilor şi jocheilor, avea informaţii particulare despre grajduri. Deja, de mai bine de douăzeci de ori, pronosticurile sale se realizaseră. Regele tipsteri-lor22, cum era numit.

— Spune-mi, pe ce cai să pariez? Repetă tânăra femeie. La ce cotă-i englezul?

— Spirit? La trei. Valerio II, de asemenea la trei. Apoi, toţi ceilalţi, Cosinus la douăzeci şi cinci, Hesard la patruzeci, Boum la treizeci, Pichenette la treizeci şi cinci, Frangipane la zece.

— Nu, eu una nu pariez pe calul englezesc. Sunt patriotă. Ce zidi? Poate pe Valerio II; ducele de Corbreuse părea radios mai deunăzi. Ei bine, nu! Să vedem. Cincizeci de ludovici pe Lusignan, ce zici?

Labordette o privea cu un aer ciudat. Ea se aplecă şi-l întrebă cu glas scăzut, căci ştia că Vandeuvres îl însărcina să parieze pentru el la bookmakeri23, ca să poată miza mai uşor. Dacă aflase ceva, putea foarte bine să-i spună. Dar Labordette, fără să dea vreo explicaţie, o convinse să se

încreadă în perspicacitatea lui; o să plaseze cei cincizeci de ludovici ai Nanei cum o vrea el, şi ea nu va regreta.

— Pe toţi caii pe care ai să vrei! Strigă ea veselă, lăsându-l să se ducă; dar nu pe Nana, e o mârţoagă!

Un hohot de râs nebunesc se porni în trăsură. Tinerii găseau cuvântul foarte amuzant; în vreme ce Louiset, fără să înţeleagă, îşi ridica ochii şterşi către maică-sa, ale cărei strigăte îl surprindeau. De altfel, Labordette nu putuse încă s-o şteargă. Rose Mignon îi făcuse un semn; şi ea îi dădea dispoziţii, iar el nota de zor cifre pe un blocnotes. Apoi, veniră la rând Clarisse şi Gaga care îl chemară ca să-şi schimbe pariurile; auziseră zvonuri în mulţime, nu mai voiau pe Valerio II şi mizau pe Lusignan Labordette, impasibil, scria. În sfârşit, plecă, şi îl văzură dispărând în cealaltă parte a pistei, printre două tribune.

Trăsurile soseau într-una. Acum, se aliniau pe un al cincilea şir, lăţindu-se de-a lungul barierei şi transformându-se într-o masă uriaşă, împestriţată de petele deschise ale cailor albi. Apoi, în partea cealaltă, izolate, ca şi cum ar fi fost eşuate pe iarbă, un talmeş-balmeş de roţi, de atelaje azvârlite în toate sensurile, unele aşezate piezişş, altele de-a curmezişul, altele, în sfârşit, cap la cap. Şi pe întinderile de gazon rămase libere, călăreţi la trap şi oameni pe jos formau grupuri negre în continuă mişcare. Mai jos de acest bâlci, în împestriţarea tulbure a mulţimii, bufetele îşi înălţau corturile lor din pânză gri, pe care razele de soare le albeau. Dar busculada, grămada de lume, viitoarea de pălării, avea mai cu seamă loc în preajma bookmakerilor, instalaţi în trăsuri descoperite, cu gesturi de dentişti, cu cotele alături de ei, afişate pe panouri înalte.

— E totuşi stupid să nu ştii pe ce cal să pariezi, spunea Nana. Trebuie să risc vreo câţiva ludovici şi eu, cu mâna mea.

Se ridicase în picioare ca să-şi aleagă un bookmaker a cărui faţă să-i inspire încredere. Cu toate astea, uită de dorinţa ei, zărind o mulţime de cunoştinţe. Pe lângă familia

Mignon, pe lângă Gaga, Clarisse şi Blanche, se aflau la dreapta, la stânga, în spate, în mijlocul înghesuielii de trăsuri care acum împresurau landoul său, Tantan Néné, însoţită de Maria Blond, într-o trăsură Victoria, Caroline Héquet cu mamă-sa şi doi domni într-o călească, Louise Violaine, singură, conducând ea însăşi un mic docar împodobit cu panglici, în culorile grajdului Méchain, portocaliu şi verde, Léa de Horn pe o banchetă înaltă a unei mail-coach24 unde o bandă de tineri făceau un vacarm cumplit. Mai încolo, într-o. Trăsură cu opt arcuri, de o ţinută aristocratică, Lucy Stewart, în rochie de mătase neagră foarte simplă, îşi dădea aere de distincţie, alături de un tânăr din înalta societate care purta uniforma elevilor aspiranţi de marină. Dar marea uimire a Nanei fu când o zări pe Simonne într-un tandem pe care-l conducea Steiner, cu un lacheu în spate, nemişcat, cu braţele încrucişate; era de un lux orbitor, îmbrăcată toată în satin alb, dungat cu galben, acoperită eu diamante începând de la cingătoare şi până la pălărie; în timp ce bancherul, întinzând un bici imens, lansa caii înhămaţi unul după altul, primul un mic roib ca aurul, în trap mărunt, al doilea un uriaş murg brun-închis, un stepper25 care tropăia ridicând foarte sus picioarele.

— Drace, spuse Nana, iar a dat lovitura la Bursă pungaşul ăsta de Steiner! Nu-i aşa? Ce şic are Simonne! E prea de tot, o s-o luăm în primire.

În acest timp schimbă saluturi de la distanţă. Agita mâna, surâdea, se întorcea, nu uita pe nimeni, ca să se facă văzută de toţi. Şi continua să vorbească fără întrerupere.

— Dar cel de lângă Lucy e chiar fiul ei! Îi stă bine în uniformă. Deci pentru asta-şi dă aere. Ştii că-i e teamă de el şi se dă drept actriţă? Bietul băiat, într-adevăr, nu pare să bănuiască nimic.

— Eh! Murmură Philippe râzând, când o să vrea, o să-i găsească o moştenitoare bogată în provincie.

Nana tăcea. O zărise, acolo unde trăsurile erau mai îngrămădite, pe Tricona. Venită într-un cupeu, din care nu vedea nimic, Tricona se urcase liniştită pe capra vizitiului. Şi de acolo, de sus, îndreptându-şi uriaşa ei talie, cu figură nobilă şi bucle lungi, în spirală, domina mulţimea şi părea să domnească peste poporul de femei. Toate îi surâdeau discret. Ea, cu un aer superior, se făcea că nu le cunoaşte. Nu venise aici ca să muncească, urmărea cursele din plăcere, fiind jucătoare înflăcărată şi având, pasiunea cailor.

— Ia uite! Idiotul de la Faloise! Spuse deodată Georges. Fu o uluire generală. Nana nu-l mai recunoştea pe la Faloise al ei. De când cu moştenirea, devenise de o eleganţă extraordinară. Cu gulerul răsfrânt, îmbrăcat cu o haină dintr-o stofă de culoare deschisă care i se mula pe umerii lui înguşti, cu părul pieptănat lins şi cu cărare la mijloc, afecta un legănat nepăsător şi o voce molatecă, plină de cuvinte de argou şi fraze pe carş nu-şi da osteneala să le sfârşească.

— Dar arată foarte bine! Declară Nana, sedusă.

Gaga şi Clarisse îl chemaseră pe la Faloise, aruncându-se asupra lui, încercând să-l recucerească. El le părăsi de îndată cu o legănare amuzată şi dispreţuitoare din umeri. Nana îi lua ochii şi se apropie repede de ea, oprindu-se pe scara trăsurii; cum începu să-l tachineze pe seama relaţiilor lui cu Gaga, la Faloise murmură:

— Ah! Nu, gata, s-a sfârşit cu vechea gardă. Să mă lase-n pace! Şi apoi, să ştii că tu eşti, acum, Julieta mea.

Pusese mâna pe inimă. Nana râdea cu hohote de această declaraţie aşa de neaşteptată, în aer liber. Dar reluă:

— Ia ascultă, am altceva mai important de făcut acum. Mă faci să uit că vreau să pariez. Georges, îl vezi pe bookmakerul de acolo, grăsanul, roşu la faţă, cu părul scurt şi creţ. Are un cap de canalie care-mi place. Te duci şi pariezi la el. Ei? Pe cine putem paria la el?

— Eu unul, nu-s patriot. Oh, nu! Bâlbâia la Faloise. Eu unul, pun totul pe calul englezesc. O să aibă haz să câştige

englezul! Dă-i încolo de francezi!

Nana fu scandalizată. Atunci, se discută despre meritele cailor. La Faloise, pentru a se grozăvi că este foarte informat, îi consideră pe toţi drept nişte mârţoage. Frangipane, al baronului Verdier, cobora din The Truth şi Lenore; cât despre un murg mare, el ar fi avut şanse, dacă n-ar fi fost istovit la antrenament. La rândul lui, Valerio II, din grajdurile Corbreuse, nu era încă pregătit, avusese colici în aprilie; oh! Se ascundea asta, dar el era sigur, pe cuvânt de onoare! Şi-i sfătui până la urmă să parieze pe Hasard, un cal din grajdurile Méchain, cel mai prăpădit dintre toţi, de care nimeni nu voia să audă. Drace! Hasard era într-o formă superbă, şi ataca cu un pas splendid! Uite un animal de rasă care avea să uluiască lumea întreagă!

— Nu, spuse Nana. Vreau să mizez zece ludovici pe Lusignan şi cinci pe Boum.

De astă dată, la Faloise izbucni:

— Dar, draga mea, Boum e foarte prost! Nu paria pe ăsta. Nici chiar Gasc nu mizează pe propriul său cal. Şi Lusignan al tău, niciodată! Fleacuri! Ia gândiţi-vă, un cal din Lamb şi Princess! Niciodată nu-i bun. Un cal din Lamb şi Princess! Toţi care au ieşit din ei au picioarele prea scurte!

Se sufoca. Philippe îi atrase atenţia că Lusignan câştigase totuşi premiul Des Cars şi la Grande Poule des Produits. Dar celălalt replică: Ce dovedeşte asta? Absolut nimic. Dimpotrivă, trebuie să te pui în gardă. Şi, de altfel, Gresham îl încăleca pe Lusignan; atunci să-l mai slăbească! Gresham avea ghinion, niciodată nu ajungea primul.

Şi, de la un capăt la celălalt al peluzei, discuţia care se încingea lângă landoul Nanei părea să se prelungească. Glasuri stridente se înălţau, pasiunea jocului îi cuprindea pe toţi, le încingea figurile, schimonosindu-le gesturile; în timpul acesta, bookmakerii, căţăraţi pe trăsurile lor, strigau în gura mare cotele, notau cu înfrigurare cifrele. De jur împrejur nu era decât pleava jucătorilor, căci marile pariuri se încheiau în incinta pezajului; acolo era patima tragică a

pungilor mici riscând douăzeci şi cinci de centime, toate formele de cupiditate afişate, în speranţa unui eventual câştig de câţiva ludovici. În cele din urmă, marea bătălie se desfăşura între Spirit şi Lusignan. Câţiva englezi, uşor de recunoscut, se plimbau printre grupurile de oameni, simţindu-se ca la ei acasă, cu faţa împurpurată, triumfând încă de pe acum. Bramah, un cal al lordului Reading, câştigase cursa Grand Prix, anul trecut: înfrângere pentru care inimile încă mai sângerau. Anul acesta va fi un dezastru, dacă Franţa va fi din nou bătută. Aşa se face că toate cucoanele se lăsau pradă pasiunii numai din orgoliu naţional. Grajdul Vandeuvres devenea meterezul onoarei franceze, Lusignan era încurajat, aclamat. Gaga, Blanche, Caroline şi celelalte pariau pe Lusignan. Lucy Stewart se abţinea din cauza fiului ei; dar se spunea că Rose Mignon îl însărcinase pe Labordette să mizeze două sute de ludovici. Numai Tricona, aşezată alături de vizitiul ei, aştepta până-n ultima clipă; foarte rece în mijlocul discuţiilor aprinse, dominând gălăgia mereu crescândă din jur, în care numele cailor revenea în cuprinsul frazelor vioaie ale parizienilor amestecate cu exclamaţiile guturale ale englezilor, ea asculta, îşi lua note, cu un aer majestuos.

— Dar pe Nana? Spuse Georges. Nimeni nu mizează pe ea?

Într-adevăr nimeni nu miza pe ea; nici măcar nu se vorbea de ea. Outsiderul grajdurilor Vandeuvres dispărea sub popularitatea de care se bucura Lusignan. Dar la Faloise ridică braţele în aer spunând:

— Mi-a venit o inspiraţie. Pun un ludovic pe Nana.

— Bravo, eu pun doi ludovici, spuse Georges.

— Eu, trei ludovici, adăugă Philippe.

Şi merseră din ce în ce mai sus, îi făcură o curte plină de amabilitate, rostind cifre, ca şi cum şi-ar fi disputat-o pe Nana la mezat. La Faloise se lăuda că o s-o cumpere cu aur. De altminteri toată lumea trebuia să facă acest lucru, aveau

să caute oameni care să ţină pariurile. Dar, cum cei trei tineri o luau din loc să facă reclamă ideii, Nana le strigă:

— Aflaţi că eu una n-o vreau! Pentru nimic în lume! Georges, zece ludovici pe Lusignan şi cinci pe Valerio II.

Dar ei se lansaseră. Înveselită, Nana îi privea cum se strecoară printre roţi, cum se apleacă pe sub capetele cailor, străbătând întreaga peluză. De îndată ce recunoşteau pe cineva în vreo trăsură, se înfiinţau, şi-i dădeau zor cu Nana a lor. Şi puternice hohote de râs străbăteau grupul, când uneori se întorceau triumfători, indicând cifre cu degetul, în timp ce tânăra femeie, în picioare, îşi agita umbrela. Cu toate acestea nu făceau mare ispravă. Câţiva bărbaţi se lăsau convinşi; de pildă, Steiner, pe care vederea Nanei îl tulbura, riscă trei ludovici. Dar femeile refuzau categoric. Mersi, ca să piardă la sigur! Şi apoi nu simţea niciuna vreo nevoie să se ostenească pentru a asigura succesul unei femei ordinare, care le da gata pe toate, cu cei patru cai albi, cu surugii şi aerul ei de femeie care vrea să înfulece întreaga omenire. Gaga şi Clarisse, foarte înţepate, întrebară pe la Faloise dacă nu cumva îşi bate joc de ele. Când Georges se prezentă cu îndrăzneală în faţa landoului familiei Mignon, Rose, exasperată, întoarse capul, fără să răspundă. Numai o lepădătură poate admite să se dea numele ei unui cal! Dimpotrivă, domnul Mignon urmă sfatul lui Georges, cu un aer amuzat, spunând că femeile purtau întotdeauna noroc.

— Ei bine? Întrebă Nana, când tinerii reveniră, după o lungă vizită la bookmaker.

— Ai ajuns să fii cotată la patruzeci, zise la Faloise.

— Cum? La patruzeci! Exclamă ea, uluită. Eram la cinzeci. Ce s-a întâmplat?

Chiar atunci, Labordette îşi făcuse iar apariţia. Se închidea pista. Un dăngănit de clopot anunţa prima cursă. Şi, în această rumoare în care fiecare încerca să fie atent, ea îl întrebă care e cauza acestei bruşte ridicări a cotei. Dar el răspunse evaziv; fără îndoială, se iviseră cereri. Nana

trebui să se mulţumească cu această explicaţie. De altfel, Labordette, cu un aer preocupat, o anunţă că Vandeuvres are să vină, dacă va putea să scape. Cursa se termină, parcă neştiută de nimeni, în aşteptarea derbiului pentru Grand Prix, când deodată un nor se revărsă deasupra hipodromului. De câteva clipe, soarele dispăruse şi o umbră uşoară întuneca mulţimea. Vântul se umflă, şi căzu dintr-o dată un adevărat potop, plouând cu picături enorme, cu găleata. Urmă o clipă de confuzie, strigăte, glume şi înjurături izbucniră în mijlocul disperatei învălmăşeli a spectatorilor care alergau şi se refugiau sub pânzele chioşcurilor de băuturi. În trăsuri, femeile încercau să se adăpostească, ţinând cu amândouă mâinile umbreluţele de soare, în vreme ce lacheii, speriaţi, alergau să ridice coşurile. Dar aversa încetă repede, soarele străluci în pulberea de ploaie care mai plutea încă. O spărtură albastră se deschise în norul care acoperea cerul, cărat de vânt deasupra parcului Bois de Boulogne; şi parcă însuşi bolta izbucnise în hohote de veselie, stârnind râsetele femeilor care se linişteau; în vreme ce razele de aur, în nechezatul cailor, în debandada şi agitaţia acestei mulţimi făcută leoarcă, ce se scutura de zor, aprindeau peluza, toată mimai şiroaie de picături de cristal.

— Ah! Sărmanul Louiset! Spuse Nana. Te-a udat rău, dragul meu?

Micuţul, fără să vorbească, lăsă să i se şteargă mâinile. Tânăra femeie îşi scosese batista. Tampona apoi cu ea pe Bijou, care tremura şi mai zdravăn. Nu era nimic, doar câteva pete pe satinul alb al toaletei sale; puţin îi păsa. Buchetele reînviorate, aveau acum străluciri de zăpadă; şi ea mirosea unul, fericită, înmuindu-şi buzele ca în nişte picături de rouă.

Cu toate acestea, rafala de ploaie parcă umpluse dintr-o dată tribunele. Nana privea cu binoclul. De la o asemenea distanţă se distingea numai o masă compactă şi confuză, îngrămădită pe gradenuri, un fond întunecat pe care petele

palide ale figurilor îl luminau. Soarele răzbea pe la colţurile acoperişului, desprindea din mulţimea aşezată un colţ luminos, în care toaletele păreau decolorate. Dar Nana se amuza, mai ales pe seama cucoanelor pe care aversa de ploaie le izgonise de pe şirul de scaune, rânduite pe nisip, la piciorul tribunelor. Cum intrarea în incinta pezajului era absolut interzisă doamnelor, Nana făcea tot felul de remarci pline de răutate asupra acestor femei cumsecade, pe care ea le găsea tare prost îmbrăcate şi cu mutre caraghioase.

Se stârni o rumoare, împărăteasa tocmai intrase în mica tribună centrală, un pavilion în formă de şalet, al cărui balcon larg era prevăzut cu fotolii roşii.

— El e! Spuse Georges. Nu credeam că-i de serviciu, în săptămâna asta.

— Ia te uită! Carol! Strigă şi Nana.

Figura ţeapănă şi solemnă a contelui Muffat apăruse în spatele împărătesei. Atunci, tinerii râseră, regretând faptul că Satin nu se afla acolo, să se ducă să-l bată pe burtă. Nana recunoscu prin binoclu capul prinţului de Scoţia, în tribuna imperială.

Găsea că s-a îngrăşat. În optsprezece luni se buhăise. Şi le dădu o serie de amănunte: oh! Un om al naibii de bine făcut.

În jurul ei, în trăsurile cucoanelor, se şuşotea că Muffat o părăsise. Era o poveste întreagă. Curtea de la Tuileries se scandalizase de conduita şambelanului, de când începuse să se afişeze cu Nana. Atunci ca să-şi păstreze situaţia, contele a trebuit s-o rupă cu ea. La Faloise îi istorisi deschis această poveste tinerei femei, oferindu-se din nou pe sine însuşi, numind-o „Julieta lui”. Dar Nana avu un zâmbet drăgălaş şi-i spuse:

— Prostul ăsta. Nu-l cunoşti; n-am decât să-i fac un semn, ca să lase totul şi să vină.

De câteva clipe o examina pe contesa Sabine şi pe Estelle. Daguenet se mai afla încă în preajma acestor cucoane. Fauchery, care tocmai sosea, deranja lumea ca s-o salute ţ

şi, la rândul lui, rămase acolo, cu aerul lui surâzător. Atunci Nana adăugă, arătând spre tribune cu un gest dispreţuitor:

— În definitiv, aflaţi că aceşti oameni nu îmi mai fac nici o impresie! Îi cunosc prea bine. Trebuie să-i vezi când îşi dau drumul la gură! Nici un respect! S-a dus respectul! Murdărie de jos şi până sus, murdărie şi iar murdărie. De-asta nu vreau să fiu plictisită.

Şi, cu un gest larg, arătă totul, de la rândaşii care aduceau caii pe pistă, până la suverana care vorbea cu Carol, un prinţ, dar totodată un porc.

— Bravo, Nana! Foarte bine, Nana. Strigă la Faloise entuziasmat.

Bătăile de clopot se pierdeau în vânt, cursele continuau. Se alergase pentru premiul Ispaha, pe care Berlingot, un cal al grajdurilor Méchain, îl câştigase. Nana chemă din nou pe Labordette, ca să-i ceară noutăţi în legătură cu cei cincizeci de ludovici ai ei; acesta râse şi refuză să-i indice caii pe care pariase, ca să nu i se schimbe norocul, spunea el. Banii erau bine plasaţi, va vedea asta îndată. Şi cum Nana îi spunea ce pariuri făcuse, zece ludovici pe Lusignan şi cinci pe Valerio II, Labordette înălţă din umeri, având aerul să spună că femeile fac întotdeauna prostii. Asta o uimea pe Nana şi o făcea să nu mai înţeleagă nimic.

În clipa aceea, peluza se însufleţi şi mai tare. Se luau gustări în aer liber, aşteptându-se alergările pentru Grand Prix. Se mânca, se bea şi mai vârtos, aproape pretutindeni, pe iarbă, pe banchetele înalte ale fourinhand-urilor şi mail-coachurilor, în trăsurile Victoria, în cupeuri şi landouri. Era o năvală de fripturi reci, o debandadă de coşuri de şampanie care apăreau din chesoanele de bagaje, în mâinile valeţilor. Dopurile săreau cu uşoare pocnete, purtate de vânt; glumele se încrucişau, clinchetele paharelor care se spărgeau puneau o notă stridentă în această veselie nervoasă. Gaga şi Clarisse încinseseră împreună cu Blanche un ospăţ zdravăn, mâncând sandvişuri pe o cuvertură întinsă, cu care-şi acopereau

genunchii. Louise Violaine, coborâtă din docarul ei, se dusese lângă Caroline Héquet; şi, la picioarele lor, pe gazon, domnii instalau un adevărat bufet, unde veneau să beta Tatan, Maria, Simonne şi altele; în vreme ce, aproape de acestea, în ser liber, se goleau sticle pe mail-coachul lui Léa de Horn, o întreagă bandă se îmbăta la soare, cu gesturi de bravadă şi poze care sfidau mulţimea. În curând însă veniră să se înghesuie în faţa landoului Nanei. Ridicată în picioare, ea începu să ofere pahare de şampanie bărbaţilor care o salutau. Unul din valeţi, François, aducea sticlele, în vreme ce la Faloise, încercând să adopte o voce de destrăbălat, lansa o reclamă sforăitoare.

— Apropiaţi-vă, domnilor. E pe gratis. Ajunge pentru toată lumea.

— Taci odată, dragul meu, îi spuse în cele din urmă Nana. Avem aerul unor saltimbanci.

Îl găsea foarte caraghios şi se amuza copios. O clipă avu ideea să-i trimită prin Georges un pahar cu şampanie Rosei Mignon, care se făcea că nu bea. Henri şi Charles se plictiseau de moarte; ar fi vrut şampanie şi crenvurşti; Georges însă bău paharul acesta, temându-se de o ceartă. Atunci, Nana îşi aduse aminte de. Louiset, pe care îl uitase la spatele ei. Poate îi era sete; îl forţă să ia câteva înghiţituri de băutură, ceea ce îl făcu să tuşească oribil.

— Apropiaţi-vă, apropiaţi-vă, domnilor, repeta la Faloise. Nu costă nici doi sous, nu costă nici un sou. E un cadou al nostru.

Dar Nana îl întrerupse exclamând:

— Ei, uite pe Bordenave, colo! Cheamă-l, oh! Te rog! Dă fuga după el!

Într-adevăr, Bordenave era, plimbându-se cu mâinile la spate, cu o pălărie pe care soarele o înroşise, îmbrăcat cu o redingotă soioasă, albită la cusături; un Bordenave îmbătrânit de faliment, însă tot aşa de furios, etalându-şi mizeria prin lumea asta bună, cu francheţea unui bărbat mereu gata să siluiască norocul.

— Drace! Ce elegantă mai eşti! Spuse el, când Nana îi întinse mâna ca o fată bună ce era.

Apoi, după ce goli un pahar de şampanie, îşi exprimă regretul:

— Ah! Dacă aş fi femeie! Dar, pentru numele lui Dumnezeu! N-are importanţă! Vrei să te reapuci de teatru? Am o idee grozavă, închiriez sala Gaâte şi o să facem praf Parisul, noi doi. Ei, ce zici? Chiar îmi datorezi aşa ceva.

Şi continuă să bombăne, fericit cu toate acestea că o revedea; căci, spunea el, această afurisită de Nana îi pune balsam în inimă, şi nimic nu-şi mai dorea decât să trăiască în preajma ei. Era ca o fiică pentru el, sânge parcă din sângele lui.

Cercul se mărea. Acum, la Faloise turna, iar Philippe şi Georges adunau prietenii. Puţin câte puţin, o mişcare uşoară aducea într-acolo întreaga peluză. Nana dăruia fiecăruia câte un surâs, câte o vorbă cu haz. Bandele de băutori se apropiau, toată şampania împrăştiată venea către ea; nu mai era nimic altceva decât o mulţime, un vacarm cumplit în jurul landoului ei; şi Nana domnea printre paharele care se întindeau, cu părul auriu în vânt, cu faţa de zăpadă scăldată în soare. Şi atunci, simţindu-se că a ajuns în culmea gloriei, pentru a le face să crape pe celelalte femei, pe care le scotea din sărite triumful rivalei lor, Nana se înălţă cu paharul plin în vechea ei atitudine de Venus victorioasă.

Dar cineva o atinse pe spate, şi fu surprinsă, când, întorcându-se, îl zări pe banchetă pe Mignon. Dispăru o clipă, aşezându-se lângă el, căci Mignon venea să-i comunice un lucru grav. Spunea peste tot că soţia lui este ridicolă şi că-i purta pică Nanei; găsea asta o prostie inutilă.

— Uite, draga mea, murmură el. Fereşte-te, n-o face prea mult să turbeze pe Rose. Înţelegi, doresc mai curând să te previn. Da, are o armă la ea, şi cum nu ţi-a iertat niciodată afacerea cu Mica ducesă.

— O arma? Se minună Nana. Prea puţin îmi pasă inie de aşa ceva!

— Ascultă totuşi, e vorba de o scrisoare pe care a găsit-o în buzunarul lui Fauchery, o scrisoare scrisă scârbei celeia de Fauchery de contesa Muffat. Şi, drace, acolo stă scris negru pe alb, pe şleau. Aşa că, Rose vrea să trimită scrisoarea contelui, ca să se răzbune pe el şi pe tine.

— Prea puţin îmi pasă mie de aşa ceva! Repetă Nana. Asta-i bună. Ah! Va să zică s-a întâmplat ce trebuia cu Fauchery. Ei, cu atât mai bine, femeia asta mă agasa. O să ne amuzăm copios.

— Ba nu, nu vreau, reluă cu vioiciune Mignon. Frumos scandal! Şi apoi, nu avem nimic de câştigat.

Se opri temându-se să nu spună prea mult. Nana strigă că bineînţeles n-o să se apuce ea să salveze o aşa-zisă femeie onestă. Dar, cum Mignon insista, ea îl privi fix. Fără îndoială îi era teamă să nu-l vadă iar pe Fauchery căzând pe capul lui şi amestecându-se din nou în căsnicia lor, dacă ar rupe-o cu contesa; asta era ceea ce voia Rose, răzbunându-se totodată, căci ea îi păstra afecţiune ziaristului. Şi Nana deveni visătoare, se gândea la vizita domnului Venot, şi un plan se înfiripa în mintea ei, în vreme ce Mignon încerca s-o convingă.

— Să zicem că Rose trimite scrisoarea, nu-i aşa? Se naşte un scandal. Te trezeşti amestecată în el, o să se spună că tu eşti vinovată de toate. Apoi, contele se desparte de soţia sa.

— Pentru ce asta? Spuse ea. Dimpotrivă.

Se întrerupse la rândul ei. N-avea nevoie să gândească cu glas tare. În cele din urmă, avu aerul că-şi însuşeşte felul de a vedea al lui Mignon, ca să scape de el; şi, cum o sfătuia să facă un demers pe lângă Rose, de pildă o mică vizită pe Hipodromul de curse, în faţa tuturor, Nana răspunse că o să vadă, că o să se mai gândească.

Un tumult o făcu să se ridice iarăşi. Pe pistă soseau caii, ca vântul. Era premiul oraşului Paris, pe care-l câştigă Cornemuse. Acum, urma să se alerge în cursa pentru Grand

Prix; înfrigurarea creştea, o nelinişte străbătea mulţimea care tropăia, tălăzuind, într-o dorinţă generală de a face să treacă mai repede clipele.

— Şi, în acest ultim minut, o nouă surpriză îi încremeni pe cei care pariau: cota Nanei, outsiderul grajdurilor Vandeuvres, urca încontinuu. Domnii reveneau neîncetat cu o nouă cotă: Nana era la treizeci, Nana era la douăzeci şi cinci, apoi douăzeci, apoi cinsprezece. Nimeni nu înţelegea. O iapă înfrântă pe toate hipodromurile, o iapă pe care niciunul dintre cei care pariau nu ar fi acceptat-o nici la cincizeci! Ce semnificaţie avea această bruscă nebunie? Unii îşi băteau joc de cei care pariau pe ea, vorbind de o frumoasă curăţire pentru neghiobii care se lăsau prinşi de această farsă. Alţii, serioşi, neliniştiţi, adulmecau pe undeva cine ştie ce afacere dubioasă. Era o lovitură poate. Se făcea aluzie la poveştile care circulau pe seama hoţiei tolerate pe hipodromuri; dar, de data asta, numele nobil al lui Vandeuvres stăvilea acuzaţiile, şi scepticii triumfau, de fapt, atunci când preziceau că Nana va sosi foarte frumos ultima.

— Cine-o încalecă pe Nana? Întrebă la Faloise.

Chiar în clipa aceea adevărata Nana reapărea. Atunci, domnii din jur, atribuind întrebării un sens murdar, izbucniră într-un hohot de râs exagerat. Nana dădu din cap.

— Price, răspunse ea.

Şi discuţia începu iar. Price era o celebritate englezească, necunoscută în Franţa. Pentru ce îl adusese Vandeuvres pe acest jocheu, din moment ce Gresham o încăleca pe Nana de obicei? De altfel, se mirau să vadă că-l dă pe Lusignan acestui Gresham, care nu reuşea niciodată să câştige, după cum spunea la Faloise. Dar toate aceste remarci se pierdeau în glume, în dezminţiri, în rumoarea unui talmeş-balmeş de păreri, care de care mai extraordinare. Şi oamenii se porneau iar să golească sticle de şampanie, ca să omoare timpul. Apoi, un murmur se apropie; grupurile se depărtară, făcând loc. Era Vandeuvres.

Nana făcu pe supărata.

— Ei bine, frumos din partea ta, să vii la ora asta! Eu, care ard de nerăbdare să văd incinta pezajului.

— Atunci, vino, spuse el, mai e timp. O să faci un tur. Am tocmai asupra mea un permis pentru o doamnă.

Şi o luă de braţ, făcând-o fericită de privirile geloase cu care Lucy, Caroline şi celelalte o urmăreau. Înapoia ei, fraţii Hugon şi la Faloise, rămaşi în landou, continuau să facă onorurile şampaniei. Nana le striga că are să revină numaidecât.

Dar Vandeuvres, zărindu-l pe Labordette, îl chemă; şi schimbă câteva cuvinte scurte.

— Ai adunat totul?

— Da.

— Cam cât?

— O mie cinci sute de ludovici.

Cum Nana, curioasă, ciulea urechea, cei doi tăcură. Vandeuvres, foarte nervos, avea nişte ochi limpezi în care sclipeau mici flăcări, aceleaşi care o speriaseră în noaptea când îi vorbise că are să-şi dea foc împreună cu caii săi. Traversând pista, Nana coborî glasul şi-l întrebă fără înconjur:

— Ascultă, explică-mi. Pentru ce cota iepei tale urcă aşa? Asta a stârnit un adevărat tărăboi!

El tresări, şi lăsă să-i scape:

— Ah! Au început să vorbească. Urâtă specie şi oamenii ăştia care fac pariuri! Când am un favorit, toţi mizează pe el şi nu mă mai aleg cu nimic. Apoi, când un outsider este jucat, fac gură, strigă ca şi cum li s-ar jupui pielea.

— Ar fi trebuit să mă previi, am pariat, reluă ea. Crezi că Nana are vreo şansă?

Pe Vandeuvres îl apucă o mândrie bruscă, fără nici un motiv.

— Ei! Lasă-mă în pace. Toţi caii au şanse. Cota se ridică, pe dracu! Fiindcă este cerut calul. Ce să-ţi spun? Nu ştiu. Să ştii că te las baltă, dacă ai de gând să mă plictiseşti cu întrebările tale idioate.

Tonul acesta nu se potrivea nici cu temperamentul, nici cu obiceiurile lui. Fu mai mult uluită decât jignită. Cât despre el, îi fu ruşine, şi cum Nana-l pofti să fie politicos, îşi ceru scuze. De câtva timp, avea astfel de schimbări bruşte de dispoziţie. În Parisul galant şi monden, nimeni nu ignora faptul că juca în acea zi ultima lui carte. Dacă de astă dată caii săi nu câştigau, dacă nu-i aduceau sumele mari pariate pe ei, era un dezastru, o prăbuşire; eşafodajul creditului său, marile aparenţe pe care se sprijinea existenţa sa, minată pe dedesubt, golită parcă de dezordinea vieţii pe care o ducea şi de datorii, avea să se năruiască printr-o prăbuşire zgomotoasă. Şi Nana, nimeni nu mai ignora lucrul acesta, era mâncătoarea de bărbaţi care îl terminase şi pe Vandeuvres, venită ultima la această avere zdruncinată, curăţind locul. Circulau poveşti despre capriciile ei nebuneşti, aur zvârlit în vânt, o petrecere la Baden, unde nu-i lăsase nici cu ce să plătească hotelul, un pumn de diamante aruncat pe un grătar cu jeratic, într-o seară de beţie, ca să vadă dacă se aprind cum se aprinde cărbunele. Cu membrele ei masive, cu râsetele ei deşuchiate de la periferie, Nana se impusese cu încetul acestui fiu, atât de ruinat şi atât de sfârşit, al unei vechi familii. La ora aceasta, Vandeuvres, riscând totul, era atât de invadat de instinctul animalic şi murdar, încât îşi pierduse până şi forţa scepticismului său. Cu opt zile înainte, îl făcuse să-i promită un castel pe coasta Normandiei, între Le Havre şi Trouville; şi el îşi punea în joc ultima rămăşiţă de onoare, ca să-şi ţină cuvântul. Numai că îl agasa, ar fi bătut-o, atât o simţea de stupidă.

Paznicul îi lăsase să intre în incinta pezajului, neîndrăznind să oprească pe această femeie care venea la braţul contelui. Nana, umflându-se în pene că putea în fine să pună piciorul pe acest pământ interzis, se studia, mergea agale prin faţa doamnelor instalate la picioarele tribunelor. Pe zece rânduri de scaune se înşirau o mulţime de toalete, amestecându-şi nuanţele vii în prospeţimea aerului curat; scaunele se

mutau de colo până colo, cercuri familiale se formau prin întâlniri întâmplătoare, ca într-o grădină publică, cu copii lăsaţi în voie să alerge de la un grup la altul; şi, mult mai sus, tribunele îşi etajau gradenele lor încărcate de lume, unde stofele deschise se estompau în umbra uşoară a şarpantelor. Nana le examina cu insistenţă pe cucoanele din tribună. Se făcu că priveşte fix pe contesa Sabine. Apoi, cum trecea prin faţa tribunei imperiale, vederea lui Muffat, în picioare, în preajma împărătesei, în rigiditatea lui oficială, o amuză.

— Oh! Ce cap de prost are! Spuse Nana cu voce foarte tare lui Vandeuvres.

Dorea să viziteze totul. Acest capăt de parc, cu peluzele lui de iarbă, cu grupurile lui de arbori, nu i se părea aşa de interesant. Un vânzător de îngheţată instalase un mare bufet în preajma grilelor. Sub o ciupercă rustică, acoperită cu paie, oamenii îngrămădiţi gesticulau şi strigau: era ringul. Alături de el, se găseau boxele de cai, goale; şi, dezamăgită, nu descoperi acolo decât calul unui jandarm. Apoi, se mai afla acolo padocul, o pistă de o sută de metri pentru plimbat caii, unde un rândaş de la grajduri purta de colo până colo pe Valerio II, învelit cu gluga pe cap. Şi Nana mai văzu încă ceva: numeroşi oameni umblând pe pietrişul aleilor, purtând însemnul portocaliu la butonieră, o continuă perindare prin galeriile deschise, care pentru un minut o interesă; dar, vai! Toate astea nu meritau sângele rău pe care şi-l făceau unele femei pentru că nu erau lăsate să intre înăuntru. Daguenet şi Fauchery, care treceau, o salutară. Le făcu semn, şi trebuiră să se apropie. Critica pătimaş incinta pezajului. Apoi, întrerupându-se, spuse:

— Ia uitaţi-vă, marchizul de Chouard, ce-a mai îmbătrânit! Bătrânul ăsta se ruinează! Este tot aşa de turbat?

Atunci Daguenet istorisi ultima aventură a bătrânului, o poveste de câteva zile, pe care nimeni nu o ştia încă. După ce se învârtise în jurul lor luni de zile, reuşise s-o cumpere

de la Gaga pe fiică-sa, Amélie, pentru treizeci de mii de franci, se spunea.

— Ei bravo, bună treabă! Exclamă Nana revoltată. Să mai ai fete! Dar am avut impresia că am zărit-o! Lili este probabil cea de pe peluză, într-un cupeu cu o doamnă. Chiar aşa, mi se părea mie cunoscută figura asta. Bătrânul o fi scos-o în lume.

Impacientat, Vandeuvres nu asculta, dorind să scape de ea. Dar pentru că Fauchery, îi spusese înainte ca Nana să plece că dacă n-a văzut bookmakerii, n-a văzut ce era mai interesant, contele trebui s-o conducă mai departe, cu toată vizibila sa repulsie. Şi dintr-o dată Nana se simţi mulţumită; treaba asta, în sfârşit, era interesantă.

O rotondă se deschidea între peluze, mărginite de castani tineri; şi acolo, formând un cerc uriaş, adăpostiţi sub frunzele de un verde-palid, o linie de bookmakeri aştepta pe cei care făceau pariuri ca într-un iarmaroc. Pentru a domina mulţimea, se cocoţau pe băncile de lemn; afişau cotele alături de ei, rezemând panourile de arbori; în vreme ce, cu ochii la pândă, notau pariurile, după un semn, după o clipire de pleoape, cu atâta repeziciune, încât curioşii, uluiţi, îi priveau fără să înţeleagă. Era o adevărată zăpăceală, cu numerele strigate de la distanţă şi vuietele care întâmpinau schimbările neaşteptate de cotă. Şi, din moment în moment, sporind gălăgia, starterii îşi făceau apariţia în fugă, se opreau la intrarea rotondei şi anunţau cu strigăte puternice o plecare în cursă sau o sosire, care provoca o rumoare îndelungată, în această febră a jocului sub soarele arzător.

— Ce nostimi sunt! Murmură Nana foarte amuzată. Şi au nişte mutre. Uite, pe ăla mare, n-aş vrea să-l întâlnesc, singură prin desişul vreunei păduri.

Dar Vandeuvres îi arătă un bookmaker, un fost negustor de articole de modă, care câştigase trei milioane în doi ani. Cu talia subţire, delicat şi blond, era înconjurat de un

deosebit respect; i se vorbea surâzând, şi oamenii se opreau să-l vadă.

Erau pe punctul să părăsească rotonda, când Vandeuvres făcu un semn uşor din cap unui alt bookmaker, care îşi permise atunci să-l strige. Era unul din foştii lui vizitii, un tip enorm, cu o ceafă de taur şi cu faţă umflată şi aprinsă. Acum, când îşi încerca norocul la curse, cu fonduri de provenienţă dubioasă, contele îl împingea de la spate, însărcinându-l cu pariurile lui secrete, tratându-l mai departe ca pe un servitor de care nu te ascunzi. Dar cu toată această protecţie, omul pierduse una după alta sume foarte mari, şi, la rândul lui, îşi juca în acea zi ultima carte, cu ochii injectaţi de sânge, crăpând de apoplexie.

— Ei bine, Maréchal, întrebă cu glas scăzut Vandeuvres, ce pariuri ai angajat pe Lusignan?

— De cinci mii de ludovici, domnule conte, răspunse bookmakerul coborându-şi şi el vocea. Nu-i aşa, e frumos? Vă mărturisesc că am scăzut cota, am adus-o la trei.

Vandeuvres păru contrariat.

— Nu, nu vreau, las-o la doi. N-am să-ţi mai spun nimic, Maréchal.

— Oh! Acum ce-i mai pasă domnului conte? Reluă celălalt cu un surâs smerit de complice. Trebuia să atrag lumea, ca să plasez cei două mii de ludovici ai dumneavoastră.

Vandeuvres îi făcu semn să tacă. Dar cum se depărta, Maréchal, cuprins de un gând, regretă că nu-l întrebase de motivul pentru care se ridicase cota iepei lui. Ar fi fost drept, dacă iapa avea şanse, să ştie şi el care acceptase să dea două sute de ludovici pentru cincizeci.

Nana, care nu pricepea nimic din cuvintele şoptite de conte, nu îndrăzni totuşi să mai ceară noi explicaţii. Vandeuvres părea mai nervos şi se grăbi s-o încredinţeze lui Labordette, pe care îl găsiră în faţa culoarului dinspre pezaj.

— Condu-o, spuse el. Am treabă. La revedere.

Şi intră în sala pezajului, o încăpere îngustă, cu plafonul jos, ocupată de un cântar mare. Părea o sală de bagaje, dintr-o staţie de la periferia oraşului. Nana fu din nou foarte decepţionată, căci îşi imaginase cine ştie ce grozăvii, o maşină monumentală pentru cântărit caii. Cum aşa! Nu se cântăreau decât jocheii? Atunci, nu merita să-şi dea osteneala şi să facă atâtea ifose cu pezajul lor! Pe cântar, un jocheu, cu aer idiot, cu harnaşamentele pe genunchi, aştepta ca un bărbat gras, în redingotă, să-i verifice greutatea; în timp ce un băiat de la grajduri, la intrare, ţinea calul, pe Cosinus, în jurul căruia mulţimea se îngrămădea tăcută, preocupată.

Se închidea pista. Labordette o zorea pe Nana; dar se întoarse ca să-i arate pe un omuleţ, vorbind cu Vandeuvres, mai la o parte.

— Uite-l pe Price, spuse el.

— Ah! Da, acela care mă încalecă, murmură Nana râzând.

Şi îl găsi foarte slut. Toţi jocheii aveau un aer cretin; fără îndoială fiindcă erau împiedicaţi să crească. Price, un bărbat la vreo patruzeci de ani, părea un copil bătrân, vlăguit, cu o faţă prelungă, ascuţită, brăzdată de cute, dură şi fără expresie. Corpul îi era atât de noduros, atât de redus, încât cazaca albastră, cu mânecile albe, părea aruncată pe o bucată de lemn.

— Nu, să ştii, reluă Nana plecând, nu m-ar putea face fericită.

Gloata umplea încă pista, a cărei iarbă udă şi călcată în picioare devenise neagră. În faţa celor două panouri indicatoare, foarte înalte, pe coloanele lor din fontă, mulţimea se înghesuia, înălţând capul, întâmpinând cu rumoare fiecare număr de cal, pe care un fir electric, legat cu sala pezajului, îl făcea să apară. Domnii notau cifrele pe programe; Pichenette, retrasă de proprietar, provocă o mare zarvă. De altfel, Nana se mărgini să traverseze repede pezajul, la braţul lui Labordette. Clopotul,

suspendat de un catarg pentru steaguri, suna cu insistenţă, ca să se evacueze pista.

— Ah, copiii mei, spuse Nana suindu-se din nou în landoul său, e o glumă incinta asta a pezajului lor!

O aclamau, băteau din palme împrejurul ei: „Bravo! A venit Nana. Am regăsit-o pe Nana!” Ce proşti mai erau. Crezuseră c-o să-i părăsească, că-i o trădătoare? Revenise la ţanc. Atenţiune! Începe alergarea. Şi şampania fusese uitată, bărbaţii încetară să mai bea.

Dar Nana rămase surprinsă găsind-o în trăsură pe Gaga cu Bijou şi Louiset pe genunchi; Gaga se hotărâse să vină, ca să se poată apropia iar de la Faloise, pretextând că voia să-l îmbrăţişeze pe micuţ. Adora copiii.

— Apropo, şi Lili? Întrebă Nana. Ea e aceea de acolo, din cupeul bătrânului marchiz de Chouard? Tocmai am auzit o treabă frumoasă în legătură cu asta.

Gaga adoptase o figură de plâns.

— Scumpa mea, m-a îmbolnăvit, spuse ea cu durere în glas. Ieri a trebuit să zac în pat, atât plânsesem de mult, şi astăzi credeam că nu am să mai pot veni. Nu-i aşa? Doar tu ştii care sunt opiniile mele. Nu vreau, o crescusem într-o mânăstire, în vederea unei partide bune. Şi sfaturi severe şi supraveghere continuă. Ei bine, scumpa mea, Lili a vrut-o. Oh! Mi-a făcut o scenă, cu lacrimi şi cuvinte neplăcute, până într-atâta, încât i-am tras şi o palmă. Se plictisea prea tare, voia să-şi dea drumul. Atunci, când s-a apucat să-mi spună: „În definitiv, nu eşti tu aia care să aibă dreptul să mă împiedice”, i-am spus: „Eşti o mizerabilă, ne faci de râs, pleacă!” Şi s-a făcut, am consimţit, numai ca să aranjez lucrurile. Dar uite şi ultima mea speranţă zburând, eu care visam, ah! Lucruri aşa de frumoase!

Zgomotul unei certe le făcu să se ridice. Georges apăra pe Vandeuvres împotriva zvonurilor care circulau printre grupurile de oameni.

— De ce să spună că-şi abandonează calul? Strigă tânărul. Ieri, la salonul curselor, a pariat pe Lusignan o mie de

ludovici.

— Da, eram şi eu acolo, afirmă Philippe. Şi n-a pariat nici un ludovic pe Nana. Iar dacă Nana a ajuns la zece, el nu-i vinovat cu nimic. E ridicol să se atribuie oamenilor asemenea calcule. Ce-ar avea de câştigat?

Labordette asculta cu un aer liniştit; şi, ridicând din umeri spuse:

— Treaba lor, n-au decât să vorbească. Contele tocmai a pariat încă cel puţin cinci sute de ludovici pe Lusignan, şi dacă a mizat o sută de ludovici pe Nana, a făcut-o pentru că un proprietar trebuie întotdeauna să arate că are încredere în caii lui.

— La naiba! Puţin îmi pasă! Exclamă la Faloise agitând braţele. Aflaţi că Spirit are să câştige. Franţa e înfrântă! Bravo Anglia!

Un freamăt îndelung străbătu mulţimea, în vreme ce o nouă bătaie de clopot anunţa sosirea cailor pe pistă. Atunci, Nana, ca să vadă mai bine, se urcă în picioare pe bancheta landoului, strivind sub picioare buchetele, trandafirii şi miozotis. Îmbrăţişa cu o privire circulară orizontul imens. În aceste ultime clipe de înfrigurare, se zărea mai întâi pista liberă, mărginită de bare cenuşii, lângă care se aliniau oameni în ordine, din două, în două potouri; şi fâşia de iarbă plină de noroi din faţa lor devenea tot mai verde, şi se transforma în depărtare într-un covor de catifea. Apoi, coborând ochii, văzu în centru peluza, viermuind toată de o mulţime înălţată pe vârfurile picioarelor, agăţată de trăsuri, răvăşită şi lovită într-un iureş de pasiuni, şi caii care nechezau, şi pânzele corturilor care plesneau, şi călăreţii care-şi îndemnau animalele, printre pietonii ce alergau să se reazeme cu coatele de barele de pe margine; în vreme ce, de cealaltă parte, când Nana se întoarse către tribune, figurile se micşorau, grămada imensă de capete nu arăta decât ca o masă pestriţă umplând aleile, gradenele şi terasele, unde o puzderie de profiluri se conturau pe cer. Şi, mai departe încă, împrejurul Hipodromului, Nana putu

să domine cu privirea câmpia. Îndărătul morii, acoperită cu iederă, la dreapta, se afla o întindere de fineţe, întreruptă de umbrare mari; în faţă, până la Sena, care curgea mai jos de colină, se încrucişau aleile parcului, unde aşteptau şiruri imobile de echipaje; apoi, către Boulogne, la stânga, câmpia lărgită din nou, se adâncea într-o văgăună către depărtările albăstrii de la Meudon, pe care le bara o alee cu pavonii ale căror capete roze, fără o frunză, alcătuiau parcă suprafaţa unui lac viu. Sosea într-una lume; o dâră ca de furnicar venea dintr-acolo, pe o fâşie îngustă de drum, traversând terenurile; în vreme ce foarte departe, înspre Paris, publicul care nu plătea, ca o turmă instalată în pădurea bătrână, înscria o linie mişcătoare de puncte întunecate, în preajma parcului Bois de Boulogne, sub arbori.

Dar, deodată o explozie de veselie încălzi sutele de mii de suflete ce acopereau această bucată de câmpie cu o viermuiala de insecte, speriate sub vastul cer. Soarele, ascuns de un sfert de oră, reapăru şi se revărsă într-o cascadă de lumină. Şi totul se reaprinse iar. Umbreluţele femeilor erau ca nişte scuturi de aur, fără număr, pe deasupra mulţimii. Se aplauda soarele, râsetele îl salutară, braţele se întindeau ca să dea la o parte norii.

În acest timp, un arbitru păşea singur prin mijlocul pistei pustii. Mai sus, către stânga, apăru un om cu un steag roşu în mână:

— Este starterul, baronul de Mauriac, răspunse Labordette la o întrebare de-a Nanei.

Împrejurul tinerei femei, printre bărbaţii care se înghesuiau până pe scările trăsurii Nanei, se înălţau exclamaţii; se purta o conversaţie continuă, fără a fi dusă până la capăt, alcătuită de vorbe azvârlite sub influenţa impresiilor de moment. Philippe şi Georges, Bordenave ca şi la Faloise nu puteau să tacă.

— Nu mai împingeţi! Lăsaţi-mă să văd. Ah! Juriul intră în gheretă. Ziceţi că este domnul de Souvigny? Nu-i aşa? Trebuie să ai ochi buni ca să poţi zări ceva, într-o asemenea

harababură. Tăceţi odată, se înalţă fanionul. Uite-i, fiţi atenţi. Cosinus e primul.

O flamură galbenă cu roşu fâlfâia în aer, la capătul catargului. Caii veneau unul după altul, conduşi de rândaşii de la grajd, cu jocheii în şa, cu braţele aşezate simetric, scoţând pete aprinse de culoare în lumina soarelui. După Cosinus, apărură Hasard şi Boum. Apoi un murmur întâmpină pe Spirit, un uriaş murg, brun, superb, ale cărui nuanţe dure de limoniu şi negru aveau în ele o tristeţe britanică. Valerio II obţinu un succes grozav la intrare, mic, foarte vioi, cu harnaşament vernil împodobit cu găitane roz. Cei doi cai ai lui Vandeuvres se lăsau aşteptaţi. În cele din urmă, în spatele lui Frangipane, se iviră şi culorile albastru şi alb. Dar, Lusignan, un murg foarte întunecat, de o linie ireproşabilă, fu aproape uitat de surpriza ce-o provocă Nana. Niciodată nu fusese văzută astfel; o rază de soare aurea iapa roaibă, de un galben aprins de fată bălaie. Lucea la lumină ca un ludovic nou, cu pieptul mare, capul şi grumazul fin, în unduirea nervoasă şi uşoară a crupei sale lungi.

— Ia te uită, are părul la fel cu al meu! Strigă Nana încântată. Aflaţi că sunt mândră de asta.

Bărbaţii se căţărau pe landou, şi Bordenave fu cât pe ce să pună piciorul pe Louiset, pe care mama lui îl uitase. Îl luă cu dojeneli părinteşti şi îl urcă pe umeri, murmurând:

— Săracul ţânc, trebuie să vadă şi el. Aşteaptă, am să te fac s-o vezi pe mama ta. Hei! Colo, vezi didiul ăla?

Şi fiindcă Bijou i se gudura pe la picioare îl luă şi pe el în braţe; în vremea asta Nana, mulţumită de animalul care îi purta numele, arunca o privire către celelalte femei, ca să vadă ce figură fac. Toate turbau de ciudă. În acest moment, Tricona nemişcată, în birja ei, agita mâinile şi dădea ordine unui bookmaker pe deasupra mulţimii. Flerul ei îi spunea ceva, şi acum se grăbea să parieze pe Nana.

Cu toate acestea, la Faloise făcu un tărăboi insuportabil. I se aprinseră călcâiele după Frangipane.

— Am o inspiraţie, repetă el. Priviţi-l pe Frangipane. Nu-i aşa? Ce calcă tură. Pariez pe Frangipane la opt. Cine ţine?

— Stai odată liniştit, sfârşi prin a-i spune Labordette. Ai să regreţi.

— O mârţoagă, acest Frangipane, declară Philippe. De pe acum a năduşit. O să-l vezi la canter26.

Caii erau readuşi în partea dreaptă, şi plecară în galopul de probă, trecând în neorânduială prin faţa tribunelor. Atunci începu o discuţie aprinsă, toţi vorbeau care mai de care în acelaşi timp.

— Prea lungă crupa lui Lusignan, dar bine antrenat. Ştii, nu dau nici două parale pe Valerio II; e nervos, galopează cu capul sus, ăsta-i semn rău. Ia te uită! Burne e cel care călăreşte pe Spirit. Îţi spun că n-are piept. Pieptul bine dezvoltat asta-i totul. Nu, hotărât lucru, Spirit e prea mârţoagă. Ascultă, am văzut-o pe Nana, după marele premiu Poule des Produits, leoarcă şi cu şaua scoasă, i se zbăteau coastele de ziceai că o să crape. Douăzeci de ludovici că n-o să vină nici măcar plasată. Ajunge ce ne pisează ăsta, cu Frangipane al lui! Nu mai c timp, uite că se dă plecarea.

La Faloise, plângând aproape, se zbătea ca să găsească un bookmaker. Trebui să-i spună să se astâmpere. Toate capetele se înălţau curioase. Prima plecare nu fu bună şi starterul, care se zărea undeva departe, ca o linie neagră, nu coborâse steagul roşu. Caii reveniră, după un timp de galop. Mai fură încă două plecări greşite. În sfârşit, starterul, adunând caii, îi făcu să se lanseze în cursă cu o precizie care smulse strigăte de entuziasm:

— Superb! Nu, e o întâmplare! N-are nici o importanţă, esenţial e că au pornit!

Exclamaţiile se stinseră, oamenii erau copleşiţi de un sentiment de nelinişte care le strângea piepturile. Acum, pariurile se închiseseră şi lupta se desfăşura pe imensa pistă.

Mai întâi domni o adâncă tăcere, ca şi cum nimeni n-ar mai fi răsuflat. Feţele se ridicau, palide, cu tresăriri. La plecare, Hasard şi Cosinus începuseră să atace, luând-o înainte; Valerio II îi urma îndeaproape, ceilalţi veneau într-un pluton confuz. Când trecură prin faţa tribunelor, făcând să tremure sub copitele lor pământul în brusca vijelie a galopului, plutonul se întindea deja pe patruzeci de lungimi. Frangipane era ultimul, Nana se găsea puţin înapoia lui Lusignan şi a lui Spirit.

— Drace! Murmură Labordette, bine se mai descurcă englezul acolo!

Toţi cei din landou recăpătară glas, încurajând cu exclamaţii concurenţii. Se ridicau pe vârfuri, urmăreau din ochi culorile lucitoare ale jocheilor care se topeau în soare. La urcuş, Valerio II luă conducerea, Cosinus şi Hasard rămânând în urmă, în vreme ce Lusignan şi Spirit, nară lângă nară, aveau tot mereu pe Nana în urma lor.

— Zău, englezul a câştigat, se vede foarte bine, spuse Bordenave. Lusignan oboseşte, iar Valerio II nu mai rezistă.

— Ei bine, ar fi o nenorocire să câştige englezul! Strigă Philippe într-un avânt de durere patriotică.

Un sentiment de nelinişte începea să cuprindă întreaga această lume îngrămădită. Încă o înfrângere! Şi o ardoare extraordinară, aproape religioasă, se stârni pentru Lusignan; în vreme ce Spirit era înjurat, laolaltă cu jocheul său care avea pe faţă ô veselie de cioclu. În rândurile mulţimii împrăştiată prin iarbă un nou suflu ridica grupurile în picioare. Călăreţii străbăteau peluza într-un galop furios. Şi Nana, care rotea privirile alene în jur, vedea la picioarele ei această tălăzuire de animale şi de oameni, această mare agitată de capete, dusă parcă de jur împrejurul pistei de vârtejul cursei, brăzdând orizontul cu lucirea vie a jocheilor. Nana îi urmărise din spate, în goana crupelor, în iuţeala picioarelor care se lungeau pierzându-se şi căpătând fineţea unor fire de păr. Acum, în fund, se vedeau din profil, mici de tot, delicaţi, cum treceau pe verdele îndepărtat de

la Bois. Apoi, dintr-o dată. Dispărură îndărătul unui uriaş buchet de pomi plantaţi în mijlocul Hipodromului.

— Lăsaţi, domnilor! Strigă Georges, mereu plin de speranţă. Cursa nu s-a terminat încă! Englezul a sfeclit-o.

Dar la Faloise, cuprins iar de dispreţul lui pentru Franţa, devenea. Scandalos, aclamându-l pe Spirit: Bravo! Bine face! Franţa avea nevoie de una ca asta! Spirit primul, şi Frangipane al doilea! Asta va pune la punct spiritele prea aprinse din patria lui! Labordette, pe care vorbele lui la Faloise îl exasperau, ameninţă cu toată seriozitatea că o să-l arunce jos din trăsură.

— Să vedem câte minute vor face, spuse Bordenave calm, care, ţinând într-una pe Louiset, îşi scosese ceasul.

Unul câte unul, dindărătul buchetului de arbori, caii apărură iar. Stupoarea fu generală, mulţimea scoase un lung murmur. Valerio II era tot în frunte; dar Spirit se apropia de el şi în spatele lui, Lusignan slăbise alura, în vreme ce un alt cal îi lua locul. Nu-şi dădură seama imediat cine era, confundau bluzele jocheilor. Dar izbucniră strigăte:

— E Nana! Hai Nana! Hai! Vezi bine că Lusignan nu s-a mişcat din locul lui. Da, da, Nana e. O recunoşti prea bine, după culoarea ei de aur. O vedeţi acum! Scoate flăcări. Bravo, Nana! Asta zic şi eu şmecheră. Phii! Totuşi asta nu înseamnă nimic. Face jocul lui Lusignan.

Vreme de câteva secunde, aceasta fu părerea tuturor. Dar, încetul cu încetul iapa se apropia printr-un efort continuu. Atunci, o imensă emoţie se răspândi peste tot. Caii rămaşi la coadă nu mai interesau pe nimeni. O luptă supremă se angaja între Spirit, Nana, Lusignan şi Valerio II Se rostea numele lor, se urmăreau progresele sau semnele de slăbiciune, în fraze fără şir, bâlbâite. Şi Nana, care tocmai se căţărase pe scaunul vizitiului, răvăşită, era albă de tot, tremurând, atât de cuprinsă de emoţie, încât tăcea mâlc. În preajma ei, Labordette îşi regăsise zâmbetul.

— Ei, englezul luptă din greu! Spuse fericit Philippe. Nu-i merge chiar aşa uşor.

— În orice caz, cu Lusignan s-a isprăvit, strigă la Faloise. O să fie Valerio II primul. Uite-i! Toţi patru vin grămadă.

Acelaşi cuvânt ieşea din toate gurile.

— Ce goană, copii! O goană infernală, da, da!

În acest moment grupul sosea din faţă, ca un fulger. Se simţea apropierea lui ca un suflu, sforăitul îndepărtat crescând din secundă în secundă. Toată mulţimea, nerăbdătoare, năvălise asupra barelor de pe margini; şi însoţind goana cailor, o chemare puternică izbucnea din toate piepturile, şi creştea năvalnic cu un zgomot de talazuri care năvălesc peste maluri. Era ultimul act al unei colosale partide, o sută de mii de spectatori posedaţi de o idee fixă, înfierbântaţi de aceeaşi nevoie de câştig, urmărind aceste animale, al căror galop ducea cu el milioane. Se împingeau, se striveau, cu pumnii strânşi, cu gura deschisă, fiecare fiind pentru el, fiecare îndemnându-şi calul cu vocea şi cu gestul. Şi strigătul acestei mulţimi, strigăt de fiară sălbatică, izbucnea repetat de sub redingote, rostogolindu-se din ce în ce mai distinct.

— Uite-i! Uite-i! Uite-i!

Dar Nana câştiga mereu teren; acum Valerio II era depăşit şi Nana conducea împreună cu Spirit la două-trei gâturi. Bubuitul de tunet crescuse. Soseau, şi o furtună de înjurături îi întâmpina în landou.

— Hai, Lusignan, hai, fricosul dracului, mârţoagă nenorocită. Foarte elegant, englezul! Hai, hai, dragul meu! Şi Valerio ăsta, e dezgustător! Ah! Mortăciune! S-au dus pe copcă cei zece ludovici ai mei! E clar că Nana câştigă! Bravo, Nana! Bravo, păcătoaso!

Şi Nana, cocoţată pe capră, fără să-şi dea seama, căpătase un balans al şoldurilor şi al picioarelor, ca şi cum ea însăşi ar fi alergat. Se lovea peste pântece, părându-i-se că asta o ajută pe iapă. La fiecare lovitură, scotea un suspin de oboseală şi şoptea cu un glas hârâitor:

— Hai odată. Hai odată. Hai, hai!

Se văzu atunci un lucru superb. Price, înălţat pe scări, cu cravaşa în văzduh, biciuia pe Nana cu un braţ ca de fier. Acest copil bătrân, uscat, cu faţa prelungă, dură şi moartă, arunca flăcări. Şi, într-un avânt de cutezanţă nebună, de voinţă triumfătoare, îşi dăruia iepei inima lui, o susţinea, o conducea, acoperită de spume, cu ochii sângerând. Tot plutonul trecu, stârnind un bubuit de trăsnet, tăind respiraţiile, măturând aerul; în vreme ce arbitrul, foarte rece, cu ochiul la linia de sosire, aştepta. Apoi, răsună o imensă aclamaţie. Printr-un efort suprem, Price o adusese pe Nana la potou învingându-l pe Spirit cu o lungime de cap.

Strigătul mulţimii fu ca un vuiet înălţat dintr-o maree. Nana! Nana! Nana! Se rostogolea, creştea cu o violenţă de furtună, umplând puţin câte puţin orizontul, din adâncurile parcului Bois până la Muntele Valérien, de la întinderile din Longchamp, la câmpia Boulogne. Pe peluză se stârnise un entuziasm nebunesc. Trăiască Nana! Trăiască Franţa! Jos Anglia! Femeile agitau umbreluţele; bărbaţii ţopăiau, se răsuceau în toate părţile, vociferând; alţii, cu râsete nervoase, azvârleau în sus pălăriile. Şi, de cealaltă parte a pistei, incinta pezajului răspundea; o puternică agitaţie, pusese stăpânire pe tribune, fără să se vadă distinct altceva decât o tremurare a aerului, ca flacăra invizibilă a unui jeratic, deasupra acestei grămezi vii de figuri descompuse, cu braţele contorsionate, cu umbrele negre ale ochilor şi ale gurilor deschise. Aclamaţiile nu mai conteneau, lumea se exalta, o lua de la început, ia capătul aleilor îndepărtate entuziasmul cuprindea poporul poposit sub pomi, pentru a se. Întinde şi răspândi până la tribuna imperială, unde împărăteasa aplaudase. Nana! Nana! Nana! Strigătul se înălţa către soarele victorios, a cărui ploaie de aur biciuia zăpăceala mulţimii.

Atunci, Nana, în picioare pe capra landoului, măreaţă, crezu că pe ea o aclamă. Rămase o clipă nemişcată, în

stupoarea triumfului, privind pista invadată de un val de oameni aşa de des, încât nu se mai vedea iarba, acoperită cu o mare de pălării negre. Apoi, când toată această lume se linişti, rânduindu-se un drum spre ieşire şi salutând din nou pe Nana, care pleca cu Price, încovoiat pe grumazul calului, stins şi golit de vlagă, ea îşi lovi cu putere şoldurile, uitând totul şi triumfând în fraze dure:

— Ah! Fir-ar să fie! Eu sunt totuşi. Ah! Fir-ar să fie! Ce baftă!

Şi, neştiind cum să-şi manifeste bucuria care o răvăşea, îl luă în braţe şi-l sărută pe Louiset, pe care îl găsise cocoţat sus pe umerii lui Bordenave.

— Trei minute şi patrusprezece secunde, spuse acesta punându-şi ceasul la loc în buzunar.

Nana îşi auzea într-una pronunţat numele, pe care întreaga câmpie părea că i-l aducea înapoi ca pe un ecou. Era poporul ei cel care o aplauda, în vreme ce ea, dreaptă în soare, domina, cu buclele sale de astru şi cu rochia ei albă şi albastră, culoarea cerului. Labordette, scăpând, veni să-i anunţe un câştig de două mii de ludovici, căci plasase cei cincizeci de ludovici pe Nana, la patruzeci contra unu, Dar aceşti bani o emoţionau mai puţin decât victoria neaşteptată, a cărei strălucire o făcea regina Parisului. Toate celelalte cucoane pierduseră. Rose Mignon, într-un acces de furie, îşi rupsese umbreluţa; şi Caroline Hoquet şi Clarisse, şi Simonne şi Lucy Stewart chiar, cu tot copilul de alături, înjurau în surdină, exasperate de norocul acestei fete zdravene; în vreme ce Tricona, care îşi făcuse cruce la plecarea şi sosirea cailor, îşi redresa talia înaltă pe deasupra lor, mulţumită de flerul pe care-l avusese, binecuvântând-o pe Nana, în calitatea ei de matroană cu experienţă.

Împrejurul landoului, în acest timp, îngrămădeala bărbaţilor creştea într-una. Grupul scotea exclamaţii sălbatice. Georges, sugrumat de emoţie continua să strige de unul singur, cu o voce care începuse să răguşească. Cum

nu mai era şampanie, Philippe, luând câţiva valeţi, dăduse o fugă până la bufete. Şi curtea Nanei se mărea într-una, triumful înlăturând orice ezitare; agitaţia care făcuse din trăsura Nanei centrul de atenţie al întregii peluze se încheia printr-o apoteoză, regina Venus în mijlocul nebuniei supuşilor ei. Bordenave, în spate, mormăia înjurături, cu o înduioşare de tată. Chiar şi Steiner, cucerit din nou, părăsise pe Simonne şi se cocoţa pe o scară a landoului. Când sosi şampania, când Nana înălţă paharul plin, se auziră atâtea aplauze, se strigă atât de tare: Nana! Nana! Nana! Încât mulţimea, mirată, căuta din ochi iapa; şi nu se ştia dacă animalul sau femeia stăpânea inimile.

Între timp, domnul Mignon alerga în jurul landoului, cu toate privirile teribile ale Rosei. Această fată grozavă îl scosese din minţi şi dorea să o îmbrăţişeze. Apoi, după ce o sărută pe amândoi obrajii, patern, îi spuse:

— Ceea ce mă plictiseşte, e că mai mult ca sigur acum Rose o să trimită scrisoarea. E turbată rău.

— Cu atât mai bine! Asta-mi convine! Lăsă Nana să-i scape.

Dar, văzându-l mirat, se grăbi să reia:

— Ah! Nu, ce-am spus? Adevărat, nu mai ştiu ce spun! Sunt ameţită!

Şi era ameţită într-adevăr, ameţită de bucurie, ameţită de soare, cu paharul mereu înălţat, aclamându-se pe sine însăşi.

— Trăiască Nana! Trăiască Nana! Striga în vacarmul care creştea, în râsetele şi aclamaţiile care puţin câte puţin cuprinseseră întreg hipodromul.

Cursele se încheiau, se alerga pentru premiul Vaublanc. Trăsurile plecau, una câte una. Cu toate acestea, numele lui Vandeuvres revenea, în mijlocul discuţiilor aprinse. Acum, era clar: de doi ani Vandeuvres îşi pregătea lovitura, însărcinând pe Gresham să reţină pe Nana; şi nu-l pusese pe Lusignan să alerge decât ca să-i facă jocul iepei. Cei care pierduseră se supărau, în vreme ce câştigătorii ridicau din

umeri. Ei şi? Nu era asta permis? Un proprietar de cai îşi conduce grajdul cum crede de cuviinţă. S-au văzut altele şi mai şi! Cei mai mulţi îl găseau pe Vandeuvres foarte tare, din moment ce i-a făcut pe prieteni să parieze cât au putut pe Nana, ceea ce explică ridicarea bruscă a cotei; se vorbea în medie de două mii de ludovici, pariaţi când calul se afla la cota treizeci, deci de un câştig de un milion două. Sute de mii de franci, o cifră a cărei mărime impunea respect şi scuza totul.

Dar alte zvonuri, foarte grave, care circulau în şoaptă, veneau dinspre incinta pezajului. Cei care soseau de acolo dădeau amănunte; se vorbea tot mai tare, se povestea în gura mare de un scandal înspăimântător. Nenorocitul de Vandeuvres era un om terminat; îşi ratase superba lui lovitură dintr-o prostie crasă, un furt idiot, însărcinând pe Maréchal, un bookmaker veros, să dea în contul lui două mii de ludovici contra lui Lusignan, numai ca să-şi recupereze cei o mie şi câţiva ludovici pariaţi chiar de el, un fleac; şi asta dovedea scrânteala lui în mijlocul ultimei prăbuşiri. Bookmakerul, prevenit că favoritul nu va câştiga, realizase şaizeci de mii de franci pe acest cal. Dar Labordette, din lipsă de instrucţiuni exacte şi detailate, se dusese tocmai la el să mizeze o sută de ludovici pe Nana, pe care celălalt continua să o dea la cincizeci contra unu, ignorând adevărata lovitură. Curăţat de o sută de mii de franci pe care urma să-i plătească pentru iapă, în pierdere cu patruzeci de mii, Maréchal, care simţea că totul i se prăbuşeşte sub picioare, înţelesese dintr-o dată, văzându-l pe Labordette şi pe conte discutând împreună, după cursă, în faţa sălii pezajului; şi cu o turbare de fost vizitiu, cu o brutalitate de om furat, veni să-i facă public o scenă îngrozitoare, istorisind povestea în cuvinte cumplite şi asmuţind lumea. Se mai spunea că juriul curselor urma să se reunească.

Nana, pe care Philippe şi Georges o puneau cu glas scăzut în curent, făcea reflecţii, fără să înceteze să râdă şi să bea.

Era posibil, la urma urmei; îşi reaminti unele lucruri; apoi, acest Maréchal avea un cap groaznic. Cu toate acestea, se mai îndoia încă, atunci când Labordette apăru. Era foarte palid.

— Ei bine? Îl întrebă ea cu jumătate de voce.

— Curăţat! Răspunse el simplu.

Şi ridică din umeri. Un copil, Vandeuvres ăsta. Nana avu un gest de plictiseală.

Seara, la Mabille, Nana obţinu un succes colosal. Când apăru, pe la orele zece, larma era de pe acum formidabilă. Această seară de nebunie reunea ca de obicei toată tinerimea galantă, o lume elegantă care se năpustea asupra localului cu o brutalitate şi-o imbecilitate de lachei. Se înghesuiau sub ghirlandele de becuri cu gaz; costume negre, toalete exagerate, femei decoltate, sau purtând rochii vechi de tăvăleală, se învârteau de colo până colo. Urlau, aţâţate de o beţie cumplită. La treizeci de paşi de orchestră nu se auzeau nici măcar alămurile. Nimeni nu dansa. Cuvinte prosteşti, repetate nu se ştia pentru ce, circulau printre grupuri. Toţi se dădeau de ceasul morţii, fără să reuşească să fie amuzanţi; şapte femei închise în vestiar plângeau să li se dea drumul. O haşmă, găsită pe jos şi pusă la licitaţie, ajunsese până la doi ludovici. Chiar atunci sosea Nana, încă îmbrăcată în albastru şi alb, toaleta ei de la curse. Îi deteră haşma în mijlocul unui tunet de aclamaţii. Trei domni o luară fără voia ei pe sus şi o purtară în triumf prin grădină, peste peluzele devastate, peste răzoarele cu verdeaţă răscolite; şi cum orchestra le stătea în cale, o luară cu asalt, sfărâmară scaunele şi pupitrele. O poliţie binevoitoare organiza dezordinea.

Abia marţi Nana îşi reveni după emoţiile victoriei. Vorbea de dimineaţă cu doamna Lerat, venită să-i aducă noutăţi despre Louiset, pe care aerul rece îl îmbolnăvise. Toate poveştile care circulau prin Paris o pasionau. Vandeuvres, exclus de pe terenurile de curse, făcut de două parale în

aceeaşi seară la Clubul Imperial, îşi dăduse a doua zi foc în grajdul său împreună cu caii.

— Îmi spusese el că aşa o să facă, repeta tânăra femeie. Un nebun, omul ăsta! M-a cuprins groaza, atunci când mi s-a povestit, ieri-seară! Înţelegi, ar fi putut foarte bine să mă omoare într-o noapte. Şi apoi, nu trebuia să mă prevină în legătură cu calul său? Cel puţin aş fi făcut avere! I-a spus lui Labordette că dacă aflam de afacere, i-aş fi informat imediat pe coafor şi pe o grămadă de oameni. Halal bună-cuviinţă! Ah! Nu, zău, nu-l pot regreta prea mult.

După ce se gândise mai bine, se înfuriase. Chiar în clipa aceea intră Labordette; îi încasase pariurile şi îi aducea vreo patruzeci de mii de franci. Aceasta nu făcu altceva decât să-i sporească proasta dispoziţie, căci ar fi trebuit să câştige un milion. Labordette, care făcea pe inocentul în toată această aventură, atacă fără înconjur pe Vandeuvres. Familiile vechi erau secătuite şi o sfârşeau totdeauna prosteşte.

— Ei! Nu, spuse Nana, nu e prostesc să-ţi dai foc în felul acesta, într-un grajd. Eu găsesc că a sfârşit-o într-un mod curajos. Oh! Să ştii că nu iau partea lui în chestia cu Maréchal. E o idioţenie. Când mă gândesc că Blanche a avut tupeul să-mi pună asta în cârcă. I-am răspuns: „Dar ce, eu l-am îndemnat să fure?” Nu-i aşa? Poţi cere bani de la un bărbat, fără să-l împingi la crimă. Dacă el mi-ar fi spus: „Nu mai am nimic”, i-aş fi răspuns: „Foarte bine, să ne despărţim”. Şi treaba n-ar fi mers mai departe.

— Fără îndoială, spuse mătuşa cu seriozitate. Când bărbaţii se încăpăţânează, cu atât mai rău pentru ei!

— Cât despre micul spectacol pe care l-a dat la sfârşit, oh! A fost foarte şic! Reluă Nana. Se pare că era teribil, ţi se făcea pielea de găină. Îndepărtase pe toată lumea, se închisese înăuntru, cu un bidon de petrol. Şi ardea. Făcea să vezi! Gândeşte-te, o clădire mare, aproape toată din lemn, plină de paie şi fân! Flăcările se înălţau ca turnurile. Ce era mai frumos erau caii care se fereau de foc. Ii auzeai

cum azvârleau din copite, cum se aruncau în porţi, cum scoteau nişte strigăte ca de oameni. Da, unii mai tremură şi azi când se gândesc la asta!

Labordette lăsă să-i scape un uşor oftat de îndoială. El unul nu credea în moartea lui Vandeuvres. Cineva jura că-l zărise fugind pe fereastră. Dăduse foc grajdului dintr-o ţicneală. De îndată însă ce începuse să-l dogorească mai tare, probabil că s-a dezmeticit. Un bărbat atât de prost cu femeile, atât de secătuit, nu putea să moară cu un asemenea curaj.

Nana îl asculta, deziluzionată. Şi nu găsi decât această frază drept răspuns;

— Oh! Nenorocitul! Ar fi fost atât de frumos să sfârşească în flăcări!

XII.

Se făcuse ora unu noaptea, şi în uriaşul pat drapat cu dantele de Veneţia Nana şi contele nu dormeau încă. Muffat revenise în seara aceea, după o supărare de trei zile. Camera, uşor luminată de o lampă, dormita, caldă şi îmbibată de un parfum lasciv, iar conturul mobilelor de lac alb, încrustate cu argint abia se desluşea. O perdea lăsată în jos lăsa patul într-o sumbră compactă. Se auzi un suspin, apoi un sărut izgoni liniştea din încăpere şi Nana, alunecând dintre cuverturi, rămase o clipă aşezată la marginea cearceafului, cu picioarele goale. Contele, cu capul căzut din nou pe pernă, stătea în umbră.

— Scumpule, tu crezi în bunul Dumnezeu? Întrebă ea după un moment de gândire, cu faţa gravă, năpădită de o spaimă religioasă, când scăpă din braţele amantului.

Încă de dimineaţă, se plânsese de o indispoziţie, şi toate ideile prosteşti, cum spunea ea însăşi, idei despre moarte şi despre infern, o frământau în adâncul sufletului. Avea uneori nopţi în care o frică de copil şi nişte închipuiri atroce îi provocau coşmare, cu ochii deschişi. Reluă:

— Ia spune, crezi că o să mă duc în cer?

Şi era scuturată de frisoane, în vreme ce contele, surprins de aceste întrebări ciudate într-un asemenea moment, simţea cum i se redeşteaptă remuşcările de catolic. Dar, cu cămaşa alunecată de pe umeri, cu părul despletit, Nana i se aruncă la piept, plângând în hohote şi cramponându-se de el.

— Mi-e frică să mor. Mi-e frică să mor.

Pe Muffat îl trecură toate sudorile până se desprinse de ea. El însăşi se temea să nu cedeze momentului de nebunie al acestei femei lipită de el, într-o spaimă contagioasă de necunoscut; şi-i da sfaturi: era sănătoasă şi trebuia doar să se poarte frumos ca să merite într-o zi iertarea. Dar Nana scutură din cap; fără îndoială că ea nu făcea rău nimănui, purta chiar un medalion cu Sfânta Fecioară, pe care îl şi arătă, atârnat cu un fir roşu între sâni, numai că, lucrul ăsta era hotărât o dată pentru totdeauna: toate femeile care nu erau măritate şi aveau de-a face cu bărbaţi se duceau în iad. Îi veneau în minte fragmente din catehism. Ah! Dacă s-ar şti precis care e adevărul: dar uite că nu se ştia nimic, nimeni nu se întorsese de acolo ca să spună cum e; şi, nu zău, ar fi stupid să-ţi faci sânge rău din pricina preoţilor care povestesc atâtea prostii, încât numai ştii ce să crezi. Cu toate astea săruta cu evlavie medalionul, puţin călduţ din pricina contactului cu pielea, ca pe un talisman împotriva morţii, la gândul căreia era cuprinsă de o groază fără margini.

Muffat trebui s-o însoţească în cabinetul de toaletă; tremura la gândul să rămână un minut singură, chiar lăsând uşa deschisă. Dar şi după ce contele fu din nou în pat, Nana continuă să se învârte prin cameră, cercetând prin unghere şi tresărind la cel mai uşor zgomot. O oglindă o opri în loc, şi privindu-şi propria goliciune uită de sine ca odinioară. Dar vederea gâtului, a şoldurilor şi a pulpelor îi mări şi mai mult spaima. Sfârşi prin a-şi pipăi oasele feţei, îndelung, cu amândouă mâinile.

— Eşti diform când eşti mort, spuse ea cu un glas tărăgănat.

Şi îşi sugea obrajii, îşi mărea ochii, afundându-şi maxilarul, ca să vadă cum ar arăta. Apoi, întorcându-se spre conte, desfigurată în felul acesta, îi spuse:

— Ia uite-te, voi avea craniul foarte mic, nu-i aşa?

Atunci, Muffat se supără.

— Eşti nebună, vino să te culci.

O şi vedea într-o groapă, descărnată de un secol de somn veşnic; şi mâinile i se împreunaseră, bolborosind o rugăciune. De câtva timp, credinţa îl recucerise; zi de zi, crizele de pioşenie îl cuprindeau din nou cu violenţa unor apoplexii care-l lăsau cu totul vlăguit. Îşi frângea degetele mâinilor şi repeta necontenit aceleaşi cuvinte: „Dumnezeul meu., Dumnezeul meu., Dumnezeul meu”. Era strigătul neputinţei lui, strigătul păcatului, în faţa căruia rămânea dezarmat, în pofida certitudinii pedepsei care-l aştepta. Când Nana se reîntoarse în pat, îl găsi sub cuvertură, buimăcit, cu unghiile înfipte în piept, cu ochii în tavan, ca şi cum ar fi căutat cerul. Şi Nana începu iar să plângă, îmbrăţişându-se amândoi, clănţănind din dinţi fără să ştie pentru ce, rostogolindu-se în fundul aceleiaşi obsesii prosteşti. Mai petrecuseră o noapte asemănătoare; numai că acum totul era complet idiot, cum de altfel declară Nana, când nu-i mai fu frică. O bănuială o făcu să-l descoasă pe conte cu prudenţă: poate că Rose Mignon îi trimisese faimoasa scrisoare. Dar nu era asta, era teama, nimic mai mult, căci continua să ignore faptul că purta coarne.

Două zile mai târziu, după o nouă perioadă de dispariţie, Muffat se prezentă dimineaţa, la o oră când nu venea niciodată. Era livid, cu ochii roşii, zguduit încă de o puternică luptă interioară. Dar Zoé, înspăimântată ea însăşi, nu observă tulburarea de care era stăpânit contele. Alergă în întâmpinarea lui şi îi strigă:

— Oh! Domnule, veniţi repede! Doamna era să moară ieri-seară.

Şi, cum Muffat ceru amănunte, camerista continuă:

— Un lucru de necrezut. Un avort, domnule!

Nana era însărcinată de trei luni. Mult timp, crezuse că-i vorba de o indispoziţie; însuşi doctorul Boutarel se îndoia. Apoi, când doctorul se pronunţă eu certitudine, o cuprinse un aşa mare dezgust, încât făcu tot ce era posibil ca să piardă sarcina. Spaimele ei nervoase, gândurile negre, proveneau puţin şi din această aventură al cărei secret îl păstra, cu o ruşine de fecioară-mamă nevoită să-şi ascundă starea în care se afla. I se părea un accident ridicol, care o făcea de ocară şi despre care s-ar fi putut face haz. Auzi glumă! Mare ghinion, nu zău! Trebuia să o pocnească tocmai acum, când credea că se isprăvise. Şi era pradă unei continue uluieli, tulburată parcă în ceea ce era mai intim în fiinţa ei; copiii, aşadar se concepeau chiar şi atunci când nu vroiai şi când făceai totul în vederea unor cu totul alte scopuri? Legile naturii, această maternitate gravă, care se deştepta în sânul plăcerilor, această viaţă pe care trebuia s-o dăruiască în mijlocul tuturor morţilor pe care-i semăna în jur, totul o exaspera acum. Oare nu avea dreptul să dispună de sine aşa cum îi dicta fantezia, fără atâtea complicaţii? Atunci de unde pica acest ţine? Nici ea singură nu putea s-o spună. Ah! Doamne! Acela care i-l făcuse, ar fi făcut grozav de bine dacă şi l-ar fi păstrat pentru el, căci nimeni nu-l dorea, stânjenea pe toată lumea, şi cu siguranţă că nu s-ar fi bucurat de prea multă fericire în viaţă. Între timp, Zoé povestea catastrofa.

— Doamna a fost apucată către orele patru de dureri. Când m-am dus în cabinetul de toaletă, văzând că nu mai vine, am găsit-o întinsă la pământ fără cunoştinţă. Da, domnule, la pământ într-un lac de sânge, ca şi cum ar fi asasinat-o. Atunci am înţeles, nu-i aşa? Eram furioasă, doamna ar fi putut foarte bine să-mi destăinuiască nenorocirea care o lovise. Tocmai atunci se afla acolo domnul Georges. El m-a ajutat s-o ridic, şi la primul cuvânt

de avort, uite că i-a venit rău şi lui. Într-adevăr, de ieri îmi tot fac sânge rău!

Chiar aşa era, casa părea întoarsă pe dos. Toţi servitorii alergau pe scări şi prin încăperi. Georges petrecuse noaptea pe un fotoliu din salon. El era acela care anunţase noutatea prietenilor doamnei, încă de cu seară, la ora când doamna primea de obicei. Era palid, povestea întâmplarea, plin de spaimă şi emoţie. Apăruseră Steiner, la Faloise, Philippe şi mulţi alţii. De la primele vorbe, scoaseră exclamaţii de uimire: imposibil! Era o farsă, desigur! În sfârşit, deveniseră serioşi, priviseră uşa camerei de dormit, cu un aer plictisit, dând din cap şi găsind că întâmplarea nu era de loc amuzantă. Până la miezul nopţii o duzină de domni stătuseră de vorbă în faţa şemineului, toţi prieteni, toţi munciţi de aceeaşi idee a paternităţii. Păreau că se scuză între ei, cu înfăţişări confuze de oameni neîndemânatici. Apoi făceau pe nevinovaţii, treaba asta nu-i privea, vinovată era numai Nana; nu-i aşa? Grozavă mai era şi Nana asta! Niciodată nu s-ar fi aşteptat la o asemenea glumă din partea ei! Şi o ştersesem unul după altul, în vârful picioarelor, ca din camera unui mort, unde nu se mai poate râde.

— Poftiţi, totuşi, domnule, spuse Zoé lui Muffat. Doamna este mai bine, o să vă primească. Aşteptăm doctorul, care a promis că o să vină din nou dimineaţa asta.

Camerista îl convinse pe Georges să se întoarcă acasă şi Să doarmă. Sus, în salon, nu mai rămânea decât Satin, întinsă pe un divan, fumând o ţigară, cu ochii în tavan. De la accident, în mijlocul buimăcelii din casă, manifesta o furie rece, înălţând într-una din umeri şi debitând cuvinte feroce. Ajunsese până acolo încât, atunci când Zoé trecu prin faţa ei, repetându-i domnului că nefericita de doamnă suferise mult, Satin spuse cu un glas scăzut:

— Foarte bine, fiecăruia ce i se cuvine, să se înveţe minte!

Cei doi se întoarseră, surprinşi. Satin nu se mişcase, cu ochii în plafon, cu ţigara strânsă cu nervozitate între buze.

— N-am ce zice, dar bună mai eşti! Spuse Zoé.

Dar Satin se ridică în capul oaselor şi privi furioasă pe conte, aruncându-i din nou în faţă fraza:

— Fiecăruia ce i se cuvine, să se înveţe minte!

Şi se culcă la loc, scoţând un fir subţire de fum, nepăsătoare parcă şi hotărâtă să nu se amestece cu nici un chip. Nu, prea era stupid!

Intre timp, Zoé introduse pe Muffat în dormitor. Un miros de eter plutea prin încăpere, în mijlocul unei linişti călduţe, pe care rarele trăsuri din aleea Villiers o tulburau prea puţin cu surda lor uruială. Nana, foarte albă pe pernă, nu dormea, ci sta cu ochii mari deschişi şi visători. Surâse, fără să se clintească, văzându-l pe conte.

— Ah! Pisicuţul meu, murmură ea cu vocea slabă, am crezut că nu te voi mai revedea niciodată.

Apoi, când Muffat se aplecă să o sărute pe păr, Nana se înduioşa şi îi vorbi de copil, cu bună-credinţă, ca şi cum el ar fi fost tatăl.

— Nu îndrăzneam să-ţi spun. Mă simţeam aşa de fericită! Oh! Îmi făceam iluzii, aş fi vrut să fie demn de tine. Şi uite, nu mai e nimic. În fine, poate că-i mai bine aşa. Nu se cădea să-ţi provoc greutăţi în viaţă.

Contele mirat de această paternitate ivită din senin, bâlbâi câteva fraze aiurea. Luă un scaun şi se aşează alături de pat, cu un braţ sprijinit pe cuvertură. Atunci tânăra femeie remarcă faţa lui răvăşită, sângele care-i injecta ochii, agitaţia care-l făcea să-i tremure buzele.

— Dar tu ce ai? Întrebă ea. Eşti bolnav şi tu?

— Nu, spuse el cu greu.

Nana îl examina cu atenţie. Apoi, printr-un semn, o expedie pe Zoé, care întârzia să aranjeze fiolele. Şi, când fură singuri, îl trase spre ea, repetându-i:

— Ce ai, dragă? Ochii îţi sunt scăldaţi în lacrimi, o văd bine. Hai, spune, ai venit să-mi vorbeşti despre ceva.

— Nu, nu, îţi jur, bâlbâi el.

Dar, înecat de jale, înduioşat şi mai mult în această cameră de suferinţă, unde picase din senin, fără să ştie nimic, izbucni în suspine şi îşi înfundă faţa în draperii, pentru a-şi înăbuşi explozia de durere pe care o încerca. Nana pricepu imediat. Cu siguranţă ră Rose Mignon se hotărâse să-i trimită scrisoarea. Îl lăsă să plângă o vreme, scuturat de convulsii atât de puternice, încât îi zgâlţâia patul. În sfârşit, cu un ton de compasiune maternă, îi spuse:

— Ai supărări acasă?

Muffat încuviinţă din cap. Nana făcu o nouă pauză, apoi îi spuse foarte încet:

— Atunci, ştii totul?

El aprobă din nou, înclinând capul. Şi iar se aşternu liniştea, o linişte adâncă, în camera unde plutea durerea, în ajun, întorcându-se de la o serată a împărătesei, primise scrisoarea scrisă de Sabine amantului ei. După o noapte înfiorătoare, petrecută cu gândul la răzbunare, ieşise de dimineaţă, ca să nu cedeze imboldului de a-şi ucide soţia. Afară, răvăşit de dulceaţa unei frumoase dimineţi de iunie, nu-şi mai regăsise ideile şi venise la Nana, cum venea în toate ceasurile teribile ale existenţei lui. Numai când ajunse acolo, se lăsă pradă durerii, cu bucuria laşe că va fi consolat.

— Hai linişteşte-te, reluă tânăra femeie, făcându-se foarte bună. E mult de când o ştiu. Dar, cu siguranţă că nu sunt eu aceea care ar fi trebuit să-ţi deschidă ochii, îţi aduci aminte, anul trecut, avuseseşi îndoieli. Apoi, cu multă prudenţă din partea mea, lucrurile se aranjaseră, în sfârşit, îţi lipseau probele. Asta e! Astăzi, dacă ai una, îţi vine greu, înţeleg. Cu toate astea, se impune să iei o hotărâre. Nu eşti dezonorat pentru atât.

Contele nu mai plângea. O ruşine adâncă îl cuprinsese, cu toate că o făcuse de mult să înţeleagă anumite amănunte intime ale menajului său. Nana trebuia să-i înţeleagă foarte bine suferinţa. Doar era femeie, putea pricepe totul. Şi fiindcă Muffat lăsase să-i scape cu un glas scăzut:

— Eşti bolnavă. La ce bun să te obosesc? E stupid că am venit. Mă duc.

Nana-i spuse repede:

— Ba nu. Rămâi. Am să-ţi dau poate un sfat bun. Doar să nu mă faci să vorbesc prea mult, doctorul mi-a interzis.

În sfârşit, se ridicase şi mergea de colo-colo prin cameră. Atunci, îl descusu:

— Acum, ce vrei să faci?

— Bineînţeles că-l voi pălmui pe acest om. Nana făcu o mişcare de dezaprobare.

— Nu-i o soluţie prea grozavă. Şi cu soţia?

— O voi da pe mâna justiţiei, am o probă.

— Nici asta nu-i o soluţie grozavă, dragul meu. Ba e chiar o prostie. Să ştii că niciodată n-am să te las să faci aşa ceva.

Şi, încet, cu glas scăzut îi demonstra ce scandal inutil ar fi în cazul unui duel şi al unui proces. Săptămâni de zile în şir ziarele ar vorbi despre el; însemna să-şi rişte întreaga existenţă, liniştea, situaţia înaltă de la curte, onoarea numelui său; şi pentru ce? Ca să-şi râdă lumea de el şi să-şi ridice împotriva lui pe toţi mucaliţii.

— Ce importanţă are! Strigă el, cel puţin mă voi răzbuna.

— Pisicuţul meu, spuse ea, când nu te răzbuni imediat în asemenea daraveri nu te mai răzbuni niciodată.

Muffat se opri, poticnit. Nu, nu era un laş; dar simţea că Nana avea dreptate; o senzaţie neplăcută creştea în el, ceva secătuitor şi ruşinos care venea să-i potolească elanul de mânie. De altminteri, Nana îi dădu o nouă lovitură cu hotărârea ei de a-i spune totul pe faţă.

— Şi, la urma urmei, vrei să ştii ce te supără, dragule? Faptul că tu însuţi îţi înşeli soţia. Tu nu dormi prin vecini de pomană nu-i aşa? Soţia ta nu se îndoieşte probabil de asta. Şi, într-o asemenea situaţie, ce reproş poţi să-i aduci? Îţi va răspunde că tu i-ai dat exemplul, şi-ţi va închide pliscul. Iată, dragule, pentru ce eşti aici, dând din colţ în colţ, în loc să fii acolo ca să-i căsăpeşti pe amândoi!

Muffat căzuse iar pe scaun, copleşit de brutalitatea vorbelor ei. Nana tăcu, trăgându-şi suflarea; apoi, spuse cu jumătate de glas:

— Oh! Sunt obosită peste măsură. Ajută-mă să mă ridic puţin. Alunec într-una, am capul prea jos.

După ce Muffat o ajută, Nana oftă adânc, găsind că e mai bine aşa. Şi reveni asupra frumosului spectacol al unui proces de divorţ. Voia ca avocatul contesei să distreze întreg Parisul, povestind despre legăturile lui cu Nana? Totul va fi arătat pe faţă şi murdărit: eşecul de la Variétés, palatul ei, soţia lui. Ah, nu! Ea nu ţinea să i se facă atâta reclamă! Nişte femei ordinare l-ar fi împins spre aşa ceva, ca să bată toba şi să le facă reclamă; dar Nana, înainte de toate, voia fericirea lui. Îl atrăsese spre ea şi îl ţinea acum cu capul pe marginea pernei, aproape de al său, trecându-i un braţ pe după gât; şi îi şoptea încetişor:

— Ascultă, pisicuţul meu, ai să te împaci cu soţia ta.

El se revoltă. Niciodată! Inima lui izbucni, era prea mare ruşinea. Cu toate astea, Nana insistă cu drăgălăşenie.

— O să te împaci cu soţia ta. Hai, doar nu vrei să se spună că ţi-am stricat casa? Mi-ar strica reputaţia, ce ar gândi lumea despre mine? Dar, te rog, să-mi juri că mă vei iubi întotdeauna, pentru că, în momentul când te vei duce cu o alta.

Lacrimile o sufocau. Muffat o făcu să tacă, acoperind-o cu sărutări şi repetându-i într-una:

— Eşti nebună, e imposibil?

— Da, da, reluă ea, trebuie. Eu mă voi consola. În definitiv, e soţia ta. Nu-i tot una dacă mă înşeli cu prima venită.

Şi Nana continuă aşa, dându-i cele mai bune sfaturi, îi vorbi chiar şi despre Dumnezeu. Muffat avea impresia că-l aude pe domnul Venot, când bătrânul îl mustra, pentru a-l smulge din ghearele păcatului. Cu toate acestea, Nana nu-i vorbea de ruptură; îi recomanda complezenţă, o împărţeală de om cumsecade între soţie şi metresă, o viaţă liniştită, fără necazuri pentru nimeni, ceva ca o fericită alunecare de

vis printre murdăriile inevitabile ale vieţii. Asta nu va schimba nimic în relaţiile lor şi va rămâne micul ei pisicuţ preferat, numai că, va veni mai rar la ea şi va dărui contesei nopţile pe care nu le va petrece în casa din aleea Villiers. Nana era la capătul puterilor, şi încheie printr-o şoaptă uşoară:

— În sfârşit, voi avea conştiinţa că am făcut o faptă bună. Tu mă vei iubi şi mai mult.

O vreme domni liniştea. Nana închisese ochii, pălind parcă şi mai mult cu capul pe pernă. Acum Muffat o asculta, sub pretext că nu mai vrea s-o obosească. După un minut de tăcere, tânăra femeie deschise iar ochii şi murmură:

— De altminteri, banii? De unde ai să iei banii, dacă te cerţi cu soţia ta? Labordette venise ieri pentru chitanţă. Eu nu am de nici unele, nu mai am nici ce să pun pe mine.

Apoi, închizând la loc ochii, păru moartă. O umbră de nelinişte trecuse peste faţa lui Muffat. În durerea care-l lovea, uitase, încă din ajun, de strâmtoarea bănească din care nu ştia cum să iasă. În ciuda promisiunilor formale, poliţa de o sută de mii de franci, reînnoită prima oară, fusese protestată; şi Labordette, prefăcându-se că-i disperat, aruncă din nou toată vina pe Francis, spunând că nu-i venea de loc la socoteală să se compromită într-o afacere cu un bărbat de o condiţie atât de proastă. Trebuia să plătească, niciodată contele nu ar fi lăsat să i se protesteze semnătura. Apoi, pe lângă noile pretenţii ale Nanei, apăruseră şi la el acasă încurcături de bani, tot felul de cheltuieli, care mai de care mai ieşite din comun. La întoarcerea de la Fondettes, contesa dovedise brusc o poftă grozavă pentru lux, un apetit pentru plăceri mondene, care le devorau averea. Începea să se vorbească de capriciile ei ruinătoare, despre un altfel de trai în casă decât până atunci, de cinci sute de mii de franci risipiţi pentru a transforma vechiul palat din strada Miromesnil, de toalete excesive şi de sume considerabile dispărute, topite, dăruite poate, fără ca Sabine să se sinchisească să dea socoteală de

ele. În două rânduri, Muffat îşi permisese unele observaţii, vrând să ştie pe ce se duc banii; dar contesa îl privise cu un aer atât de ciudat, surâzând, încât nu mai îndrăznea să o întrebe, de teama unui răspuns prea categoric. Dacă primea pe Daguenet ca ginere din mâna Nanei, era numai cu gândul să poată reduce dota Estellei la două sute de mii de franci, urmând pentru restul sumei să încheie un aranjament cu tânărul, fericit şi aşa de căsătoria care depăşea speranţele sale.

Cu toate acestea, de opt zile, în nevoia imediată de a găsi cei o sută de mii de franci ai lui Labordette, Muffat imaginase un singur expedient, înaintea căruia ezita. Să vândă Les Bordes, o măreaţă proprietate, preţuită la o jumătate de milion, pe care un unchi tocmai o lăsase moştenire contesei. Numai că, trebuia semnătura acesteia, care la rândul ei, prin contract, nu putea aliena proprietatea, fără autorizaţia contelui. Cu o zi înainte, în sfârşit, se hotărâse să discute despre această semnătură cu soţia lui. Şi acum totul se prăbuşea, în nici un caz în situaţia aceasta nu ar accepta un asemenea compromis. Acest gând agrava şi mai mult lovitura înspăimântătoare pe care i-o dăduse adulterul. Înţelegea bine la ce se referea Nana; căci, în disperarea lui mereu crescândă care îl determina s-o pună la curent cu toate, se plânsese de situaţia sa şi-i mărturisise cât era de plictisit în legătură cu semnătura contesei.

Nana păru să nu mai insiste. Nu mai deschidea de loc ochii. Văzând-o aşa de palidă, i se făcu frică. O făcu să respire puţin eter. Şi Nana oftă şi-l întrebă, fără să pronunţe numele lui Daguenet:

— Pe când căsătoria?

— Peste cinci zile, marţi, se semnează contractul, răspunse el.

Atunci, cu pleoapele mereu închise, ca şi cum ar fi vorbit în noaptea gândurilor sale, Nana îi spuse:

— În sfârşit, pisicuţul meu, fă ceea ce crezi că-i bine de făcut. Eu una vreau ca toată lumea să fie mulţumită.

O linişti, luându-i o mână. Da, o să vadă, mai important era ca ea să se odihnească. Şi contele nu se mai revoltă, această cameră de bolnavă, cu atmosfera ei aşa de călduţă şi aşa de moleşită, îmbibată de eter, sfârşise prin a-l potoli, scufundându-l într-o senzaţie de pace fericită. Întreaga lui bărbăţie întărâtată, ofensa care i se adusese, se topiseră în căldura acestui pat, alături de această femeie suferindă, care îl cocoloşea, îl aţâţa şi-i reamintea de voluptăţile pe care le încercase. Se aplecă înspre Nana şi o strânse la piept; în vreme ce, cu figura imobilă, ea avu pe buze un uşor surâs de victorie. Dar apăru doctorul Boutarel.

— Ei bine, ce face copila noastră scumpă? Spuse el familiar lui Muffat, pe care îl trata ca pe un soţ. Drace! Am făcut-o să vorbească.

Doctorul era un bărbat frumos, încă tânăr, care avea o clientelă superbă în lumea galantă. Foarte vesel, râdea camaradereşte cu cucoanele astea, dar fiindcă nu se culca niciodată cu ele, le făcea să-l plătească foarte scump şi cu mare exactitate. De altminteri, se deranja la cel mai mic apel, şi Nana trimitea după el de câte două, trei ori pe săptămână, tremurând într-una la gândul morţii, destăinuindu-i, plină de îngrijorare, tot felul de boli închipuite, pe care el le tămăduia amuzând-o cu trăncăneli şi istorioare aiurite. Toate cucoanele îl adorau. Dar de astă dată boala era serioasă.

Muffat se retrase foarte emoţionat. Nu încerca decât un sentiment de înduioşare, văzând-o pe sărmana lui Nana aşa de nevolnică. De îndată ce schiţă gestul să iasă, ea îl chemă înapoi printr-un semn şi îi întinse fruntea; şi, cu glasul scăzut, cu un ton de glumă ameninţătoare, îi şopti:

— Ai înţeles ceea ce ţi-am permis să faci? Întoarce-te din nou la soţia ta, şi nimic mai mult, altfel mă supăr!

Contesa Sabina voise ca actul de căsătorie al fetei sale să fie semnat într-o marţi, pentru a inaugura printr-o

petrecere palatul restaurat, în care zugrăvelile erau încă ude. Se expediaseră cinci sute de invitaţii cam la tot felul de lume. Chiar în dimineaţa aceea, tapiţerii aşezaseră tapetele; şi până în ultima clipă, când să se aprindă candelabrele, către orele nouă, arhitectul, însoţit de contesa care urmărea lucrările cu pasiune, mai dădea încă ultimele dispoziţii.

Era una din acele petreceri de primăvară, de un farmec deosebit. Seara caldă de iunie îngăduise să se deschidă amândouă uşile ale marelui salon şi să prelungească balul până pe nisipul grădinii. Când primii invitaţi sosiră, întâmpinaţi la uşă de conte şi contesă, fură uluiţi. Cu greu îşi mai reaminteau de salonul de odinioară, pe unde trecea amintirea glacială a bătrânei contese Muffat, de acea încăperea antică, plină toată de o severitate pioasă, cu mobilele ei empire din acaju masiv, cu tapetele de pluş galben şi tavanul verzui, îmbibat cu umezeală. Acum, chiar de la intrare, în vestibul, mozaicuri poleite cu aur făceau jocuri de lumini sub candelabrele înalte, în vreme ce scara de marmură îşi desfăşura rampa cu cizelări fine. Apoi salonul strălucea, drapat cu velur de Genova, cu plafonul împodobit de o vasta decoraţie de Boucher, pe care arhitectul o plătise o sută de mii de franci la licitaţia castelului de la Dampierre. Candelabrele şi aplicele de cristal luminau o risipă de oglinzi şi mobile preţioase. S-ar fi putut spune despre canapeaua Sabinei, acest divan din mătase roşie, odinioară singurul în toată casa, a cărui moliciune era pe vremuri în contrast cu restul mobilierului sobru şi rigid, că se multiplicase, se răspândise în jur, gata să umple palatul cu o trândăvie voluptoasă, cu o veselie puternică, ce ardea cu violenţa unui foc izbucnit de sub cenuşă.

Lumea şi începuse să danseze. Orchestra, plasată în grădină, în faţa uneia dintre ferestrele deschise, atacase un vals, al cărui ritm suplu pătrundea înăuntru îndulcit, venind parcă în zborul din aerul liber de afară. Şi grădina se

întindea într-o umbră transparentă, luminată de lampioane veneţiene, cu un cort de purpură ridicat la marginea unei peluze, unde era instalat bufetul. Acest vals, tocmai destrăbălatul vals din Blonda Venus, care avea rânjetul unei obscenităţi, străpungea vechiul palat cu o undă sonoră, cu un fior care încălzea pereţii. Părea că-i un strigăt al cărnii, venit din stradă, măturând o întreagă epocă moartă în această locuinţă trufaşă şi ducând cu el trecutul familiei Muffat, un secol de onoare şi de credinţă adormit sub înaltele plafoane.

Cu toate acestea în preajma şemineului, la locul lor obişnuit, bătrânii prieteni ai mamei contelui se mai refugiau încă, dezrădăcinaţi, uluiţi. Formau un mic grup, în mijlocul acestei mulţimi din ce în ce mai năvalnice. Doamna Du Joncquoy, nemairecunoscând camerele, trecuse prin sufragerie. Doamna Chantereau privea cu aer nedumerit grădina, care i se părea imensă. În curând, acest colţ fu locul unde se emiseră cu glas scăzut tot soiul de reflexii înţepătoare.

— Ia spune-mi, murmura doamna Chantereau, ce ar zice contesa dacă ar reveni aici? Îţi imaginezi intrarea ei, în mijlocul acestei lumi? Şi tot aurul ăsta, şi hărmălaia. E scandalos!

— Sabine e nebună, răspundea doamna Du Joncquoy. Ai văzut-o la uşă? Ia uite-te, se zăreşte de aici. Poartă pe ea toate diamantele.

O clipă se ridicară amândouă ca să examineze de departe pe contesă şi pe conte. Sabine, în toaletă albă, garnisită cu minunate dantele englezeşti, strălucea de frumuseţe, tânăra, veselă, cu o fărâmă de mister în nelipsitul ei surâs. În preajma contesei, Muffat, îmbătrânit, puţin cam palid, surâdea de asemenea, cu aerul lui calm şi demn.

— Şi când te gândeşti că el era stăpânul, reluă doamna Chantereau, şi că nici cea mai mică banchetă n-ar fi pătruns în încăperi fără încuviinţarea lui. Ei bine! Sabine e cea care a schimbat astfel casa, şi acum Muffat este la cheremul ei.

Îţi aminteşti când Sabine nu vroia să-şi refacă salonul? Şi acum a refăcut tot palatul.

Dar tăcură, fiindcă doamna de Chezelles intra, urmată de o bandă de tineri domni, extaziindu-se, aprobând cu exclamaţii uşoare, admirative.

— Oh! Delicios! Încântător! Ăsta bun gust! Şi doamna de Chezelles le aruncă de departe:

— Ce vă spuneam? Nimic nu se poate compara cu aceste case vechi când le aranjezi. Capătă un farmec! Nu-i aşa? Ai zice că te afli pe vremea lui Ludovic al XlV-lea. În sfârşit, Sabine poate să primească altfel acum.

Cele două cucoane bătrâne se aşezaseră din nou, coborând glasul, discutând despre căsătoria care surprindea pe multă lume. Estelle tocmai trecuse prin faţa lor, în rochie de mătase roz, mereu slabă şi insipidă, cu faţa ei tăcută de fecioară. Îl acceptase liniştită pe Daguenet; nu mărturisea nici bucurie, nici tristeţe, la fel de rece, la fel de albă ca în serile de iarnă, când punea buşteni pe foc. Toată această sărbătoare dată pentru ea, luminile, florile, muzica, o lăsau total indiferentă.

— Un aventurier, spunea doamna Du Joncquoy. Eu una, nu l-am văzut niciodată.

— Fii atentă, uite-l, murmură doamna Chantereau.

Daguenet, care văzuse pe doamna Hugon cu fiii ei, se grăbise să-i ofere braţul; şi râdea, şi manifesta o risipă de tandreţe, ca şi cum ea ar fi contribuit într-o oarecare măsură la lovitura norocoasă pe care o dădea.

— Îţi mulţumesc, îi spuse ea, instalându-se în apropiere de şemineu. Să ştii că ăsta-i vechiul meu colţ.

— Îl cunoşti pe tânăr? Întrebă doamna Du Joncquoy, când Daguenet se îndepărtase.

— Bineînţeles, un tânăr încântător. Georges ţine la el foarte mult. Oh! O familie dintre cele mai onorabile.

Şi vrednica cucoană îl apăra contra ostilităţii ascunse pe care o simţea la ei. Tatăl său, foarte apreciat de Ludovic-Filip, fusese prefect până la moarte. Băiatul poate că s-a

cam ţinut de distracţii. Se spunea despre el că e ruinat. În orice caz, unul dintre unchii lui, un mare proprietar, urmează să-i lase moştenire averea. Dar cucoanele dădeau din cap, în vreme ce doamna Hugon, jenată, revenea mereu la cinstea familiei Daguenet. Era foarte obosită, se plângea de picioare. De o lună întreagă locuia în casa din strada Richelieu, pentru o mulţime de motive, zicea ea. O umbră de tristeţe acoperi surâsul său matern.

— Nu are importanţă, conchise doamna Chantereau, Estelle ar fi putut avea pretenţii mult mai mari.

Începu să cânte o fanfară. Era un cadril, lumea se strângea în cele două laturi ale salonului ca să lase locul liber. Rochii de culoare deschisă treceau, se amestecau, în mijlocul petelor întunecate ale fracurilor, în vreme ce lumina puternică se revărsa peste grămada mişcătoare de capete, descoperind sclipiri de bijuterii, freamăt de pene albe, buchete de liliac şi trandafiri. Se făcuse foarte cald încă de pe acum, şi un parfum pătrunzător se înălţa din aceste tuluri uşoare, din amestecătura aceasta de satin şi mătase în care umerii goi păleau, înfioraţi parcă de acordurile vii ale orchestrei. Prin uşile larg deschise, în fundul încăperilor vecine, se vedeau rânduri întregi de femei aşezate pe scaune, cu strălucirea discretă a danturilor albe pe care surâsurile delicate le dezveleau, cu sclipirea ochilor şi cu strâmbătura bosumflată a gurii mângâiată de suflarea evantaielor. Şi invitaţii soseau într-una, un valet le anunţa numele, în vreme ce, încetişor, în mijlocul grupurilor, domnii încercau să facă loc cucoanelor atârnate la braţul lor şi se înălţau pe vârful picioarelor, căutând de departe un fotoliu liber. Palatul se umplea puţin şi rochiile se atingeau între ele cu un foşnet uşor; în unele locuri o sumedenie de dantele, de ornamente în formă de noduri şi de pufuri împiedicau trecerea cu eleganta nepăsare a tuturor acestor femei obişnuite cu astfel de îngrămădeli şi care şi aici îşi păstrau graţia lor firească. Intre timp, sub lumina roz a lampioanelor veneţiene,

perechile dispăreau în fundul grădinii, scăpate din înăbuşeala marelui salon, şi umbre de rochii se furişau pe la marginea peluzei, ca şi cum muzica le-ar fi impus ritmul unui cadril care căpăta, în spatele arborilor, o dulceaţă îndepărtată.

Steiner îl întâlnise aici pe Foucarmont şi pe la Faloise, bând un pahar cu şampanie, în faţa bufetului.

— E nostim, al naibii de nostim! Spunea la Faloise, examinând cortul de purpură, sprijinit de lănci aurite. S-ar zice că suntem la târgul de turtă dulce. Nu-i aşa? Ba chiar aşa! Târgul de turtă dulce.

Acum afecta un ton ironic, pozând continuu în tânărul care şi-a bătut joc de tot şi care nu mai găseşte nimic demn de luat în serios.

— Sărmanul Vandeuvres, ce surprins ar fi, dacă ar reveni, murmură Foucarmont. Vă amintiţi când crăpa de plictiseală acolo, în salon, înaintea şemineului. Drace! Nu trebuia să râdem.

— Ia lasă-l, domnule, pe Vandeuvres ăsta. Era un ratat! Reluă dispreţuitor la Faloise. Uite unul care s-a înşelat amarnic când şi-a închipuit c-o să ne impresioneze cu prăjeala lui! Nimeni nu mai vorbeşte un cuvânt despre el. Ruinat, sfârşit, îngropat, ăsta-i Vandeuvres! Altul la rând!

Apoi, cum Steiner îi strângea mâna, adăugă:

— Ştiţi că a sosit Nana! Oh! Ce intrare, copiii mei! Uluitor! Mai întâi, a îmbrăţişat-o pe contesă. După aceea, când copiii s-au apropiat, i-a binecuvântat, spunându-i lui Daguenet: „Ascultă, Paul, dacă ai să faci năzbâtii, o să ai de-a face cu mine”. Cum! N-aţi văzut scena?! Oh! Nostim! Un succes!

Ceilalţi doi îl ascultau, cu gura căscată. În sfârşit, izbucniră în râs. La Faloise, încântat, se găsea foarte amuzant, şi continua:

— Ei, aţi crezut într-adevăr că aşa s-a întâmplat? Păi! De vreme ce Nana a aranjat căsătoria?! Într-un fel, face parte din familie.

Treceau fraţii Hugon, şi prezenţa lui Philippe îl făcu să tacă. Atunci începură să discute între bărbaţi despre căsătorie. Georges se supără pe la Faloise care istorisea povestea. Nana îi dăduse într-adevăr drept ginere lui Muffat pe unul din vechii ei prieteni; dar nu era adevărat că, în ajun chiar, se culcase cu Daguenet. Foucarmont îşi permise să ridice din umeri. Parcă se ştia vreodată când se culca Nana cu cineva? Dar Georges, înfuriat, răspunse printr-un: „Da, domnule, eu o ştiu!” care îi înveseli pe toţi. În sfârşit, cum zicea Steiner, frumoasă combinaţie.

Puţin câte puţin invadară bufetul. Cedară locul, fără să se depărteze prea mult. La Faloise privea femeile cu neruşinare, ca şi cum s-ar fi crezut la Mabille. La capătul unei alei, altă surpriză: grupul descoperi pe domnul Venot într-o discuţie animată cu Daguenet; şi asta stârni noi glume, care îi înveseliră: bătrânul îl spovedea, îi da sfaturi pentru noaptea nunţii. Apoi, reveniră în faţa uneia dintre uşile salonului, unde o polcă făcea să salte perechile într-un balans care stârnea un adevărat siaj în mijlocul bărbaţilor rămaşi în picioare. Sub adierile venite din afară, lumânările ardeau cu flacără mare. Câte o rochie trecea., cu uşoare foşnituri, în cadenţa dansului, şi împrăştia ca un uriaş evantai căldura arzătoare venită de la candelabre.

— Drace! Cred că nu le e frig acolo! Murmură la Faloise.

Ochii lor clipeau, la întoarcerea umbrelor misterioase din grădină; şi îşi arătară unii altora pe marchizul de Chouard, singur, dominând cu trupul lui înalt umerii goi ce îl înconjurau. Avea o faţă palidă, foarte severă, şi un aer de înaltă demnitate, sub coroana sa de peri rari şi albi. Scandalizat de purtarea contelui Muffat, o rupsese cu el în mod public şi se făcea că nu mai pune piciorul la palatul lui. Dacă totuşi consimţise să-şi facă apariţia în astă-seară, era din pricina insistenţelor nepoatei sale, căreia îi dezaproba de altminteri căsătoria, cu cuvinte de indignare împotriva dezorganizării claselor driguitoare prin compromisurile ruşinoase ale stricăciunii moderne.

— Ah! Ăsta-i sfârşitul, spunea în faţa şemineului doamna de Joncquoy la urechea doamnei Chantereau. Femeia asta l-a fermecat pe nenorocitul de conte. Noi, care îl cunoscusem atât de credincios, atât de nobil!

— Se pare că se ruinează, continuă doamna Chantereau. Soţul meu a avut în mâini o poliţă. Locuieşte acum în acea reşedinţă particulară din aleea de Villiers. Tot Parisul vorbeşte. Doamne Dumnezeule! N-o acuz pe Sabine; dar recunoaşte cu toate astea că-i dă multe motive să se plângă! Şi-apoi, dacă şi ea aruncă la fel banii pe fereastră.

— Nu aruncă numai bani, o întrerupse cealaltă. În sfârşit, când amândoi trag în jos, lucrurile au să meargă mai repede. O scufundare în noroi, draga mea!

Dar o voce dulceagă îi întrerupse. Era domnul Venot. Tocmai se aşezase în spatele lor, ca şi cum ar fi dorit să se ascundă; şi aplecându-se, murmură:

— Pentru ce să disperăm? Dumnezeu îşi arată puterea, tocmai atunci când totul pare pierdut.

El unul, asista liniştit la prăbuşirea acestei case asupra căreia veghease odinioară. De la venirea lui la Fondettes, lăsase nebunia să se mărească cu conştiinţa foarte limpede a neputinţei sale. Acceptase totul, pasiunea turbată a contelui pentru Nana, prezenţa lui Fauchery lângă contesă, ba chiar şi căsătoria Estellei cu Daguenet. Ce importanţă aveau aceste lucruri?! Şi se arăta tot mai suplu, mai misterios, nutrind ideea să-şi exercite influenţa asupra tânărului menaj aşa cum şi-o exercita asupra menajului dezmembrat, ştiind bine că marile tulburări stârnesc mari devoţiuni. Ceasul Providenţei avea să sune.

— Prietenul nostru, continuă el cu glasul scăzut, este şi acum animat de cele mai frumoase sentimente religioase. Mi-a dat probele cele mai liniştitoare.

— Ei bine! Spuse doamna Du Joncquoy, ar trebui să se împace mai întâi cu soţia lui.

— Fără îndoială. Chiar nutresc speranţa că această reconciliere nu va întârzia să se producă.

Atunci, cele două cucoane bătrâne, îl descusură. Dar el redeveni foarte umil, trebuia să lase Cerul să vegheze. Singura lui dorinţă, împăcând pe conte şi pe contesă, era să evite un scandal public. Religia tolera nenumărate slăbiciuni, când era vorba să se păstreze convenienţele.

— În sfârşit, reluă doamna Du Joncquoy, ar fi trebuit să împiedici căsătoria cu aventurierul ăsta.

Bătrânelul adoptase un aer de profundă uimire.

— Vă înşelaţi, domnul Daguenet este un tânăr cu mari merite. Cunosc ideile lui. Vrea să se comporte în aşa fel, încât să-i fie uitate greşelile din tinereţe. Estelle îl va aduce pe calea cea bună, fiţi sigură.

— Oh! Estelle! Murmură dispreţuitoare doamna Chantereau. Cred că mititica e incapabilă să-şi arate voinţa. E aşa de lipsită de personalitate!

Această opinie îl făcu să surâdă pe domnul Venot. De altminteri, nu-şi dete nici o părere asupra tinerei mirese. Închizându-şi pleoapele, ca şi cum i-ar fi fost indiferent, dispăru iarăşi în spatele rochiilor, în colţul lui. Doamna Hugon, în mijlocul oboselii care o făcea să fie distrată, prinsese totuşi câteva cuvinte. Interveni, conchizând cu aerul său îngăduitor, adresându-se marchizului de Chouard, care o salută:

— Cucoanele acestea sunt prea severe. Viaţa este atât de grea pentru toată lumea. Nu-i aşa, prietene, trebuie să ierţi multe celorlalţi, dacă vrei să fii şi tu cândva demn de iertare?

Marchizul rămase câteva secunde jenat, temându-se de vreo aluzie. Dar biata femeie avea un surâs atât de trist încât îşi reveni imediat, zicând:

— Nu, nu încape iertare pentru anumite greşeli. Cu astfel de îngăduinţe o societate se duce de râpă.

Dansul era şi mai animat. Un nou cadril dădea planşeului din salon un uşor balans, ca şi cum vechiul palat s-ar fi legănat în ritmul petrecerii. Din când în când, în învălmăşeala de capete se detaşa câte un chip de femeie,

purtat de viitoarea dansului, cu ochii strălucitori, cu buzele întredeschise, cu o rază de lumină de la candelabru, punând reflexe pe pielea ei albă. Doamna Du Joncquoy declară că nu avea nici un sens petrecerea asta. Era o nebunie să îngrămădeşti cinci sute de persoane într-un apartament unde abia ar fi încăput două sute. Atunci, de ce oare să nu semnezi actul de căsătorie în piaţa Carousel? Rezultatul noilor moravuri, zicea doamna Chantereau; odinioară, astfel de solemnităţi aveau loc numai în familie; astăzi, trebuie înghesuială, întreaga stradă trebuie să intre liber în palate, să se facă o îngrămădeală fără de care serata ar părea rece. Oamenii îşi afişau acum luxul, introduceau în casă drojdia Parisului; şi nimic mai firesc ca asemenea promiscuităţi să strice mai pe urmă căsniciile. Cucoanele se plângeau că nu recunosc mai mult de cincizeci de persoane. De unde venea toată lumea asta? Fete tinere, decoltate, îşi arătau umerii goi. O femeie avea un pumnal de aur înfipt în conci, în vreme ce o broderie de perle o îmbrăca într-o tunică de zale. Urmăreau cu privirile pe o alta, surâzând, până într-atâta de stranie părea cutezanţa fustei sale lipite de corp. Tot luxul acestui sfârşit de iarnă se afla aici, lumea plăcerilor, cu îngăduiala ei, cunoştinţele de o zi adunate de stăpâna casei, o societate în care se învecinau nume mari şi mari depravări, strânse laolaltă de aceeaşi poftă pentru distracţii. Căldura creştea neîncetat, cadrilul îşi desfăşura simetria cadenţată a figurilor sale, în mijlocul saloanelor prea pline.

— Contesa-i foarte şic! Reluă la Faloise la intrarea în grădină. Pare cu zece ani mai tânăra ca fiica ei. Sunt sigur, Foucarmont, că ai să ne spui: Vandeuvres paria că n-are picior frumos.

Această pază de cinism plictisea pe ceilalţi domni. Foucarmont se mulţumi să răspundă:

— Întreabă-l pe vărul tău, scumpul meu. Uite că tocmai soseşte.

— Aşa-i, e o idee! Strigă la Faloise. Pariez pe zece ludovici că are picior frumos.

Într-adevăr, venea Fauchery. Ca un obişnuit al casei făcuse ocolul prin sufragerie pentru a evita îngrămădeala din dreptul uşilor. Reluat de Rose, la începutul iernii, se împărţea între cântăreaţă şi contesă, foarte obosit, neştiind cum să facă să scape de una din ele. Sabine îi măgulea vanitatea, dar Rose îl amuza mai mult. De altfel, din partea acesteia din urmă, era urmărit cu o adevărată pasiune, o tandreţe şi o fidelitate conjugală, care-l dezolau pe domnul Mignon.

— Ascultă, aş vrea o informaţie, repeta la Faloise, strângând braţul vărului său. Vezi pe cucoana aceea în mătase albă?

De când moştenirea sa îi dădea un curaj vecin cu obrăznicia, îl lua de fiecare dată peste picior pe Fauchery, având o veche poliţă de plătit, voind să se răzbune pentru zeflemelile de altă dată, atunci când venise din provincie.

— Da, cucoana aceea cu dantele.

Ziaristul se ridică pe vârful picioarelor, neînţelegând încă.

— Contesa? Spuse în cele din urmă Fauchery.

— Chiar aşa, scumpul meu. Am pariat pe zece ludovici. Ce zici, are picior frumos?

Şi izbucni în râs, încântat că l-a pus la punct pe individul care îl speria atât de tare odinioară, când îl întreba dacă Sabine are pe cineva cu care se culcă. Dar Fauchery, fără să arate cea mai mică uimire, îl privea fix.

— Idiotule! Spuse în cele din urmă, ridicând din umeri.

Apoi se apucă să strângă mâinile domnilor din jur, în timp ce la Faloise, descumpănit, nu era prea sigur dacă a spus ceva amuzant. Se pălăvrăgea. De când cu cursele, bancherul şi Foucarmont făceau parte din grupul din aleea de Villiers. Nanei îi mergea mult mai bine, contele, în fiecare seară, venea să afle noutăţi. În acest timp, Fauchery, care asculta, părea preocupat. Dimineaţa, în cursul unei discuţii mai violente, Rose îi spusese deschis că a trimis

scrisoarea; da, n-avea decât să se ducă la doamna lui din înalta societate, avea să fie bine primit.

După multe ezitări, venise totuşi, ca să arate că are curaj. Dar gluma imbecilă a lui la Faloise îl răscolise, sub aparenta lui linişte.

— Ce ai? Îl întrebă Philippe. Pari suferind.

— Eu? Nici vorbă. Am lucrat cam mult, tocmai de aia vin cu puţină întârziere.

Apoi, cu unul dintre acele eroisme necunoscute prin care se încheie tragediile vulgare ale existenţei, spuse:

— Totuşi, nu am salutat pe stăpânii casei. Trebuie să fiu politicos.

Ba chiar încercă să glumească, întorcându-se către la Faloise.

— Nu-i aşa, idiotule?

Şi îşi deschise drum prin mijlocul mulţimii. Vocea plină a lacheului încetase să mai strige nume. Cu toate acestea, aproape de uşă, contele şi contesa vorbeau încă, reţinuţi de cucoanele care intrau. În sfârşit, Fauchery se duse la ei, pe când domnii rămaşi pe terasa grădinii se ridicau pe vârfurile picioarelor, ca să vadă scena. Nana probabil că aranjase lucrurile.

— Contele nu l-a zărit, murmură Georges. Atenţie! Se întoarce. Asta a fost.

Orchestra tocmai reluase valsul din Blonda Venus. Mai întâi, Fauchery salutase pe contesă, care surâdea neîncetat, cu o seninătate desăvârşită. Apoi, rămăsese un moment imobil, în spatele contelui, aşteptând foarte calm. Contele îşi păstra în această noapte gravitatea lui semeaţă, cu capul ţeapăn, ţinuta oficială de mare demnitar. Atunci când coborî, în sfârşit, ochii asupra ziaristului, exagera şi mai mult încă atitudinea lui majestuoasă. Vreme de câteva secunde, cei doi oameni se priviră. Şi Fauchery fu acela care întinse mâna primul. Muffat i-o dete pe a sa. Mâinile lor se strângeau, contesa Sabine surâdea, cu genele lăsate,

în vreme ce valsul îşi desfăşura neîntrerupt ritmul său ştrengar şi ironic.

— Dar merge ca pe roate! Spuse Steiner.

— Oare li s-au lipit mâinile? Întrebă Foucarmont, surprins de îndelungata strângere de mână.

O scenă de neuitat stârnea o lucire roză în obrajii palizi ai lui Fauchery. Revedea magazia de accesorii, cu lumina ei verzuie, vechiturile acoperite de praf; şi Muffat se afla acolo, ţinând în mâini cochieră, abuzând de puterea lui. La ora asta, nu se mai îndoia de loc, un ultim colţişor al demnităţii contelui Muffat se prăbuşea. Fauchery, eliberat de spaima lui, văzând veselia contesei, fu apucat de o dorinţă nebună de râs. I se părea comic.

— Ah! De astă dată, ea-i! Strigă la Faloise, care nu renunţa la o glumă, atunci când credea că-i bună. Uite-o pe Nana acolo, o vedeţi intrând?

— Taci odată, idiotule! Murmură Philippe.

— Când vă spun! I se cântă valsul, zău aşa, o să sosească! Cum! Nu o vedeţi încă? Îi strânge la piept pe toţi trei, pe vărul meu, pe verişoara mea şi pe soţul ei, numindu-i pisicuţii ei. Pe mine unul aceste scene de familie mă înduioşează nemaipomenit.

Estelle se apropiase. Fauchery o felicita, în vreme ce fata, ţeapănă în rochia roz, îl privea cu un aer mirat de copil tăcut, aruncând din când în când scurte priviri către tatăl şi mama ei. Daguenet, la rândul lui, schimbă o călduroasă strângere de mână cu ziaristul. Alcătuiau un grup surâzător, şi, înapoia lor, domnul Venot se furişa, acoperindu-i cu o privire fericită, învăluindu-i cu dulcegăria lui pioasă, fericit de aceste ultime renunţări care pregăteau drumul Providenţei.

Valsul îşi desfăşura neîncetat delicioasa şi voluptoasa lui legănare. Era o nouă repriză, mai puternică, a plăcerilor ce bântuiau vechiul palat ca o mare în creştere. Orchestra exagera trilurile micilor flaute, suspinele leşinate ale viorilor; sub catifeaua de Genova, aurăriile şi zugrăvelile,

candelabrele, totul degaja o căldură puternică, o pulbere de soare, în vreme ce lumea invitaţilor, multiplicată în oglinzi, părea că se lăţeşte, şi o dată cu ea murmurul crescând al glasurilor ce se auzeau în preajmă. În jurul salonului, perechile care treceau, cu mâinile pe după talii, printre surâsurile femeilor aşezate, accentuau şi mai mult tremurul pardoselilor. În grădină, o lumină de jeratic, căzută din oglinzile veneţiene, strălucea ca reflexele îndepărtate ale unui incendiu, furişând umbre negre printre perechile care se plimbau în căutarea unui strop de aer la capătul aleilor. Şi această tresărire a pereţilor, acest nor roşu, părea o ultimă flacără, în care trosnea onoarea de altă dată a familiei Muffat, arzând în cele patru colţuri ale palatului. Râsetele timide, pe atunci abia la început, pe care Fauchery le auzise răsunând cu un sunet de cristal ce se sparge, într-o seară de aprilie, prinseseră curaj puţin câte puţin, tot mai înnebunitoare, până la această izbucnire sărbătorească. Acum, flacăra nebuniei creştea neîncetat; cuprindea întreaga casă, anunţa prăbuşirea viitoare. La beţivanii foburgurilor, mizeria neagră, lefurile care n-ajungeau pentru pâine şi nebunia alcoolului goleau culcuşurile, nimiceau familiile şi aşa stricate. Aici, pe ruinele acestor bogăţii, îngrămădite şi scoase la lumină dintr-o dată, valsul bătea clopotul de înmormântare pentru un neam îmbătrânit, în vreme ce Nana, invizibilă, plutind pe deasupra seratei cu trupul său mlădios, descompunea această lume, o pătrundea cu fermentul parfumului ei, plutind prin aerul cald, pe ritmul destrăbălat al muzicii.

În seara în care avusese loc căsătoria religioasă, contele Muffat se prezentase în camera soţiei sale, unde nu pătrunsese de doi ani. Contesa, foarte surprinsă, se dete înapoi la început. Dar avea surâsul ei, acel surâs tulburător care nu o părăsea de loc. Contele, foarte jenat, se bâlbâia. Atunci, contesa îi făcu un pic de morală. De altminteri, niciunul nici celălalt nu riscară o explicaţie netă. Religia era aceea care voia această iertare mutuală; şi se conveni între

ei doi, printr-un acord tacit, că o să-şi păstreze fiecare libertatea. Înainte de a urca în pat, cum contesa părea că mai ezită încă, discutară despre afaceri. Muffat îi vorbi primul de intenţia de a vinde Les Bordes. Contesa consimţi de îndată. Amândoi aveau mare nevoie de bani, pe care trebuiau să-i împartă. Lucrul acesta pecetlui împăcarea. Muffat simţi o adevărată uşurare în mijlocul remuşcărilor sale.

Chiar în aceeaşi zi, în vreme ce Nana dormea, Zoé îşi îngădui să bată la uşa dormitorului. Perdelele erau trase, o adiere caldă intra prin fereastră în prospeţimea liniştită a dimineţii. De altminteri, tânăra tocmai se trezea, puţin slăbită încă. Deschise ochii şi întrebă:

— Cine-i?

Zoé se apropie ca să-i răspundă. Dar Daguenet, dând buzna pe uşă, se anunţă singur. Ea se ridică dintr-o dată în coate pe pernă şi, expediind camerista, exclamă:

— Cum, tu eşti?! În ziua nunţii tale! Ce s-a întâmplat?

Zăpăcit de obscuritatea din jur, Daguenet rămase o clipă în mijlocul încăperii. Cu toate astea, se obişnui repede şi înainta în haina de mire, cu cravată şi înmănuşat în alb. Şi repetă:

— Ei bine, da, eu sunt. Nu-ţi aduci aminte?

Nu. Nana nu-şi aducea aminte de nimic. Trebui să-i explice, cu aerul lui glumeţ:

— Uite, ţi-am adus comisionul, conform înţelegerii noastre. Darul nevinovăţiei mele.

Atunci, cum şedea pe marginea patului, Nana îl cuprinse cu braţele goale, scuturată de un râs zdravăn, aproape plângând, atât de frumoasă i se părea purtarea lui.

— Ah! Mimi ăsta, ce haz are! S-a gândit totuşi! Şi eu care uitasem! Atunci, ai fugit, ai ieşit de la biserică? Într-adevăr miroşi a tămâie. Dar sărută-mă odată! Oh! Mai tare, Mimi al meu! Hai, poate e ultima oară.

În camera întunecată, unde încă mai plutea un uşor miros de eter, râsul lor tandru se topi. Căldura înăbuşitoare umfla

perdelele ferestrelor, se auzeau voci de copii pe alee. Apoi, râseră iar, zoriţi de ora înaintată. Daguenet urma să plece numaidecât cu soţia lui, după dejunul de nuntă.

XIII.

Către sfârşitul lui septembrie, contele Muffat, care trebuia să ia masa de seară la Nana, veni cu întârziere ca să o anunţe de o dispoziţie neaşteptată ce-o primise de la Tuileries. Palatul Nanei nu era încă luminat, servitorii râdeau zgomotos la bucătărie; urcă încetişor scara, ale cărei geamuri străluceau într-o umbră caldă. Sus, uşa salonului nu făcu nici un zgomot. O lumină roz se topea pe plafonul încăperii; tapetele roşii, divanurile adânci, mobilele lăcuite, toată harababura de stofe brodate, de bronzuri şi faianţe dormea de pe acum sub ploaia uşoară de umbre care înecau colţurile, fără vreo scânteiere de fildeş sau vreun reflex de aur. Şi acolo, în această obscuritate, pe singura albeaţă distinctă a unui jupon desfăcut, o zări pe Nana răsturnată în braţele lui Georges. Orice tăgăduială era imposibilă. Scoase un strigăt înăbuşit şi rămase uluit.

Nana se ridicase dintr-un salt şi îl împinse în dormitor, ca să-i dea timp băiatului s-o şteargă.

— Intră, murmură ea cu capul plecat, am să-ţi spun.

Era exasperată de surpriza aceasta. Niciodată nu ceda astfel, la ea, în acest salon, cu uşile deschise. Fusese nevoie de o întreagă poveste, o ceartă cu Georges, turbat de gelozie pentru Philippe; plângea cu hohote atât de tare la gâtul ei, încât îl lăsase, neştiind cum să-l liniştească, în fond foarte mişcată. Şi chiar în clipa când comitea prostia să uite de sine în felul acesta, cu un băieţandru care nu putea nici măcar să-i aducă niscaiva bucheţele de violete, atât îl ţinea de strâns maică-sa, iată că soseşte contele şi-i surprinde. Într-adevăr ghinion! Uite ce câştigi dacă eşti fată bună!

Cu toate astea, întunericul era complet în camera unde-l împinsese pe conte. Atunci, pe dibuite, sună cu furie, ca să ceară o lampă. Nici vorbă, era vina lui Julien! Dacă ar fi fost

o lampă în salon, nimic nu s-ar fi întâmplat. Amurgul ăsta tâmpit îi răscolise inima.

— Te rog, pisicuţul meu, fii rezonabil, spuse ea când Zoé le adusese lumina.

Stând jos, cu mâinile pe genunchi, contele privea în pământ, năucit de scena la care asistase. Nu scosese nici cel mai mic strigăt de mânie. Tremura, ca şi cum ar fi fost cuprins de o oroare care-i da fiori de gheaţă. Această durere mută o emoţiona pe tânăra femeie. Încercă să-l consoleze.

— Ei bine, da, îmi pare rău. E foarte urât ceea ce am făcut. Vezi, regret greşeala mea. Mă doare foarte mult că aşa ceva te-a supărat. Hai, fii şi tu amabil şi iartă-mă.

Se aşezase pe vine la picioarele lui, căutându-i privirea cu un aer de tandreţe supusă, pentru a-şi da seama dacă o doreşte mult; apoi, fiindcă el îşi revenea, suspinând îndelung, se făcu şi mai calină şi folosi un ultim argument cu o bunătate gravă.

— Vezi tu, dragă, trebuie să înţelegi. Nu pot să refuz acest lucru prietenilor mei sărmani.

Contele se lăsă înduplecat. Pretinse numai să-i facă vânt lui Georges. Dar pierduse acum orice iluzie, nu mai credea câtuşi de puţin în fidelitatea pe care ea i-o jurase. A doua zi, Nana îl va înşela din nou; şi Muffat nu continuă pasiunea lui chinuitoare decât dintr-o nevoie laşă, dintr-o groază de ceea ce i-ar fi rezervat viaţa, la ideea de a trăi fără ea.

Aceasta fu epoca în care Nana se bucură la Paris de o şi mai mare strălucire. Crescu şi mai mult la orizontul viciului, domină oraşul cu insolenţa făţişă a luxului ei, a dispreţului pentru ban, care o făcea să toace în mod public averile. În palatul său totul scânteia ca într-o forjă. Dorinţele ei nestăvilite ardeau cu flăcări vii, cel mai mic suflu al buzelor sale schimba aurul într-o cenuşă fină, pe care vântul o măturа la fiecare ceas. Niciodată nu se mai văzuseră asemenea cheltuieli fantastice. Palatul părea clădit deasupra unei bulboane, bărbaţii cu toate bunurile lor, cu

trupurile lor, până şi cu numele lor, erau înghiţiţi, fără să lase măcar o cât de mică dâra de pulbere. Fata aceasta, cu gusturi fistichii, ronţăind ridichi şi praline, abia pigulind carnea, avea de plătit în fiecare lună pentru masă conturi de cinci mii de franci. La bucătărie era o risipă fără măsură, o irosire feroce, care dădea cep şi seca butoaiele de vin şi înmulţea notele şi aşa umflate de cele trei sau patru mâini prin care trecuseră succesiv. Victorine şi François domneau ca nişte stăpâni peste bucătărie, unde invitau lume străină, pe lângă un mic popor de verişori hrăniţi la domiciliu cu friptură rece şi cu supă de carne; Julien pretindea remize de la furnizori, geamgiii nu puneau un ochi de un franc şi cincizeci fără să nu adauge un franc pentru ei; Charles mânca ovăzul cailor, dublând furniturile, revânzând printr-o uşă din dos ceea ce intra prin uşa mare; în vreme ce, în mijlocul acestei risipe generale, a acestei prădăciuni de oraş luat cu asalt, Zoé, mulţumită ingeniozităţii sale, reuşea să salveze aparenţele, acoperea hoţiile tuturor, pentru a le ascunde în grămadă pe ale ei şi a le salva de pedeapsă. Dar pierderile erau mult mai mari: mâncarea din ajun se arunca la gunoi, ca şi o îngrămădeală de provizii de care servitorii se dezgustaseră, zahărul încleia paharele, gazul ardea în toate becurile, până crăpau zidurile; şi în plus neglijenţe, răutăţi, accidente, tot ce poate grăbi ruina, într-o casă devorată de atâtea guri. Apoi, sus, la doamna, risipa bântuia cu şi mai mare furie; rochii de zece mii de franci, purtate de două ori şi vândute de Zoé; bijuterii care dispăreau, ca fărâmiţate, în fundul sertarelor; cumpărături prosteşti, ultimele noutăţi ale zilei, uitate a doua zi prin colţuri, măturate şi zvârlite în stradă. Nana nu putea să vadă ceva foarte scump fără să nu-l dorească, şi făcea în jurul său un dezastru neîncetat de flori, de bibelouri preţioase, cu atât mai fericită cu cât capriciul ei de o clipă costa mai mult. Nimic nu-i rămânea în mâini; sfărâma totul, totul se veştejea, se murdărea între degetele ei mici şi albe; un morman de rămăşiţe fără nume, petice răsucite, zdrenţe

noroioase, o urmau şi marcau trecerea ei. În continuare veneau marile socoteli, în mijlocul acestei încurcături de mărunţişuri: douăzeci de mii de franci la modistă, treizeci de mii la lenjereasă, douăsprezece mii la cizmar; grajdul îi mânca cincizeci de mii; în şase luni, avu la croitoreasă o notă de o sută douăzeci de mii de franci. Fără să ducă un trai mai larg, calculat până acum de Labordette la aproximativ patru sute de mii de franci în medie, Nana atinse în acest an un milion, năucită ea însăşi de această cifră, incapabilă să-şi spună unde se dusese o asemenea sumă. Bărbaţi îngrămădiţi unii peste alţii, aurul golit cu roaba, nimic nu mai era de ajuns ca să astupe văgăuna care se scobea neîncetat sub pardoseala palatului, zgomotos, în risipa de lux ce o făcea.

Cu toate astea, Nana mai avea încă o ultimă dorinţă neîmplinită. Muncită din nou de ideea să-şi refacă dormitorul, credea că a găsit ceea ce voia: o cameră cu tapetul din catifea roz-pal, capitonată cu mici romburi din argint, care să se prelungească până în tavan, în formă de cort, garnisită cu şnururi şi cu o dantelă din aur. I se părea că avea să fie ceva extraordinar de plăcut, un fond superb pentru pielea ei rumenă şi roşcată. De fapt însă, tapetul camerei era pur şi simplu făcut ca să-i servească drept cadru patului, o minunăţie, ceva fermecător. Nana visa un pat cum nu mai existase, un tron, un altar, unde Parisul va veni să-i adore goliciunea suverană. Va fi cu totul din aur şi argint, bătut cu ciocănelul, asemenea unei mari bijuterii, cu trandafiri din aur aruncaţi peste un spalier din argint; un grup de amoraşi, răspândiţi printre flori, se vor înclina spre căpătâi, râzând şi iscodind voluptăţile, în umbra perdelelor. Se adresase lui Labordette, care-i adusese doi giuvaergii. Se şi ocupau de desene. Patul va costa cincizeci de mii de franci, şi Muffat urma să i-l dăruiască de sărbători.

Ceea ce uluia pe tânăra femeie, în acest fluviu de aur, al cărui şuvoi se scurgea prin mâinile ei, era că ducea neîncetat lipsă de bani. În unele zile da din colţ în colţ

pentru sume ridicole de câţiva ludovici. Trebuia să împrumute de la Zoé, sau scotea banii ea însăşi, cum putea. Dar, înainte de a recurge la mijloace extreme, îşi scotocea prin buzunare prietenii, luându-le tot ce aveau asupra lor, până şi gologanii, cu aerul că glumeşte. De trei luni golea mai ales în felul acesta buzunarele lui Philippe. Nu mai venea o singură dată, în momentele de criză, fără să-şi golească portmoneul. Foarte curând, prinzând curaj, Nana ii ceruse împrumut două-trei sute de franci, niciodată mai mult, pentru vreo poliţă sau pentru datorii urgente; şi Philippe, numit în iulie căpitan trezorier, aducea banii a doua zi, scuzându-se că nu e bogat, căci vrednica doamnă Hugon trata acum pe copiii săi cu o severitate nemaiîntâlnită. După trei luni, aceste mici împrumuturi, deseori reînnoite, se ridicau la zece mii de franci. Căpitanul continua să aibă frumosul lui râs răsunător. Cu toate astea, slăbea, era distrat, uneori o umbră de suferinţă îi întuneca faţa. Dar privirea Nanei îl transfigura, plutea într-un soi de extaz senzual. Era foarte tandră cu el, îl ameţea cu sărutări furate pe după uşi, i se lăsa brusc în braţe, târându-l după fustele ei, de îndată ce scăpa de la serviciu.

Într-o seară, Nana spunând că se mai numeşte şi Thérese şi că aniversarea ei cădea la 15 octombrie, prietenii casei îi trimiseră toţi cadouri. Căpitanul Philippe îi aduse şi el unul, o veche bombonieră din porţelan de Saxa, într-o montură din aur. O găsi singură pe Nana, în cabinetul ei de toaletă, la ieşirea din baie, îmbrăcată numai cu un mare halat din flanelă albă şi roşie, foarte ocupată să examineze cadourile răspândite pe masă. Spărsese de pe acum un flacon din cristal de stâncă, voind să-l destupe.

— Oh! Eşti prea drăguţ, îi spuse Nana. Ce-i asta? Arată-mi puţin. Eşti copil să-ţi dai banii pe fleacuri din astea?

Îl mustra, fiindcă nu era bogat, foarte mulţumită în fond să-l vadă cheltuind totul pentru ea, singura dovadă de dragoste care o emoţiona. Între timp, se căznea să desfacă

bomboniera, vrând să vadă cum era făcută, deschizând şi închizând la loc micul căpăcel.

— Fii atentă, murmură el, că-i fragilă.

Dar Nana ridică din umeri. Nu cumva credea că are mâini de hamal? Şi, dintr-o dată, balamaua îi rămase între degete şi capacul îi căzu din mână şi se sparse. Ea rămase stupefiată, privind cioburile şi exclamând:

— Oh! S-a spart!

Apoi izbucni în râs. Cioburile, pe jos, i se păreau amuzante. Era o veselie nervoasă, avea râsul prostesc şi răutăcios al unui copil pe care distrugerea îl amuză.

Philippe fu cuprins de o uşoară revoltă; nenorocita, nu cunoştea ce suferinţe îl costau acest bibelou. Când îl văzu atât de impresionat, încercă să se stăpânească.

— În definitiv, nu-i vina mea. Era plesnit. Nu ţin de loc vechiturile astea. Vinovat e capacul ăsta! Ai văzut tumba pe care a făcut-o?

Şi se porni iar pe un râs nebunesc. Dar, cum ochii tânărului se umeziră, cu toate eforturile lui de a se stăpâni, Nana se aruncă de gâtul lui, drăgăstoasă.

— Eşti prost! Te iubesc cu toate astea. Dacă nu s-ar sparge nimic, negustorii nu ar mai vinde nimic. Doar astea sunt făcute ca să se spargă. Priveşte evantaiul, nu e nici măcar lipit!

Înhăţase un evantai, trăgând de speteze, şi mătasea se desfăcu în două. Lucrul acesta păru s-o întărite. Ca să-l facă să vadă că puţin îi păsa de celelalte cadouri, din moment ce-l prăpădise pe al lui, se lăsă în voia plăcerii unui adevărat masacru, lovind obiectele, dovedind că niciunul nu este solid şi distrugându-le pe toate. O lucire stranie i se aprindea în ochi, o uşoară întredeschizătură a buzelor îi descoperea dinţii albi. Apoi, când toate fură cioburi, foarte roşie la faţă, cuprinsă iar de râsul ei, lovi masa cu mâinile desfăcute, gângăvind cu voce de copil:

— Gata! Nu-i! Nu-i!

Atunci, câştigat şi el de această beţie, Philippe se înveseli şi o sărută pe gât. Nana uită de sine, se agăţa de umerii lui, atât de fericită, încât nu-şi mai aminti să se fi amuzat aşa de multă vreme. Şi, fără să-l lase, cu un ton dezmierdător, îi spuse:

— Ascultă, dragule, trebuie neapărat să-mi aduci mâine zece ludovici. Un necaz, o factură la brutar care mă plictiseşte cu insistenţele lui.

Philippe păli; apoi, depunând o ultimă sărutare pe fruntea ei, îi spuse simplu:

— Am să încerc.

Domni o tăcere. Nana se îmbrăcă. Philippe îşi rezema fruntea de un geam. După un minut, reveni şi reluă domol:

— Nana, tu trebuia să te căsătoreşti cu mine.

Această idee o înveseli în aşa hal pe tânăra femeie, încât nu mai putea să-şi încheie fustele.

— Dar, bietul meu căţeluş, eşti bolnav! Pentru că îţi cer zece ludovici, îmi oferi mâna ta? Niciodată. Te iubesc prea mult. Auzi ce prostie!

Şi, cum Zoé intra ca să o încalţe, nu mai vorbiră despre asta. Fata din casă văzuse numaidecât cadourile sfărâmate pe masă. Întrebă dacă trebuie să le strângă; şi, doamna spunându-i să le arunce, Zoé le adună pe toate într-un colţ al fustei. La bucătărie, se produse o îngrămădire ca să se împartă rămăşiţele de la doamna.

În ziua aceea, Georges, cu toate că Nana i-o interzisese categoric, se strecurase în casă. François îl văzuse foarte bine trecând, dar se întâmpla ca servitorii să râdă uneori între ei de buclucurile cucoanei. Tocmai se furişa prin salonaş, când vocea fratelui său îl opri; şi, ţintuit pe loc îndărătul uşii, auzi întreaga scenă, sărutările, oferta de căsătorie. Simţi că îl cuprinde o oroare cumplită, plecă îndobitocit, cu senzaţia unui uriaş gol în cap. Şi numai în strada Richelieu, în camera lui, deasupra apartamentului mamei sale, se dezlănţui cu suspine furioase, izvorâte din adâncul inimii. De astă dată nu mai putea să se îndoiască. O

imagine înfiorătoare i se înălţa în faţa ochilor; Nana în braţele lui Philippe; şi aşa ceva i se părea un incest. Când credea că s-a mai liniştit, amintirea îi revenea, şi o nouă criză de gelozie turbată îl arunca pe pat, făcându-l să muşte cearşafurile, şi să rostească cuvinte murdare care îl înnebuneau şi mai mult. Ziua trecu în felul acesta. Spuse mamei sale că are o migrenă, ca să rămână închis în odaia lui. Dar noaptea fu şi mai teribilă încă, îl frământa dorinţa de a ucide şi trecea prin tot felul de coşmare. Dacă fratele său ar fi locuit în casă, s-ar fi dus să-l omoare cu o lovitură de cuţit. Spre ziuă, încercă să judece. El era acela care trebuia să moară, se va arunca pe fereastră, când va trece un omnibuz. Cu toate acestea, ieşi către orele zece; străbătu Parisul, rătăci pe poduri şi încercă în ultimul moment o nevoie de neînvins s-o revadă pe Nana. Poate cu un cuvânt îl va scăpa chiar ea. Băteau orele trei, când pătrunse în palatul din aleea Villiers.

Către prânz, o noutate înspăimântătoare venise s-o doboare pe doamna Hugon. Philippe se afla la închisoare, încă din seara trecută, sub acuzaţia că furase douăsprezece mii de franci din casa regimentului. De trei luni delapida mici sume de bani, sperând să le pună la loc, mascând deficitul cu acte false; şi frauda aceasta reuşea mereu, graţie neglijenţei consiliului de administraţie. Bătrâna cucoană, doborâtă în faţa dovezii de vinovăţie a copilului său, avu un prim strigăt de mânie împotriva Nanei; cunoştea legătura lui Philippe, tristeţea ei izvora tocmai din această nenorocire care o reţinea la Paris, de frica unei catastrofe; dar niciodată nu îşi închipuise că va încerca o asemenea ruşine, şi acum îşi reproşa că refuzase să-i dea bani, considerându-se oarecum vinovată. Căzută pe un fotoliu, cu picioarele cuprinse de paralizie, se simţea inutilă, incapabilă de vreun demers, ţintuită acolo ca să moară. Cu toate acestea, gândul la Georges o consolă; îi rămânea Georges; el va putea să întreprindă ceva, să-i salveze poate. Atunci, fără să ceară ajutor nimănui, dorind să nu afle de

aceste lucruri decât ei, se târî şi urcă până la etaj, agăţându-se ca înecatul de un pai de ideea că mai avea cel puţin o mângâiere. Dar, sus, găsi camera goală. Portarul îi spuse că domnul Georges plecase devreme. O a doua nenorocire părea că pluteşte prin cameră; patul, cu cearşafurile mototolite şi sfâşiate, dovedea o noapte de chin; un scaun aruncat la pământ, printre veşminte, semăna cu un mort întins în mijlocul odăii. Georges se afla probabil la femeia aceea. Şi doamna Hugon, cu ochii uscaţi, cu picioarele ţepene, coborî. Îşi voia copiii, se ducea să-i ceară.

Încă de dimineaţă, Nana avea neplăceri. La început, brutarul, care, de la orele nouă, apăruse cu nota lui, o sărăcie de sumă de o sută treizeci şi trei de franci pentru pâine, pe care nu reuşea s-o achite, în mijlocul acestei risipe de curte regală care domnea în palatul ei. Omul se prezentase de douăzeci de ori, supărat că fusese înlocuit cu alt brutar, în ziua în care refuzase să mai dea pe credit; servitorii erau de partea lui. François zicea că niciodată cucoana n-o să-i plătească dacă n-o să facă gălăgie, Charles spunea că o să se ducă şi el sus ca s-o facă să-i plătească un vechi cont pentru paie rămas neachitat, în vreme ce Victorine îl sfătuia să aştepte să fie de faţă vreun domn şi să pice în plină conversaţie. Servitorimea discuta cu pasiune, toţi furnizorii erau puşi la curent, se încingeau bârfeli de câte trei-patru ceasuri, în care stăpâna era făcută cu ou şi cu oţet, criticată, ponegrită cu înverşunare de această servitorime trândavă, care crăpa de bine. Singur Julien, maâtre d'hotel-ul, se făcea că o apără pe doamna: în orice caz, era o femeie şic; şi când ceilalţi îl acuzau că se culcă cu ea, râdea, umflându-se în pene, ceea ce pe bucătăreasă o scotea din fire, căci ar fi vrut să fie bărbat ca să poată scuipa aceste femei, atât de mult o dezgustau. Din răutate, François îl postase pe brutar în vestibul, fără s-o avertizeze pe doamna. De îndată ce coborî, doamna se trezi faţă-n faţă cu el, la ora micului dejun. Luă nota şi-i spuse să revină către orele trei. Atunci brutarul plecă înjurând şi promiţând

că are să fie punctual şi că va face el să i se plătească nota, n-are importanţă cum şi prin ce mijloace.

Nana dejuna foarte prost, vexată de această scenă. Aşadar, trebuia să scape de acest om. În zece rânduri pusese deoparte banii pentru el; dar banii zburaseră de fiecare dată, într-o zi pentru flori, în altă zi pentru subscripţia făcută în favoarea unui jandarm bătrân. De altminteri, conta pe Philippe, şi chiar se mira că nu-l vede venind cu cei două sute de franci promişi. Era un adevărat ghinion, căci doar cu două zile în urmă o mai înţolise încă o dată pe Satin cu un adevărat trusou, băgând aproape o mie două sute de franci în rochii şi lenjerie; şi nu-i rămăsese nici măcar un ludovic în casă.

Către orele două, cum Nana începea să fie neliniştită, îşi făcu apariţia Labordette. Aducea desenele pentru pat. Asta o mai făcu să uite puţin grijile, cuprinsă brusc de o bucurie, ce o făcea pe tânăra femeie să dea totul la o parte. Bătea din palme şi dansa. Apoi, plină de curiozitate, aplecată peste o masă din salon, examina desenele, pe care Labordette i le prezenta:

— Uite-te, asta este tăblia patului; în mijloc, o tufă de trandafiri desfăcuţi, apoi o ghirlandă de flori şi muguri; frunzele vor fi din aur verde, iar trandafirii din aur roşu. Şi uite aici partea cea mai mare, de la căpătâi, o horă de amoraşi pe un spalier din argint.

Nana îl întrerupse, purtată de entuziasm:

— Oh! Ce amuzant e ăsta micuţ, cel din colţ, care are fundul gol. Nu-i aşa? Şi râsul ăsta şiret! Toţi au ochi de purceluşi! Ştii, dragul meu, niciodată nu o să îndrăznesc să fac prostii în faţa lor!

Se simţea în vorbele ei satisfacţia unui extraordinar orgoliu. Aurarii spuseseră că nici o regină nu se culcă într-un asemenea pat. Numai că, se ivea o complicaţie. Labordette îi arătă două desene pentru piciorul patului, unul care reproducea motivul de pe tăblie, celălalt, care reprezenta un cu totul alt subiect, pe zeiţa Nopţii învăluită

în voalurile sale, şi un Faun care-i descoperea sclipitoarea ei goliciune. Adăugă că, dacă alegea acest subiect, aurarii aveau intenţia să modeleze zeiţa Nopţii după înfăţişarea ei, a Nanei. Ideea, de un gust îndoielnic, o făcu să pălească de plăcere. Se şi vedea ca o statuetă din argint, în simbolul cald al voluptăţilor ascunse.

— Bineînţeles, nu ai poza decât pentru cap şi umeri, spuse Labordette.

Nana îl privi liniştită.

— De ce? Din moment ce-i vorba despre o operă de artă, puţin îmi pasă de sculptorul care o să mă vadă!

Deci, fără să mai stea pe gânduri, alese desenul acela cu zeiţa Nopţii. Dar Labordette o opri.

— Aşteaptă o clipă. Costă cu şase mii de franci în plus.

— Puţin îmi pasă! Strigă ea izbucnind în râs. Oare micul meu Moft nu are portofelul plin?

Acum, în intimitate, când era cu prieteni mai apropiaţi, aşa îl numea pe contele Muffat; şi aceşti domni se obişnuiseră şi nu o întrebau despre el altfel decât aşa: „L-ai văzut pe micul tău Moft ieri-seara? Asta-i bună! Credeam că-l găsesc aici pe micul tău Moft.” O simplă familiaritate, pe care totuşi nu şi-o permiteau încă de faţa cu el.

Labordette înfăşură la loc desenele, dând ultimele explicaţii: aurarii se angajau să livreze patul în două luni, către 25 decembrie; începând de săptămâna viitoare, un. Sculptor va veni pentru a face schiţa zeiţei Nopţii. În vreme ce îl conducea, Nana îşi aduse aminte de brutar. Şi, brusc, îi spuse:

— Apropo, n-ai cumva zece ludovici la tine?

Un principiu, pe care Labordette îl găsea foarte bun, era acela de a nu împrumuta niciodată bani femeilor. Avea de fiecare dată acelaşi răspuns:

— Nu, fata mea, sunt pe drojdie. Dar, vrei să mă duc la micul tău Moft?

Nana refuză, era inutil. Cu două zile înainte storsese contelui cinci mii de franci. Cu toate acestea regretă, în

urma lui Labordette, cu toate că era abia două şi jumătate, brutarul reapăruse; se instala pe o banchetă din vestibul, grosolan, înjurând foarte tare. Tânăra femeie îl auzea de la primul etaj. Îngălbenea, suferea mai cu seamă să audă urcând până la ea bucuria înăbuşită a servitorilor; crăpau de râs cei de la bucătărie; vizitiul privea din fundul curţii, François traversa fără nici un rost vestibulul, apoi se grăbea să se ducă şi să le comunice celorlalţi noutăţile, după ce arunca brutarului un rânjet de complicitate. Puţin le păsa de doamna, zidurile se clătinau şi Nana se simţea foarte singură în faţa servitorilor, care manifestau o totală desconsideraţie faţă de stăpâna lor, când se aflau la bucătărie, de unde o pândeau şi o împroşcau cu glume murdare. Atunci, cum îi venise ideea să împrumute cei o sută treizeci şi trei de franci de la Zoé, se răzgândi; îi mai datora încă destui bani şi era prea mândră ca să rişte un refuz. Emoţia o răscolea în aşa hal, încât se întoarse în dormitor, vorbind cu glas tare.

— Hai, du-te fata mea, nu te poţi bizui decât pe tine. Corpul îţi aparţine, şi-i mai bine să te foloseşti de el, decât să suferi un afront.

Şi, fără s-o mai cheme pe Zoé, Nana se îmbrăcă înfrigurată ca să alerge la Tricona. Era suprema ei resursă, în orele de grea strâmtoare. Foarte căutată, mereu solicitată de bătrâna cucoană, Nana refuza, ori se resemna să accepte; şi în zilele, din ce în ce mai numeroase, când se făceau gropi în drumul ei regal, era sigură că o să se găsească acolo cei douăzeci şi cinci de ludovici de care avea nevoie. Se ducea la Tricona cu dezinvoltură, aşa cum oamenii sărmani se duc la muntele de pietate.

Dar, părăsind dormitorul, se ciocni de Georges, care aştepta, în picioare, în mijlocul salonului. Nu-i văzu paloarea de ceară, focul întunecat al ochilor dilataţi. Avu un suspin de uşurare.

— Ah! Vii din partea fratelui tău?

— Nu, spuse băiatul îngălbenind şi mai tare.

Atunci, Nana schiţă un gest de disperare. Ce voia? Pentru ce-i bara drumul? Uite, era grăbită. Apoi, revenind îl întrebă:

— N-ai nişte bani la tine?

— Nu.

— Într-adevăr, ce proastă sunt. Niciodată nici un ban, nici măcar cele câteva centime pentru omnibuz. Mama nu vrea. Halal bărbaţi!

Şi schiţă un gest ca să plece. Dar Georges o reţinu, voia să-i vorbească. Nana, pornită, îi repeta că nu are timp, când, cu un cuvânt, o opri.

— Ascultă, ştiu că ai să te căsătoreşti cu fratele meu. Asta, zău, era comic. Se lăsă să cadă pe un scaun ca să râdă în voie.

— Da, continuă băiatul. Şi eu nu vreau. Te vei căsători cu mine. Pentru asta am venit.

— Cum? Şi tu?! Strigă ea. Aşadar, e o boală de familie. Dar, nici poveste! Ia te uită, ce idee! V-am cerut eu oare asemenea murdărie? Nu-l iau nici pe unul, nici pe celălalt, niciodată!

Figura lui Georges se lumină. Dacă din întâmplare s-a înşelat? Reluă:

— Atunci, jură-mi că nu te culci cu fratele meu.

— Ah, la urma urmei mă plictiseşti! Spuse Nana, care se sculase cuprinsă din nou de nerăbdare. Are haz când ai timp, dar îţi repet că sunt grăbită! Mă culc cu fratele tău, dacă am chef. Mă întreţii tu, îmi plăteşti tu, ca să-mi ceri socoteală? Da, mă culc cu fratele tău.

El o înşfăcase de braţ şi i-l strângea să-l sfărâme, bâiguind:

— Nu spune una ca asta. Nu spune una ca asta. Dându-i una peste mână, Nana se desfăcu din strânsoarea lui.

— Mă mai şi bruftuieşti acum?! Ia te uită la puştiul ăsta! Micuţule, şterge-o, şi asta imediat. Şi eu, care te ţineam din bunătate. Da, da! Poţi să căşti ochii cât vrei de mari! Nu cumva sperai, să mă ai drept mamă până la sfârşitul vieţii? Am altceva mai bun de făcut decât să cresc mucoşi.

Tânărul o asculta, cuprins de o nelinişte care îl încremenea, fără să simtă vreo revoltă. Fiecare cuvânt îi dădea o puternică lovitură în inimă, din pricina căreia simţea că moare. Nana, fără să observe câtuşi de puţin suferinţa lui, continua, fericită că putea să se descarce pe el de neplăcerile dimineţii:

— La fel Ca frate-tu, şi ăla grozav individ! Mi-a promis două sute de franci. Aiurea! Pot să aştept mult şi bine. Nu că m-ar interesa banii lui! N-are nici cu ce să-mi plătească o sticlă cu parfum. Dar mă lasă într-o încurcătură! Uite! Vrei să afli? Ei bine, din cauza fratelui tău, mă duc să câştig douăzeci şi cinci de ludovici cu un alt bărbat.

Atunci, nemaiştiind ce să facă, îi bară uşa; şi plângea, şi o implora, împreunându-şi mâinile şi bâiguind:

— Oh, nu! Oh, nu!

— Sunt de acord, spuse Nana. Ai tu banii?

Nu, n-avea banii. Şi-ar fi dat şi viaţa ca să aibă banii. Niciodată nu se simţise aşa de nefericit, aşa de inutil, aşa de copil ca atunci. Întreaga lui fiinţă, secătuită de lacrimi, exprima o durere atât de mare, încât Nana sfârşi prin a observa lucrul acesta şi se înduioşa. Îl îndepărtă binişor.

— Hai, pisicuţul meu, lasă-mă să trec, trebuie s-o fac. Fii înţelegător. Eşti un copil şi a fost frumos o săptămână; dar, astăzi, trebuie să mă gândesc la afacerile mele. Spune şi tu. Măcar fratele tău e un bărbat. Nu spun că şi cu el. Ah! Fă-mi plăcerea, e inutil să-i povesteşti toate astea. N-are nevoie să ştie unde mă duc. Pălăvrăgesc mai mult decât trebuie ori de câte ori sunt furioasă.

Râdea. Apoi, sărutându-l pe frunte, îi spuse:

— Adio, puiule, s-a sfârşit, s-a sfârşit de-a binelea, auzi tu? O şterg.

Şi îl părăsi. El stătea drept, în mijlocul salonului. Ultimele cuvinte îi sunau în urechi ca un clopot de înmormântare: s-a sfârşit de-a binelea, s-a sfârşit; i se părea că pământul i se cască sub picioare. În vidul care se făcuse în capul lui, bărbatul care-o aştepta pe Nana dispăruse; singura

imagine care persista într-una era Philippe în braţele goale ale tinerei femei. Nana nu nega, îl iubea, de vreme ce voia să-i evite durerea pe care i-ar fi pricinuit-o mărturisindu-i infidelitatea. S-a sfârşit, s-a sfârşit de-a binelea. Respiră adânc, privi jur împrejurul încăperii, sufocat de o greutate care îl zdrobea. Amintirile îi reveneau una câte una, nopţile fericite de la Mignotte, orele de dezmierdări, în care se credea copilul ei, apoi voluptăţile furate chiar în această încăpere. Şi niciodată, niciodată nu va mai avea parte de ele! Era prea mic, nu crescuse îndeajuns de repede; Philippe îl înlocuia pentru că avea barbă. Atunci, s-a sfârşit, nu mai putea să trăiască. Viciul lui se împletea cu o infinită tandreţe, cu o adoraţie senzuală, în care întreaga lui fiinţă se dăruia. Apoi, cum să uite, din moment ce fratele lui va rămâne acolo? Fratele său, un pic din sângele lui, un alt eu, a cărui plăcere îl făcea să turbeze de gelozie. S-a sfârşit, voia să moară.

Toate uşile rămâneau deschise, în debandada gălăgioasă a slugilor, care o văzuseră pe doamna ieşind fără trăsură. Jos, pe bancheta din vestibul, brutarul râdea cu Charles şi François. Cum Zoé străbătea în fugă salonul, păru mirată să-l vadă pe Georges şi îl întrebă dacă o aşteaptă pe doamna. Da, o aştepta, uitase să-i dea un răspuns. Şi, când fu singur, se puse pe căutat. Negăsind nimic altceva, luă din cabinetul de toaletă o pereche de foarfeci foarte ascuţite, cu care Nana avea mania să-şi taie într-una pieliţele. Vreme de o oră, zăbovi, cu degetele strânse nervos pe foarfeci, cu mâna în buzunar.

— Uite că vine doamna, spuse întorcându-se Zoé, care fără îndoială că o pândise de la fereastra dormitorului.

Se auziră tropăituri în casă, râsetele amuţiră, uşile se închiseră; Georges o auzi pe Nana plătind brutarului, numărând banii cu glas tare. Apoi, urcă.

— Cum, eşti încă aici?! Spuse zărindu-l. Ah, cred că o să mă supăr, omule!

O urmă, în vreme ce se îndrepta spre dormitor.

— Nana, vrei să te căsătoreşti cu mine?

Dar ea înălţă din umeri. Era o prostie prea mare, nu-i mai răspundea de loc. Gândul Nanei era să-i trântească uşa-n nas.

— Nana, vrei să te căsătoreşti cu mine?

Nana îi trânti uşa în nas. Cu una din mâini, Georges o redeschise, în timp ce o scotea pe cealaltă din buzunar, cu foarfecele. Şi simplu, printr-o lovitură puternică şi le înfundă în piept.

Chiar atunci Nana avu conştiinţa unei nenorociri şi se întoarse. Când îl văzu că se izbeşte, fu cuprinsă de o indignare.

— Ăsta-i tâmpit! Ăsta-i tâmpit! Şi pe deasupra, cu foarfecele mele! Vrei să te astâmperi, răutate ce eşti! Ah! Dumnezeule! Ah! Dumnezeule!

Nana încremeni. Căzut în genunchi, băiatul îşi dăduse o a doua lovitură, care îl făcuse să se-ntindă pe covor cât era de lung. Bara pragul uşii. Atunci Nana îşi pierdu complet cumpătul, striga cât putea de tare, fără să încerce să ridice corpul acela care îi oprea trecerea şi o împiedica să alerge după ajutor.

— Zoé! Zoé, vino odată. Fă-l să se astâmpere! E stupid la urma urmei, un copil ca ăsta! Uite că se mai şi omoară acum! Şi încă la mine acasă! Dacă s-a mai pomenit aşa ceva!

Îi provoca o spaimă cumplită. Era alb, cu ochii închişi. Nu sângera aproape de loc, doar un pic de sânge, o pată neînsemnată ce se pierdea sub jiletcă. Nana se hotărâse să păşească peste corp, când, o vedenie o făcu să dea înapoi. În faţa ei, prin uşa salonului rămasă larg deschisă, înainta o cucoană bătrână. Şi Nana, îngrozită, o recunoscu pe doamna Hugon, fără să priceapă de ce era acolo. Se dădea înapoi într-una, având încă mănuşile în mâini şi pălăria pe cap. Teroarea ei deveni atât de mare, încât începu să se apere cu voce tremurătoare:

— Doamnă, nu sunt eu vinovată, v-o jur. Voia să se căsătorească cu mine, i-am spus nu, şi el s-a omorât.

Doamna Hugon se apropia încet, îmbrăcată în negru, cu figura palidă, cu părul alB. În trăsură, spaima pentru Georges îi pierise, numai greşeala lui Philippe o preocupase tot timpul. Poate că această femeie va putea să dea judecătorilor explicaţii care să-i emoţioneze; şi-i venise ideea s-o roage să depună mărturie în favoarea fiului ei. Jos, uşile palatului erau deschise şi doamna Hugon încă mai ezita pe scară, cu picioarele ei slabe, când dintr-o dată, nişte ţipete înspăimântătoare o conduseseră către această uşă. Apoi, sus, zărise un bărbat întins la pământ, cu cămaşa înroşită de sânge. Era Georges, era celălalt copil al ei.

Nana repeta cu un ton îndobitocit:

— Voia să se căsătorească cu mine, i-am spus nu, şi el s-a omorât.

Fără un ţipăt, doamna Hugon se aplecă. Da, era celălalt copil al ei, era Georges. Unul dezonorat, celălalt ucis. Nu o surprindea lucrul acesta, în dezastrul care se abătuse peste întreaga ei viaţă. Îngenuncheată pe covor, ignorând locul unde se afla, nemaivăzând pe nimeni, privea fix faţa lui Georges şi-i asculta respiraţia, ţinându-i o mână pe inimă. Apoi, scoase un uşor oftat. Simţise că inima lui Georges mai bate încă. Atunci, ridică fruntea, examina camera şi pe femeia din faţa ei, şi păru că-şi reaminteşte de cele petrecute. O flacără se aprinse în ochii ei goi şi era aşa de măreaţă şi atât de teribilă în liniştea care-i învăluia chipul, încât Nana tremura, continuând să se apere, peste trupul care le despărţea.

— Vă jur, doamnă. Dacă fratele lui ar fi aici, ar putea să vă explice.

— Fratele lui a furat, e la închisoare, spuse mama cu durere.

Nana rămase cu răsuflarea tăiată. Dar pentru ce toate astea? Acum alta: celălalt furase! Aşadar toţi erau nebuni în această familie! Nana nu se clintea, având aerul că nu se

mai află la ea acasă şi lăsând-o pe doamna Hugon să dea ordine. În cele din urmă servitorii alergară, bătrâna cucoană ţinând morţiş să-l coboare pe Georges leş nat în trăsura ei. Dorea mai bine să-l omoare, ducându-l de aici, decât să-l mai lase o clipă numai în această casă. Nana, cu privirile pierdute, urmări pe servitorii care-l ţineau pe sărmanul Zizi de umeri şi de picioare. Mama băiatului mergea în urmă, acum epuizată, sprijinindu-se de mobile, împinsă parcă în neant tocmai de cei pe care îi iubea. Pe palier scoase un suspin, se întoarse şi spuse în două rânduri:

— Ah! Mult rău ne-ai mai făcut! Mult rău ne-ai mai făcut!

Asta a fost tot. Nana se aşezase, cuprinsă de deprimare, încă înmănuşată şi cu pălăria pe cap. Palatul se scufunda din nou într-o linişte apăsătoare; trăsura plecase; şi ea şedea neclintită, fără un gând, cu capul vâjâindu-i de câte se petrecuseră. Un sfert de oră mai târziu, contele Muffat o găsi în acelaşi loc. Şi atunci se descarcă printr-o cascadă de cuvinte, istorisindu-i nenorocirea, revenind de douăzeci de ori asupra aceloraşi amănunte, strângând în pumn foarfecele pătat de sânge, ca să refacă gestul lui Zizi când s-a lovit. Şi dorea mai cu seamă să-şi dovedească nevinovăţia.

— Spune, dragă, e vina mea? Dacă tu ai fi judecătorul, m-ai condamna? Eu nu i-am spus lui Philippe să ia banii din casă, bineînţeles; nici n-am împins pe acest mic nenorocit să se măcelărească. În toată treaba asta, eu sunt cea mai nenorocită. Vin să facă năzbâtii la mine, îmi pricinuiesc supărări, şi tot eu sunt socotită o ticăloasă.

Şi izbucni în plâns. Şocul nervos o potolea şi-i stârnea plânsul, emoţionând-o şi umplându-i sufletul de o nemărginită durere.

— Şi tu ai un aer atât de nemulţumit! Întreab-o pe Zoé dacă sunt eu de vină cu ceva. Zoé, spune odată, explică-i domnului.

De câtva timp, camerista, care luase din budoar un şervet şi un lighean cu apă, freca de zor un colţ de covor ca să

scoată pata de sânge câtă vreme mai era încă proaspătă.

— Oh! Domnule, declară ea, doamna e tare nenorocită!

Muffat stătea încremenit. Îngheţat de această dramă, cu gândul numai şi numai la biata mamă, care îşi plângea acum amândoi fiii. Îi cunoştea sufletul mare, o vedea, în hainele ei de văduvă, retrăgându-se singură la Fondettes. Dar Nana era tot mai disperată. Acum, imaginea lui Zizi, trântit la pământ, cu o pată roşie sub cămaşă, o impresiona. A culme.

— Era aşa de delicat, de dulce, de mângâios. Ah! Ştii, pisicuţul meu, cu atât mai rău dacă asta o să te supere, dar îl iubeam pe acest copil! Nu mai pot să mă abţin, e ceva mai puternic decât mine. Şi apoi, acum nu are cum să-ţi mai facă vreun rău. Nu mai este. Ai ceea ce ţi-ai dorit, eşti mai mult decât sigur că n-o să ne mai surprinzi.

Şi acest ultim gând o făcea să simtă un nod în gât, regreta atât de mult, încât Muffat încercă să o mângâie. Hai, trebuia să se arate tare; avea dreptate, nu era vina ei. Dar ea însăşi se opri, ca să spună:

— Ascultă, dă fuga şi vino cu veşti. Imediat! Vreau să ştiu.

Contele îşi luă pălăria şi se duse să afle veşti despre Georges. După trei sferturi de oră, când se întoarse, o zări pe Nana neliniştită, aplecată peste fereastră; şi îi strigă de pe trotuar că tânărul nu era mort şi că medicii sperau să-l salveze. Iar Nana se înveseli deodată; cântă, dansă, găsi viaţa frumoasă. Zoé, cu toate acestea, era nemulţumită din cauza covorului. Privea într-una pata şi repeta:

— Ştiţi, doamnă, că nu s-a luat.

Într-adevăr, pata reapărea, de un roşu-palid, pe unul dintre trandafirii albi ai covorului. Şi mai era, pe pragul aceleiaşi camere, o dâră de sânge care bara parcă uşa.

— Fleacuri! Spuse Nana fericită, o să dispară tot călcându-l în picioare.

Chiar de a doua zi, contele Muffat uitase şi el aventura. O clipă, în cupeul care-l ducea spre strada Richelieu, se jurase să nu se mai întoarcă la această femeie. Cerul îi dădea un

avertisment, şi privea nenorocirea lui Philippe şi a lui Georges ca pe o prorocire a propriei lui pierzanii. Dar, nici spectacolul doamnei Hugon în lacrimi, nici vederea tânărului încins de friguri, nu avuseseră tăria să-l facă să-şi ţină promisiunea; şi, din scurtul fior al acestei drame, îi rămânea numai bucuria ascunsă de a se fi descotorosit de un rival, a cărui încântătoare tinereţe îl exasperase întotdeauna. Îl stăpânea acum o pasiune egoistă, una dintre acele pasiuni ale bărbaţilor care n-au avut tinereţe. Îi plăcea Nana dintr-o nevoie de a o şti numai a lui, de a o auzi, de a o atinge, de a-i simţi răsuflarea. Era o tandreţe răspândită în toate direcţiile, care ajungea chiar până la sentimentul pur, o afecţiune neliniştită, geloasă pe trecut, visând din când în când mântuirea, iertarea pe care s-o afle, amândoi, îngenuncheaţi, de la Dumnezeu Tatăl. În fiecare zi, religia îl recucerea tot mai mult. Mergea din nou la biserică, se spovedea şi se împărtăşea, luptându-se neîncetat cu sine însuşi, îmbinând bucuriile ce i le dădea păcatul şi penitenţa cu mustrările de cuget. Apoi, pentru că duhovnicul îi îngăduise să-şi satisfacă pasiunea, îşi făcuse un obicei din această damnaţiune cotidiană, pe care o răscumpăra prin elanuri de credinţă, pline de o umilinţă pioasă. Oferea cerului, cu foarte mare naivitate, ca pe o suferinţă ispăşitoare, tortura crâncenă de care suferea. Această tortură sporea neîncetat, şi el îşi suia calvarul de credincios, cu inima grea, răscolit, atras de puternica senzualitate a unei prostituate. Şi ceea ce îl chinuia mai cu seamă pe conte erau numeroasele acte de infidelitate ale acestei femei; nu putea să fie de acord cu împărţeala, neînţelegând aceste capricii imbecile. EI unul dorea un amor etern, mereu acelaşi. Cu toate astea, Nana îi jurase credinţă, şi contele o plătea pentru aceasta Dar simţea că minte, că e incapabilă să se păzească, dăruindu-se prietenilor, sau chiar unor oameni necunoscuţi, ca o vită blândă, născută în mijlocul naturii.

Într-o dimineaţă în care văzu că iese Foucarmont de la ea, la o oră neobişnuită, îi făcu o scenă. De astă dată, Nana se supără, obosită de gelozia lui. Până acum se arătase deseori înţelegătoare. Aşa de pildă, în seara când o surprinsese cu Georges, venise să-şi recunoască vina, copleşindu-l cu mângâieri şi cuvinte amabile, pentru a-l face să înghită afrontul. Dar, în definitiv, o plictisea de moarte cu dobitocia lui de a nu pricepe femeile; şi fu brutală cu el.

— Ei bine, da, m-am culcat cu Foucarmont. Şi ce-i cu asta? Asta te decepţionează, micul meu Moft?

Era prima oară când îi arunca în faţă porecla de micul meu Moft". Rămase uluit de francheţea mărturisirii ei; şi, cum strângea pumnii, Nana se apropie şi-l privi drept în ochi.

— Uite ce e, ajunge, nu-i aşa? Dacă nu-ţi convine, îmi vei face plăcerea să ieşi. Nu vreau să ţipi la mine. Bagă bine la cap că pretind să fiu liberă. Când un bărbat îmi place, mă culc cu el. Da, chiar aşa. Şi trebuie să te hotărăşti imediat: da sau nu, şi poţi să ieşi.

Se dusese să deschidă uşa. Contele nu ieşi. De acum înainte, acesta era felul ei de a-l supune şi mai mult; pentru orice fleac, la cea mai mică discuţie, îi spunea să aleagă însoţindu-şi gestul cu reflecţii îngrozitoare. Ei bine, va găsi oricând ceva mai bun ca el, greu era numai să aleagă; găsea bărbaţi afară, câţi voiai, şi încă bărbaţi mai puţin blegi, cărora le fierbea sângele în vene. Contele cobora capul, aştepta ore mai calme, când Nana avea nevoie de bani: atunci devenea mângâietoare; şi Muffat uita totul. O noapte de tandreţe compensa torturile întregii săptămâni. Împăcarea cu soţia îi făcuse din nou căminul insuportabil. Contesa, părăsită de Fauchery, care cădea iar sub dominaţia Rosei, căuta uitarea în alte amoruri, în înfrigurarea şi neliniştea celor patruzeci de ani ai ei, mereu nervoasă, umplând casa cu vârtejul exasperat al vieţii sale. Estelle, de la căsătoria ei, nu-şi mai vedea de loc părintele; din această fată, lipsită de farmec şi neînsemnată, se ivise

brusc o femeie cu o voinţă de fier, atât de voluntară, încât Daguenet tremura în faţa ei; acum o acompania la liturghie, convertit, furios contra socrului său, care-l ruina cu o prostituată. Singur domnul Venot rămânea drăgăstos cu contele, pândind ceasul potrivit să atace; ba chiar ajunsese până acolo încât să se introducă la Nana, frecventa cele două case, unde întâlneai în spatele uşilor surâsul lui inepuizabil. Şi Muffat, nefericit acasă la el, hărţuit de plictiseală şi ruşine, prefera să trăiască în aleea Villiers, cufundat în înjosire.

Curând, o singură chestiune mai făcea legătura între Nana şi conte: banii. Într-o zi, după ce-i promisese categoric zece mii de franci, îndrăznise să se prezinte cu mâinile goale la ceasul convenit. De două zile, Nana îl încălzea cu mângâieri. O astfel de lipsă de cuvânt, atâtea drăgălăşenii risipite, îi stârniră turbarea şi Nana îl împroşcă de mojicii. Devenise palidă de indignare.

— Ei, ce e, n-ai gologanii? Atunci, micul meu Moft, întoarce-te de unde ai venit, şi cât mai repede cu putinţă! Uite ce catâr! Şi încă mai vrea să mă sărute! Nu-s bani, n-ai nimic, auzi?!

Contele încerca să-i dea explicaţii, îi promitea că va avea suma poimâine. Dar Nana îl întrerupse cu violenţă:

— Şi scadenţele mele? O să mi se pună sechestru, în vreme ce domnul vine aici să-mi arate ochii lui frumoşi. Ah! Uite-te şi tu în oglindă! Îţi imaginezi că te plac pentru farmecele tale? Când ai o mutră ca a ta, plăteşte femeile care binevoiesc să te tolereze. Pentru numele lui Dumnezeu! Dacă nu mi-aduci cei zece mii de franci astă-seară, n-ai să te atingi nici de vârful degetului meu mic. Zău! Te trimit la soţia ta!

Seara, contele aduse cei zece mii de franci. Nana îi întinse buzele şi el obţinu un lung sărut, care-l consolă de toate necazurile zilei. Ceea ce o enerva pe tânăra femeie, era să-l aibă fără încetare lângă fustele ei. Se plângea domnului Venot, rugându-l să-l ducă pe micul ei Moft contesei; oare

nu servea la nimic împăcarea lor? Şi regreta că se amestecase în treaba asta, din moment ce îi cădea tot ei în spinare. În zilele în care, de mânie, uita de propriile ei interese, jura să-i facă o asemenea porcărie, încât să nu-i mai calce în casă. Dar degeaba striga, bătându-se peste coapse, ar fi putut să-l şi scuipe în faţă, contele tot ar fi rămas, spunându-i chiar mulţumesc. Atunci, reîncepură tot mai numeroase scenele pentru bani. Îi cerea banii cu brutalitate şi striga la el în legătură cu sume mărunte, cuprinsă de o aviditate odioasă, de o cruzime care o făcea să-i repete în fiecare clipă că îl acceptă numai pentru banii lui şi nu pentru alt lucru, şi că asta nu o amuza, că iubea pe un altul, că era foarte nefericită să aibă nevoie de un idiot ca el! Iar contele nu mai era agreat nici la curte, unde se zicea că o să i se ceară demisia. Împărăteasa spusese: „Este prea dezgustător”. Asta aşa şi era. Drept care, Nana repeta cuvântul în chip de concluzie pentru toate certurile lor.

— Uite! Mă dezgusti!

Ajunsese acum să nu se mai jeneze de loc, îşi recucerise o deplină libertate. În toate zilele făcea înconjurul lacului, înfiripând acolo cunoştinţe, care se sfârşeau aiurea. Era epoca de mare înnoire, de reîntronare a cocotelor ilustre, care se simţeau în elementul lor în surâsul de toleranţă şi în luxul strălucitor al Parisului. Ducesele şi-o arătau cu privirea, burghezele parvenite copiau modelul pălăriilor sale; uneori landoul ei, ca să treacă, oprea un şir de echipaje de vază, de-ale financiarilor care ţineau Europa în seifurile lor sau de-ale miniştrilor ale căror degete mari strângeau Franţa de gât; Nana făcea parte din această lume de la Bois de Boulogne, ocupa un loc de vază, cunoscută în toate capitalele, cerută de toţi străinii, adăugind la splendoarea acestei mulţimi nebunia exceselor ei ca pe o glorie şi-o bucurie vie a unei naţiuni. Apoi, legăturile de o noapte, necontenitele petreceri de care ea însăşi nu-şi mai amintea în dimineaţa următoare, o purtau prin marile restaurante, adeseori la Madrid, în zile

frumoase. Personalul ambasadelor defila pe la ea; cina cu Lucy Stewart, Caroline Hequet, Maria Blond, în compania unor domni care stâlceau limba, plătind ca să fie amuzaţi, închiriindu-le cu seara, cu obligaţia să fie vesele. Şi ele numeau asta: „a merge la distracţie”, se întorceau fericite de dispreţul lor, ca să isprăvească noaptea în braţele cine ştie cărui amant de inimă.

Atunci când Nana nu-i aducea bărbaţii acasă, contele Muffat se prefăcea că ignoră totul. Suferea de altminteri mult din pricina micilor umiliri ale existenţei cotidiene. Palatul din aleea Villiers devenea un infern, o casă de nebuni, unde tot felul de capricii provocau în fiece clipă scandaluri nesuferite. Nana ajungea chiar să se bată cu servitorii. O vreme, se arătă foarte bună faţă de Charles, vizitiul; de fiecare dată când se oprea într-un restaurant, îi trimitea ţapi de bere prin vreun chelner; vorbea cu el din interiorul landoului, înveselită, găsindu-l hazliu, în mijlocul îngrămădelii de trăsuri, când „se ocăra cu droştile”. Apoi, fără motiv, îl făcea idiot. Totdeauna se ciondăneau pentru paie, pentru tărâţe, pentru ovăz; cu toată dragostea ei pentru animale, Nana găsea că mănâncă prea mult caii ăştia. Atunci, într-o zi, când urmau să facă socoteala, cum ea-l acuza că o fură, vizitiul nu se mai stăpâni şi-o numi târâtură, fără menajamente; bineînţeles, caii lui preţuiau mai mult decât stăpână-sa, ei nu se culcau cu toată lumea. Nana răspunse pe acelaşi ton, contele trebui să-i despartă şi să-l dea afară pe vizitiu. Dar acesta fu începutul unei dezorganizări generale printre servitori. Victorine şi François plecară în urma unui furt de diamante. Însuşi Julien dispăru; şi circula o poveste cum că domnul, dându-i o sumă zdravănă, îl implorase să plece, pentru că se culca cu doamna, în fiecare săptămână se iveau la bucătărie figuri noi. Niciodată nu se risipise atâta; casa era un fel de pasaj, unde defilau rebuturile birourilor de plasare. Zoé rămânea cu înfăţişarea ei curată şi cu unica preocupare de a organiza această dezordine, atâta vreme cât nu avea cu

ce să se stabilească pe cont propriu, un plan ale cărui detalii le cocea de multă vreme.

Şi mai erau încă multe necazuri nemărturisite. Contele suporta stupiditatea doamnei Maloir, jucând, bésigue cu ea, cu tot mirosul rânced ce-l emana; suporta pe doamna Lerat şi bârfelile acesteia, pe micul Louis şi plânsetele sale triste de copil ros de boală, cu sângele lui putred lăsat moştenire de un tată necunoscut. Dar erau clipe şi mai nenorocite. Într-o seară, îndărătul unei uşi, o auzise pe Nana povestind furioasă cameristei sale, că un pretins bogătaş a şmecherit-o; da, un bărbat frumos, care spunea că-i american, cu mine de aur în ţara lui, un tip murdar care o ştersese în timp ce ea dormea fără să lase un franc, şterpelindu-i chiar şi un carneţel cu foiţe de ţigară; şi contele, foarte palid, coborâse scara în vârful picioarelor, făcându-se că nu ştie nimic. Într-altă zi, fu nevoit să cunoască tot adevărul. Nana, îndrăgostită de un bariton de café-concert şi părăsită de el, se gândi la sinucidere, într-o criză de sentimentalism sumbru; dădu pe gât un pahar de apă în care dizolvase un pumn de capete de chibrituri, ceea ce o îmbolnăvi, fără s-o omoare. Contele trebui să o îngrijească şi să suporte povestea pasiunii ei, istorisită cu lacrimi în ochi şi însoţită de jurăminte că nu are să se mai ataşeze niciodată de vreun bărbat. Dispreţuindu-i pe porcii de bărbaţi, cum îi numea ea, nu putea să rămână totuşi cu inima liberă, având necontenit câte un amant de inimă, coborându-se până la iubiri inexplicabile, până la gusturile perverse pe care i le impunea plictiseala. De când Zoé o lăsase mai moale, din calcul, buna administraţie a palatului se dusese pe copcă, până într-atât încât Muffat nu îndrăznea să deschidă o uşă, să tragă o perdea, să deschidă un dulap; vicleşugurile femeieşti ale cameristei nu mai funcţionau de loc, se întâlneau bărbaţi pretutindeni, în fiecare clipă se ciocneau unii de alţii. Acum, contele tuşea înainte de a intra, deoarece fusese cât pe ce s-o găsească pe tânăra femeie de gâtul lui Francis, într-o seară, când lipsise două minute din

budoarul ei ca să poruncească să se înhame, în vreme ce coaforul termina s-o coafeze. Se săvârşeau acte de amor pe neaşteptate în spatele lui, plăceri dobândite prin toate colţurile casei, grabnic, în cămaşă sau în toalete elegante, cu primul venit. După care se întorcea la el, roşie la faţă, fericită de acest furtişag. Cu el, aceleaşi fapte o plictiseau de moarte, i se păreau o corvoadă de nesuferit!

În gelozia lui turbată, nenorocitul ajungea să fie liniştit, când o lăsa pe Nana împreună cu Satin. Ar fi împins-o spre acest viciu, numai pentru a scăpa de ceilalţi bărbaţi. Dar, chiar şi în această direcţie, totul mergea prost. Nana o înşela pe Satin, cum îl înşela şi pe conte, se lăsa pradă unor capricii monstruoase, strângând fete de pe la colţul străzilor. Când se întorcea în trăsură, Nanei i se aprindeau uneori călcâiele după câte-o îngălată zărită pe trotuar, cu simţurile rătăcite şi imaginaţia care i-o lua razna; şi o făcea pe îngălată să urce, o plătea, şi după ce se plictisea de ea, o expedia. Apoi, deghizată-n bărbat, pleca de acasă, şi se ducea la petreceri în case rău famate, participând la spectacole de desfrâu ca să-şi omoare plictiseala. Satin, enervată de a fi părăsită neîncetat, întorcea casa pe dos cu scene de gelozie atroce; în cele din urmă dobândise o putere absolută asupra Nanei, care o respecta. Însuşi Muffat dorea o asemenea alianţă. În împrejurările în care el nu îndrăznea să acţioneze, o stârnea pe Satin. În două rânduri, Satin o forţase pe scumpa ei să se împace cu contele; în schimb Muffat se arăta îndatorat, o respecta pe Satin şi se înclina în faţa ei, la cel mai mic semn. Numai că, înţelegerea nu dura prea mult. Satin era şi ea nebună. În unele zile, spărgea totul, apucată de accese de furie şi tandreţe, fiind frumoasă cu toate acestea. Pe semne că Zoé îi băga tot felul de idei în cap, căci o lua deoparte, ca şi cum ar fi vrut s-o ia aliată pentru marea afacere ce-o punea la cale, acel plan despre care nu vorbea încă nimănui.

Cu toate acestea, revolte stranii încă îl mai cuprindeau uneori pe contele Muffat. El, care o tolera pe Satin de luni

de zile, care sfârşise prin a-i accepta pe toţi necunoscuţii, toată această turmă de bărbaţi care traversa în galop alcovul Nanei, se înfuria la ideea de a fi înşelat cu cineva din lumea lui sau pur şi simplu cu o cunoştinţă. Când Nana îi mărturisi relaţiile ei cu Foucarmont, contele suferi atât de cumplit, găsi trădarea tânărului atât de insuportabilă, încât voi să-l provoace şi să se bată cu el în duel. Cum nu ştia unde să-şi caute martori într-o asemenea afacere, i se adresă lui Labordette. Acesta, uluit, nu putu să se împiedice să nu râdă.

— Un duel pentru Nana. Dar, dragă domnule, întreg Parisul şi-ar bate joc de dumneavoastră. Nu se bate nimeni în duel pentru Nana; e ridicol!

Contele deveni foarte palid. Avu un gest de violenţă.

— Atunci, o să-l pălmuiesc în plină stradă.

Timp de o oră, Labordette încercă să-l convingă să se liniştească. O palmă ar stârni pe loc o poveste odioasă şi, până seara, toată lumea ar fi ştiut adevărata cauză a întâlnirii, şi el ar fi devenit calul de bătaie al jurnalelor. Şi Labordette revenea într-una la aceeaşi concluzie.

— Imposibil, e ridicol.

De fiecare dată, aceste cuvinte categorice şi tăioase cădeau asupra lui Muffat ca nişte lovituri de cuţit. Nu putea nici măcar să se bată pentru femeia pe care-o iubea; ar fi pufnit lumea în râs. Niciodată nu simţise în chip mai dureros mizeria dragostei lui, greşeala pe care-o săvârşise tolerând inimii să-şi bată joc de demnitatea lui. Fu ultima lui revoltă; se lăsă convins, asistă de atunci înainte la defilarea amanţilor, a tuturor bărbaţilor care trăiau acolo, în intimitatea casei.

În câteva luni, Nana îi devoră cu lăcomie, unii după alţii. Nevoile crescânde ale luxului său îi întărâtau poftele, curăţa un bărbat dintr-o muşcătură. Mai întâi, îl avu pe Foucarmont, care nu rezistă decât câteva zile. Visa să părăsească marina, unde adunase în zece ani de călătorii treizeci de mii de franci, pe care voia să-i rişte în nişte

afaceri în Statele Unite; şi instinctele lui de prudenţă, de avariţie, se duseră pe copcă, dădu totul, până şi semnături pe poliţe de complezenţă, angajându-şi viitorul. Când Nana îl aruncă pe uşă afară, era gol. De altminteri, se arătă foarte bună, îl sfătui să se întoarcă la vaporul lui. La ce bun să se încăpăţâneze? Din moment ce nu mai avea bani, nu se mai putea. Trebuia să înţeleagă şi să se arate rezonabil. Un bărbat ruinat cădea din mâinile ei întocmai ca un fruct care şi-a încheiat ciclul, pentru a putrezi de la sine pe pământ.

După aceea, Nana puse ochii pe Steiner, fără dezgust, dar şi fără tandreţe. Îl socotea un evreu murdar, părea că vrea să-şi potolească o veche ură, de care nu prea îşi dădea bine seama. Era grăsan, era prost, şi ea îl înghiontea, înfulecând din el bucăţile una după alta, vrând să isprăvească mai repede cu acest prusac. Steiner o părăsise pe Simonne. Afacerea lui cu Bosforul începea să fie în pericol. Nana îi precipită prăbuşirea, prin pretenţiile ei nebune. Vreme de o lună încă, Steiner se zbătu, făcând adevărate minuni; umplea Europa de o publicitate colosală, afişe, anunţuri, prospecte, şi storcea bani din ţările cele mai depărtate. Toate aceste economii, ludovicii speculanţilor ca şi ultimii gologani ai oamenilor sărmani, se rostogoleau spre aleea Villiers. Pe de altă parte, se asociase cu un proprietar de întreprinderi metalurgice din Alsacia; şi existau acolo, într-un colţ de provincie, muncitori negri de cărbune, scăldaţi în sudoare care, zi şi noapte, îşi încordau muşchii şi-şi ascultau trosnindu-le oasele, pentru a face faţă plăcerilor Nanei. Devora totul ca un foc uriaş, furturile de la Bursă ca şi agoniseala de pe urma muncii. După ce-l isprăvi pe Steiner, îl culcă la pământ, lăsându-l secătuit până-n măduva oaselor, atât de golit, încât rămase cu totul incapabil să mai inventeze o nouă ticăloşie. În prăbuşirea casei lui de bancă, Steiner bolborosea şi tremura la gândul poliţiei. După ce-l declaraseră falit numai cuvântul bani îl buimăcea, îl arunca într-o încurcătură de copil, pe el, care jucase pe degete milioane. Într-o seară, la Nana acasă, izbucni în plâns şi îi

ceru o sută de franci împrumut, ca să-şi plătească servitoarea. Şi Nana, înduioşată şi înveselită de acest sfârşit al teribilului omuleţ, care, de douăzeci de ani, arunca într-una praf în ochii Parisului, îi aduse banii, spunându-i:

— Să ştii, ţi-i dau fiindcă e amuzantă situaţia. Dar, bagă bine de seamă, scumpul meu, nu mai ai vârsta să te întreţin eu. Trebuie să cauţi o altă îndeletnicire.

După care Nana, îl luă numaidecât în primire pe la Faloise. Tânărul solicita de mult timp onoarea de a fi ruinat de ea, ca să fie cu adevărat la modă. Era ceea ce îi lipsea, trebuie ca o femeie să-l lanseze. În două luni, Parisul îl va cunoaşte, şi îşi va citi numele în ziare. Şase săptămâni ajunseră. Moştenirea sa reprezenta proprietăţi, terenuri arabile, păşuni, păduri şi ferme. Trebui să le vândă repede, una după alta. La fiecare înghiţitură, Nana devora un arpent27. Frunzele fremătând în soare, grâul înalt, dat în pârg, viile aurite în septembrie, ierburile înalte unde vacile se înfundau până la burtă, totul se ducea, într-o sorbitură de abis; şi mai exista de asemenea un curs de apă, o carieră de var şi trei mori care dispărură. Nana trecea, asemenea unei invazii, a unuia dintre acei nori de lăcuste, al căror zbor de pârjol rădea o provincie. Ardea pământul unde punea picioruşul. Fermă după fermă, păşune după păşune, ronţăi moştenirea, cu aerul ei amabil, fără măcar să-şi dea seama, aşa cum ronţăia între mese o pungă cu praline aşezată pe genunchi. Aşa ceva nu-i cădea greu la stomac, erau simple bomboane pentru ea. Dar, într-o seară, nu mai rămase decât o pădurice. Nana o înghiţi cu un aer dispreţuitor, căci pentru aşa ceva nu merita nici să deschidă gura. La Faloise avea un râs idiot, sugându-şi mânerul bastonului. Datoria îl zdrobea, nu mai poseda decât o rentă de o sută de franci şi se vedea nevoit să se întoarcă în provincie, ca să trăiască la un unchi maniac; dar asta nu făcea nimic, era şic, Le Figaro publicase de două ori numele lui; şi, cu gâtul uscăţiv între vârfurile întoarse ale gulerului fals, cu talia suptă sub un veston foarte scurt, se legăna, scoţând ţipete de papagal şi

făcând gesturi afectate de muţunache din lemn, care niciodată n-a încercat vreo emoţie. Nana, pe care la Faloise o agasa, sfârşi prin a-l bate.

Între timp, Fauchery revenise, adus de vărul său. Nenorocitul avea la ora aceea un menaj. După ce o rupsese cu contesa, intrase pe mâinile lui Rose, care se folosea de el ca de un soţ veritabil. Mignon rămânea un simplu majordom al doamnei. Instalat în chip de stăpân, jurnalistul o minţea pe Rose, şi îşi lua tot soiul de precauţiuni, ori de câte ori o înşela, plin de scrupulele unui soţ bun, doritor într-adevăr să se cuminţească. Ambiţia Nanei fu să-l aibă pentru sine şi să-i mănânce un jurnal pe care-l fondase cu banii unui prieten; nu se afişa cu el, ci dimpotrivă, îi plăcea să-l trateze ca pe un domn care trebuie să se ascundă; şi, când vorbea de Rose, Nana spunea: „Această sărmană Rose”. Jurnalul îi procură bani de flori vreme de două luni; şi astfel Nana avea abonaşi în provincie; Nana încasa totul, de la cronică până la ecouri din teatru; apoi, după ce făcuse să gâfâie redacţia, dislocă administraţia şi îşi satisfăcu un mare capriciu, o seră cu flori, într-un colţ al palatului, care dădu gata tipografia. De altminteri, era pur şi simplu o poveste amuzantă. Atunci când Mignon, fericit de păţania ziaristului, veni să vadă dacă nu ar putea să i-l plaseze pe Fauchery de-a binelea, ea îl întrebă dacă nu cumva o ia peste picior; un vlăjgan fără un ban, trăind din articolele şi piesele sale, nu, zău! Un asemenea prost era bun pentru o femeie de talent, ca această sărmană Rose. Şi, neavând încredere în el, temându-se de trădare din partea lui Mignon, foarte capabil să-i demaşte în faţa soţiei sale, îl concedie pe Fauchery, care n-o mai plătea decât făcându-i publicitate.

Dar îi păstra o frumoasă amintire, petrecuseră bine împreună pe socoteala idiotului de la Faloise. Niciodată poate nu le-ar fi dat în gând să se revadă, dacă nu i-ar fi zgândărit plăcerea de a-şi bate joc de un asemenea cretin. Aventura lor li se părea o farsă, şi se îmbrăţişau sub nasul

lui la Faloise, trânteau câte o petrecere turbată cu banii luaţi de la el, îl trimiteau după câte un comision la capătul Parisului, ca să rămână singuri; apoi, când revenea, făceau glume, aluzii pe care la Faloise nu putea să le înţeleagă. Într-o zi, stârnită de ziarist, parie că-i va da lui la Faloise o palmă; în aceeaşi seară chiar, îi dete o palmă, apoi continuă să-l bată, găsind că era amuzant, fericită să arate cât de laşi sunt bărbaţii. Îl numea „sertarul ei pentru palme”, îi spunea să vină să-i dea o scatoalcă, scatoalce ce-i înroşeau mâna, pentru că nu era încă obişnuită. La Faloise râdea, cu aerul său bicisnic şi cu lacrimi în ochi. Această familiaritate îl încânta, o găsea epatantă.

— Ştii, spuse el într-o seară, foarte aprins, după ce primise o pereche de palme, ar trebui să te căsătoreşti cu mine. Nu-i aşa? Am fi nostimi amândoi!

Nu erau nişte vorbe în vânt. Proiectase pe ascuns această căsătorie, cuprins de nevoia de a ului Parisul. Soţul Nanei, nu-i aşa? Ce grozav! O apoteoză puţin cam îndrăzneaţă! Dar Nana i-o reteză cum nu se poate mai scurt:

— Eu să mă mărit cu tine?! Ei bine! Dacă ideea măritatului m-ar fi preocupat, de mult aş fi găsit un soţ! Şi un bărbat care să facă de douăzeci de ori cât tine, dragul meu. Am primit o grămadă de propuneri. Uite! Socoteşte împreună cu mine: Philippe, Georges, Foucarmont, Steiner, asta face patru, fără ceilalţi pe care nu-i cunoşti. Parcă-i un refren al tuturor. Nu pot să fiu amabilă cu cineva, că se şi pun toţi imediat să cânte: „Vrei să te căsătoreşti cu mine? Vrei să te căsătoreşti cu mine?”

Începea să se înfurie. Apoi, izbucni, indignată la culme:

— Ei bine! Nu, nu vreau! Eu nu sunt făcută pentru aşa ceva! Priveşte-mă puţin, nu aş fi Nana dacă mi-aş lua un bărbat în spinare. Şi, de altminteri, e un lucru prea murdar să mă gândesc la aşa ceva.

Şi scuipa cu o grimasă de dezgust, ca şi cum ar fi văzut desfăşurându-se la picioarele ei murdăria întregului pământ.

Într-o seară, la Faloise dispăru. Se află opt zile mai târziu că era în provincie, la unchiul său, care avea mania să colecţioneze plante pentru studiu; la Faloise culegea ierburi şi îşi încerca norocul, intenţionând să se căsătorească cu o verişoară foarte slută şi foarte pioasă. Nana nu plânse câtuşi de puţin. Spuse cu simplitate contelui:

— Hei, micul meu Moft, un rival mai puţin. Jubilezi acum. Dar ştii că devenea serios?! Voia să se căsătorească cu mine.

Cum la auzul acestor vorbe contele Muffat păli, Nana se atârnă de gâtul lui, râzând, şi însoţind cu o alintare fiecare dintre cruzimile pe care le pronunţa.

— Nu-i aşa? Asta te deranjează pe tine! Tu nu poţi să te căsătoreşti cu Nana. Atunci când se apucă cu toţii să mă piseze cu propunerile lor, tu turbezi de furie în colţul tău. Cu neputinţă, trebuie să aştepţi ca soţia ta să crape. Ah! Dacă soţia ta ar crăpa, cum ai mai veni de repede, cum te-ai mai arunca la pământ şi cum mi-ai mai oferi lucrul ăsta, cu mare tămbălău, cu suspine, lacrimi şi jurăminte! Nu-i aşa, scumpule? Ar fi atât de bine!

Adoptase un glas dulce, glumea cu un aer de dezmierdare. Muffat, foarte emoţionat, începu să roşească, sărutând-o la rândul lui. Atunci, Nana strigă:

— Pentru numele lui Dumnezeu! Spune că am ghicit! I-a trecut aşa ceva prin minte, aşteaptă să-i crape soţia. Ei bine! Asta-i culmea, e chiar mai ticălos decât ceilalţi.

Muffat îi acceptase pe ceilalţi. Acum, folosea ultimul dram de demnitate ca să rămână „domnul” pentru servitori şi obişnuiţii casei, bărbatul care, dând cel mai mult, era amantul oficial. Şi patima lui sporea. Se menţinea plătind, cumpărând foarte scump până şi surâsurile, furat totuşi şi neobţinând mare lucru pentru banii lui, dar era ca o boală care-l rodea, nu se putea împiedica să nu sufere. Când intra în camera Nanei, se mulţumea să deschidă un moment fereastra, pentru a izgoni parfumul celorlalţi, efluviile blonzilor şi bruneţilor, fumul de ţigări, a cărui asprime îl

sufoca. Această cameră devenea o răspântie de drumuri, tot felul de cizme îi călcau pragul necontenit; şi niciuna nu se oprea în faţa dârei de sânge care bara uşa. Zoé îşi făcuse o preocupare din această pată, o simplă manie de fată curată, agasată că o vedea întotdeauna acolo; privirile-i cădeau de fiecare dată pe ea, şi nu intra o dată la doamna fără să spună:

— Curios, nu se duce. Şi cu toate astea vine destulă lume.

Nana, care primea noutăţi mai îmbucurătoare de la Georges, aflat atunci în convalescenţă la Fondettes împreună cu mama lui, dădea de fiecare dată acelaşi răspuns:

— Ah! Păi, trebuie timp. S-a mai şters sub picioare, într-adevăr, fiecare dintre aceşti domni, Foucarmont, Steiner, la Faloise, Fauchery căraseră puţin din pată pe tălpile lor. Şi Muffat, pe care pata de sânge îl preocupa ca şi pe Zoé, o studia fără voia lui pentru a citi, în estomparea din ce în ce mai rozã, numărul de bărbaţi care treceau pragul camerei. Avea o frică ascunsă, întotdeauna păşea peste pată, dintr-o teamă bruscă să nu zdrobească cine ştie ce lucru viu, un braţ gol întins U, pământ.

Apoi, intrând în camera aceea îl cuprindea o ameţeală care-l făcea să-şi piardă capul. Uita totul: mulţimea masculilor care-o străbătea, doliul care-i bara uşa. Afară, uneori, în aerul proaspăt al străzii, plângea de ruşine şi revoltă, jurând să nu se mai întoarcă niciodată acolo. Şi, de îndată ce draperia de la uşă cădea la loc, era iarăşi cuprins de slăbiciune, simţea că se topeşte la căldura camerei, cu carnea îmbibată de parfum, invadat de o dorinţă şi de o voluptate a distrugerii. Contele Muffat, pios, obişnuit cu stări de extaz în capele bogate, regăsea exact senzaţiile sale de credincios când, îngenuncheat sub un vitraliu, încerca din plin tulburarea ce i-o pricinuiau orgile şi cădelniţele. Femeia îl poseda cu despotismul absolut al unui Dumnezeu al mâniei, îl îngrozea, îi dădea clipe de bucurie dureroasă, ca nişte spasme, în schimbul orelor de

zbuciumări înfiorătoare, ale viziunilor de infern şi de suplicii nesfârşite pe care le trăia. Erau aceleaşi bolboroseli, aceleaşi rugăciuni şi aceleaşi disperări, mai cu seamă aceleaşi umilinţe ale unei creaturi blestemate, zdrobită sub noroiul originii sale. Poftele lui de bărbat şi nevoile lui sufleteşti se confundau, părând să crească din adâncul tulbure al fiinţei sale, ca acele flori care se deschid o singură dată pe trunchiul vieţii. Se lăsa cu totul pradă puterii dragostei şi credinţei, îndoită pârghie care înalţă lumea. Şi, cu toată opoziţia raţiunii sale, camera Nanei îl înnebunea de fiecare dată şi dispărea în ea dârdâind, cum ar fi dispărut în imensul necunoscut al cerului.

Când îl simţea aşa de umil, Nana încerca o mândrie tiranică. În asemenea clipe, din instinct, era cuprinsă de furia dezonorării. Nu-i ajungea să distrugă lucrurile, le şi murdărea. Mâinile ei atât de fine lăsau urme îngrozitoare, descompunând tot ceea ce sfărâmaseră. Iar el, ca un imbecil, se preta la acest joc, amintindu-şi vag de sfinţii devoraţi de păduchi, care-şi mâncau propriile excremente. Şi atunci când îl ţinea în cameră, cu uşile încuiate, Nana se delecta, dezvăluind prin el josnicia bărbatului. La început, se amuzaseră, Nana îi trăgea palme uşoare, îi impunea capricii nebuneşti, făcându-l să vorbească peltic, întocmai ca un copil şi să repete frânturi de frază.

— Spune după mine: „. Şi hait! Coco se supălă!”

El se arăta docil până într-atâta, încât îi repeta şi accentul.

— Şi hait! Coco se supălă!”

Sau, Nana făcea pe ursul, aşezată în patru labe pe blănile de pe jos, în cămaşă, întorcând capul cu mormăituri, ca şi cum ar fi vrut să-l sfâşie: şi chiar îl muşca în joacă de picioare, ca să râdă. Apoi, ridicându-se, îi spunea:

— E rândul tău, fă şi tu puţin. Pariez că n-ai să reuşeşti să faci pe ursul cum fac eu.

Asta mai era cum era. Îl amuza când Nana făcea pe ursul, cu pielea ei albă şi cu coama ei de păr roşcat. Râdea, se aşeza şi el în patru labe, mormăia, îi muşca în joacă

picioarele, în vreme ce Nana fugea, făcându-se că-i este frică.

— Tare mai suntem proşti, nu-i aşa? Spunea ea în cele din urmă. N-ai idee ce urât eşti, pisicuţul meu! Nu zău! Dacă te-ar vedea cei de la Tuileries!

Dar aceste mici jocuri luară în curând o întorsătură urâtă. Nu din cruzime, căci Nana era fată bună; dar fu aşa ca un vânt de nebunie, care o cuprinse în camera aceea închisă. Desfrâul le tulbura minţile, sugerându-le fanteziile celei mai sălbatice senzualităţi. Îndepărtatele spaime religioase din nopţile lor de insomnie se transformau acum într-o sete de bestialitate, într-o furie de a se lăsa în patru labe, de a mormăi şi de a muşca. Apoi, într-o zi, când contele Muffat făcea pe ursul, îl împinse aşa de tare încât căzu peste o mobilă; şi Nana izbucni fără voie într-un hohot de râs, văzând ce cucui îi apăruse în frunte. De atunci, prinzând gust şi amintindu-şi de încercarea ei cu la Faloise, îl trata ca pe un animal, îl plesnea cu biciul, îl fugărea cu lovituri de picior.

— Hai odată! Hai odată! Tu eşti calul. Diii, hai mârţoagă, nu porneşti odată?

Alteori, contele Muffat era câine. Nana îi arunca batista ei parfumată la celălalt capăt al încăperii şi contele trebuia să alerge să o ridice cu dinţii, târându-se în mâini şi în genunchi.

— Aport, Cezar. Vezi că te snopesc, dacă pleci haimana! Foarte bine, Cezar! Sluj! Ridică-te-n două labe! Fă frumos!

Şi contelui îi plăcea josnicia în care se scufundase, gusta bucuria de a fi animal. Dorea chiar să coboare şi mai jos, şi striga:

— Loveşte mai tare. Hau! Hau! Sunt turbat, loveşte!

Odată, Nana cuprinsă de un capriciu, îi pretinse să vină seara îmbrăcat în marea ţinută de şambelan. Atunci, când îl văzu cu câtă pompă era îmbrăcat, cu spada, pantalonii albi, fracul de postav roşu împodobit cu fireturi din aur purtând cheia simbolică atârnată de o eşarfă în partea stângă. Nana

izbucni în hohote de râs şi îşi bătu joc de el. Această cheie mai cu seamă o amuza, îi stârnea o fantezie nebună, făcând-o să se lanseze în tot felul de glume fără perdea. Râzând necontenit, stăpânită de resentimentele ei faţă de cei mari, de bucuria de a-l înjosi sub pompa oficială a acestui costum, îl scutura, îl ciupea, aruncându-i într-una: „Ei! Hai odată, şambelanule!” îndemnuri pe care le însoţea în concluzie cu lovituri puternice de picior în fund; şi aceste lovituri de picior le-ar fi prelungit cu multă plăcere până la Tuileries, în majestatea curţii imperiale, tronând de la înălţime peste spaima şi servilitatea tuturor. Iată ce gândea Nana despre societate! Era revanşa ei, răzbunarea subconştientă a familiei sale, lăsată moştenire prin sânge. Apoi, odată şambelanul dezbrăcat şi uniforma întinsă la pământ, ea îi strigă să sară peste ea, şi contele sări; să o scuipe, şi contele o scuipă; să calce peste fireturile de aur, peste vulturi, peste decoraţiile lui, şi contele călca. O simplă mişcare de deget, şi nu mai era nimic, totul se năruia. Nana sfărâma un şambelan cum sfărâmi o sticlă sau o bombonieră, şi-l transforma într-un gunoi, într-un morman de noroi de la colţul trotuarului.

Cu toate acestea, aurarii nu se ţinuseră de cuvânt, şi patul nu fu gata decât pe la mijlociii lui ianuarie. Pe vremea aceea Muffat se afla în Normandia, unde se dusese să vândă o ultimă rămăşiţă din avere; Nana îi ceruse urgent patru mii de franci. Nu trebuia să se întoarcă decât peste două zile; dar, terminându-şi afacerile, se grăbi să se întoarcă şi, fără măcar să mai treacă prin strada Miromesnil, reveni în aleea Villiers. Băteau orele zece. Cum avea cheia unei uşiţe care dădea în strada Cardinet, urcă nestânjenit. Sus, în salon, Zoé, care ştergea bronzurile, rămase încremenită: şi, neştiind cum să-l oprească, începu să-i povestească în fraze lungi că domnul Venot, cu o înfăţişare descompusă, îl căuta încă din ajun, că a venit până acum de două ori şi a implorat-o să-l trimită pe domnul la el acasă, dacă domnul trecea mai întâi pe la doamna. Muffat o ascultă,

neînţelegând nimic din această istorie, după care, remarcând tulburarea ei, fu cuprins dintr-o dată de o criză de gelozie de care nu se credea în. Stare şi se aruncă asupra uşii de la dormitor, unde se auzeau râsete. Uşa cedă, şi cele două canaturi se deschiseră, în vreme ce Zoé se retrăgea, înălţând din umeri. Cu atât mai rău! Dacă doamna înnebunise, doamna n-avea decât. Să se descurce singură.

Şi Muffat, din prag, scoase un strigăt în faţa lucrului ce-l vedea.

— Doamne! Doamne!

Noua cameră strălucea în tot luxul său regal. Romburile de argint ale capitonajului păreau nişte stele strălucitoare presărate pe pluşul roz-palid al tapetului, acel roz al pielii pe care cerul îl ia în serile frumoase, când Venus se aprinde la orizont, pe fondul senin al zilei care piere; în vreme ce şnururile din aur, căzând din unghiuri diferite, şi dantelele din aur, încadrând panourile, păreau nişte flăcări uşoare, nişte coame despletite, în tonuri roşcate, acoperind pe jumătate marea goliciune a odăii, căreia îi scoteau în relief paloarea voluptoasă. Apoi, în faţă, era patul din aur şi argint, care radia cu strălucirea nouă a cizelurilor lui, un tron destul de larg pentru ca Nana să poată să-şi întindă regalitatea braţelor ei goale, un altar de o bogăţie bizantină, demn de atotputernicia ei, şi pe care şi-o arăta chiar la această oră, cu religioasa neruşinare a unui idol temut. Şi, alături, sub reflexele de zăpadă ale pieptului ei, în mijlocul altarului de zeiţă, se lăfăia o ruşine, un ramolit, o ruină caraghioasă şi dezgustătoare: marchizul de Chouard în cămaşă.

Contele îşi împreună mâinile. Zguduit de un puternic fior, repetă:

— Doamne! Doamne!

Tocmai pentru marchizul de Chouard se găsiseră să înflorească trandafirii din aur ai tăbliei patului, tufele de trandafiri din aur crescute în frunzişuri din aur, pentru el se

aplecau Amoraşii, pentru el se încinsese hora care se rostogolea pe spalierul din argint, cu râsete poznaşe de dragoste; şi, la picioarele lui, pentru el descoperea Faunul somnul Nimfei ostenite de voluptate, acea figură a Nopţii copiată după vestitul nud al Nanei, până la coapsele prea pline, după care oricine putea să o recunoască. Aruncat acolo ca o zdreanţă omenească, putrezit şi măcinat de şaizeci de ani de dezmăţ, marchizul de Chouard părea un osuar, alături de gloria cărnurilor strălucitoare ale femeii. Când văzuse uşa deschizându-se, se ridicase, cuprins de spaima unui bătrân stricat; această ultimă noapte de dragoste îl zăpăcise, cădea în mintea copiilor; Şi. Negăsind nici un cuvânt, pe jumătate paralizat, bâlbâindu-se, bâţâind de frică, părea că ar fi vrut să fugă, cu cămaşa suflecată pe corpul lui scheletic, cu un picior în afara cuverturilor, un sărman picior livid, acoperit de peri cenuşii. Nana, cu toată nemulţumirea ei, nu se putu împiedica să nu râdă.

— Culcă-te odată, vârâ-te în pat, îi spuse ea, trântindu-l la loc şi îngropându-l sub cearşaf, ca pe o murdărie pe care nu poţi s-o arăţi.

Şi sări să închidă uşa la loc. Hotărât lucru, n-avea noroc cu micul ei Moft. Pica totdeauna când nu trebuia. În definitiv, pentru ce se dusese să caute bani în Normandia?

Bătrânul îi adusese cei patru mii de franci, şi ea îl lăsase să facă ce voia. Închise canaturile uşii şi strigă:

— N-ai decât ce meriţi! E vina ta. Aşa se intră oare? Ajunge, drum bun!

Tulburarea contelui creştea, se simţea cuprins de un fior care îi urca de la picioare până la piept şi mai sus, în creştet. Apoi, ca un arbore zgâlţâit de un vânt puternic, se clătină şi se prăbuşi în genunchi, cu un trosnet al tuturor oaselor. Şi, cu mâinile întinse, disperat, bolborosea:

— E prea mult, Doamne! E prea mult.

Acceptase totul. Dar nu mai putea, se simţea la căpătui puterilor, în această beznă în care bărbatul din el se rostogolea, cu toată judecata lui. Într-un elan extraordinar,

cu mâinile mereu mai sus, căuta cerul, îl chema pe Dumnezeu.

— Oh! Nu, nu vreau! Oh! Vino, Dumnezeule! Ajută-mă, fă-mă să mor cât mai repede! Oh! Nu, nu omul ăsta, Doamne! S-a sfârşit, ia-mă, du-mă, să nu mai văd, să nu mai simt. Oh! Îţi aparţin, Dumnezeule! Tatăl nostru, carele eşti în ceruri.

Şi continua aşa într-una, arzând de credinţă, făcând rugăciunea fierbinte să ţâşnească de pe buzele lui. Dar cineva îl bătea pe umăr. Ridică ochii; era domnul Venot, surprins să-l găsească făcându-şi rugăciunea în faţa acestei uşi închise. Atunci, ca şi cum Dumnezeu însuşi ar fi răspuns la chemarea lui, contele se aruncă la pieptul bătrânelului. Putea să plângă, în sfârşit, şi suspina, şi repeta:

— Fratele meu. Fratele meu.

Întreaga lui suferinţă de om se alina la acest strigăt. Uda cu lacrimi faţa domnului Venot, îl săruta, şoptind cuvinte întretăiate.

— O, fratele meu, cât sufăr! Singur dumneata îmi rămâi, fratele meu. Ia-mă de aici pentru totdeauna, oh! Îndură-te şi ia-mă.

Atunci, domnul Venot îl îmbrăţişa. Şi el îl numea tot fratele lui. Dar avea să-i dea o nouă lovitură; încă din ajun îl căuta să-i spună despre contesa Sabine, care, cuprinsă de neruşinare fără margini, fugise cu un şef de raion de la un mare magazin de noutăţi, scandal îngrozitor despre care tot Parisul vorbea chiar de pe acum. Văzându-l sub influenţa unei asemenea exaltări religioase, simţi momentul favorabil, îl povesti de îndată întâmplarea, arătându-i sfârşitul de un tragism murdar în care se năruia casa lui. Contele nu fu de loc emoţionat; faptul că soţia lui plecase nu-l impresiona câtuşi de puţin, avea să vadă mai târziu ce-i de făcut. Şi, cuprins iar de nelinişte, privea uşa, pereţii, plafonul, cu un aer de teroare şi nu spunea nimic altceva decât implora:

— Ia-mă de aci. Nu mai pot, ia-mă de aci.

Domnul Venot îl luă ca pe un copil. Din acel moment, contele avea să-i aparţină în întregime. Muffat recăzu într-o supunere oarbă faţă de îndatoririle religiei. Viaţa lui era distrusă. Îşi dădu demisia din funcţia de şambelan, în faţa revoltei pudice a celor de la Tuileries. Estelle, fiica lui, îi intenta un proces pentru o sumă de şaizeci de mii de franci, moştenirea de la o mătuşă, pe care ea ar fi trebuit s-o dobândească la căsătorie. Ruinat, trăind strâmtorat din rămăşiţele uriaşei lui averi, se lăsa puţin câte puţin lichidat de contesă, care mânca resturile dispreţuite de Nana. Sabine, molipsită de promiscuitatea prostituatei, împinsă de disperare să facă orice, însemna pentru Muffat prăbuşirea finală, mucegaiul însuşi al căminului său. După fiecare aventură, contesa Sabine se reîntorcea acasă, şi el o reprimea, cu resemnarea unui om mânat de sentimente creştineşti. Contesa îl însoţea ca o ruşine de care nu mai putea scăpa. Dar el, din ce în ce mai indiferent, ajunse să nu mai sufere de pe urma acestor lucruri. Cerul îl smulgea din mâinile femeii, pentru ari aduce în braţele lui Dumnezeu. Totul era ca o prelungire religioasă a voluptăţilor de la Nana, cu bâjbâielile, implorările, disperările şi umilinţele unei creaturi blestemată să fie acoperită de noroiul în care se bălăceau cei de-o seamă cu el. În fundul bisericilor, cu genunchii îngheţaţi de răceala dalelor, regăsea bucuriile de altă dată, deplina satisfacţie a tainicelor dorinţe ce stăpâneau întreaga lui fiinţă.

În seara rupturii, Mignon se prezentă în aleea Villiers. Se obişnuia cu Fauchery şi sfârşea prin a găsi mii de avantaje în prezenţa acestui bărbat în preajma soţiei sale: îi lăsa lui micile griji ale menajului, se bizuia pe el pentru o supraveghere activă, folosea pentru cheltuielile zilnice ale casei banii succeselor sale dramatice; şt cum, pe de altă parte, Fauchery se arăta înţelegător, fără să fie stăpânit de vreo gelozie ridicolă, la fel de îngăduitor ca şi Mignon privitor la aventurile de ocazie ale lui Rose, cei doi bărbaţi se înţelegeau din ce în ce mai bine, fericiţi de asociaţia lor

bogată în mulţumiri de tot soiul, făcându-şi fiecare treaba cot la cot, într-un menaj unde nu se mai jenau unul de altul. Totul era pus la punct, totul mergea foarte bine, se luau la întrecere unul cu celălalt pentru fericirea comună. Chiar la sfatul lui Fauchery, venea Mignon, să vadă dacă nu poate să ia de la Nana pe cameristă, căreia ziaristul îi apreciase inteligenţa ieşită din comun; Rose era dezolată, nimerea de o lună numai fete nepricepute, care o băgau în tot felul de încurcături. De îndată ce Zoé îi deschise, Mignon o trase în grabă deoparte în sufragerie. La primele vorbe, Zoé zâmbi: imposibil, părăsea pe doamna, se stabilea pe cont propriu; şi adăugă, cu o răbufnire uşoară de vanitate, că în fiecare zi primea propuneri, cucoanele se băteau pentru ea, doamna Blanche ar ţine-o în puf, numai s-o aibă din nou. Zoé lua stabilimentul Triconei; un vechi proiect, clocit multă vreme, o dorinţă de înavuţire, în care avea să-şi plaseze economiile; era plină de idei mari, visa să sporească afacerea, să închirieze un hotel şi să reunească acolo toate distracţiile; tocmai în această privinţă încercase s-o câştige şi pe Satin, o neroadă care trăgea să moară la spital, până într-atâta îşi bătuse joc de propria ei viaţă.

Fiindcă Mignon insista, vorbindu-i despre riscurile către care se îndrepta în acest comerţ, Zoé, fară să se explice asupra genului stabilimentului său, se mulţumi să spună cu un surâs dulceag, ca şi cum ar fi luat o zaharicală:

— Oh! Articolele de lux merg întotdeauna. Vedeţi, slujesc de atâta vreme la alţii, vreau ca şi alţii să slujească la mine.

Şi ferocitatea o făcea să-şi arate colţii, va fi în sfârşit „doamna”, va ţine la picioarele ei, pentru câţiva ludovici, pe aceste femei, cărora le spăla chiuvetele de cincisprezece ani.

Mignon îi ceru să-l anunţe doamnei, şi Zoé îl lăsă o clipă, după ce-i spusese că doamna petrecuse o zi foarte rea. Mignon venise aici o singură dată, nu cunoştea palatul. Sufrageria, cu goblenurile, vitrinele şi argintăria ei, îl ului. Deschise familiar uşile, vizită salonul, sera, şi se întoarse în vestibul; şi acest lux zdrobitor, mobilele aurite, mătăsurile şi catifelele, îl umpleau puţin câte puţin de o admiraţie care îl făcea să-i bată mai iute inima. Când Zoé se întoarse ca să-i conducă, se oferi să-i arate şi celelalte încăperi. În dormitor, inima lui Mignon tresări de emoţie; era transportat, cuprins de un entuziasm înduioşător. Blestemata asta de Nana îl uluia, pe el, care văzuse totuşi destule în viaţă. În mijlocul dezordinii catastrofale a casei, în risipa din jur şi după masacrul săvârşit de servitori, tot se mai afla acolo o îngrămădeală de bogăţii, care astupa găurile şi se revărsa peste ruine. Şi lui Mignon, acest monument măreţ îi amintea de unele mari lucrări văzute în prima tinereţe. În apropiere de Marsilia i se arătase un apeduct, ale cărui arcuri uriaşe de piatră treceau peste un abis, operă gigantică ce costase milioane şi zece ani de încrâncenări. La Cherbourg, văzuse noul port, un şantier imens, sute de oameni asudând în soare, maşini prelungind malurile mării cu bucăţi de stâncă, ridicând un zid unde din când în când vedeai muncitori care rămâneau îngrămădiţi la pământ într-un morman sângerând. Toate astea i se păreau puţin lucru; Nana îl înflăcăra şi mai mult; şi regăsea aici acea senzaţie de respect pe care-o încercase într-o seară de sărbători, în castelul pe care un proprietar de rafinării şi-l construise, un palat a cărui splendoare regală fusese plătită de un singur material: zahărul. Ea, cu altceva, cu o mică prostie de care se râdea, cu un pic din goliciunea ei delicată, cu acest nimic ruşinos şi totuşi atât de puternic, a cărei forţă punea în mişcare lumea, reuşise absolut singură, fără muncitori sau maşini inventate de ingineri, să pună în mişcare Parisul şi să clădească această avere în care zăceau cadavre.

— Ah, fir-ar să fie! Ce bună treabă! Lăsă să-i scape Mignon în entuziasmul lui, reamintindu-şi cât datora el însuşi fetei acesteia.

Nana era cufundată într-o mare tristeţe. Mai întâi, întâlnirea dintre marchiz şi conte îi provocase o febră nervoasă, chiar dacă la început o amuzase. Apoi, imaginea acestui bătrân care pleca într-un cupeu, pe jumătate mort, şi a sărmanului ei Moft, pe care nu o să-l mai vadă, după ce-l făcuse să turbeze în aşa hal, îi pricinui un început de melancolie sentimentală. În sfârşit, se supărase aflând de boala lui Satin, dispărută de cincisprezece zile, şi care trăgea să moară la Lariboisiere, în aşa stare o adusese doamna Robert. Tocmai când poruncise să se înhame caii ca s-o mai vadă încă o dată pe această mică lepădătură, Zoé venea liniştită să o anunţe că peste opt zile pleacă. Dintr-o dată, se simţi disperată; i se părea că pierde pe cineva din familie. Doamne Dumnezeule! Ce avea să devină ea acum, complet singură? Şi o imploră pe Zoé, care, foarte flatată de disperarea doamnei, sfârşi prin a o îmbrăţişa, ca să-i arate că nu pleacă supărată pe ea; aşa era mai bine, în faţa afacerilor inima trebuia să cedeze. Dar ziua aceea era ziua necazurilor. Nana, cuprinsă de dezgust, nemaivoind să iasă, se târa prin salonaş, când Labordette, care urcase până la ea ca să-i vorbească de o ocazie, nişte dantele splendide, lăsă să-i scape între două fraze, fără nici o legătură, că Georges murise. Nana îngheţă de groază.

— Zizi! Mort! Strigă ea.

Şi privirea ei, printr-o mişcare involuntară căută pe covor pata roz; dar pata dispăruse; până la urmă, picioarele o şterseseră. Între timp Labordette da amănunte: nu se ştia exact adevărul, unii vorbeau de o rană care s-a redeschis, alţii povesteau despre sinucidere, despre faptul că tânărul se aruncase într-un bazin de la Fondettes. Nana repeta:

— Mort! Mort!

Apoi, fiindcă încă de dimineaţă simţea un nod în gât, izbucni în hohote de plâns şi se uşura. Se simţea copleşită

de o tristeţe fără sfârşit, de un sentiment profund şi nemărginit. Fiindcă Labordette se străduia s-o consoleze Nana îl făcu să tacă printr-un semn cu mâna, bolborosind:

— Nu-i vorba numai de Georges, ci de tot, de tot. Sunt foarte nenorocită. Oh! Lasă că ştiu eu despre ce e vorba! Iarăşi au să spună că sunt o ticăloasă. Mama, care-şi făcea atâta sânge rău acolo jos, sărmanul bărbat, care se văicărea în dimineaţa aceea, în faţa uşii mele, precum şi atâţia alţii care sunt ruinaţi la ora asta, după ce şi-au mâncat până la ultimul ban cu mine. Chiar aşa, loviţi-o pe Nana, loviţi fiara! Oh! Plătesc oalele sparte; îi aud ca şi cum ar fi aici: o fată ordinară care se culcă cu toată lumea, care-i ruinează pe unii, iar pe alţii îi face să crape, şi care a făcut să sufere o grămadă de persoane.

Trebui să se întrerupă, sufocată de lacrimi, prăbuşită de durere peste un divan, cu capul înfundat într-o pernă. Nenorocirile pe care le simţea în jurul ei, mizeria pe care o provocase, o înecau; se simţea cuprinsă de un val de slăbiciune şi înduioşare; şi vocea ei se pierdea într-un plâns înăbuşit de fetiţă.

— Oh! Mi-e rău! Mi-e rău! Nu mai pot, toate astea mă înăbuşă. E prea greu să nu fii înţeleasă, să vezi pe toţi porniţi împotriva ta fiindcă sunt mai tari. Cu toate acestea, când n-ai nimic să-ţi reproşezi, când ai conştiinţa împăcată. Ei bine, nu, ei bine, nu.

O revoltă adâncă se năştea din durerea ei. Se ridică, îşi şterse lacrimile şi începu să umble de colo până colo, agitată.

— Ei bine, nu, n-au decât să spună ce-or pofti, nu-i vina mea! Ce, eu sunt rea? Ei sunt răi, da, ei! Niciodată n-am vrut să fac ceva care să nu le fie pe plac. S-au agăţat de fustele mele, şi astăzi tot ei se dau peste cap, cer de pomană, şi fac pe disperaţii.

Apoi, oprindu-se în faţa lui Labordette, îl atinse pe umăr.

— Uite. Tu erai de faţă, spune adevărul. Oare eu trăgeam de ei? Nu erau întotdeauna o duzină care se băteau ca să

pună la cale cele mai mari murdării? Pe mine una mă dezgustau! Mă cramponam în toate felurile ca să nu-i urmez, mi-era teamă. Uite! De exemplu, toţi voiau să se căsătorească cu mine. Ei? Frumoasă idee! Da, dragul meu, aş fi fost de douăzeci de ori contesă ori baroneasă, dacă aş fi consimţit. Ei bine, am refuzat pentru că eram cu judecată. Ah! Am înlăturat din calea lor murdării şi crime! Căci altfel ar fi furat, ar fi asasinat, şi-ar fi omorât tatăl şi mama. N-aveam decât o vorbă să spun, şi nu am spus-o. Astăzi, vezi recompensa mea. De pildă, Daguenet, pe care l-am aşezat la casa lui; un muritor de foame căruia i-am făcut o situaţie, după ce îl acceptasem pe gratis săptămâni în şir. Ieri, îl întâlnesc, întoarce capul. Ei! Să-ţi fie ruşine, porcule! Eu una sunt mai puţin murdară ca tine!

Se apucă iar să se plimbe de colo până colo şi dădu o lovitură puternică de pumn unui gheridon.

— Pentru numele lui Dumnezeu! Nu-i drept! Societatea e rău construită. Se aruncă totul pe spinarea femeilor, în vreme ce bărbaţii sunt cei care pun la cale nişte lucruri îngrozitoare. Uite! Eu pot să spun asta! Când mă culcam cu ei, nu-i aşa, ei bine, nu-mi făcea de loc plăcere, dar absolut de loc nu-mi făcea plăcere. Mă plictiseau, pe cuvânt de onoare! Atunci, îţi pun o mică întrebare: sunt eu vinovată cu ceva în treaba asta? Ah! Da, m-au enervat la culme! Fără ei, dragul meu, fără ceea ce au făcut ei din mine, aş fi fost într-o mănăstire, să mă rog bunului Dumnezeu, căci întotdeauna am fost credincioasă. Şi, la naiba! La urma urmelor, dacă şi-au pierdut banii şi viaţa cu acest prilej, ce mă priveşte pe mine? E vina lor! Eu una, nu-s vinovată cu nimic.

— Fără îndoială, spuse cu convingere Labordette.

Zoé îl introduse pe Mignon. Nana îl privi surâzând; plânsese destul, isprăvise cu asta. Noul sosit îi făcu complimente pentru felul în care se instalase, încă plin de entuziasm; dar Nana îl lăsă să înţeleagă că s-a săturat de palatul ei şi că, acum, visa cu totul altceva, o să vândă totul, într-una din zilele următoare. Apoi, cum el invoca drept

pretext al vizitei lui o reprezentaţie în folosul bătrânului Bosc, ţintuit într-un fotoliu de o paralizie, Nana se înduioşa şi cumpără două loji. În vremea asta, fiindcă Zoé spunea că trăsura o aşteaptă pe doamna, Nana întrebă de pălărie; şi, tot înnodându-şi panglicile, istorisi aventura sărmanei Satin, apoi adăugă:

— Mă duc la spital. Nimeni nu m-a iubit ca fata asta. Ah! Pe bună dreptate, poţi să acuzi pe bărbaţi că n-au inimă! Cine ştie? Poate că nici nu o mai găsesc în viaţă. Nu-i nimic, voi cere măcar s-o văd. Vreau s-o sărut.

Labordette şi Mignon zâmbiră. Nana nu mai era tristă, surâdea şi ea, căci cei doi bărbaţi prezenţi nu intrau la socoteală, asta se înţelegea de la sine. Şi amândoi o admirau într-o linişte plină de reculegere, în vreme ce ea îşi termina de încheiat mănuşile. Rămânea singură, în picioare, în mijlocul bogăţiilor îngrămădite în palatul ei, cu un popor de bărbaţi prăbuşiţi la picioare. Ca monştrii antici, al căror domeniu de temut era acoperit de oseminte, Nana călca peste cranii; şi catastrofele pluteau în jurul ei, flăcările puternice în care dispăruseră Vandeuvres, melancolia lui Foucarmont, pierdut în mările Chinei, dezastrul lui Steiner, nevoit să trăiască întocmai ca un om cinstit, imbecilitatea satisfăcută a lui la Faloise, tragica prăbuşire a familiei Muffat şi cadavrul alb al lui Georges, vegheat de Philippe, ieşit în ajun de la închisoare. Opéra de ruină şi moarte era împlinită, musca ce-şi luase zborul de pe gunoiul cartierelor sărace, ducând cu sine fermentul putreziciunilor sociale, otrăvise pe aceşti oameni numai atingându-se de ei. Era bine, era drept, Nana răzbunase lumea de sărmani şi oropsiţi ai vieţii din care se trăgea. Şi în vreme ce, plină de glorie, se înălţa şi domnea peste victimele doborâte, apărând ca un răsărit de soare care luminează un câmp de luptă, păstra inconştienţa ei de animal superb, ignorându-şi propriile nevoi, rămânând mereu aceeaşi fată bună. Se menţinea voinică, se menţinea zdravănă, cu o sănătate optimistă, cu o voioşie deplină. Toate astea însă nu contau

de loc, palatul său i se părea idiot, prea mic, plin de mobile care-o stânjeneau. Un fleac, un început. Aşa visa ea totdeauna ceva nou, un lucru mai bun; şi plecă îmbrăcată într-o toaletă elegantă ca s-o îmbrăţişeze pe Satin pentru ultima dată, spălată bine, sănătoasă, cu un aer proaspăt, ca şi cum n-ar fi avut nevoie de nimic.

XIV.

Brusc, Nana dispăru: un nou salt, o escapadă, un zbor spre ţări ciudate. Înaintea plecării, îşi oferise emoţia unei vânzări, spulberând totul, palatul, mobilele, bijuteriile, până şi toaletele şi lenjeria. Se pomeneau de cifre uriaşe, cele cinci licitaţii produseseră peste şase sute de mii de franci. Pentru ultima oară Parisul o văzuse într-o feerie: Mélusine, la teatrul Gaâté, pe care Bordenave, fără un ban, îl închinase printr-o lovitură îndrăzneaţă; se reîntâlnea cu Prulliere şi Fontan, rolul ei era o simplă figuraţie, dar o adevărată „atracţie”, trei ipostaze plastice ale unei zâne puternice şi mute. Apoi, în mijlocul acestui mare succes, pe când Bordenave, care se întrecea cu publicitate, înfierbânta Parisul prin afişe gigantice, se află într-o bună dimineaţă că Nana trebuie să fi plecat în ajun la Cairo; o simplă discuţie cu directorul trupei, un cuvânt care nu-i convenise şi capriciul unei femei prea bogate pentru a se lăsa călcată în picioare o mânase spre alte meleaguri. De altminteri, era visul ei: încă de mult timp se gândea să meargă la turci.

Trecuseră luni. Lumea o uita. Când numele Nanei era pomenit printre domnii şi cucoanele din anturajul ei de alta dată, cele mai stranii poveşti circulau în legătură cu ea, şi, fiecare dădea informaţii fantastice şi contradictorii. Nana îl cucerise pe viceregе, Nana domnea într-un palat cu peste două sute de sclavi, cărora le tăia capetele, ca să se amuze din când în când. Sau nu, dimpotrivă, Nana se ruinase cu un negru uriaş, în urma unei pasiuni mârşave care o lăsă fără cămaşă pe ea, în putreziciunea şi destrăbălarea de la Cairo. Cincisprezece zile mai târziu, o veste care ului pe toată lumea: cineva jură că o întâlnise în Rusia. Apăru o

nouă legendă, era amanta unui prinţ, se pomenea despre diamantele Nanei. În curând, toate femeile aflară de bijuteriile ei după poveştile care circulau, fără ca nimeni să poată preciza o sursă exactă: inele, cercei, brăţări, un colier gros de două degete, o diademă de regină având la mijloc un briliant gros cât degetul mare. În zarea acestor ţinuturi îndepărtate, Nana dobândea strălucirea misterioasă a unui idol încărcat de nestemate.

Într-o seară de iulie, către orele opt, Lucy, care cobora în trăsură strada Faubourg-Saint-Honoré, zări pe Caroline Héquet, ieşită pe jos pentru o comandă la un furnizor din vecinătate. O chemă şi o întrebă în grabă:

— Ai luat masa? Eşti liberă? Oh! Atunci, draga mea, vino cu mine. S-a întors Nana.

Imediat cealaltă se urcă în trăsură. Lucy continuă:

— Şi să ştii, draga mea, că poate acum, când noi stăm şi trăncănim, ea e moartă

— Moartă? Ce vorbă-i asta?! Strigă Caroline uluită. Şi unde-i acum? Ce are?

— La Grand-Hôtel. Are variolă. Oh! E o întreagă poveste!

Lucy îi ceruse vizitiului să mâne repede. Atunci, în trapul rapid al cailor, de-a lungul străzii Royale şi al bulevardelor, în cuvinte întretăiate, pe nerăsuflate, îi povesti aventura Nanei.

— Nici nu poţi să-ţi imaginezi. Nana se întoarce acum din Rusia, nu ştiu de ce, o păruială cu prinţul ei. Îşi lasă bagajele în gară, se duce acasă la mătuşa ei, îţi aduci aminte, bătrâna aia. Bun! Pică tocmai când copilaşul ei avea variolă, copilaşul moare a doua zi şi Nana se ceartă cu mătuşă-sa în legătură cu banii pe care trebuia să-i trimită, şi din care copilul n-a văzut niciodată un sou. Se pare că de aceea a şi murit; în sfârşit, un copil părăsit şi neîngrijit. Foarte bine! Nana o şterge, se mută într-un hotel apoi îl întâlneşte pe Mignon, tocmai când se gândea să-şi ridice bagajele. I se face rău, are frisoane, o cuprind accese de vomă, şi Mignon o conduce iar la hotel, promiţându-i că are

să îngrijească el de lucruri. Ei? Nu-i ciudat cum s-au aranjat lucrurile! Dar ceva şi mai frumos: Rose află de boala Nanei, este indignată să o ştie singură într-o cameră mobilată şi aleargă plângând s-o îngrijească. Ţi-aminteşti cum se urau una pe alta; ca două furii! Ei bine, draga mea, Rose a făcut ce a făcut şi a mutat-o pe Nana la Grand-Hôtel, ca să moară cel puţin într-un loc elegant, şi a şi vegheat-o trei nopţi de-a rândul, chiar de va fi apoi să crape şi ea. Labordette mi-a povestit asta. Atunci, am vrut să văd.

— Da, da, întrerupse Caroline foarte curioasă. Să urcăm la ea.

Sosiseră. Pe bulevard, vizitiul trebuise să-şi stăpânească cei doi cai, în mijlocul unei înghesuieli de trăsuri şi pietoni. În cursul zilei, Corpul Legislativ votase intrarea în război28; o mulţime de oameni se revărsa din toate străzile, se scurgea de-a lungul trotuarelor, invada şoseaua. Spre Madeleine, soarele apusese îndărătul unui nor însângerat, ale cărui reflexe de incendiu făceau să strălucească ferestrele înalte ale caselor. Amurgul cădea, ceas greu şi melancolic, strecurând umbre întunecate pe aleile oraşului, pe care luminile becurilor de gaz nu le punctau încă prin sclipirile lor vii. Şi, din mijlocul acestui popor în mişcare, voci îndepărtate se ridicau, priviri luceau pe feţele trase, în vreme ce un val uriaş de nelinişte şi stupoare, plin de ameninţare, cuprindea toate minţile.

— Uite-l pe Mignon, spuse Lucy. O să ne dea veşti. Mignon stătea în picioare, sub vastul portal de la.

Grand-Hôtel. La primele întrebări ale lui Lucy, se înfurie, strigând:

— De unde să ştiu eu? De două zile nu mai pot s-o smulg pe Rose de sus. În definitiv, e stupid să-ţi rişti pielea aşa! O să-i stea grozav de bine, dacă se molipseşte, cu găurele pe faţă! Ne-ar prinde bine.

Ideea că Rose putea să-şi piardă frumuseţea îl exaspera. Puţin îi păsa lui de Nana, neînţelegând nimic din departamentele prosteşti ale femeilor. Fauchery traversa

bulevardul, şi când fu acolo, neliniştit şi el, întrebând ce noutăţi mai sunt, se poftiră unul pe altul să urce la hotel. Acum, se tutuiau.

— Tot mereu acelaşi lucru, dragul meu, declară Mignon. Ar trebui să te duci, să o forţezi să te urmeze.

— Ia te uită! Eşti grozav! Spuse ziaristul. Pentru ce nu urci tu însuţi?

Atunci, fiindcă Lucy îi întreba numărul de cameră al Nanei, o imploră s-o facă pe Rose să coboare; de nu, aveau să se supere. Cu toate acestea, Lucy şi Caroline nu urcară imediat. Îl zăriseră pe Fontan, cu mâinile în buzunare, umblând fără rost, foarte amuzat de capetele simpatice pe care le observa în mulţime. Când află că Nana era sus, bolnavă, spuse făcând pe sentimentalul:

— Sărmana fată! Mă duc să-i strâng mâna. Ce-o fi având?

— Variolă, spuse Mignon.

Actorul şi făcuse un pas spre curte; dar reveni, murmurând înfiorat:

— Ah! Drace!

Nu-i lucru de glumă, variola asta. Fontan fusese pe punctul s-o aibă la vârsta de cinci ani. Mignon povestea despre o nepoată de-a lui, care murise din pricina asta. Cât despre Fauchery, el era cel mai în măsură să vorbească despre variolă; îi mai purta încă semnele, trei bobite la rădăcina nasului, pe care le arăta; şi cum Mignon îl împingea din nou, sub pretext că nu o putea căpăta de două ori, Fauchery combătu cu violent? Această teorie medicală, cită cazuri, socotindu-i pe doctori nişte brute. Dar Lucy şi Caroline îl întrerupseră, surprinse de îmbulzeala mereu mai mare.

— Ia priviţi! Ia priviţi! Ce de lume.

Se întuneca tot mai mult, becurile de gaz se aprindeau unul câte unul în depărtare. Cu toate acestea, pe la ferestre oameni curioşi stăteau ciorchine, în vreme ce pe sub arbori marea de capete creştea din minut în minut, într-o curgere continuă, enormă, de la Madeleine până la Bastilia.

Trăsurile circulau încet. Un zgomot continuu se degaja din această masă compactă, mută încă, venită dintr-o nevoie de a se grămădi şi de a tropăi din picioare, vibrând la unison. Dar o mare mişcare făcu mulţimea să dea înapoi. În mijlocul bruftuielilor, printre şirurile care, e desfăceau, apăruse un grup de oameni cu caschete şi bluze albe, aruncând în dreapta şi-n stânga acelaşi strigăt, într-o cadenţă de ciocane lovind în ilău;

— La Berlin! La Berlin! La Berlin!

Şi lumea privea cu suspiciune şi tristeţe, totuşi câştigată de pe acum, ca la trecerea unei muzici militare, şi emoţionată la gândul faptelor eroice.

— Da, da, duceţi-vă să vă rupeţi gâtul! Murmură Mignon, cuprins de o criză de filosofie.

Dar Fontan găsea totul foarte frumos. Spunea că are să se înroleze. Când inamicul este la hotare, toţi cetăţenii trebuie să se ridice întru apărarea patriei; şi lua poza lui Bonaparte la Austerlitz.

— Hai, urcaţi cu noi? Întrebă Lucy.

— Ah! Nu! Spuse el, ca să mă molipsesc?

În faţa Grand-Hôtel-ului, pe o bancă, un bărbat îşi ascundea faţa într-o batistă. Fauchery, sosind, îl arătase printr-o mişcare de ochi lui Mignon. Aşadar, tot acolo era? Da, tot acolo era. Şi jurnalistul le mai reţinu puţin pe cele două femei ca să li-l arate. Cum bărbatul înălţa capul, ele îl recunoscură şi lăsară să le scape o exclamaţie de uimire. Era contele Muffat, care arunca o privire în sus, spre una din ferestre.

— Aflaţi că stă aşa de azi-dimineaţă, povesti Mignon. L-am văzut la ora şase, nu s-a clintit. De la primele cuvinte ale lui Labordette, a venit aici, cu batista pe faţă. La fiecare jumătate de oră se târăşte până la poartă ca să-ntrebe dacă persoanei de sus îi merge mai bine, apoi se întoarce să se aşeze la loc. De! Nu-i prea sănătos să mergi în camera asta; oricât i-ai iubi pe oameni, nu ai chef să crapi.

Contele, cu ochii în sus, nu părea să aibă cunoştinţă de ceea ce se petrecea în jurul lui. Ignora fără îndoială declaraţia de război, nu mai simţea şi nici nu mai auzea mulţimea.

— Fiţi atenţi! Spuse Fauchery, uitaţi-l, o să vedeţi, într-adevăr, contele părăsi banca şi intră sub portalul înalt. Dar portarul care până la urmă îl recunoscuse, nu-i lăsă timp să-i pună întrebarea. Ii spuse pe un ton brutal:

— Domnule, a murit chiar în clipa asta.

Nana moartă! Fu o grea lovitură pentru toată lumea. Muffat, fără o vorbă, se întorsese pe bancă, cu faţa în batistă. Ceilalţi protestară. Dar cuvintele li se opriră pe buze, fiindcă un nou grup trecea urlând:

— La Berlin! La Berlin! La Berlin!

Nana moartă! Cum se poate, o fată aşa de frumoasă! Mignon oftă cu un aer de uşurare; în sfârşit, Rose avea să coboare. Urmă o clipă de tăcere. Fontan, care visa un rol tragic, adoptase o expresie de durere, cu colţurile gurii trase în jos şi ochii daţi peste cap; în vreme ce Fauchery, realmente emoţionat, în ciuda tonului său glumeţ de mic ziarist, îşi mesteca nervos ţigara. Totuşi, cele două femei continuau să se minuneze. Ultima oară când Lucy o văzuse era la Gaâté; Blanche, la fel, în Mélusine. Oh! Era epatantă, draga mea, când îşi făcea apariţia din fundul grotei de cristal! Bărbaţii şi-o aminteau foarte bine. Fontan juca rolul prinţului Cocorico. Şi, amintirile lor odată răscolite, începură cu amănunte nesfârşite. Ei! În grota de cristal, ce şic avea cu trupul ei plin! Nu pronunţa un cuvânt, autorii îi tăiaseră chiar orice replică, pentru că asta strica: nu, nici un cuvânt, era mai bine, şi Nana entuziasma publicul numai arătându-se! Un corp cum nu o să se mai găsească, un piept, nişte picioare şi o talie! Ce stupiditate şi moartea asta a ei! Ştiţi, nu avea deasupra tricoului decât o cingătoare din aur care abia dacă îi ascundea faţa şi spatele. În jurul ei, grota, în întregime de gheaţă, răspândea lumină; cascade de diamante se rostogoleau, coliere de perle albe se

revărsau printre stalactitele boltei; şi, în această transparenţă, în această apă de izvor, traversată de o lungă rază de lumină electrică, Nana părea un soare, cu pielea şi părul ei de flăcări. Parisul o va păstra în amintire mereu în felul acesta, ca o flacără în mijlocul cristalului, plutind în aer, la fel ca bunul Dumnezeu. Nu, era prea stupid să te laşi să mori într-o asemenea situaţie! Acum, arăta probabil tare frumoasă, acolo sus!

— Şi câte bucurii care s-au dus dracului! Spuse Mignon cu un glas melancolic, ca omul căruia nu-i place să vadă că se pierd lucrurile utile şi bune.

Iscodi pe Lucy şi Caroline, ca să afle dacă mai aveau de gând să se urce totuşi. Bineînţeles că se vor duce; curiozitatea lor crescuse. Chiar în clipa aceea, Blanche venea gâfâind, exasperată de mulţimea care bara trotuarele; şi când află noutatea, exclamaţiile de uimire începură din nou; cucoanele se îndreptară către scară, cu un foşnet puternic de fuste. Mignon le urma, strigând:

— Spuneţi-i lui Rose că o aştept. Numaidecât, nu-i aşa?

— Nu se ştie exact dacă pericolul de contagiune este mai mare la început sau la sfârşit, explica Fontan lui Fauchery. Un medic internist, dintre prietenii mei, mă asigură chiar că orele care urmează după moarte sunt mai cu seamă periculoase. Se degajează miasme. Ah! Regret deznodământul ăsta brusc; aş fi fost atât de fericit să-i mai strâng mâna pentru ultima oară.

— Acum, la ce bun? Spuse ziaristul.

— Da, la ce bun! Repetară ceilalţi doi.

Mulţimea creştea într-una. În bătaia luminii care venea de la prăvălii, sub pânza dănţuitoare a gazului, se distingea dublul curent al trotuarelor, care ducea cu el pălăriile. La această oră, febra mulţimii creştea neîncetat, oamenii porneau după grupurile în bluze, o îmbrânceală continuă mătura şoseaua; şi strigătul revenea, ieşea din toate piepturile, sacadat, încăpăţânat:

— La Berlin! La Berlin! La Berlin!

Sus, la etajul al patrulea, camera costa doisprezece franci pe zi, şi Rose dorise ceva convenabil, fără lux totuşi, căci n-ai nevoie de lux ca să suferi. Tapetată cu creton în stil Louis XIII, cu flori mari, camera avea mobilierul din acaju al tuturor hotelurilor şi un covor roşu, presărat cu un frunziş negru. O tăcere apăsătoare domnea, întreruptă rar de câte o şoaptă, când, pe coridor se înălţară voci stridente.

— Te asigur că ne-am rătăcit. Băiatul a spus s-o cotim la dreapta. Ia te uită ce mai cazarmă!

— Staţi odată, trebuie să văd. Camera 401, camera 401.

— Hei! Pe aici. 405, 403. Trebuie să fie pe aici. Ah! În sfârşit, 401! Veniţi, sst! Sst!

Vocile amuţiră. Tuşiră, păstrară o clipă de reculegere. Apoi, uşa se deschise încetişor şi Lucy intră, urmată de Caroline şi de Blanche. Dar se opriră: mai erau cinci femei în cameră. Gaga sta întinsă în fundul unicului fotoliu din încăpere, un fotoliu Voltaire din catifea roşie. În faţa şemineului, Simonne şi Clarisse vorbeau în picioare cu Léa de Horn, aşezată pe un scaun; în vreme ce, în faţa patului, la stânga uşii, Rose Mignon, aşezată pe marginea unui cufăr din lemn, privea fix corpul pierdut în umbra perdelelor. Toate aveau pălăriile pe cap şi mănuşile în mâini, ca nişte cucoane în vizită; şi singura cu mâinile goale, ciufulită, palidă de oboseala celor trei nopţi de vegheat, era Rose care stătea prostită şi plină de tristeţe, în faţa acestei morţi subite. Pe colţul comodei, o lampă cu abajur răspândea asupra lui Gaga o lumină vie.

— Ce nenorocire, zău aşa! Murmură Lucy strângând mâna Rosei. Vrem să ne luăm rămas bun de la ea.

Şi întorcea capul, încercând s-o vadă pe moartă, dar lampa era prea departe, şi Lucy nu îndrăznea să o apropie. Pe pat, se întindea o mogâldeaţă cenuşie, din care nu se distingea decât conciul roşu, şi o pată lividă, care trebuie să fi fost faţa. Lucy adăugă:

— Eu una, n-am mai văzut-o de atunci, de la Gaâté, când apărea din fundul grotei.

Atunci, Rose, revenindu-şi din stupoare, surâse, repetând:

— Ah! E schimbată! E schimbată!

Apoi, căzu iar într-o contemplare adâncă, fără un gest, fără un cuvânt. Curând, curând, o vor putea privi, fără îndoială; şi cele trei femei se duseră lângă celelalte, în faţa şemineului. Simonne şi Clarisse discutau cu glas scăzut despre diamantele moartei. Oare existau într-adevăr acele diamante? Nimeni nu le văzuse, trebuie să fie, fără îndoială, o poveste. Dar Léa de Horn cunoştea pe cineva care le văzuse; oh! Ce pietre uriaşe! De altminteri, asta nu era tot, Nana adusese cu ea multe alte bogăţii, stofe brodate, bibelouri preţioase, un serviciu de masă din aur masiv, până şi mobile; da, draga mea, cincizeci şi două de pachete, cufere uriaşe, cu care să se umple trei vagoane. Se aflau în gară. Nu-i aşa? Mare ghinion, să moară fără să aibă măcar vremea să-şi despacheteze bagajele, unde mai puneţi că avea o grămadă de bani, în jur de un milion. Lucy întrebă cine o moşteneşte. Părinţii nemaiexistând, rudele îndepărtate, mătuşa, fără îndoială. Grozavă baftă pe bătrâna asta. Nu ştia încă nimic, bolnava se încăpăţânase să n-o prevină, păstrându-i încă ranchiună pentru moartea micuţului Louiset. Atunci, toate îl compătimiră pe micuţ, amintindu-şi că l-au văzut la curse: un băieţel bolnăvicios, şi care avea un aer atât de plăpând şi trist; în sfârşit, unul dintre acei ţânci sărmani care n-au cerut să vină pe lume.

— E mai fericit ca pe pământ, spuse Blanche.

— Poate! Şi Nana la fel, adăugă Caroline. Viaţa nu-i chiar aşa de amuzantă.

În tristeţea acestei camere le invadau gânduri negre, începuseră să se teamă, era o prostie să pălăvrăgească atâta vreme; clar nevoia de a o vedea le ţintuia locului. Era prea cald, sticla de lampă arunca pe tavan un cerc luminos ca o lună plină, în umbra jilavă în care era înecată încăperea. Sub pat, o farfurie adâncă, plină de fenol, degaja o miasmă fadă. Şi din vreme-n vreme, adieri de vânt umflau

perdelele ferestrelor deschise înspre bulevard, de Tunde urca o rumoare surdă.

— A suferit mult? Întrebă Lucy, care rămăsese pe gânduri examinând decoraţia pendulei; Cele trei graţii, goale, cu surâsuri de dansatoare.

Gaga păru să se trezească.

— Ah! Da, bineînţeles! Eram de faţă, când s-a dus pe lumea cealaltă. Ce să vă spun, nu-i prea plăcut. La început, a fost cuprinsă de un fior.

Dar nu putu să-şi continue explicaţia, fiindcă un strigăt se ridica de jos din bulevard:

— La Berlin! La Berlin! La Berlin!

Şi Lucy, care se înăbuşea, deschise larg fereastra şi se rezemă cu coatele de pervaz. Afară era o vreme senină, răcoarea părea că pogoară din cerul înstelat. În faţă, ferestrele caselor străluceau, reflexele gazului dansau ca nişte litere de aur pe firme. Apoi, de dedesubt se vedea mulţimea rostogolindu-se ca un torent pe trotuare şi şosea, în mijlocul unei amestecături de trăsuri, uriaşe umbre mişcătoare în care tremurau ca nişte scântei felinarele şi becurile cu gaz. Noul grup care sosea vociferând avea torţe; o lumină roşie venea dinspre Madeleine, tăind parcă mulţimea cu o dâră de foc, şi se întindea până departe, deasupra capetelor, ca o pânză de flăcări. Uitând unde se află Lucy le chemă pe Blanche şi Caroline, strigând:

— Veniţi repede. Se vede foarte bine de la fereastra asta.

Toate trei se aplecară peste geam, pline de curiozitate. Din vreme în vreme torţele dispăreau după frunzişul arborilor. Încercară să-i zărească pe bărbaţii, care aşteptau jos; dar balustrada unui balcon, ieşită în afară, le ascundea intrarea; nu-l distingeau decât pe contele Muffat, prăbuşit pe bancă, ca un pachet întunecat, cu faţa în batistă. O trăsură se oprise. Lucy o recunoscu pe Maria Blond, încă una care da fuga încoace. Nu era singură, un bărbat gras cobora în spatele ei.

— Hoţul de Steiner, spuse Caroline. Cum! Nu l-au băgat încă la răcoare? Aş vrea să-i văd mutra când are să intre.

Se întoarseră. Dar când Maria Blond apăru, zece minute mai târziu, după ce greşise de două ori scara, era singură. Şi cum Lucy, mirată, întreba de Steiner, Maria Blond se grăbi să-l scuze:

— El, draga mea, dacă îţi închipui că o să urce, te înşeli amarnic! Destul de frumos din partea lui că m-a însoţit până la uşă. Sunt la intrare aproape o duzină de bărbaţi care fumează.

Într-adevăr, toţi aceşti bărbaţi se întâlneau din nou. Veniţi în hoinăreală, să arunce o privire pe bulevarde, se strigau unii pe alţii şi se mirau de moartea acestei biete fete; apoi discutau politică şi strategie. Bordenave, Daguenet, Labordette, Prulliere şi mulţi alţii îngroşaseră grupul. Şi-l ascultau pe Fontan, care explica planul lui de cucerire a Berlinului în cinci zile.

În această vreme, Maria Blond, cuprinsă de milă în faţa patului, murmura ca şi celelalte:

— Sărmană pisicuţă. Ultima oară când am văzut-o era la Gaâté, în grotă.

— Ah! E schimbată, e schimbată, repetă Rose Mignon cu surâsul ei istovit şi stins.

Mai sosiră încă două femei: Tatan Néné. Şi Louise Violaine. Acestea cutreierau clădirea Grand Hôtel-ului de douăzeci de minute, trimise de la un camerist la altul; urcaseră şi coborâseră mai bine de treizeci de ori etajele, în mijlocul unei forfote de călători care se grăbeau să părăsească Parisul, în panica războiului şi a emoţiei care cuprinsese bulevardele. Aşa că, intrând, se lăsaseră să cadă pe scaune, prea obosite ca să se poată ocupa de moartă. Chiar în clipa aceea, o gălăgie cumplită venea din camera vecină; se rostogoleau geamantane, se izbeau mobile, cu un zgomot de glasuri bolborosind cuvinte cu rezonanţă dură. Era o tânăra pereche de austrieci. Gaga povestea că în timpul agoniei, vecinii se jucaseră de-a prinselea; şi, cum o simplă

uşă încuiată separa cele două încăperi, se auzea cum râd şi cum se sărută, când se prindeau.

— Haideţi, trebuie să plecăm, spuse Clarisse. N-o s-o reînviem noi. Vii, Simonne?

Toţi priveau patul cu coada ochiului, fără să se mişte. Cu toate acestea, se pregăteau de plecare şi îşi îndreptau cutele rochiilor cu lovituri uşoare de palme. Lucy se rezemase din nou de pervazul ferestrei. Puţin câte puţin tristeţea o strângea de gât ca şi cum din mulţimea care urla jos o melancolie profundă se înălţa spre ea. Mai treceau încă torţe, lăsând în urma lor dâre de scântei; în depărtare, grupurile unduiau, prelungindu-se în umbra şi părând turme minate în noapte spre abator; şi această zăpăceală, această masă confuză, rostogolită de valuri, răspândea teroare şi strângea inimile de durere pentru masacrele ce aveau să urmeze. Oamenii încercau să se ameţească, strigătele lor se curmau în beţia febrei care-i cuprinsese, acolo jos, înapoia orizontului negru.

— La Berlin! La Berlin! La Berlin!

Lucy se întoarse, palidă, sprijinită cu spatele de fereastră, şi spuse:

— Doamne! Ce ne facem?

Cucoanele dădură din cap. Toate erau posomorâte, foarte îngrijorate de evenimente.

— Eu una, spuse Caroline Héquet cu aerul ei liniştit, o şterg poimâine la Londra. Mama-i de mult acolo, ca să-mi pună la punct o casă superbă. Bineînţeles, n-am chef să mă las masacrată la Paris.

Mama Carolinei, femeie prudentă, îi plasase întreaga avere în străinătate. Nu se ştie niciodată cum se poate încheia un război. Dar Maria Blond se supără; ea era patriotă şi spunea că o să meargă în urma armatei.

— Ia te uită ce fricoasă. Păi dacă o să fie nevoie de mine, mă îmbrac în haine bărbăteşti ca să le trântesc câteva cartuşe în cap acestor porci de prusaci! Şi ce-o să fie dacă o să crăpăm toate? Mare lucru nu-i de viaţa noastră!

Blanche de Sivry sări exasperată.

— Nu vorbi aşa de rău pe prusaci! Sunt oameni la fel ca toţi ceilalţi, şi care nu se ţin toată ziua după femei, ca francezii tăi. Când mă gândesc că micul meu prusac a fost expulzat. Un băiat foarte bogat, tare dulce, incapabil să facă rău cuiva. Asta nu-i drept de loc, mă ruinează. Şi, să ştii, să nu mă scoată ei din sărite, că odată mă duc după el în Germania!

Atunci, în vreme ce fetele se dondăneau, Gaga murmură cu un glas plângăreţ:

— S-a sfârşit, n-am noroc. Nu-s nici opt zile de când am isprăvit de plătit căsuţa mea din Juvisy. Ah! Dumnezeu ştie cu câtă greutate! Lili a trebuit să mă ajute. Şi uite că s-a declarat războiul şi prusacii vor veni şi vor pârjoli totul. Cum o s-o mai iau de la capăt, la vârsta mea?

— Eh! Făcu Clarisse, puţin îmi pasă! O să găsesc totdeauna o soluţie.

— Bineînţeles, adăugă Simonne. O să fie amuzant. Poate, chiar că o să ne meargă mai bine.

Şi-şi sublinie gândul cu un zâmbet. Tatan Néné şi Louise Violaine erau de aceeaşi părere; prima povesti că participase la nişte petreceri grozave cu militarii; oh! Băieţi buni, şi care s-ar fi aruncat şi-n foc pentru femei. Dar cucoanele începuseră să ridice glasul, şi Rose Mignon, stând tot pe cufărul ei, în faţa patului, le făcuse să tacă cu un sst! Uşor. Rămaseră încremenite, cu o privire oblică spre moartă, ca şi cum îndemnul la linişte ar fi ieşit chiar din umbra perdelelor; şi, în pacea adâncă ce se aşternu, această pace a neantului în care se simţea rigiditatea cadavrului întins acolo, strigătele mulţimii de afară izbucniră iar:

— La Berlin! La Berlin! La Berlin?

Curând uitară de moartă. Léa de Horn, care avea un adevărat salon politic, unde foşti miniştri de pe vremea lui Ludovic-Filip făceau epigrame fine, reluă foarte încet, ridicând din umeri:

— Ce greşeală, războiul ăsta! Ce prostie sângeroasă!

Atunci Lucy se grăbi să ia apărarea imperiului. Se culcase ca un prinţ al casei imperiale; pentru ea era vorba de o afacere de familie.

— Degeaba vorbeşti, draga mea, nu-i mai putem lăsa să ne umilească, războiul ăsta e făcut pentru onoarea Franţei. Oh! Să ştiţi că nu vorbesc aşa din cauza prinţului. Era de o zgârcenie! Închipuiţi-vă, seara, când se culca, îşi ascundea banii în ghete, şi când jucam bésigue, punea pe masă boabe de fasole în loc de bani, pentru că într-o zi am făcut gluma să pun mâna pe mizã. Dar asta ştiu mă-mpiedică să fiu dreaptă. Împăratul a procedat bine.

Léa înălţă capul cu un aer de superioritate, ca o femeie care repetă opinia unor personaje sus-puse. Şi, ridicând glasul, spuse:

— Asta-i sfârşitul. Cei de la Tuileries sunt nebuni. De mult Franţa ar fi trebuit să-i alunge.

Toate o întrerupseră vociferând. Ce avea, în definitiv, turbata asta cu împăratul? Oare lume nu era fericită Oare nu le mergeau bine afacerile? Niciodată Parisul nu se va mai distra atât de bine.

Până şi Gaga se înfurie, trezită dintr-o dată, şi îi spuse plină de indignare:

— Taci din gură! E o prostie, nu ştii ce vorbeşti. Eu una l-am apucat pe Ludovic-Filip, cu epoca lui de sărăcie şi mizerie, draga mea. Şi apoi a venit patruzeci şi opt. Ah! Frumos lucru, o porcărie şi republica lor! După februarie, am crăpat de foame, eu, aia care vă vorbeşte acum! Dacă aţi fi trăit toate astea, v-aţi fi aşezat în genunchi în faţa împăratului, căci el a fost tatăl nostru, da, tatăl nostru.

Trebuiră s-o liniştească. Dar, într-un elan religios, Gaga adăugă:

— O! Doamne, Dumnezeul meu, adu-i victoria împăratului nostru. Păstrează-ne imperiul!

Toate repetară rugăciunea. Blanche mărturisi că aprindea lumânări pentru împărat. Caroline, căreia i se aprinseseră

călcâiele după împărat, îi ieşise înainte vreme de. Două luni pe drumul pe care obişnuia să meargă fără să reuşească să-i atragă atenţia. Şi celelalte izbucniră în cuvinte furibunde contra republicanilor, ameninţând că-i vor extermina la frontieră, pentru ca Napoleon al III-lea, după ce va înfrânge inamicul, să domnească liniştit, în mijlocul bucuriei universale.

— Porcul ăsta de Bismarck, ce canalie! Exclamă furioasă Maria Blond.

— Când te gândeşti că l-am cunoscut! Strigă Simonne. Dacă aş fi ştiut, cu mâna mea i-aş fi pus otravă în pahar.

Dar Blanche, cu gândul la expulzarea prusacului. Ei, încercă să-l apere pe Bismarck. Poate nu era un om rău. Fiecare cu meseria lui. Şi adăugă:

— Ştiţi că-i plac la nebunie femeile?

— Asta ne lasă rece! Spuse Clarisse. Doar n-avem pofta să-l seducem!

— Bărbaţi ca ăsta mai bine n-ar mai fi, declară grav Louise Violaine. Aş vrea mai curând s-o şterg decât să am de-a face cu asemenea monştri.

Şi discuţia continuă. II înhăţaseră pe Bismarck, şi fiecare dintre ele îi trăgea câte o lovitură de picior în zelul lor bonapartist, în vreme ce Tatan Néné repeta:

— Bismarck! M-aţi înnebunit cu Bismarck ăsta! Oh! Să nu-l văd! Eu una nici n-am auzit de Bismarck! Nu poţi să cunoşti pe toată lumea.

— N-are importanţă, spuse Léa de Horn, ca să pună capăt discuţiilor, Bismarck o să ne ardă un toc de bătaie.

Nu putu să continue. Cucoanele se repeziră asupra ei. Ce? Bătaie? Bismarck o să fie trimis acasă cu lovituri de paturi de puşcă în spinare. Când o să sfârşească odată această franţuzoaică trădătoare!

— Sst! Şopti Rose Mignon, indispusă de un asemenea scandal.

Răceala cadavrului păru că pluteşte iarăşi în jur, şi se opriră toate odată, stingherite din nou de moartă, cu o

spaimă ascunsă, ca în faţa unor rele presimţiri. Strigăte străbăteau bulevardul, răguşite, sfâşietoare:

— La Berlin! La Berlin! La Berlin!

Atunci, chiar în clipa în care se hotărâseră să plece, o voce se auzi de pe coridor:

— Rose! Rose!

Mirată, Gaga deschise uşa şi dispăru o clipă. Apoi, când reveni, spuse:

— Draga mea, e Fauchery, e acolo, în fund. Nu vrea să se apropie şi e furios fiindcă stai lângă moartă.

Mignon sfârşise prin a-l convinge pe ziarist să urce. Lucy, mereu la fereastră, se aplecă; îi zări pe bărbaţii de pe trotuar, cu faţa în sus, făcându-i semne largi. Mignon, exasperată, întindea pumnii. Steiner, Fontan, Bordenave şi ceilalţi, desfăceau braţele cu un aer neliniştit şi mustrător; în vreme ce Daguenet, ca să nu se compromită, îşi fuma pur şi simplu ţigara, cu mâinile la spate.

— Aşa-i, draga mea, spuse Lucy lăsând fereastra deschisă, le promisesem că te conving să cobori. Toţi ne cheamă.

Rose părăsi cu amărăciune cufărul din lemn. Murmură:

— Cobor, cobor. Bineînţeles, nu mai are nevoie de mine acum. O să trimitem o soră.

Se învârtea de colo până colo, fără să-şi poată găsi pălăria şi şalul. Umpluse în mod maşinal un lighean cu apă pe care-l aşează pe toaletă şi se apucă să-şi spele mâinile şi fata, continuând:

— Nu ştiu ce am, dar mi-a dat o grea lovitură. N-am fost niciodată amabile una cu cealaltă. Dar, cu toate astea, vedeţi, sunt o proastă. Oh! Mi-au trecut prin cap tot felul de idei, o dorinţă să mor şi eu, aşteptam sfârşitul lumii. Da, am nevoie de aer curat.

Cadavrul începea să strice aerul din încăpere. După perioada lungă de indiferenţă de până acum, urmă o adevărată panică.

— S-o ştergem, s-o ştergem, pisicuţele mele, repeta Gaga. Nu-i bine să stăm aici.

Ieşeau în grabă, aruncând ochii înspre pat. Dar cum Lucy, Blanche şi Caroline erau încă acolo, Rose cercetă cu o ultimă privire încăperea ca s-o lase în ordine. Trase o perdea în faţa ferestrei; apoi, socoti că lampa nu-i bună, trebuia o lumânare; şi, după ce aprinse unul dintre sfeşnicele de aramă de pe şemineu, îl luă şi-l aşeză pe măsuţa de noapte, alături de cadavru. O lucire vie lumină brusc faţa moartei. Fu oribil. Toate se cutremurară şi o luară la sănătoasa.

— Ah! Ce schimbată e, tare schimbată, murmură Rose Mignon, rămasă în urmă.

Plecă şi închise uşa. Nana rămase singură, cu faţa în sus, luminată de luminare. Era un stârv, o masă de umoare şi sânge, o grămadă de carne fără viaţă, aruncată, acolo, pe pat. Pustulele îi invadaseră întreaga figură, bubuliţă lângă bubuliţă; şi, alterate, sparte, cu un aspect cenuşiu de noroi, păreau chiar de pe acum un mucegai invadând această figură informă, care nu mai avea trăsăturile de odinioară. Unul din ochi, cel stâng, era acoperit complet de clocoteala purulenţei; celălalt pe jumătate deschis, se scufundase în fundul capului ca o bortii neagră şi stricată. Nasul mai supura încă. O coajă mare, roşiatică, se întindea peste unul din obraji şi îi acoperise gura, pe care o trăgea într-un rânjet îngrozitor. Şi, pe această mască oribilă şi grotescă a nimicniciei, părul, frumosul păr, păstra vâlvătaia lui de soare şi se revărsa în pâraie de aur.

Venus se descompunea. Părea că virusul luat de ea din scursori, de pe mortăciuni neîngropate, fermentul cu care Nana otrăvise o lume întreagă, se întorsese pe faţa ei şi i-o făcuse să putrezească.

Camera era goală. Un suflu greu şi fără speranţă urca dinspre bulevard şi umfla perdeaua.

— La Berlin! La Berlin! La Berlin!

SFÂRŞIT

1 Iris simboliza în mitologia greacă curcubeul. (Notele aparţin traducătorului).

2 Loc de agrement din Paris, unde se găseau numeroase cabarete.

3 Popularul cântec burlesc Bunul rege Dagobert îl prezintă pe regele francilor în această ţinută vestimentară ridicolă.

4 Operă comică în trei acte, compusă în 1836 de Adolphe-Charles Adam şi înfăţişând dilema unui tânăr surugiu pe punctul să se căsătorească, având de ales între logodnică şi vocaţia lui de curând descoperită pentru scenă.

5 La 2 decembrie 1051 a avut loc lovitura de stat prin care Napoleon al III-lea, nepotul lui Napoleon I, până atunci preşedinte al Republicii, s-a proclamat împărat, ducând, ca şi înaintaşul său, o politică de sprijinire a marii burghezii franceze.

6 Joc practicat cu o minge din plută, prevăzută cu pene, şi cu rachete asemănătoare celor de tenis.

7 Se referă la Théâtre Italien, teatru de operă, deschis în 1801 la Paris, în sala Olympique, sub direcţia lui Montansier, ulterior, în perioada când se desfăşoară acţiunea romanului de faţă, în sala Odeon, şi continuând tradiţia turneelor trupelor de cântăreţi italieni, care veneau în Franţa, încă din secolul al XVII-lea.

8 Antoine-Augustin Parmentler (1737-1813), agronom francez, a aclimatizat în Franţa, pe câmpia Sablons, cartoful, până atunci cultivat numai în Germania.

9 Pe vremea când se desfăşoară povestirea de faţă, actuala clădire a Operei din Paris – a douăsprezecea sală de la fondarea ei – se afla în construcţie după planurile arhitectului Charles Garnier.

10 Nume sub care erau cunoscute odinioară în lumea modernă Théâtre-Italien din Paris.

11 François Joseph Talma (1763-1826), celebru actor la Comedia Franceză.

12 Local situat în piaţa L'Observatoire din Paris, şi frecventat mai cu seamă de studenţi. Numit iniţial „Prado d'Eté” a primit la începutul Imperiului denumirea de, „Closerie des Lilas”, apoi „Bal Bullier” pe scurt „Bullier” după numele fondatorului său.

13 Aşezământ spitalicesc şi de corecţie pentru femeile de stradă din Paris, amenajat încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea pe locul unei foste leprozerii din abaţia Saint-Laurent.

14 Teatru de vodevil, construit la Paris, pe la 1881.

15 Cal care în mod normal nu are şanse să câştige cursa.

16 Locul unde se cântăresc jocheii, înaintea curselor de cai.

17 Modă a atelajelor, introdusă de ducele d'Aumont, în vremea Restauraţiei, şi care constă în a înhăma patru cai independent unul de altul, conduşi de doi surugii.

18 Din englezescul: four-in-hand, care s-ar traduce prin: patru-în-mână. Atelaj cu patru cai.

19 Diligentă cu mai multe rânduri de banchete.

20 Trăsurică uşoară, cu caii înhămaţi unul în urma celuilalt.

21 Pe locul doi într-o cursă.

22 Persoană care, întreţinând relaţii cu jocheii, furnizează informaţii despre şansele cailor, înaintea alergărilor la curse.

23 Cel care notează şi susţine pariurile jucătorilor la curse.

24 Berlină cu patru cai, având mai multe rânduri de banchete, situate mult mai sus decât axul trăsurii.

25 Cal de trap, trăpaş.

26 Galop de probă la care e supus un cal înainte de cursă.

27 Veche unitate de măsură agrară, variind după fiecare provincie a Franţei.

28 Este vorba de războiul franco-prusian (1870-1871), în care Franţa s-a angajat cu foarte mare uşurinţă şi care s-a soldat cu un mare dezastru pentru poporul francez, ceea ce a determinat de altminteri înlăturarea celui de al doilea Imperiu instituit de Napoleon al III-lea, declanşarea revoluţiei de la 1870, care a precedat Comuna din Paris, şi proclamarea pentru a treia oară a republicii.

SFÂRŞIT